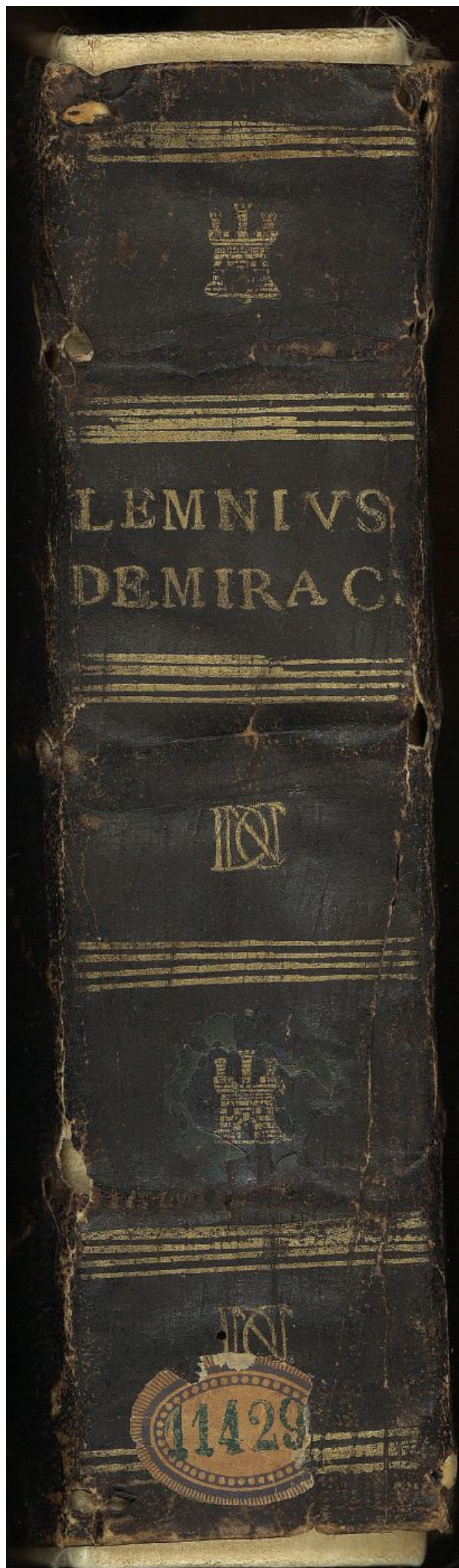
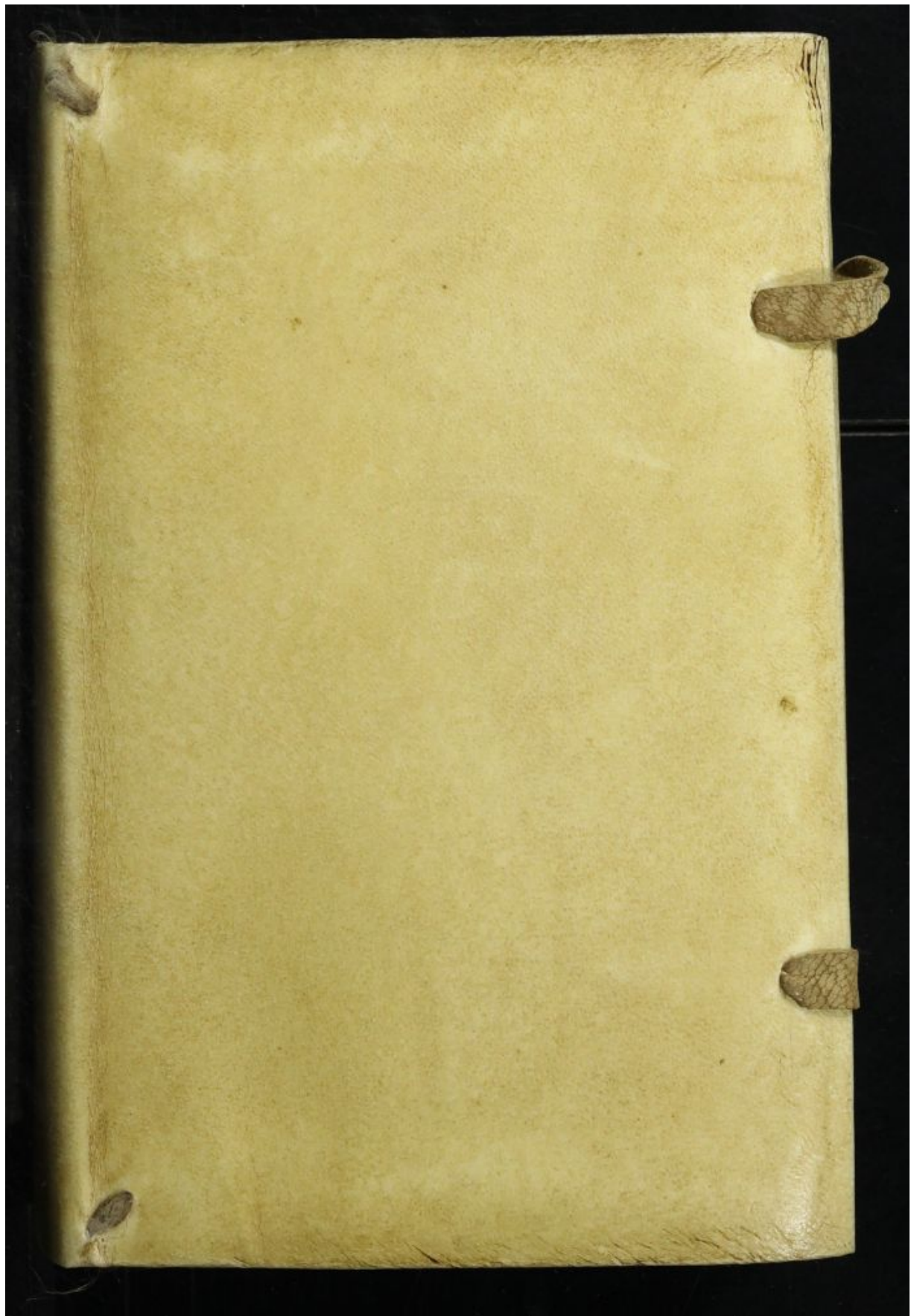
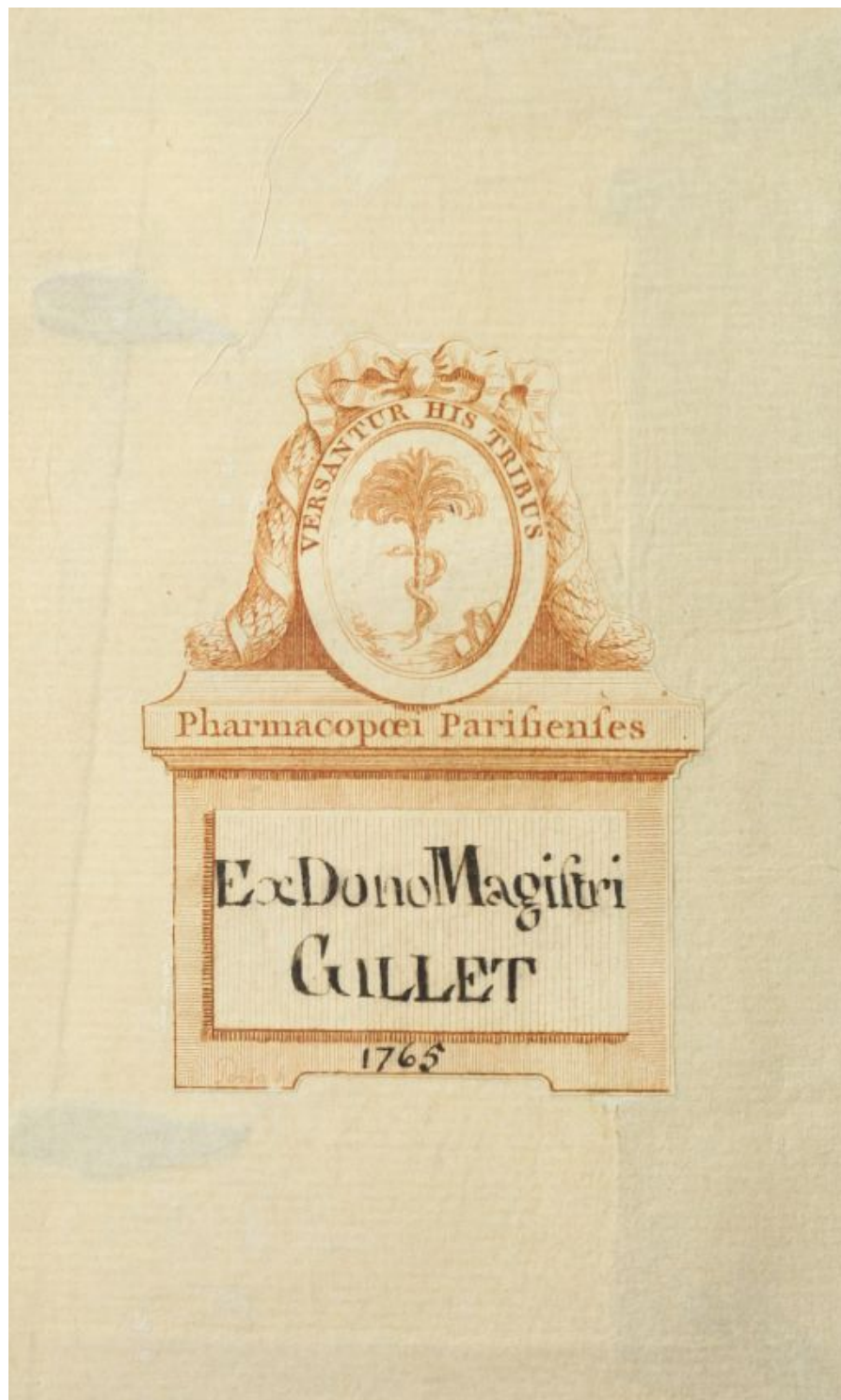

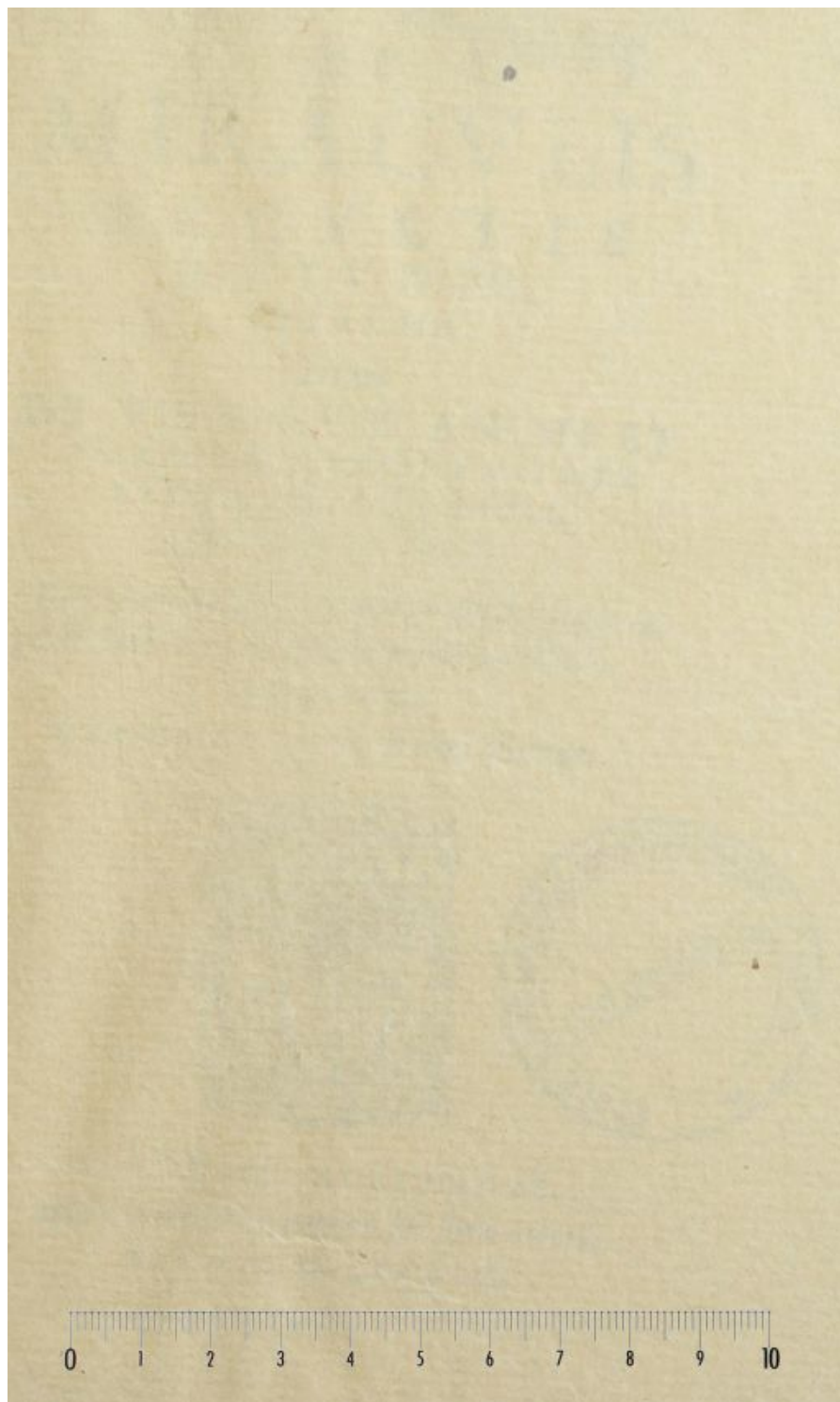
Lemnius, Levinus. De miraculis occultis naturae, libri III. Item de vita cum animi et corporis incolumitate recte instituenda, liber unus. Illi quidem iam postremùm emendati, & aliquot capitibus aucti : hic verò nunquam antehac editus. Auctore Levino Lemnio medico Zirizaeo.

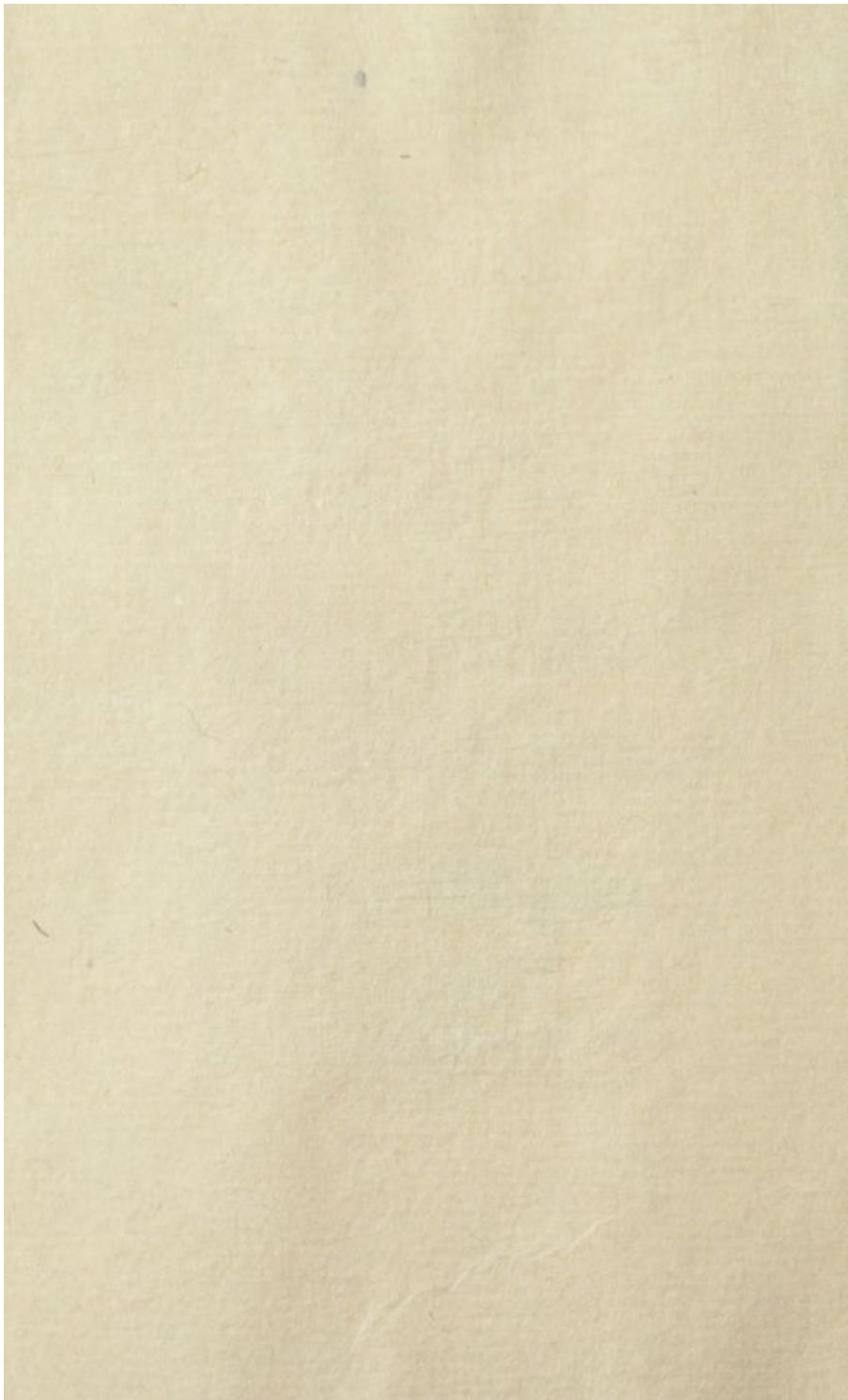
*Coloniae Agrippinae, apud Theodorum Baumium sub signo Arboris. Anno M. D. LXXXIII., 1583.
Cote : BIU Santé Pharmacie RES 11429*

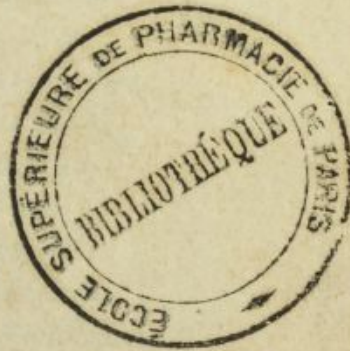

Res 11429
DE
MIRACVLIS
OCCVLTIS
NATVRAE,
LIBRI IIII.

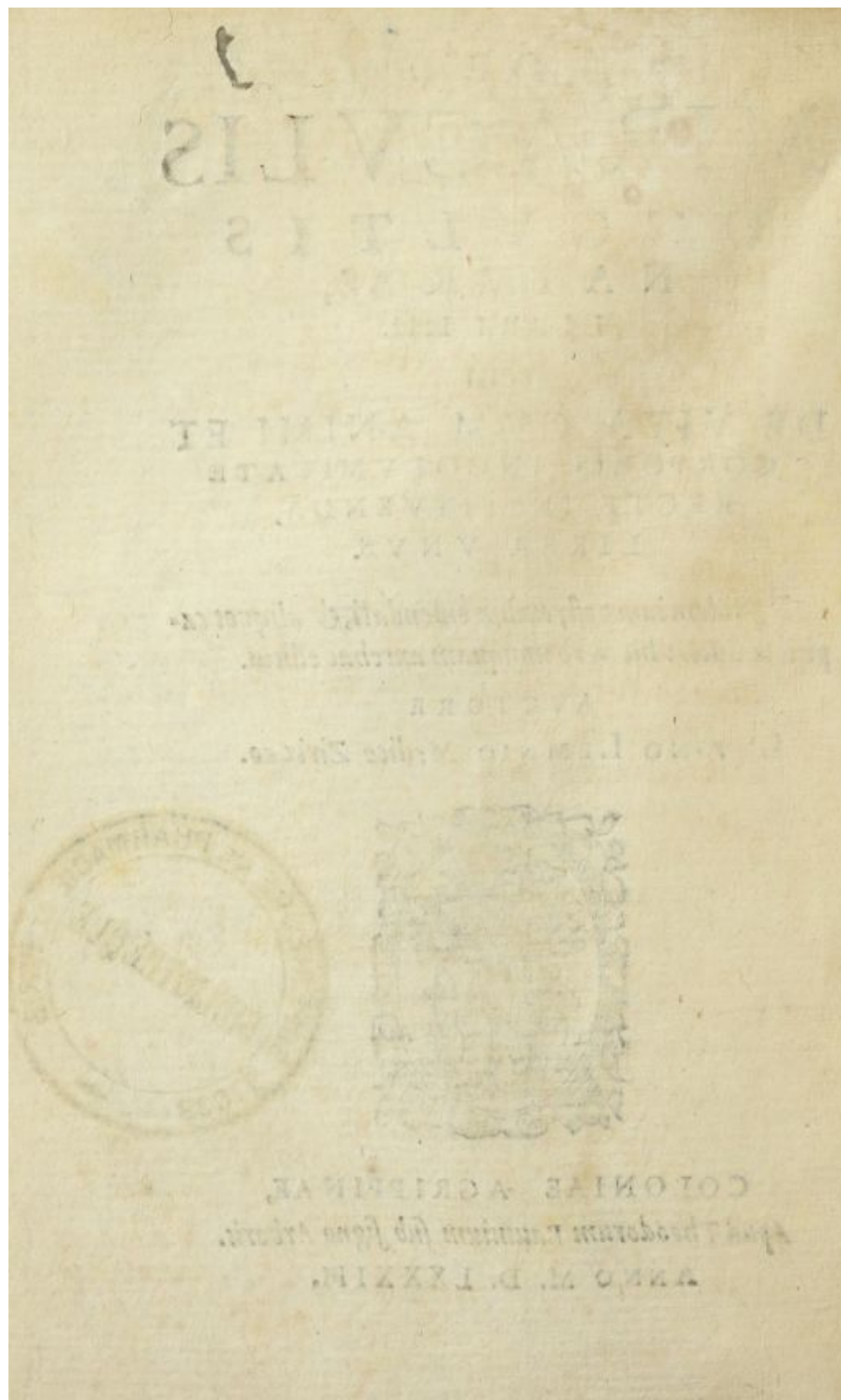
Item
DE VITA CVM ANIMI ET
CORPORIS INCOLVMITATE
RECTE INSTITVENDA,
LIBER VNVS.

*Illi quidem iam postremum emendati, & aliquot ca-
pitibus aucti: hic verò nunquam antehac editus.*

AVCTORE
LEVINO LEMNIO Medico Zirizao.

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Theodorum Baumium sub signo Arboris.
ANNO M. D. LXXXIIL

PASCHASII OENII HEL
CRVCINI IN OPERIS COM-
mendationem Car-
men.

I te delectat multò pulcherrima
Nymphe
Natura æterni fida ministra Dei:
Aut plusquam varius rerum color
optime Lector,
Ornatus, series, forma, vel ordo iuuat:
Si censes opera pretium cognoscere, quicquid
Tellus, Oceani tractus & astra ferunt:
Et cupis ingenuè multa & præclara doceri,
Id quod Natura lex, Pietasq; monet:
Huc ades, hos memori libros fac mente recondas.
Propositi exiguo tempore victor eris.
Scilicet eloquio cumulatus, & arte medendi
Lemnius ostendet, quidlibet vnde petas.
Abdita Natura pandit miracula, vires,
Causas, quæ multos texerat vmbra dies.
Tum solidis adèd rationibus omnia fulcit,
Vt carpi, Momo iudice, posse neges.
Ingenij mirè felicitis acumine quid non
Differit argutè, perspicueq; docet?
Candidus & tersus leni fluit agmine sermo,
Multus vbiq; nitor, multus vbiq; lepos.
Nec Medicis solis (ne forte quis inscius erret)
Hic operam & studium dedicat ille suum:

Plurima civili præcepta salubria vita,
 Fingendisq; probè moribus apta leges.
 Auribus instillans animoque τὸ γινῶθαι σεαυτὸν,
 Hoc aget, vt studeas notior esse tibi.
 Ignauas hominum vetat obtrutescere mentes,
 Præteritis vel bonis deteriora sequi.
 Quin obiter studijs melioribus imbuit omnes,
 Quæ se cognoscant, quæ ratione Deum.
 Sed frustra celebrem malè natis versibus illum,
 Cuius fama volat docta per ora virum.
 Instar multorum Gesnerus Apolline dignus
 Mystes, sat locuples hic mihi testis erit:
 Qui citra inuidiam presso vir candidus aqua
 Expensum trutina pollice laudat opus.
 Vt taceam geminos Hetrusca voce loquentes
 Quàm cupidè Ausonidum turba disertæ legat.
 Lucis enim vsura caruere, nec hætenus extra
 Septa domus reliqui corripuere pedem.
 Restat vt Hispanos, Celtas, linguæq; Eritannos
 Repræsentantes, Belgica verba sonent:
 Quos æquè gratos doctis si senserit auctor,
 Adyciet totidem, cæpta iuuante Deo.

ILLV.

ILLVSTRISSIMO
POTENTISSIMOQ. SVE
CORVM, GOTHORVM, VANDA-
LORVMQVE REGI, AC LIVONIAE
Domino, ERICO, eius nominis de-
cimoquarto, Leuinus Lem-
nius Medicus

S. P. D.

CITVM est illud Platonis, rex
inuictissime, felices fore Respubli-
cas, si vel studia sapientiae conse-
ctentur Reges, vel sapientes im-
perent. Quod cum in te sine con-
trouersia perfici intelligam, qui
non solum studijs sapientiae sedulo insistas, sed quas-
uis artes amplectaris ac colas; non possum tuae Ma-
iestati, tuoq; amplius. Regno non impense gratula-
ri. Dici enim vix queat, quam sis hoc nomine tuis
subditis futurus amabilis ac graciosus, denique ad ea
sectanda quae in humanis rebus sunt praecipua, quae-
que ad summam felicitatem spectant, incitamento.
Ut enim filij maiorum vestigijs insistant, in quos o-
culos continenter habent defixos, illorumq; imitan-
tur vel vitia vel virtutes: ita in imperio aulae Pro-
ceres ac promiscua passim multitudo ea consecrari
conatur,

E P I S T O L A

conatur, ea vita & moribus exprimere, quæ Regi aut Principi placere videat, & quibus ille maxime afficiatur. Quum autem multis magnisque rebus spectata sit tua, ERICE illustrissime, Maiestas & amplitudo, corporis animique præstantia, acumen ingenij, eruditio singularis summa vitæ integritas, in pace incredibilis imperij moderatio, belli vero tempore, quod nunquam nisi iuste à te suscipitur, mira rerum gerendarum peritia pari consilio ac prudentia fulta: quibus artibus non minus fortiter, quàm animosè, magnoque successu ac dexteritate finitimos, qui alienæ ditioni inhiant, propulsas ac conficis: quis tantas tamque admirandas naturæ dotes, quibus à Deo Opt. Max. affatim excultus es, ac cumulatè exornatus, non admiretur ac suspiciat, solidisque encomijs prosequatur? quod ipsum vnicè perficere meditor, quandoquidem Maiestatis Regiæ favorem experiar, quæ ex nostra hac statione atque excubijs, magnis præmijs in Aulam suam nos evocat. Quocirca quum latissima Regna, longeque experrectos Sueciæ ac ditionis Gothicæ tractus (à quibus totius Europæ exortam nobilitatem serio didicisse solet Imperator Carolus huius nominis quintus, sibi que id laudi ducere) incredibili sapientia ac comitate te moderari audiam, atque abs te conquiri vndique non solum artifices manuarios, sed quod præcipue laudem meretur, conuocari magnis tuis sumptibus atque impensu viros doctos, ac literatos, qui Regno tuo decus & ornamentum

tuum

tum afferant, passus sum D. Guilielmum Lemnium, quem ut archiatron, seu Medicum primarium in corporis tui tutelam ac sanitatis conseruanda praesidium asciuiſti, tanto locorum interuallo, à patrijs sedibus, à paterno complexu, congressuq, familiari ac domestica consuetudine diuelli, praesertim ijs annis quibus parentes filijs, tamquam scipione fulti, inniti soleant, atque inclinata vergenteq, etate, aliqua ab ijs oblectamenta concipere, nonnulla imminuentis senij solatia consequi. Et quò erga clementissimum Regem magis constet Lemnij studium, promptaq, voluntatis ac propensi animi testificatio, libros hos de Naturae dignitate & praestantia, abditisq, rerum causis Maieſtati Regiae dedicare visum est, quò se oblectare ijs possit, vbi à serijs rebus respirare liceat atque à publicis functionibus conquiescere. Multa autem inesse lucubrationibus hifce nostris, citra omnem ambitionem aut adulandi suspicionem, ausim polliceri, quae amœnitate lectionis ac quum rerum tum sententiarum varietate atque illecebra quemque possint reficere ac demorari. Siquando itaque, inuictissime Rex, occupationibus, quibus implicatus es, defungi te contigerit, atque aliquid tibi laxamenti imperare visum sit, his auocamentis animum grauioribus rebus defessum recreare poteris ac reficere. Hoc autem argumentum, quo nullum excogitari potest plausibilius, ea mente ac consilio illustrandum suscepi, ut omnibus innotescat quam immensa sit rerum Natura, quae

*

4

vsibus

EPISTOLA

vñibus commodisq̃ue nostris inseruit, quò vis eius se
 proferat, quàm longè lateq̃ sit diffusa. Quæ cum
 sit diuinitatis instrumentum, tota moles ac re-
 rum vniuersitas illi incumbit atq̃ innititur, eiusq̃
 munere cuncta subsistunt, continuata successione
 se propagant ac tuentur. Quæ consideratio hoc ef-
 ficat in animis hominum, eumq̃ vñum consequitur,
 vt mens humana in Opificem erecta, res momen-
 taneas ac caducas despicere condiscat, atq̃ ad sem-
 piternas aspiret atque enitatur. Siquidem Natura
 contemplatio, quæ multiplici rerum varietate in-
 structa est atque exornata, totiusq̃ mundi decor
 & species, in Conditoris admirationem atque amo-
 rem mortales allicit: ita vt tam spectabili ac visen-
 do mundi opificio ob stupefactus humanus animus, in
 huius architectum atque artificem tota mente ra-
 piatur, haustoq̃ue tacito quodam Diuinitatis af-
 flatu, illum colat, ac veneretur, in illo confidenter
 conquiescat. Cuius rei cum toto passim opere spe-
 cimen sum exhibiturus, superuacaneum existimo
 plura congerere, quibus naturæ splendor illustrari
 possit, eiusq̃ue dignitas amplificari, præsertim cum
 R. M. sedulo Naturæ ac rerum contemplationi insi-
 stat, eaq̃ continenter se oblectet, ita vt nulli aptius
 magisq̃ appositè hæc Naturæ miracula consecrari
 possint, quàm Erico Regi, qui huiusmodi oblecta-
 mentis vnicè afficitur. Eò autem magis gratum,
 acceptumq̃ue amplitudini Regiæ hoc munus litera-
 rium fore confido, quod tempestinè ac captata op-
 portunitate

NVNCVPATORIA.

portunitate oblatum sit, nempe ijs nuptiarum auspicijs, quæ serenissimus Rex propediem initurus est, quod ut felix faustumq; sit, optimi quique bonis acclamationibus, bonisq; omnibus exoptant ac precantur. Deus Optimus Maximus, qui cuncta fulcit ac sustinet, regni tui solium Rex illustrissime stabilat, tibiq; in omnibus felicem progressum, magnaq; incrementa conferat.

Zirizææ, pridie Cal.

Ianuarij.

5

AD .

AD CANDIDVM LECTO-

rem Præfatio L. Lemnij Medici.

DV O sunt artium, quæ hominum
utilitati atque vſui deſerviunt, in-
ſtrumenta, quibus omnia firmari
ſolent, ac ſtabiliri, Ratio & Expe-
rientia. His enim ipſa Medicina, & præter
Mathematicas artes, pleræque aliæ fulciun-
tur. Siquidem quæ exacti, excuſiſque iudi-
cij hominibus ſunt factura fidem, ad hanc
amuliſſim exigi, ad hunc lapideſ Lydium
debent explorari. Quid autem magni præ-
ſtiterit Medicus, ſi herbas ac medicamenta
efficaces obtinere effectus ratione ſtudeat
euincere, niſi id experimento comprobet?
E diuerſo, qua fiducia niti poſſet experimē-
to, quod plerunq; abſq; iudicio adhibitum
fallax eſſe, ac periculoſum declarat incon-
ſulta Empyricorum temeritas, niſi illi ra-
tio ſuffragetur? Et quanquam Sophiſticum
cenſeri poſſet, contra experientiæ testiſica-
tionem ac documentum, rationem exige-
re: nunquam tamen quiſquam ſani iudicij,
& qui in delectu rerum aliquid penſi ha-
bet, experimento aſſenſum fecerit, aut id te-
merè experiri ſuſtineat, niſi ratione id per
omnia comprobatum ſit, ac ſuffultum. Nō
tamē diffiteri poſſim, aut tergiuerſari, quin
multa

PRAEFATIO

multa sint in natura rerū abdita, atque ab-
 strusa, effectūque tam latenti & cæco, ut te-
 merarium sit talium rationē inire, aut facti
 causam explicare. Hæc ipsa Dioscoridi ἀναξ *Libr. 6.*
 πολόγητα dicuntur, hoc est ratione destitu- *cap. 342*
 ta, & causarum cognitione vidua, quæ sen-
 sui & intelligentiæ manifestam demonstra-
 tionē non exhibent, eoq; occultæ proprie-
 tates Medicis dicuntur. Siquidem aliquid *Occultæ*
 interuenire cēsent huiusmodi rebus, vel ex *proprietat-*
 decursu astrorum, ac siderum corradantiū *tes.*
 meatu, vel ex diuina voluntate, aut elemēto
 rum concretionē ac mixtura, vel deniq; to-
 tius substantiæ vi, formaq; speciosa, quæ quū
 ratioē, mentisq; iudicio assequi nequeamus
 in occultas essentias, abditasq; proprietates
 eas rejicimus, ac tali suffugio eluctamur, ex
 eoq; Labyrintho nos extricamus. Ego ve-
 rò, quò ad huiusmodi rerum demonstratio-
 nes, causasque eruendas doctorum animos
 extimulem, adnitar pro virili probabili at-
 que artifici cōiectura rationem elicere, aut
 quā proximè collimādo scopum attingere.
 Multa sunt, fateor, incompertæ originis in
 naturæ rebus, ac dēsis in obscuritatibus in-
 uoluta, quorum tamen probabilis ratio ex-
 cogitari, atque effectus causa, si non euiden-
 ter, & perspicuè, certè verisimiliter reddi
 potest. Verbi causa: Basiliscus hominem vi-
 su

AD LECTOREM

superimit. Quis exercitatus in operibus naturæ id euenire nesciat ex emanantibus noxijs expirationibus, quas sensim ac latenter in hominis perniciem exhalat? Nec enim solus Regulus, sed omne propemodum ferarum genus homini infestum est, atque afflatu, sibiloq; gestit inferre exitium. Sic lupi conspectus, modò propius homini assistat, oris hiatu atque halitu virulento raucedinẽ inducit, ac tantum non vocem adimit. Sic muliebris sexus mensibus profluentibus eboris, speculique nitorem offuscat, ferri aciem retundit, segetes strangulat, hortorum germina conficit, halitus contagio, ac non modò obuios quosque, sed ipsam se maculis næuisque deformat. Pari ratione oculis lippitudine, atque *ὀφθαλμία* vitiatis, alterius oculos affici contingit. Quod venusta similitudine expressit Ouidius & Iuuenalis:

Cum spectant oculi lesos, laduntur & ipsi:

Multaq; corporibus transitione nocent.

Sic pecudes, armenta, boues, gres totus in agris

Satyra. I.

Vnius scabie cadit, & porrigine fœda,

Vnaq; conspecta liuorem ducit ab vna.

Homines autem hominibus contagionem potissimum afflant, vbi ex aduerso consistunt: neq; enim si in obliquum vergat expira-

PRÆFATIO.

piratio, vel si in dextrum, aut læuum effluxum ferri contingit, tantum damni adfert, tantaq. labe inficit. Vt enim transuersa atque obliqua visio quemadmodum pætis ac lusciosis assolet, nō nihil obtunditur atque hebescit: ita quæ ex oculis, aliaque corporis parte emanant, si obliquè ferantur, retundi atque hebetari cōtingit, minusque mali inferre adstantibus. quod ipsum studiosius obseruare soleo, vbi ægrotis contagio affectis assisto, adeo vt semper auersus cum ijs verba faciam, nunquam inter fumarium & decumbentē consistens. Hic effluxus atque emanatio, tametsi oculis se nō exhibeat, minusque sensui visorio sit exposita, naribus tamen, auribus, cerebro, vocali arteriæ, pulmonumque fibris se ingerit. Sic nonnullos obseruaui tam tetra mephite, atque animæ graueolētia, vt nisi longius absistas, obuios quosque halitus contagio feriant inficiantque. Quam latè autem se porrigat halitus animantium, quousque se proferat contagium, hybernis mensibus, flante per gelicidia Aquilone, cuique perspicere licet. Siquidem ob aeris densitatē ac crassitiem fuman-
tem animam ex intimis præcordijs reciprocatione quadam, vt Oceani æstuaria erumpere videmus, ac longè lateque se diffundere: quæ licet æstiuis diebus non sit conspicua

Simile.

AD LECTOREM

cua oculisq̃ue minus exposita, eam tamen
 vel odore percipis, vel in intimis præcordijs
 tacitum virus concipis. Atque vt hæc ipsa
 corpori perniciem moliuntur, ac lethale vi-
 rus inferunt: ita suaues odores, ac stirpium
 fragrantia spiritus erigunt, ipsumq̃ue vitæ
 fontem cor fouent ac recreant. Quod vel
 obetæ naris quisque animaduertere potest,
 quū vires syncopi collapsos, animiq̃ue de-
 liquio sopitas restaurari, erigiq̃ue videt o-
 doramentis. Verū omisissis his minutijs,
 postmodum fauore supremi Numinis ma-
 gis recondita proferam. Quod si videbor
 cuiquam nō penitus naturæ arcana eruisse,
 vsusq̃ue sublanguidis parumq̃ue firmis ra-
 tionibus, ac tenui orationis filo, nulloq̃ue
 verborum apparatu, nullis copijs naturam
 instruxisse: huic ego persualum cupio, do-
 ctis præbitam potius ac demonstratam à me
 scribendi materiam, quam præreptam. Ista
 siquidem sum aggressus, ac tractanda susce-
 pi, nō tam spe, fiduciaq̃ue perficiendi, quàm
 experiendi studio ac volūtate, simul vt ple-
 niore obsequio meum patronum demere-
 rer, meosque ciues hoc officio deuincirem.
 Excitat autem ad huiusmodi tentanda post
 Platonem Persius, cupitq̃ue patrie, ciuibuf-
 q̃ue hoc tanquam debitum munus exsolui.
 Sic enim ad rerū contemplationem, ad stu-
 dium

Satyr. 3.

PRAEFATIO.

diū virtutis, ad sectanda hominum com-
moda nos extimulat:

*Discite, & ô miseri causas cognoscite rerum,
Quid sumus, aut quid nam victuri gignimur, ordo
Quis datus, aut met & quā mollis flexus, & vnda:
Quis modus argenti, quid fas optare, quid asper
Vtile munus habet patriæ charisq; propinquis
Quantum elargiri deceat, quem te Deus esse
Iussit, & humana qua parte locatus es in re.*

Itaque experiar, quid efficere, aut quò pro-
gredi possim, mihiq; culpam deprecari li-
ceat, si non omnia sum assequutus, eoq;ue
iustius, quòd instituti operis argumentum
tam sit vastum, adeoq;ue se in immensum
porrigat, vt infiniti sit operis, nec mediocris
ingenij omnia ad amussim exequi, istāq;ue
spartam pro sua dignitate atq; amplitudine
exornare. Quòd si Horatius in triuali mi- *In arte*
nimeq;ue operoso argumento *Poetica,*

*Dat veniam maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cauit natura:*

quātò magis in tanta rerum difficultate ad
pleraq; cōnuere mussareq;ue conuenit, nec
omnia ad viuū, vt dicitur, refecare? Dici. n.
vix queat, quanta Medicis deuorāda tædia,
qui subeundi labores, quæ perferendæ do-
mi forisq;ue molestæ querimonix ac voces
plora-

AD LECT. PRAEFAT.

plorabundæ, quum rerum suarum fatagūt,
ac ciuibus suam operam sedulò impendūt:
quorum cū omne studium atque indu-
stria in actione consistat, nihil laxamenti,
nulla respirandi spatia admittit non minus
negotiosa, quàm quæstiosa praxis, adeò vt
q̄ succisuis horis, hoc est, vbi legitimis offi-
cijs sunt perfuncti, meditātur, vix ea literis
mandare vacet, nedū expolire. Quod cum
mihi assiduè vsuueniat, atque huiusmodi
occupationes domi forisq̄e cōtinenter me
inuoluant, ægrè ac difficulter omnia pro a-
nimi sententia perfici possunt: verū cum
naturæ contemplatio vnicè me afficiat, nec
excogitari possit argumētum plausibilius,
visum est eius miracula tractare locupleti-
us, omniaq̄e naturæ opera spectatiora ef-
ficere. Quocirca post consecratos noui hu-
ius anni auspicio Inuictiss. Sueciæ Regi E-
R I C O libros hos quatuor de naturæ mira-
culis, quò serenissimus Rex confecto sopi-
toq̄e bello, quod illi contra coniuratos a-
liquot hostes, summa virtute atque excelsi
inuictiq̄e animi magnitudine & robore
terra mariq̄e susceptum est, cumula-
tius Naturæ ac rerum contem-
platione reficia-
tur.

LEVI.

LEVINI LEMNII
MEDICI ZIRIZAEI DE
OCCVLTIS NATVRAE
MIRACVLIS, LIBER
PRIMVS.

DE NATVRA, Diuinitatis instrumento.

C A P. I.

NATVRA, in qua elucēt,
atque expresse se profe-
runt Diuinitatis vestigia,
cuiusq; rei principiū est,
quo consistunt omnia.

NATVRA est mens, *Natura*
λόγος, seu ratio diuina *quid.*
operum naturalium effe-
ctrix, rerumq; existen-

tium conseruatrix.

Quæ vis nulli, præterquam Deo, & qui illi indiuul. *Heb. 1.*
sè adhæret, Christo ascribi potest. Ipse enim splen-
dor paternæ gloriæ, expressa que imago substantiæ
illius, naturæ, totiusque vniuersi est opifex, suoque
nutu, nulla subiacente materia, omnia condidit, in *Ioan. 1.*
eoque est vita, vigorque rerum conditarum, atque *Deus om.*
ab illo singulis viuifica virtus infusa est, hoc est, per *num rerū*
eum vnumquodque genuina sua vi subsistit, in *causam in*
taque facultate se propagat, ac tuetur. Nihil in tan. *seipso com.*
ta, tamque immensa rerum vniuersitate iners, aut *plectitur.*
otiosum, nihil temerè aut fortuitò, nihil frustra
effectum est, omnibus stirpibus sua vis indita, *sin. Coloss. 1.*
A *gulis*

*Natura,
nec iners,
nec otiosa.*

Genes. 1.

*De partib.
ani. lib. 1.
cap. 3.*

*Simile ab
aedium stru-
ctura.*

*Homo in
quē vsus
& finem
creatus.*

gulis animantibus suum ingenium, suæque attri-
buta naturæ inclinatio. Obiter quæcunque mun-
di ambitu, cœlique complexu continentur, vi qua-
dam insititia instructa sunt ad actum sibi peculia-
rem, ac suis quæque locis, temporibusque disposi-
ta, admirabili quadam vicissitudine munia sua ob-
eunt, cursumque perficiunt. Hinc cum Deus tanti
muneris effector, ac moderator collustrasset, quæ
sex dierum spatio perfecisset, visa sunt illi insigni-
ter bona, hoc est, ita elaborata, ut artis ratio effla-
gitabat, ut exposcebat ordo rerum, ac series, ut de-
cor vniuersi exquirebat, adeo, ut omnia ad vsum
conducerent, atque ad finem, cui erant destinata,
spectarent. Qua de re sapienter disseruisse mihi vi-
detur Aristot. huiusmodi propemodum verbis:

*Nihil in natura rerum tam minutum, tamq^{ue} vile,
aut abiectum, quod non aliquid admirationis homi-
nibus adferat.* Et quod Hieraclytum Tarentinum
dixisse ferunt, cum in casa quadam furnaria diuer-
tisset: *Introite, sunt hic etiam Dii*: hoc quoque in
naturæ operibus sentiendū. In minutissimis enim
naturæ rebus numen elucet, omniaque honesti,
pulchrique rationem obtinent. Siquidem operi-
bus naturæ hoc præcipue adiunctum est, ut nihil
temerè, viceque fortuita sit effectum, sed omnia
finis sui gratia. Et quemadmodum quum de ædi-
bus magnificè constructis fit sermo, non de calce,
de lateribus, de lignis, aliaque materia agitur: sed
de forma, ac specie, structuraq; ædium, & in quem
vsum sint erectæ: ita qui naturæ opera excutit,
non de materia, sed forma, totaque substantia, de
vfu denique atque vtilitate differit. Sic corpus ani-
mæ gratia cōditum est: membra verò officiorum,
quò commodè actiones suas obeant, suasque fun-
ctiones exequantur. Homo autem Dei causa in
hoc mundi theatrum productus est, quò illo se ob-
lectet,

lectet, illius munificentiam agnoscat, in illo con-
 quiescat, illique fidat, atque innitatur. In tanta ita-
 que, tamque immensa rerum existentium multi-
 tudine, ac varietate non suspicienda modò naturæ
 vis & efficientia, sed eius maiestas atq; amplitudo,
 à quo singula producta & profecta sunt, cuiusque
 benignitate naturæ opera subsistunt, atque ab in-
 teritu vindicantur. Quæ cogitatio exuscitat ani-
 mos nostros humi alioqui defixos, atq; in Dei no-
 titiam ac cognitionem deducit. Deus enim tamen
 si sit inconspicius, ex rebustamen creatis, ut Pau-
 lus testatur, atque ex mundo tam mirificè condi-
 to, tam sapienter administrato & perspicui potest &
 intelligi. Et quæadmodum, Cicerone teste, ex me-
 moria rerum, ex inuentionis subtilitate, ac celeri-
 tate motus, omni que pulchritudine virtutis vim
 mentis agnoscimus, quamuis oculis ipsa non pa-
 teat: Sic Deum mentemque illam æternam ex ope-
 ribus eius dilucidè perspicimus, eiusque vim atque
 afflatum efficaciter percipimus. Illius enim virtus
 per omnia diffusa, singulis calorem, spiritum, vi-
 tamque largitur. Qua de re eruditè concionatus
 est Athenis D. Paulus ex Arati sententia, quam ele-
 ganter expressit Lucanus lib. 9.

*Natura & vis
ad Deum
referenda.
Rom. 1.*

Tusc. 1.

*Deus qua-
re homini
innotescat.*

Act. 17.

*Hæremus cunctis superis temploq; tacente
 Nil agimus nisi sponte Dei, non vocibus & illis
 Numen eget.*

*Est q; Dei sedes nisi terra, & pontus, & aer,
 Et cælum & virtus: Superos quid quarimus ultra?
 Iuppiter est quodcumq; vides, quocumq; moueris.*

Quis igitur erga illum non afficiatur, cuius vi-
 res manifestè percipit, cuius donis cumulatè frui-
 tur? Si imperatores & principes optimo iure vene-
 ramur ac suspicimus, illosque plurimi facimus, ac
 magnos honores ijs deferimus, quòd regna at-
 que imperia incruenta, citraque sanguinis lactu-

*Simile ab
imperato-
rū officio.*

ram parta, summa æquitate administrant, quòd magistratus habent inculpato, qui in obeūdis negotijs, munijsque publicis magnam curam, multamq; operam subeunt, quòd omnes in officio contineant, omniaq; passim sint pacata, nec Resp. vlla discordia, aut seditione ciuili diuulsa: quanto magis Deum suspicere, ac venerari par est, qui nulla cura, nulloque negotio, aut sollicitudine tam vastum, latumque mundi imperium nutu suo regit,

De mūdo.

Simile à multis officijs desumptum.

In Deum omnia natura opera referenda.

ac moderatur? Quòd spectat illud Apuleij hominis à nostra quidem religione alieni, sed qui ex Hebræorum fontibus id hauserit. Quod in tritremi gubernator ac nauclerus, in curru rector, Choragus in Comædijs exhibendis, præcentor in choris, agonothesia, seu remunerator in obeundis certaminibus, consul intra ciues, dux in exercitu, comes in suscipiendis propulsandisque periculis: hoc est, in mundo Deus; nisi quod ærūmnosum, curisque innumeris implicitum videtur officij alicuius Principem fieri: at Deo nec molesta est, nec onerosa imperij sui cura. Cæterum nolim mihi aduersari Medicos, aut grauati ferre Philosophos, quòd in asserenda naturæ dignitate, ipsam ad fontem, sui que originem referam: hac enim ratione omnia reducuntur ad essentiam primigeniam, totiusque naturæ archetypum. Et quanquam latè pateat naturæ vocabulum, suoque arbitratu secundarias quisque definitiones comminisci possit, ad vnum tamen omnes reuocantur. Sic Medicis.

Natura est insita atq; innata rebus qualitas.

Natura est quatuor elemētōrū mixtura, et tēperies.

Natura est vis, & propensio animi cuiusq;.

Natura Philosophis est motionis, et quietis principium.

Propria natura definitio.

Natura est, quæ cuiq; formā dat Specificā differētia.

Natura est vis & causa effectrix, rerumque conseruatrix totī mundo, cuiusq; partibus inserta.

(vt po-

(vt propius rem ipsam designem) est diuinorum operum ordo, & series, quæ illius potentia, illiusque verbis ac iussis obsequitur, ab eoque vires mutatur. Harum omnium descriptionum, & quotquot à viris disertis excogitari possunt, præcipua causa, & origo ab æterna illa mente, tanquam vberissimo fonte promanat. Quod omnium scire interest, ac permagni refert obseruare, animoque penitus infigere, quò cuique magis innotescat summus rerum opifex, illiusque accendatur in mentibus nostris maiestas, & amplitudo. rerum enim conspectus, & naturæ contemplatio brutos etiam homines atque à Dei cognitione prorsus alienos, modò ne desit aliqua sanioris mentis scintilla, in maximam admirationem Diuinitatis perducit. Siquidem natura rerum, quæ immensa est, ac longè lateque diffusa, quum nusquam non oculis, ac menti se ingerat, mirificè hominem afficit, atq; in summi parentis amorem, ac venerationē dirigit. Nam si cui excutere libeat, atq; attentè considerare, quis sit rerum conditarum, quæ aliæ ex alijs emergunt, decor & ornatus, quantaque arte, quo artificio, quàm concinnè atque affabrè omnia elaborata sint, & cōstructa, cunctaque in hominum vsus necessarios, in oblectamentum ac commoditatem condita, obseruet; quis illis affici non possit, aut æternam illam mentem non venerari, ac suspicere, quæ solius hominis causa ista extare, ac continuato, perenni que ordine, ac serie subsistere voluit, non sine admirabili propagationis successu? Efficit hæc naturæ præstantia, vt præter alios Antonij Ennius ille (qui ob Christianorum proscriptiones, ac persecuti rabiem, quæ nullis non sæculis increscit, atque efferata redintegratur, in solitudinem secessit, ac loca vasta, auia, impedita, tyrannnisque inaccessa incoluit) vnicè se oblectaret naturæ, ac

A :

rerum

rerum contemplatione, adeò, vt cùm quidam ab eo sciscitaretur (nam omnibus se affabilem præbuit, nec cuiquam responsa denegabat, vt tetrici quidam) cur paucos ac propè nullos apud illum libros conspiceret: respondisse dicatur: hæc mundi spectacula sic animi sui desiderium explere, ita mentem reficere, ea præbere documenta, viuendique præcepta, atque institutiones tradere, vt multorum librorum vicem suppleant, nec magnopere eorum adminiculo indigeat. Satiat enim aliquando librorum, quamlibet amœna lectio, adeò, vt mens assiduitate legendi lassescat ac defatigetur: quum naturæ consideratio ea oblectamenta, has voluptates, tanta blandimenta atq; illecebras proferat, vt nulla vnquam oboariatur satietas aut fastidium. Adornant equidem scriptores culti & rhetorum coloribus ac pigmentis lucubrationes suas ac commentaria, appositisque verbis rem illustriant: At natura summi opificis instrumentum, ac ministra, quæ ad quidvis elaborandum fingendumque efficax est & apposita, non ascititia varietate, sed genaina ac natua oculos mentemque insatiabiliter pascit ac recreat. Quis verò naturæ solertiam, artificium, industriam, scitè elaboratas stirpium, flosculorum, animalium, reptilium, piscium, alitum species, omniumque conditiones, vires, effectus possit vel exprimere vel explicare? Quis artifex aut architectus quamuis eximius eas formas, atque effigies imitando consequi possit? quæ passim se proferunt, atq; oculis humanis singulis momenti sese exhibent. imitatur quidem ars naturam, atque hominum industria graphicè quædam ad viuum exprimit atque ementitur. Sic Conradus Gesnerus, vir vt reconditæ eruditionis, ita indefessi laboris, strenuam operam nauauit in illustranda animalis omnis spirabilisque naturæ historia,

*Conrardi
Gesneri
laus.*

floria, cui præ cæteris palmam defero. Sic plerique alij in herbarum descriptionibus, effingendisque earum figuris, non postremam laudem sunt promeriti. Verum vt nihil non popolare & plausibile, ac laudem meretur artificiosa naturæ æmulationio: sic omnia muta exhibet, inanima, insipida, inodora, nullaque vi atque effectu prædita. Neque enim elinguis est, iners, ignaua, somniculosa, stupida, inanimata natura rerum, sed viuida, alacris, erecta, sui que ostentatrix, & quæ sensibus suauiter blandiatur, sic vt contemplantem multa commoneat, multa edoceat, suisque inuitamentis incitet atque illiciat, adeò, vt spectator minimè otiosus non ea solum conquiescat, sed ad illum mentem erigat, cuius virtute hæc omnia vigent & subsistunt. Ita in ijs, quæ oculis nostris exposita sunt, non solum naturæ artificium excellens quidem, & inimitabile spectari debet, sed Dei maiestas, amplitudo, decus, splendor, magnificentia, denique munifici patris erga humanum genus amor & propensio. Elementa, cælum, ortus & occasus syderum, diurnæ nocturnæque vicissitudines, quadripartita anni varietas, quæ duo æquinoctia, vere, & autumno: ac totidem solstitia æstate & hyeme complectitur, quorum decursu herbæ exolescunt & deficiunt, suoque tempore emergunt ac reuiuiscunt, quum multa indicent ac commonstrent, tum à morte ad vitam reuersionem ac reditum, quo suo tempore corpora per resurrectionem restituenda sunt in integrum, documenta præbent. Hanc naturæ vim mirificam Dauid operum Dei admirator vnicus subinde effert in immensum, eamque, vt par est, opifici asserit, cuius opera, quæ in terra conspiciuntur, quæque in cælo se proferunt, miris laudibus exornat, solidisque encomijs prosequitur,

*Naturæ
rū ad Deū
nos erigit.*

*Rerum
vicissitudo
quid indicet.*

Psalm. 103.

adeò, vt attentè, fixa que contemplatione obstupefactus, exclamare compulsus sit: Quàm magnifica sunt opera tua Domine, omnia sapienter perfecisti, impleta est terra possessione rerum tuarum. Visita est etiam Ethnicis, quibus perexigua contigit rerum diuinarum cognitio, hæc naturæ consideratio fructuosa, menti que utilis ac iucunda. Sic

Lib. 4.

Cicero in Academicis: Nunquam ego Physicorum quæstiones exterminâdas censeo. Est enim animorum ac mentium naturale quasi pabulum, consideratio contemplatioque naturæ: erectiores enim efficimur, ac res fluxas caducasq; despiciamus, mente, & cogitatione in cœlestia defixi. Indagatio ipsa rerum summam parit delectationem, ac mens amœnissima completur, afficiturque voluptate. Quid-

Tuscul. 5.

quid autem ipsa natura genuit, non modò animal, sed etiam quod ortum è terra stirpibus nititur, in suo quodque genere perfectum est. Quorum alia humilia sunt, nec altius se à terra tollunt, quædam in maximam altitudinem assurgunt, alia perpetua fronde virent, alia hyeme spoliata nitore, ac pompa frondium, verno tempore tepesacta frondescunt ac repullulant, denuoq; in stirpem emergunt. Nec

Herbarum diuersitas.

est vlla res, quæ non ita vigeat insita vi, quin protuberante turgenteque semine, aut flores, aut fruges, aut baccas proferat, easque solis calore ad perfectam maturitatem perducatur, effectuque salubri imbuat. In animantibus quoque, quibus quum ratio desit, sensus attributus est, ipsius naturæ vis, atque inclinatio perspicui potest. alias enim natandi peritas aquarum incolas esse voluit, alias volucres libero cœlo frui, alias reptiles, quasdam gradiētes, nonnullas soliuagas, plerasque gregatim volantes, vt sturni factitant, miliaria, frigilli, passerres, columbæ: immanes alias, ac feras, quasdam cicures, & mansuetas, vt omnia gallinacei generis, & quæ

Animantes nature instinctu ducuntur.

Psalm. 8.

domesti-

domestica, atque altitia dicuntur. Homo verò, cuius imperio omnia subdita sunt, & subiecta, multo quiddam præstantius est consequutus, nempe *Heb. 1.* præter loquendi munus, rationem, & mentem, animumque cœlestis naturæ, ac diuinitatis participem. Humanus siquidem animus decerptus ex mente diuina, cum nullo alio, quàm cum Deo comparari potest, nec ad vllijs naturam referri. Quocirca homini enitendum, vt quàm proximè ad suum opificem assurgat, illiq; assimilem se præstare affectet. Quum enim Deus cæteras animantes abiecit ad pastum, ac pabulum: solum hominem humo excitatum, celsum ac sublimem constituit, quò ad cœlum, ad domicilij sui conspectum, mentem, oculosque erigeret, qua de re sequenti capite fusius.

HOMINIS dignitas ac præstantia.

CAP. II.

QVVM autem Deus opt. max. summopere suspiciendus sit in rebus creatis, quæ passim obuiæ existunt, atque oculis menti que se ingerunt, tum potissimè in homine mirificè eius elucet sapientia. Quidquid enim in mûdo se profert, quamlibet cō. *Homo præ-* cinnè, atque affabrè factum, nulla ratione compa. *cipit Dei* rari, componique hominis præstantiæ potest, ad. *opificium,* eò, vt hinc præcipuè sumi voluerit sui æstimationem Deus, suæque diuinitatis specimen exhibere mortalibus, hoc est, ex sua cuiusque mente, sui que notitia perducere nos voluit in cognitionem, tantique opificis reuerentiam: nihil enim expressius representat Deum, quàm mens hominis, qua ad *Mens homi-* imaginem, ac similitudinem eius est conditus. Est *nis Desi-* siquidem homo expressissimū Dei simulachrum. *mulachrum.* Quamobrem ob externum, internumque ornatum,

tum, atque amplissimas dotes *μικροκοσμός* dici me-
ruit, quòd in hunc cumulatissimè omnia profude-
rit munificus ille rerum parens, atq; opifex Deus.
Psalm. 8. Huius enim causa omnia producta in lucem, illi-
usq; vsui cuncta pātent, ac sunt exposita. Quod ip-
sum agnoscit Psaltes regius, gratique animi argu-
menta proferens: fecisti illum, inquit, paululò an-
gelis inferiorem, imò propemodum vt Deū quen-
dam gloria, & honore decorasti, illumq; præfecisti
operibus à te creatis. Hanc autem prærogatiuam
*Homo mū-
di præfe-
ctus.* etiam à mundi exordio obtinuit, adeò vt omnia,
dum vigent, ac consistunt, homini sint obsequiosa,
ac famulentur. Sic enim Genesios primo omnium
rerum principatum ac præfecturam Deus homini
asseruit: Fructificate, multiplicamini, replete ter-
ram, eā subigite, & in pisces, aquatiles, volucresq;
aereas, & omnes, quæ in terris mouentur, bestias,
imperium exercete. De mente autem, quæ illi diui-
na est, & qua proximè ad DEVM accedit, de quæ
internis animi dotibus, ratione & intellectu, qui-
bus beluis præstat, quum abundè scriptores alij, nec
*Decor cor-
poris huma-
ni,* sit huius instituti, in præsentia superledeo. De cor-
pore verò, quæque illi cognata sunt, ab eo quæ de-
pendent, pauca differam. Illius enim excellens &
spectabilis forma moribus animæ congruens, at-
que accommoda, status corporis celsus, atque ere-
ctus in cælum, os sublime ac resupinatum, om-
nium partiū ac totius symmetria, seu exacta com-
mensuratio, etiam ab Ethnicis, atque à nostra re-
ligione alienis sunt deprædicata, adeò, vt mirari
subeat nostrorum hominum incuriam, qui aut
*David na-
tura admi-
rator vni-
cus.* nihil prorsus scrutantur, aut frigidè atque oscitan-
ter seipsos, naturæque opera excutiunt, quum Da-
uid rex magnificus, præstius fixiusque naturam ho-
minis contemplatus exuscitari cœperit atque ex-
Psalm. 138. ardescere in tanti opificis amorem atque admira-
tionem.

tionem. Sic enim tum alijs, tum huiusmodi elo-
 gijs illū prosequitur: Celebrabo te Domine, quod
 mirificè sim formatus, opera tua miranda sunt,
 eaque scrutatur & agnoscit anima mea, non fuit
 tibi occultum vllum os meum, quum formarer
 in abdito, & quum miro artificio fingerer in ma-
 terni vteri latebris. Informem atque inelabora- *Davidis ex*
 tum foetum viderunt oculi tui, & omnia membra *clamat*
 mea velut in libro penes te descripta erant, quæ de *in Dei ad-*
 inceps non nisi multis diebus formata sunt, admi- *mirationē.*
 rationi mihi est scientia tua, in qua me formando
 vsuses, excedit illa prorsus captum meum. Quum
 enim, inquit, me totum excutio, quum corporis
 structuram, animæ præstantiam, vim mentis sedu-
 lō expendo, eaque ratione, ac iudicio assequi ne-
 queam, & maiestatem tuam veneror, & amplector
 munificentiam. Tam verò sinamus paululum in-
 terquiescere formam illam spectatissimam, tum
 reliquas partes corporis visenda specie: interno-
 rum viscerum situm, naturalium facultatum po-
 tentias, neruorum à cerebro ortum, ductum arte-
 riarum à corde, venarum ab hepate propaginem
 consideremus, tum animæ facultates & poten-
 tias, quibus ipsa suas functiones profert ac perfici-
 cit, his accedit spiritus ille æthereus, caloris natu- *Tres in ho-*
 ralis sedes, ac vehiculum, qui trifariam discrimi- *mine spiri-*
 natur, ac totidem locis discretus est, sic vt ani- *tus.*
 malis cerebro, vitalis cordi, hepatis naturalis sit
 ascriptus, hic quum nativo calore, humore.
 que nutricao, vtriusque fomite corpus alit, ac *Qua res spi-*
 vegetat, atque in exercendis actionibus vires *ritus ful-*
 suppeditat, quamobrem non indiligenter tria *ciant.*
 hæc fouenda, instaurandaque sunt somno, vi-
 no, alimentis, exercitatione: quæ tamen mo-
 deratè adhiberi postulant, ne si vel immodica
 sint, vel intempestiua, hominem à sede mentis
 con-

contingat dimoueri, multisque ac varijs affectibus duci.

*Aeneid. 6. Igneus est equidem vigor, & caelestis origo
Omni homini, quantum non noxia corpora tardant,
Terreniq; habitant artus, moribundaq; membra.
Hinc metuunt, cupiuntq; dolent, gaudetq; nec auras
Respicunt, clausitenebris, & carcere caco.*

Affectuum tyrannus. Quibus poeta quatuor animi perturbationes complectitur, quae ex intemperantia orta mentem hominis turbulentam efficiunt atque inquietam, mirisque modis exagitant. Postremò ad illa dirigamus oculos, quae istis omnibus speciem praebent, formaeque praestantiam inducunt, hoc est, formandi figurandique foetus artificium excutiamus, quod tale tantumque est, ut quivis etiam à re medica alienus in eo excutiendo vires ingenij acriter debeat intendere: huiusmodi enim res scire, & perscrutari cuiusvis interest, cum in se ipse versetur,

Consensus animi & corporis. atque in sui contemplatione quiescat. Siquidem quum homo ex corpore & anima constet, & conflatus sit, ipsumque corpus animae sit instrumentum, per quod actiones suas perficit, cui non summa esse debet vtriusque partis cura, & observatio? quis non vtriusque incolumitati optimè consultum cupiat? praesertim quum alterum sine altero consistere nequeat, suasque functiones, & munia inoffensè obire, namque alterius sic altera poscit opem res, & coniurat amicè. Est quidem corpus pro tempore caducum, & mortale: sed quum sit animi vas, & receptaculum, illiusque ministerio vatur, Deus id quoque destinavit aeternitati, ac per resurrectionis mysterium eiusdem muneris voluit esse particeps, nempe immortalitatis.

*Horat. in
Arte poeti-
ca.*

N A-

NATVRALISSIMVM procreare sibi simili,
coq₃ reuerenter vti debent homines tan-
quam diuino munere, Dei₃ instituto.

C A P. III.

POSTQVAM Deus cœlum, ac sublunarem
hunc mundum condidisset, omniaque tam mira-
bili sapientia atque artificio construxisset, vt nihil
ad necessarios vsus, ad commoditatem, atque or-
natum deesset, visus est illi desiderari aliquis, cui
ista essent vsui, quiq_{ue} se his oblectaret, ac fruere-
tur. Itaque completo, perfectoq_{ue} omni naturæ
ornatu, hominem in mundum tanquam in suam
possessionem produxit, illiq_{ue}, ne vitam inamœ-
nam degeret, in adiumentum, ac societatem mu-
lierem adiunxit, in seuitq_{ue} vtrique vim amoris, ac *Coniugij*
procreandæ sobolis auaritatem, humore spirituq_{ue} *instituto à*
turgido, atque organis idoneis ad eum vsum præ-
paratis: & ne alter alterius contactum exhorresce-
ret, addidit illecebras, ac mutui complexus appeti-
tionem, vt cùm se inirent, suauiter illos affici, mi-
risq_{ue} modis deliniri contingeret, siquidem nisi
omnis generis animantibus hoc esset natura insi-
tum, vt posteritati consulerent, ac propagationi in-
sisterent, concideret, & collaberetur genus huma-
num, nec diu possent subsistere res mortalium.

*Omne adeò genus in terris hominumq₃, ferarumq₃ Georg. 3.
Et genus aquoreum, pecudes, pictaq₃ volucres
In furias, ignemq₃ ruunt: amor omnibus idem.
Quid iuuenis, magnum cui versat in ossibus ignem
Sæuus amor: nempe abreptis turbata procellis
Nocte natat cæca serus freta, quem super ingens
Porta tonat cæli, & scopulus illisa reclamant
Aequora, nec miseri possunt renocare parentes.*

Quum

Stimuli Ve- Quum itaque tam validus sit is affectus, tamque
neris varij indomitus, ut agra possit coerceri (nec enim om-
 nes suis cupiditatibus aequè norunt moderari) in-
 dulgit homini Deus Genialem legitimumque tho-
 rum, ut saltem intra illius limites consistere, nec
 vago se concubitu contaminarent, qui dono con-
 tinentiae sunt destituti. Postquam igitur peracto
Deus cur concubitu mulierem conceptu impleri contingit,
conjugium magna subsequitur naturae solertia in fouendo, ac
instituit. coagulando fingendoque vtriusque sexus semine,
 quo statim tempore, exactoque nouem mensium de-
 cursu emergat dominator ille, ac totius vniuersi-
 tatis decor homo. hanc spem dubiam, ac rudimen-
Iob. 10. tum naturae hominem effigiare condiscantis, ap-
 positissima similitudine expressit Iob: Nonne sic
 ut lac mulisti me, & sicut caseum me coagulasti,
 pelle & carne circumdediti me, ossibus & nervis me
 compegisti, tuoque beneficio vita mea subsistit, ac
 tua virtus fulcit spiritum meum? Huic affinis est
Sapient. 8. sapientis Hebraei sententia, qua vitae suae primor-
 dia in hunc modum describit: Sum quidem & ego
 mortalis homo, similis reliquis terrigenae proto-
Hominis plasti soboles, atque in utero matris figuratus sum
primordia caro, decem mensium spatio coalescens in sangui-
qua. ne, ex semine hominis, ac delectamento, subsequen-
 teque somno. Idem quoque & ego genitus hauri
 communem aerem, ac simili modo prodij in lu-
 cem, omniumque hominum more ploratum edi-
 di, atque à lachrymis vitam sum auspicatus. Ex qui-
 bus intelligimus, cum in omnibus, tum in excitan-
 dis propagandisque liberis omnia naturae ordine,
Moderatè ac moderatè instituenda, ut ex Hippocratis & Ga-
omnia in- leni sententia, motus seu exercitatio cibum præce-
stituenda. dat, cibum sequatur Venus, somnus Venerem, qua
 expleta facultates naturales in elaborando foetu
 partes suas obeunt, ac lassitudo ex concubitu con-
 tracta,

tracta, obdormienti statim remittitur, adiuuante simul somno concoctionem: somnus enim ad concoctionis celeritatem est adiumento. Caterum, quod ad generationis nostrę principia attinet, magna solet agitari quæstio, Conferat ne semen ad foetus generationem mulier? An conferat ad formę similitudinem, sexusque discrimen virile robur? De effigie formęque similitudine primum mihi instituetur disputatio, postmodum de muliebri semine, & quantum ad foetus procreationem conferat adiumenti. Id eò sum facturus accuratius, quod apud nostrates non desint lenæ quædam, quę persuadere conantur foeminis, quàm minimū conferre ad generationem foetus matres, sed tantum gestationis tædia obire, nouemq; mensium fastidia tolerare, quasi conductitium vterum offerrent viris, cui tanquam naui onerarię suas merces inferant, suamq; sentinam deponant. Quæ persuasione efficitur, vt matribus erga sua pignora amor tepe scat, omnisque humanitatis affectus, qui huic sexui peculiāris inesse solet, penitus exuatur. Quas ego quauis infamia dignas potiùs deputo, quam patiar in vlllo honestarum numero censerī. Quod si exempla in has edenda sunt, catamidiari, hoc est, publicitus spectaculo esse merentur, ac contumelia probrisque affici. His enim imputandum, quod nonnullę in suos inhumanę sint, ac crudeles, suosque foetus, vel exponant, vel desertos patiuntur. Quę seueriores sunt, ac magis feroces, quàm tigrides, leopardi, vrsi, pantherę, alięque brutę pecudes, quę multum operę impendunt alendis, fouendisque foetibus, quod etiam in alite domestica gallina commonstrauit Seruator, adeò vt animantia quęque pro catulis suis dimicent, ac se periculo exponant vitęque discrimina illorum causa animosẽ adeant. Vidimus autem hisce vernis mensi.

*Fœminis
multū tri-
buendū in
procreatio-
ne libero-
rum.*

*Catamidi-
ari quid.*

Matth. 19.

Ex animā- mensibus trecentarum ouium gregem, quum ba-
tibus natu- lantes foetus scapha è littore auectos, matrumque
ra & is per- vberibus auulsos, non deterrita maris sæuitia, in-
spicitur. credibili affectu prosequerentur, accedente Ocea-
ni æstu, ad vnam omnes fluctibus oppressas. Quo
exemplo commonitos velim, & documenta sume-

Exhortatio re improbos, atque inhumanos progenitores, qui
ad humani aut nihil prorsus, aut languidè, & oscitanter erga
tatē ex ani- liberos, erga chara sua pignora afficiuntur, quum
mantium inertia, muta que pecora, mactationi, ac lanienæ
affectu. destinata, non vulgarem affectum, ac propensum ani-
mi testificationes erga suos proferant.

DE similitudine natorum cum progenitoribus. Et
qua ratione, quæ foris incidunt, infanti commu-
nicentur, multarumq; rerum formas ex matris
imaginatione concipiat.

C A P. IIIL.

CONSTANS est apud medicos, multisque
 rationibus cōfirmata opinio, si mulier semen con-
 ferat affluētius, matri infantem assimilari: sin viro
 profluat exuberantius, patri: quod si ex æquo pa-
 riq; mensura, ac collatis viribus cōtribuant, vtrique
Seminis ef- ficacia in assimilem esse, vel parte vna patrē, altera matrē re-
similitudi- ferre, deniq; si in dextrum vteri sinū deriuetur, at-
nis ratione que è dextro teste promanet, caloris ratione ma-
 rem perferri: si verò è sinistro, atq; in leuā partem
Li. de opifi. inclinēt, ob loci frigiditatem, atque humiditatem,
 fœmellam procreari: nonnunquam, Lactantio te-
 ste, cūm fortè in leuam partem vteri viri semen in-
Lactantiy ciderit, mas quidē gignitur: sed quia in parte, quæ
sentētia de fœminis procreandis destinata est, conceptus per-
similitudi- ficitur, aliquid in semiuirile habet, supra quam viri
nis ratiōe. decus patiat, vel formam venustam, vel nimium
 cando.

candorem, vel corporis læuorem, ac mollitiem, vel
 vocem gracilem, atque exilem, vel mentum gla-
 brum, nullaque barba decoratum, animum deni-
 que minus viridem: rursus si in partem dextram *Virago Gra-*
 fœminei sexus semen defluerit, fœminam quidē *de nomen*
 procreari contingit: sed quoniam in aliena parte *sortita.*
 concepta sit, habet in se aliquid virilitatis vltra
 quam sexus ratio permittat, vt valida membra,
 nimiam proceritatem, colorem fuscum, faciē his-
 pidam, vultum indecentem, vocem robustam, a-
 nimumque virilem, atq; audacem. Quò fit, vt isti-
 usmodi constitutionis mulieres excusso iugo im- *Mulier*
 perium in viros exerceant, tantumque sibi in ad- *qua magni*
 ministrandis reb. assumant auctoritatis, vt viris ne *imperiosa.*
 hiscere quidem aut mutire liceat. Hęc aut & plera
 que alia, quæ de similitudinis ratione adferri pos-
 sunt, licet sint vero cōsentanea, magnaq; ex parte
 sic res euenire soleat: præcipua tamē effectus huius
 causa in tacita mulieris imaginatione consistere
 mihi videtur. Siquid enim illa animo concipit, aut
 in obuia quæque inconuenienter defigat oculos,
 menti que imprimat, ea plerunque infans in exti-
 ma parte repræsentat. Sic inter amplexus, & sua- *Imagina-*
 uia, si mulier oculos, ac cogitationem in viri vul- *tio mulie-*
 tum dirigat, aut quidem alium præsentem imagi- *ris quid mo-*
 netur, huius effigies in fœtu solet elucere. Ea siqui- *liatur.*
 dem est imaginariæ facultatis vis, & potentia, vbi
 mulier fixis quid intuetur, vt simile quiddā con-
 spectis emoliat, aded vt infanti varias rerū for-
 mas induci contingat, ac næuos, lentigines, litu-
 ras, verrucasque imprimi, quæ non faciliè elui pos-
 sunt, aut emaculari. Sic nostrates matronæ ex le- *Leporina*
 poris obtutu infantes edunt, labello supremo bifi- *fissaq; la-*
 do ac bifurcatim dissecto. Simili ratione nonnulli *bra inde.*
 simis existunt repandisq; naribus, ore distorto, la-
 bris indecorè prominentibus, totoque corporis ha-
 bitu

B

bitu

bitu deformi, quòd mulier conceptus, ac gestatio-
nis tempore, oculis, totaque mente, ac cogitatio-
ne in monstrosas quasdam species fuerit defixa.

Artemuta Tale quiddam in reliquis animantibus elaborare
tur species solèt naturæ artifices obiectis sub ipso conceptus
color a. momento variarum rerum coloribus. Quo strata-
animantiū. gemate, astuque vsus Iacobus, cui post modum
Genes. 30. Israel nomen inditum, passim stratis obiectisque
virgultis, quibus cortices ademerat, maximam gre-

gis partem cū se inirent, maculoso tegmine, va-
rioq; ac versicolore vellere præstitit. Sic picturatas
alites, sic canes, equosq; scutulatos, ac guttatos per-
ficimus. Quod naturæ artificium, omnesque simi-

Lib. 7. c. 12. litudinis rationes ac causas exactissimè expressit
Plinij sen- his propemodum verbis Plinius: similitudo in a-
sentia de si- nimo, menteque, est reputatio, in qua multa cre-
mitudi duntur fortuita pollere, visus, auditus, memoria,
is ratione comprehensæ haustæque sub ipso conceptu ima-

gines, tum subito oborta cuiusque rei cogitatio
effingere similitudinem, formasque miscere cre-
ditur hinc alios auorum, alios patrum, plerosque
autem cognatorum effigiem ostentare. Ideoque
plures in homine, quàm in reliquis animantibus
differentiæ ac discrimina, quoniam cogitatio-
num velocitas, animique celeritas, atque ingenij
varietas multiformes notas imprimit, quū cæteris
animantibus animi ferè sint immobiles, stabilesq;
atque in suo cuique genere similes. Quò fit vt mu-
lieris imaginatio alienam formam, atque asciti-
tiam effigiem infanti inducat, nullaque in parte
gignenti similem. Sic mulier quædam quum extra
legitimum thorum se alteri prostituisset, metuens
ne inopinato, subitoque mariti interuentu oppri-
meretur, exactis nouem mensibus infantem eni-
xa est non adulteri, cuius furtiuo vsa erat concu-
bitu, sed absentis mariti prorsus similem. Qua de re
exta3

extat per quàm lepidum Epigramma disertissimi
viri Thomæ Mori, quod quum huic argumento
mirè congruat, non grauabor adscribere.

*Quos ante coniunx quatuor
Natos Sabine protulit,
Multum ecce dissimiles tui,
Tuos nec ipse deputas.
Sed quem tibi puellulum
Enixa iam nuperrime est,
Solum tibi simillimum
Pro quatuor complecteris,
Adulterinos quatuor
Vocas, repellis, abdisas.
Atqui graues tradunt Sophi
Quodcunque matres interim
Imaginantur fortiter,
Dum liberis datur opera,
Eius latenter & notas
Certas, & indelebiles
Modoq, inexplicabili
In semen ipsum congeri.
Quibus receptis intimè
Simulq, concrecentibus
A mente matris insitam
Natus refert imaginem.
Quum tot abesses milibus,
Dum gignit &xor quatuor,
Quod esset admodum tui
Secura, dissimiles parit.
Sed vnus omnium hic puer
Tui refert imaginem.
Quod mater hunc dum concipit,
Sollicita de te plurimum,
Te tota cogitauerat,
Dum pertimescit anxia,
Ne tu Sabine incommodus,
Velutq, lupus in fabulam
Superuenires interim.*

Quò fit vt inefficax sit argumentum, ac prorsus in-
ualida, parumq; firma asseueratio, quæ in designā-
do parente ex similitudinis ratione sumitur. Neq;
enim naturæ lex, aut publicus orbis consensus, ob
similem formam, atque effigiem cuiquam prolem

Similitudo addici patitur. Cæterum quod ad ingenia, ad mo-
nemini pro res, ad studia, animique propensiones attinet, quo-
lem asserit. tidiana exempla demonstrant, liberos, vt quibus

omnis vis animi, ac vitalis spiritus ex facultate se-
minis est infusus, pari propemodum esse conditi-
one cum progenitoribus, eandemque cum ijs na-
turam sortiri. Verùm hac in re plurimi refert in-
tensius, aut remissius re Venerea affici, illiq; incum-
bere. Sunt enim pleriq; minus salaces, minusq; fer-
uidi, & qui non magnopere hanc monomachiam,
hoc est, singulare certamen expetant, imò hoc lu-
ctamen detrectent potius. hi quò vxoribus gratifi-
centur, easq; pacatiores, magisq; commodas expe-
riantur, pensum concubitus, seu debitum, vt Pau-

I. Cor. 7.

Sapientes

quæ ali.

quādo stul.

tos procre-

ant.

lus vocat, persoluunt quidē, sed languidè & oscitā-
ter. Quò fit, vt fœtus à parentum natura, ac morib.
insitaq; generositate desciscat. atq; hinc sapientes
aliquando stultos, atque inertes, parumque sanæ
mentis liberos procreant, quòd huiusmodi volu-

ptatib. non magnopere afficiantur. Quū verò pro-
genitores in Venerē incallescunt ardētius, ac cumu-
latè affatimq; conferunt, plerunq; euenit, vt liberi
eosdem mores, ac studia motusq; animi ac gesticu-
lationes exprimant, parentumq; indolē repræsen-
tent. Vt enim alites eandem cum parente naturam
fortiuntur, eundem in pennis colorem referunt:
ita liberi progenitorum mores exactè exprimunt,
eademq; cum ijs sunt naturæ essentia. Sic quæ pa-
renti signa genitiua impressa sunt, eadem filijs in-
esse consueuerunt. Siquidem ex Horatij sentētia,
Carminum libro quarto, Ode quarta,

Simile ab
alutibus.

For-

Fortes creantur fortibus & bonis.

Est in iuuenis, est in equis patrum

Virtus: nec imbellem feroces

Progenerant aquile columbam.

Et quoniam institutio naturæ dotes perficit, atque errores corrigit, vitiaq; eximit, commodū adiecit:

Doctrina sed & im promouet insitam,

Rectiq; mores pectora roborant.

Chremes quoque Terentianus ex maternis moribus filium æstimat. Sic enim cū Sostrata Heautontimorumenos actu quarto, Scena tertia, rixatur:

Is quod est consimilis moribus,

Conuincas facile ex te natū, tui similis est probè,

Nā illi nihil vitij est relictū, quin id idē sit tibi.

Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filiū.

Et quidem ita natura cōparatum est, idq; magna ex parte vsuuenire videmus, vt filij sint paternorum morum æmuli, parentumque vestigijs insistant, sic vt plerique sectentur aleas, scorta, popinas: nonnulli tamen parentum industria atque educationis beneficio ad summam virtutem emergunt, ac ad optimam frugem se conferunt. Quamobrem sedulò cuique elaborandū est, vt ita affectibus moderetur, vitæque cursum, ac victus rationem instituat, ne vel sibi quicquam incommodi inferat, vel aliquo vitio suos contamine. Siquidem ex patris semine, maternique sanguinis profluuio atque affluxu multa ad posteros solent diriuari. Eadem enim vis & natura, quæ parentum semini inest, in natos diffunditur, ac transuasatur. Sic ex Catulli sententia.

Natura sequitur semina quisque sua.

Quum autē semen ex præcipuis partibus defluat, omniumque membrorum in se naturam viresque complectatur, fit vt quæ vitia vlli parti inhæserint,

*Mali cornu
malū ouis.*

*Parentum
morbi ac vitia in pro-
les redun-
ca dant.*

*Ex muliere
maior ma-
li pars in
natos de-
voluitur.*

ea hæreditario iure proles fortiatur. Sic qui elephā-
tiali, quæ vulgò lepra dicitur, epilepsia, podagra,
chiragra, morbisque alijs contagiosis sunt inqui-
nati, iisdem vitijs suos imbuunt. Et quoniam ma-
ternus sanguis præcipuum fit foetus alimentum, &
secundaria procreationis origo, plerunque euenit,
vt plus labis ex matre contrahant, siue corporis ha-
bitum, siue animi mores spectes. Sic improbæ a-
pud nos, temulentæ, ac stolidæ liberos producunt
sibi prorsus assimiles, vitijsque maternis affines.
Materna autem macula plus officit liberis, quàm
paterna, quod ad expugnatam pudicitiam, aut cõ-
maculatum Genialem legitimumque thorum at-
tinet, vel ob bibendi consuetudinem ac temulen-
tiam, aliamque improbitatem spectat. Nam si vir
aut adultus iuuenis nulli addictus, nec coniugio
alligatus ex puella quadam prolem suscitet, id lau-
dem propemodum meretur, non vituperium: quũ
vulgò dicuntur soleant tuto huiusmodi homini
posse elocari filias, nempe non infœcundo aut ef-
fecto, nec deploratæ sterilitatis, vt qui iam spe-
cimen ediderit progenerandæ sobolis, quũ fœmi-
na aut puella nubilis, maturaq; viro, si id facit, et
aut tale quiddam admittat, vbi vri aut prurire oc-
ceperit, illam existimationis iacturam, hoc pudici-
tiæ detrimentum patiatur, vt vix cerdo infimæq;
fortis homuncio se illi addicere sustineat: aut si ta-
le quiddam aggrediatur, confestim prostituti cor-
poris vitiũ exprobrat. Ita vbi semel pudicitia vlli
virgunculæ excussa est, atque expugnatum virgi-
nale claustrum, abditaque embolia resecrata sunt,
nunquam ea labes ac macula elui potest, nunquã
hic hiatus refarciri. Siquidem vt is ait,

*Embolia in
gressus se-
cretior ab-
immitten-
do.*

Nulla reparabilis arte

Lasa pudicitia est: deperit illa semel.

Quò spectat illud Plauti in Amphitrione: Nō ego
illam

illam dotem duco esse, quæ dos ducitur, Sed pudicitiam, & pudorem, & sedatum Cupidinem, Deum metum, parentum amorem, & cognatum concordiam. Quapropter præter alios sapiens ille Hebræus studiosè comonefacit progenitores, ut vigilanter prospiciant filiarum suarum pudicitiam atque honestati, ne illas consuetudine improborum contaminari contingat, aut ullam maculam concipere. Est enim is sexus natura fragilis, atque ad ruinam propensior. Quum itaque plurima sint, quæ moribus vitæque integritati officiunt, nec minus rata, quæ effigiem formæque corporis dehonestant, danda cum primis opera, ne quid incidat quod animum deprauatis moribus, corpus monstruosa aliqua specie posset deformare. Et quoniam corporis species formæque elegantia omnibus grata acceptaque est, accuratè obseruanda sunt quæ ex naturalium causarum progressu, formę gratiam, vel conciliant, vel adimunt. Ea quum in muliebri imaginatione, atque ijs, quæ foris obueniunt, potissimè consistunt, enitendum ne quid illi sexui versetur ob oculos, ne qua obrepat absurda cogitatio, quæ in elaborando fingendoque foetu aliquid adferat detrimenti. Si quid enim alicunde mali ingruat, si quis incidat terror, aut ex re obuia trepidatio, confestim omnis affectus & cōsternatio in foetum decumbit, spiritibus naturalibus atque humoribus eò conuersis, totaque muliebri facultate in tale quiddam effigiando occupata. Vehemens siquidem fixaque cogitatio, dum rerum species vehementer mouet, atque identidem versat, formam figuramque, quam assidua imaginatione reuoluit, foetui imprimit, atque illi rei cogitatae figuram inducit. Spiritus enim interni atque humorum affluentia rei excogitatae pingit formatque imaginem. Nec verò temerè aut ex nulla causa est, quod nonnulli enormi sunt corpore, aspectu tor-

*Eccle. 7.**Mulier gestans oteriam affectibus exposita.**Vnde corporis deformitas.*

*Mulieres
immodicè
canibus af-
ficiuntur.*

*Catelli Me-
litas.*

uo, atque in amœno, protuberantibus inflatisque
buccis, ore distorto, rictuque indecenti. quum hæc
eò eueniāt, quòd grauidæ huiusmodi spectra ac si-
mulachra cogitatione menteque conceperint, aut
oculis intentius in illa fuerint defixæ: sic nihil mi-
hi æquè improbari solet apud lasciuiiores mulier-
culas, quàm quòd catellis simijsq; sese impensius
oblectent, quodq; illos sinu gestant, fouent, demul-
cent, basiant, blandeq; contrectant. Horum enim
consuetudine & aspectu natura scēminarū imper-
fecta nescio quid alienæ formæ animo menteque
concipiat, ac fœtui inamabilem minusq; speciosum
vultum affingat. Sic apud Belgas catelli quidam
Melitæi in delicijs habētur Heroinis, Camusij vul-
go à naribus dicti, pusillo corpore, colore niueo,
naribus medio simis ac depreſis, pinna eorum re-
supinata, cauda non in aluum reflexa, vt ignauis
canibus, quas hybridas vocant, sed erecta atque in
sublime falcata, oculis mirè patulis, ac protu-
erantibus, vtrinque lippitudine vitiat, fractis ener-
uatisque cruribus ac circa pedum suffragines re-
pandis, postica verò corporis parte glabra, & quam
nulli pili conuestiunt, sic vt podicem indecenter
conspiciendum præbeant, eiusque rei causa spe-
ctantibus subinde obuertant. Hoc animalculum,
quoniam membris moribusque ridiculum est,
multaque obtinet, quæ gignentis natura in se quo-
que posset transformare, ablegandum censeo, ne,
quas imprægnari contingit, aliquid deformitatis
asciscant. Hanc autem monstrosam formam,
membraque tam deformiter distorta, non sunt
natura nacti, sed hominum opera, qui caueolis in-
cludunt, subductoque alimento cogunt gracile-
scere, quemadmodum virgunculis, vt est apud Te-
rentium, cibum subtrahunt, quò reddant iunceas,
ne, si qua paulò sit habitior, athleta videatur. Sic
circun-

circunforanei circulatores iuuenulis membra
 intorquent, quò in obeundis saltationibus sint a- *Rei gesta*
 giliores. Nuper nebulo quidam oppidatim spe- *enarratio.*
 ctandum obtulit infantem inusitatae magnitudi-
 nis capite, reliquis membris non correspondentibus
 vlla proportionem. Quod vitium vbi ex mor-
 bo contrahitur, non arte ascitum, vt hoc erat, hy. *Hydroce-*
 drocephalon medici vocant, ob caput, scilicet a. *phalon qua*
 quo humore turgidum. Huius cum picturam mo- *le capitis vi*
 do spectasset grauida quaedam, tum insolito specta- *tium, Gul-*
 culo attonita exacto gestationis tempore, non sine *gò, bolhoof.*
 vitae discrimine infantem edidit fungoso, stupen-
 daeque magnitudinis capite, cui hoc etiam accessit
 mali, quòd inter nutricis amplexus magis, magis-
 que extumesceret, atque ad molem insignem pro-
 tuberaret. Quod mihi quæsta est mulier oblato
 puero, cuius cum caput hinc inde prementibus di-
 gitis leuiter contrectarem, puluini more subside-
 bat modo cutis, modo assurgebat. Huiusmodi aut
 spectacula non prægnantibus modò sunt euitan-
 da, sed omnibus etiam, quibus horum conspectus,
 & imaginatio nocturnam quietem possit vel inter-
 cipere, vel turbare. quod ferè vsuuenire solet pue-
 ris, ægrotis, seniculis, melancholicis, quibus ta-
 men monstrificus rerum aspectus minus incom-
 modat, quàm mulierculis, quæ oblati huiusmodi
 simulachris simile quiddam in vtero effingunt, ac
 moliantur. Quum enim omnes vires, ac natura- *Vnde pue-*
 les facultates totæ sint in formando, fingendoque *ris nota im-*
 foetu, fit vt muliere aliquo malo perculsa, omnes *primatur,*
 humores, ac spiritus ad ima ferantur, atq; in vteri *& de for-*
 secessum confluant, quibus quum accedit, inhæ- *mes species*
 rens, pœniturque menti infixæ, conspectæ rei ima-
 ginatio, vis ipsa, quæ formationi insistit, eam for-
 mam, ac speciem, quam animo concipit, effigiat, i-
 psi que foetui inducit. Neq; enim temerè est, quod

B 5

dici-

Proverbiū dicitur, Imaginatio facit casum simili ratione, si
Vulgare ex forex, elurus, mustela, aut tale quiddam inopinato
imaginati- corpori insiliit, aut fragra, corna, cerasa, bacce, vug-
one desum- que acinus vlli parti inciderit, confestim notam
ptum. imprimi contingit, illique membro huiusce rei im-

Quando
mulier ex
facie in fe-
mora aut
nates na-
uos transfe-
rat.

primi vestigia: nisi fortè mulier in ipso momento,
 quo hæc corpori ingruunt, subito absterfo mem-
 bro, posticæ, aut remotiori parti corporis manum
 admoneat. Quo facto confestim auertitur malum
 aut contactæ parti nota infingitur, tota imagina-
 tione ac facultate naturali eò conuersa.

De absurdo prægnantium appetitu, atque insatia-
bili rerum desiderio, quibus si contingat frustrari,
periclitantur.

C A P. V.

Pica mor-
bis vulgò
Gremde-
lust.

SUPERIORIS narrationis series exigere vi-
 detur, vt de prægnantium malacia, rerumque in-
 satiabili appetentia pauca disseram. Quandoqui-
 dem in simili ferè ratione hæc ipsa consistunt. Cir-
 ca tertium à conceptu mēsem vitium grauidas in-
 festat, Græcis *πικα*, Latinis pica dictum, in quo ob
 vitiosos frigidosq; humores, atque acidam pitui-
 ram, qua ventriculus imbutus est, carbones, pura-
 mina, cretam, testacea, aliaque esui inidonea aui-
 dè concupiscunt. Quod malum potissimè inuale-
 scit, quum infanti crines erumpere incipiunt, ac
 fœmellam gestant. Siquidem ob caloris penuriam,
 humores pituitosi minus concoquuntur. Quo fit,
 vt flatus crebrique ructus ac fluctuationes fœmi-
 nas molestant. Huic affinis mulierum malacia seu
 mollicies, cui viri etiam ac febricitantes plerunque
 sunt obnoxij. Prægnantes autem quæ hoc vitio
 tentantur, tam inexplibili tenentur rei alicuius de-
 siderio,

siderio, vt si denegetur, aut potiri nequeant, cū
 se, tum foetum in praesentaneum vitae discrimen *Humido*
 adducant. Id malum Belgicae nationis matronas *mulieres*
 magna ex parte corripit: quod sinit humentis fri- *exotica ap-*
 gidæque naturæ, ac prauo nutrimento alantur. *petunt.*
 Non defuerunt nostra memoria, quæ conspecto
 viro quondam thoroso, ac corpore succulento, *Res gesta*
 morfu huius appeterent armos. Quod ipsum cui *narratio.*
 dam grauidæ, quod illius desiderium expleret, & ne
 quid incommodi accideret, haud grauatè admisit:
 itaque illa dentibus partem auulsit, crudamque
 paululum modò mandibulis confectam deuora-
 uit. Illa verò necdum satiata, iterato tentauit, at-
 que vir illam repulit, nec denuò in corpore suo pa-
 ti lanienam sustinuit. Quæ confestim mœrore tæ-
 dioque affecta, parturire occipit, ac quum geminos
 gestaret, alterum viuum, alterum quod eodem pul- *Mulier præ-*
 pamento frustrari contigerat, mortuum edidit. *gnans incō-*
 Huius non alia mihi ratio excogitari posse vide- *modum sen-*
 tur, quam quod contracto mœrore mulieris ani- *tit ex dene-*
 mo spiritus vitales imminui, atq; humores foetui *gatis edu-*
 alendo destinatos alio auerti, nec ad yterum defer- *lys.*
 ri contingat. sic vt infans alimento, quo illum ma-
 ter expleri voluit, destitutus vel elanguescat, vel e-
 moriatur. Quum enim meatus & conceptacula,
 per quæ deriuari dirigiq; commeatus in vterum
 solent, occludantur, frustrari alimento infantem
 est necesse, ac vita priuari. Quod si prægnans vali-
 dæ sit naturæ, suisque affectibus obsistere norit ac
 mederi, non omninò extingui, sed valetudina-
 rium infantem esse contingit. Ex his abundè per-
 spici potest, quid efficiat mulieris imaginatio, quid
 rei obiectæ ac mente conceptæ desiderium in for- *Aegrotis*
 mando fingendoq; foetus corpore. Quamobrem *quando in*
 non præter rationem artis mihi facere videntur, *edulys gra-*
 qui minus rigidi, nonnullis licet aliena appetant, *tificandus*
 non

*Liber 2.
Aphor. 38.*

*Auiditas
omnia sua
efficit.*

*Morbos ex-
pugnari ci-
borum non
nullorum
desiderio.*

nonnunquam admittunt, modo ne magnum de-
trimentum corpori sint allatura. tali enim victus
ratione aliquando diuturnos chronicosque mor-
bos discutimus. Sic ubi ægroti longis morbis con-
flictantur, non admodum difficilem aut refracta-
rium præbere me soleo in ijs admittendis, quæ sum-
ma auiditate ac quodammodo blandimētis, tum
velut precario expoſcūt, quum impēsē ea cupiunt,
magnaq; alacritate, atque auidē assumunt, vt ex-
citato calore naturali, insitisque facultatibus irri-
tatis atque excitis, concoqui infixos corpori hu-
mores contingat ac meatibus reclusis dissipari.
Itaque ex Hippocratis auctoritate nonnunquam
ægotis gratificari studeo, ad eaq; mullare ac con-
nuere, quæ non magnam noxam corpori inferūt.
Siquidem (vt is ait) paulò deterior cibus, & potus,
modo suauior mulieribus quidem, sed minus sua-
uibus præferendus. Quæcunque enim sapidiora
sunt, palatoque gratiora, & facilius concoquun-
tur, & plus alimenti adferunt, quòd auidē summa-
que voluptate ea vētricus amplectatur. Sic noui,
qui ex hæculis, quas arengas nostri vocant, cru-
dis etiam, recensque mari exemptis, quartanas, er-
raticasque febres discusserunt. Sic in deploratis
morbis, quique ad summum prauitatis adaucti
sunt, auidam illam appetētiā non magnopere
formido, neque enim in illis admittendis, quorū
flagrant desiderio, me aut contentiosum aut ob-
stinatum præbeo, sed adhibito delectu, præscripra-
que vtendi ratione ac modo, eatenus hæc illis ad-
mitto, quatenus non offectura valetudini confi-
dam, morbumque expugnatum iri conijciam. hu-
iusmodi enim acrimonia, edendi que cupiditate
acuitur atque extimulatur naturæ vis & potentia
paulò antè sopita, collectisque viribus morbum
impetit alacrius. Sic morbum morbo, vt clauum
clauo

clauo retundimus, maloque nodo malum adhibemus cuneum. quod ipsum nemini absurdum videri debet, quum in quibusdam morbis febrem sponte excitemus, qui alias futuri erant deplorati. Sic noui qui ex subito hostium incurfu, incussoque inopinato timore quartanam depulerunt. Sic apud nos morbus popularis, qui aliquot milia absorpserat, exorta repentina Oceani inundatione, confestim conflescere, prorsusque scuire destitit. ingruente enim externo aliquo tumultu humorum collectiones dissipari, ac morbos oborta critica euacuatione mitescere, ac sedari contingit. Atque hinc est, quod ὑδροφόβος, hoc est, qui ex canis rabidi morfu & aquā appetūt, & reformidant, inopinato subitoque impulsu aquis immergimus, ac metum metu discutimus: nonnullos frigidis morbis oppressos irritamus, atque vt incādescant, efficiamus: quo excitato calore natiuo crudi frigidi que humores concoquantur, ac natura ad expugnandum morbum incitetur.

Morbum aliquando morbo expugnari.

Semen conferre mulierem, totius operis esse conforme.

C A P. VI.

QV ANQVAM virile semen cum primis efficax, agentis motusque ac generationis principium existat: semen tamen conferre mulierem, atque efficaciter procreationi foetus adminiculi solidis rationibus demonstrari, validisque argumentis conuinci posse video. Primum, frustra illis indita forent vasa seminaria, testesque annexi genitales, si excremento seminali destituta mulier, quā minimum conferret, prorsusque esse a symbola. Quum autem nihil temere natura sit molita, necesse est ad seminis vsum, ac propagandi facultatem fabricata esse, suisque sedibus ac locis collocata,

Feminis non deesse semē ratione conuincitur.

*Seminis co-
hibitis no-
xia.*

*Virgines te-
pestine io-
canda.*

*Puella ma-
ritate reu-
niscunt.*

*Mulier con-
cubitus a-
nida.*

ta, cum testes, tum seminis conceptacula, quorum vis ac natura est spermati vim fecundam, ac prolificam suppeditare. Nec ad id conuincendum quicquam adferri potest validius, quam quod obseruemus magnos suboriri morbos, sæuaque excitari mulierculis symptomata, nisi semen concubitu irritatum profluat. Multas siquidem videre est, tum viduas disfluetas Veneri, tum virgines nobiles, maturasque viro, ubi serius ad connubiū expetuntur, erumpentibus etiamnum statotempore mensibus, animi deliquio, atque yteri strangu- latione acerbissimè infestari. Equidē omnibus hoc persuasum esse conuenit, plus detrimenti naturæ inferri ex vitiatī seminis, quā menstrui floris sup- pressionē. Nam semen corruptum virus contra- hit, ac veneni qualitatem adsciscit. hinc gilvus ille, ac mustelinus virguncularum color, ubi vri, ac pru- riri incipiunt. hinc crebra suspiria, cordisq; tremor & palpitatio, expultrice scilicet facultate ad excre- tionem turgentis humoris incitata. Quod si tales seu viduas pruriginosas, seu prouectionis ætatis virgines cōnubio destinari cōtingat: ac semē sub- itō virili pessulo elici, in vsumque procreandi so- bolis depromi, protinus illas efflorescere videas, ac faciem roseo nitidoque colore perfundi, blan- das denique atque amabiles, minusque tetricas ac morosas, præsertim ubi viros nactæ sunt, qui valenter munus suum obeunt, atque officio con- nubiali strenuè perfunguntur. Et quanquam in his non consistat legitimi thori societas, nulla ta- men re magis deuinciri perspicimus hunc sexum, quā si vir hac in re sæpius vxori obsequatur. Sic enim omnia pacatiora sunt in ædibus, nullæ- que ingruunt intemperiæ, nulli tumultus, nullæ tempestates. Alioqui si rarior sit cōcubitus, aut vir in præstanda opera, pensoque absoluendo langu- scat,

feat, omnem rerum domesticarum ordinem in-
 uerti videas, omniaq; sursum ac deorsum misce-
 ri: adeo sunt auidæ huiusce voluptatis nonnullæ,
 vt lassari citius, quàm satiari queant. Quæ mihi
 potissima causa visa est, quod mulier in congres-
 su, mutuoque amplexu semen conferat, & viro
 plus voluptatis concipiat. Quum enim natura
 comparatum sit, vt genitalis feminis excretio-
 nem propter turgidi spiritus eruptionem, neruo-
 rumque tentiginem, ingens comitetur voluptas,
 ipsaque mulier geminum munus obeat, atque v-
 troque modo patiatur (elicit enim virile semen, *Femina & si*
 suumque cum eo commiscet) verisimile est illam *rum, & ma*
 plus gestire, ac voluptatis concipere, perfundique *tertia for-*
 affluentius. Quod fit vt proles matri sit plerunque, *mam appe-*
 quàm patri conformior, quod vires maternæ exu- *tit.*
 berantius illi sint impressæ: argumento quod mu- *Quur ferè*
 lieres infantes diligant impensius, summoque stu- *proles ma-*
 dio erga illos afficiantur. Siquidem præter feminis *tri assi-*
 excretionem, etiam syncerissimi sanguinis scate- *niles.*
 bra atq; irrigatione toto gestationis tempore, fœ-
 tus alitur atque augefcit. Itaq; Galenum in ea esse *Lib. 2. de*
 sententia comperio, vt fœtum plus paulò à matre *sem.*
 suscipere, quàm à patre censeat: ipsamque speciem
 sexusque discrimen ad menstrui sanguinis afflu-
 entiam refert: similitudinis verò rationem ad se-
 minis vim ac facultatem. Vt enim stirpes plus con-
 sequuntur ex vbertate soli, quàm à coloni labore *simile à sa-*
 atque industria: sic infans omnia vberius à matre *tis & coloni*
 accipit. Primum enim vtriusque semina vteri ca- *industria.*
 lore fouere contingit ac cōglobari, deinde sangui-
 ne materno adolefcere, taciteque ac sensim incre-
 mēta suscipere. Hinc maxima amoris vis infantib.
 erga matres propter sympathiam, hoc est, consen- *Quur pro-*
 sum, ac naturæ cognationem, quodq; cumulatius *les matre*
 maternæ vires illi sint inditæ. Similiter matres to- *addisior,*

*Matth. 2.
Hier. 32.*

*Cap. 49.
Quur mu-
lier quam
vir, erga
natos pro-
pensior.*

*Matth. 23.
Ciconia pa-
rentib. affi-
ciuntur.*

*Gallina in
cubatio.*

tæ sunt philostorgæ, hoc est, indulgentiori affectu erga teneram ætatem, quàm patres, qui plerunque seueriores sunt, magisque rigidi. Quod designari puto ab Euangelista, quum matres inducit Rachaelis nomine deplorantes infantium suorum calamitatem, tantumque in animo concepisse vulnus ob filiorum orbitatem, ob desiderata, extinctaque tam chara pignora, vt nulla blandimenta, nullaque lenocinia, aut verborum solatia admiserint. Nihil enim ex Esaia sententia naturæ legibus repugnantius, quàm quòd mulier infantis sui obliuionem concipiat, exutoque materno affectu ac pietate, erga vteri sui filium sit inhumana, vel leuiter afficiatur. Cæterum videmus & patribus suam non deesse propensionem, affectumque naturalem illorum quoque mentibus insidere: verum ferius se is in natos exerit. Siquidem adultis illi magis afficiuntur, ac tum demum illorum rebus prospiciunt, commodisque consulunt, dum spem aliquam de ijs concipere incipiunt. Matres verò infantia potius miserescent, & quia ab alieno, externoque subsidio ea ætas dependet, eò studiosius, pauloque maiori cura illam fulciunt, eiusque tutelam suscipiunt, minus rigida magisque exorabiles, quàm patres. Huius rei causa toties ad remunerationem, ac mutui officij vicem sacri codices inuitant, quam ciconiarum exemplo progenitoribus debent liberi, multisque locis gratitudinem, atque hostimentum exigunt. Parem affectum videre est in gallina, quæ pullos, quos fouit, impensius amat: & quanquam gallus ouis eam vim, qua animantur, indidit, nulla tamen cura tan gitur, nullo erga pullos affectu ducitur. Quod autem vterque conferat, ex gallinarum ouis experimenta capimus. nam & gallinae citra galli operam oua pariunt: at illa si foueri contingat gallinae subdita,

subdita, putrescere citius, quam animari: quum o
 ua à Gallina edita quam gallus subegit, post vnde. *Gallina o-*
 uigessimum ab incubitu diē alites proferant, adeo *ua edit abs*
 ut pipiant etiam, antequam testam aut putamen *que galli*
 rumpi contingat. Hæc igitur tædiosa matrum ge- *opera.*
 statio, qua anni dodrantem purissimo sanguine
 foetum alunt ac nutriunt, amor denique erga re-
 cens editum infantem, tum similitudo matri ple-
 runque conformis ac concolor, euidenter euin-
 cunt semen cōfetre mulieres minutq; otiosas esse
 in elaborando formandoq; foetu, quam viros, qui
 ingesto semine, expletoq; cōcubitu subducunt sese,
 ac nullā mulieri præstāt operam, nullum adferunt *Mulieres*
 in perficiēdo foetu adiumentū: quū interim in tāto *non segnes*
 mensū decursu, multa effingere atq; elaborare de- *in elaborā-*
 beat vteri muliebris facultas, penitusq; necesse est. *do foetu.*
Multa diu concreta modis inolescere miris *Aeneid. 6o*

Vnde species, sexusq; animalis, hoc est, viri acceptā
 ferre conueniat, virōue, an mulieri masculi vel fo-
 melle procreationem.

C A P. VII.

QUANQUA M totius vniuersitatis opifici omnia
 meritō ferantur accepta, multa tamen fiunt ex na-
 turæ decursu, suoq; ordine incedunt, atque insito *Deus præ-*
 motu ferūtur. Horū omnium cū Deus sit auctor, *cipua faci-*
 ipse pleraque immutare solet, atq; rerum ordinem *ditatis cau-*
 & seriem inuertere, contraq; naturæ legem alia for- *sa.*
 ma ac specie nō nulla producere. Verbi causa, Mu-
 lier masculæ prolis auida, in Deū sua vota dirigit,
 fatigatq; precibus atque efflagitat, ut virilē sexum
 concipiat, cuius supplicationibus Deus annuit, il-
 liusq; voluntati acquiescit, atque obsequitur. Exem-
 plo res erit testator: Sara prorsus effæta, & cui iā *Gen. 17.*
 pridē menses substiterant, ex Abrahamo grandæ-
 uo prouectaq; ætatis, Isaacū concepit, in quē Deus
 C totam

1. Reg. 1.

4. Reg. 4.

Luca 1.

Seminis
vis.Menstrui
liquoris fa-
cultas.

totam posteritatis spem sitam esse voluit, omnes
que nationes auspicatum hunc habere salutis, af-
fertæque libertatis initium. Anna itidem mœrore,
tædioque sterilitatis confecta, cum precatur assi-
duè ac fecunditatem exposcit ardentius, Samue-
lem à Deo extorsit. Elisæi quoque officiosa seduli-
tatis hospita ad prophetæ preces, filium consecuta
est, quem etiam mortuum ad vitam postliminio
reuocari contigit. Quin & Zacharias senilis, deue-
xæq; ætatis, sic omnia moderatè diuina dispensati-
one, ex Elisaberha annosa ac deplorata sterilitatis,
Ioannem Christi præconem sustulit: Multiq; aliij
singularem sexum à Deo eblandiuntur, quod non
desit qui in maiorû hereditatem succedat, in què
opes atq; heriles facultates deuoluantur. Hæc diui-
ni esse muneris nemo potest ambigere, eaq; pecu-
liarè effectum ex Dei voluntate obtinere. Caterû
de ijs nobis instituetur sermo, quæ ex naturalium
causarû progressu emergunt, quæq; natura vi sua
instituta moliri soleat. Ipsa siquidè præparat cor-
pus animæ moribus aptum, suumq; temperamen-
tum cuiq; accommodat. Quum autem duo sint
principia, ex quibus corpus humanum coalescit
ac generatur, quæque infanti progenitorum simi-
litudinem, quæ sexum inducunt, semen quod v-
trique commune, Menstruus humor foeminæ so-
lum peculiaris: similitudo consistit in virili vel foe-
minei seminis facultate & virib. sic vt vel vni vel al-
teri assimiletur pro affluentia copiaq; collati semi-
nis. Sexus verò discrimen non ad semē, sed ad san-
guinem menstruū refertur, quod mulieri tantum
familiare & cognatū est. nam si semini ea vis inef-
fet, cum virile valentius sit ac calidius, semper pa-
trem sexus referret. Species itaq; seu genus animan-
ri tribuitur temperamento actiuarum qualita-
tum, quæ consistunt in caliditate & frigiditate,
atque

atque ad substantiam siue naturam materiæ sub-
iectæ refertur, hoc est, ad menstrui sanguinis con-
fluum. Semen aut & vim generandi figurandiq;
fœtus suppeditat, & materiam suggerit: menstruo
itidem & simul materia inest & facultas. Vt enim
semen ad materiale principium maximè confert:
sic menstruum ad potentiale cōducit. Est autem se-
men, vt Galenus ait, sanguis accuratè percoctus à *Lib. 2. de*
vasis ipsum continentibus: vnde sanguis non solū *semine.*
materia est generandi fœtus, sed & semen est po-
tentia. Quòd verò tum sanguis menstruus habeat
vtraque principia, hoc est, materiam & facultatem
aliquid efficiendi, omnibus in confesso est: sed se-
men quidem effectiuum fortissimum est, materi-
ale verò exigue molis. Menstruum autem materi-
ale quidem plurimum, potentiale siue effectiuum *Menstruū*
maximè debile. Iam verò si materiale gignendi *materiam*
principium, iuxta quod species animalis absolui *suppeditat*
tur, in solo menstruo esset situm, fœtus utiq; exa- *alendi fœ-*
ctæ eiusdem cum matre speciei existeret: quemad- *tus,*
modum si effectiua vis in semine solum esset, sem-
per patri foret assimilis. Quando verò vtrunq; am-
bo principia habet, ac prædominatur in menstruo
quidem materiæ copia, in semine autem faculta-
tis & roboris: meritò, vt Galenus testatur, speciem
à matre potius suscipit fœtus, quā à patre: etiam si
ipsius semen ad materiale principium conferat,
sed debilius. Similitudo verò, etsi imaginatio in
ea re maximum momentum obtineat, nō tam ad
matrem, quā patrem refertur, licet maior vis sit
in virili semine: muliebris enim genitura, cū
facultatem ex menstruo per nouem menses pro-
deuntem assumpserit, tanto exuperat, quanto
circa primum congressum superabatur. Pro-
prium enim mulieris semini est, suam ipsius
substantiam magis, quā virilem augere ac
C 2 roborā.

*Simile à ce-
ra ac & da
argilla.*

*Terra atq;
vteri com-
paratio.*

roborare. Sic foemina non solum materiam sup-
peditat elaborandi foetus, sed vim, robur, ac facul-
tatem conceptus perficiendi, licet muliebri semen
virili familiare alimentum existat humiditatis sci-
licet ac tenuitatis ratione, eoque ad effingendum
concinnandumq; accommodatius. Vt enim ex ce-
ra molli ac fluxa, vdaque ac tenaci argilla artificis
manus quiduis potest effingere: sic semen virile co-
mistum confusumq; muliebri semini & menstruo,
formationi efficaciter insistit, atque hominis opi-
ficium omnibus suis partibus absoluit. Vel si ex na-
tura rerum sumi velis harum rerum comparatio-
nem: quod in platis terra, hoc in conceptu uterus.
Vt enim plantarum semen terra indiget, vt ex ip-
sa nutriatur atque augefcatur, ita hominis semen ma-
trem, quæ prolis desiderio afficitur, exigit: cuius
humore, sanguinisq; ex venis irrigatione foetus a-
limentum capeffit. Ex his conijcitur, quanta soler-
tia natura vtatur in concipiendo, formandoq; ho-
mine, qui insita vi sensim adolescit, tacitisq; aus-
tibus ad perfectum robur prouehitur. In quo & il-
lud inuestigatione dignum iudico, qua vi mascu-
lum vel foemellam muliebris natura effingat atq;
emoliat. quæ facultas mulieri potius, quam viro
afferibenda videtur abundantioris materiae ratio-
ne, quæ consistit in mulieris semine & sanguine,
qua toto gestationis tempore foetus alitur atque
irrigatur, in eamque molem augefcit. vt enim viri-
le semen cum primis efficax mouendi principium
est, denique instrumentum & velut artifex, quo
opificium humanum perficitur. Muliebri tamen
semen, conferente etiam suas copias sanguine, v-
beriore materiam suppedirat, quam viri, eiusq;
adminiculo foetus absoluitur, suaque specie distin-
guitur ita, vt vel marem vel foemellam effingat at-
que emoliat.

De

De prodigiosis monstrosisque partibus, obiter quid
designet Prouerbum *QVARTALVNA* na-
ti, aliaratione, quàm in libello nuper à me edito,
tractatum.

C A P. VIII.

NATVRA humana, eiusque partes generan-
do homini destinatae, si optimè constitutae sint,
nec in his quicquam desideretur, speciosa quæque
profert, sui que generis animal producit omni-
bus numeris absolutum. Quod si quid vitij subsit, *Vnde mon-*
aut perplexa confusaque sint semina, aut aliter quàm *strosa corpe*
res exigit, conuoluta ac conglomerata generandi *ra.*
principia, multiformes ac prodigiosos partus, mō-
strososque foetus efformari contingit. Non desunt
qui ex astrorum contuitu, influxuque, siderum, atque
in scelerum vindictam multa portenta prouenire
contendant. Quod ut vero consentaneum, sic ex
vitiosa vteri constitutione, ex sordido corruptoque
semine, atque enormi concubitu, magna ex parte hæc
euenire contēderim. Ut enim in opere fusili si ma- *Simile ab*
teria impura sit, minusque defœcata, si vasculum *arte fuso-*
aut receptaculum obliquum, anfractuosum, hiul- *ria.*
cum, angulosum, distortum, rimosum, volumini-
bus implicatum, dissolutum, maleque cohærens, ri-
diculas imagines, absurdaq; simulachra, atque aspe-
ctu horrenda produci videmus: ita si loci malè con-
stituti sint, si yterus in alterum latus inclinēt, ine-
ptaque sit, ac malè temperata materia, nunquam
natura decentem, exactamque formam expresserit.
Sic mulieres Belgicæ potissimum quæ oras mariti-
mas accolunt, cū tumultuosæ sint atque inquietæ
in peragendo concubitu, alienas, insuetasque for-
mas subinde embrioni inducunt, nec solum molē, *Molæ nati-*
hoc est, rudem, informem, atque inelaboratam *tricio,*
C ; massam

*Intemperā
tia Veneris
infans no-
nna.*

*Conceptus
non natu-
rals ejci-
tur.*

massam, quæ ferri aciē respuit, proferunt, sed quid-
dam deformi specie, quod palpitet, ac vitale exi-
stat, formamque inchoati operis obtineat, qualem
artifices rudiori penicillo adumbrare solent. Nau-
tæ siquidem, quibus ferè sunt addictæ, ubi ex lon-
ga, diutinaque peregrinatione, ouantes in portū
sunt delati, plenisque velis ostia subeunt; confe-
ctim vxores suas incunt, nulla habita menstrui de-
cursus ratione, nec obseruato interlunio, Lunæq;
coitu, quo tempore ob mensium defluxum con-
gressus noxius esse solet ac perniciosus. nequit e-
nim semen coalescere, nec debitè cum muliebri
sanguine vniri. Quò fit vt genitura vel effluat, vel
si omnino cohærere contingat, non possit natura
confusam maleque cohærentem materiam elabo-
rare. Nec solum virorum incontinentia culpanda
est, verū & mulierum, quibus cū iam pridem nō
sit rei Veneræ facta copia, vltro se nonnunquam
viris subiiciunt, atq; auidè semen rapiunt, vt fame-
lici cibum, ac Cerberus offam. Eoq; fit vt vteri fa-
cultas aut prorsus à spe generandi excidat, prolif-
que successu frustretur, aut siquid efficere tentet,
operique manum admoliatur, monstrosam quan-
dam formam ab hominis specie prorsus alienam
embrioni inducat. Nonnunquam post trimestre
spacium fœda illa colluies effluit, ac frustula-
tim, confertimque erumpit indigesta congeries,
quasi nauem sentina exhauriri contingat. Huic
affinis est effluxus quidam multis torminibus,
pressurisque mulieribus infestus: nostrates, quod
quarta silentique luna, cuius vi menses defluunt,
conceptus inchoari cœperit, Lunarem partum,
aut populari voce *Mancindit* indigetant. Per-
ficitur autem spurius hic conceptus nonnun-
quam citra virilem operam ex imaginaria vene-
re in ijs quæ admodum pruriunt, impenseque sunt
salacæ

salaces ac lasciuæ, sic vt ex crebro virorum contui-
 tu contactuque muliebri semen cum sanguine
 menstruo conglobari contingat, ac coalescere, ip-
 samque facultatem vteri, atque insitum calorem
 rudimentum aliquod animantis meditari, verum
 cum desit causa formalis, nempe viri semen opifi-
 cirationem obtinens, materia, quam mulier sup-
 peditat, alienam, absurdamque formam asciscit. *Virile semē
opifex fe-*
 Nonnunquā tale quiddam mutua viri opera con-
 fitur, cū vir quarta Luna, silentiq; fidere, ac quar-
 to à lunæ coitu die, quo menses defluunt, mulierē
 subigit, non obseruato naturæ cursu, vt qui fluctui
 obnititur, æstuque aduerso nauigationē instituit.
 Id nostrates contra lunam micturire prouerbiali
 figura, Latini Quarra Luna natos vocāt, quod in- *Vulgare
prouerbiū
Tegen dē
Mondt
gepist.*
 auspicata vitæ principia habeant, præterq; naturæ
 ordinem ac modum generationis primordia sint
 consequuti. Quò fit vt infelicem plerunque in ag-
 grediendis rebus successum obtineant, qui tali ra-
 tione concipiuntur. Siquidem cum erumpentibus
 mensibus mulieri vir cōmiscetur, sisti fluxum con-
 tingit obducto viri pessulo, labentemque sangui-
 nem resiliire, ac regurgitari. Cuius experimentum *Simile à do-
lijis Genarq;*
 capere licet ex dolijs, cadisq; vinarijs, atque in san-
 guinisè naribus fluxione, in quibus profluentem
 liquorem immisso embolo, licioque contorto co-
 hibemus, ac restringimus. Hoc autem nec consultū
 nec necesse est promanantem sanguinem sistere,
 cum virile semen tali vligini commixtum nō pos-
 sit purum putumque hominem efformare. Mate-
 ria siquidem est improba atque inhabilis, minuf-
 que apta, vt concinnam formam decentemque
 figuram assequatur. Quò mihi iusta ratione, id-
 que ex Dei præscripto inhibuisse visus est Moy-
 ses, ne quis congregiatur fœminæ huiusmodi
 inquinamenti conspueat. Dici enim vix queat
 C 4 quid

*Menstruo
inquinata
intacta
esto.*

*Bubones
inguinis.*

*Unde in cor-
pore & ani-
mo mon-
strosa spe-
cies.*

*Quarta lu-
na nati.*

quid labis ac contagij his inferatur, quid detri-
menti, quæ valetudinis incommoda concipiant,
qui ad eum modum constituta fœmina, cupidi-
tatibus suis impotentius indulgent, illamque a-
uidius amplexantur. Sensim enim serpit conta-
gio, totumque corporis habitum inuadit, atque e-
lephantiasi, lueque Venerea tacitè inficit. Quod
equidem peragit celerius, vbi mulier contagioso
aliquo morbo, quod ferè prostitutis nunc vulga-
re est, sit imbuta. Sic enim præsentaneo veneno
obuia quæque polluit, contactuque omnia fœdat.
Quamobrem non est, quod quisquam magnoperè
miretur, vnde tot monstruosi partus, tam defor-
mes hominum species, tot passim ficosi, mutili, dis-
torti, vari, repandisque cruribus, tot circa podi-
cem, atque in inguine condilomata, bubones, tu-
midæque mariscæ: quod ad animum verò atti-
net, tot passim stupidi, obliuiosi, bardi, blitæi, deli-
ri, stolidi, rationis inopes, amentes: cum non ali-
unde, quam ex enormi concubitu, atque intem-
pestiua Venere, hæc proueniant, vel potius ex vi-
tioso, corruptoque progenitorum semine in po-
steros deriuentur. Hinc secum quisque expendat,
quàm sint crudeles in sua pignora, qui illa tantis
malis inuoluunt, quales præ cæteris existunt, qui
Quarta luna, hoc est, profluente mensium illuie,
concubitus non exhorrescunt, liberisque propa-
gandis operam impendunt. Hoc enim efficiunt
vt quos excitant liberos, omnibus dotibus, natu-
ræque muneribus, quibus bene nati abundè fruun-
tur, destitutos esse contingat. Ad nullas siquidem
functiones obeundas, ad nulla munia, nullasque
res præclaras sunt appositi. Quod si attentare
quippiam pergant, nullum habent in rebus ag-
grediendis successum, nullumque opratum aut
prosperum euentum. Sunt enim in absolutæ natu-
ræ,

ræ, vt qui naturales facultates, quæque ad actionem hominibus sunt adiuuamento, imminuta, mutilaque habent, atque imperfecta, idque non suo, sed parentum errore, qui præter decorum, contraque naturæ ordinem, negotium procreandæ sobolis sunt aggressi. Quò effectum est, vt multa illis subducta ereptaque sint, aut saltem parcè & malignè distributa, quæ alijs effusè atque affluenter obtigerunt. In animo verò non minus grauem iacturam patiuntur. Sunt enim à communi humanitatis sensu prorsus alieni, stupidi, obtusi, inertes, nec præstantia doctrinæ, nec acumine ingenij, nec inuentionis subtilitate, nec consilio aut prudentia, cæteris vlla parte conferendi. Superioribus annis me vsa est medico mulier quædam insularis, quæ cum ex nautici generis homine concepisset, in tantam, tamque inusitatam molem illi cœpit intumescere vterus, vt non videretur suffectura gestando oneri. decurso exactoque nouem mensium spatio, quod anni dodrantem conficit, accira obstetrice, primùm magno conatu ac molimine masculam quandam informem enixa est, quam superfœtatam post legitimum conceptum conijcio, cui utrinque ansæ duæ annexæ erant in brachiorum longitudinem ac modum exporrectæ, palpitabat autem, illique vitale quiddam inesse visum est, vt spongiæ & vrticæ marinæ quas nostri *Elshouw* vocant, quarum innumeræ æstate in Oceano fluitant, exemptæque mari diffuunt, ac diutius manibus contrectatæ liquefcunt inducto pruritu ac mordaci vredine, vnde nomen id obtinuerunt. Postmodum monstrum delapsum est ex vtero, adunco rostro, longo, teritiq; collo, oculis vibrantibus, cauda acuminata, eximia pedum agilitate. Id post primum lucis intuitum conclauis stridoribus implet, atq; vltro citroq; discurrens, latebras persequi-

*Reigesta
narratio,*

Vrtica marina,

C 5

tur:

*Sanguis
gæ in corpo
re mulie
bris.*

*Salares no
tantur.*

tur: tandem mulieres puluini impetunt, ac suffocando perimunt. Hoc monstri genus, quoniam hircudinis more, sugillando sugendoque foetui infestum est, ac sanguinem adimit, Sanguisugam nominant, vulgo *Suygers*. Postremo mulier hæc plus satis delassata, non sine summo vitæ discrimine prolem masculam edidit à monstro ita excarnificatam, vt à sacra lotionem quam minimum vitæ superesset: mulier verò ægrè refocillata, quas molestias, ac torturas perpessa sit, optima fide mihi enarrauit: illiq; præscripsi saluberrimam vitæ rationem, tum quæ restaurandis firmandisq; viribus sunt accommodata. Erat enim prorsus elumbis, atq; enervata. Hæc & pleraq; alia documento cuique esse debent, vt in congressu mutuo omnia decenter, debitoque ordine peragantur, ne quid incommodi aut detrimenti naturæ cōtingat inferri. Quæ in parte acriter increpandi videntur iactabundi quidam, qui nihil non sibi permittunt in præstanda Venere, nec vllas leges sibi præscribi patiuntur moderandæ voluptatis. Siquidem nulla habita coëctionis, aut cruditatis ratione, nullo noctis aut diei discrimine, neglectaque eius rei opportunitate, cum lubet, suis cupiditatibus indulgent, ac libidini identidem obsequuntur, tantumque inesse sibi virilis roboris iactitant, vt nulla concubendi assuetudine fauentur, nulla continuatione lascescant, qui *λάτταυροι* ignorare mihi videntur, in quem vsum genitales partes homini sint attributæ, vt quas non in foetificandi vsum, ac propagandi successionem, sed ad obscœna opera accommodant, atque ad sterilem infœcundamque voluptatem conuertunt: sed hi tandem profusæ effrænisque libidinis pœnas persoluent, membris, articulisque podagra, ac chiragra contortis.

Quæ

Qua ratione masculum, qua foeminā procreare possit, qui eius rei sit auidus: obiter ex qua causa Hermaphroditi, hoc est, vtriusq; sexus homines generentur.

C A P. IX.

SI quis procreandi sexus virilis sit auidus, aut deniq; foemellæ desiderio teneatur, hoc illi in primis persuasum esse conuenit, istarū rerum successum, atq; auspicata principia à Deo Opt. Max. impetrandā, penes quem effectus huius causā praecepit consistit. Fit enim nonnunquā, constantibus etiam beneq; constitutis facultatibus naturalibus, vt vel sterile fiant homines, vel orbari prolibus contingat: quod Deus per Oseam his comminatur, qui praeter eius institutū illegitimo concubitu se cōtaminant, aut aliundē quā à Deo, foecunditatis subsidia petunt. Quia, inquit, Baelphégor, hoc est, Priapi statuā ac simulachrum adierunt, atq; addisti fuerunt turpitudini, auolabit gloria eorum ab utero, à conceptu, à partu: Dabo eis vuluam sterilem, & vbera arentia: radix eorū marcescet, nec fructum ullum proferet. Quod si genuerint, interim amantissima vteri eorum. Quæ documento cuique esse debent, irato Deo omnia inauspicato tentari, atq; improsperum successum consequi. Tale quiddam minatur etiam apud Ezechielem Deus superstitiosis mulierculis, quod Adonidem, hoc est, Veneris amasium deslerent, qui ab apro dilaceratus circa inguina, erecta statua quotannis coli coeptus esset. Cæterum si his hominibus non sit infensus, omniaque sinat decurrere naturæ ordine, suisque legibus ferri, nihil vetat externa praesidia accersere, ac naturæ imbecillitati adminiculari, si quando ex occulta quadam, ac latenti causa frustrari quemquam liberis atque inancem

Deus prima concessus causa.

Cap. 9. Sterilitas à Deo.

Cap. 8. Idololatria & superstitio infœcunditatis causa.

*Qua gene-
randa fa-
cultate per-
ficiant.*

inane subire laborem cōtingat. Duo itaque sunt, quibus potissimè concubitus perficitur, quæque ad liberorum propagationem sunt adiumento: primū humor genitalis, qui partim à cerebro totoq; corpore, partim ab hepate sanguinis officina diffunditur. Deinde spiritus per arterias à corde promanās, cuius vi pudendum erigitur ac rigescit, cuiusque impulsu materia seminis foras erumpit, atque ejaculatur. His accedit appetitus ac concubandi desiderium, quod vel imaginatione excitatur, vel ex conspectu contuituque ac contactu venustarum mulierum acceditur. Quibus præsidij quisquis est destitutus, eaque vel languida habet, vel inualida, cum primis incunda ratio est, qua naturæ lapsus atque error corrigi possit, viresque naturales, tanquā luxata quædam aut collapsa restaurari. Vt enim steriles agros cultura atque industria hominū fecundos effici videmus, stirpesque atque arbores infructuosas adhibita cura vberimos fructus producere; ita in excolendo hoc fundo ars medica strenuè suam præstat operam, summoq; studio naturæ vitij medetur, ac velut agrum sterilem adhibito lætamine restibuli fecunditate instaurat: Sic calorem languidum, raros exilesque spiritus, siccitatem frigiditati coniunctam, partium genitalium, nervorumque imbecillitatem ad temperamentum reducit: obiter omnia amoliri tentat, quæ homini progenerandæ sobolis spem adimunt. Cæterum cum alimenta qualitates etiam elementares immutare sint apta, atq; infelicem corporis habitum ad cōmodiorem transferre: necesse est, ut eiusmodi conditionis homines cibis utantur, quibus natura fecunda effici possit, ac propagationi sobolis idonea. Inter ea autem quæ Venerem excitant, ac seminis generationi sunt accommoda, cibi numerantur laudabilis succi, qui que probè nutriunt, ac corpus vegetum

*Simile ap-
positum ab
aeri cultu-
ra.*

*Qua semen
virile accu-
mulent, ac
Venerem
incitent.*

vegetum reddunt, ac succulentum: cuius facultatis sunt calida & humida. Conficitur enim, Gale-
no teste, seminis substantia ex sincera excocta que
sanguinis superfluitate, simul & flatuosa. Plerisq,
autem vis inest augendi cumulandi que seminis,
non nullis efficacia incitandæ mouendæ que ten- *Materia*
tiginis, atque humoris propellendi. Edulia quæ ma- *accumulam*
teriam suppeditant, oua sunt gallinacea, Phasiani, *di seminis.*
turdi, merulæ, ficedulæ. Gallinagines, pipiones, pas-
serculi, perdices, capi, pullastri, amygdala, nuclei
pini, vuae passæ & Corinthiæ, vina omnia gene-
rosa, dulcia ac meraca potissimum quæ ex vua A-
piana (quam muscatulam vocant) exprimuntur;
Partes verò genitales erigunt, ac pruriginè affi-
ciunt Satyrion, Iringium, Nasturtium, Erysimum,
Pastinaca, Cinara, Cephæ, Napi, Rapæ, Asparagi,
Zinziber conditum, Galanga, Acorus, Bulbi, Co-
chleæ marinæ.

*Et quæ frugifero scribitur Sicina Priapo,
Excitet & Veneretardos Eruca maritos.*

*Colum. lib.
16.*

Quæ (vt alia pleraque) lumbos incitant, atque
homines impendio salaces efficiunt. Vt enim *Accommo-*
Sclopetas ac Bombardas primum puluere tormen- *da similis*
tario inferciri videmus, ac globis oppleri, deinde *do a Bom-*
adiecito efficaci puluisculo, fumanti stupa vel ig- *bardis.*
nito funali incendi, globumque violento strepitu
exturbari: sic in hoc opere duo concurrere est ne-
cesse, ne irritus sit conatus, conglobati scilicet se-
minis copiam, & vim quandam spiritus flatuosi,
qua explodi semen possit, atque in vteri recessum
recondi. Quod si huiusmodi machinæ cassæ sint,
atque euandæ, aut denique nitrosus hic puluis *puluis ni-*
insincerus, atque adulterinus, nullam in prosterne- *trofus.*
dis mœnibus, diruendisquæ vallis vim obtinent,
nec horribilem vllum sonum proferunt, sed exi-
lem

*Muliebre
proverbiū
in eunuchos.*

*Quare vx-
oribus gra-
tificandum*

*Masculus
quando cō-
cipi contin-
gat.*

lem quendam stridorem, inanemque strepitum edunt, ut lusitantium puerorū inflatæ vesicæ. Hinc nostrates Salinariæ ignavos quosdā qui incassum, nulloque operæ fructu mulieres fatigant, detonare quidem dictitant, sed nullam sublequi pluviā, nec internas partes, atque vteri recessum roscido liquore madescere, atque irrigari. Habent siquidem illi inflatas venas, ventoque turgidas, sed semine destitutas. Quamobrem si vxoribus gratificari volunt illasque peculiari officio demereri, qui matrimonio sunt addicti, non tenui apparatu se instruant, nec in hāc palæstrā inermes descendant, alioqui tetricas illas experientur, ac morosas, nec vlla in parte dicto audientes. Cū autem comineatu affatim fuerint instructi, captanda opportunitas, qua possint non sine fructu se operi accingere. Quod tum demum est tempestivum, cū menstrua illuies sit expurgata. Ea siquidem sentina prohibet coalescere ac fermentari semina, efficitque ut vterus sit conceptui inidoneus. Defluxis itaque mensibus, vteroque exactè defœcato, nullo enormi concubitu, nullisque validis concussionibus, procreandis liberis insistant, completoque opere, mulier clementer ac placidè in dextrum latus deuoluatur, capiteq; declivi, ac subsidente corpore in somnum resoluatur. Hæc enim ratione in dextrum vteri sinum deriuari semina, ac masculum elaborari continget. Cæterum anni tempus, regio, cuiusque ætas, alimenta calorifica, maximū in hac re momentum obtinent. Aestas siquidem, modò ne nimis feruida sit, ad masculi conceptum accommodatior, quòd semen ac sanguis menstruus ex ambientis aeris qualitate plus caloris concipiat. Regio quoque calida, ætas adulta, plenæq; pubertatis, tum hispida hirsutaq; corpora ad producēdos marces magis apta. Interim mul-

ta

ra sunt quæ vi specifica ac latenti, abditoque
 effectu his perficiendis sunt accommoda. Sic
 Mercurialis, quam in marem ac feminam discri- *Mercurialis quo effo-
 etu in exci-
 anda pro-
 le.*
 minant, efficacissima prædicatur in sui generis se-
 xu proferendo, adeo ut masculi decoctum aut suc-
 cus diebus quatuor à primo purgationis die bibi-
 tus, procreandi maris vim vtero conferat: foemi-
 næ verò succus totidem diebus, parique modo
 assumptus, foemellæ proferendæ vires suppeditet,
 præsertim si iam sistentibus mensibus vir mulie-
 ri congregiatur, amplexuque mutuo concalescat:
 hac, ut opinor, ratione, quod ille dextrum vteri
 sinum, ac cauitatem expurget, caloreque foueat:
 ista sinistrum. Quò fit ut sublato humore frigido,
 mulier conceptui efficiatur idonea. Ut enim in *Simile à
 fundi natu-
 ra.*
 palustri atque vliginoso loco plantarum semina
 suffocantur, nec faciliè in stirpem emergunt: ita
 ex frigidi humoris redundantia semina strangu-
 lantur adeò, ut vis ac facultas muliebris vteri
 nequeat ullam speciem sexumque emoliri. Non
 dissimili sunt effectu Selseli massiliense, saluia, nux
 myristica (quam muscatam vocant) cinamomum, *Quæ humi-
 ditatem &
 teri expug-
 nent.*
 xilocasiaz, eduarium, agalochū siue lignum aloes,
 parthenium, calaminthæ species, orminium, dictā-
 num, helenium, iridis radix, laferpitij succus, eius-
 que generis innumera, quæ & flatu discutiunt, &
 locos situ, densaque fuligine obductos abstergunt,
 atque illos, ut excultra noualia sementi præparant,
 sic alia alijs viribus efficiunt, ut vulua minus lu-
 brica sit ac muccosa, utque semen tenacius inhæ-
 rescat. Cuius generis sunt succini seu electri spe- *Succinum.*
 cies, quæ ambari nomine omnibus innotescunt, *Ammer.*
 ramenta eboris, styrax calamita, cornu cerui-
 num, rhos vulgo sumach, blattæ bizantinæ, se-
 men myrti, galbulæ, nucesque cupressi. thus,
 eiusq; cortex, mastichæ, britannica, garyophylata,
 pentaphyllon.

*Aridus &
terus qua
exigat.*

*Auicennae
consilium
in concepti-
one molien-
da.*

*Auicennae
sententia
explicata.*

pentaphyllon, rosæ rubræ: Quorum nonnulla fo-
ris admota, quædam intra corpus assumpta, vte-
ro robur conciliant, consumptoque superuaca-
neo humore, rimosam, hiantemque vuluam con-
stringunt, ac retinendi seminis vim conferunt.
Et quoniam Cisalpinæ mulieres vt plurimum
histerica affectione, seu vuluæ strangulatu atque
vteri vitij infestari solent; necesse est, vt præ cæte-
ris his vti consuecant. Quod si plus iusto arecant
loci, ac sint retorridi, medicamenta ac cibi ad-
hibendi, quæ moderatè humectent. Cæterum
qui inti coniugij aliquam laudem consequi vo-
lunt, nec speratæ prolis desiderio frustrari, hanc
sibi legem præscribi patiantur, vt concubitū per
interualla, statisque vicibus peragant, ne sit fre-
quentior, quàm res exigat, nec quàm expediat,
rarior. Vtrumque enim fœcunditati æquè no-
xium. Siquidem semen profundere immodera-
tius, vires exhaurit, ac spiritus depopulatur. Diu-
tius verò quàm par est, cohibere, atque à congres-
su desuescere, semen inefficax, atque euanidum,
minusque virile efficit. Opportunitas quoque
eius rei spectanda, obseruandumque tempus,
quando potissimè congregi expedit, quando com-
modum erit, quem animo conceperis, quem me-
ditatus sis sexum procreare. Auicenna non pro-
letarius, nec infimæ sortis auctor, tempus modum
que procreandi sexus describit: Vbi, inquit, men-
ses defluerint, sitque abstersus uterus, quod
quinto ferè die vsuuenit, aut septimo, si vir mu-
lieri congregiatur, à primo quam est purgata
die ad quintum, marem produci: à quinto verò
ad octauum fœmellam: rursus ab octauo ad duo-
decimum denuo masculum: post illum verò die-
rum numerum Hermaphroditum. Horum effe-
ctuum licet nullam causam adferat, probabi-
lem

lem tamen comminisci posse videor. Primis enim diebus clota vulua, humoreq; sordido accuratè expurgato, plus caloris cōcipit vterus, quo virile semē potentius coalescit muliebri, atq; in dextrum vteri sinū dirigitur, hepatis, dextriq; renis vi attractoria, è quibus etiam sanguis calidus in alimētum futuri fœtus ijs diebus deriuatur: neq; enim sinistrę partes vtpote alciosę, ac frigide, sanguinisque inopes, statim à purgatis mensibus aliquid conferre possunt: sed serius, ac parcius sanguis depromitur à sinistra partis venis, quas emulgentes vocāt, quę splenem, renemq; sinistrum perreptant, sic vt post quintum demum diem, vsque ad octauum ex illis aliquid sanguinis confluat, quo, fœtus alendus est, ita cū istę partes vires suas obeant cessentque dextrę, ex situ loci atque alimēti frigidi ratione fœmella effingitur. Post octauum diem dextrę partes rursus conferendi sanguinis munus sibi assumūt, atq; ex illis denuo scaturire sanguis incipit masculo saginando. Post hoc dierū curriculum, quoniā ex omni parte impromiscuè sanguis mēstruus erūpit, ac vulua ex frigidi humoris affluxu plus satis vda efficitur, semenque neutri parti associatur, sed in media vteri capacitate fluctuat, Hermaphroditum confusa inter se semina moliuntur, qui conceptus modo ex dextro, modo sinistro sinu vires formamque accipit, atque vtriusque opera vititur. Hinc androgy ni nobis emergunt, seu Hermaphroditi. Quę vox à Mercurio, ac Venere appellationē sortita est. Nō nunquā vitiosus hic, infamisq; cōceptus ex indecoro cōcubitu cōflatur, cū pręter vsum ac commoditatem exercēdę Veneris vir supinus, mulier pronā decumbit, magno plerunq; valetudinis dispendio, vt qui ex inuerso illo decubitu herniosi efficiantur, pręsertim cum distento, oppletoq; cibis corpore inusitata hac concessaque Venere vtuntur.

*Auicennę
sententia ex-
plicata.*

*Venę emul-
gentes quę.*

*Quid Hermaphroditos
signat.*

*Enormis cō-
cubitus dete-
standus.*

D

An

*An excremento menstruo foetus alatur, & an
adolescentula concipere possint, prius-
quam menses profluxerint.*

C A P. X.

CONCVBITVM admittere nonnullas
duodecimo ætatis anno, multis non sine maximo
naturæ incommodo ac valetudinis dispendio, vñ
deuigesimo non profluere menses, quotidiana ex-
perimenta comprobant. Itaque sciscitantur ple-
rique, an dum matura sit aptaq; viro mulier, men-
sibus nondum profluentibus, conceptui sit ido-

*Fluxus men-
struus ostendit
conceptionis
argumenta.*

nea: Multi in ea hærent sententia, vt id fieri posse
negent, nec concipere, nisi à mensium profluui-
o, qui mihi veritati consentanea dicere videntur. Cū
enim adminicula desint, quæ conceptum adiuuāt,
atque humore, quo foetus alendus est, vterus sit de-
stitutus: qui fieri posset, vt conceptus perficiatur?
Matronæ autem nostrates, præsertim quæ obstetri-
candi munus obeunt, ab arboribus sumpta simili-
tudine sic ratiocinantur: Quæadmodū nulli stir-
pi fructus denegatur, quæ flosculū producit, nul-
laque arbor sterilis, quæ florescit, omnis verò ar-
bor infœcunda, quæ floribus spoliata est: Sic ado-
lescentula, quibus non efflorescunt menses, non
implentur, nec vterus cōcepto semine instructum
extumescit, aut protuberat: prouectiorib. autē tan-
tis per inesse propagandæ sobolis facultatem, vi-
resque fœminandi insitas, dum menses profluūt.

*Simile à flo-
rentibus ar-
bustis.*

*Mensib. defi-
nentibus de-
finit fecundi-
tat.*

Quum enim huius excrementi confluuiū hominī
generando materiam suppeditet, maris semine,
coaguli, fermentique more, hoc in sese conglome-
rante, sit vt nec ante humoris illius effluxum, nec
cū fluere desijt, mulier possit concipere: nimirū
nutrimento, quo foetus alitur, atque augefcit, de-
stitutus.

stituta. Cæterum hic alia suboritur quæstio: Sitne *Menstrui pro*
 menstruum vtile excrementum, alendoque foetui *fluuiū in quō*
 accommodum: an fœda tantum illuuiēs, quæ sita *vsū.*
 to tempore, certisq; periodis, ceu sentina exhau-
 riatur. Scio equidem ita videri Plinio, ac plerisque
 alijs, qui menstruo vim mōstrificam, ac pernicio-
 sam attribuunt, idq; exaggerant in immensum,
 ac miris modis hoc virus exagitant. Sic Iuuenalis
 arrepto hinc infectandi argumento, viros in mu-
 lieris odium concitat, illudque tota Satyra agit ex
 professo, vt concepta illarum despicientia, nun- *Sat. 6.*
 quam se alligari cōiugio patiantur. Noui equidē,
 quā fordida res sit mensium proluuiēs, & quas
 noxas inferat supra legitimum tempus cohibita
 huiusmodi sentina, magnaque ratione ex Dei præ-
 scripto inhibuisse Moſen, ne vir mulieri cōgredia *Leuit. 18. 20.*
 tur tali vligine inquinatæ. Sic & gonorrhœos, hoc
 est sanguinis profluuiū obnoxios pollutosque ex
 hominū consortio ablegat lustrariq; præcipit. Si *Deut. 23.*
 militer Eſaias, quō extremas, summeq; abominan-
 das sordes indicaret: Oēs, inquit, iustitiæ nostrę
 tanquam pannus menstrui illuuiē, inguinisq; ta-
 be, ac sanie contaminatus. Quę tametti vera esse
 constat, idq; legislator ex supremi numinis cōsul. *Menstruatis*
 to rectissimè præscripserit, ne quē fœdo congressu *abstinēdum.*
 inquinari, aut quidquam labis, & cōtagij contra-
 here contingat: non conuincunt tamen super-
 uacaneam esse huius humoris scaturiginem, nec
 quidquam ad foetus nutritionem adferre mo-
 menti: cū Hippocrates professionis medicę con-
 ditor, eiusque affectator Galenus, multis locis testi-
 ficientur sanguine menstruo foetum ali, eiusq; ex *De tuenda*
 venis defluxu infantem incrementa suscipere. *valetudine.*
 Sic Galenus: sanguis, inquit, semenque genitale,
 generatiōis nostrę primordia existūt, quę ex ipsis
 principijs tanquā radice oriūtur. Sanguis ceu ma-

Lib. I. Apho.
.14

Lacte made.
scunt vbera,
vbi menses
subsistunt.

Dilemma
auctoris de
menstruorū
profluuiio.

Hist. anima-
lium.

teries quædam apta, concinnaque, & artificii ad quiduis sequax: Semen opificis rationē obtinens. Rursus in commētarijs Aphorismorum: Sanguis menstruus alterum generationis nostræ principiū natura humidū est. huc spectat Aphorismus Hippocratis: Mulieri vterum gestanti si purgationes eant, impossibile est fœtum esse sanum. Subducitur enim illi sanguis, qui alimenti ratione à toto corpore in vterum dirigitur. Si igitur profluentes menses vires infanti eripiunt, illumque alimento frustrantur, necesse est, vt quando cohibentur, ac subsistunt, prosint, totoque gestationis tempore nutrimenta suppeditent. Quòd si nihil conferant, nec ex his quidquam assumatur in fœtus nutritionem: quid cedo causæ est, quòd grauidis ac lactantibus inoffensè, citraque vllum incommodum menses subsistunt? Cuius non alia adferri ratio potest, quàm quòd in lactis vbertatē absumatur, vel alendo fœtui sit vsui. Quòd autem hæc quæstio plenius explicari possit, Dilemma hoc subiiciam. Si menstrua nihil conferunt ad fœtus alimentum, concipere mulieres possunt, etiamsi illa non profluant, cum natura ex venis sanguinem possit elicere in fœtus alimoniam. Si vero conferunt, atque alendo, fouendoque infanti sunt adiumento, concipere non possunt, nisi profluant. Aristoteles autem disertè hunc nodum dissoluit, Conceptus, inquit, mulierum à profluuiio menstruorum sua natura contingit, & quæ his carent, steriles magna ex parte existūt. Verum fieri potest, vt aliquæ etiam sine eorum profluuiio concipiant, videlicet quibus tantum humoris in vtero colligitur, quantum restare solet ijs, quæ purgantur. Siquidem nonnullis in vtero humor inhæret, sed non tantus, vt erumpat ac foras profluat, qui tamen sufficere possit ad nutriendum fœtum. Pleræque etiam dum menses pro-

profluunt, impregnantur, postea concipere nequeunt, quibus vulua statim a purgatione comprimitur. nec amplius dehiscunt loci. Id ipsum Galenus dilucidè his verbis explanat. Vasa vuluæ, quæ in partem interiorē penetrant, ex quibus menses profluunt, cū mulier conceptura est, ora aperiunt. Cōceptionis verò tempus est inceptis iam mensibus, vel præcipuè cessantibus. Quanquam enim reliquo etiam purgationis tempore aperta hæc ora sint, non tamen concipere vilo modo mulier potest, cū semen nequeat in vtero contineri, sed ab influentis sanguinis copia eluatur. At desinentibus, vel incipientibus menstruis, & ora aperta sunt, & menstruum non confertim, sed paucum ac sensim effluit, quasi humore quodam rosido insudante, quo uterus madescit. vnde efficitur, vt ad asperitatem vuluæ semen adhæreat, satisque alimenti ex sanguinis cōfluentis stillicidio cōsequatur. Antè enim, quàm menses se proferunt, conceptus ob id fieri nequit, quia alimento caret, nec semen adhærescit: nam eo tempore occlusis vasis vuluæ lœuis relinquitur, semen propter lœuorem, ac vitreā politiem defluit, nec vniri potest, ac coalescere: aspera siquidem, ac scabra magis, quàm externa ad coalescendum, ac ferruminandū sunt idonea. Hinc scorta, quæ crebrius se viris subiiciunt, atque identidem subagitari patiuntur, non concipiunt. Quò spectat illa Hippocratis sententia: Quæ humidos habent vteros, non concipiunt, extinguitur enim in his genitura, vt plantarum semina in palustri, atque vliginoso loco. Similiter quæ siccos, aridosque habent vteros, progignendis quoque prolibus sunt inhabiles. necesse est enim locos sanguine modico madescere, ac menstrui stillicidio subinde irrigari. Quæ firmis autem rationibus nitantur, quamque validis argumētis opinionē suam ful-

De vul. se.

Quæ scorta non concipiunt.

Lib. I. Aphg. 62.

D 3

ciant,

ciant, qui mēstruis ad fœtus nutritionē vllā vim
 inesse negant, non discutio. Cōstitit sanē illis o-
 pinionis suæ ratio: ego nunquam in animum in-
 duxero, inutilem esse hūc humorem, nec quicquā
 prodesse ad fœtus generationem. Cū enim om-
 nibus ex æquo, quæ inculcata valetudine vtuntur,
 statō tempore menses decurrunt, quid aliud statui
 potest, quam in vsum aliquem deproxi hunc hu-
 morem, nec veneni naturam obtinere, nisi vltra
 legitimū tempus in corpore resideat, aut ex mor-
 bo, aliove vitio cohibeatur? Sic in plethoricis, hoc
 est, qui plenitudinē humorūq; redundantia ob-
 noxi sunt, syncerus etiam sanguis, nisi perspiretur,
 putrescit, ac synochon inducit, febresq; alias con-
 tagio affines, in quibus exanthemata, multaq; pa-
 pularum, ac variolarum genera in extrema corpo-
 ris parte erumpunt. Sic videmus ædes diu occlusas
 flatibus ventisq; minus expositas graueolentiam,
 situmq; contrahere. Cū igitur mēstruum sit
 excretio redundantis sanguinis, qui ob sexus im-
 becillitatem nec calore cōcoqui, nec exercitio dis-
 cuti queat, ac dissipari: necesse est illud ex Lunari
 concitatione, atque impulsu, suo tempore erum-
 pere, eiusq; defluxu corpus expurgari, vel si sisti
 contingat, ac cohiberi, corruptelam induere, virus
 quæ naturam asciscere. Quod ipsum non fit, vel nu-
 trientibus, vel prægnantibus, magno argumento
 humorem illum oportuno tempore vsui esse, alen-
 doque fœtui non inutilem, nō eum, qui vtero diu-
 tius inhærens computrescit, sed qui à conceptu ex
 venis distillat in vterum, totoque gestationis tem-
 pore alimenta subministrat. Quò fit, vt si loci de-
 hiscant, ac menses profundi contingat, infans aut
 non sit vitalis, aut valetudinarius existat.

*Continue fe-
bres.*

*Simile ob æ-
dibus occlu-
sis.*

*Que men-
strua vene-
rata.*

*Animam non à parentibus profeminari, sed infun-
di*

di diuinitus, omnisq; interitus, ac corruptelæ esse expertem, tum quoto gestationis die inducatur.

C A P. X I.

N VLLA re magis accenditur atq; inflāmatur in amorem, ac venerationem opificis humanus animus, nulla re propius sibi innotescit, quā cū se intimè explorat, mentisq; præstantiā fixius contemplatur. hac enim ratione efficitur, vt homo in Deum mentem erigat, atq; in illius notitiam perducatur, calcatisq; sordibus ac vitiorum cœno meminisse incipiat se diuinitatis esse consortem. Nec sanè exigui momenti res est, aut oscitanter, leniq; ac suspensa, vt aiunt, manu transigenda, quod homo ab opifice spiraculum vitæ acceperit, atque ad imaginem, Deiq; similitudinem sit conformatus. cuius muneris dignitatem ac prærogatiuā nemo in figura formaq; corporis sitam existimet, sed in parte hominis interna, hoc est, in anima rationali constitutam, quæ cū sit spiritus æthereus ac substantia incorporea ex diuinæ mētis archetypo deprompta, hoc homini præstat, vt Deo sit similis, diuinæque essentiæ particeps. Corpus autem quoniam ex concretionem materiæ massaq; terrea conflauit opifex, mortale & caducū pro tempore esse sustinuit: animam verò cū ex se suoq; inspiratu nobis indidit, interitus, omnisq; corruptelæ immunē esse voluit, atque expertem. siquidem cū imago Deiq; essentia sit æterna, atque anima ex illa dimanauerit, necesse est perenniter illam subsistere, eandēq; cū sua origine naturā sortiri, hoc est, esse immortalem, atq; æternitati destinatam. Et quanquā non nihil labefactata sit animæ vis, minusque expressè referat architecti imaginem, nō tamen prorsus extincta est, cū vulnus manu hostili illi inflictū seruatoris munificencia sit obductum, eiusque

*Mens in Deū
nos erigit.*

*Homo Deū
image.*

Deus colla- virtute restaurata omnia, quæ primi hominis vi-
pse nature tio collapsa erant, ac scdè deformata. Quod si
instaurator. quis huius diuini muneris vires experiri, eiusque
 excellentiam spectandam sibi exhiberi velit, in se
Animæ do- ipse descendat, suamq; mentem in consilium ad-
tes & orna- hibeat, ac sedulo excutiat: profectò inueniet exi-
menta. mias, amplissimasque dotes, atque egregia orna-
 menta, quibus cuiusq; mens affatim est instructa:
 rationem, intelligentiam, iudicium delectumque
 rerum, ingenij agilitatē, memoriam, tum pleraq;
 lia, quæ euidenter euincūt præstantiorem esse a-
 animam, quā vt corporea censerī debeat, aut cor-
Mentis vis ruptioni obnoxia. Hæc vna est, quæ corpus viuifi-
& præstan- cat, regit ac moderatur, illudq; varijs actionib. in-
tia. struit, multisque munijs exercet. Quò fit, vt ex mul-
 tiplici effectū, diuersisq; operationibus varias ap-
De spiritu et pellationes sortiatur. Siquidē vt Augustinus ait,
anima, c. 34. cū corpus animat, vitaque imbuat, Anima dici-
 tur: dum vult, Animus: dum scientia ornata est, ac
 iudicandi peritiā exercet, Mens: dum recolit ac re-
 miniscitur, Memoria: dū ratiocinatur, ac singula
 discernit, Ratio: dum cōtemplationi insistit, Spiri-
 tus: dum sentiendi vim obtinet, Sensus: quæ om-
Mentis sedes nia animæ officia sunt, quibus potentiam suam de-
 clarat, suasq; actiones exequitur. Hæc in celsissima
 parte corporis collocata, cæloq; proxima vim suā
 in reliquas partes efficaciter diffundit. Non est illa
 demersa in sanguine, non à progenitorib. aut fa-
 cultate seminali deriuata: sed ab omni materiæ cō-
Mens atque cretione, omniq; labe corporea aliena, recens à
anima incor- Deo creata, opificio suo iā cōfirmato infunditur,
porea. non mutuatur, aut aliunde ascita, vt statuūt Py-
 thagoræi Druidæ, qui absurdam quādam μετεμ-
Inepta ani- ψύχωσιν, hoc est, trāsanimationē induxerūt, qua
marū trans- persuadere conati sunt animas à morte alterius in
mutatio. aliena corpora demigrare, non hominum modò,
 sed

sed pecudum etiam ac belluarum : Quod sic expressit Ouidius Metamorphosis decimoquinto.

*Morte carent animæ, semperque priore relicta
Sede, nouis habitant domibus, viuuntque receptæ.
Omnia mutantur, nihil interit, errat, & illinc,
Huc venit, hinc illuc, & quo sibi occupat artus
Spiritus, eque feris humana in corpora transit,
Inque feras nos, nec tempore deperit vlllo.*

Hinc superstitionis huius affectatores esum carnium sibi interdixerunt, nefas arbitrati ex vlllo animantis genere quidquam degustare, ne, ut vestiuitur ac false Tertullianus, bubulâ de aliquo proauo quifquam obsonet. Quæ persuasio Christianæ professionis hominibus prorsus reiicienda, cum Orthodoxi certo statuunt suam cuique animam attribui, eamque tum demum infundi, cum foetus omnibus suis membris articulisque fuerit delineatus, quod ferè quinto ac quadragesimo à cōceptu die fieri assolet, præsertim maribus, vbi nono mense lucis huius auspicia sunt accepturi. Fœminis siquidem, quarum natura magis siaccida, ad quinquagesimum diem formationis tempus porrigitur. Et quanquam non omnino certo fixoque dierum numero hæc terminari possint: Hippocrates tamen exactissimè ad calculum reuocauit, quo tempore infantis effigies, formaque absoluitur, quo motum accipit, quo natiuitatem consequitur. In libro siquidem de natura foetus: si marem, inquit, trigesimo die perfici contingat, motum accipit sexagesimo, menseque septimo in lucem prodit. Quod si quinto & trigesimo die formam acceperit, motu potitur septuagesimo, menseque octauo nascendi primordia accipit. Si verò die quadragesimo quinto legitimam formam adeptus fuerit, nonagesimo die mouetur, ac nono mense natiuitatem

*Tertulliani
salsum dictum*

Animam rationalem quando homo concipit.

Quoto dierum numero foetus absoluitur.

D 5 con-

*Fœmella tar-
dius masculo
perficitur.*

*Rudimenta
humane for-
mationis.*

cōsequitur. Ex quo dierum mensiumque decursu ac serie, liquidò apparet formationis diem duplicatum motus diem constituere, motionis verò triplicatum nascendi tempus commonstrare. Verbi causa, vbi trigessimus quintus formam perficit, is duplicatus diem motus septuagesimum cōstituit, qui rursus triplicatus bis centum senosque dies seu septem menses conficit, si cuique mensei triginta dierum numerum assignes. Pari modo de reliquis ratiocinandum. Cæterùm cùm fœmina tardius perficiatur, sitque eius gestatio productior, paulò diuersius subducitur ratio. Illa siquidem trigesimo tertio die formata, motum accipit septuagesimo, menseque septimo nascitur. Cùm verò quadragesimo à conceptu die illam formari contingit, octuagesimo motu potitur, atque octauo mense in lucem producitur. Quòd si quinto supra quadragesimum die conformetur, motum accipit nonagesimo, menseque nono eruptionem molitur: porrò cui quinquagesimo die forma absoluitur, centesimo moueri incipit, ac decimo mense eluctatur, lucisque beneficio perfruitur. Hæc prolixius à me enarrata sunt, quò quisque intelligat animā rationalem tum demum infundi, cùm fœtus absolutam formam sit adeptus, suisque lineamentis exactè distinctus. Neque enim anima primo mense formationi fœtus insistit, sed facultas vteri, ac vitalis vis seminis magna solertia operi elaborando incumbunt, ac sensim ad distincta membra, exactamque formam prouehunt. Primis siquidem sex diebus in oui speciem semina conglobantur, lactisque cremorem referunt, ac fibræ quædam tenuissimo cōtextu, telis aranearum non absimiles producuntur, deinde subsequenti- bus nouem diebus sanguinem & spiritum subministrant acetabula ac venæ ymbiculares, ex quo primum

primum effigiantur membra organica, quæque nutritioni sunt accommoda, utpote hepar, cor, splen, pulmones, cerebrum, quæ à primo conceptus momento ad decimum octauum perficiuntur: postmodum ad quartum & quadragesimum diem ceteræ partes conformantur, foetusque vitalis esse, ac sentire incipit, licet ob imbecillitatem aut non moueatur, aut tanta debilitate, ut gestans id sentire nequeat. Hoc itaque tempore anima rationalis vterum subire creditur, ac naturales facultates seu potentias sua vi imbuere, totumque opificium perficere. Quod ipsum Augustinus *Questi. 32.* Moysis testimonio comprobatur. Si quis, inquit, *Exod. 21.* percusserit mulierem vterum gerentem, & abortierit, si foetus formatus fuerit, det animam pro anima: Si verò informatus fuerit, mulctetur pecunia. Quo conuincit animam non inesse foetui, nec hominis nomē promereri, nisi omnibus lineamentis sit consummatus, exactamque formam consequutus. Cum itaque iam formato corpore inferatur, non est quodd quisquam existimet in conceptu illam cum semine deriuari. Siquidem si semini rationalis anima, quæ perenniter subsistit, inesset, aut cum illo proflueret, multæ, ut ille ait, quotidiano effluxu seminis, animæ euanescerent. Quamobrem non ex Adamo, aut progenitoribus illam propagatam credi par est: sed singulis momentis creari infundique diuinitus. Quod hoc dicto stabiliri posse video: Pater meus adhuc usque temporis operatur, & ego operor. Quo *Ioan. 5.* subindicat Deum Optimum Maximum & illi æqualem eiusdemque essentiae filium creandis conseruandisque hominum animis occupatum, illisque producendis intentum, quibus quodque animal subsistit, vitamque propagat ac tuetur.

Quò

Pſalm. 35. Quò ſpectat illud Pſalmographi: Homines & iu-
mēta ſaluat Dominus, hoc eſt, animalia quæq; ſu-
ſtentat Deus, ſuaq; vbertate paſcit ac ſaturat. Qui
cū vnice erga genus humanum afficiatur, pecu-
liari munere ac dotibus hoc opificium inſtruxit.

*Davidis lo-
cus explica-
tur.* Alia enim ratio hominum, quàm belluarum, lō-
geq; illorum conditione præſtantior. Siquidem
hominibus rationem, mentemq; indidit, & quod
reliquis animantibus negatū, in conditoris agni-
tionem perduxit, ſuaq; diuinitate afflauit. Quam
munificentiam cū agnoſceret Iob: Ipſe, inquit,

Iob. 31. docet nos ſupra iumenta terræ, & ſupra volucres
aëreas erudit nos, quo indicat homines præſtare
cæteris animantibus, ac Deum ſuas dotes ac mu-
nera illis cumulatiuſ impreſſiſſe. Hoc quoq; ſin-
gulari donatiuo, ſummiq; principis munere ho-
norario, ſunt deſtituti, inelaborati, imperfectique
partus, effluxus denique præmaturi, abortusque
præproperi, ac præter humanam ſpeciem enormi-
ter monſtroſi. Quorum nonnulla licet palpitent,
illisque vitale quiddam ineſſe videatur: nō tamē
ab anima rationali id ſunt conſecuti, ſed à faculta-
ti formatrice, ac ſpiritu gignitiuo, quæ ſemini ac

*Embryo pri-
mis menſibus
hominis no-
men prome-
retur.* ſanguini mēſtruo inſunt. Hæc enim primis qua-
draginta diebus conceptum alunt ac vegetāt, for-
mamque hominis emoliuntur. Habent quoque
reliquæ animantes ſpiritus vitalem, reliquasque
animæ potentias, vegetantem & ſentientem, quas
ex ſeminis facultate ſanguinisque effluxu conſe-
quuntur, atque illi in vtero augeſcunt, illorumq;
beneficio vita potiuntur. Quò ſpectat illud Leui-
tici: Anima omnis carnis in ſanguine eius eſt. Vita
ſiquidem atq; animantis cuiuſque ſpiritus in ſan-
guine ſubiſtit, eoque alitur ac fouetur, vt clychni
flamma effuſo oleo. Quam animæ vim, vt optimē
nouit Galenus, ita ingenuè ignorare ſe fatetur, A.

animæ

nimæ rationalis substantia quænam sit, vndeque profecta. Qui si meliori philosophia fuisset imbutus, nihil addubitasset pronunciare, Animam diuinæ mentis esse scintillam, ac spiraculum, quæ hominem à belluis discernit, atque immortalitati asserit. Propriam autem singulis animam insitam, ac suo cuique corpori peculiarem, cum multa demonstrent, tum maximè tanta in hominum moribus, ingenijs, iudicijs, opinionibus, affectibusque dissimilitudo & disparitas indicare mihi videntur. Siquidem quot homines, tot sententiæ, & quod Horatius ait:

Millia quot capitum veniunt, totidem studiorum.

Mille hominum species, & rerum discolor vsus:

Velle suum cuique est, nec voto viuatur vno.

Lib. 2. serm.

Saty. 1.

Perf. Sat. 5.

Quæ non aliundè mihi prouenire videntur, quàm ex diuersæ conditionis animis, ac multiplici cordis varietate & discrimine. Finxit enim Deus singillatim, vt ait Dauid, corda mentesque hominum, ac suam cuique indolem attribuit, suæque naturæ ac conditionis animam consignauit. Hinc Solomon sibi plaudit & gratulatur, quod animum felicem sortitus sit, corpusque incontaminatum, animæ moribus congruens, & accommodum. Quæ autem in parte collocetur anima, quæue sedem occupet, multi veterum in quæstionem vocant. Philosophi cordis meditullium illi assignant. Quod designare videtur sapiens, cum inquit: Omni cura custodi cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit. At Medici, qui exactius naturæ opera sunt perscrutati, in cerebro illam constituunt, ex quo omnes sensus ac facultates animæ, omnesque actiones procedunt. Huius tamen vis per singulas corporis partes diffusa, omnia membra calore fouet, ac viuificat, suisque viribus instruit. Cor verò tantum vitæ fontē peculiari vi imbuit per arterias

Psalm. 2.

Sap. 8.

Prouerb. 4.

Animæ domicilium.

Venæ apoplectica.

hypotides seu soporarias iugulum perreptantes, quibus præcis steriliscunt homines, vel oppletis apoplexi feriuntur. necesse est enim vias esse quasdam, atque artenarum venarumque decursus, per quos humores spiritusque cum animales, tum vi-

*Simile à ca-
lenti foco.*

tales, vtrò citroque possint commeare, ac calorem natium ab anima concipere. Vt enim triclinium quamlibet spatiosum luculento igni incalescit, ac coenaculum hypocausti halitu ac tepore quaquaversum impletur: ita corpus animæ vires vndique diffusas efficaciter percipit, suasque operationes illius munere exercet. Anima siquidem licet vni loco affixa prædicatur, vim tamen suam longè lateque diffundit, atq; in qualibet parte corporis se profert, suaque officia cuique membro distribuit. Sic oculi, aures, nares, lingua, pedum, manuumque

*Membra ani-
mi instru-
menta.*

articuli animæ sunt instrumenta, quorum ministerio vitur. Quod si instrumenta, & quæ illi inferuiunt organa, vel vitata sunt, vel inepta, vel impedita, minus exactè animæ munia perficiuntur.

*Simile à so-
pito igne.*

Quod in fatuis, seniculis, infantibus, quiq; emotæ mētis existunt, euenire perspicimus, in quorū nonnullis vel serius se facultates animæ proferunt, vel prorsus extinguuntur. Vt enim ignis cineribus obductus non emicat, ac sol densa atraq; nubè obiecta minus lucis exhibet: ita anima humidæ aut vitiosæ materiæ immersa caliginē quandam concipit, quæ menti offusa rationis lumen offuscat. Et

*In pueris ani-
ma imperfe-
cta instru-
mēti ratiōe.*

quanquam in ætate puerili minus illa eluceat, quā in adulta: non est tamē quod quisquam existimet illi suam inesse infantiam, ac sensim incrementa sumere, accessuque ætatis aulescere, tum morbo senioque imminui. Cum sua vi, suisque dotibus ab ipso vitæ primordio maneat instructa. nec enim sua ipsius substantia aliquid detrimenti accipit, sed instrumenti, atque organi ineptitudo efficit, quò

quò minus functiones suas obeat, suaque munia exequatur. Qua de re sequenti capite fufius tractare institui, quo corporis animæque facultates plenius innotescant, & quàm inter se consentiant, mutuisque morbis afficiantur, cuique pateat.

Anima, tametsi sit incorporea, nec ex concretione materiae, aut elementis constet: affectibus tamen exposita est, suasque sentit perturbationes, et parthemata, quæ in corpus redundant.

C A P. XII.

QVVM anima suas functiones, & munia per corpus obeat, atque exequatur, idque domicilium circumferat, vt affixam testam cochlea: fieri magna ex parte solet, vt affecto corpore anima quoque afficiatur, non quidem affectu primario, vt plerisque visum est, sed per consensum, ac lege confortij. Tanta est enim in ijs sympathia, eaque affinitas, & cognatio, vt vitia quædam, virtutesque animi in corpus, & corporis in animum dimanent, ac transfundantur. Siquidem cum anima corporeis organis vtatur, quæ multifariam noxijs humoribus vel affici contingit, vel vitari: fit vt corruptis vitatisque instrumentis, vel etiam impeditis, nequeat illa pro dignitate vim suam explicare.

— Sic corpus onustum
Extremis virijs, animam quoque prægrauat vna,
Atque affigit humo diuinæ particulam auræ.

*Hora. Serm.
lib. I.*

Quod cum Sapienti quoque Hebræo ante Horatium esset perspectum: Corpus, inquit, corruptioni obnoxium aggrauat animam, ac terrenum domicilium mentem deprimit, obruitque sensum multa meditantem. Et quanquam animæ substantia

*Simile à splē-
dore solis.* stantia nihil vitij, nihilq; labis aut cōtagij ex con-
cretionē corporis contrahere creditur: vt tamen
solis radijs officit, tenebrasq; offundit dēsa nubes:
vtq; oculus obiecto variij coloris vitio aliter, quam
re vera existunt, omnia apparent, nimirum cæru-
lea, flaua, viridantia, cianea, rubentia: ita lumen
rationis offuscat, mentemq; obnubilat corporis
intemperies, efficitq; vt animę actiones deterius
perficiantur. Sic ebrii ac deliri gemina conspecta-
re se credunt, cū vnica res sit obuia. Sic melan-
cholici absurda imaginantur, sibiq; somnia fin-
gunt. Cholerici irritantur ac temerē excandescūt,
cerebro scilicet humoris noxij fuligine oppresso.
Quas autem iacturas, quæue incommoda menti
inferant humores corporis præter leuiusculos, a-
liquot formidādi morbi declarant. Lethargus, a-
poplexis, paralyfis, spasmus, mania, phrenitis, epi-
lepsia, qui tam validē omnes cū corporis, tum a-
nimæ vires conuellūt, vt homo totus sibi excidat,
omnisq; vis mētis prorsus obruatur. Animus iti-
dē si qua labe detinetur, atq; vel odij, vel iræ, zelo-
typicę, æmulationis, inuidiæ, obtrectatiōis veneno
sit imbutus, corpus quoque in mutuū discrimen
pertrahit, pariq; malo inuoluit. Ne commemo-
rem interim reliquas animæ cupiditates: quarū
impotentissimæ cogitationes, somnos, aliaq; per
quietem visa perturbant. Nihil enim, teste Fabio,
tam occupatū, tam multiforme, tam inquietum,
tot denique ac tam varijs affectibus concisum ac
laceratum, quā mala mens, adē vt nec valetu-
dini, nec honestis vllis artibus vacare, aut liceat,
aut libeat. Quippe quibus non somnus, res dela-
fatis placidissima, non quæ ægroto, mœrentiq;ue
animo medicus, oratio, non cibus deniq; aut po-
tus, qui corpus alit ac vegetat, suavis est. Quę enim
ijs possit animi tranquillitas, quæ mentis securitas
& constantia?

Quos

Quos diri conscia facti

Mens habet attonitos, & surdo verberare cedit,

Occultum quatiente animo tortore flagellum.

Pœna etenim vehemens, ac multo sauior illis, Iuuenen.

Quas vel Catidi⁹ grauis inuenit, aut Rhadaman- Sat. 4.

Nocte dieq; suum gestare in pectore testē. (thus,

Quò spectat illud Esaiæ: Impij cor tanquam mare Cap. 17.

æstuat, cuius fluctus redundant in lutum, & con-

culcationem: nulla siquidem pax, nec vnquam pa-

cata mens impijs, dicit Dominus. Cùm mala mens

sæpe læta existat, secuta nunquam. Hæ autem af-

fectiones animorum tam sunt violentæ ac feroces,

tantæq; in inferendis malis sæuitiæ, vt quæ menti

latenter inhaerent, etiam foris se proferant, suisque

se indicijs prodant. Et quemadmodum animi pu-

ritas, mentisque integritas in oculis, in vultu, colo-

re, lineamentis relucet, totoque se habitu ostentat:

ita animus functus vitijsq; obsitus se palam exe-

rit, ac foras erumpit. Quod Esaias indicat, cùm in-

quit: Agnitio vultus eorum respondet eis; hoc est

species externusq; corporis habitus improbos illos

esse arguit ac secleratos, nec nisi fraudes, impostu-

ras, insidias, seditiones, omniaq; hostilia meditari. Eccl. 8.

Cui consonat illa Solomonis sententia: Stultorum

oculi passim oberrant: In facie prudentis lucet sa-

pietia, vultus siquidem hominis est certissimus

mentis index, quæque in abdito intimoq; animi

recessu delitescunt, in apertum profert. Sic Catili-

næ, vt Sallustius ait, color exāguis, fœdi oculi, citus

modo, modo tardus incessus, prorsus in facie, vul-

tuque vecordia inerat: animus impurus, dijs homi-

nibusque infestus nec quietibus sedari, nec vigilijs

potuit: ita conscientia mentem anxietate & for-

midine exagitabat. Nec enim vllum quamlibet le-

ue aut exile animi vitium est, quin in externo ha-

bitu certa argumenta exhibeat. Siquidem odium,

E

ira;

*Vultus ani-
mi index.*

*Cap. 3.
Esaiæ locus
explicatur.*

*Eccl. 8.
Prou. 17.*

*Diogenis
sententia de
iuuene pal-
lido.*

Prouer. 14.

*Amantes
palescunt.*

*In prologo
de virtute
Christi.*

*Corpus ani-
mi instru-
mentum.*

*Corpus ani-
mi ut ad a-
ctiones im-
pellitur.*

Gal. 5.

ira, metus, excandescencia, tristitia, amor, inuidia, proditio, furandique ac prædandi studium in vultu relucet, ac foris primaque fronte se proferunt. Sic Diogenes aliquando conspiciatus exanguis giluoque colore iuuenem: aut amare illum, aut inuidere pronunciauit. Inuidi enim cum aliena virtute discruciantur, contabescunt, ac medullarum, ossiumque putredinem concipiunt. Alium quendam cum ex amore pallefcere videret: in proprio quidem corpore mortuum illum dictitabat, viuere autem in alieno. Quæ commonstrant vitia vtriusque partis vltro citroque commeari, atque alteram alterius incommodo affici, mutuisque malis infestari. Cyprianus autem corpus extra culpam vindicat, nec sustinet illi quicquam impingi. Quotquot enim in homine pullulant vitia, animæ imputat, quæ sola sentit, viuit, & mouetur. Corpore verò sic animam uti asserit, ut fabrum malleo vel incude, in quo format omnium turpitudinum idola, fingitque quælibet cupiditatum simulachra. neque enim, ut is statuit, caro est peccati dictatrix, aut malitiæ inuentrix, nec ipsa cogitatus format, agendaque disponit: sed spiritus est officina, qui per eam, quæcunque affectauerit, peragit. Quod verò caro aduersus spiritum, & aduersus carnem spiritus contendere dicitur, improprie dictum arbitratur. Quia solius animæ lis ista est, quæ secum ipsa rixatur, & cum proprio arbitrio litigat. Siquidem desiderij sui veneno mens ebria, corpus contumelijs applicat, ac iunctis amplexibus ambo in mortiferas suauitates delapsi obdormiunt. Quæ tamen acutè illi viro differuntur; Paulo tamen assentiri par est, qui corporis molem officere censet animæ actionibus, illiusque conatibus esse impedimento. Caro siquidem, ut is ait, concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem: hæc autem inter se mutuo aduer-

aduersantur, vt nō quæcunque vult homo, eadem faciat. Oneri est enim terreſtre domicilium animæ, illamq; remoratur, quò minus concepta mentis perficiat. Et quemadmodum equus calcitroſus ſeſſori minus obſequitur, illumq; excuſſiſſe laborat: ita corpus animæ ad præclara inſtiganti oblu-
 ctatur, ac moram inijcit, ſemperq; ob inſitam naturæ prauitatem mancipiū hoc refractariū exiſtit ductori ſuo, minusq; obſequioſum. Quod Chri-
 ſtus Apoſtoliſ dormitantibus ac ſomniculoſis inculcat, cū inquit: Spiritus quidem promptus eſt, caro autē infirma. Caro ſiquidem ad ſpiritus mō-
 nita ac vellicationes obſurdeſcit, minusq; expedite iuſſa eius exequitur. Vt enim qui aliquò iter
 inſtituit, alacriter, quò illi deſtinatū eſt, properat: ſed plus ſatis ſuffarcinatus, atque oneribus, clitel-
 liſq; depreſſus, cunctantius progreditur, ac contra animi votum ſerius iter abſoluit, metamq; aſſequitur: ſic anima ſarcina corporis deſtrauata, ſumma moleſtia ad metam contendit, atq; ægrè iter inceptum peragit. Quamobrem non eſt, quò
 quiſquam exiſtimet corpus omnino otioſum, ſed naturales corporis facultates & potentias, quiq; illi inhærent humores, vel vſui eſſe, vel detrimento a-
 nimæ actionibus, mutuamq; præſtare operam. Fruſtra enim, ac præter meritum corpus cum anima vel gaudij, vel cruciatuſ æterni foret particeps,
 niſi in multis ſe præberet ſocium ac miniſtrum. Sit ſanè corpus animæ vas ac domicilium, ſit receptaculum, ſit officina, ſitq; organum aut inſtru-
 mentum, vel denique hoſpitiū: ex eo tamen aliquid labis contrahit: Vt vinum generoſum ex lagenâ obducta ſitu, olidoq; ac mucido dolio ſaporem vitioſum. Quò ſi quicquid eſt hominis, omnes-
 que eius functiones animæ attribuēde: necceſſe eſt, in illam affectuſ cadere, ac paſſionibus obnoxiam,

Simile ab equo calcitroſo.

Matt. 22.

Simile ab onuſto baſulo.

Simile à ſapido dolio.

E 2

nullaq;ue

*Anima af-
fectibus ob
noxia.*

Luc. 16.

*Tropi scri-
ptura de
Dei mēbris
Deo qua
ratione
membra at
tribuuntur.*

nullaque in parte, aut saltem mitius culpandum corpus. Augustinus certè non esse omnino animā ab affectibus immunem, huiusmodi argumentis conuincere tentat. Omne quod mœrore, metu, tristitia, indignatione, vindictæ cupiditate afficitur, passibile est: Anima, cū voluntatis, votiq; compos non fit, suoque desiderio frustratur, dolore afficitur: Ergo passiva esse conuincitur. qui mihi argutè ratiocinari videtur. Si enim anima alligata corpori, doloris omnisq; affectionis foret expers, nullos apud inferos sentiret cruciatus, nulla tormenta. Quod aliter se habere commonstrat Euangelicæ concionis series de diuite epulone, qui cū flammis cruciaretur, æstuantem linguam refrigerari cupit, sibi que aliquod doloris lenimē adhiberi. Quæ figuratè ac parabolicôs intelligenda, ne quis substantias incorporeas membrorum vti ministerio existimet Scriptura siquidem ad captum humanæ mētis se accommodat, ascitisq; appositis verbis, ac petita ex natura rerum similitudine, Dei erga probos fauorem ac munificentiam declarat: aduersus improbos verò ultionem ac scelerum vindictam. Simili loquendi tropo sacri codices Deo indignationem, iram, zelum, gemitus, suspiria, faciem denique, vultum, oculos, manus, brachia attribuunt, q̃ non alia ratione assequi possit humana imbecillitas immensam supremi numinis vim, ac potentiā, nisi populari more ea nobis inculcaret. Cū itaq; constet scripturæ testimonio animas solutas corporibus, ac damnationi destinatas, tormentis affici: qui fieri possit vt corpori alligatæ, atque humanis nexibus impeditæ non eadem perpetiantur? Equidem mihi persuadeo, animas, vtpote cælitus delapsas, non extinguī, nec sentire interitum: sed tamen diuexari, ac carnificinam perpeti, mentisq; stimulos ac conscientiae morsus persentiscere. Quod

Quod ipsum post Eſaiam indicat Chriſtus, cùm *Cap. 66.*
 inquit: Vermis eorum non moritur, & ignis non *Marc. 9.*
 extinguitur. Vt enim caries, vtq; teredines ac ver-
 miculi lignum quamlibet durum erodunt; vt de *Simile à ca-*
 nique ignis in obuia quæque vim ſuam exerit: ſic *riſo ligno.*
 animam conſciæ mentis ſtimuli confodiunt, in-
 ternæq; furia illam vrunt, pungunt, ac dilaniant.
 Cùm animus auaritia feruet, vindictæ cupiditate
 accenditur, ira inflammatur, inuidia tabeſcit, a-
 more vritur, mœrore contrahitur: nemo eſt, opi-
 nor, qui non quiduis paratus ſit & facere & pati,
 quàm talem in intimis præcordijs ſubire carniſi-
 cinam, tantamque in abditiffimo animi reſeſſu *Animi cru-*
 perferre lanienam. Multò enim ſæuior, longeque *ciatus, quàm*
 atrocior eſt animæ, quàm corporis cruciatus ac *corporis ſæ-*
 tortura. Quod interrogationis ſchemate, quò ani- *uſior.*
 mo aciores infigeret aculeos, ſic expreſſit Perſius.

An ne magis Siculi gemuerunt æra iuueni,
Aut magis auratis pendens laquearibus enſis,
Purpureos ſubter ceruices terruit iſmus,
Imus præcipites, quam ſi ſibi dicat, & intus
Palleat, infelix quod proxima neſciat & xor.

Alia itaque ratione affligitur, aliter ſenſu, tactuque
 afficitur anima, quàm corpus dum vapulat, dum
 flagris ſcutisq; ſubigitur, dum vulnus accipit, dum
 membra luxantur, dū illi faces ac tormenta admo-
 uentur. Siquidem anima rationalis vtpote ſpiritus
 incorporeus latentes experitur vexationes ac tor-
 turas, anxietatem, formidinem, zelotypiam, inui-
 dentiam, odium, indignationem, mentisq; inquietu-
 dinem, ac conſcientiæ remorſum. Quos affectus,
 vel, vt verius dicam, perturbationes ſi diutius ani-
 mo inhæreſſe contingat, illasque nec ratione diſcu-
 ti, nec diuino præſidio ſuperari, non ſolum men-
 tem, ſed corpus quoque ſæuiſſimè diſcruciant. Ita-
 que alterum alterius legibus tenetur, ſibi que mu-

*Anima
multa agit
absq; corpo-
ris admini-
culo.*

*Anima
quando cor-
poris mini-
sterio indi-
get.*

2. Cor. 12.

*Mentis in-
tentio cor-
pus atte-
nuat.*

tuo sunt obstricti. Hoc tamen prærogatiuæ, idque honoris ac dignitatis anima obtinet, vt multa per se, corpus verò nihil absque eius vi & agitatione efficere possit. Dupliciter itaque anima suas facultates perficit: quasdam per organa, non nulla absque his, nulloque corporis adminiculo. Sic quæ intellectu ac ratione, mentisque iudicio peraguntur, solius animæ munera sunt. Operationes autem manuales absque corporis ministerio exequi nequit. Siquidem architecturam, cæmentariam, pictoriam, plasticen, pigmentariam, artesque alias in vsum hominum excogitatas, animo quidem menteque homo concipit, sed manibus ea perficit, atque instrumenta corpori attributa ijs accommodat. Cæterum cum anima contemplationi rerum insistit, cum præterita memoria repetit, cum futura meditat, ijsq; præsentia connectit, dū ratiocinatur, dum occulta inuestigat, atque abdita quæque perquirat ac rimatur, cum in extasi constituta, subductaque in sublime, vt Paulus, arcanorum fit particeps, genuina insitaque à Deo vi vitur, nulloque corporis eget adiumento, nisi ea in actum proferre velit. Tunc enim corpus animæ affistit, vt indiuiduus comes & collega, cuius opera ac subsidio suas functiones exequitur. Quod si diuturnior sit vel acrior, vel intentior in rem quāpiam agitatio, fit, vt corpus, vtpote animæ viribus destitutum, e-
languescat atque emoriatur. Quod obseruare licet in ijs, qui intempestiuis lucubrationibus sunt dediti, aut libris continenter affixi, quibus corpus sensim gracilescit atque extenuatur, spiritusque vitales imminuuntur. Quicumque ergo animum nullum sentire affectum, nullisque rebus permoueri censent, sed illa sa mente, nullasque concipiente plagas anima, obiecti tantum, organi que vitari ratione affici, nō admodum veritati consentanea mihi

mibi dicere videntur. Quid enim sibi vult angor *Christi pa-*
 ille Seruatoris, atque æstuatio? qui cōcepta suppli- *uor homi-*
 cij, quod sūbeundū erat, atrocitate, impensiq; be- *nis argumē-*
 neficij ingratitudine atq; obliuione, humana qua- *tum.*
 dam imbecillitate in hanc vocem moribūdus eru-
 pit: Tristis est anima mea vsque ad mortem, cam- *Matt. c. 26.*
 que veluti patri blandiens, deprecatur. Et quanquā
 nondum illi insultaret, aut manus inferret insolē-
 tia militaris, tota tamen mente & cogitatione in-
 imminens periculum defixus, tāto horrore ac tre-
 pidatione concussus est, vt affectus sanguineū su- *Christus in*
 dorem expresserit, toto corpore confertim, atque *corpore &*
 effusē promanantem, sic vt vtrique parti acerbitas *animo cru-*
 illa doloris sit cōmunicata, atque ex animo in cor- *ciatus sen-*
 pus redūdare cōeperit. Nec est, quod quis opinetur *sit.*
 in huiusmodi tædio ac pauore animam vitalem
 ac vegetantem, tum spiritus naturales tantū affi-
 ci, imo pars hominis potior discrimini obijcitur, in
 eamque tota vis mali decumbit. quæ tamen origi-
 nis suæ memor, vires colligit, ac cœlesti fulta præ-
 sidio, intrepidē infractoque animo aduersus peri-
 cula subsistens, diuinitus solamen accipit. Huius-
 modi affectibus etiam Diuæ virginis mens multi-
 pliciter agitata est. Illius siquidē cū spiritus tum *Maria dolo-*
 anima, aliās lætitia, aliās dolore perfusa est. illud *ribus con-*
 denunciato per angelum conceptu, partuque mi- *ensa.*
 rifico, pastorum concursu, ac Magorum adoratio-
 ne: istud, vt à Simeone fatatum erat, erecto in cru-
 cem filio, experta est. Possem equidem magnā con-
 nectere seriem eorū, qui in maximis calamitatibus
 constituti, acerbissimū animi vulnus conceperint:
 exempla suppeditant tot vatum examina, inter
 quos Helias, Helisæus, Dauid, Hieremias, Moses, *Vates cala-*
 Esaias, Ionas, Zacharias, & præter martyrum a- *mitatibus*
 liquot myriades, indefessus ille fidei nostræ asser- *expositi.*
 tor & propugnator Paulus suo agonotheatæ, seu

remuneratori strenuam operam præstiterunt, qui præter corporis incommoda, summasque angustias, ac detrimenta, animam circumferebant acerrimis doloribus exulceratam. Quisq; autem secum ipse expendat, quanta obsederit illorum animos angustia, quis menti inhæserit mœror, quæ trepidatio: cum pulsi patria, destituti affinium ac cognatorum solatio, ludibrijs, contumelijs, flagris, expositi, afflicti, pressi, conculcati, proscripti, per loca auia, atque hominibus inaccessa hostium sæuitiam euitare sunt coacti, suæque salutis atq; incolumitati consulere. Quod si anima, quæ homines à belluis secernit, omnis affectionis sit expers, nullisq; vel solatijs capitur, vel doloribus afficitur: quid sibi voluat plorabundæ hæ voces? Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Defecit in salutari tuo anima mea. Renuit consolari anima mea. Rursus dum refocillatur, ac Dei fauorem percipit: Introito anima mea in requiem tuam: etenim Dominus benefecit tibi. Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me sunt, nomini sancto eius. Adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua. Quibus etiam si innumera congeras, non designari tantum puto naturales animæ facultates, & potentias breui interituras, sed illam, quæ rationis, quæque diuinitatis est particeps, à cuius vi omnes actiones corporis procedunt, omnesque functiones perficiuntur. Cui parti insita est ab opifice *σωτηρις*, hoc est, conseruandæ, exequendæque legis naturæ amor & notitia, virtutum vitiorumque discrimen. Quæ vis, teste Paulo, hoc efficit etiam in animis eorū, qui à Deo sunt alieni, vt naturæ ductu à malis resiliant, ac virtutem amplectantur. Siquidem illa animi pars, in qua elucet imago Dei, ac se profert naturæ integritas, detestatur, damnatque nequiter facta, ac se cupit

Anima licet incorporea, doloribus agitur.

*Rom. 1.
Sintere sis
quid.*

Natura instinctu

cupit præstare inculpatam, ab improbis moribus, omni- que scelere immunem: quanquam hæc natu- ræ vis non nihil labefactata est, & concussa: sic ut quæ mens concepit, voluntas non sincere, non propterea, non alacriter exequatur. Huic affinis Con- scientia, quæ mentem hominis latenter à Deo in- stigatam arguit atque accusat, incussoque terrore, ac scelerum recordatione anteaquam vitam dete- statur, conceptoque emendationis vitæ proposito, malorum poenitentia ducitur. Ita vltrix illa Con- scientia homini aurem vellicat, ac maleficia iam- pridem patrata oculis obijcit, quibus facile con- uinci posse video, animam affectibus esse exposi- tam, ac perturbationibus subinde inquietari. Si- quidem dulcia percipit & amara, ipsaque dilatat sese ac gestit rebus prosperis, contrahitur aduersis. nec tantum homines, sed mentes quoque angeli- cæ suos quodammodo affectus obtinent. indo- lescunt enim malis hominum, seseque cruciant, cum hi à probitate ac virtute desciscunt: lætantur verò atque exilarescunt, cum improbi se ad fru- gem cõferunt. Econtrà mali Genij hominibus in- festi sunt, illosque mendacijs onerant, contumelijs impetunt, infestantur, odioque parricidali prose- quuntur. Quæ cum in aëreas incorporeasque sub- stantias cadunt, quæ fieri possit, ut non eadem ho- minum animæ percipiant?

*Cōscientia
quid in me
te efficit.*

Esai. 33.

*Mali genij
hominibus
infesti.*

*Animas hominum non omni ex parte esse æquales,
nec pari conditione ac dignitate, sed aliam, alia
præstantiorem.*

CAP. XIII.

QV ANQVAM paulò antè nonnulla à me sunt commemorata, quæ huic argumento con- gruunt, quæque hoc paradoxon stabilire possint;

E 5 operæ.

operę precii tamen facturus videor, si singulari capite hoc thema illustrare pergā. Pleriq; in ea hærēt sententia, vt animas hominum eiusdem esse conditionis, eademque dignitate ac præstantia existiment, nec inter sapientis stolidique aut improbi animam quicquā interesse, vllumque statuendum

Inter animas discrimen.

discrimen: sed organi tantum ratione impediri actiones, ac facultates animæ vitiosè perfici. Ego verò nullo contentionis, aut contradicendi studio aliter se rem habere mihi persuadeo. Quanquam enim non ignorem ob morbi sæuitiam, ob capiti inflictum vulnus, ob casum denique & cōcussionem affecto cerebro mentem obstupescere, omniumque rerum induci obliuionem: non consequitur tamen, omnibus animam esse parem, aut omnes, quod ad iudicandi vim, ad ratiocinandi iudicandique peritiam attinet, æqualem esse sortitos. Neque enim cuiusque anima quamlibet accuratè fuerit exulta, quantumuis strenuam operam adhiberi cōtingat, artium, disciplinarum, omnisque doctrine, atq; eruditiois æquè est capax, pariq; docilitate ac solertia. Cū plerique inepti sint, minusque apppositi ad perdiscendas artes, atque inuita Minerva, repugnanteque natura pleraque aggrediantur. Vt autem faces & funalia alia alijs magis

Simile ab ignitis facibus.

splendescunt, lucisque plus exhibent: Vtque ignita quæque alia alijs sunt magis vrentia: sic animæ cuiusque splendor dissimili ratione elucescit, variæque se proferūt mentiū discrimina. Et quemadmodū mētes Angelicæ ordine, dignitate, officijs, ministerijs inter se differunt, quod Seraphin, Cherubin, Throni, Potestates, Virtutes, Archangeli, toraque Geniorum hierarchia demonstrat: ita in animis hominum discrimen statui posse video. In eo autem omnes conueniunt, quod corpus mortale & caducum sunt consequuti: quod formam

Inter Angelos discrimen.

huma-

humanam nacti, licet nonnulli ferino sint aspectu, bellisque affines: quod omnibus inditus procreationis ardor: quod iisdem naturæ legibus tenentur: quod similis illos rationis vis incitat: quod animæ essentia, formaque substantiæ à Deo sit creata: quod immortalitati destinantur, omnesque vno spiritu imbuuntur. Sed quoniam non æquè valenter se in omnes exierit vis diuinitatis, nec omnes eius muneris sunt æquè capaces, tantique beneficij plerique se præbent indignos, sit ut alia vi atque effectu suas actiones proferant animæ, nec sint in præsentis rerum statu, conditione, dignitate, ordine pares, nec in altera etiam vita futuri æquales, parique gloria illustrandi. Sic enim propheta Daniel eius rei nobis fidem facit: Quotquot in puluere dormiunt, euigilabunt, alij in vitam sempiternam, alij in opprobrium, in dedecus, in poenam, alij in condemnationem. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudierint multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Quod discrimen inter substantias incorporeas Paulum etiam obseruasse cōperio, desumpta ex syderib⁹ similitudine. Ut enim sydera alia alijs sunt illustriora, variaque se exhibent corporum discrimina: sic magna in animis hominum differentia, atque in resurrectione altera alterius anima futura est magis gloriosa. Constituit autem Deus (ut Gregorius Nisenus testatur) secundum animalium species, diuersas animarum differentias, ac cuique corpori conuenientem assignauit. Sic brutis animantibus non rationalem intelligentiam, sed naturalem industriam iniecit, quæ insidias, damna, pericula, omniaque vitæ incommoda declinent. Itaque tota species animantium vna inclinatione mouetur. Lepus enim omnis pavidus & meticulosus, Canis quisque sagax atque

*Animarū
disparitas.*

Cap. 12.

*2. de ani-
ma.*

Bruta non atque in sectandis feris industrius, Vulpes omnes
ratione, sed subdolæ sunt, astutæ, insidiosæ. Lupus quiuis ferus,
ductu natu ac prædæ audus, Simia quælibet humanas gesticu-
ra feratur, lationes exprimit. Quod ipsum in homine non

consequitur. Siquidem infinitæ sunt humanarum
 actionum rationes ac modi, nec omni homini v-
 na operatio, vnaque intentio, vt animatibus, quo-
 rum actiones à sola natura ciuntur, quæ in omni-
 bus pari ratione decurrit. At rationalis actus, qui
 propriè humanæ mentis est, singulis diuersus, ac
 pro animæ cōditione alius alij. Vnde emergit tan-
 ta in hominū animis opinionum varietas. Vt itaq;
 ex Pauli sententia, Vnicuique datur manifestatio
 spiritus ad id quod expedit, ac variæ hominibus
 sunt delegatæ functiones, ac munia, quæ Deus pro
 suo arbitrio cuique distribuit, diuidens suum spi-
 ritum cuique vt vult: ita sua cuique propria ac pe-
 culiaris anima, quæ ab vno opifice profecta est,
 sed non pari dignitate prædita, non eadem intel-
 ligentia ac rerum cognitione imbuta: sic tamen vt
 virtutum, vitiorumque sit capax, atque insita vi
 optima quæque amplecti posset, ac vitare noxia,
 licet inualidè ea perficiat, vbi diuino præsidio sit
 destituta. Quapropter non absurda mihi videtur

*Mens tabu-
 larasa.*

*2. Timot. 2.
 Simile ab
 amplis adp-
 bus.*

illa Aristotelis comparatio, qua mentem hominis
 assimilem facit tabulæ rasæ nullisque expolitæ pi-
 cturis, sed quæ accommoda est, aptaque vt quiduis
 in ea adumbrari possit, ac delineari, aut vitiorum
 scilicet monstra, aut virtutum simulachra. Quò
 spectat illud D Pauli, Vt in opulenta magnificaq;
 domo non solum vasa aurea & argentea sunt, ve-
 rum & lignea & testacea, quorum illa honesto vsui
 destinatur, ista sordido, parumq; honesto. Sic Deus
 in hoc mundi theatrum varias corporū ac animo-
 rum differentias produxit, varijsque personis illas
 induit, ac diuersis instruxit ornamentis, non ta-

men

men sine spe excellentioris muneris assequendi. Neque enim cuiquam ademptus est conatus, aut industria, qua eniti posset ad præstantissima, & cōfectari optima: imò ad illa huic adminiculatur remunerator, ac cunctatē impellit. Sic qui sua culpa fordescit, ac vitiorum cœno obductus est, expolire se potest, absterfisque tordibus effici vas honorificum, atque vñibus præclaris accōmodum. Afflignavit siquidē Deus opt. max. cuique peculiarem corporis habitum, suæque naturæ congruentē animam, quæ tamen multis modis immutari sint apta. Desciscit enim nonnunquam homo, ac degenerat ab integritate, sui que præstantia: seu corpus, seu animam spectes: atque originis suæ oblitus, sordibus, lutoque vitiorum involuitur: nonnunquā verò latenter à Deo instigatus, ex malis, quibus erat deinctus, eluctatur, atque ad virtutem, ad probitatem, ad honesta quæque nititur. Cuius rei documenta sumere licet in filio prodigo ac decoctore, & Saule. Omnibus itaque sua mens, suæque anima obigit, sed quæ diuino munere, eiusque afflatu multiplices dotes, variaque charismata concipit: licet non æquè valenter omnium mentes spiritus diuinus impleat. Accipiunt quidem omnes de vberissimo eius fonte, sed alius alio affluentius. Quod talentorum distributio nobis inculcat, quæ in obcunda negotiatione salutis nostræ diligentiam, & industriam nostram licet inuolidam acuit atque extimulat, & Dei dotes amplificandas, augendasque præcipit. Vni enim quinque, alteri duo, tertio vnum paritū est, cuique pro ingenij sui captu, utque operis huius Chorago expedire, atque è re, vñque esse visum est, expensū, acceptique rationē suo tempore exacturo. Sic Paulus Timotheū cōmonefacit, omnibusque eius nomine aurē vellicat, ut functionē suam curæ habeant, ut donū spiritus, tanquam ignem

Nemo culpa in Deū transferat.

Luce 15.

*Quid talentum
et mina
distributio
designet.*

Matth. 25.

2. Cap. 1.

Simile à so- ignem sopitum, iamque evanescentem exuscitent,
pito igni. vt excusso veterno delegatum munus sedulo ex-

qui studeant. Hoc enim à suis exigit Deus, vt quisque suam Spartam exornet, vt minam conceditam adaugeat, & cum sœnore refundat. Et quoniam non patitur otiosos esse nos, nec intermittere industriam, sed continenter excubias agere, atque indefesso labore insistere nundinationi.

Luca 19. Negotiamini (inquit) donec veniam. Quod cum organum electionis Paulus sedulo inculcasset alijs, id

Negotiatio ipse omnibus modis præstare studuit, sic vt in legatione sibi commissâ cæteris magis feruidus fuerit, atque in Apostolici muneris functione obeunda alacrior, viuidiorque.

Euangelica. Vt itaque in gemmis, animantibus, herbis, sideribus discrimen est, ac flos alius alio odorator, ac gemma alia rutilantior: ita in animis hominû euenit, quæ peculiari quadam vi ac facultate instructæ, varias operationes, diuer-

Simile ab fosque effectus proferunt. Quemadmodum enim *astris & se.* (vt Paulus ait) suo cuique semini vis insita, atque *mine.* alia caro pecudum, alia hominum, aliaque species

Cor. 15. ac decor corporibus cœlestibus, alia terrenis: alius Solis fulgor, alius Lunæ, alius alterius sideris splendor: ita corpus hominum aliud alio præstantius, habituque magis generoso: Ipsaque anima cum in hac statione, vitæque huius decursu, tû in resurrectione pro sua sorte, ac meritis (quæ quisque ad Deum referre debet, nulla philautia sui; fiducia) dignitate & cōditione potior, gloriaque superior. Magna siquidem cum in præsentī seculo, tum in futuro inter probos, improbosque disparitas, ac dissimilitudo, multumque diuersa conditio. Impij enim in medio iustorû non subsistent: sed vt quis-

Psal. 1. quiliæ, aliaque venti ludibria, dissipabuntur. Itaque Paulus ex natura rerum multa oculis nostris obijcit, quorum intuitu atque obseruatione, arcana Diuini-

Diuinitatis nobis innotescunt. Sic in negotio Chri. *Simile à*
 sti ab odore ac fragrantia rerum corporalium simi. *rebus odo-*
 litudinem desumit. Vt enim effluxus atque expi. *ratis.*
 ratio stirpium effectu se prodit, ipsumque cor vel *2. Cor. 2.*
 reficit, vel offendit: sic anima, ex qua emanat salu.
 bris halitus, aut insalubris, Christum vel suauiter
 afficit, vel penitus offendit.

Ignis est equidem vigor, & celestis origo
Omni animæ.

Aeneid. 6.

Sed vt ignis alius alio calidior, ac pro nutrimento, *Simile ab*
 subiectoque fomite vrentior: ex oleo siquidē, pi. *vrentibus.*
 ce, sulphure, bitumine, naphtha (quam Petroleum
 vocant) inflammescit ardentius; ita anima pro
 sua facultate ac viribus, proque acceptis dotibus
 vim suam in corpus exerit, estque in proferendis
 actionibus vel agilior, vel remissior, sic tamen, vt
 corporis habitus, ac constitutio, quam *ἡρώδης* Græ-
 ci vocant, eiusque organa animæ subseruiant. Par
 est ratio in malis Genijs, quorum alius alio nocen- *Genitorum*
 tior, hominique magis infestus. Sic in Euangelio *malorum*
 Beelzebub princeps Dæmoniorum denominatur, *discrimen.*
 tanquā in malis inferendis præpotens, ac magna *Matt. 12.*
 rum virium. Sic Euangelicæ narrationis series ma-
 los Genios nocendi studio ac malignitate discer-
 nit. Is enim, qui minus virium obtinebat ad pertur-
 bandam conuellendamque hominis mentem, ad-
 sciscit sibi septem deteriores se, ac collatis viribus *Simile à*
 ita illam occupant, vt sublata sit omnis emenda- *metallis.*
 tionis vitæ spes, omnisque ademptus ad sanio-
 rem mentem reditus. Quod si fas sit, corporea con-
 ferre incorporeis, Vt, stannum, plumbum, ar-
 gentum, aurum, æs, cuprum, orichalcum, om-
 nisque generis metalla suas sordes concipiunt, lu- *Esa. 1.*
 amque scoriam atque æruginem contrahunt: Vt. *Simile ab*
 que agri inculti, squallore ac situ obducuntur, ijsq; *incultis a-*
 zizania, ac infelix lolium innascuntur: ita animæ *gris,*
substan.

*Deo sequi-
que submit-
tat.*

Rom. 2.

*Natura lex
cuique im-
pressa.*

*Simile à
cultura à-
grorum.*

*Hortatio
ad ample-
ctendā do-
ctrinā ca-
lestem.*

*Hor. lib. 1.
Epist.*

substantia sua vitia contrahit, ipsaq; exulta splen-
dore virtutum mitescit: neglecta verò vitiorū fuli-
gine densescit atq; obscuratur. Nec est quòd quis-
quā opifici suo obloquatur, aut cū illo expostulet,
vt ignau⁹ ille, qui acceptū talentū defoderat, cū
ad omnes odor Seruatoris dimanet, impressaque
sint cuique Diuinitatis vestigia, sic vt gentibus etiā
à Deo alienis indita sit, inscriptaque naturę lex, cu-
ius instinctu mens illorum Dei notitiam concipit,
ipsaque conscientia attestatur, ac ratio dicat, quæ
sectari, quæ vitare conueniat, quantūq; inhonesti
honestiq; sit discrimen. Quisque itaque efficere cu-
ret, ne inuanum incassumq; hoc munus accepisse
videatur, nec Deo, cuius arbitrio omnia decurrūt,
obmurmuret, quòd minus præstantem animā sit
consequutus: sed quam obtinuit, foueat, illiq; vt
agro sterili, ac ieiuno culturam adhibeat, sparsoq;
verbi Dei lætamine sementi præparet. Ipse infir-
mis conatibus, promptęque voluntati non est de-
futurus. Nihil aut animæ salubrius, magisq; frugi-
ferū, quàm continenter sacrarū literarum medita-
tioni insistere. Hæc siquidem vitijs medetur, hæc
morbos expugnat, hæc animi mœrorē diluit, men-
tique offusam caliginem discutit. Nullū est reme-
dium sanandis, restaurandisq; exulceratis mētī-
bus efficacius, magisque præsentaneū, nullus mor-
fus tam virulentus, nullū vulnus tam lætale, quod
hoc medicamine non sanescat, atque obducatur.

*Feruet auaritia, miseraq; cupidine pectus?
Sunt Verba & Voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? sunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Inuidus, iracundus, iners, & inofus amator?
Nemo adeò ferus est: qui non mitescere possit,
Si modò cultura patientem accommodet aurem.*

Hæc

Hæc commoda præstat Philosophia, non humana quidem, vt Horatius existimabat, sed cœlestis & diuina, quæ naturam luxatam ac collapsam integritati pristinæ restituit, quæ fiduciam erga Deum in nobis excitat, illique nos conciliat, quæ animi tranquillitatem adfert, mentemque firmam ac stabilem: qua nihil homini in hoc turbulento vitæ sa-
lo optabilius. Quò spectat illud Pauli, quo nullus in hac palæstra exercitior: Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem, quæ hominem iustum efficit, vt integer sit homo diuinus, ad omnia officia pietatis accommodus.

*Verbi Dei
fructus &
utilitas.*

2. Tim. 3.

*De animæ immortalitate, atq; indubitata, certaq;
corporis humani resurrectione: tum qua ratione
ac modo id perfici continget: Deniq; quan-
ta ex tanto munere mentis erectio in Deum,
quantaq; morituro fiducia consequenda salutis.*

C A P. XIII.

NIHIL homini calamitoso, morbisque ac malis innumeris exposito, in huius æui decursu plus adfert commodi, depulsoq; mortis metu plus præbet solatij ac fiduciæ, quam vt subinde cõtem-
pletur alterius vitæ beatitudinem, ac felicitatem: cuiusque rei potiundæ spem certam atque indubitatam concipiat. Quæ consistit in animæ immortalitate, ac corporis resurrectione, totius fidei nostræ basi solida atque inconcussa. Inanis siquidem foret labor omnis noster, atque irritus conatus: omnisque vitæ nostræ ratio, cultus, institutum, religio euanida, atq; imposturæ affinis: si tanto, tamque salutari bono frustrari nos, atque ab alterius vitæ expectatione decidere contingat. Quò mirari subit quorundam stupiditatem, qui non aliter
F spirare

*Meditatio
alterius vi-
tae quid ef-
ficiat.*

*In quo con-
sistat homi-
nis securi-
tas.*

*Alia homi-
nis, alia a-
nimantiū
conditio.*

spirare homines, quàm bruta existimant, quique animas penitus extinguere, nec à morte quidquam hominis superesse contendunt. Qui cum in naturæ operibus prorsus cæcutiant, atque hallucinentur, Deique potentiam vel non agnoscant, vel ex rebus conditis non obseruent, fit ut mens illorum assequi, aut rationem inire nequeat, quæ effici possit, ut anima sit æterna, ac nunquam interitura, ipsumque corpus rediuiuum sit futurum, suæque integritati aliquando restituendum. Cum autem Deus hominem immortalem esse, ac perpetuò illum subsistere voluit, ad imaginem & similitudinem sui illum condidit. Quod si homo Dei imaginem refert, eiusque similitudinem exprimit: necesse est, eandem cum origine sua naturam consequi, atque æternitatis fore consortem. Huius muneris dignitatem ac præstantiam non sunt sortitæ reliquæ animantes: cum nulla in his se proferant Diuinitatis vestigia, nulla mens vigeat, desit ratio, memoria, intellectus, iudicium, artes, disciplina, rerumque peritia desideretur, quæ hominibus Dei munere affatim sunt attributa. Quapropter piaculum est, id statuere mortale esse, ac caducum, quod à Dei substantia prodijt, quodque à diuina mente homini est inspiratum. Ut igitur Deus æternus, omnisque interitus expers: ita anima quoque humana tanquam diuinæ essentiæ particeps, æterna, atque ab omni corruptione immunis. Cæterum cum Deus hominis gratia omnia condidit, solus homo Dei causa, atque illi conformis est creatus, eoque effectum est, ut Deus à mundi exordijs mirificè erga illum affici cœperit, illoque se oblectare, atque eius familiaritate & consuetudine perfrui exoptauerit, adeò, ut huius causa humanitati vniri sustinuerit, atque immortalis mortali agglutinari: quò diuina natura humanæ coalescat,

Genes. 1.

*Homo Dei
imaginem
refert.*

*Animantes
mente de-
stitutæ.*

*Anima ho-
minis diui-
nitatis par-
ticeps.*

leſcat, atque vniatur, humana Diuinæ. Cuius rei
 fidem ſuo hoc teſtimonio aſtruit Dei patris ſapi-
 entia Chriſtus, qui hanc nobis ſalutem peperit: Do *Deus homi-*
 minus poſſedit me ab initio viarum ſuarum, ante. *ni vnicè af-*
 quam quidquam faceret: ab initio atque ab æter. *ficitur.*
 no extiti, quando præparabat cœlos, aderam: *Prouerb. 8.*
 quando certa lege, & gyro vallabat abyſſos, quan- *Dei amor*
 do æthera firmabat ſuſum, & terram deorſum, *& propen-*
 cum eo eram cuncta componens, & delectabar per *ſio erga ho-*
 ſingulos dies ludens coram eo omni tempore, lu. *minem.*
 dens in orbe terrarum, & deliciæ meæ eſſe cum fi-
 lijs hominum. Quæ *φιλανθρωπία*, hoc eſt, vt Pau-
 lus ait, amor & propenſio erga homines, hoc eſſe. *Tim. 3.*
 cit, vt omnia nobis per Chriſtum ſint communi-
 cata, vt par ſit cum illo noſtra conditio, ſimilis
 fors, æqualis hæreditas: eoque ſit, vt quidquid in
 Chriſto expreſſum eſt, in homine quoque ſit ex- *Hebr. 3:*
 primendum. Ipſe æternus eſt, ac perenniter ſubſi-
 ſtit: id illius beneficio conſequitur homo. Ipſe pri-
 mus reſurrexit deuicta morte, auctor, princeps, ac
 primitiæ tanti triumphi: illius virtute cæteri om-
 nes ſunt reſuſcitandi. Quamobrem nemo ſibi tam
 ſit iniquus, aut in tanti muneris auctorem ingra- *Nemo non*
 tus, vt nominis huius honorem ſibi vel inuideat, *immortalis*
 vel ab ſe repellat. Quis enim tam ſtupidus, qui *tatem vel*
 ſe ab interitu vindicare non cupiat, ac perenni. *affectat,*
 ter ſubſiſtere exoptet potius, quàm perpetua mor- *vel medi-*
 te ſopiri, ſublataque omni emergendi ſpe, in ſem. *tatur.*
 piternam mortem deuolui? Scio equidem nonul-
 lis plauſibilem videri hanc de animæ immortalita- *Multi ani-*
 te perſuaſionem: at corpus in eandem ſortem re. *ma immor-*
 cipi, pari que futurum conditione, aut aliquando *talitatem*
 reuicturū, prorsus abnuunt. Verum hi naturam ho *ſtatuant.*
 minis, totiusque conſiciendi opificij rationē non pe- *pauci re-*
 nitus excutiunt, nec in illū deſigunt oculos, qui ho. *ſurrectio-*
 mini lucis huius auctor extitit, & cui⁹ virtute vitæ *nem.*

F 2

auſpiciâ

auspicio est consequutus Siquidem cū anima & corpus indiuisē inter se connexa, hominem constituant, necesse est, vt totus homo, hoc est, & anima immortalitate potiatur, & corpus per resurrectionis mysterium eiusdem muneris sit futurum particeps. Neque enim admittet ratio formationis hominis, vt alterum sine altero suo fine, cui destinatum est, potiatur, vtq̃ue dimidiatus homo, aut altera modo pars beatitudinem consequatur : necesse est igitur, conditiq̃ue operis ratio exposcit, vt corpus aliquando reuiuiscat, ac postliminio coniunctum animæ pari sit futurum cum illa conditione, eiusdemq̃ue muneris consort.

*Validum
argumen-
tum resur-
rectionis,*

Cū enim Deus formando homini esset intentus: Faciamus, inquit, hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Quibus verbis non alteram modò partem designauit, sed totum hominem, qui ex corpore & anima conflatus est. Hæc enim duò vnita ac conglutinata hominem conficiunt: quæ cū sint discreta, ac diuisa, hominem dissolui contingit, ac nominis huius honore destitui. Quapropter mihi ratio exigere videtur, vt vtraq̃ pars eundem finem consequatur, scilicet vel beatitudinem, si vita innocenter sit transacta: vel damnationem, si nequiter. Nec profectò foret rationi consentaneū, vt ab illa felicitatis spe corpus excideret, cū hu-

*Corpus ani-
mæ causa
periclitari.*

ius æui molestias æquè perferat. Siquidem animæ causa nonnunquam flagris scuticisque subigitur, plagas accipit ac cruciatus, dolores concipit, periclitatur, vitæque discrimen subit: sic vt illas animæ potentias sentientem ac vegetantem, quæ brutis etiam communis, pertundi contingat ac dilaniari. In sententijs enim, dictis persuasionibus, opinionibus, iudicijs nonnunquam suo incommodo animæ acquiescit, atque obsequitur, seque in omnibus socium præbet & ministrum. Itaque
non

non immeritò iniuria affici corpus videretur, nisi
 eodem beneficio vtatur. Est quidem corpus ani- *Corpus quo*
 mæ instrumentum, quo actiones suas perficit, ac *modo ani-*
 functiones suas exequitur: sed alia ratione, corpo- *mi instru-*
 re animato ac sensibili vtitur anima, quàm opitex, *mentum.*
 aut architectus ferra, malleo, securi: cùm singula
 membra aptissimè officijs suis sunt distincta, mul-
 tisque vsibus possint accommodari. Hoc autem *Elegans*
 discrimen inter corpus & animam statui posse vi- *paratio à*
 deo, quod inter Solem & Lunam. Ista enim licet *sole & luna*
 lumen à Sole mutuetur, non tamen omnino pro- *desumpta.*
 pria vi destituta est. fertur enim peculiari motu,
 suumque circulum absoluit: lumen autem à Sole
 concipit, vt speculum, vtque lebetes ac pelues per-
 politæ ex opposita face splendorem, nullum verò
 lumen exhibet, nisi à sole illustrata, sed tamen o-
 tiosa censeriquequit, cùm menstruum cursum per-
 ficiat, suaque cœli spatia nullo solis adminiculo
 metiatur: Sic Anima corpori quidem vires suppe-
 ditat, at illi non desunt insitæ facultates & poten-
 tiæ naturales, quatuor humorum qualitates, qui-
 bus efficitur omnium functionum capax, atque
 ad quiduis exequendum appositum. Et quemad- *Simile à*
 modum sol sua patitur deliquia, lunæque inter- *perpolito*
 uentu occultatur, similiter & Luna terræ obiectu *speculo.*
 defectumque percipit ille cùm per lineam
 eclipticam decurrit in eodem gradu: ista in oppo-
 sitis: Ita corpus & anima sua percipiunt detrimen- *Eclipsis so-*
 ta & deliquia, & pars altera alteri nonnunquam *lis & luna,*
 vel prodest, vel officit. Cùm itaque tantus sit in *anima &*
 his consensus, tam fida societas, illaque tantisper, *corpori cō-*
 dum in hac vitæ statione excubias agunt, mutuas *parata.*
 operastradunt, par est, vt corpus per resurrectio-
 nem innouatum, eiusdem muneris sit particeps, *Consensus*
 atque in eundem municipatum admittatur. Qua *corporis &*
 aut ratione id perfici contingat, siquis, vt Thomas *anima.*

ac Nicodem⁹ ob ingenij tarditatē assequi nequit,
ne Deo vel suam potentiam detrahat, vel illi diffi-
dat: sed oculos mentemque in tanti opificis ope-
ra dirigat, abundē multa est perspecturus, quæ illi
non deesse vires declarabunt, non solūm instau-
randi hominis, verūm & quiduis eorum, quæ ani-
mo destinavit, perficiendi. Collustremus cœlum
hoc sideribus vndique exornatum, illiq; subiacen-
tem terræ globum, ex qua pullulant tot speciosi,
fragrantesque flosculi, tot stirpes salubres, cū e-
sui, tum medendis corporibus accommodæ, tot in
maris gurgite piscium genera, tot in aëre ac terra
alites, tot pecora partim ad vescendum, partim ad
cultus agrorum, ipsumque hominem tanti operis
ac muneris dominatorem ac præfectum. Quæ ini-
tio Dei verbo ex nihilo, nullaque subiecta mate-
ria creata, stabiliter perseverant ac subsistunt, suas-
que vicissitudines, ortus, progressus, incremen-
ta obtinent. Cū itaque tam lit immensa condi-
toris vis & potentia: quis illi vires deesse distita-
bit erigendi, restaurandique collapsa, qui admi-
randa quæque ex nihilo construxit? Quod si cor-
pus homini: nullo negotio ex nihilo creavit opi-
fex: quanto illi facilius erit, mortuum restituere,
atq; in vitam reuocare? non quidem ex nihilo, sed
ex materia cognata ac familiari, quæ vel in cine-
res reuoluta est, vel alio quouis modo in auras eva-
nuit. Vt aut artifex op⁹ fusile confractum atq; im-
minutum ex eadem materia restaurat, formamq;
inducit præstantiorem: ita Deus corpus in terram
resolutum suo tēpore reuocabit in vitam, eadem
quidem, qua fuit, specie, sed omni labe, omnique
terrena concretionē sublata. Hoc itaque honoris
deferamus immenso opifici Deo, eamque poten-
tiam illi asseramus, ut quiduis eorum quæ libet, ef-
ficere illum posse confiteamur, nec quisquam ex
sua,

*Natura re-
rū resurre-
ctionem a-
struit.*

*Conditoris
maiestas et
amplitudo.*

*Simile ab
opere fusi-
li.*

*Deus om-
nipotens in
eo, quod
vult.*

4. Fldr. 4.

sua imbecillitate, aut ignorantia illud æstimet, aut metiatur: cùm minutissima à nobis comprehendinequeant, prorsusque ingenij nostri captum excedant. Quod si hæc mundi spectacula, totiusque naturæ ordo ac series non sit satis efficax ad excitandas hominum mentes, nec vllæ rationes satis firmæ ac solidæ ad declarandam Dei vim ac potentiam: saltem in se quisque descendat, ac mentis suæ dignitatem ac præstantiam sedulo excutiat: profecto intelliget atque experietur, quanta sit humani animi, mentisque excellentia, quanta denique illius vis & potentia, qui homini hoc munus indulsit.

Mihi verò humana mens non omnino gemmis videtur absimilis, quæ præter id, quòd aspectu gratae sint, atque oculis blandiantur, tum internas vires, effectusque efficaces obtinent, ac latentes, quas attritu, & confricatione proferunt: vt Succinū, Ga-

*Mētis cum
gemmis cō-
paratio.*

gates, Magnes agitata ac cōcalefacta festucas, flocos, quiscuillas, ferrum violenter ad se rapiunt: Sic animæ vis exuscitata ac concussa vim suam exercit, vtque ignis sopitus, ac cineribus obductus emicat, sensimque scintillare incipit. Et quanquam diuina virtus passim se profert, atque in tanto naturæ artificio omnium se oculis exhibet, adeò vt humanus animus expleri ac satiari nequeat: in nulla tamen re Dei vis atque amplitudo magis elucet, aut expressius se declarat, quàm in animo menteque hominis, quæ ab archetypo diuinitatis est deprompta. Quapropter non est, quòd quisquam

*Simile
gemmarū
efficacia.*

eam opinionem concipiat, vt id existimet aliquando interiturum, quod ab essentia Diuinitatis dimanauit, tantisque dotibus est excultum.

*Mēs huma-
na Diuini-
tatis exem-
plar.*

Quò mihi non absurdè ratiocinari videtur Plato: Quidquid non constat ex elementis, est immortale, atque interitus expers. Anima non constat ex elementis, nec ex materiæ cōcretionē cōflatur, sed

In Phædo.

diuinitus originem est sortita. Igitur non est obnoxia corruptioni. Nec sanè tanta inesset hominum animis vis & acumen ingenij; præstantia doctrinæ: inuentionis subtilitas, cognitio rerum, Dei vel amor vel notitia: nisi anima a terreno concretu aliena, Diuinitatis esset particeps, atque aternitati destinata. Quæ persuasio priscorum etiam animos occupauit, Quibus insitum erat, teste Cicerone, esse à morte sensum, neque excessu vitæ sic deleri hominem, vt funditus interiret. Idq; tum multis alijs, tum cæremonijs sepulchrorum intelligi licet. Quas nec tãta cura coluissent, nec tam in-expiabili religione sanxissent, nisi hæsisset in eorum animis, Mortem non delere omnia, sed quandam esse migrationem, commutationemque vitæ melioris. Nec sanè quisquam potest esse tam rudis, tam ferias moribus, qui in cælum attollens oculos, tamen nesciat, cuius Dei prouidentia regitur hoc omne, quod spectamus, aliquod tamen esse numen intelligat ex ipsa rerum magnitudine, motu, dispositione, ordine, utilitate, constantia, quod fulcit ac moderatur omnia. Cùm itaque Deus opt. max. qui nihil temerè, aut fortuito est molitus, tantarum rerum vni homini principatum attribuit, absurdum videri posset, vt is ad nihilum sit redigendus, totusque spectet ad interitum. Lõgè profectò melius consuluit generi humano naturæ parens, quàm vt id gigneret atque educaret, quòd cùm perpeffurus esset extremos labores, tum incideret in mortis sempiternum malum, potum potius monstrauit, ac fidam tutamq; stationem, in qua post exactos huius æui labores liceat conuiescere. Hinc Paulus omnia studia, curasque nostras sursum spectare vult, erectaq; mente in supernā ciuitatem, cœlestia meditari. Quòd si huius tantum seculi finibus vita nostra terminatur

Tus. 1.

Ethnici immortalia tem admittunt.

Cic. de Diuin.

Hominum principatus attributus.

*Coloss. 3.
Hebr. 2.*

natur, nec vltra producitur, nihil homine calamitosius, nihil abiectius, prorsusque iniqua opulentorum atque inopum conditio. Cum illi delicijs adfluant, rerumque omnium copia perfruantur: isti malis omnibus expositi, nullam habituri sint post hanc vitam, spem, nullum solatium. Quamobrem optimè ratiocinatur Paulus: Si in hac tantum vita spem fixam in Christum habemus: nihil Christianæ professionis hominibus miserius, multoque potior illorum conditio, qui à Christo alieni suauiter viuunt, seseque molliter curant, quàm Christianorum, qui vana spe ludificati, malis se diuexari patiuntur, omniumque ludibrium esse sustinent, ac reiectamentum. Quod si quidquid est hominis, perit, totaque spes morte finitur: quid sibi vult anxius ille mentis cruciatus, atque animi carnicina? quid scelerum vltix conscientia? quid ingruente tēpestatē aliqua pauor & trepidatio? rursum quid securitas, animiq; tranquillitas, & cōstantia? Nōne illa pœnam sunt metuentis post hanc vitam? ista præmia spectantis, ac malorum lenimen, vitæque ex Dei præscripto exactæ non sine certa spe, remunerationē? Quæ res effecit, vt Paulus exhortatus Timotheum, suę disciplinæ affectatorem ad peragendam muneris Apostolici functionem, ad quam erat asciscendus, desumpto ab athletis ac pugilibus exemplo, confidenter pronunciarit: Certamen bonum certavi, cursum cōsummaui, fidem seruaui: quod superest, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet Dominus iustus iudex, nō solum autem mihi, sed quotquot illi fidunt, illiusq; promissionibus nituntur. Quamobrem non est, quod quisquam ab hac spe decidat, mentemq; sinat à tantæ felicitatis expectatione dimoueri. Huius enim rei veritatem sua cuiq; mens dicat, intellectus percipit, ratio confirmat,

F 5

natura

1. Cor. 15.

Solida P
le rationes
in asseren
da immor
talitate.Animi car
nicina
mentem
vellicat.

2. Tim. 4.

natura rerum loquitur : adde, quòd omnibus infirmita sit immortalitatis honesta ambitio, & quòd quisque memoriam sui quàm maximè longam efficere cupiat, eamque apud posteros durare per-

De^o cognit. enniter, ac nulla vetustate aboleri. Quæ vna ratio
Vera vitæ. validissima Augustino & Ciceroni creditur, quæ
Tusc. lib. 1. conuinci possit, Animam esse immortalem, nec

vnquam interituram. Hæc siquidem persuasio magnos addit stimulos, magnaue incitamenta ad virtutem, ac propositis præmijs ad præclarissimam quæque mentem extimulat. Et quanquā hæc & pleraque alia non exigant rationum suffragia,

1. Cor. 2.

*Quatenus
erudenda
Deitatis
arcana.*

nec diuina (vt Paulus ait) consistant in persuasorijs humanæ sapientiæ verbis : non tamen improbandus illorum conatus, atque industria, qui sobrias rationes adferunt: quò illorum animis error eximi possit, qui contemptis scripturæ testimonijs ægrè ferunt animæ immortalitatem, ac resurrectionis fidem hominibus inculcari. In cæteris vero non consultum arbitror, diuina curiosius perscrutari : ac sacri codices frenum iniiciunt humanæ temeritati, quæ eruere tentat accessu, adituque difficilia, atque vnde non facilè resilire, ac referre pedem licet. Cuius rei documentum Iob, Esdras,

Rom. 11.

ac præcipuè Paulus exhibuit, qui eò erat progressus, vt exclamare sit coactus: O altitudo diuitiarum, sapientiæ & cognitionis Dei : quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & imperuestigabiles viæ eius! Quis enim cognouit mentem Domini? aut quis illi fuit à consilijs? Quoniam ex illo, & per illū, & in illo omnia. Cæterum ne quis se diuelli patiat ab hoc solido fundamento, in quo tota spes homi-

1. Cor. 15.

nis decumbit, totiusque salutis cardo vertitur, Paulus acriter viget ac inculcat Resurrectionem, quæ & animæ immortalitatem complectitur, eiusque rei fidem, certitudinem, rationem, modumque exprimit,

primit, ex naturâ rerû desumpta similitudine. Natura enim omniû rerum artifex inimitabilis, & cuius vim nemo exactè exprimere, aut emēiri potest: multa parit atque effingit, quæ Dei potentiam in omnibus efficacem demonstrant, atque in elaborandis, fingendisque rerum simulachris, virtutem declarant. Quòd si admiramur artificem ob insignem aliquam, concinneq; depictam tabulam, aut rem quandam affabrè elaboratam, vt Gaditanus fecit perfecta Liuij historia: quantò magis illum suspicere ac venerari par est, qui tam stupēda rerû miracula oculis menti q; hominû obijcit, quorum nec numerus iniri potest, nec ratio? Nam vt ex minutissimis naturæ rebus corporis humani innouatio comprobetur, Quis non obseruauit ex cicada iam vetula atq; exolescente projecto exuuioprofilire recens atque agile, argutumque insecti genus? ex seigni ac moribunda cruce papilionem picturatum ac volitantem? ex formicis alatam muscam? Quid bombyx vermiculus, qui serica texit, nonne signa renascentis vitæ commonstrat, dum mortua reuiuiscit? Phœnix Lactantij carmine celebrata anne rediuiua resurrectionis specimen nobis exhibet? Quid ipsa veris amœnitas grataq; recurrentis anni vicissitudo? nonne resurrectionem repræsentant, mentesque nostras in spem immortalitatis erigunt? Quem verò terræ vis ac natura non oblectet? quæ cū gremio mollito ac subactō semen sparsum acceperit, primum in occatum cohibet, deinde tepesactum vapore & complexu suo elicit herbescentem viriditatem, quæ fibris nixa stirpium sensim adolescit, culmoque erecto geniculato, vaginis iam quasi pubescens includitur, è quibus cū emerferit, frugem fundit spicæ ordine instructam, & contra auium minorum morsum munitur vallo aristarum. Omitto vim ipsam omnium,

*Quomodo
homines resuscitandi.*

*Simile à
pictura.*

*Simile ex
natura rerum.
Phœnix resurrectionis typus.
Sic de Senect.*

Stirpes renascentes resurrectionē commonstrant.

1. Theff. 4.
Hom. 7.

Terra post
Deum re-
nū parens.

Nature ar-
tificium.

Ex hominis
structura
exemplum.

omnium, quæ ex terra pullulant. Siquidem ex fici tantulo grano, ex acino vinaceo aut cæterarum stirpium minutissimis seminibus tantos truncos, ramosque, ac frondium pompam procreari perspiciamus. malleoli, plantæ, sarmenta, radices, propagines, insitiones, nōne ea efficiunt, vt non absurda videri possit corporis humani innouatio? Hanc tam admirandam naturæ vim post Cicero- nem Chrysostomus exaggerat in immensum, ac terram omnium parentem summis præconijs effert. Omnium enim rerum vita ex terræ vligine existit: herbæ, arbores, flosculi multiformes, & varij, summaque arte elaborati, non sine eximia odoris suauitate ex soli vbertate ortus, atque in cremen- ta suscipiunt. Aër crassus in aquam densescit, quæ coelitus delapsa terram irrigat, eadem rursus Solis calore extenuata rarefcit, atque in aërem commu- tatur: multa que eius generis varias mutationes fu- flinent, quæ non minus admirationis adferunt, quàm resurrectio. Verbi causa, vitis ex terræ hu- miditate non solum pampinos & capreolos gustu peracerbos, sed salubrem etiam succum, vuasque sapidas producit. Palma scabra arbor & corticosa dactylos profert dulces, vinosos, succulentos. Iam vero semen vnde homo concipitur, quomodo in aures, in manus, in brachia, in cor, pulmonem, ner- uos, arterias, carnem, ossa, cartilagine, mēbranas figuretur, quis possit ratione consequi? tam mul- ta sunt in corpore humano qualitātū, humorum, potentiarum, virtutum, functionum discrimina, ex vnico semine constituta. Anne tibi inexplica- bile videtur, quomodo humidum & molle in os durum ac frigidum solidescit? quomodo in san- guinem rubicundum ac florulentum cibi alteren- tur? in venas, arterias, nervos, musculos, ligamen- ta, tendines, alimenta commutentur, ac solidescāt?

Cūm

Cùm itaque tam multa quotidie natura molia-
 tur, quorum mens humana rationem assequi ne-
 queat: quis negabit, id præstare posse totius vni-
 uersitatis opificem in resuscitandis, erigendisque
 corporibus, quod natura Dei ministra quotidie
 facit in fouendo, eliciendoque putrefacto semine. *Natura
 Dei ministra.*
 Vident id madefactum repullulascere, atque in spe-
 ciosam stirpem, densamque frondem emergere:
 & non credunt, hominem humo conditum, reui-
 sciturum, suoque nitore aliquando restituendum.
 Itaque Cyprianus, cui Symbolum ascriptum est, *Exempla
 resurrectionis ex Cy-
 priano.*
 Pauli exemplo ex natura seminum resurrectionis
 fidem illustrat: Si quis, inquit, diuersa semina in
 vnum commisceat, atque hæc indiscreta seminet,
 vel passim in terram spargat: nonne cuiusque se-
 minis satio competenti tempore, secundum natu-
 ræ suæ speciem germen producit, & culmum suæ
 formæ, sui que corporis reparat: Ita quoque car-
 nis substantia quamuis variè ac diuersè sparsa sit,
 cùm Deo visum erit, reducetur in vitam, illa spe-
 cie, quam mors abstulerat: atque ita fit, vt unicuique
 animæ non confusum, non ascititium, aut extra-
 neum corpus: sed suum, quod habuerat, sit restitu-
 endum, vt consequenter possit, pro præsentis vitæ
 certamine cum anima sua caro pudica coronari,
 vel impudica puniri. Quapropter non videtur
 mihi Paulus magis apposita, propinqua que ima-
 gine resurrectionis typum potuisse figurare, quam
 sparsi seminis subactique scrobis similitudine. Quod
 est enim in natura semen humo condere, hoc est
 in resurrectione cadaver sepelire: quod illic enas-
 ci atque in viuam stirpem emergere: id homini re-
 uiuiscere. Committitur terræ corpus putredini ob-
 noxium: at idem reuiuifcet sublata omni naturæ
 imbecillitate: defoditur in terram varijs affectibus,
 calamitatibus, morbisque expositum: resurget alacre,
 viuendum.

*Simile a
 sparsio se-
 mine.*

*Exēplum
ab exhau-
sto corpore.*

viuidum, erectum, purumque ac putum, atque ab omni labe defecatum. Exemplo res erit lucidior: Aegroto qui graui morbo conflictatur, color deflorescit, efficiturque luridus, mustelinus, squallidus, gilvus, cadauerosus: totumque corpus adeo gracilescit, atque extenuatur, ut exhausto vitali succo agnosci nequeat. At is adhibitis medicamentis, ac salubri victus ratione reuiuiscit, fitque pinguis ac nitidus, cuteque tam suauiter curata ut Maugonio excultus atque expolitus videri possit. Sic in resurrectione idem corpus emerget, sed illustrius, & in quo nulla apparebunt concretę labis, aut corruptelę veteris vestigia. Hoc exēplar in Christo primum inchoatum est, qui nulla re efficacius Diuinitatem suam declarauit, quàm Resurrectionis triumpho. Id ipsum in omnibus eius virtute est exprimendū. Qui, ut Paulus ait, trāsformabit corpus nostrum humile, ac conforme reddet corpori suo glorioso, secundū efficaciam, qua potest etiam sibi subijcere omnia. Quamobrē non vult nos discrucari metu mortis Apostolus, nec impotentius luctu ac lamentis confici. Quandoquidem qui in Christo obdormiscunt, Dei verbo sunt resuscitandi, sempiterno æuo cum illo fruituri: quod ita futurum prædixit Seruator: Veniet hora, qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem eius, ac prodibunt: qui bona fecerunt, in resurrectionem vitę: qui verò mala egerunt, in resurrectionem condemnationis. Quibus verbis solatium adfert deiectis, afflictisque mentibus, ne malis succumbant: impijs verò ac deploratis hominibus terrorem incutit, ac trepidationem, ut qui nullum prorsus sibi scelerum finem statuerent, nisi post hanc vitam persoluerentur pietatis atque impietatis præmia. Vnde Iob in extrema calamitate constitutus, & cui ad summam miseriam nihil esset reliqui,

Philip. 2.

1. Thess. 4.

Ioan. 5.

*Diffidētia
& fiducia
quid efficiant.*

*Cap. 14. &
19.*

reliqui, hac certa spe se ipse solatur : Scio, quòd redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum, & in carne mea videbo Deū seruatore meum, quem conspecturus sum ego ipse, & non alius : reposita est hæc spes in sinu meo; hoc est, nemo excutiet mihi hanc fiduciam & certitudinem. Cùm itaque tota spes ac fiducia consequendæ salutis, omneque in extremis solatium in resurrectionis fide consistat, hanc præcipuè opponamus insultibus, ac terriculamentis, quibus mentes nostras subruere tentant, ac labefactare Demones, in eoque spem fixam habeamus, qui tantæ libertatis nobis auctor atque assertor extitit. In maximam autem spem ac salutis fiduciam erexit hominum mères diu expectata Seruatoris natiuitas, multū contulit eius inter homines cōuersatio, morum integritas, doctrina, mors deniq; ipsius, quam nostra causa subiit, atq; ab interitu nos vindicauit: verū hoc effecit Resurrectionis veritas, vt parto de morte triumpho ac victoria nemo de promissa salute possit ambigere, sed firmam spem concipere, readeat in se quoque omnia perficienda, quæ in capite sunt expressa, exhibitaq; . Itaq; tota fides nostra illius resurrectione nititur, per quam Christus mortem expugnauit, eiusq; aculeum, hoc est, peccatum, quod à Deo nos auersos reddidit, atque alienos, confecit. Proinde cū tantam felicitatem per mortem Seruatoris ac resurrectionem simus consequuti, non sinamus nos à recta sententia dimoueri, sed demus operam, vt tantorum bonorum fructum percipiamus, atque in illum continenter defigamus oculos, qui singulari suo fauore ac misericordia, per Christum excitatum à morte, regenuit nos in spem viuam, vitæque nunquam interituræ restituit, atque hæreditatem immortalem consignauit, cōdonans nobis omnia delicta, oblite-

*Resurre.
Etio labātes
fulest.*

*Natiuitas
Christi
quid effe-
cit.*

*Resurre.
Etio quid
hominis con-
tulit.*

Pet. i.

Coloss. 2.

*Resurre-
ctio semper
in animū
renocāda.*

Ioan. 3.

*Fiducia in
Christum
mentes eri-
git.*

Matth. 25.

*Fides Cha-
ritate sti-
pata.
Gal. 4.*

obliterato expunctoque. quod aliter nos erat,
Chirographo. Huius beneficii memoria animo no-
stro assidue obuersari debet, potissimè quando po-
stremus conflictus nobis adeundus est, in quo, de-
testatis omnibus antea vitæ flagitijs, oppona-
mus Sathanae, morti, peccato, inferno immensam
Dei patris misericordiam per fiduciam in Chri-
stum, per quem nobis certò obuia, parataque est
salus, omniumque peccatorum remissio, ac recon-
ciliatio in sanguine illius. Per hunc accessum adi-
tumque habemus ad patrem. Ipse est propitiatio
pro peccatis nostris. Sic enim dilexit Deus mun-
dum, ut filium suum vnigenitum impenderit no-
bis redimendis, ut omnis, qui credit in eum, quiq;
illi fidei, ac promissioni illius innititur, non pere-
at, sed vitam æternam assequatur. Quæ fiducia ex-
suscitat, erigitque mentes nostras, ut proferant ve-
ros fructus per opera Charitatis, qua summo amo-
re prosequimur Deum, & propter hunc proxi-
mum. Quod autem dicat Fides, exequitur Cha-
ritas. Fides enim non otiosa gignit Charitatem,
Charitas vicissim alit Fidem. Sic in fatuarum lam-
padibus exstinguitur lumen fidei, oleo charitatis
deficiente. Hæc itaque fides, fiduciaque promissæ
misericordiæ, quæ cordi nostro infusa est per spi-
ritum sanctum, excitanda fouendaque in nobis,
ut per Christi mediatoris meritum clamemus, Ab-
ba, pater. Spiritus enim adoptionis atque arrabo
hæreditatis nostræ in redemptionem acquisitæ
possessionis erigit nos ac consolatur, menti q;
trepidationem, ac conscientiaæ terrorem eximit, effi-
citque, ut fauorem, ut præsentiam, ut misericor-
diam Dei agnoscamus, & consequamur redemptio-
nem ac reconciliationem beneficio Iesu Christi,
quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in
sanguine illius. Itaq; iustificati fide, pacem conse-
quimur.

quimur, ac pacatam conscientiam, mentemque
tranquillam ac securam, sic vt discussa omni diffi-
dencia ac desperatione, conceptaque certa Resur- *In Deū per*
rectionis atque immortalitatis spe, nec quidquam *Christum*
hæsitantes de parta salute, alacriter hinc emigre- *dirigendi*
mus in nostram sedem, ac supernam patriam, per- *oculi.*
enni gaudio, cum libertatis nostræ assertore frui-
turi. Quæ ne mentibus nostris aliquando excidât,
tantiq̃ue beneficij ac pignoris exoleseat recorda-
tio, aut obrepat obliuio, Cœnam Dominicam ac
sacram Synaxim instituit: qua subinde recolimus *Synaxis.*
ac refricamus omnium actorum memoriâ, vt cre-
bra meditatione noui fœderis erigatur, atque inar-
descat mens nostra in illius reuerentiam, sumpto-
que corpore & sanguine ipsius, illo vniamur, ac cer-
tam spem atque fiduciam concipiamus Charita-
tis, ac misericordiæ immensæ, qua non dubitauit
vitam suam nobis redimendis impendere. Quod
ipsum monumentum cum assiduè, tum maximè,
sub finem vitæ, morteque iam imminente adhibe-
re, menteque ac animo concipere cōuenit, vt tran-
quillitas in animis nostris, summaque in illum fi-
ducia mentibus nostris inhærescat, ac continenter
illi gratias agamus pro inæstimabili effusi sangui-
nis munere, quo omnem peccati labem nobis exe- *Euchari-*
mit, excussoque mortis terrore, ac sublata sæuissi- *stia.*
mi hostis tyrannide in libertatem captiuos asse-
ruit. Hoc itaque mystico pane ac sacrosancto sym-
bolo certi reddimur, Christo nos esse insitos, illiq̃;
vnitos atque arctissimo dilectionis vinculo connec-
tos. Quo efficitur, vt certissima spe tanquam sci- *Heb. 3.*
pione fulti, ea nos assequuturos confidamus, quæ
concepit ac persuasit afflatu spiritus fides, ex qua
tanquam radice, Charitatis rami pullulant, qui
vberimos operum fructus proferunt. Illi enim *Iacob. 2.*
viuacem esse fidem testantur, nec vlla sui parte mu-
tilam

*Habendus
delectus o-
perum.* tilam aut claudicantem. Bonis siquidem Deoque acceptis operibus fides solida nunquam destituta est, sed ornata, ut speciosa arbor fronde ac fructibus. Cum itaque Virtutes istae Heroicae, ac diuinitus inspiratae, quae ita inter se cohaerent, ac consentiunt, ut se diuelli non patiantur, ad salutem sint necessariae, in ijs sedulo exercenda mens est, quod post exactas huius aevi molestias, post approbatam atque exertam fidei nostrae professionem, quam Deus a nobis exigit, in eaque nos exercet, eas opes, illam haereditatem, illa praemia consequamur, quae Deus ijs consignauit, qui in vitae huius certamine delegato munere probe sunt defuncti: in quo si erratum est, nihil saluti magis proximum, quam erecta in Deum mente, immensa illius misericordiae se totum committere. Freti itaque illius clementiae, ac spe misericordiae, quam nulli resipiscenti denegat, fulti, accedamus cum fiducia ad thronum gratiae ipsius, ut consequamur misericordiam in tempore opportuno. Atque illud Prophetiae continenter, atque ex intimo cordis affectu exorabilis placabilisque Iudicis auribus insonemus: Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quoniam non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: Si iniquitates obseruaueris Domine, quis sustinebit? Verum apud te propitiatio est, & copiosa apud te redemptio.

*Iustificatio
impij ex
Dei fidu-
cia.*

Ezech. 18.

Heb. 4.

Psal. 148.

Psal. 119.

*Diffiden-
tia excuti-
enda ani-
mis.*

An prodigiosis, monstrosisque partibus, atque abortiuus anima rationalis indita, sintque Resurrectionis futuri participes, obiter qua ex causa excitentur monstra.

C A P. XV.

QVICVNQVE formam humanam obtinent, sumptoque a primo parente nascendi ordine, ratione

ratione ac modo ab utroque sexu sunt profemina-
ti, licet monstrosa sint specie, deformique habitu,
animæ rationalis munere potiuntur, decurſoq; æui
huius curriculo futuri sunt reſurrectionis partici-
pes. Qui verò nihil hominis præ ſe ferunt, atque ex
alterius animantis cõmiſtione ſunt conflati, ſuasq;
actiones aliter, quàm homines exercēt, nec immor-
tales ſunt futuri, nec innouati corporis honore il-
luſtrandi. Sic Fauni, Satyri, Lemures, Cētauri, Stri-
ges, Tritones, Sirenes, Harpyæ, & ſiqua alia fabu-
loſa vetuſtas commenta eſt, nec animam rationa-
lem obtinent, nec Reſurrectionis beneficio potien-
tur. Sunt quidem inter tot hominum myriades
plerique enormi corpore, aſpectu tetro atque hor-
rido, roſtro ſuillo, riētū indecenti: ſed hi omnes ta-
metſi à naturali hominis forma deflexerint, in ho-
minum tamen numerum referuntur. Loquuntur
enim, ratiocinantur, iudicant, reminiſcuntur, alia-
que animæ munia obeunt, ac ſuas actiones huma-
no more peragunt, licet ab hominis dignitate ac
præſtantia, inſitaque naturæ vi non nihil degene-
rent. Contrahitur aut̃ multifariâ monſtroſus cor-
poris habitus. Siquidē pauor, metus, conſternatio,
influxus ſiderū, excrementi ſeminalis vel defectus,
vel redundantia, imaginationes geſtantiū, variaq;
ſimulachra, quæ animo menteq; cōcipiuntur, cor-
pus deformant, atque alienas ſpecies, figurasq; ab-
ſurdas ſexui imprimunt. Nonnunquam totius na-
turæ ordo inuertitur, cū vel ſemina vitiata ſunt,
vel inſtrumenta inepta, ſic vt naturales facultates
propagandæ fingendęque ſobolis ſuum opificium
exactè elaborare nequeant. Vt enim artifex quā-
libet indiſtriſ opus feliciter inchoatum perfice-
re nequit, vbi vel materia improba eſt, vel inſtru-
menta reuſa: Sic natura deſtituta facultatum
ſuarum viribus, vel materiam naſta inidoneam,

*Deformi-
tas non prę-
nat quen-
quam ho-
minis no-
mine.*

*Vnde mon-
ſtroſa ſpe-
cies.*

*Simile ab
artificis in-
duſtria.*

G 2 omnia

*De aere &
locis.*

omnia vitiosè agit, suoque fine frustratur. Non de-
sunt, qui data opera nonnullas corporis partes ali-
ter, quam natura instituit, informant. Sic in Asia
Hippocrate teste, Μακροκεφαλοὶ erant, quorum ca-
pita in oblongam formam figurabant nutrices: id
enim visum est illis insigne, ac generosæ indolis ar-
gumentum, ut Persis nasus Aquilinus. Quò tandem
effectum est, ut etiam si cessaret atque intermitte-
retur premendi capitis consuetudo, natura tamen,
dum formationi foetus insisteret, cum inueterata
inolitæque consuetudine conspiraret, & quæ quis-
que artificiosè adhibitæque industria moliretur,
ipsa natura sponte exprimeret. Alimenta quoque,
ipsa quoque ambientis aëris qualitas nonnulla in pa-
tium deformitatem pariunt. Sic qui frigida humi-
daque loca occupant, sunt Capitones, ventricosi,

*Regiones
corporis &
animi con-
ditiones im-
mutant.*

obeso corpore, labris tumidis, buccis protuberan-
tibus. Pleræque regiones pigmæos producant, A-
ris maspos, nanos, pumiliones, coactæque breuita-
tis homunculos. Aliæ gutturosos, strumisque de-
formatos, simis naribus, varis repandisque cruri-
bus. Verum licet in his multa desiderentur, mem-
braque vel distorta sint, vel enormiter constituta:
quia tamen ex hominibus sunt prognati, ac vis ali-
qua rationis in his viget, iisdemque naturæ legibus
ducuntur, animam rationalem ijs inesse Orthodo-
xi statuunt, ac resurrectionis fore consortes. Cuius
vis hoc effectura est, ut deformia quæque, aspectu-
que horrida, dignam homine venustatem conse-
quantur, membraque hiulca, distorta, luxata, incur-
ua, mutila in suam integritatem sint restauranda.
Et quanquam in nonnullis rationis vigor minus
elucet propter organi ineptitudinem, ut in pueris,
seniculis, ebrijs, delirantibus, quibus vel impedita
est animæ vis, vel oppressa: singulis tamen anima
rationalis infusa est: quæque imminuta sunt, resur-
rectionis

*Resurre-
ctio corpo-
ra in deco-
ra resti-
tuet.*

rectionis munere continget impleri. Imperfecti
 verò partus, atque abortiui, omnesq; effluxus, qui-
 bus aut nulla est, aut perexigua membrorum deli-
 neatio, quòd animæ rationalis munere sunt desti-
 tuti, hominis nomen non promerentur: eoq; nec
 resuscitandi. Medici autem inter abortum efflu- *Abortus &*
 xumq; discrimen statuunt. Effluxus siquidem fit, *effluxus dis*
 cùm semina primum aliquot dies conglobata ob *crimen.*
 yteri læuorem ac lubricitatem præmaturè effluunt,
 ac delabuatur, sic vt informe quiddā profluat, ac
 rudimentū futuri fœtus, operisq; inchoati adum-
 bratio, quod ipsum deperit atq; excutitur: vt semi-
 na, fœtusq; arbuti in frugiperda arbore. Abortus
 verò membra exactè plerumque conformata dē-
 monstrat, qui vbi duos & quadraginta dies imple-
 uerit, animæ rationalis, vitæque munere potitur.
 Quò fit, vt si erumpat, oborta q; subita aliqua con-
 sternatione, excutiat, in vitam aliquando sit re-
 uocandus. Licet enim multa in illo desiderentur,
 iusta que magnitudo denegetur, omnia tamen in
 resurrectione sunt implenda, quæ tempore erāt ac-
 cessura. Et quemadmodū pueri multa habent po- *Simile à*
 testate, quæ progressu temporis, accessuque ætatis *puerorum.*
 se proferunt: vt sunt dentes, vngues, capilli, iusta q; *cremento.*
 moles ac statura corporis, quæ facultate seminis
 sensim augescunt, ac perficiuntur: sic in Resurre-
 ctione omnia corporis detrimenta, omnesq; par-
 tes in absolutæ perficientur. Quisquis igitur ex hu-
 mano semine, non ex fœda aliqua putriq; vligine,
 aut vitiosi humoris concursu & confluio proгна-
 tus est, tametsi monstroso sit corpore, ac deformi
 specie, à morte postliminio in vitam reuocandus
 est, sublato omni vitio, membrisque omnibus vi-
 gore Resurrectionis in suam integritatem decen-
 ter redactis. Siquidem immensus ille rerum opi-
 fex,

Prudentius. Qui reparat corpus, non reddet debile quidquam.
 Nam si debilitas redit, instauratio non est.
 Quod casus rapuit, quod morbo, quod dolor hausit,
 Quod truncavit edax senium populante veterno,
 Omne reuertenti reparata in membra redibit.

Deo nihil impossibile. Id enim illi admodum proclive erit, minimeque operosum, qui ex nihilo omnia constituit. Plus est enim Augustino teste, homines creare, quam collapsos erigere, ac denuò in vitam reuocare. Plus est efficere, ut existat, quod nunquam fuit, quam reparare, quod aliquando extitit. Nec Deo perit terrena materies, cui facile est reuocare in pristinam naturam, quod in halitus, in aurâ, atque aëra euauit, quodque vel absumpsit macies, vel fames exhaustit, vel morbi depopulati sunt, vel exustione in cineres sit reuolutum, vel in elementa, ac corporis alieni substantiam transierit. Reddetur enim caro illi homini, à quo decisa est, tanquam mutuum

Simile ab are alieno. atque æs alienum. Hanc tam efficacem vim experientur, qui hominis nomen promerentur: eaque monstra, quæ ex hominibus profeminata sunt, atque eandem cum hominibus naturam obtinent, huius diuini muneris futuri sunt confortes.

Humores atque alimenta corporis habitum mentisque statum manifestò immutare : atque hinc affectuum origo, ac conscientia stimuli emergunt : obiter quid melancholia efficiat, & qua quisque ratione illi mederi queat.

C A P. XVI.

Nemo non affectibus urgetur. NEMO est mortalium, qui affectibus non ducatur, suaque percipiat παθήματα, seu perturbationes, at alius alio est concitator, atque ad concipiendos animi motus propensior. Siquidem qui inculpatum sunt corporis habitu, ac temperâter victus vitæque

vitæque rationē instituunt , perturbationibus mi- *Socrates*
 nus solent inquietari. Sic Socrates ea animi tran- *quor affe-*
 quillitate ac constantia fuisse memoratur, vt domi *tibus mi-*
 forisq; semper eodem vultu , eadem mentis ala- *nus obno-*
 critate extiterit , licet morosam vxorem perpeti sit *xius.*
 coactus : quod ipsum non alia ratione obtinuit,
 quàm frugalitate, summaq; tēperantia. Hinc Ci- *Tusc. 4.*
 cero omnium perturbationū fontem, intemperan-
 tiam constituit, quæ est à tota mente atque à recta
 ratione defectio , adeò, vt nullo modo appetitio-
 nes animi regi, aut in officio contineri queant.
 Quemadmodum igitur temperantia sedat omnes *Temperan-*
 enormes appetitiones, atque efficit, vt hæ recte ra- *tia.*
 tioni pareant, conseruatq; moderata iudicia men-
 tis: Sic huic inimica intemperantia omnem animi
 statum inflamat, conturbat, incitat. Quò fit, vt
 omnes corporis morbi, mentisq; errores ex ea pul-
 lulent. Vt enim, dū sanguis & pituita redundant,
 aut vbi vtraq; bilis adaucta est, ægrotationes, mor-
 biq; in corpore nascuntur: sic prauorum opinio-
 num conturbatio, earumq; inter se repugnantia
 animum sanitate spoliât , ac corpus in mutuâ per-
 niciem pertrahit. Ira siquidem, excandescētia, ob- *Affectuum*
 trectatio, metus, pāuor, mœstitia, æmulatio, si quan- *in animo*
 do venis medullisq; infederint, atq; intimos mē- *tyrannis.*
 tis recessus occuparint, corpori quoq; infesta sunt,
 illiq; teterrimos morbos inferunt. Corporis ite-
 dem morbi animum per consensum , ac lege con-
 fortij afficiunt. Et quanquam obiecta, multæq;ue
 externæ causæ motus turbulentos in homine con-
 citent, præcipua tamen causa atque origo in cor-
 de, necnon in humoribus spiritibusq; consistit:
 qui si moderati sint, nec aliena qualitate imbuti:
 minus feruescit animus, pauloq; mēs est sedatior.
 Ita si sanguis syncerus sit ac defecatus, si æquabile *Affectuum*
 temperamentum, corpusq; valetudine inoffensa: *origo.*

*Davidis et
Periclis mo-
deratio.*

*Statura pu-
silla quur
iracundi.*

*Simile à
fomitibus
ignitis.*

segnius irritari hominem contingit, minusq; vel ira, vel metu, vel vindictæ cupiditate diuexari: aut si aliquo affectu concutiatur, ut nemo prorsus *ἀπαθής*, atque ab affectibus alienus, confestim adhibita in consilium ratione, mentisque iudicio, omnis animi feruor mitescit, æstusque sedatur. Cuius rei documentum sumere licet ex Dauide ac Pericle. quibus cum improbus quidam insultaret, ac conuicia ingereret, non odio illum, aut vindicta, sed humanitatis officio sunt prosequuti. Cōcipit quidem cor ex his, quæ foris obijciuntur, varios animi motus, sed plerumque nullis obiectis simulachris in violentos affectus erūpit, ac subeunte animum latenti, tacitaque cogitatione vel illatæ cōtumeliæ, vel accepti incōmodi indignatione, mens ipsa feruescit, atque intra se tumultuatur. Magni itaque refert in affectuum differentiis, quale cuiusq; temperamentum existat, quibus humoribus corpus sit oppletum, quæ spirituum, qui ex humoribus generantur, qualitas. Siquidem qui calido sunt, siccoq; corporis habitu, celerius incandescunt, præsertim qui improvero pusilloque corpore existunt, quibus oblata etiam futili quauis, nulliusque momenti occasione, citissimè bilis accenditur, quæ propter loci angustiam, minimumque organorum intervallum, mentem confestim corripit, atque ut humiles casas, ac tuguriola, inflammat, accenditque. Eadem ratione huiusmodi constitutionis homines præ cæteris ingenio, mentisque iudicio pollēt, quod spiritus coacti, minusque diffusi aut dissipati acrius vires suas exerant. Ut autem nutrimenta ac fomites alij alijs promptius flammam concipiūt, atque inardescunt, tum quædam serius, quædam citius sopiuntur: Ita in spiritibus atque humoribus fieri assolet, quorū nonnulli diuturnos, tenacesq; affectus pariunt: nonnulli euavidos subitoq; perituros.

puros. Quò fit, vt Cholerici sint feruidi, animoque Biliosi ho-
 concitato. Atque vt stipulæ ac stramenta citissimè minus natu-
 ignescunt: sic isti ob calidi humoris tenuitatem, ac ra.
 subitam inflammationem impotentius incandes-
 cunt, sed ijs confestim deferuescit irâ, atq; efficiun-
 tur placabiles. Melancholici verò tardius irritantur, Melancho-
 verum accensis ferius senescit ira, prorsusque sunt lici natu-
 implacabiles, atque iniuriarû tenaces. Phlegmatici ra.
 autem, vtpote frigida humentisq; naturæ, nullum Pituitosi
 propemodum sentiunt animi motû, nec magnâ conditio.
 pere vllis rebus permouetur. Quò fit, vt ignaui ex-
 istant atque inertes, nec ad vllas res præclaras appo-
 siti; sic vt aptè illis prouerbiū possit accommo-
 dari, Mentem non habere, qui non habet irâ. San- Prouerbiū
 guinei calidæ humidæque naturæ nulla re graui in ignauos.
 ac seria, nullis curis distinentur, sed toti in iocos,
 cantilenas, fabulas, vrbaniates ac diçteria effusi
 nihil aliud, quàm voluptates ac delicias cõsestan- Sanguinei
 tur. Quæ hominû conditiones ac discrimina pro hominû na-
 humorû qualitate ac mixtura, pro ambiētis aeris tura.
 ac loci natura subinde mutantur, mentesque ho-
 minum multifariam afficiunt, eoque persuasum
 habeo, affectionum causam humoribus etiam assi-
 gnandam. Siquidem affecto corde excitari spiri-
 tus cõtigit, atque humores ebullire mentemque
 hominis illorum agitatione, tanquam funali face-
 que subdita acius inflammari. Vt enim principe Simile à
 ductoreque exercitus irritato, milites præsidarij, militia du-
 eiusq; stipatores confestim se in pedes erigunt, ho- ce.
 stem inuasuri: Sic perturbatione aliqua, affectuq;
 animi ingruente vnâ cum corde commoueri hu-
 mores, ac spiritus exilire contingit, atque in ira, pu-
 dore, verecundia, immoderata lætitia foras erum-
 pere: In metu verò, pauore, mœstitia, non sine gra-
 ui valetudinis dispendio sese recondere, atq; intro
 reuocari: adeò vt sanguis modò deferat destituatq;

cor, modò sui affluētia illud strangulet opprimat-
que. Sic multi immodica lætitia de repente extin-
cti sunt: nōnulli ex inopinata consternatione, sub-

*Qui pusilla
nimes ac
metaculosi.* itoque pauore interierunt. Quod his potissimum
euenit, qui affectibus suis moderari nequeunt, nec
ijs ratione obistere aut mederi: vt sunt ferè infir-

mioris sexus homines mulierculæ, infantes, seni-
culi, ἀναχωρηταί, quiq; à primis annis ab hominum
confortio semoti, vitam solitariam sunt amplexi,
quos calor languidus, spiritus animalis tenuis at-
que exilis pusillanimos efficit, trepidos, meticulo-
sos animique deiectionis, quàm vt se fortes præbe-
re possint in obluendis propulsandisque aduer-

*Multa cor-
poris habi-
tum immu-
tare.* sis. Cæterum ætas cuiusque, cœli temperies, influ-
xus siderum, educatio, vitæque institutum, ac mos
gentilitius maximum momentum in affectuum
morumque differentiis obtinent. Si enim singu-
las regiones collustres, si omnium gentium natu-
ram, studia ac propensiones excutias: comperies di-
uersa viuendi instituta, varia ingeniorum, affectio-
num, morumque discrimina. Magni itaque refert,
qua quis sit ætate, qua educatione, quo sidere, cœ-
loque natus, quali temperamento ac corporis con-
stitutione existat, quorum denique conuictu &
consuetudine vtatur, quæ humorum tum copia,

*Ex humori-
bus emer-
gunt mores.* tum qualitas. Hæc enim magna ex parte animi
mores constituunt. Sic quibus sanguis crassus est,
feroces plerumque sunt, improbis moribus, inho-
spitales, inhumani, & qui nullos sentiunt, vel ad-

*Quod gen-
tium
inhuma-
rum.* mittunt conscientiaē stimulos, nullo tanguntur me-
tu, nulla ducuntur religionis reuerentia, nullo pie-
tatis, nulloque mouentur humanitatis affectu: cu-
ius generis sunt nautæ, aulædi, aurigæ, baruli, ve-
ctores, & quotquot militiae sunt assueti, qui ob san-
guinis crassitiem, densosque ac turbulentos spiri-
tus, conscientiam incrassatam habent, mentemq;
densissi-

denfiffimis vitijs obfeuratam. Quod fi qua fuboriatnr fanioris mētis fcintilla, aut fi quas habēt virtutes, qui huic vite inftituto fe dediderunt, illas vel obruunt, vel grauibus vitijs commaculant. Cū enim omnem ætatem in peffima quæque cōfumpferunt, improbitas vitæ iam ex confuetudine in naturam illis abiit. Sic Hannibali, auctore Liiio, *Lib. 1. belli.* inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica, nihil veri, nihil fancti, nullus Diuūm metus, nullum iufiurandum, nulla religio. Siquidem ex Lucani fententia,

Nulla fides pietasq; Viris qui castra fequuntur, Lib. 4.

Vanalesq; manus: ibi fas, ibi maxima merces.

Quæ ingeniorum, morumque atque affectuū varietas commonftrare mihi videtur, motus atq; animi cuiusque propenfiones in multas effe caufas referendas. Quanquā enim obiecta, ipfumq; Cor, ac membra nutritioni, gignendisq; fpiritibus deftinata, organa funt, atque affectuum conceptacula: humores tamen corpori infixi, calor immodicus, influxus fiderum, alimentorū facultates, am- *Quæ affectus exasperant.* biētis acris qualitas, vini immodicus vſus faces accendunt, atque in perturbanda mente, cōcitandisq; omnis generis affectibus præbent feminaria. Hinc elice, quid noxæ rationi menti q; inferatur, vbi organa, vbi fpiritus, vbi humores aliquid vitij, aut labis contraxerint. Eo enim fit, vt homo à fui dignitate ac præftantia defcifcat, atque in belluam degeneret. Quod vates Regius deplorat: Homo *Pfal. 48.* cū in honore eſſet conſtitutus, non id curæ habuit, reputatus eſt cum iumentis inſipientibus, illisq; factus eſt affimilis. Extinguitur enim ratio, mentisq; lumen obruitur vitioſis affectibus impeditum. Vt enim lychni ac faculæ minus lucis *Simile à facibus.* exhibent, loculo infertæ lucernario impolito, parumq; nitido: ita mens hominis tenebris corporis offuſa

*Affectus
quando mi-
niores.*

*Sidera &
humores
vim, nō ne-
cessitatem
inferunt.*

*Omnes af-
fectibus ob-
noxij.*

*Corpus &
animā mu-
tuis morbis
affici.*

offusa minus splendescit, pauloque segnius vires suas exerit. Est quidem humanae naturae insitū, ut sanguinei exhilarescāt, Melancholici mœrore con- trahantur, desides sint ac veterinosi Phlegmatici, Iracundi, Cholericici; Sed omnes hi affectus moderati sunt, minusque vitiosi, vbi humores intra mediocritatem consistunt, nullaque aliena qualitate sunt vitiiati. Quod si qualitas, copaque ijs augeatur, aut à temperie deflexerint, miris modis hominem affici contingit, atque à recta ratione deflecti. Et quāquam qualitates elementares, humores denique ac spiritus nemini ad actionē necessitatem imponūt, vt nec siderum aspectu: eam tamen vim in permouendis affectibus obtinent, vt homines obluētante etiam inuitaque ratione, tanquā tempestate quadam ad perturbationum scopulos illidantur. Qualis est enim aeris marisque intemperies, qualis vini immoderate sumpti violentia: talis est humoris Cholericici ac Melancholici vis plus satis adaucta. Quis autem si sese intimè excutiat, suamque naturā accuratè exploret, turbulentos animi morus, atque enormes impetus non subinde percipit, adeò, vt sit modò vel irritatiq, morosior, inuidentior, lasciuior, vel in alium atque aliū affectum pro humorū intemperie inclinatio. Quod si eam sustinet mutationem humanus animus, vbi paulum modo degenerarint à genuina natura humores, vt momento temporis mens varijs affectibus rapiatur, quid futurū speramus, vbi ad extremum prauitatis ac malitiæ sunt progressi, atq; in principes partes imperum fecerunt? Cuius nobis experimenta proferunt, funestaque spectacula exhibent Maniaci, furiosi, lymphati, phrenitici, melancholici, quique alienatione mentis, vel desipientia, delirioque tentantur, quibus cum morbi corporis in mentem redundant, formidandis horrendisque malis ho-

lis homines exeruciant. Quamobrem qui sibi suq; valetudini optimè consultum cupiunt, temperanter vitæ rationem instituant: ne ex humorum fuligine mētem alienis absurdisque imaginationibus diuexari contingat, atque à sedibus suis dimoueri. Hæc autem his potissimùm inculcanda, qui mu. *Vt studiosi* nia publica obeunt, ac literis intempestiuius sunt *quiq; melā* addicti: quod hi magna ex parte melancholia so. *choiā excue* leant infestari. Qui humor tametsi mentem acuat, *triant.* vt vinum moderatè haustum, ipse tamen plus sat. *Tusc. I.* tis auctus, vitioq; aliquo imbutus maximò incom. modo mentem afficit, adeò, vt Cicero sustinuerit *Melancho-* tardioris esse ingenij potius, quàm ingeniosus ac *lia vnde* melancholicus. Huiusmodi autem corporis habi- *licitudine, mœrore, tristitia huc sunt delapsi: Ple. cōtrahitur.* tum nonnulli natura nacti sunt, plurimi ex varijs diuersisque causis contraxerunt, ab eo prius alie- ni. Non desunt, qui ex iugi studio atque intēpesti. *ua lucubratione huc deuenierunt: alij ex metu, so. lia vnde* licitudine, mœrore, tristitia huc sunt delapsi: Ple. *cōtrahitur.* rique ex hæmorrhoidum, mensiumque suppressio profluvio, aut subsistente consueta aliqua vacua- tione huc sunt delati: quibus cū atra densaq; fu- ligine cerebrum impleatur, mentem absurdis ima- ginationibus diuexari contingit, eamque mutatio- nem sustinere, ac violentiam perpeti, vt aliquando spectatæ probitatis, summaque existimationis vi- ri ad funestum vitæ exitum adigantur, adeo vt mi- rari subeat tantam inesse vim ac ferociam humo- ri melancholico, vt oppressa ratione mentem cui- quam possit eripere. Porro vt atra densaq; nubes *Simile à nū* soli offusa, radios eius intercipit, ac lumē offuscat: *be caligino-* Sic humor Melancholicus mentem obnubilar, atq; *sa.* ad noxia quæq; impellit. Ingerunt quidem se pra- *Mali Genij* uis humoribus mali Genij, atque atræ bili præci- *melancho-* puè se immiscent, quòd is humor, vbi naturæ limi- *lia incum-* tes excedit, ad pess. ma quæque perpetranda sit *bunt.* accom-

*Melancholici
unde ab
surda ima-
ginantur.*

*Lib 6.
Apho. 21.*

*II. Apho.
Tetra & apo-
res cerebro
infesti.*

*Melancho-
lia & expu-
gnetur.*

accommodus. Concipiunt enim huiusmodi cōn-
stitutionis homines graues, acresq; motus, ac diu-
turnos affectus propter humoris tenacitatem, qui
agrè liquefcit ac dissoluitur. Quò fit, vt prauæ co-
gitationes & conceptus diu animo inhæreant, quæ
nonnunquam in effectum erumpunt adeò, vt no-
tos ignotosq; indiscriminatim adoriantur, & cū
alijs, tum sibi ipsis sint infesti. Sic etiam Cholerici
faces ministrant, sed hi irritati non se, sed alios im-
petunt. Quod autem horum causa in humoribus
cōsistit, nec omnino in malis Genijs, licet frigidam
illi suffundant, vel hinc colligi potest, quòd Mania-
ci, Melancholici, quique alienatæ mentis existunt,
hæmorrhoidum mēsumque, quæ substituerant, af-
fluuiò soleant liberari, atque ad sanio-rem men-
tem reduci, aduersa scilicet humorum fuligine,
quæ imaginationes ac spiritus animales vitiabat.
Cui his Aphorif. Hippocrates fidem astringit, Infa-
nientibus, si Varices aut hæmorrhoides superueni-
unt, morbo liberantur, deriuante natura humores
à parte principe ad abiectas atque ignobiles. Rur-
sus, Maniacis ac renum passionibus obnoxiijs, hæ-
morrhoides innatæ salubre. Cū enim is humor
siue in hypocondrijs & splene consistat, siue in to-
to corpore, parteque aliqua aceruetur, tetro atque
insuaui halitu cerebrum impleat, metū, tristitiam,
mœrorem, luctuosa suspiria, cordis astrictionem,
aurium sibilum adfert, atque oppressa ratione, lu-
ceque mentis extincta, quasi rebus propemodum
deploratis, modò in exoptatæ mortis spem, modò
in eius metum atque horrorem conijcit. Quamob-
rem ex Galeni sententia ineunte Vere atque Au-
tumno is humor placidè ac sensim expurgandus
est vomitu, ructu, deiectione, flatibus, venæ sectio-
ne, mensium denique atque hæmorrhoidum irri-
tata excretionē. Quisquis autem huic malo obno-

xiiij

xius est, acriter illi, summaque cura obsistat, atque obluſctetur, nec vllō modo foueat imaginationes tacitè obrepentes animo, blandas quidem initio atque amabiles, sed quæ adco inualescant, vt agrè excuti queant aut sopiri.

Alatur enim vitium, vniūq; regendo, Virg. 3. Ge.

Dum medicas adhibere manus nec tollere curas. org.

Quòd si incommoda, aduersitates, infortunia, parumque prosperi rerum successus hoc malum inuexerint, huic infractum inuictumque animi robur opponas, ac verbo Dei eiusque fiducia te fulcias, quibus terribiles visu formas, variaque imaginationum monstra minimo negotio conficies.

His enim praesidijs substiterunt spectatissimi quique, *Mens Vera*
Heroes, qui tamen si rebus propemodum despera- *bo Dei ful-*
tis, calamitatum finem morte accelerari cuperēt, *cienda.*

non tamen dolorum impatiētia sunt oppressi. Sic Helias malorum radio mortē exoptabat: Sic Da- *3. Reg. 19.*

uid inimicorum insidijs toties impetitus saluti sub- *Cap. 7.*
inde diffidebat: Iob desperabundus mori potius su-

stinuit, ac quocumque fatō abrumpere vitam, quàm tam atrocia perpeti. Christus denique diffi- *Non infe-*
dentis hominis more, nostraque causa in se trāsla- *rendā vni-*
ta, desertum se à patre queritur. Sed omnes hi me- *stra.*

liorum spe ac fiducia, omnem animi trepidatio-
nem, ac diffidentiam erecta in Deum mente dis-
cusserunt. Hoc autem ex Ciceronis sententia om-
nibus persuasum esse conuenit, Animum retinen- *In Som.*
dum in excubatione ac custodia corporis, nec in- *Scip.*

iussu, contraque imperium eius, à quo nobis ille
datus est, emigrandum, stationemque deferendā, ne
munus humanū assignatum à Deo, defugisse videa-
mur. Quòd mihi præclarè cōcionari visus est Iose. *Bell. Iuda,*
phus, Vt quidquid mali nobis obtigerit, alacri at. *lib. 3.*

que infracto animo perferamus. Nec committen-
dum quis ducat, vt indecorè, ac præter hominis
dignita-

*Melancho-
lici commi-
seratione
digni.*

*Ab obiectis
extris simi-
le.*

*Febricitan-
tes & ebrij
quor deli-
rent.*

*Spiritus
corporei
mentē con-
stant.*

dignitatem, contraque naturæ ordinem vitæ fi-
nem imponat. Quod si quis ex morbo aut mentis
alienatione ad funestum vitæ exitum deuenit,
nemo istiusmodi conditionis hominibus insultet,
aut in illos sit seuerior: verum illorum miseriæ in-
dolescat potius, vicemque deploret, cum non sint
sui compotes, atque à ratione mentisque iudicio
exciderint, quo fit, vt ratio illis inuertatur, atq; in
delectu rerum prorsus hallucinentur, ac cæcutiāt.
Cum enim imaginationis virtute corrupta, absur-
da quædā animo obuersentur, confusè de rebus sta-
tuunt, vitiosè ratiocinantur ac iudicant. Simile e-
nim quiddam menti euenit, quod oculis, vbi varij
diuersique coloris conspiciuntur, quibus
omnia vel cærulea, vel rubra, flaua, viridantia, vel
denique eius coloris, quo vitrum suffusum est, ap-
parent, sic vt aliter se proferant species obiectaque
rerum, quam reuera existunt. Hinc ebrij atque ira-
ti gemina conspectare se credunt, cum vnum tan-
tum sit obuium. Sic ex febris delirantibus varia spe-
ctra animo obuersari videntur, ac corrupta ima-
ginatione, vitiatisque organis multa spectacula se
menti offerunt, ob prauorum humorum ac spiri-
tuum agitationem, qui vltro citroque commeāt,
sinusque cerebri oberrant. Spiritus itaque atq; hu-
mores maximū momentum obtinent in pertur-
bāda mente ciendisque affectibus, atque in infe-
rendis conscientiæ stimulis. Qui si synceri existāt,
nec vlla contagione inquinati, placidis moribus
hominem esse contingit, minimeque querulum
aut morosum: Sin turbulenti ac labe aliqua imbu-
ti, varij cientur animi motus, affectusque tumul-
tuosi exoriuntur ac turbulenti. Proinde cum cor-
pus atque anima iuxta afficiantur, danda in primis
opera, vt animi inquietudo, mentisq; æstuatō ver-
borum lenocinijs ac blandimentis sopiatur. Siqui-
dem ex

dem ex prouerbiali sententia, Animo ægroto medicus oratio: tractandusque istiusmodi hominum animus, vt exigit natura rei, vt corporis habitus, vt humorum qualitas exposcit. Quemadmodū enim *Simile ab* feræ, atque immanes belluæ cura atq; officio ho- *effeatis* minū mansuescunt ac cicurantur: Ita placidè trā- *belluis.* ctari postulat istorum animus, vt qui seuerioribus ac minacibus verbis exasperetur. Nonnunquam tamen, vt in corporum morbis sectiones, cauteria, atque vstiones adhibemus: Sic aliquando acrius instandum, ac salubri increpatione coercendi improbi illorum conatus, ad quos per interualla restagnante humore noxio, solent incitari. Corpori verò non minor cura adhibenda est. Sed meminerit, qui curationem instituit, ne humore illum validis medicamentis irritare pergat, sed sensim ac placidè, summaque dexteritate id perficiat. Neque enim confertim sentinam exhaurire consultū est. Siquidem agitated is humor mephitim quandam exhalat, ac nidoris graueolentiam, qua cerebrum incredibiliter offenditur, ac mens absurda phantasmata concipit. In primis autem excitandi spiritus olfactoriolis, ac fasciculis manualibus, alendumque corpus optimi cibi succis, atque in molliter subacta culcitra, placido somno fouendum est. Porro omnium citissimè alit vinum, minimumq; negotij naturæ faceffit. Ceterum in eo exhibendo, *Delectus* quanquam vnicum sit discutiendi mœroris præ- *vini.* sidium, delectus habendus est, curandumque, vt tempestiuè, atque vt cuiusque ætas, naturæ conditio, cōsuetudo vitæ, regio exigit, prescribatur. Neque enim semper vinum tristitiam Melancholicis eximit, aut mœrorem discutit, sed nonnunquam adauget, malumque exasperat, ac incrudescere facit, præsertim vbi vitiosis humoribus corpus est oppletum: Quocirca antè inaniri debet, atque appo-

H

sitis

Apher.

fitis remedijs expurgari, antequam vlla victus ratio instituat. Impura enim corpora quanto magis nutrias, tanto magis lædes. Cum autem vini natura varia sit, ac differentia multiplex, nec quoduis

Vina vitio.
sa mentem
perturbat.

æquè generosum, obseruandum, vt optimum bibere consueſcant, & quod nulla re vitiosa sit conſtitutum, quale plerūque œnopolæ ac caupones magno valetudinis detrimento offerunt, calce, gipſo, bitumine, orminio vulgo ſcarlea, eruca, ſyueſtri myrtho adulteratū. Sic vini aliquot genera animi impetus non modò non conſopiant, ſed recrudescere faciūt, atque denuò exulcerari. Hinc plebeij noſtrates ex vini Piſtauieſis potu, quod mordaces fumos cerebro inferat, moroſi efficiuntur, calci- troſi, iracundi, implacabiles, ſic vt rixentur aſſidue, ſuasque vxores crebro pulſent, ac pugnis ſubigant. Quod ipſum illis facere religio eſt, vbi Rhenanū, aut aliud generosæ naturæ vinum hauserint. Tūc enim blandiores ſunt, atque oſculo potius, quàm fuſtibus impetunt. Quamobrem Melancholici, laſſi, ſiticuloſi, qui que arido ſunt corporis habitu, ex Horatii præſcripto,

Lib. 1. epi.
15.

Generoſum & lene requirant,

Quod curas abigat, quod cum ſpe diuite manet
In Venas, animumque meū, quod ſerba miniſtret,
Quod me Lucana iuuenem commendet amica.

Lib. 21. c. 25.

Quò ſpectat illud Plinij, Omnis animi aſperitas dulciori ſucco mitigatur, lenit tranſitum ſpiritus, ac molliores efficit meatus. Experimēta in ſe quiſque capere poteſt. Nullus enim non ira, luſtu, mœ- rore, mœſtitia aliquando conſicitur. Sic in laſſitu- dine, ſiti, inedia, intempeſtiua vigilia pronior quiſque ad iram. Sic fames & mora, ex Plauti ſenten- tia, bilem in nares cōciunt. Sed ea oblato cibo con-

In Gur.

Inedia bile
accendit.

feſtim miteſcit ac ſedatur. Quò ſit, vt ſaturi ieiunis minus efferueſcant. Quod corpus cibo potuque irriga-

irrigatum, minus siccescat, ac calore nativo tepefacto corpus ad concipiendam iracundiam minus est propensum. Incumbunt enim naturales facultates concoctioni, ac flaua bilis, quæ impransis ebullire solet, infusis humoribus diluitur. Sic lebetes, sartagine, ac frixoria magis ignescunt, nidoremque grauiorē naribus offundunt, ubi liquor, aut innatans pinguedo immodico calore absumitur, ac torrescit. Omnia siquidem quæ vel humore vel pinguedine destituta sunt, ollis adhærescunt, atque nidorosos halitus effundunt, sic ut populari ioco dici soleat, Ex eadem olla elixa atque assa depromi. Quocirca consultè mihi facere videtur macilentis, quique sicco temperamento existunt, quod minus diu ieiuni persistant, ac calori nativo fomenta ministrent. Siccescit enim corpus intempestiua, diutinaque inedia, quæ humidum nutrimentum, quod radicale vocant, depopulatur. qua de re nobis aliàs habitus est sermo.

*Proverbium
populare
ex malè con-
fecto cibo.*

*Inedia ma-
cilentis no-
xia.*

*Herbas mutationibus obnoxias, tum viribus, for-
mag, destitui, nisi novos subinde cultus adhi-
beas.*

C A P. XVII.

QVERVNTVR medicorum plerique, herbaru in descriptiones esse fallaces, earumque virtutes inefficaces atque euanidas, multa que passim obuia apud veteres, quæ parum aptè, si nostris conferantur, suo nomini ac descriptioni respondent, eoque diuersas esse herbas cõtendunt, licet nostro æuo idē nomen obtineant. Sic hysopum nostratē, fabas, pētahyllon, phu, tipham Cerealem, farra- ginem, secale, olyram, alia existimant: quia veterum descriptionibus non per omnia congruunt. Equidem ut nemini patrocinarī volo, aut illorum

*Herbas ma-
tationi ob-
noxias ac
degeneres.*

errorem tueri, qui in herbarum censu & cognitione prorsus sunt hallucinati: Sic nōnullos existimo non satis ad rationis amussim omnia exigere. Tametsi enim in tanta herbarum varietate, & mutatione singula in certam classem referri nequeant, nec illis certam assignare nomenclaturam proclive est, veterum descriptioni congruentem: non putādum tamen prorsus esse alias, quā veteres descripserunt, aut ab effectibus, quos illi attribuerūt,

Natura artificium in stirpibus. penitus alienas. Huic enim varietati, siqua subest, causam præbuit ipsa natura, quæ subinde mutat faciem, ac lasciuit in progignendis stirpibus, propagandisque plantarijs, sic vt nonnunquam à parente aliud produxisse videatur. Accedit his artificum solertia, ne dicam calliditas, quæ mixtis medicatisque seminibus edocuit speciosius nitidiusque quædam adolescere, atque aspectu amœ-

Gariophyllæa Belgis flos spectatissimus. niore magisque abblandiente. Hinc illa variegata, ac versicolor flosculorū politura, quæ cū in multis, tū maximè in Vethonica seu viola altili, quam gariophyllæam nostri vocant, perspicitur, quæ tam varia ac versicolore specie prouenit cultorum industria, ac mangonio, vt nulla parte veterum descriptioni respondeat, eoque illis incognitam plerique censent. Sic Calathiana autumnī munus, æranthemus, cýanos frumenticæ messi peculiaris, non tam cæruleo, cœlestique colore proueniunt, quam candido, rubro, purpureo vermiculato. Sic Caltha illa lutheola Virgilio depicta singulis mensium Calendis duplicato florum ambitu ac denso foliorum stipatu oculos oblectat, cōcinniter in orbem circinata. Sic $\Delta\iota\omicron\varsigma$ & $\lambda\upsilon\chi\nu\omicron\varsigma$, & lychnis coronaria rutilanti cocco, ac tenero modò murice tincta rubescit, modò niueo colore aspectū recreat, multiplice foliorum congerie orbiculata. In quem modum Leucoia bellius flos, Hesperis, omnesq; violæ

matro-

matronales efflorescunt. Ista superioribus seculis
elaborasse hortorum cultores indicat Virgilius.

*Semina vidi equidem multos medicare serētes, Georg. li. 1.
Et nitro prius & nigra perfundere amurca,
Grandior & factus siliquis fallacibus esset,
Vt quamuis ignis exiguo properata maderent.*

Et quanquam cessat cultoris industria, ac cōseren-
di artificium, herbæ ipsæ sponte aliam induunt fa-
ciem, si colorem, si formam, si proceritatem, si vires
spectes. id partim fit occulta vi siderum, partim æ-
tate & temporum decursu, vt ea, quæ stabilia appa-
rebant & perenniter duratura, vertantur in aliam
speciem, quasi (vt Erasmus ait) naturæ curiositas
cauerit, ne qua sit certa herbarum notitia, quæ po-
steris indubitata fide transmitti possit, sed exigat
subinde inquisitionem eorum, quæ vel mutari, vel
renasci quotidie videmus, sic natura hominum a-
cuit industriam ac veterum excutit.

*De ratione
concionans.*

*Siquidem pater ipse colendi
Haud facile esse viam voluit, primusq; per artem
Mouit agros, curis acuens mortalia corda
Nec torpere graui passus sua membra veterno,
Quo varias & sus meditando extunderet artes
Paulatim & sulcis frumētis exquireret herbam,
Et silicis venis abstrusum excuderet ignem.*

*Virg. lib. 1.
Georg.*

Accedit his cœli status, soli q; natura, ac regionum
varietas, quæ etiam hominibus crines & colorem,
totiusque corporis habitum immutant. Stirpes
enim pro loci natura & qualitate, pro aëris ambi-
entis conditione nunc procerius adolescunt, nūc
humilius: quædam multis stolonibus, pleræq; nul-
lo agnato frutice ac propagine humo profiliunt,
alia pro terræ habitu, diluto lacteoque virore, alia
saturata vergentiq; ad atrum viriditate. Vt enim
pueri, quibus nutrices alimenta subducunt, aut ea
parcius administrant, gracilescunt, atque exte-

*Loci situs
mutationē
herbis in-
ducit.*

*Simile ab
impuerū
sagina.*

H 3 nuantur,

*Herbis flo-
res in di-
uersum co-
lorem mu-
tantur.*

*2. de alimē.
& 3. de sym-
pro. causis.*

nuantur, coloreque exanguis efficiuntur, ac minus florido: Sic herbae solo macro, ieiuno, ac siticulo-
so enatae, squalosae fiunt, aspectuque tristi atque in-
aerato. Hinc videre est, herbas in parietinis, prae-
ruptisque saxis enatas vix dodrantem altas, eas-
dem solo fecundo ac restibili commissas sesquicu-
bitum excedere, ac longè lateque ramos propaga-
re. Sic buglossus & symphitum vulgo Consolida
maior candidis flosculis saepius conspiciuntur. Sic
gariophyllaea vel cultus studio, vel vbertate soli,
candidum, rubicundum, variegatum florè osten-
tat vnius culmi, staminisque productu. Sic viola-
rum color purpureus aliquando in cyaneum ac caeruleum elanguescit. Simili ratione nonnullarum
stirpium folia minus crenata ferrataque existunt:
atque acanacea, hoc est, quae spinis horrent, pro e-
ditioris decliuiorisque loci natura mitescunt, spi-
nisque minus infesta sunt. Huc refer, quod experi-
entia quotidiana demonstrat, herbas foetusque
arbutos non solum speciem demutare, si locum au-
ramque nata sint accommodam, sed etiam meliorescere,
fructusque proferre salubres, cum paulò antè laetales
edidissent. Quod de Persica planta in Aegyptum
translata praefer Plinium Galenus commemorat. Cuius
rei experimentum hisce versibus expressit Columella:

*Armenijsque & ceriolis, prunisque Damasci,
Stipantur calathi, & pomis quae barbara Persis
Miserat, ut fama est, patris armata venenis.
At nunc expositi paruo discrimine leti
Ambrosios praebent succos oblita nocendi.
Quin etiam eiusdem gentis de nomine ducta
Exiguo properant mitescere Persica malo.*

Hoc enim pomi genus, nisi ex aduerso solis radijs
sit expositum, non maturescit, succique frigidi ac
humidi ratione cito computrescit, noxamque ven-
triculo infert, nisi primis mensis inferatur. Multa
itaque

itaque molitur natura rerum, industria hominum *Gal. de ali-*
 exculta ac condocesa. Siquidem vuae acini abs- *mēt. facul.*
 que vinaceis proueniunt, fisso malleolo, exempta-
 que medulla, sic tamen, vt inter colligandū gem-
 ma non lædatur. Citissimè enim latera accuratè
 commissa coalescunt: Mispila quoq; , Persica, pal- *Vt nonnul-*
 mula, cerasia, pruna, lapidosaque corna absque of- *la ab/q; no*
 ficulis industria, curaque hominum proueniunt, si *cleis proue-*
 tenellam scilicet arborē ad binos pedes rescissam, *niant.*
 vsque ad radicem findas, abrafaque atque excava-
 ta scalpro vtriusque partis medulla, confestim se-
 iunctas partes vinculo constringas, superioremque
 partem ac diuisuras laterum fimo, vel argilla, ce-
 raue obducas, ac charta madida munias, elapso an-
 no obducta cicatrice omnia coaluisse perspicias:
 hanc arborem furculis, qui fructum non tulerūt,
 inferes, & sine ossiculis poma proferet. Quod ip-
 sum ex Theophrasti consilio, in vite sum emolitus,
 nec spem frustratus est euentus. Inoculatio quoq;
 insitio, emplastratio naturæ solertiam, cultorūq;
 industriam commonstrant. Illa siquidem efficiūt,
 vt stirpes, exuta natiua indole aliam faciem for-
 mamque adsciscant, atque aliæ in alias promptè
 demutentur. Vt enim videmus homines pro in- *Insitionis*
 geniorum varietate, atque educationis cura, non *tres speci-*
 solum diuersa fortiri ingenia, alios mores ac stu- *es.*
 dia, animæque propensiones obtinere, sed corpus *Simile ab*
 aliud alio vel exilius, vel procerius, colore vel flo- *hominū na-*
 rido vel exanguī, cuteq; vel glabra, vel hispida hir- *tura & e-*
 futaq; , forma tamen humana nō penitus destitui, *ducatione.*
 licet nonnulli feritatem quandā præ se ferant: Sic
 in herbis vsuuenire solet, quæ ob similes causas nō
 vnā seruant faciē ac vigorem, licet non ita im-
 mutantur, vt tota species formaq; ijs intereat. Sem-
 per enim aliqua parte nomini suo respōdent, effe-
 ctusq; obtinet terræ, in quā radices agūt peculiare

H 4

atque

atque incolarum naturis aptas accommodasque. Multa siquidem aduehuntur ex insulis fortunatis, quas Canarias vocant, quæ cœlo nostro assueta non easdem per omnia vires referuāt, nec eadem specie ac figura, eaque magnitudine profiliunt, sed tamen non penitus genuinam, auitamque naturam exuunt, licet nonnihil à veteri insitaque vi ac generositate desciscant. Quod in spondilio, quæ plebeis Angelica dicitur, in laserpitio vel silphio Cisalpino, quæ triuiali voce Osteritium ac Magistrantia dicitur, animaduerti potest. Quæ licet ob soli malignitatem, tractumque cœli frigidum à Theophrasti ac Dioscoridis descriptione variant, easdem tamen esse herbas, paresque obtinere effectus compertum est, licet ob aeris intemperiem vires illis nonnihil languescant ac defetiscant. Cùm quæque locis enim cuique regioni certæ herbarum species sint peculiare ac propriæ, suisque natalibus singulæ stirpes delectantur; fieri nequit, vt aliò translata in suo vigore persistant. Aliæ siquidem opacis vmbrosisque vallibus gaudent, nonnullæ apricis solisque peruijs: sunt quæ palustri atque vliginoso soloque irriguo delectentur, quædam glauoso, aridoque ac fabuloso: quas si aliò transferas, ac diuersam cœli partem spectare cogas, magnā virium ac specierum partem ademeris, sic Iris in illyrico, Helleborus in Anticyra, Absynthium in Ponto, & apud Santes præstantius proueniunt. Sic Portulaca marina, Empetron, Brassica maritima, quam Soldanellam vocant, Oceani crepidines, ac maris margines persequitur, salsoque tractu delectatur. Sic alia alijs locis laudatiora existunt, ac proprijs natalibus felicius proueniunt: Cuius rei fidem nobis facit ex natura rerum his versibus Virgilius:

Lib. 2. Georg.
org.

Nec verò terra ferre omnes omnia possunt.
Fluminibus salices, crassique paludibus alni

Nascuntur.

*Nascuntur steriles, saxosis montibus orni.
Littora myrtetis latissima, deniq; apertos
Bacchus amat colles, Aquilonem & frigora taxi.
Diuisa arboribus patria, sola India nigrum
Fert Hebenum, solis est thurea & virga Sabais.*
Ex quibus verbis perspicere datur rei herbariæ stu-
diosis non æquè feliciter omnibus locis eadē pro-
uenire. Quod ipsum Hemistichium Virgilij in-
dicat.

Nec omnis fert omnia tellus.

Quorum pleraque si tentes in aliud solum trans-
ferre, vel elanguescent, vel emorientur, aut egrè re-
focillata crescēt quidem, sed vt nomen suum tue-
ri, suamq; generositatem seruare nequeāt. Quam-
obrem qui aliquid terræ sit commissurus, illi ex
Virgilij præscripto

*Ventos & Varium cœli perdiscere morem
Cura sit, & patrios cultus habitusq; locorum,
Et quid quæq; ferat regio, quid ferre recuset,
Hic segetes, illic veniunt felicius vna,
Arbores factus alibi, atq; insussa virescunt
Gramina: nonne & ides croceos & Timolus odores,
India mittat ebur, molles sua thura Sabais,
Et chalybes nudi ferrum, & irosaq; Pontus
Castorea.*

Lib. 1. Ge-
org.

Quò fit, vt Alpes Belgicæ, quæ Oceani obices lōgo *Duynen*
incuruoque tractu ab Armoricis versus Aquilo- *Belgis mon-*
nē se porrigunt, omnigenas stirpes proferant, quæ *tes arenosi.*
in locis arenosis illis (siquidem ex arenæ non ni-
uis candore montes illi albescunt) sponte emergūt,
nulla cura, nullaque hominum industria. Efficit
hoc partim soli natura, partim effectus siderum,
quæ in illam terræ plagam inclinant, suamq; vim
exerunt. Atque hinc fit, vt quæq; regio miniarias,
suique generis fodinas contineat, ex quibus pro *Vnde mine*
soli cuiusque natura, influxuque planetarum eru. *ralia.*

H 5 untur

untur æris, argenti, auriq; glebæ, & segmenta, Tophus, marmor, creta, ocre, synopis, minium. Similem naturam habent lacus paludesque Zeladicae, quas Moer indigenæ nominant, ex quibus eruuntur glebæ bituminosæ, quæ accensæ, ut naphtha, ardent, non siæ odore tetro ac viroso. Hinc agri, paludesque Morinenses nomen consequutæ sunt, & quondam extremi hominum Morini, vrbs deniq; eiusque confinia Terrauana appellatur, quod exhausta sit exemptis nigris glebis, sic ut magnas fossas exhibeat inanes, nullisque sementibus accommodas. Apud Brabantos quoque eruitur ista confomenta aeries, sed quod regio minus sulfuginosa sit, atque a mari remotior, mitius olet. Illi Thurf has glebas indigetât, maritimi verò Darri. Quarum tanta vis est, vbi frequentius his ædes incalescunt, ut ferrum, cuprum, stannum, argentum, atque ænea quæque deurat, omniaq; in ædibus, præter aurum deteriora efficiat. Illud siquidem non obfuscat, nec fuligine obducitur, sed splendet potius, ac turgidum efficitur, maximè obrizum, syncerum, nullaq; admixtione adulteratum. Id efficit auri raritas ac mollicies, qua fit, ut concepto imbibitoque vapore fuliginoso turgescat, tum fulgore afficiatur. Tametsi enim graue sit aurum & ponderosum, molle tamè est, tractabile & porosum, argumèto quod cyathus aqua oppletus, citra effusionem aureos aliquot admittat. Si quidè præter emanâtes spiritus nonnullam aquæ partem absorbet, imbibitq; qua imbutum aurum turgescit. Fumus autem ignisq; glebis subinde excitatus, huic metallo colorè gratissimum cõciliat. Cùm enim is fumus obuia quæque fuligine afficiat, coloremq; luteum atque auriginosum inducat, ut flaua bilis ictericis: fit ut aurum flavescat, quod is color illi sit cognatus, ac familiaris. Non enim potest alius color auro induci, quàm

Terrauana.

Turf, &

Darry ignis

fomenta a-

pucl Zelau-

dos, velut

gleba bitu-

minosa.

Aurum fu-

mo splen-

descent.

Aurum li-

quorem cõ-

hibet.

Simile à

flaua bili.

quàm vel flauus, vel luteus, vel denique qualis no-
stra Caltha est, crocatus. Non desunt apud Belgas
professores aliquot eruditi, qui subterraneoū hāc
congeriem, quæ ex terræ visceribus, tanquā foetus
ex utero, eruitur, ex arborum truncis congestam
ac concretam existiment, prostratis conuulsisque
sylvis inundate Oceano ac paulatim alluione su- **Moer**
perinductam terram, hoc inualido inducti argu- **quid Bel-**
gumento, quod sudes & farmenta, tum vluæ, can- **gis.**
næque palustres atque arundines ijs glebis inesse
conspiciantur. Verum non satis exactè obseruasse
illos comperio fodinas ac terræ cuiusque viscera:
cū etiam in ære, auro, argento, cæterisque metallis
ramosam venosamque propaginē & productum
spectemus, quem in imis terræ visceribus cōsequun-
tur vegetabili quadam vi, influxuque siderū. Neque
enim iners aut otiosa est natura, sed multa ma-
gnaque molitur, atque effingit, exornatque non
solum terræ superficiem, sed occultos etiam abdi-
tosque sinus atque intimos recessus. Hinc laspis, por- **Natura ar-**
phyrites & marmora sponte segmentata sunt, & **tificium,**
vermiculato emblemate tessellatim variegata. Sic
nux myristica seu muscata intercurfantibus inter-
uenijs striata est, quod ipsum in citrijs mensis, no-
stroque robore, tum alterius generis lignis assula-
tim dissectis perspicimus, quæ multiplice venarum
discursu, multisque lituris ac mæandris undulata
splendescunt. Quemadmodum vestes, quæ ex hir- **Cameloe.**
cinis caprinisque pellibus confici solent, tum præ- **Damast.**
textæ togæ ac scutulatæ. Cuiusmodi plurima e-
ruuntur ex imis terræ penetralibus tam concin-
nè & affabrè elaborata, quasi a celatore, sculpto-
reque inducta foret effigies. Sic Corallium in ma- **Corallus**
ris Ligustici profundo frondescit, ac fructificat, **frutex.**
quod retibus extractum, confestim lapidescit,
coloremque asciscit vel nigrum vel rubrum, aut
si minus

**Steencon-
len.**

*Carbones
fossiles oleo
extinguun-
tur, aqua
ardescunt.*

*Sal insper-
sum carbo-
nibus igni-
tis odorem
jopit.*

*Lib. 1. Ge-
org.
Astrorū in
terrena ef-
ficacia.*

*De causis
plant.*

si minus excocta est humiditas, candidum. Sic in ea parte Galliae Belgicae, quam Eburones, Menapij, ac Sicambri, occupant, λιθάνθρακες, hoc est, carbones lapidei effodiuntur, bituminis indurati natura, quibus indigenae non solum ferrum molliunt, sed luculentos etiam ignes in aedibus extruunt, qui semel atque iterum extincti postliminio ignescunt admoti foco. Et cum caetera omnia oleo inflammescant, isti affusa aqua inardescunt, oleo restinguuntur. Non desunt & caeteris regionibus suae fodinae atque interanea, quarum nonnullae sulphur, calcem, gipsum, ocrum, alumen, auri argentiue glebas &amenta effundunt, ex quibus per occultos terrae meatus thermae scaturiunt, atque aquas suis qualitatibus imbuunt, illasque morbis expugnandis reddunt accommodas. Sic maritimae fodinae bituminis naturam obtinent. Siquidem glebae ex illis erutae mephitim exhalant, ac graueolentiam adeo, ut affidentes syncopi atque animi deliquio subinde periclitentur: nec minori incommodo afficiunt carbones cum fossiles, tum factitij, nisi illos dum ignescunt, sale conspergas. Tali siquidem remedio discutitur virus infestum cerebro, omneque

Excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor.

Non desunt, qui hanc genitivam terrae vim astris assignant, quae haud dubie in haec inferiora vires suas efficaciter exerunt, hoc inducti argumento, quod multa videantur apud nos sponte deficere, tum alia quaedam non ante visa apparere, ac praestantiora substitui: quibus ut non repugno, sic ego praefertim quod ad herbas attinet, multa propter incuriam atque ignaviam cultorum vel deficere vel degenerare crediderim. Sic triticum, ut Theophrastus testatur, in lolium transit, ocimum in serpillum, lysimbrium in mentham odore, figura vero in calamentum, multaque florum genera, nisi adhibita

hibita cura subinde transferantur, nō solūm à sua specie, verum etiam ab insita vi ac generositate deficiunt. Quod cū in multis, tum in viola altissimi spectatissimo flore obseruare soleo, quæ nisi quocumque loco mutare condiscat, in humilem ac degenerem flosculum, minusque odoratum deficit. Quibus astipulatur Virgilius.

Vidi lecta, diu, & multo spectata labore, Lib. 1. Ge.
Degenerare tamen, nisi vis humana quotannis org.
Maxima quæq; manu legeret, sic omnia fati
In petrus ruere, ac retro sublapsa refert.

Ediuerso si syluestribus incultisque curam adhibeas, primo quoque tempore mitescunt exuta genuina insitaque feritate: Quod luculenter expressit Virgilius.

Sponte sua qua se tollunt in luminis auras, Lib. 2. Ge.
Infœcunda quidem, sed lata & fortia surgunt. org.
Quippe solo natura subest, tamen hac quæq; segnis
Inserat aut scrobibus mandet mutata subactis:
Exuerint syluestrem animum, cultuq; frequentis
In quascunq; Voces artes, haud tarda sequentur:

Multas itaque stirpes, easque nouas atque inauditas natura parit ac profert, multas affectus siderū, sordidis ac innumeras cultorum solertia. Et quemadmodum animalibus, forices, glires, anguillæ, murenæ, cochleæ, limaces, eorumque lumbrici non semper ex semine, sed plerunque ex progressu lentore terræ atque ex sordibus ac putrilagine germinant: Sic in locis arenosis, quales apud Zelandos sunt montes Ammonij, quos Dunen populi res vocant, multi frutices sponte emicant ex alimēti confluuiō, & quod is locus Soli expositus est, herbisque progignendis accommodus, quæ semel ex terræ vligine absque parente enatæ postmodum seminio se propagant, ac numerosa prole se tuentur. Quamobrem non est, quod quisquā miretur, herbas mutationibus obnoxias, ac subinde viribus

Theod. de
caus. plant.
lib. 1. c. 1.

*Herba &
vires & spe-
cies immu-
tant.*

viribus formaque destitui, cum id, nisi affinitate ac similitudine confundi illas contingat, loci situs, aeris ambientis qualitas, cultoris artificium efficiat. Sic piper, cardamomum, fesceli, radix Pontica coelo nostro assueta nonnihil immutantur, nec tam calida atque vrenti facultate existunt: sed tamen nemo aliud de his statuet, quam reuera sunt. Quod enim ijs vires flaccescunt, iustaque magnitudo ac maturitas denegatur, id calor Solis languidus, coeliq; intemperies & inclementia efficit. Herbas itaque geminam subire mutationem constat. nonnunquam enim insitas illas vires, natiuasque qualitates immutari contingit, persistente forma atque effigie: nonnunquam formae species intercidit, ipsis qualitatibus ac virium facultatibus subsistentibus Efficit id partim influxus siderum, partim soli natura, coeliq; ambientis qualitas. Cum enim varia sit terrae conditio, ac differentia multiplex, contingit cum aëris, tum alimenti ratione manifestò immutari herbas, atque alterius qualitatis fieri participes. Sic Corylus, Cerasus, Cornus, si ripis vicinæ consistent, quas vitiosæ aquæ lambunt: vel salis alluunt, irrigantque, fructui manifestò salisago inesse deprehenditur. Sic homines pro alimentorum facultate, pro ambientis aëris conditione alium corporis habitum & temperamentum, alios mores & studia consequuntur. Sic Cimber in Hispanum, Germanus in Gallum vel Italum transit diutino commercio, vitæque usu & consuetudine, sic ut saepe videas arborem lætam ac nitentem, in locum salsum vitiosumque translatam, deterioris terræ succo deperisse.

Virg. 2. Georg.

*Salsa etenim Tellus, & qua perhibetur amara,
Frugibus infelix: ea nec mansuescit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina servat;
Multaq; degenerant succos oblita priores.*

Quod

Quod si adijcias fatalem quandam mutationem, *Vetustas o-*
& vices rerum varias: obseruabis plantas, quamli. *mnia dete-*
bet illas foueas, vel ætate fessas deficere, vel effœ- *riora effi-*
tas elanguescere, ac tantum non emori, nisi inse. *cit.*
rendo, inoculandoque nouos cultus substituas, vel
auulsis furculis aut malleolis resuscites. Quæ stir-
pium varietas, mutationisque vicissitudo hoc ef-
fecit apud plerosq; vt hanc Medicinæ partē infru-
giferam esse contendat, ac propemodū operā lu-
fisse Dioscoridem, compluresque alios, qui in de-
pingendis herbis studium collocarunt. Equidem
sic statuo, neminem satis pro sua dignitate, ac no-
minis sui amplitudine hanc Spartam exornare, qui
non viuas spirantesque herbas, in quarum noti-
tiam non deducūt oculatæ per manum inspectio-
nes, & graphicæ autorum delineationes, exactè
nouerit. Sunt enim ex nostræ farina hominibus:
qui vix dū inspectis herbis, mira de his incunctan-
ter pronunciant, vt Pamphilus ille, cuius meminit *De simp.*
Galenus, qui ne per somnium quidem herbas no. *medica.*
uerat, quas tentabat describere, & vires deprædi. *lib. 5.*
care. Quod genus hominum Heraclides Tarenti. *Elegans cō-*
nus præconibus assimilabat, qui conducti merce. *paratio à*
de omnia publicitus decantant, & præconio ador. *præconibus*
nant, etiam ignota quæque & inconspicua, vt non. *sumpta.*
nunquam vappam, aut vile mancipium. Simile
quiddam refert Cicero de Phormione quodā phi. *De Orato.*
losopho, qui corā Hannibale copiosè aliquot ho-
ras disseruit de Imperatoris officio, & de omni re
militari. Quem cū omnes vehemēter essent ad-
mirati, quærebant ex Hannibale, quid ipse de illo
Philosopho sentiret: hic Pœnus non optimè Græ. *Hannibale*
cè, sed tamen liberè respondisse dicitur, Multos se *lis scommas*
deliros vidisse senes: sed qui magis, quàm Phor. *in Phormio*
mio deliraret, vidisse neminem. Nec me hercle *nem.*
iniuria. Quid enim aut arrogantius, aut loquacius
fieri

fieri potuit, quàm Hannibali, qui tot annos de imperio cum populo Romano gentium victore certasset, Græculum hominem, qui nunquam castra, nunquam hostem vidisset, nunquam denique vel minimam partem publici muneris attigisset, præcepta rei militaris præscribere? Quis non illos in horum numerum referat, qui symphili, qui glycyrrhisæ, marrhubij, satureiæ, pullegij vires se nosse iactitant, idque ex libris tantum, & commonstrare non possint, etiam si stirpi astiterint, quid sit, quod ea potestate polleat, & cuius vires tantopere prædicant. Cùm enim morbos medicamentis, herbisque efficacibus expugnemus, quis erit tam stupidus, qui harum ignorationem in medico ferat? quis non periculofam ægroto, hanc medici ignorantiam ac neglectum culpabit? nemo mea quidē sententia omnes artis numeros impleffe videtur, qui harum cognitione est destitutus. Vt enim nautæ non solum necessarius vsus & ars remi, quo scapham subigit, sed illius etiā armamenti cognitio, cùm fieri posset, vt contum pro remo arripiat: ita medico in primis necessaria exacta herbarum cognitio & peritia, illæ enim explorata morbi natura, ad rem scitè auspicatæque inchoandam instrumenti vice existunt. Quis autem se non deridendum propinauerit, qui aliquid aggressurus, instrumentum, quo res perficiendā est, ignorat? Mirari profectò subit illorum partim ignauiam, partim incuriam, quibus hæc medicinæ pars habita est neglectui, adeò, vt Seplasiarijs insignifer indoctis hanc prouinciam delegauerint. Cùm satis constet, non veteres modò medicos, sed potentissimos quosque reges atque heroas in hac medicinæ parte se exercuisse, quibus nihil magis fuit in votis, nihil visum est magnificentius, magisque regium, quàm

*Simile à
venautica.*

*Reges olim
rei herbaria
studio.*

Scirò

Scire potestates herbarum, & sumq; medendi. Virg. ii.

Quàm parum serijs oblectamentis se recreare. Et *Aeneid.*
 profectò vetustissimorum regum famam, ac no-
 minis amplitudinem iampridem delcuisset obli-
 uio, nullaq; prorsus regiæ maiestatis memoria su-
 peresset, nisi renascentes quotannis salubres herbe
 illorum nomini inscriptæ atque insignitæ peritu-
 ram alioqui memoriam refricarent, illosq; ab in-
 iuria obliuionis assererent. Quorum vestigijs insi-
 stere decet philiatros, hoc est, rei medicæ studiosos,
 & non solum anxia cura herbarum formas explo-
 rare, verum etiam vires excutere & experiri, easq;
 morbis expugnandis, ac conseruandæ hominum
 naturæ accommodare. Quod ipsum sedulò præsti-
 terunt medicorum præstantissimi Hippocrates &
 Galenus, qui vsu & exercitatione rei medicæ peri-
 tiam consequuti, certam exactamque methodum
 exercendæ artis tradiderunt ratione atque experi-
 mento comprobatam. Hæc siquidem per diffusam *Gal. 2. ali-*
 enarrationem & solidas traditiones exulta sola *ment.*
 non artifices effingere possunt, tantisque præsi-
 dijs instruere, vt minimi sit negotij sæuissimos quosq;
 morbos conficere. Sic enim & nos studiorum no-
 strorum vberriam frugem percipimus, & reliqui
 fructum non pœnitendum consequuntur. Qui ve-
 rò alia ratione studiorum cursum instituunt, om-
 niaque ad oblectamentum potius, quàm ad vsum
 atque vtilitatem hominum referunt, malè de stu-
 dijs merentur, nec suis, ciuiumque commodis be-
 nè consulunt. Omnes autem artes, Cicerone teste,
 aliter tractantur ab his, qui eas ad vsum transferunt, *Ad vsum*
 atque hominum vtilitati deferuire cogunt: aliter *omnia re-*
 ab his, qui ipsarum artium studio ac theoria, hoc *ferenda.*
 est, speculandi amore delectati nihil aliud in vita
 sunt acturi, quàm vt oblectamentum ac volupta-
 tem ex illis concipiant. Vt enim virtutis, ita artis

I

cuiusque

*Simile à
rebus belli-
cis.*

*Schoerbuye
à vitioso
stomacho
gingiuas et
pedes infi-
cit.*

*Rei rust. li.
bre 1.*

*Vbi inten-
deris inge-
nium, abs
Valer.*

cuiusque laus omnis in actione consistit. Cum itaque tantam exigit diligentiam res medica, laboremque indefessum requirat & irrequietum, nunquam intermittenda industria, sed acriter exploranda natura morborum, atque in eunda ratio, qua illorum saevitiem expugnemus. Atque ut in bello nova stratagemata, astusque militares cōminisci videmus, tū inauditas machinas, ac sclopetas, tormentaque bellica excogitari: ita nouis subinde emergentibus morbis noua sunt remedia cōminiscenda. Quod in lue Venerea, in ephimera cōtagiosa, seu sudore Britannico, in ictero nigro, cuius symptomata sunt Stomacacae & Scælotyrbe, nuper fatitatum videmus. Questi sunt olim nonnulli, libertate nimia prioris æui exhaustū solum, negare solita benignitate alimenta mortalibus. Quod ipsum ita diluit Columella, ut hominum vitio atque ignauia id assignet, quod culturæ minus insistant, minusque strenuos colonos se præstent. Id ipsum & de nostrorum hominum ingenijs interpretor, quibus naturæ parens nihil denegauit, nec omnia veteribus indulgit, verum & relique posteritati suas dotes est elargitus, quam sterilem esse & effœtam passus non est. Itaque, non deest posteris ingenium, modò non desit mens, ac propensa promptaque ad artes confectandas voluntas, modò similis ardor & inquirendi cupiditas illos rapiat. Siquidem, ut habet prouerbialis sententia, Exercitatio potest omnia. Videre est autem plerosque in ipso exerceendæ artis tirocinio industrios, sedulos, ac discendi auidos: verum ubi eò sunt progressi, ut plebi innotescere cœperint, sensim illorum flaccescit industria, ac remissè parumque attentè suas perficiunt operas, duri, præfracti, intractabiles, inhumani, ac minus quàm antè, officiosi, qui quæ philautia quadam, ac inani persuasione reliquos fastidiunt, ac grauati collegam,

collegam, laborisq̃ue socium adscisci sibi patiūtur. Non desunt inter hos, qui præmaturè ac præcipitanter ad factitandam medicinam irrumpunt, ijs adminiculis destituti, quibus medicū instructum esse par est, quæq̃ue iam pridem didicisse, non discere oportuit, sic vt prius medici titulum, aut elogium obtinuerint, quàm sunt promeriti. Nā tum legere incipiunt præcepta medica homines præposter, cū acciri contigerit, medelamq̃ue ægrotis adferre conueniat. Vt enim in conficiendis hostibus: sic in expugnandis morbis, gerere quam fieri tempore posterius: re verò atque vsu prius est, vt Marius apud Salustium differit. Huiusmodi conditionis Athenienses fuisse Demosthenes commemorat, quos ait non vt reliquos mortales vbi consulissent, agere: verum vbi res actas accepissent, tum demum consulere. Sic nostrum plerique tum demum consultant, ac disquirunt, quid facto opus sit, cū instant vrgentq̃ue morbi, qui nullas moras, aut inducias, nullaue deliberandi spatia admittunt. Quod itaque Cicero exigit in rebus bellicis, in medico accuratè præstandum, vt scilicet omnia sua consilia præmeditata habeat, vt maturè rem ipsam perficiat, nec vnquam à ratione discedat. percipere quoque debet cogitatione futura, & ante constituere, quid possit accidere in vtramque partem: nec committendum aliquid, vt aliquando dicendum sit, Non putāram. Nonnunquam autem medicus in ancipiti dubioq̃ue morbo, & qui celerrimè ad statum properat, vt gladiator in arena consilium captat, ac medendi occasionem è re nata arripit. Quod mihi aliquando vsuuenisse memini. Siquidē cū morbum eiusq̃ue symptomata probe haberem, explorata, ac verborum serie, & componendorum medicamentorum ordine exactè essem instructus, tamen rebus

*In Ingu.**Olynth. 11.**Lib. 1. offi.**In re Medica turpe dicere, Non putaram.*

I 2

vt paulò

vt paulò ante reliqui, mutatis, coactus sum totam scenam inuertere, atque aliam viam ingredi, aliaque methodo insistere. Sic doctè ac prudenter Terentius,

Adelph. act. 5. Scena 4. *Nunquam quisquam tam benè subducta ratione ad vitam fuit,*

Quin res, etas, & usus semper aliquid adportet noui, Aliquid moneat, & illa quæ te scire credas, nescias, Et quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies. Nihil à Comico dici potuit verius, cum in omni vitæ actione, tū maximè in profligandis hostibus, morbisque expugnandis. Quālibet enim multum ac diu quis rationes conficiendi negotij, aut cuiusque rei perficiendæ secum ipse sit meditatus, omniaque ad amissim, curaque exactissima excusse-

In re Medica omnia serio agenda. rit, quo modo res aggredienda sit, quid primum exequi, quid postremum conueniat, in ipso momento punctoque temporis, quo se operi accingit, & rem perficere statuit, priores iā rationes & præmeditata consilia respuit, aliaque pro tempore excogitat. Itaque usu & exercitatione, multarumque rerum experientia parari constat prudentiam, & benè gerendarum rerum dexteritatem, ex eoque felicem successum, atque euentum exoptatū: nempe eorum, qui ex morbo decumbunt, facilem & expeditam sanitatem, quam confestim nullaque mora consequuntur, ubi fido expertoque medico se committunt, atque illi sunt obsequentes. Nam erroneos circumforaneos, atque impostores publicos exterminandos censeo, qui non verentur in hominum vitas ac corpora grassari, atque, vt habet prouerbium, in vasis iactura artem figulinam experiri, hoc est, vt Plinij verbis utar, hominum periculis discere, & per experimenta fallacia, ac coniecturas mortem hominibus inferre. quorum culpa ac temeritate efficitur, vt medendi ars (quam inter

inter dona spiritus Paulus refert, & qua post sacra ^{1. Cor. 12.}
dogmata nihil mortalibus excogitatum est salu-
bre magis, ac necessarium) vna cum professori-
bus despecta sit, & negligatur, ne ijs addam anicu-
larum impudentiam, quæ non verentur huius ar-
tis peritiam sibi vëdicare: quas non tantum à me-
dendi magisterio, aut vt minus ambitiosè dicam,
ministerio semouit publicus orbis consensus, ac
maiorum auctoritas, sed ab omni etiam iuris ad-
ministratiōe, à functionibus ecclesiasticis, à con-
cionandi munere exclusit etiam Paulus. Siqui- ^{1. Tim. 2.}
dem, vt appositè Persius:

Publica lex hominum, naturaq; continet hoc fas,
Vt teneat vetitos inscitis debilis actus. ^{Sat. 5.}

Stat contra ratio, ac secretam gannit in aurem,
Ne liceat facere id, quod quis vitaret agendo.

Diluit Helleborum certo compscere puncto
Nescius examen, vetat hoc natura medendi.

Cuius sententiæ consentanea est illa Horatij, ^{Lib. 1. Epi.}
Nauem agere ignarus naui, timet, helleborū agro stola.
Non aude, nisi qui didicit, dare: quod medicorū est,
Promittunt medici, tractant fabrilis fabri.

Quod compendiosis verbis indicat Prouerbium,
(Quam quisque norit artem, in hac se exerceat.)

Quocirca felices fore artes Plinius pronunciauit, si
de ijs solū iudicent, easque tractent artifices, atq;
harum periti. Cū autem in extruendis ædibus
architectum deligamus solertem atque industriū:
in dirigenda naue nauclerum expertissimum: in
bello gerendo duces exercitatos ac strenuos: in ex-
poliēda lingua præceptorem eloquentē: in men-
te instituenda formandisq; moribus moderato-
rem optimum: cur in mōrbis expugnandis, in far-
cienda tuendaq; sanitate, triobolares circumfo-
raneos, ac deliras anus admittimus? quibus corpus
nōstrum trucidandum exponimus, animiq; do-

Simile ab
architecto
ra, alijsq;
officijs.

*Rei gesta
enarratio.*

micilium diruendum offerimus. adeò nemo non artis medicæ peritiâ sibi arrogat, eiusque professionem exequitur. Sic Ferrariæ Pontano teste, aliquando inter procures aulicos certamen fuit ac contentio, quorum nam artificum, & eorum, qui opificio aliquo se exercent, maior esset vel numerus vel copia. Cùm autem alij aliud proferrent, ut sunt in Rep. ac confusa multitudine pistores, lanij, coci, textores, carpentarij, aurigæ, fullones, trapezetæ ac mensarij, vsurarij, sartores, nautæ, lenones, quibus quæstus inter omnes vberimus: Tū vnus, Nulla, inquit, artificum maior copia, quàm corū, qui se medicos pròfitentur, aut eius artis nomine sese venditant: cuius se primo quoque tēpore specimen exhibiturū pollicetur. itaq; postridie quendam in publicum producit ad hanc fabulam peragendam mirè dextrum, qui fascia obuolutis ceruicibus, vultuque ad morbum composito dentium dolorem simulat, ac subinde ingemiscens ab obuijs stipem eblanditur, atque aliquid remedij mitigando dolori implorat: ibi nemo non ex numerosissima multitudine fomēta præscribit, ac quid dolorem confestim discutiat, cōfidenter pròfitetur: itaque omnium suffragijs euicit is, qui contenderrat, nullam præ medicorum turba in ciuitate numerosiore. Nec sanè illum fefellit opinio. Idiota siquidem atque imperita plebs passim huius artis cognitionem ac notitiam sibi vendicat, eamq; palam pròfitetur, atque impudenter exercet, nullo experimento, nullaque ratione instructa.

*Quàm varia sit ac multiplex soli, terraq; natura
& conditio.*

C A P. XVIII.

I A M verò ut aliquid superiori argumento affine adijciam, medicis cum primis obseruandam
censeo

cenſeo terræ cuiusque naturam, ſolique habitum. Hic ſiquidem efficit, vt variæ herbarum ſpecies emergant, diuerſasque virtutes ac facultates hæ fortiantur. Hinc Hippocrates Cratenæ mōtanæ herbas, altisque tumulis enatas colligandas præcipit, cum firmiores exiſtant, ac robuſtiores, magisque efficaces, quàm aquaticæ, propter terræ denſitatem, ærisque tenuitatem: flores verò earum legendos, qui ſecundum fonticulos, fluuios, riuosque naſcuntur, quos imbecilles, nec multi roboris, ſucique dulcioris eſſe ducit. Cum itaque ex ſoli natura exactè conſiderata, herbarum vis ac temperamentum cognoscatur, ipſæque herbæ aliæ alijs locis delectentur, & terram maximè ſibi familiarem depoſcant, illarum discrimina, quas aliqua ex parte proſequitur Virgilius, obiter & veluti in tabula depicta referam, quo ſtirpes ſuis quæque locis poſſint accommodari, minùsque ob alimenti fucciꝝ malignitatem viribus deſtitui. Eò enim fit, vt votis noſtris non reſpondeant, effectūque expectato nos fruſtrentur, atque euanida ſpe illudent.

*In epist.**Quibus locis herba præstantiores.**2. Georg.**Solum aliud.*

<i>Gracile</i>	<i>Lentum</i>	
<i>Macilentum</i>	<i>Glutinoſum</i>	
<i>Macrum</i>	<i>Sabuloſum</i>	
<i>Pingue</i>	<i>Arenoſum</i>	
<i>Oleoſum</i>	<i>Glareoſum</i>	
<i>Bituminoſum</i>	<i>Lapidoſum, Gel</i>	
<i>Gipſoſum, Gel</i>	<i>Lapideum</i>	
<i>Gipſatum</i>	<i>Teſtaceum</i>	
<i>Argillaceum</i>	<i>Calculoſum</i>	
<i>Saxoſum</i>	<i>Rarum</i>	
<i>Ruderaſum</i>	<i>Denſum</i>	
<i>Cretaceum, creatum</i>	<i>Robuſtum</i>	<i>(roſum</i>
<i>Cineraſum, quum</i>	<i>Tophaceū, Gel à poro Po-</i>	
	<i>1 4</i>	<i>Cinera</i>

<i>Cinericeū ad colorem re.</i>	<i>Friabile</i>
<i>Amarum</i> (fertur.	<i>Tenue</i>
<i>Dulce</i>	<i>Ieiunum</i>
<i>Acidum</i>	<i>Sterile</i>
<i>Pratense</i>	<i>Aridum</i>
<i>Frumentaceum</i>	<i>Stercoratum</i>
<i>Reftibile</i>	<i>Subactum</i>
<i>Repastinatum</i>	<i>Strigosum</i>
<i>Defoffum</i>	<i>Squallidum</i>
<i>Novale, &</i>	<i>Fertile</i>
<i>Veruactum, Vulgo</i>	<i>Fecundum</i>
<i>Braecklandt</i>	<i>Salsum</i>
<i>Puire</i>	<i>Saluginosum</i>
<i>Solutum</i>	<i>Frumenticeum.</i>

Locorum alia.

<i>Aspera</i>	<i>Clinosa</i>
<i>Prærupta</i>	<i>Aquosa</i>
<i>Inuisa</i>	<i>Humida</i>
<i>Auisa</i>	<i>Palustria</i>
<i>Incultæ</i>	<i>Vlginosa</i>
<i>Culta</i>	<i>Irrigua</i>
<i>Arida</i>	<i>Humecta</i>
<i>Sicca</i>	<i>Conclusa</i>
<i>Arentia</i>	<i>Patentia</i>
<i>Ieiuna</i>	<i>Aprica</i>
<i>Siticulosa</i>	<i>Opaca</i>
<i>Syluestria</i>	<i>Densa</i>
<i>Nemorosa</i>	<i>Vmbrosa</i>
<i>Syluosa</i>	<i>Ventis exposita</i>
<i>Plana</i>	<i>A vento silentia</i>
<i>Campeſtria</i>	<i>Aura exposita</i>
<i>Hortensia</i>	<i>Soliperua</i>
<i>Fruticosa</i>	<i>Subterranea</i>
<i>Maritima</i>	<i>Retorrida</i>
<i>Mediterranea</i>	<i>Exucca</i>

Edita

<i>Edita</i>	<i>Succulenta</i>
<i>Acclinia</i>	<i>Calida</i>
<i>Declinua</i>	<i>Frigida</i>
<i>Argentia</i>	<i>Rorulenta</i>
<i>Alfiofa</i>	<i>Salubria</i>
<i>Aestiuosa</i>	<i>Insalubria</i>
<i>Tepida</i>	<i>Paludosa</i>
<i>Egelida</i>	<i>Stagnantia</i>
<i>Gelida</i>	<i>Squallida</i>
<i>Montuosa</i>	<i>Rigosa</i>
<i>Nebulosa</i>	<i>Orientalia</i>
<i>Caliginosa</i>	<i>Austrina</i>
<i>Feruida</i>	<i>Occidentalia</i>
<i>Rosida</i>	<i>Aquilonia</i>

Luna radijs augefcit, at non maturefcit botrus.

CAP. XIX.

LUNA fatis incrementum dat, maturitatem Sol. Illa siquidem humiditatem mouet, & turgescere quæque facit, sed ob imbecillitatem cōcoquere nequit. Sic videmus stirpes interdum allicere alimentum calore Solis incitatum, noctu diffundere, ac per attractum humorem succumq; inbibitum adolefcere, auctusque atque incrementa suscipere. Vt enim vigilia & exercitatio motusque moderatus cibum digerit, atq; in habitum corporis diffundit, noctu verò & per somnum concoctio perficitur: Quod in ebrijs vinoque distentis perspicimus, quibus somno crapula ac remulencia discutitur: ita Sole diem illustrante omnia maturitatem consequuntur: noctu verò Luna suas vices oberte adolefcunt, succoque protuberant. Quò fit, vt videamus rosas, lilia, omnisque generis flosculos interdum non dehiscere, ac patulos fieri, verum noctu atque antelucano,

Luna effectus in producendis stirpibus.

Simile a facultatibus naturalibus.

I 5

Solis

Virg. lib. 2.
Georg.

Solis ad occasum, cum frigidus aëra Vesper
Temperat, ac saltus reficit iam roßida Luna.

Stercoratio quare Hesiodo improbata.

C A P. XX.

Stercora-
tio insalu-
bris.

Vnde fru-
ges corrup-
tioni obno-
xia.

Aër & ali-
menta va-
letudini
vel prosunt
vel officiunt.

HE S I O D V S non indiligens rei rusticæ scri-
ptor à plerisque inuaditur, quod sterquilinum in
agricultura neglexerit : cum is facti non ignarus,
salubritati potius, quàm fertilitati consuluit. Ille
siquidem alio latamine sterilitatem expugnandam
censuit, quàm stercorendi usu & consuetudine.
Satis enim ex lupinorum, cicerum, pisorum, fa-
barumque culmis vomere tempestiuè subuersis,
alioue pabulo prostrato, agrum vberem foecun-
dumque effici existimauit. Quæcunque enim ex
stercoretis, fimoque cultis agris proueniunt, vitio-
sos, minusque salubres succos præbent. Sic triticum
& Cerealia quæque à Curculionibus promptius
infestantur, ac fruges, omnisque generis legumi-
nâ in eiusmodi agris enata nec perennare possunt,
nec diutius asseruari, quin vel situm contrahant,
vel à teredine & vermiculis infestentur. Zythus
quoque, eaque potio, quæ Belgis Cereuisia dicitur,
ex huiusmodi frugibus decocta, citissimè vitiat,
atque acorem contrahit. Quamobrem rectè mea
quidem sententia Hesiodus illos agros aptos, ac-
commodosq; sementi existimauit, quos vèti tem-
perati serenant, suaues Solis radij fouent, vbi nullæ
aquæ stagnant, nec culta stercoreatione pinguescunt,
aut saltè mundo, natiuoque humore ac calore ma-
turitatem cōsequuntur. Sic enim illa, quæ nascun-
tur, diu perseverant incorrupta, atque alimētum
præbent salubrius. Fieri aut nequit, ut in his regio-
nibus viuaces existant homines, aut valetudine in-
culpata, vbi aër ipse, vel alimenta vitiosa sunt, ac
putredini obnoxia. Quorum alterum cuenit, vbi
stagna,

stagna, paludesque graecolentiam exhalant, alterum ubi non genuino honore, sed ascititio pinguescit humus, ac stercoreando excolitur.

Quaratione Curculio, aliæque bestiola infestæ frugibus abigi, necarique possint.

C A P. XXI.

NIHIL est in vita hac caduca & mortali, quod suas non experiatur aduersitates, atque incommoda, multisque vexationibus atque insultibus non sit expositum. Vt enim homines innume- *Nihil ex omni parte beatum.* rismalis sunt obnoxij, multaque illos circumualant, quæ valetudini, vitæque insidiantur: ita & frugibus sui non desunt hostes, qui illas infestant ac demoliantur, robigo, culices, formicæ, limaces, cochleæ, locustæ, blattæ, erucæ, teredines, vermiculi, & qui funditus granaria depopulantur, Curculio. Hoc *Calanders. Curculio.* enim genus vermiculi proboscide quadam acuminata, rostroque aculeato, altera sui parte triticum *nes.* perterebrat, omnemque similaginē depascitur, furfuracea tenui; ac cassâ relicta membrana. Huius teredinis multa examina ineunte vere progerminant, ubi frumēta Luna plena recens demessa, ea-que madida ac rorulenta, antequam occalluerint, reconduntur, vel ubi granarij fenestræ Austrinis *Vnde frumēta corrumpantur.* flatibus non Aquilonijs sunt oppositæ. Siccitas enim efficit, ut omnia putredini minus obnoxia existant. Persuasum est autem nonnullis, quorum mea quidē sententia nec vana fides, nec inan̄is auguratio, Deū opt. max. nonnunquam hanc calamitatem immittere in vindictam eorum, qui plus satis lucro inhiantes, vel fruges abscondunt, vel supra legitimum tempus asseruant magno inopum detrimento, qui hoc commeatu destituti, vitam tueri nequeunt. Hoc enim alimentū in edendi pascendi-que corporis

*Negotiato-
res frumen-
tarij odiosi.*

*Corenbijs
ters.*

Prover. 11.

Cap. 37.

*Quatuor
calamita-
tes à Deo
homini im-
mittuntur.
Curculio
nes quibus
abigantur.*

*Lib. 3. Ge-
org.*

corporis vsum affluenter elargita est prouida Dei
benignitas ac munificentia, adeò, vt si cætera edu-
lia defint, atque obsonia quæque desiderentur, sa-
tiari homines pane possint, eoque inediã famem-
que solari. Quamobrem grauitè culpãdi sunt ne-
gotiatores frumentarij, qui magno tenuium dam-
no, annonæ, frugũq; pretia intendunt, nec in sum-
ma egestate granaria laxant, quò illis quæstus sit v-
berior. Eo siquidẽ fit, vt in remp. sint iniurijs, atque
in plebem, cuius maledicta in se concitant, fraudu-
lenti. Qui enim (vt Solomon testatur) frumẽta abs-
condit, illũ execratur populus: qui verò diuendit,
huius capiti fausta exoptat, beneque precatur. Pa-
titur tamen plerunque Deus, huiusmodi malis af-
fligi nos, cùm erga illum sumus ingrati, cuius libe-
ralitate ac munificentia cumulatè fruimur: Siqui-
dem per Ezechielem immisurũ se minatur reli-
gionis ac pietatis desortorib; calamitates quatuor,
famem, pestem, bellum, & nocentes bestias: vt his
diuexati, ad saniores mẽtem, agnitãq; veritatem
perducantur. Quòd si naturales causæ, non irati
numinis vindicta malum hoc inuexerit: ineunda
ratio, qua animalcula noxia vel abigi possint, vel
interimi. Nihil aut ad perimẽdos Curculiones effi-
caciùs, quàm falsugo, in qua allium decoctum sit,
si ea irrigentur pauimenta ac parietes, confestim
enim aliò repunt, ac granaria deserunt, odorisque
tetri halitu exanimantur. Idipsum præstant etiam
Sagapenum, amurca, Castoreum, fauina, sulphur,
cornu ceruinum, hedera, galbanum, ac graueolen-
tia quæque, quorum suffitum nec serpentes, nec
colubri, nec vespertilioes ferunt. Quod indicat o-
mnis eruditionis parens Virgilius,

*Disce & odoratam stabulis incendere cedrum,
Galbancosq; agitare graui nidore Chelidros.
Eadem ratione lupi salictarij nidorosos flosculos*
refu-

refugiunt, qui etiam hominū cerebro infesti sunt, *Lupulus*
capitiq̄ue grauedinem ac temulentiam inducunt. *Scilgo*
Similiter & sambuci flores, quorum odor etiam e. *Soppe.*
rucas arcet, blattasque ac tineas perimit, quemad-
modum absinthium, ruta, mentastrum, abrotanū,
satureia, iuglandis folia, filix, pseudonardus, quæ
nobis lauendula dicitur, nigella, coriandrum viri-
de, psyllium, anagyris pulices, cimicesque interi-
mūt, vel culcitris supposita, aut toris, in aceti Scyl-
litici decoctione conspersa. Obseruatū est autem *Naueel.*
nostra & auorum memoria naporum semē, quod *Napus.*
negotiatoribus Belgicis quæstum præbet vberri-
mum, miram obtinere vim in prosternendis con-
ficiendisq̄ Curculionibus, non ratione deleteria,
sed suauitatis illecebra. Cum enim id dulce sit, atq̄
oleosum, illud deserto tritico, auidissimè appetūt,
eoque distenti pereunt. Quod ipsum ijs etiam vsu-
uenire solet, vbi fiscellis vuarum passarum infede-
rint. Sic experimento comprobatum habeo, pue-
rorum lumbricos vuarum passarum esu expugna-
ri, si ieiunis, nullo admixto alio edulio illas exhibe-
as. Vt enim amarulenta quæque, ita dulcia afflu-
enter hausta vermibus inimica. Distendi enim illos
contingit, ac disrumpi suauioris edulij copia. Sic
etiam hominum ventriculus turgescit, ac tormina
concipit, dulcibus affatim ingestis.

*Dulcia ali-
quādo ver-
mes peri-
munt.*

*Lumbricorum vermiumq̄, qui humanis corporibus
innascuntur, sagacitas, & quid portendat per os
naresq̄ erepere.*

C A P. XXII.

VISVM est nonnullis prodigij quiddam simi-
le lumbricos præsertim longos & teretes sursum e-
niti, ac per os naresque erepere: cum id insito quo-
dam naturæ motu facere soleant, si quando homo
diutius

*Vermes à
naribus
prolapsi.*

diutius ieiunus perstiterit. Tunc enim stomacho morfus inferunt, ciboque expleri cupiunt: quibus cum nihil obijciatur, quo ali, vitamque tueri possint, in sublime feruntur, cibumque ad gulæ usque meatum venantur. Sentiunt enim sagacitate quadam naturæ per illas partes in ventriculum delabi alimenta, & cum nares peruiæ sint, atque ad gulæ tramitem spectent, eò quoque se conferunt, factaque titillatione, vel sternutamento eijciuntur, vel primoribus digitis prehensi eximuntur. hæc in sanis multoties à me sunt obseruata, quibus cum facti causam explicassem, hac in re illos securos præstiti. In agrotantibus verò hoc ipsum aliquando euenisse conspexi, sed non absque imminentis malis præfagio. Tanta est enim in huiusmodi corporibus contagio, eaque putredo, atque humorum inflammatio, ut exitialem vim morbi perferre nequeant: itaque erumpunt quidem foras, sed morbi sæuitia, non critice nec naturæ vi incitati. Cum autem desinente morbi violētia, infernè cum reliquis excrementis illos prolui contingat, salutare id esse Hippocrates statuit: sponte verò, nulloque naturalis facultatis impulsu egredi, quod in moribundis perspicimus, decumbenti noxium. Subodoratur enim naturæ quadam sagacitate corpus defecturum, seseque destitutum in alimento, eoque stationem suam deferunt. Sic obseruatum est, forices ac glires ædes ruinosas deferere, trimestri etiam spatio, antequam sunt collapsuræ. Persentiscunt enim naturæ instinctu, sensim dissolui contignationem & ædium compagem, illasque breui ruituras. Pediculi quoque ac pulices, ubi corpus hominum tabescere sentiunt, omniaque membra sensim sanguine destitui, vel ipsum deferunt, vel illas partes occupant, quibus sanguis, calorque natius diutius inhæret. Expertum est enim à Libitinarijs, ac Vespillonibus in

*Lib. 2. apho
ris. 13.*

*Glires ædes
ruinosas de
ferunt.*

mentis illos prolui contingat, salutare id esse Hippocrates statuit: sponte verò, nulloque naturalis facultatis impulsu egredi, quod in moribundis perspicimus, decumbenti noxium. Subodoratur enim naturæ quadam sagacitate corpus defecturum, seseque destitutum in alimento, eoque stationem suam deferunt. Sic obseruatum est, forices ac glires ædes ruinosas deferere, trimestri etiam spatio, antequam sunt collapsuræ. Persentiscunt enim naturæ instinctu, sensim dissolui contignationem & ædium compagem, illasque breui ruituras. Pediculi quoque ac pulices, ubi corpus hominum tabescere sentiunt, omniaque membra sensim sanguine destitui, vel ipsum deferunt, vel illas partes occupant, quibus sanguis, calorque natius diutius inhæret. Expertum est enim à Libitinarijs, ac Vespillonibus in

bus in ea se lacuna recondere circa stomachi ot- *Experiētis*
ficiū, in quam desinit cartilago ensiformis, vel *de pedicu-*
in ea, quæ mento subest, ac vocali arteriæ incūbit. *lorum sagis*
Siquidem illæ partes, vrpote cordi vicinæ, ad extre- *itate.*
mum vsque halitum calefcunt : quod cū à non-
nullis, qui ægrōtis assisterent, mihi esset relatum,
incunctanter pronunciaui certissimum id esse im-
minentis mortis argumentum, iamiamque emi-
grantis animæ indubitatum indicium. Caterū
cū lumbricorum paulò antè mentionē fecimus,
hoc adiecisse visum est operæ precium, multa esse,
quæ lumbricos, ventrisque interanea exigant, pe-
rimantque : sed nihil efficacius exiccatis in tegula
ignita vermibus, exhibitoque illo puluisculo ver-
minantibus, confestim reliquos inhærentes corpo-
ri deiici contingeret, eadem ratione, qua Plinius, cō. *Lib. 10. c. 25.*
pluresque alij rerum abditarum indagatores asse-
runt, Homini à scorpionibus ictō, remedio esse ip-
sorum cinerē potum, in oleo vinōue demersum.
Sic rabidi canis morsum curari testantur nostrates
pilis eiusdem animantis exustis, illisque ex vino
propinatis. Propellit enim malum, virusque facit
innoxium, ac corpori, cui morsus illatus est, minus
infectum, quod virus eliciat, conficiatque. Sic ali-
quando geminata commixtaque contrariæ facul-
tatis venena, remedio sunt, non exitio. Quod festi-
uo epigrammate indicat Ausonius de vxore, quæ
virum aconito extinctum voluit :

*Toxica Zelotypo dedit Sxor mæcha marito,
Nec satis ad mortem credidit esse datum,
Miscuit argenti lathalia pondera vini,
Cogeret Et celerem Vis geminata necem.
Diuidat hæc si quis, faciunt discreta Venenum,
Antidotum sumet qui sociata biber.*

LEVI.

LEVINI LEMNII
MEDICI ZIRIZAEI OC.
CVLTARVM RERV AC
NATVRALIVM QVAE-
stionum

LIBER SECVNDVS.

*Humores, non malos Genios, morbos inducere: spi-
ritus tamen aereos se ipsos, ut tempestatibus im-
miscere, ac faces subdere.*

C A P. I.

*Humorum
prauitas et
copia mor-
borum ori-
go.*

NON desunt apud nos plerique, qui cum sint in naturæ operibus sobriè exercitati, ac morborum causas, originem, progressus, quæque comitantur symptomata, seu accidentia ignorent, atque illorum rationem assequi nequeant, in malos, infestosque Genios, qui nostris incommodis continenter inuigilant, hæc ipsa referant. Sic eos, qui ex tertiana febre decumbunt, tertio quoque die subeunte venas, malo Genio diuexari: in quartana itidem, Synochis, hoc est, continuis febribus, quotidiana, ephemera seu diaria, omnibusque febribus æstuosis atque vrentibus tale quiddam euenire imaginantur. Quod ipsum quàm sit absurdum, ac rationi dissentaneum, quiuis in naturæ arcanis vel tenuiter versatus facile iudicauerit. Cum enim ex quatuor elementorum concretione ac mixtura corpus humanum constet, ac conflatum sit, totidemque humores complectatur, qui ex facultate seminis quatuor qualitatum, calidi & humidi, frigidi & sicci

& sicci sunt participes, quid aliud statui possit, quam ex horum intemperie, excessuq; ac defectu morbos excitari, suamque originem sortiri? Argumento quòd illos mitescere videmus, ac sopiri, vomitu, sudoribus, sectione venæ, cucurbitulis parti læsæ affixis, hæmorrhoidum mensumque profluvio, tum iniectis clysteribus, subditisque podici balanis seu glandibus. Constituit autem Deus pro inæstimabili sua sapientia in natura rerum motus ordinator, nec quicquam temerè aut fortuito, sed omnia decenti ordine ac cōtinuata serie ferri voluitque voluit. Sic sidera, elementa, Oceanus, anni tempora, cælorum orbis suos habent motus ac vi- *Natura or- do ac series* ces, certaque lege decurrunt. Pari tenentur lege ac conditione humores, qui corpori humano inhærent, ac suos effectus propriosque motus ac certas periodos obtinent. Sic, ut per quadripartitas anni varietates suas quisq; humor vices obeat, ac facultates viresque in corpus exerceat. Sic sanguis eam conditionē ac vim sortitus est, ut vere vigeat, suæque naturæ morbos ac febres pariat nempe continētes, quæ nullas præbent inducias, nec ad infebrecitationē desinunt. Sic Cholera æstate alternis diebus reciprocante recurrenteq; æstu bilioso, tertianam inducit. Pituita hibernis mensibus, ubi com- *Humores sua tempora sortiuntur.* putruit, quotidianam intermittentem. Melancholia ineunte Autumno quartanam: Sic diaria vno die, aut paulò post finitur, quòd ipsa nō in humorum putredine, sed in halituoso eoque accēso spiritu consistat. Hæc autem omnia eadem ratione, pari que ordine & modo perficiuntur, quo ortus & occasus siderum, Oceani ætus & reciprocatio, herbarum, fruticumque germinantium amœna *Quatuor humorum decursus in corpore.* grataq; vicissitudo. Cæterum id admiratione non caret, quod quatuor humores certa horarū spatia, certasque diei partes sibi vendicant, ac diem no-

K

eternumque

*Matth. 10.**Mens ho-
minis dis-
culo ere-
ctior, ex
sanguinis
halitu.*

Itemq; æquinoctialem seu artificialem, per horas duodecim temporales sibi partiuntur. Quod à vero non esse alienum experimento comperi, cum horum obseruatione, febrium accessiones indubitanter prænunciare soleam. Viget enim sanguis Sorano Ephesio teste, qui Euangelistarum more spatia decursusque diei ac noctis per horas æquales metitur, ab hora noctis nona ad horam diei tertiam, quibus horis concoquitur sanguis, atque ab hepate elaboratur. Quò fit, vt mens antelucano, exortoque sole sit alacrior, omnesque cum egroti, tum sani erectiores, ob suauem effluxū, gratumq; sanguinis halitum. Bilis verò flaua suas vices obit ab hora diei tertia ad horam diei nonam, quo tempore naturalis vis ac facultas secernit à sanguine choleram, eamque ad fellis folliculum dirigit. Eoque fit, vt sub id tempus homo ad irā sit pronior, ac leuissimè excandescat. Bilis autem atra, seu succus melancholicus ab hora diei nona vsque ad horam noctis tertiam sua munia exequitur, clauoq; affidet. Quo temporis curriculo hepar defecatur, eluiturq; à sordido excremento, idque natura spleni destinat. Quò fit, vt illo horarum decursu mens hominis obnubiletur, atque ex atra densaque fuligine animus mœrore contrahatur.

*Humores
quique cer-
tis horis vi-
gent.*

PITVITA ab hora noctis tertia ad horā noctis nonam huic succedit. tunc enim peracta cœna concoctio in ventriculo perfici incipit, cibisque liquefcere atque elixari. Quò fit, vt phlegma stomacho innatans, atque ad cerebrum delatum, hominem somnolentum efficiat ac dormitantē. Quòd si horum omnium exactè rationem subduxeris, obseruabis iisdem ferè horis, quibus humores suis vicibus funguntur, accessiones, insultusque febrium inuadere, expletoque singularum horarum, quæ humoribus subseruiunt, spatio, modò synceri sint atque

atque impermixti, consistere ac terminari. Sic continentes febres & quotquot ex sanguine ortū habent, manē ingruunt, tertianæ sub meridiem, hoc est, hora sexta, quæ nobis est duodecima tam diei quam noctis. Quartanæ sub horâ nonam quæ nobis tertia est pomeridiana. Quotidiana ex phlegmate circa primas noctis excubias. Quod si humores redudent, atque inter se, ut assolet, implicati connexique sunt, nō seruant legitimum tempus, suosque insultus, cum acriores tum productiores faciunt, magisque diuturnos. Vt enim venti conglomerati sæuiores tempestates excitāt, cum scilicet, *Vnà Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis Africus, & vastos voluunt ad littora fluctus:* Ita vehemētior fit morbus ex humorum concursu & confluuiō, corpusque humanum sæuissimè excruciant congeminati morbi.

Nam corpore in vno

Frigida depugnant calidus, humentia siccis.

Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.

Horum effectuum causam, superuacaneum, imò friuolum est, in malos Genios referre. Cum hæc omnia in humorū putredine atque inflammatione, vel qualitate ac copia consistant. Ista siquidem efficiunt, ut sint vel breues, vel contractiores morborum circuitus. Cum autē sanguis plurimum corpori inest, vnicū eumque continuū accessum facit. Quod in venarum conceptaculis, per quæ, tanquā riuos atque aquæductus, vndique sanguis diffusus est, putredo atque inflammatio consistat. Quò fit, ut naturam tanquā solertem, fidumque consulem in seditione ciuili, belloque intestino, continenter operi insistere, nullaque intermissione oblectari morbo oporteat. Pituita verò flaua; bilis atque atra quòd minus copiosæ sint, extraque venarū angustias constitutæ, non perpetuò, sed intermissè

*Simile à
Ventorum
concurſu.*

Aeneid. 10.

Ouidius.

Met. lib. 1.

*Sanguis
quorū fe-
bres conti-
nuas exci-
tet.*

*Simile à
consulis so-
lertia.*

affligunt : minusque sunt læthales ex huiusmodi humoribus exorti morbi, quòd illis non pateat aditus accessusque ad cor, partesque principes, eoq; non facile illis cladem noxamque inferre possunt. Sunt tamen harum febrium nonnullæ diuturnæ, partim quòd materia redundans sit, partim quòd

*Melancho-
lici non fa-
cile inebri-
antur.*

*Simile à
candenti
ferro me-
lancholicis
aptum.*

*Melancho-
licorū na-
tura, & ubi
vino inca-
luerint.*

lento tenacique visco assimilis, adeo ut ægrè concoqui possit, atque eliquari. Quo fit, ut melancholicos rarius exhilarescere contingat, nisi affatim & meracius bibant. Est enim is humor impensè frigidus ac siccus. Huiusmodi autem constitutionis homines dicuntur soleo ferro similes, quod multo vrentique igni opus habet, ut ignescat, quò subigi malleis, fingique possit. Isti siquidem plurimo meracissimoque vino indigent, idque inoffensè perferunt: quò ubi incalescere cœperint, mimos, ridiculosque moriones se præbent. Camelum saltitare dicas. Nam cum sint natura seueri ac tetrici: vino perfusi, festiui affectant videri atque elegantes. Et quemadmodum non facile vino cedunt, illoq; obruuntur: ita ægrè illis temulentia discutitur. Cū enim bibant affatim, ac cibū ingerant affluentius: fit, ut densi fumi, crassiq; vapores tenacius fixiusq; cerebro inhæreant, adeo ut postridie illis imagina-

*Simile non
inelegans
ab accensis
adibus.*

*Cruditās
melancho-
licis noxia.*

tiones melancholicæ ingrauescant: Siquidem ex hesternò mero nodum sopito ac despumato totū renidet corpus ac subolefcit. Simile enim quiddā ijs euenit, quod ædibus accēsis, quas tametsi incendium non funditus absumpsit, nec omnia conflagrata sunt: retorridus tamē ex ambustis odor, naribus se ingerit ac cerebro officit: Sic istis ex pridiana crapula fuliginosi olidiq; halitus, ac ructu nidorosi, infensi sunt, menti q; ac cerebro acres mordacesq; fumosi inferūt. quos cum excutere nequeāt, atque identidem recrudescente phantasmata percipiant: denuò accumbere gestiunt, quò vini vapo-

res,

res, atque ex illis ortas absurdas imaginationes, vt
 clauum clauo, retundant. Cùm itaque sic se ha-
 beant morborum causæ, atque origines, eaquæ sit
 humorum natura & cōditio, vt nulla ratio potior
 excogitari, vel iniri possit accessionis insultusque
 febrium, quàm vel humorum copia, vel qualitas:
 non est, quòd quisquam existimet, aut opinetur
 peruersos Genios hanc concitare tempestatē, hanc
 inducere intemperiem. Scio equidem, nec id gra-
 uatè sum admissurus, Dæmones, hoc est, spiritus
 aereos scientia ac cognitione rerum imbutos, qui
 quæ omnia subodorari solent, non solùm humori-
 bus se immiscere, sed mentes quoque humanas ad
 pessima quæque instigare atque impellere: bonos
 quoque Genios, seu Angelos salutare ad optima
 quæque adiumento esse, ad eaquæ se præbere so-
 cios ac ministros. Sic Raphael se itineris cōmitem
 addixit Tobix filio. Sic in Samsonem irruit spiri-
 tus Domini & dilacerauit leonem, tanquam hæ-
 dum. In Saulem quoque insiliit spiritus Diuinus,
 & cum reliquis prophetis vaticinatus est. Postmo-
 dum verò spiritus nequam exagitauit, commouit
 quæ mentem illius, atque in Dauidis necem illum
 armauit. Sic tempestatibus se ingerunt, ac fulmi-
 na tonitrua quæ exacuunt, adeo vt illis ad nitenti-
 bus conuelli culmina spectemus, prosterni sata, pe-
 cudes, armenta quæ ac greges confici, quanquam
 tamen ventorū violentia atque impetus tale quid-
 dam absq; his efficiat. Sic Ecnephias & ventus Ty-
 phonicus, cuius meminit diuus Lucas, validè atq;
 impetuosè terris mariq; incumbunt, atque arden-
 tes facies, ignitosque globos eiaculantur attritu ac
 collisione nubium, adeo vt antemnas, vela quæ ad-
 uri contingat. Similem vim ac violentiam vallis
 quamlibet munitis bombardæ inferunt, quæ non
 solum proximos quosque, & quos glans attingit,
 K 3 feriunt.

*Mali Genij
corpus &
mentem op-
pugnant.*

*Mali Genij
Ventos ex-
asperant.*

Tob. 14.

1. Reg. 16.

Acto. 27.

*A bombardæ
violentiæ
simile.*

*Iob. 12.**Simile ab
astu maris.**Matt. 3.**1. Pet. 5.**Luca 22.**Cap. 10.**Iob locus**explicatus.*

feriunt, sed longius etiam consistentes, pauloque remotiores prosterunt violento strepitu, auræque sibilo. Hæc & pleraque alia licet naturali ratione fieri constet, Dæmones tamē vel conuiuente Deo, vel concessa illis potestate se his immiscere solent, omniaque sæuiores efficere. Sic Saulis melancholiam exasperauit sathanas, atque ad cædes & insidias, multaque funesta impulit. Quod tamen hic animi affectus, mentisque error ac perturbatio in naturales causas referri possit, ex eo patet, quod citharæ dulcedine subfederit furor ille, atque impetus animi, factaque mens sit sedatior. Vt enim ubi turbines ac sæuiores venti Oceano incumbunt, fluctus crebescunt, mareque exastuat: ut denique melancholicis natura tetricis iactura facultatum, aliæque incommoda mœrorem conduplicant, biliolis immodicus vini potus, vel aspera diætaria, salesque dentati iram exacuunt: Ita mali Genij, aut fraudulentij cōsultores hominū animos ad deteriora procliues in præceps agunt, adeo, ut voluntas alioqui alacris & prompta, impetus consiliorum ipsasque actiones moderari nequeat. Quod ipsū indicasse videtur seruator, cum Petrum increpitās, facesse à me, inquit, Sathana: Quo nomine illū perstrinxit Christus, quod illi aduersaretur, atque ab instituto, conceptoque consilio, quo nos redimere statuit, auertere illius mentem tentaret. Et profectò nisi Deus opt. max. singulari in nos fauore aduersarij furorem coerceret ac retunderet, nunquā subsistere posset homo, aut se tueri aduersus immanissimam huius belluæ ferociam. Omnem siquidem captat occasionem, omnesque tentat, exploratque aditus, quo imbecilles adoriatur, ut ventilet, cribretque velut triticum. Quocirca Dominus, ut palam testatur Iob, applicat illi gladium, hoc est, sæuendi modum ac mensuram illi præscribit, nocendi

cendi que metas Sathanæ constituit. neque enim
 vltra cōstitutum præscriptumque terminum pro-
 gredi fas est, nec patitur Deus quenquam supra vi-
 res, & quàm imbecillitas humanæ naturæ fert, af-
 fligi. Quo antidoto diuus Paulus Christi nomine
 omnes in periculo, vitæque discrimine, in calami-
 tate, morbis, inedia constitutos solatur, ac fulcit,
 cū non sinat Deus vllos tentari supra vires, sed
 commonstrat cum tentatione euentum, vt vel af-
 flictio viribus nostris respondeat, vel celeri effugio
 ab illa liberemur. Hæc eō verbosius à me enarrata
 sunt, quò intelligat equus lector id esse argumenti
 caput, nostriq; instituti rationem: Humores præci-
 puam esse causam morborum: Genios verò, astra,
 ambientis aeris qualitatem, aliaq; externa conco-
 mitari, vt accidētia. Cū enim omnes animi im-
 petus ratione, mentisque iudicio sedari contingat,
 corporis verò morbos appositis remedijs atque o-
 ptimo medendi vsu mitescere ac consopiri: quis
 aliò referri velit origines causasque morborum,
 quàm in humorum copiam ac qualitatem? Quod
 sicui insitos corpori humores excutere collubeat,
 atque in se ipso explorare, qua vi ac facultate pol-
 leant, experietur illos non modò corporis habitū,
 sed animi etiam mores constituere, sic tamen, vt
 morum institutio, tum pietatis ac religionis cultus
 & obseruatio primas potioresque partes obtineat.
 Sanguis siquidem, vel si qualitates spectes, calor
 & humor florido quidem corpore homines pro-
 ducit, at quod ad animum attinet, lasciuos, mori-
 bus Comicis, simplices minimeque fucatos, ac tan-
 tū non stolidos. Bilis flaua arido quidem cor-
 pore, ac subfusco profert, sed callidos, subdolos, in-
 geniosos, feruidi, ardentisque, ac concitati animi,
 prudentes, industrios, solertes, inconstantes, insta-
 biles, fraudulentos.

1. Cor. 10.

Humores
 corporis
 quos mores
 partantur

K 4

Quo

Pers. sat. 5.

Qui fronte polita

Astutam Cupido servant sub pectore Sulpem.

Melancholicus succus stabiles & constantes efficit, quique non facile à concepta persuasione resiliat, suamque opinionem deserant: Adeo ut si alicui sectæ addictos esse contingat, mordicus illam tueantur, nec facile ab illa resiliant. qui affectus in choleris mitior est, siquidem isti ob humores fluctuantes atque instabiles, spiritusque tenues, levi momento aliò transferuntur, & licet feruidi existant & clamosi, placabiles tamen sunt minusque pertinaces aut obstinati. Pituita ad formandos fingendosque mores inutilis est. Quò fit, ut hebetioris sint ingenij, nec ad vllas functiones ac munia apppositi.

Melancholicos, Maniacos, Phreneticos, quique ex alia causa furore perciti sunt, nonnunquam linguam alienam personare, quam non didicerint, nec tamen esse Damoniacos.

C A P. I I.

Humorum
mira vis in
concitanda
mente.
Ut vini, ita
humorum
vis mentē
concitat.

MIR A vis concitat humores, ardorq; vehemens mentē exagitat, cū agroti in afluosis febribus linguam quam non sunt edocti, modò disertè, modò obscurè & confusè loquuntur: Quod in *ἑνί γρηγοίς*, hoc est, à Dæmone obsessis fieri, non magnopere miror: cū illi omnia calleant, rerumq; omnium scientiam obtineant. Sunt autem humores tam violenti, atque atroces, ubi vel inflammati sint vel corrupti, ut eorum fuligo in cerebrum delata, quod in meracissimo quoq; vino affluenter hausto, obseruamus, peregrinam linguam extorqueat. Quod si à malis Genijs perficeretur, non conflescerent morbi purgantibus medicamentis, nec ijs quæ somnum conciliant, discuterentur. His enim & plerisque

risque alijs, quibus abunde instructa est res medica,
rite adhibitis, restitui illos videmus, atque ad con-
suetum loquendi vsum, mentemque sanio-rem re-
duci. Cum itaque feruentissima sit humorū ebul-
litio, vehemens quoque sit spirituum agitatio, men-
tique humanæ concitatissimus motus, & concus-
sio, quæ voces quasdam inauditas, linguamque prius
incognitam extundit: non secus quam ex contritu
ac collisione silicis, emicantes ignitasque scintillas
elici videmus. Est autem hoc menti humanæ infi-
rum, ut apposita aptaque sit ad percipiendam re-
rum cognitionem, ipsa quoque imbuta est artibus an-
te illarum vsum. Sic ut non sit absimile vero illud
Platonis, Nostrum scire nihil aliud esse, quam re-
minisci. Mens siquidem hominis omnium rerum
scientiā ac notionem in se ipsa complectitur, sed
mole corporis, densisque humoribus oppressa non
facile elucescit, eoque, ut ignis cineribus obdu-
ctus, exuscitari foueri que postulat, quod se proferant
ingeniti nobis igniculi, naturæque lumen resplen-
deat. Si quando igitur diuina hæc potiorque homi-
nis pars Anima concutitur morbisque exagitur,
ea profert, quæ in intimo recessu latitabant, infi-
rasque vires palam exerit. Ut enim stirpes quædam
nullum ex se odorem diffundunt, nec aliquid suaue-
olentiæ expirant, nisi subinde commoueas manu.
que demulceas: Sic quoque non proferunt se inge-
nitæ facultates ac vires, nisi, ut aurum in cote lapi-
deque Lydio, explorentur. Pari ratione Gagates,
succinum quod Amber vulgo dicitur, non conti-
nuo paleas, ac festucas, aliaque venti ludibria ad se
rapiunt, sed agitata, atque attritu concalefacta. Sic
cum pugiones acuis crebro, celerique motu, scin-
tillas emicantes exprimis. Ex herbis quoque & gem-
mis naturæ vis percipi cognosci que potest. Peonia
siquidem, viscum, fruticulus, verbena, Corallium,

*Simile a si-
licis attri-
tu.*

*Mens arti-
bus imbu-
ta ante do-
ctrinam.*

In Phed.

*Simile a se-
pito igne.*

*Simile non
inconcin-
nū ab herbarū
fragrantia.*

*Simile a la-
pidum ac
stirpium
effectu.*

*Vnde & in
concordis
spiritibus.* æmathites, vniones, smaragdi, aliaque amuleta,
hoc est, quæ noxia quæque amoliuntur ac depel-
lunt, corpori applicata, colloque appensa, præsen-
tanea vi vel morbos discutiunt, vel sanguinem si-
stunt, aliaque pro insita facultate præstant: sed hæc
omnia efficacius ac præsentius intus exhibita, at-
que in corpus assumpta. Experimentum à gene-
roso vino capere licet, quod naribus admotum o-
dore quidē cor reficit, mentemque excitat: verūm,
vbi in corpus reconditum delatum est (siquidem
in dolio nihil efficit, sed in venas dimanans) tum
demum vires suas explicat, atque homines quam-
libet stupidos disertos facit, ac mirè loquaces. A-
cuit enim mentem vini calor, quæque in cerebri
latebris delitescunt, prodit, atque in apertum pro-
fert. Pari ratione ac modo humores homines affi-
ciunt, vbi tota vis atque impetus morbi cerebri si-
nus impleuit, mentemque ac spiritus cum vitales,
tum animales concitare cœperint. Videmus enim
nonnullos in æstuosis febribus, quæ ferè æstate vi-
gent, copiosos promptosque fuisse in differendo,
vfosque oratione culta atque elaborata, eoque idio-
mate, quod morbo defuncti nullo modo exprime-
re potuerunt, quos ego pronunciaui non à malo
infestoque Genio diuexari, nec dæmonij instinctu
impulsuque illos ista peragere, sed vi morbi, humo-
rumque ferocia, qua tanquam face subdita mens
hominis exardescit atque inflammatur. Illos si-
quidem, admotis capiti fomētis, exhibitaque som-
nifica potione à morbo mentisque errore vindica-
ui: quo discusso omnium eorum, quæ ab his dicta
factaque erant, profunda cepit obliuio. quorum
nonnulla cum in memoriam illis reuocarem, sup-
pudescere cœperūt, miratique sunt in tantum sibi
excidisse mentem. Simili etiam ratione moribun-
di, quod in his excitetur ardens animi vigor, illos-
que

que antequam emigrent, rapiat diuinus quidam afflatus, vaticinari solent, quæque euentura sunt, certò prædicere, idque disertè atque oratione tam meditata, vt astâtes admiratione afficiâtur. Quod autem anima vtpote cælestis originis, ac diuinitatis particeps, præscia sit futuri ac vaticinandi perita imminete potissimum morte, suo loco dicetur.

*Quur ani-
ma migra-
tura vati-
cinetur,*

De Epilepsia, quam cum veteres, tum recentes plebey in certos Diuos referunt, violentia ac sauitia: qua denique ratione expugnari possit. Obiter comitali morbo, lethargo, apoplexia oppressos non confestim sepulchro inferendos.

C A P. III.

QVOS effectus obtineant in corporibus humanis humores, quidve efficiant, aliàs demonstratum est. Verùm, cum hi pro locorum ratione ac discrimine varijs, diuersisque modis illa afficiant, de his quoque dicendum putavi, quæ cerebro inhaerent Illi siquidem qui in cellissima parte corporis consistunt morbi, non solum dolores infligunt, sed sensum motumque eripiunt, ac menti iacturâ inferunt, quod in apoplexia & lethargo, quæq; in teneriorem ætatem & sexû muliebre impotentius sæuit, Epilepsia spectare licet. Veteres, reclamante Hippocrate, in peculiâres diuos morbum comitalem referebant. Cum enim proximè adstantes, tam subitò miseros conuelli prosterneque videret, existimabant vel Diuos aliquos illis infestos, vel malos Genios hanc calamitatem clademque inferre: quocirca vota illis nuncupabant, tabulasque votiuas erexerunt. Hinc nostra ætas Epilepsiam in multas species discriminat, atque aliam D. Ioan. ni Christi præconi, aliam Cornelio, Hubertoque

*Morbus
comitalis
in quẽ refe-
rendus,*

*Diuis non
assignandi
morborum
cruciatum,*

assignat.

*Comitialis
morbi dif-
ferentia.*

*Luna mor-
bos humi-
dos exaspe-
rat.*

*Aphorif. 7.
cōment. 5.*

*Epileptico-
rū habitus
formidabi-
lis.*

assignat. quorum simplicitati, vt neminem deceat
insultare: ita sensim illam persuasione illorum
animis eximendam censeo, quò in naturales cau-
sas ista referenda intelligant. Pro habitu siquidem
& constitutione corporis, pro organorum ac mea-
tuum amplitudine vel angustia, proque humoris
viscosi redundantia, varias diuersasq; differentias
percipiunt, ac mutationes subeunt: hinc alij vlu-
lant, canumque more latrant, alij sibilant ac denti-
bus strident, nonnulli clamores edunt horrendos,
atque intentius vociferantur: non desunt, qui pror-
sus obmutescant cerebro praesertim oppleto den-
sis humoribus, oppressoque diaphragmate, atque
occlusis respirandi fistulis. Quò fit, vt spiritus inof-
fense commeari nequeat, atque vltro citroque re-
ciprocare, qui omnium acerbissimè mihi torqueri
videntur. Horum autem symptomata grauius in-
ualescunt, ac seuiora efficiuntur, cum vel luna im-
pleri vel inchoari incipit, aut vbi ea cor vel cerebrū
obsidet. Tunc enim humores maximè redundant,
praesertim vbi post Aquilonē Austri spirare coepe-
rint, venti vt turbulenti atq; insalubres: ita frigidi
& humidi. Siquidē humida corpora, ciboq; & cæ-
lo vtentes humido huic malo sunt magis opportu-
ni, morboque comitali expositi: argumēto quòd
impuberes ac foemine potissimum eo infestantur,
quibus nisi circa annum quintum & vigesimum,
augeſcente calore natiuo, qui siccius temperamen-
tum inducit, desinat, vltraque eam aetatem produ-
catur; ad mortem comitari solet, hoc est, non nisi
mors finem morbo imponit, eoque vita termina-
tur. Cum igitur tam euidentis sit causa morbi Comi-
tialis, persuadendum censeo imperitæ plebi, non
aliò referendum, quàm in naturales humorū mo-
tus, quò minus exhorrescant homines, vbi spectare
cogantur os rabidum ac distortum, genas infla-
tas,

tas, buccas humore spumaque turgidas: sed illos adire ne metuant, atque aliquod lenimen doloris, medelamque adferre curent. Hoc siquidem efficiunt spectatores meticulosi ac trepidantes, ut multi se crudeliter dilacerent, caputque, postibus ac solo illidant, utque multi deplorati iudicentur, eosque efferri contingat, ac sepulcro destinari, antequam anima in auras prorsus euauit. Compertum enim habeo nostra & aorum memoria, nonnullos effracto capulo reuixisse. Quamobrem lege cautum esse conuenit, ne Libitinarij ac Vespillones præproperè quos mortuos existimant, extinctæque animæ speciem præbere vident, loculo includant, eos præsertim qui apoplexia, aut morbo comitiali, vterique strangulatione suffocantur: cum in illis nonnunquam delitescat anima, quæ rursus corpus spiritu vitæque imbuit. In contagiosis autem febribus, vel cum peste feriuntur homines, non necesse est, nec cōsultum arbitror tam anxie ista obseruare, cum statim à morte serpat contagio, atque astitibus labem inferat. Minus autem periculi imminet ijs, qui viuis peste correptis adstant, infectisque obsequium præstant, quàm vbi morientibus assistunt: tunc enim se diffundit contagio, atque ad obuia quæque dimanat. Simile enim quiddam corporibus recens extinctis euenit, quod cereis, lychnisque ac funalibus, quæ accensa nullam graeolentiam naribus offundunt: at extincta, flammaque sopita tetro vndique fumanti que odore cœnaculum complent. Ita plus periculi imminet, vbi animam exhalantibus præsto sunt, quàm vbi aliquid adhuc vitæ superest, aut vbi horas aliquot extincti frigent ac rigescunt. quòd si paulò diutius, supraque legitimū tēpus huiusmodi corpora referues inse-pulta, olida efficiuntur cadauera, sensimque mephitim exhalant, ac sanie taboque diffluunt, quod in

*Apoplecticis
serius hu-
mandi.*

*Peste extin-
ctis ocyus
humandi.*

*Simile ap-
positum ab
extinctis
funalibus.*

apo-

*Humorum
motus &
reolutio
en mortuis.*

Ioan. 11.

*Christus
quid ser-
Lazarum
suscitauit.*

Incubus.

apoplexia, frigidisq; cerebri morbis rarò cōtingere
solet, nisi vel status cēli sit calidus, vel corpōra obe-
sa existant. Quæ si nō impediunt, ne tale quiddam
obstet, non nisi elapso triduo huiusmodi corpo-
ra inhumanda. Siquidem expleto duarum & se-
ptuaginta horarum curriculo, humores sisti con-
tingit, moueri que desinunt, quod luna eo tempo-
ris spatio, vnum Zadiaci signum peregerit, cuius
vi humorum decursus in corporibus perficitur.
Quæ ratio effecisse dicitur, vt CHRISTVS capta-
ta occasione Lazarum quatruiduanum, in vitam
postliminio reuocarit, ne quis calumniari possit il-
lum non fuisse mortuum, sed animi deliquio cor-
reptum ex euentita morte reuixisse. Ipse quoque,
cū negotium salutis humanæ sua morte ac re-
surrectione peregit, eandem occasionem arripuit.
Siquidem præter id quod lateri vulnus læthale ef-
fet inflictum, totum triduum peregit in monu-
mento, quò omnem ansam præcideret ijs qui si-
nistre parumque reuerenter, nec satis pro dignita-
te de illius morte & resurrectione sentire possent,
omniaque illius dicta factaque rapere in calum-
niam. In quo errore ac vesania Iudæi etiamnum
persistūt. Cæterum cū morbi qui mentē homini
eripiunt, tam sint formidandi, vt nemo non astan-
tium horrore concutiat ac contremiscat: factu-
rus sum operæ precium, si remedia, ea que præsen-
tanea, nec ex triuio petita adiecero, quo quisque
etiam à re medica alienus, se suosq; munire possit,
atque ab ijs immunem præstare. Et quoniam om-
nes cerebri morbi præsertim qui ex frigido humo-
re consistunt, inter se sunt affines, singulis indiscri-
minatim possunt accommodari, nempe memorię
detrimento, vertigini, palpitationi, tremori, epile-
psie, lethargo, apoplexi, nocturnisque ludibrijs, at-
que incuborum suppressionibus, qui morbus iφi-
αλτης

ἄλτῃς Græcè dicitur. Inter innumera quæ his malis **Demaere**
 obfistunt ac medentur, quatuor potissimè effica-
 cissima comperi, non tam experimento, quàm ra- *Remedia*
 tione comprobata, Semen Peoniæ orbiculare ac *incubi.*
 nigricans, nam angulosum & coccineum rubore-
 què perfusum, ad hæc inefficax est.

Scyllæ radix turbinata ac bulbacea.

Cranei humani ramenta,

Fruticulus aut virgultum, quod Viscum vocant.

Quorum effectus, & qua ratione illos perficiant,
 singulatim demonstrare pergam.

Peonia Galeno non minus decantata, quàm Bras- *Peonia*
 sica Catoni, non solum à qualitate elementari, sed *qua si pos-*
 totius substantiæ vi ac proprietate specifica, hunc *leat.*
 morbum expugnat. Pueros autem, in quibus vis
 morbi minus valida etià à collo gestata hoc mor-
 bo collapsos erigit. Discutit enim consumitq; hu-
 morem pituitosum, qui huius morbi est semina-
 rium. Intus verò exhibitæ huius baccæ, etiam in
 adultis efficacius id præstant. Siquidem flatuosum
 imbutumque veneno humorem absorbet, ac cor-
 pus ad temperamentum calidius, sicciusque perdu-
 cit. Hoc autem semen præstantissimum nonnulli
 asserunt, quod à Peoniæ, quam masculi nomine
 designant, prima foetura emergit. Diu enim stolo-
 nes, hoc est inutiles frutices culmosque effætos, ac
 semine destitutos profert: Vbi verò perfectè ado-
 leuit, siliquis dehiscenibus, hinc baccas atro colo-
 re politas, hinc acinos coccineo flagrantiq; rubo-
 re nitidos, ostendant, nigricans semen in vsum re-
 seruandum, non tamen ea vanitate ac superstitio-
 ne, vt sequentis anni semē credatur inefficax, cum
 à decimo partu etiam qui emerfit foetus, præsen-
 taneam vim habeat, modò ne cariosus sit, & eua-
 nidus.

Scylla facultate & viribus Peonia superior mirifi- *Scylla quæ*
 cam

Si polleat in epilepsia cam vim habet, non solum in epilepsia, sed omnibus morbis qui ex lenta pituita, viscosisq; humoribus contrahuntur, in quacunque corporis parte consistant. Est enim vi absterforia, qua tenacia quæque dissolvit. In quem usum ex eo confecta oximelitis à me exhiberi solet cochleari mensura, quæ quoniam insigni est amarore, cum Serapio de stechade illam diluo, nucisque myristicæ seu muscatæ pauxillum admisceo, aceto quoque Scyllitico subinde os collui præcipio, sic, ut pauxillum diglutiant.

Cranium caluæque humana.

Porro Cranij humani scobes, aut ramenta præsentanea quoque experior in exiccandis humoribus, qui huiusmodi morbos inferunt, si pars aliqua ex masculi calua lima accuratè contrita, maris mulieris verò, muliebri sexui exhibeatur, idque ex vino, vel oximelite Scyllitica, non sanè occulta omnino proprietate, sed quòd valenter exiccet: qua ratione coagululum, sanguisque leporinus dissenterias, aliaque profluvia compescit. Sic usu atque experientia compertum habeo, Ossa humana dissentericis ex vino rubro exhibita, fluxum sanguinolentum cohibere, astrictoria ratione, ac vi exiccante, quod efficaciter etiam præstat *πιάφελτος* facitium, hoc est, munia Arabica, præsertim si momentum suc-

Ossa humana Comitiali morbo idonea.

Viscū plantæ quo effectus contra epilepsiam.

cini marini, quod vulgo Sperma coeti dicitur, admisceas. Supradictis effectus proxima ne dicam superior Viscum, eo opinor nomine insignitum, quod acinis seu baccis glutinosus humor subest, qui digiti attritu lentescit. neque enim ea voce designatur viscilago venenata, mucosusq; glutinosus, quæ Ixia dicitur, qua linguam inflammari omniaque interanea cōglutinari contingit, sed planta fruticosa, qua nihil apud sacerdotes Galliæ, quos Druidas Cæsar vocat, sacratius, nunquam in terra, sed petrenni virore in Illice & Quercu nascens, non ex semine,

Comment. lib. 6.

mine, sed ex palumbi, turdiq̃ue excremento. Frutex is sæpius mihi conspectus est cubitali altitudine, colore intus porraceo ac viridanti, foris subfusco, folio buxi vergente ad croceum. Quod omnis eruditionis parens, & quo nemo in cognitione rerum versatior, eleganti carmine commonstrat Virgilius.

Talis erat species auri frondentis opaca

Aensid. 6.

Illice: sic tens crepitabant bractea vento:

Quale solet syluis brumali tempore Viscum

Fronde virere noua, quod non sua seminat arbor,

Et croceo fætu teretes circumdare truncos.

——— *Latet arbore opaca*

Aureus, & folijs & lento vimine ramus

Auricomos generans acinos, atq; arbore fætus.

Quo indicat poëta, nulla re magis cedere mortiferos insultus, morbosq; cerebri læthales expugnari, quam aurei huius fruticis vsu & medela. Humores siquidem tenaces discutit, extenuat, exiccat, morboq; comitiali iustifica vi medetur, puluisculo huius vino meracissimo assumpto. Restat iam vt Alcis vires excutiamus, quod animal Caprarum esse generis, sed maiori corporis mole, Caius Cæsar in Cōmentarijs testatur. In Biblijs Tragelophus, seu hircocerus dicitur, assimilis Rupicapreis, quibus Iudæis vesci fas erat. Huius ungula præsentanea vi pollet aduersus morbum Comitiale, quod multis experimentis comprobatum habeo, licet ratio mihi visa sit obscurior. Sunt apud Belgas, quod regio plus satis humida frigidaq; sit, atq; Auster cōtinenter spiret ventorum insaluberrimus, complures huic morbo obnoxij adeo, vt in compitis ac triuijs miseranda spectacula hominum oculis exhibeantur, sic vt passim ad hoc remedium tanquam ἀλεξίκακον, hoc est, quod malum depellat, confugiant. Mihi sanè semel atque iterum contigit, vt mu-

Alce,
Ecland.

Belli Gal. 6
Dent. 14.

Auster epi-
lepsiā ex-
citat.

L hiercula

*Reigeste
narratio.*

*Quaratio.
ne foris ad
meta mor.
bos mitigat*

*Simile à ro
tis ferusdis
& filicibus
scintillan-
tibus.
Unicornis
Venenis ob-
sistit.*

liercula quædam in ædium nostrarum vestibulo,
tanquam fulmine icta, concideret: quod ubi essem
conspicatus, accedo propius, atq; annuli gestamen,
cui Alcis particula inserta erat, digito qui infimo
proximus est, infero: illa euestigio crexit se in pe-
des, potuque refocillata iter inceptum alacriter per-
egit. Altera quædam cum domo abessem, pro fo-
ribus edito clamore insolito, de repente in terram
concidit, soloque caput illisit: ibi vnus ex familia-
ribus Alcis partem palmæ imposuit, manūque in
pugnum complicata, quod annulo inclusa non ef-
set, morbum confestim depulit. Hæc fieri credide-
rim specifica vi, abditæque proprietate substantiæ,
vel quod eximia exiccandi, discutiendiq; potestate
polleat. Porro nisi esset res solida, statui posset efflu-
xum quendam emanare, qualem flores, olentesq;
herbæ effundunt. Quod tamen fieri posse persua-
sum habeo, licet emanantes spiritus tenues sint, at-
que aridi minimèq; vaporosi, adeò vt sensui minus
existant expositi, ab eoque non nisi latenti vi per-
cipiantur. Sic lapides, gemmæ, aurum, ferrum, atq;
ænea quæque occultam quandam vim expirant,
sed agitatione concalefacta, aut eorum nonnulla
ignita, manifestius odorandi sensum excitant, se-
sequè corpori potentius insinuant. Quod ipsū per-
cipimus, cum celeri, rapidoque motu rotæ ferues-
cunt, vel cum equi ferrata vngula sic strata feriunt
vt ignescant. Continuo enim fuliginosus ac retor-
ridus odor in aëra se aurasque diffundit. Quod si
effectus huius causa non sit satis euidens, nullaque
probabilis ratio excogitari possit: saltem ea vi ista
perfici statuamus, qua monocerotis cornu aqua vi-
noque immersum venenata quæque discutit, atq;
araneas contactu conficit. De lapillis, qui hirundi-
num ventri eximuntur, tum qua vi epilepsiæ me-
dentur, alio loco dicetur.

Qui

Qui fiat, vt morbi longi sint ac diuturni, nec facile medicamentis cedant: Vnde febres recidivæ, vna deq; induciæ, atq; intermissio. Quæ scire omnium interest, ne quis facile morbo tentetur, aut vt illū citò excutiat.

CAP. IIII.

MORBI diuturni, quique in longum tempus *Asimilitudo* producantur, non in scite componi possunt, diffi- *dine exor-* cili, longoque itineri ac spinoso, quod homo inua- *dium exitu* lidus, parumpue firmo corpore, deniq; suffarcina- *neris diffi-* tus ac mole degrauiatus cogitur pedibus emetiri, *cultate.* Ipse propter itineris difficultatem, atq; oneris molestiam cunctantius progreditur, premiturque grauius, quam si vehiculo illum prouehi contingat, vel ab obsequioso facundoque comite aliqua oneris parte leuari. Cum aut ob multas variasque causas morbos protendi atque in longū tempus protrahi contingat, inter ceteras illa mihi visa est præcipua: Quod inter initia, primosq; morborū insultus, syncerum fidumq; medicum accire negligant, qui præscripta salubri diætâ, ac medicamentis opportune, summaque dexteritate adhibitis, naturæ imbecillitati possit adminiculari, illamq; artis præsidio fulcire. Est siquidem Medicus naturæ administer, eiusque salutî ardentè inuigilat, ac conseruationi totus incumbit. Quò fit, vt cum ignorent, quid ipsis vel prosit, vel officiat, nullo discrimine, nulloq; delectu vitiosos prauosque cibos etiâ in ipsis morborū accessionibus insultuque ingruente, ingerant, quibus oppilatio ac putredo augefcit, morbusq; vires colligit, atq; omnis corporis vigor labascit. Quòd si in Autumnum morbi incidunt: *Principijs obstandum*
Medicus natura ad-
minister.
Morborum siquidem cursus redit actus in orbem;
Atq; in se sua per Vestigia voluitur annis.

*Simile à re
fluxili.*

*Simile à
defricādis
dolys.*

*Libr. 2. d.
pho. 10.*

*Libr. 2. d.
pho 12.*

Iam gemina cooritur diuturnitatis causa, partim ob copiam frigidi viscosiq; humoris, partim ob lentorem ac tenacitatem; Autumnales enim hibernęque anni partes refrigerant, densantq; humores, ac tarditatem iniiciunt, causasq; diutius immorandi innectunt. Quò fit vt non facile morbi desinant, aut discutiantur, quòd humores crassescant, ac concreti sint, cutisq; minus spirabilis existat. Vt enim pix, cera, seuum, resina, omnisque fluxilis materia hibernis mensibus indurefcit, minusque cedit tractantis fingentisq; articulis: sic frigidò statu celi humores ægre liquefcunt, ac dissoluuntur. Argumento, quòd hyemali tempore minus sudoris erumpat. Quapropter quæ vehementer abstergunt, ac meatus expediunt, exhibere cõuenit. Non secus enim humorum sordes ac strigmenta huiusmodi corporibus inhærescunt, quàm fex aut amurca dolijs, quæ aqua salsa, vel muria macerari postulant, ac scopis defricari, quòd nitescant, omnisque odor, quo sunt imbuta, aboleatur. Alioqui quicquid in illis reconditur, vitiat, atque acescit. Quò mihi rectissimè dixisse visus est Hippocrates: Impura corpora quantò magis nutrias, tanto magis lædes. Putrescit enim alimētum, ac corrumpitur vitiosis humoribus admixtum, eoq; fit vt diutius cum malo luctentur, aut si quando medici industria, aut naturæ viribus morbus mitescere cõperit, oborta leuissima occasione, recrudescit, ac redintegratur. No ua siquidem, recensque corruptio ac putredo corpori inducitur, quam comitatur fœdus odor & graueolentia, quam etiam ex halitu percipimus, quæ per corpus latè diffusa spiritus vitiat, caloremq; natium, quod perspiratio inhibeat, extinguit. Quò spectat illa Hippocratis sententia: Si qua vestigia. vllæque reliquæ in corpore resideant, morbos recidiuos excitari, febresque reaccendi: neque enim alimen-

alimentum in corpus assumptum vires auget, sed
 prauis succi admixtione corrumpitur, morboq; dat
 incrementum, quod in quartana, nothisque ac spu-
 ritis tertianis perspicimus, cum Medico non acqui-
 escunt, nec commoda victus ratione vtuntur. In-
 termittuntur tamen hę febres, prębentq; inducias,
 quia extra venas humor consistit, atque à corde est *Vnde febris*
 remotior. In continuis autem febribus indefinen- *um indu-*
 ter affligi homines contingit, ob acres mordacesq; *cia.*
 fumos inflammati sanguinis, bilisq; accensę intra
 capacitates ductusq; venarum, qui cum non habe-
 ant liberum exitum ac perspiratum, è directo cor-
 atque hepar feriunt, suaque putredine ex oppilati-
 one coorta, inclementius infestant, quàm si foras
 extraque venas effundi contingat. Siquidem cum *Sanguis pu-*
 magna sit humorum copia, ac putredo vehemens, *tre dini ob-*
 magna; huius ad putrefactionem proportio (san- *noxius.*
 guis enim ex calidi & humidi qualitate promptius
 putredinem concipit) fit vt continenter hę febres
 sæuiant, ac celerrimè ad statum properent. Vnde *Lib. 2.*
 Hippocrates morbos vltra decimum quartum diē *apho. 23.*
 non produci, asserit: nonnunquam verò, vbi ma-
 teria furiosa est, ac turgescit, quinto die, septimo,
 nono, vel vndecimo terminari. Cōtrario modo se
 habent causę februm, quę per circuitus statisque
 vicibus inuadunt ex vi quadā & qualitate humori
 ingenita, locique ac temporis ratione, qua fit vt in-
 termisere accessum faciant, vt anticipent, vt segnius
 feriusque moueantur, vt instabiles sint atque incō-
 stantes, vt paroxysmus longius protrahatur. Anti-
 cipant autem accessiones, atq; inualescunt, vbi hu- *Anticipan-*
 morem augeri contingit, atque ardentius inflam- *tes febres.*
 mari, aut vbi aliquis error commissus est, aut in ci-
 bo potuque aliqua subest intemperantia. Cunctā-
 tius verò, tardiusque inuadit atque insultus mites- *Retardan-*
 cit, cum materia minuitur, discussa; oppilatione *tes febres.*
 ac pu.

*Instabiles
& errabun-
da febres.*

*Longa fe-
bres.*

*Simile à
Sirentibus
lignis &
annosa car-
ne.*

*Intermittē-
tes febres.*

*Carbuncu-
li extra cor-
pus febres
excitant cō-
tinuas.*

*Simile ab
Urbe obse-
sa desump-
tum.*

ac putredine, sensim oppilatio sopitur, ac consile-
cit. Cum autem humor alter alterius naturam a-
fciscit, aut locum demutat, vel alterius cōmissione
confunditur, nullo ordine, motuq; instabili circui-
tus procedunt, nec vllum certum obseruant acce-
dendi modum. Longam accessionem facit humor
vaporq; copiosus, ac latè per corpus effusus, crassus
deniq; ac viscosus. Siquidem vt ligna humida ac vi-
rentia non nisi longo tempore inflammarī consu-
miq; possunt: vtq; caro bubula præsertim vetus &
annosa diu elixari postulat: ita humor viscosus di-
utius macerari debet, ac concoctione mollescere,
fieri q; fluxilis, quo excretioni reddatur idoneus.
Cæterum cū paulò antè demonstratum sit, hu-
mores vbi extra venas putrescunt, atque in quavis
corporis parte inflammantur, intermittentes, quæ-
que respirandi spatia concedunt, febres excitare:
eosdem plerunq; obseruamus continuos motus
ciere, tametsi extra venas cōstituti sint, cū copiarū,
tum ferocitatis ratione. Quod ipsum in paribus
φλεγμονῇ, hoc est, inflammatione obsessis, in Carbu-
culo, in bubonib. omniq; apostemate contagioso
ac pestilenti perspicere licet, in quibus febris accen-
ditur non intermittens, sed continua, tametsi vi-
rus extra venas eruptionem fecerit, atq; à corde sit
remotius. vis enim pestifera ac venenata ad cor pe-
netrat, partesq; principes infestat, ac spiritus cum
naturales, tum vitales inficit. Quò fit vt huiusmodi
morbi etiam inter acutos referantur, quòd celeri-
ter ad statum properant subitāq; fiat vel ad mortē,
vel ad sanitatem mutatio. Simile enim quiddā illis
corporibus euenit, quod vrbi obsessæ, quæ tam acri-
ter ab hostibus oppugnatur, ac machinis tormen-
tisq; bellicis nulla intermissione concutitur, vt nō
videatur diutius posse subsistere, hostiumq; violen-
tas impressiones perferre, adeò vt singulis momētis
oppri-

opprimenda videatur, nisi bombardis ac catapul-
tis viriliter se hosti opponat, vel eruptione facta il-
lum propulsare ac conficere pergat: nam deditio-
ne salutem vitamq; pacisci, quod hi faciūt, qui vel
hosti, vel morbo segniter obsistunt, ingenerosum
est, ac plerunq; damno coniunctum, cum plerun-
que victores pactis stare non soleant, fidemq; falle-
re: Sic in morbis acutis vsuuenire solet, vt egroti vi-
olentiam morbi non sustineant, vtrāque dies qua-
tuordecim vel citra eos vitā prorogare nequeant, *vt hostiū, i-*
nisi natura validam fortemq; se præbeat, atq; artis *ta morbo-*
Medicæ præsidio acriter morbo obsistat, depulsoq; *rum insul-*
ac confecto hoste victoria potiatur, qua adeptæ, æ- *tus propul-*
grè quidem vires colligit, atq; ob vim illatam non
confestim conualefcit, sed instaurare vires pergit, *A morbo*
atq; vt conquassata conuulsaq; mœnia ac propu *vires in-*
gnacula, erigere *stauranda.*

*De ijs, qui subducto lecto, somnoq; oppressi ambulāt,
ac perreptant culmina, aditumq; tabulata, mul-
taq; perficiunt dormitantes, quæ vigilantibus ac-
cessu, aditumq; sunt difficillima, quæq; summa cura
perficere, præstareq; nequeant.*

CAP. V.

CONTINGIT nonnullos in florenti equi-
dem, viuiddq; ætate (nam seniculi vtpote spiritu vi-
tali vel extincto, vel flaccido, tale quiddam moliri
nequeunt, vt qui etiam in Genealis thori ascensu
segnes sunt ac tardiusculi) in tempesta nocte vel an-
telucano, exilire, ac lecto se subducere, quæque ac-
cessu, aditumq; vigilantibus sunt difficillima, perfici-
cere, eaque tam inoffensè peragere, vt nemini non
spectantium admirationem stuporemq; incutiāt:
Quod si illas non interpelles, nec ab incepto reuo-
ces, sensim se denuò in lectum referunt. Caterum

*Ambulare
ac socife-
rari in som-
no, unde e-
ueniat.*

Incubus.
De maere
Ambulones
nocturni
non appel-
lands pro-
prio nomi-
ne.

Decubitus
in dorsum
noxius.

cum ista obeunt, si illos nota agnitaque voce, aut eo nomine, quo Christianismo sunt insigniti, ac baptismo initiati, compellare pergas, ex consternatione, incussoque terrore, ac perturbatione decidunt, dissipatis scilicet spiritibus, discussaque vi ac facultate naturali, qua illa perfecerunt, itaque permittendi sunt suo motu ferri, atque in priores sedes se sponte recipere. Qui vero Incubo opprimuntur, nocturnisque suppressionibus fatigantur, quod fit ubi cordi ac cerebro fuliginosi densique spiritus incumbunt, vellicari debent proprioque nomine excitari. confestim enim, etsi non magnoperè vocem intendas, sibi restituntur, atque ad se redeunt, discussis scilicet fumis, ac subsidente sanguine, qui per riuos, ductusque venarum diffunditur. Magna autem ex parte hic affectus ineunte vere illos corripit qui assidue ventriculi cruditate laborant, qui frequentius in dorsum, ac resupini decumbunt. Quò fit ut patulis oculis atque inconniuentibus, apertoque ore atque hiantes, magno valetudinis incommodo somnum capiant. Subito enim velut graui ingruente mole eam angustiam percipiunt, ut suppressa voce suspiria gemitusque plorabundos edant, qui tamen, ubi quis inditum illis nomen inclamat, ocyus se in latus deuoluunt, illasque striges ac Lemures, quibus se opprimi imaginantur, excutiant. Contrario modo afficiuntur nostri Ambulones: Illi siquidem clausis oculis in tenebris dimicant, ac strepitu tumultuque omnia complent, nonnumquam silentes sursum deorsumque rapiuntur, ac nullo fulti adminiculo summa tectorum fastigia ascensu superant. Quæ ab ijs fieri persuasum habeo, ex sanguine turgido ac spumanti, tum estuoso feruidoque spiritu, quæ in mentis sedem delata animæ vim ac facultatem, qua functiones suas perficit, partesque instrumentarias ad actiones impellit, agitant,

agitant, atque ad huiusmodi motus effectusq; con-
 citant. Quò fit, vt corpus spiritus animalis impul-
 su, qui neruorum ac musculorum robur, hoc est, *Feruidus*
 sentiendi mouendique munus in cerebro conti- *spiritus car-*
 net, ac tuetur, in sublime feratur, eiusque vi etiam *sa motus in*
 per somnum ad tales actiones incitetur. Sunt au- *somno.*
 tem istiusmodi conditionis homines raro laxoque
 corporis contextu, ac molis exigue, sed magna spi-
 ritus agilitate, animoque feruido. Vnde euenit, vt
 si vel extremis manuum pedumque articulis præ-
 hendant aliquid, se librent ac fulciant, contactisq;
 tabulatis adhærescant. Simile enim quiddā ijs cor- *Simile à*
 poribus accidit, quod turbinatis illis dolijs, quæ a *marinis do-*
 pud Belgas Oceani ostijs iniiciuntur, quò nautæ *lijs.*
 fidam stationem, tutumque portum consequan-
 tur, ac loca vadosa, scopulosque latentes declinēt.
 Illa siquidem licet ferreis laminis obducta sint, ca-
 thenisque reuincta, ac ponderoso ingentique saxo
 alligata: fluitant tamen, ac mari innatant, nec nisi
 dehiscant, in imum deoluuntur: quoniam spiri-
 tu, ac flatibus, aëreque copioso, adhibitis in eum v-
 sum follibus, oppleta sunt. Sic isti quoniā flatibus
 turgescunt, ac spiritu aëreo implentur, in sublime *Simile à li-*
 rapiuntur, ac suspenso, lenique gradu vt limaces, *macibus*
 ac cochleæ, quæ cum oculis carent, protensis cor- *cornicula-*
 nibus prætentant iter, editissima quæque perrep- *tis.*
 tant, nocturnasque ambulationes perficiūt. Quòd
 verò inoffensè nulloque corporis incommodo i-
 sta peragant, nec labi contingat, aut in præceps agi,
 eò fit, quòd sensim ac nullo metu, nullaque trepi-
 datione, aut discriminis respectu ista aggrediātur,
 quæ plerumque vigilēs à rebus anxijs ac periculosis
 vel auocare solent, vel deterrere. Siquidem non a-
 lia ratione hæc attentare solent, quam ebrij ac mē-
 te capti, qui inconsultè, magnaque temeritate atq;
 audacia, pericula quæque aggredi non metuunt,

L 5

quibus

*Lib. de Co.
morb.*

Ardelio.

*Homines
interdū
inquieti,
noctu cla-
mosi sunt.*

Lib. 4.

quibus si postridie, aut ubi mente constare cœpe-
rint, in memoriam reuoces, quid egerint, quantaq;
discrimina subierint: omnia prorsus excidisse sibi
ingenuè fatentur, totoque corpore horrescunt, cū
ab alijs, quibus se periculis obiecerint, quasi Træ-
gœdias atq; intemperies excitarint, referri audiūt.
Quod si huiusmodi corporibus humores minus
exæstuant, minorque sit spirituum ardor atq; agita-
tio, vociferari tantū illos ac subfiliare contingit, sed
lecto, spondæque inhærere: neq; enim tam validi
sunt, tamque violenti spiritus, ut subtolle corpus
possint. Quibuscunq; enim Hippocrate teste, cere-
brū incalescit, quod biliosis fit, nō pituitosis, hi no-
ctu clamitāt, ac tumultuantur, præsertim si tumultu-
uosè ac feruidè sua negotia, actionesque diurnas
perficiunt, rerumq; suarū satagunt. Ut sunt Ardelio-
nes quidam, hoc est homines inquieti ac iactabū-
di, qui omnibus se negotijs ingerunt, atq; ultro ci-
troque discursant, mirisque vtuntur gestib. quos et-
iam ex oculis deprehendere licet, ex vultu, incessu,
vestitu, totoque corporis habitu, quorū singula va-
rijs modis componunt, atq; immutant, aliamque
personam subinde sibi asciscunt, nempe vel histrio-
nis, vel palæstritæ, aut denique agyrthæ, hoc est, cir-
cumforanei circulatoris, qui ad nugas plebem con-
uocat. Quò fit ut in somno exilient, ac plausū stre-
pitumque excitent ob simulachra, quæ sensui occur-
runt, quæque voluntati atq; actionibus diurnis cor-
respondent. Sic singuli nostrum, cū interdū in-
tentè aliquid agimus, serioque tractamus, earū re-
rum species ac spectra noctu animo obuersantur,
vocesque clamorosas ac turbulentas extorquent. Quod
Lucretius hoc carmine expressit.

*In somnis eadem plerosq; Videmus obire:
Causidicos causas agere, & componere leges,
Induperatores pugnare, ac prælia obire.*

Nau-

*Nautas contractum cum Ventis degere bellum.
Et quo quisque ferè studio defunctus adheret,
Aut quibus in rebus multum sumus ante morati,
Aut in qua ratione fuit contenta magis mens.*

Quæ enim toto die nos fatigare virgæque solent, inclinato iam die in cerebrum affiliunt, nocturnasque intemperies excitant, aut saltem mentem ijs occupatam detinent, vt somnus non sit placidus, sed obiectis imaginibus identidem interrumpatur.

Ex his qui submersi sunt, virorum cadauera supina: fœminarum verò prona fluitare, exemptoq; pulmone non emergere.

CAP. VI.

COMPERTVM est apud Belgas, quod Plinius etiam testatur, corpora virorum, vbi submersa sunt, supina, atq; erecta in cœlum facie: mulierum verò prona, vultuq; in fundum inclinato, fluitare. Quò natura creditur pudori sexus consuluisse, ne ea in conspectum venirent, oculisque hominum exhiberentur, quæ decentius obteguntur. Mihi verò ea excogitata est ratio, quòd mulier vetricosa sit, protensoque vtero, ac conceptacula laxiora obtineat, magisque patentia, aluum, intestina, meatus urinarios, vbera fungosa ac prætumida, quæ quoniam vbertim atque affluenter humore implentur, degrauari ventrem pondere atque aquarum distensione contingit, deorsumque ferri. Quod ipsum in vtriculis ac vasculis perspicimus obturatis, quorum pars, quæ aërem continet, sublimis existit; quæ humorem, subsidit, ac deorsum voluitur. Id ipsum & in ouo animaduertere licet, quod falsugini iniectum fluitat quidem, sed pars cui pondus inest, premitur ac subsidit; pars aëre oppleta, illa missa fluit, scilicet rant.

Lib. 7. c. 17.

Simile ab
vtriculis
fluitantib.Ouum &
ambra falsu-
gini in-
sugini im-
missa fluit,
scilicet rant.

*Mulier & si
pro patensio
res habet
meatus.*

*Quur vox
viris robu-
sta, fœmi-
nis exilis.*

*Qui statim
non emer-
gant sub-
mersi.*

scilicet, quæ rupto putamine lacunam exhibet, vbi peruetusta sunt ac subolida, eminet, sursumq; nititur. Quod nisi capaciores meatus ac conceptacula ampliora huic sexui natura indidisset, qua, cedo, ratione ac modo cōcubitus perfici posset? Quid conceptui ac gestationi, qua tacitis auctibus intumescit vterus, atque incrementum capeffit fœtus, esset adiumento? Quid laborioso anxioque partui, quo membra distendi debent ac dilatari, vt eniti possit clementius, adminiculetur? Quid denique conferret infantis nutritioni? nisi vterus, cuiusque fauces ac vestibulum ad eum modum essent constituta, nisi nitidæ, tamque decorè protuberantes māmille, quæ tanta lactis vbertate scatent, ad eum vsum essent accommodæ? Cū itaque mulier omnes sinus ac cauitates ampliores habeat, multūque humoris imbibat, necesse est, vt ea corporis pars subsidat, ac deuexa constituatur, quæ plus aquæ concipit. Vir autem astricta habet ilia, meatus vrinarios angustos, argumento quod mulier magis calculo periclitetur, aqualiculū minus protentum, coxendicis ossa valida ac ponderosa, artus robustos, scapulas amplas, dorsi spinam cum vertebrarum connexu firmam, pulmonem fistulosum ac prælargum, ex quo viris vox grauis & sonora, fœminæ ob pectoris angustiam exilis & gracilis. Quæ omnia indubie efficiunt, vt cadauera virorum in dorsum, mulierum in ventrem innatēt. Siquidem natura comparatum est, vt graue quodque deorsum, sursum autem leue feratur. In quam causam etiam referendum censeo, quod aqua suffocati non confestim emergunt. Siquidem cū corpus vndique humore oppleri contingat, atque aquarum pondere degrauari, sursum eniti nequit, quandoquidem nihil aeris in se continet, omnisque spiritus per aquæ gurgitem excussus est, atque euanuit.

enauit. Intra septimi verò diei, aut noni spatium
 corpus diffluit, soluitur ac tabescit, multumq; ac-
 ris pulmo concipit. Atque hinc est, quod nostras
 tes plebeij diſtitare ſoleant, Nono die rupto felle
 emerſurum, non quod folliculus fellis diſrumpat-
 tur, ſed quod ex eo, reliquiſque conceptaculiſ vui-
 diſ, atque aquæ madore flaccidiſ, humores effluât:
 Quò fit vt corpus attenuata carne fluidum efficiat-
 tur, ac pulmo ſpongiæ inſtar fiſtuſoſuſ, concepto
 copioſo aëre, cadauer ſubducit, auræque reſtituit.
 hoc ſiquidem viſcuſ aquæ innatanteſ fulcit ac li-
 brat, & quò quiſq; illud habet ampliſſimuſ, mul-
 tiſque foraminibuſ peruiuſ atque implicituſ,
 quo diutiùſ anhelituſ cohibere poteſt, fundóque
 longiori ſpatio inhærere. Sic enarrantem audiui
 D. Veſaliuſ excellentiſ ingeniij, ſummæque eru-
 ditioniſ viruſ, Mauruſ quendam vrinatoreſ,
 Ferrariam ex triremi adductuſ, qui vnuſ longiuſ
 producebat vocem, ac continuo clamore, abſque
 reſpiratione, inſiſtebat diutiùſ, quàm quatuor ro-
 buſtiſſimi pugileſ: Idem ruruſ cohibito, ſuppreſ-
 ſoquæ ſpiritu ac naribuſ, orequæ occluſo abſque vl-
 la halituſ animæquæ reductione, cum illiſ certa-
 bat. Quò naturæ mûnere hoc erat conſequutuſ, vt
 ſemel atque iteruſ captuſ, elapſuſ ſit, mergoq; au-
 ſimiliſ, intima maris per ſemihoræ ſpatiuſ pene-
 tranſ captiuitatiſ iuguſ morte acerbiauſ excuſſit.
 Hoc itaq; commodi cuiq; præſtant ampliſ capaceſ-
 quæ pulmoneſ, vt celeriter inter conficiat, vt natuſ
 diſperituſ, diutiùſ aquis incumbat, vt in fluëta de-
 lapſuſ minuſ citò demergatur, vtq; aquis ſuffoca-
 tuſ poſt paucos dieſ emergat. Quod ſi mortuo hi
 ſpirandi folleſ eximantur, quod pirataſ quorſdam
 factitaſſe audio, fundo inhæret, nec vnquam ſur-
 ſuſ nititur, quod ſpirituſ, aeriſquæ adminiculo
 deſtituatur.

*Quoto die
 ſubmerſi e-
 mergant.*

*Memorabi-
 le de Mau-
 ro.*

*Pulmo præ-
 larguſ quid
 commodi
 afferat.*

Sub-

Submersorum corpora, vbi emergunt, atq; in conspectum producuntur, Tum eorum, qui interempti confossi q; sunt, presentibus amicis, aut eo, qui interitus causa illis extitit, è naribus, aliàue corporis parte sanguinem profundere.

CAP. VII.

*Sanguine
mortuis pro
fluere.*

*Succisa stir-
pes ad tem-
pus germi-
nantes.*

CVM multa sint in rerum natura, quæ nobis admirationem, stuporemq; incutiant: tum illud inter præcipua referendum censeo: quòd sanguis ex vulnere interempti profluat presente illo, qui id inflixit, eiusque facinoris est conscius: & quòd demersorum cadauera aquis exempta, ex aliqua corporis parte sanguinem profundant, si præsto sit amicorum aliquis, plerunq; tam rubrum ac floridū, quasi facultates, spiritusq; vitalis, qui humores agitant, nondum essent sopiti. Nam id obseruatū est à Magistratu, præfecto quæ totius Belgicæ, qui corporibus, quocunq; fati genere exanimantur, adesse solent, eaq; conspectare propius, priusquam sepulchro inferantur. Qua autem ratione hæc fiant, non promptum est cuius expedire. Scio equidem mortuis ad tempus vim vegetantem inesse, qua crines, vnguesque succrescunt, humore insito calori externo suppeditante alimentum. Sic stirpes fruticesque amputatæ, aliquot dierum spatio frondescunt, ac flosculos proferunt, si irrigari, foueriq; aqua contingat. Subest enim, insitaque est vis quædam naturalis cauliculis, quam à radice sunt consequutæ, quæ vbi euauit, arescunt folia floresque decidunt. Sic fieri potest, vt sanguis, qui in venis delituit, agitato motoque corpore erumpat. Videmus enim tales à baiulis ac vectoribus in terrā subduci, ac modo pronos, modò supinos constitui, sursumque ac deorsum deuolui. Quò fit vt venarum ora referen-
tur ac

tur ac dehiscant, tum sanguis, qui nondum genui-
 nam naturam, aut colorem exuit, è corpore proflu-
 at. in his autem, qui iam pridem exanimati sunt,
 ac serius reperti, non sanguis rubicundus, sed cru-
 enta quædam sanies ex vulnere confossi distillat. Si
 verò casu vel ruina, vel denique oppressi sunt, parte
 qua meatus corporis patefcunt, sanguinolentus li-
 quor emanat, nempe aut per os, nares, oculos, au-
 res, infernasque sedes. Sic plerunq; videmus ex flui-
 do laxoque cadauere, vbi duobus tribusue diebus
 feruatur insepultum, sanguine commixtum liquo-
 rem profluere. cum vespillones crebro motu, atq;
 agitatione feretrū ex humeris gestant. Boues quoq;
 ac tauri post lanienam laquearibus affixi, solum ac
 pauimentum sanguinis stillicidio cruentant. Quā-
 obrem conijcio ex simili causa iam memorata pro-
 ficisci. Cæterum illud mihi vero magis consenta-
 neum videtur, Amiciis, aut illi, qui facinus admisit, *Sanguis ho-*
 conspecto cadauere, ex subita consternatione san- *mini ex cō-*
 guinem ex naribus erumpere, quod facultates na- *sternatio-*
 turales, ac mentem vehementer concuti ac percelli *ne subito e-*
 contingat, humoresq; non consistere, sed vltro ci- *rumpit.*
 troque commear. Illos siquidem variè affici vide-
 mus, nec lingua, menteque constare, ac modò ru-
 bore suffundi, modò expalescere, metuq; contre-
 miscere. qua perturbatione efficitur, vt ex cōtinenti
 intuitu sanguis vel inuitis scaturire incipiat. Quod
 ipsum plerisque etiam vsuuenire perspicimus, vbi
 inopinato oculis menti que acerba quædam obijci-
 untur, aut funesta quædam imaginatione concipi-
 unt. Quod si quis statuatur propinquos, ac sanguine
 coniunctos sympathia quadam, hoc est, mutuo na-
 turæ consensu sanguinem elicere: facinorosum ac
 patrati sceleris reum antipathia, ac dissensione, ta-
 citaque discordia idipsum efficere: non futurus
 sum in ea re contentiosus. Hoc tamen minus
 grauā-

*Referue-
cit sanguis
mortuus.*

grauatè sum admissurus, sanguinem ex plaga ex-
primi, tam etsi obligata, obductaq; sit, ac fascijs de-
uincta, si ille qui facinus admisit, ex aduerso con-
stituatur. Tanta est enim, ac tam valida latentis na-
turæ vis atq; imaginatio, modo aliquid vitæ super-
sit, aut corpus inortuum incalcescat, vt sanguis ebul-
lire accensaq; bile efferuescere incipiat.

*De infantium recens natorū Galeis, seu tenui mol-
liq; membrana, qua facies tanquam larua, aut
personato tegmine obducta, ad primum lucis in-
tuitum se spectandā exhibet, Helmi vulgò vocāt.*

CAP. VIII.

*Anilis opi-
nio de infā-
tium galea*

*Tres mem-
branæ in-
fantem mu-
nunt.*

INOLEVIT absurda quædam persuasio, eā-
que non solum imperitæ rudiq; plebi, sed mag-
næ existimationis, primiq; nominis aliquot me-
dicis imponit, plerosq; infantes non absq; boni
alicuius, maliq; ominis præfagio in lucem prodire,
capite galeā obducto: cum ignorent hoc omnibus
commune esse, fœtumq; his membranis in vtero
muniri. Tria siquidē sunt inuolucra seu membra-
næ, quibus in materni vteri latebris fœtus obtegi-
tur. Exterior, Græcè *Χορίον*, Latine Secunda dicitur,
quod statim à partu prodeat. Subsunt huic duæ a-
liæ membranæ, quarum prior à figura farciminis
Allantoides appellatur, ex fœmineo semine gene-
rata, quæ capiti, clunib. ac pedibus obtenditur, par-
tibusq; eminentibus incūbit, cuius vsus est, vt in-
fantuli efformati vrinam excipiat. Postrema, tenu-
issima est membrana ac pellicula, quæ sudorem va-
poremq; emanantem à maturescence fœtu absor-
bet, eumque orbiculatim ambit ac complectitur,
Amnios, hoc est, à mollitie ac teneritate agnina di-
cta: Quæ munimenta ac gestationis præsidia pro-
bida natura excogitauit ac molita est, ne attritu
aliquid

aliquid incommodi patiaturs infans, eumque al-
 di contingat. Harum postremæ cum infante non-
 nunquam profiliūt, partibus, ad quas tuendas sunt
 destinatæ, affixæ; præsertim cum panduntur por-
 tæ, ac mulieris pudenda, partesque genitales laxæ
 sunt, atque in enitendo affatim dehiscunt. Quod *Quando in-*
 si agrè, magnoque conatu ac molimine infans ex *fans galeam*
 huiusmodi angustijs eluctetur, ipsaque mulier stri *proferre vi-*
 cti oris sit, atq; angustè constituta, hærent illæ me- *detur.*
 branæ in medijs spatijs; illasq; exuuias abstergi cō-
 tingit, non secus, quàm pelliculam in fronte, aliaq;
 corporis parte, extimam cutem atterimus, vbi per
 angustam rimam, arctumque foramen sumus cla-
 psuri. Illud itaque velamen, quò facies obducitur,
 Galeam esse aniculè statuunt, quâ de multa nuga-
 tur, ac puerperis spem, metumque incutiunt. Si e-
 nim nigricanti sit colore ea membrana, tanquam *Nigrum te-*
 ex tripode pronunciant deliræ ignaræque mentes *gmen infan-*
 vaturn, multa infantibus futura infesta; multa que *is quid de-*
 sinistra ijs impendere, ac spectris strigibusque fore *signet.*
 obnoxios; denique insomnijs nocturna; inque-
 tudine diuexandos, nisi hæc comminuta potui ex-
 hibetur, quod me repugnante, magno tenellæ æ-
 tatis incōmodo quosdam factitasse memini. Quod *Rubicun-*
 si rubicundum sit gestamen aut pellicula, quæ ver- *dum infan-*
 tici inhæret, capitiq; affixa est, egregium illū so- *is velamen*
 re vaticinantur, magnæque dexteritate ac successu *quid porre-*
 omnia effecturum. Quæ superstitiosa, anilisque o- *dat.*
 pinio etiam veteribus insita erat. Refert enim Ae-
 lius Lampridius in vita Antonini Diadumeni, cui *Antoninus*
 caput diademate, seroque tenui redimiculum erat, *diademate*
 Solere pueros in ipsis vitæ auspicijs, pileo naturali *insignatus.*
 insigniri, quod obstetrices rapiunt, ac credulis ad-
 uocatis vendunt. Siquidem Causidici se illo adiu-
 uari persuasum habebant. Ceterum cum membra-
 næ istæ; aliæ alijs coloribus conspici soleant, non
 aliò

M

aliò id referendum cenſeo, quàm ad circumfuſos, qui vtero innatant, humores. Ex illis enim coloris varietatē ſibi aſciſcūt. Cùm itaq; ſordida quadam illuſie, ac vitioſa vligine vulua imbuta eſt, quæ cū vtriuſque ſemine coaleſcit, fuſco colore mēbrana exiſtit, cutiſq; infantis fuliginoso vndique colore ſuffuſa eſt. Si verò ſanguis, ſemenq; ſyncerū ſit, ac defecatū, nulliq; vitio obnoxiū, rubefcit tegmē, atq; infantulo ſuauiſ color ſubeſt, ac floridus. Nec ſolū huiuſmodi mēbranæ coloris, ſed etiā formę figuræq; diuerſitatem cōcipiunt, vel ex interno, externoq; affectu, vel ab ijs, quæ oculis menti q; obijciuntur. Siquidē cū virorum plerique tā ſint ſalaces, auidiq; voluptatis, vt nullo delectu, nulla q; habita menſtrui decurſus ratione, mulierem ſubigere ſatagant: fit nonnūquam, vt cū triduo, pauloq; minus menſes defluerint, atque vnus aut alter dies purgationi reſtet, interpellari legitimum profluuij tempus contingat, ac nonnullam menſtrui excrementi portionem cohiberi, intempeſtiuo quidem congreſſu, ſed qui conceptū nonnunquam perficiat. Cū itaque mulier, dum generationi inſiſtit, rei q; Veneræ incumbit, nondū conſtitiffe menſes ſit conſcia, nec admiſſario ſubijciendū corpus, humentibus adhuc, vdiſq; lociſ, tacitè rubore ſuffunditur, ac ſanguinem oculiſ pro velamēto obijcit: Qui affectuſ cū in fœtum tranſeat, membraniſ illiſ variuſ color, formaq; inducitur. Quæ reſ hoc quoque efficit, vt infantē ſint genit, bucciſq; rubentibuſ, ac colore roſeo. Quod tum demum vſuuenire ſolet, cū grauidæ vel pudore afficiuntur, vel ſubiraſci ſolent, agitato à calore natiuo, raptoq; in ſublime ſanguine. Nam quibuſ metus incutitur, aut inopinatò expaueſcunt, illæ pallidum colorem inducunt, vultūq; tetricum ac ſubtriſtem affingunt fœtui.

Quæ

*Cauſidico-
rum ſuper
ſiſtio in cō-
ſeruandis
infantium
galeſ.*

*Vnde for-
me elegan-
tia aut tur-
pitud.*

Quir apud Belgas in fabis versari dicantur, vacillantis parumq; firmi cerebri, vulgo Inde boonen.

C A P. IX.

SI QVANDO inferiores Germani aliquem parum firmi cerebri designant, aut alienatæ, emotæque mentis, & qui in moribus, gestibus, dictis, factisque atque in omni vitæ actione deliranti apparet similis, In fabis illum versari dicunt, adeo ut proverbij speciem obtineat, Fabæ florescunt, In fabis oberrat: Quod vacillantis cerebri hominibus accommodari solet, quique rationis mētisq; iudicio carent. Videmus enim plerosque vernis mensibus, ubi culmi fabacei florere incipiunt, mente alienari, multa que absurda ac ridicula proferre, quibus nonnunquam sic incrudescit delirium, ut vinculis coercendi sint. Siquidē ineunte vere humores resstagnare incipiunt, densisque fumis ac vaporibus cerebrū afficere: quos cū redolentes fabarū flosculi exacuunt, mentem corripit delirio, furijsq; agitari contingit. Tamen si enim ex fabarū floribus iucundus suavisque odor emanat: cerebrū tamen afficit, vaporeque graui etiam à longe imbuit, praefertim quibus id imbecille est atque inualidū, humoreque bilioso ac melancholico oppletum. Quo fit, ut eorum nonnulli inquieti sint ac palabundi, denique clamosi, impensēque loquaces: Alij taciturni ac cogitabundi:

Obstipo capite, & figentes lumine terram

Murmura qui secum ac rabiosa silentia rodunt,

Atque exporrecto trutinantur Verba labello.

Et quemadmodū nonnulla fumos dissipant, quæque cerebro infesta sunt, discutiūt, atque animam languidā, spiritusque sopitos erigunt, ut acetum, aqua rosacea, in qua gariophyli macerati sunt,

M 2

panis

*Proverbij
in fabis ob-
errare.*

*Cur faba-
rum flores
cerebro of-
ficiunt.*

Per. Sat. 3.

*Qua capiti
dolorē infe-
rant.
Li. 5. apho.
28.*

panis recens vino odorifero imbutus, quæ tenuem gratamque auram expirant: Ita quædam dolores excitant, capiti que grauedinem inferunt, vt alliū, cæpe, porrum, sambucus, absinthium, ruta, abrotanum, multa que aromata, quæ humidum grauemque odorem exhalant, ac caput tentant, naresque feriunt. Quod Hippocrates Aphorismo hoc indicauit, Suffitus aromatum muliebria ducit, qui ad alia multa etiam utilis esset, nisi capiti grauedinem inferret. Omnia siquidem intense odorata capiti officiunt, ac calorē humoremque ad supernas partes rapiunt, etiam qui ex frigidis stirpibus euaporant odores, in ijs præsertim, qui extenuati sunt, exhaustoque corpore. Illi enim nec eduliorū, carniūque elixarum nidorem perferunt, atque in animi deliquio defectūque nihil naribus admoueri patiuntur, quod acris vibrantisque sit naturæ, vt qui à crasso densoque aëre suffocari videantur, non secus, quàm qui in cœnaculo vndique fumo oppleto desident, quibus anhelitus intercipitur ac cohibetur, nisi reueratis ostijs, apertisque fenestris serenū aërem admittant, quo domus perspiretur, ac spiritus inoffensè vtrōque citroque permeare possit. A tenellis huiusmodi corpusculis diuersam conditionem sortiuntur paludum accolæ, qui que sentinis exhauriendis, ac purgandis cloacis sunt destinati: Illi siquidem odoratissima quæque respuunt, atque ijs offenduntur. Sic Strabo refert, apud Sabæos ab odoribus stupefactos, bituminis suffitu, hircique incensa barba, recreari. Cuius rei exemplum etiā edidit apud Antuerpianos rusticus quidam, qui cum in myropolion seu officinam aromaticam diuertisset, deliquio animi periclitari cœpit, confestim illi proximus admoto naribus fimo equino adhuc tepenti ac fumido (nam illi assuetus erat) animam reuocauit.

*Exemplum
à fumosis
adibus.*

Lib. 16.

*Ridiculum
de rustico
quodam.*

Non

Non quiuus grauis ac teter odor homini noxius: Sūt enim inter hos, qui contagia discutiant, morbisq; putridis obsistant. Obiter vnde manauit Prouerbiū, Cornua inibi, eoq; loco aduri, vulgo Men, branter hoornen.

C A P. X.

M V L T A sunt teterrimi odoris, quæ tamen corpori nullam noxam inferunt, nec vllam putredinem inducunt, imò affectibus quibusdam obsistunt, atque aërem auramque vitiosam ac turbidam discutiant, vt sunt Castoreum galbanum, sagapenum, laſerpiſij fex, quæ Aſa fœtida dicitur, anagyris herba, sulphur, puluis bombardicus, Corij, cornuque ſuffimen. Hæc ſiquidem horrido sunt *Fœdi odore* grauique odore, ſed nihil contagij adferunt, imò *res aliquæ* pestilentes auras, quasque ſtagna paludeſque, ac *do viles.* Camerinæ exhalant, mephites referiūt, reprimūtque. Quin & virgunculis ſuffitu *λεπτοθυμία*, animique defectum excutiunt, qua ex vteri ſtrangulatione corripſi ſolent, vbi nobiles, maturæque viro ſerius connubio deſtinantur. Fœdi itaque odores, qui ex cadaueribus, locisque cœnoſis ac ſtagnantibus emanant, corruptos putridosque morbos pariunt, atque aërem inficiunt, humidi calidique ratione, non iſtorum effluxus atque euaporatio, quæ *Graves o-* ad ſiccitatem deuergit. Hinc plebeij noſtrates Co. *dores ali-* rij cornuque præſegmina atque oſſa ſubuiſa in *quando peſti-* ignem coniiciunt, eoque nidore ſuas caſas ac tuguria ſuffumigant, quo morborum contagia diſpellant, ac ſe ſuasque ædiculas à peſtilenti aura tutas præſtent. Atque hinc manauit prouerbiū, Cornua ad- *Cornua ad-* nua inibi aduri. Quo deſignant loca peſte, morbis. *uri prouer-* que cōtagioſis infecta euitanda. Non diſſimile re- *biū.* medium diſcutiendæ peſtis adhibitum eſt ſuperiōribus

*Res gesta
apud Ner-
uios.*

*Ignis aeris
contagia
dissipat.*

rrioribus annis, cum apud Neruios, quos Tornacenses modò vocant, morbus popularis crudeliter saeuiret, totaque vire grassaretur. Milites siquidem praesidarii, qui in arce excubias agebant, machinas, tormentaue bellica, puluere bombardico, non globis oppleta vrbi obuenterunt, eaque sub diei, noctisque crepusculum incenso funali explodi curabant: quò effectum est, vt sonitu violento fumanisque odore, aeris contagium discuteretur, ipsaque Ciuitas à peste facta sit immunis, ac libera. Neque enim minus praesentaneum est hoc remedium in dissipandis nebulis, infectique aeris contagijs, quàm quod Hippocratem fecisse legimus, extructis pyris, congestisque sarmentis ac fascibus, per compita ignes excitare.

Digitus sinistrae manus, qui infimo proximus est, praestantia, qui postremo omnium morbo articulari, aut Chiragra infestatur, & si quando affici contingat, non multò post mors imminet: Obiter quare praeter ceteris auro deuinciri mereatur.

C A P. XI.

HOC in confesso est apud Medicos, Quaecunque corporis partes aliquo vitio, morboque tentantur, id effici vel affectu primario, vel per consensum, ac lege consortij, cum non in ipso membro morbus consistat, sed ab alio illi mali nonnihil infertur: Sic iuxta prouerbiũ, Aliquid mali propter vicinũ malum. Natura tamen prouida semper partes principes munit ac tuetur, malũque ad ignobiles deuoluit ac dirigit. Quod critice, naturaeque impulsu fit, cum humorũ morborũque collectiones in remotissimas partes propelluntur. Quod si & morbus eiusque symptoma, hoc est, affectus qui illi succedit, validus, violentusque existat, ac natura sit imbecillior,

becillior, quàm vt illi possit obfistere, summiq; im- *Natura*
 petum ac ferociam pro suo arbitratu cohibere, in *præcipuas*
 præcipuas partes humores decubunt, quod in pul- *partes à*
 monis inflammatione, pleuritide, angina, lethar- *morbo tuè,*
 go, ac plerisque acutis morbis perspicimus. In arti- *tur.*
 culari autem morbo ac coxendico, qui vere & au-
 tumno viget, vis ac facultas naturalis, humores in
 corpore coaceruatos à partibus robustis ad imbecil-
 les propellit. Sic obseruaui in Gallia Belgica cõ-
 plures chiragræ ac podagræ obnoxios, quibus om-
 nes articuli acerbissimo dolore, tumoreque erant *Annularis.*
 inflati, illo tanto sinistrae manus digito illæso, qui
 infimo, proximus est. Is siquidem ob cordis vicini-
 tatem, ac consensum, nihil sensit incommodi. Nec
 est, quod ex hoc morbo quisquam mortem exti-
 mescat (à cæteris enim sunt immunes, modò ne-
 ficosi sint, ac Venerea lue contaminati) nisi circa
 sinistrũ pectoris sinum, cui cordis turbinatus mu-
 cro subest, humorum colluies decumbat, digitus-
 que annularis nodosus efficiatur, atque intumes-
 cat. Hæc siquidem vbi fieri incipiunt, luxato vitali
 robore, vigor labascit, omnisque animi & corporis
 vis concidit. Hinc itaque mos inoleuit apud ve-
 teres, vt is digitus auro insigniretur, taliq; gestami-
 ne decorus esset, potius quàm cæteri: quod tenuis
 quidam arteriæ ductus, non nerui, vt Gellius exi- *Lib. 10.*
 stimauit, à corde ad hunc digitum porrigatur, cu- *cap. 10.*
 ius motum in parturientibus ac delassatis, omni-
 busque cordis affectibus indicis attactu manifestè
 percipis. Nec sanè id cuiquam absurdũ videri de-
 bet, cùm animi defectu collapsos erigere soleam,
 vellicato hoc articulo, auriq; cum momẽto cro-
 ci, attritu. per hunc enim vis quædam refocillatrix,
 quæ illi insita est, ad cor dimanat, vitæq; fontẽ, cui
 is digitus connexus, implicitusque est, recreat,
 Quapropter præ cæteris illum honorẽ promeruit,
 M 4 auroque

*Medicus di-
gitus.*

auróque decorandum censuit antiquitas. Huius quoque dignitas, quam à corde consequitur, hoc effecit, vt veteres medici, à quibus etiam nomē obtinuit, medicamenta ac potiones illo cōmiserent. Nihil enim venenati vel extremis eius radicibus adhærere potest, quin homini infestum sit, vtriusq; cordi communicetur. In indice quoque veteres o-

Hiere. 22.

*Hieremia
locus expli-
catus.*

Cap. 28.

lim gestasse annulos, præter alios Hieremias testatur: Sic enim apud illum exostulat cum rege Dominus: Etiam si Ieconias annulus fuerit in manu mea dextra, inde euellam illū. Quo indicat, etiam si paulò antè apud me fuerit graciosus, & amabilis, magnæque æstimationis ac precij, adeo vt subinde illo oblectarer, vti spectabili annulo insigni aliqua gemma decorato, iam gratiam fauoremq; exuit, ac corā me detestabilis est ac despectus, quoniam ab integritate vitæ ad improbos mores delapsus sit. quo argumento cuique testatum esse vult, nihil prodesse cuiquam antè actæ vitæ puritatem, vbi ab ea deflexerit atque ad deteriora sit deuolutus: ediuerso nulli officere veterem nequitiam, Ezechiele teste, vbi relicta vita sordida ac lutulenta, ad frugem se contulerit.

Quedam ignem non concipiunt, flammisq; inuictæ sunt. Et qua ratione id efficiant.

CAP. XII.

CONFECTA vidimus, textaque mantilia ex leni quodam genere incombustibili, quæ igni non cedunt, flammisque indomita sunt: Itaque si quando sordes contraxisse videntur, mundarique postulant, non sîngmate aut sapone, vllóque lixiuio maculas eluunt, sed iniecta igni flammescunt, non secus, quàm ollæ argillaceæ multa pinguedine imbutæ, ac nitida, candorisque eximij eximuntur. Nascitur id genus in desertis Indiæ, locisque siticulo-

periculosis ac sole torridis, in quibus stirpes quædā
 ex soli conditione, atque aeris ambientis qualita-
 te illam naturam asciscunt, qua fingi texiq; in lin-
 tea possint. Si enim in mari ac fluentis ostracoder-
 ma, hoc est, cute testacea, solidescere possint Can-
 cri, paguri, locustæ, gaminari, buccinæ, pectines,
 multaque concharum genera, in quibus (vt Plinius *Lib. 9. c. 33.*
 ait) magna ludentis naturæ varietas, multa que fi-
 gurarum colorumque differentia: si denique Co-
 ralli frutex in imo maris Ligustici frondescit, ma- *Coralliu ex*
 rique exemptus in lapidem induratur: non cui- *mari Ligu*
 quā videri debet absimile vero, frutices quosdam *stico subdu*
 ex loci cœlique ardore eam naturam consequi, vt *citur.*
 contusi, subactique fustibus, ac stipatio malleo mi-
 tigati ductiles fiant, atque in fila menta elaboren-
 tur, quæ ignis vim respuunt. Quis autem non mi- *Ex herbis*
 retur ex Canabaceo frutice, ex viticæ, lini que ac ge- *funes con-*
 nistæ flagellis funes, ac rudentes contexti, velâque *fici.*
 ac lintea confici? Cùm enim lento sint tenacique
 vimine, in fila telasque attenuantur, vt etiam ar-
 genti auri que bractæ ac segmenta. Sic ex huius-
 modi virgultis, non equidem ex Salamandræ pi-
 lis (vt plerique nugantur) mantilia, mappæque
 conficiuntur, vt ex bombice, ac lanigeris arboribus
 serica, licet illis operosior cura adhibetur. rigescit
 enim materia, minusque est tractabilis. Appellatur
 autem id genus lini Asbestinum, à similitudine &
 natura calcis, quod igni mūdatur, nec absumitur,
 aut detrimentum patitur. Cui affinis est ἀμίαντος *Amiantus.*
 lapis alumini scissili, quod vulgo plumosum voca-
 tur, similis, ex quo Dioscoride teste, lintea conte- *Lib. 5 c. 99.*
 xunt Indiani, quæ in ignem coniecta inflammantur *Volater.*
 tur quidem, sed exempta splendent, nihilq; illis *Lib. 22.*
 deperit, nec deteriora efficiuntur. Sic ligna & ta. *Alumen*
 bulata alumine illita non ardescunt, vt nec postes, igni *obsi-*
 fores, lacunaria colore viridi imbuta, modo durior *sist.*

M 5

crusta

*Viridi colo-
re oblita
serius ig-
nescunt.*

*Vitruvius
lib. 2. c. 9.
Lib. 15. c. 1.
Larix.*

Poethout

crusta ijs obducatur, atque alumen, plumbique al-
bi cineres copiose pigmentis commisceantur : ne-
quit enim vis ignita penetrare, quod lignum co-
actum densumque fiat, atque ad ignem pluuiamque
obdurescat. Cuius rei specimen edidit Archilaus
Mithridatis praefectus in lignea turri, quam cum
Sylla incendere tentaret, nihil profecit, coactusque
est re infecta decedere, atque ab incepto desistere,
cum alumine, quod vehementer astringit, omnia
essent oblita. Sic C. Caesaris irritus erat conatus, cum
circa Padum Castello ignem admoueret ex Larigna
materia constructo. Larix siquidem arbor Piceae assi-
milis nec ignem aut flammam concipit, ac non solum
a carie & teredine immunis est, sed ne in carbones
quidem resolvitur, aut in cineres fathiscit, ob so-
liditatem ac duritiem plusquam corneam, quam ig-
nis vis subire domareque nequit. Tanti denique est
ponderis, ut non fluitet, sed confestim subsidat ac
demergatur, more buxi, atque Ebeni, quod voce gen-
tilitia Gaiacum dicitur, lignum expugnandis ficis,
morboque Gallico accommodissimum. Mirari autem
non immerito quisquam posset, cur non ardeat atque
inflammescat, cum resinam fundat mellei coloris.
Quotquot enim resinam, picemque exudant, citissi-
me igni corripuntur. Verum id illi praestat solida
compactaque durities, quae nulla igni foraminum spa-
tia exhibet, per quae aduri, accendi que possit, quan-
quam Mathiolus asserat Laricem, quae circa Pa-
dum copiose prodit, confestim flammam concipere.
*Calor nativus hominis fouetur, augebiturque animal-
culum, praecipue autem infantium calore, si
parti corporis inualida applicentur. Non enim
hoc fomentum concoctionem solum adiuuat: sed
dolores quosque articulares sedat. Inter catellos
autem qui id praestant efficacius.*

CAP.

C A P. XIII.

DVO sunt, quæ corpus nostrum fulciunt, vitamque conseruant, actuentur, Calor natiuus, & Humor innati caloris substantia. Quorum alter alterius adminiculo opus habet, mutuâsque operas exposcunt. Humidum pabulum est, fomentumque Calore, huiusmodi spiritus, Calor illius beneficio ac munere subsistit: quæ duo spiritu vndique perfusa ac connexa in omnino corpore dimanant ac diffunduntur. His sedulo prospiciendum est, curandumque, ut quàm diutissimè conseruentur. Horum enim præsidio corpus destitutum, collabitur, omnisque vis ac facultas naturalis vergit ad interitum. Cæterum cum multa sint circa hæc obseruanda, eaque passim obuia existant apud Medicos: omissis superuacuis, ea tantum referam, quæ foris admota homini ad hæc sunt adiumento. Inter ea, quæ calorem augment, excitantque, ac dolores placant, Catellos refero, non enim quidem omnes, sed hos præcipuè, quibus color cutis concolor, nec tegmen multis dispersisque maculis variegatum, qui non solum natiuum insitumque calorem fouent, sed dolorificos affectus sedant. Sic in Chiragra ac Podagra omnique artritide nihil præsentius ad consopiosos mitigandosque cruciatibus quamlibet acerbos, quàm huiusmodi Catelli membris affectis adhibiti. Suauis enim, calenti que effluxu natiuum hominis calorem languidum atque euanescentem exsuscitant, ac fotu continuo, humorem qui dolores infert, vel attractione ad se rapiunt, eliciuntque, vel diaphoresi, hoc est, digerenti vi ac discussoria incidunt, ac dissipant. videmus enim illos ubi amoueri contingit, atque aliquid ijs laxamenti indulgere, fractis eneruatisque esse articulis, atque egrè pedibus insistere, maxima doloris parte in se translata. Quod autem color cutis per omnia æqualis

Calore, huiusmodi spiritus, corpus subsistit.

Catelli & niformis coloris,

Catelli membris admodum dolores mitigant,

Van eens æqualis & concolor id potissimum efficiat, nec va-
der hare, rius parem effectum obtineat, facit temperamenti
 æqualitas, atque vniformis calor. Discolor siqui-
 dem diuersusque color indicat caloris humorisq;
Simile ab intemperiem, ac commixtionem. Vt enim insitio
insitione, naturæ arborum correspondere debet: ita homini
 in fouendis membris æqualem per omnia, ac tem-
 peratum calorem coaptare conuenit. Quãobrem
 si robur ac firmitatem ventriculo, vlliq; parti con-
 ciliare velis, necesse est naturale temperamentum
 tueri, nec calorem plus satis intendere, illique ex-
 traneum aut alienum inducere. Inter ea autem

Thera. li. 7. (vt Galenus ait) quæ foris applicantur, boni habi-
 tus puellus est vnà sic accubans, vt semper abdo-
 men contingat. Sunt qui Catellos, inquit, pingues
 in hunc vsum habeant, neque id in aduersa modò
 valetudine, verùm etiam in prospera. Tales itaque
 ijs, qui ob siccitatem quoque imbecillem ventricu-
 lum habent, sunt idonei, seruandumque ante om-
 nia est, ne puellus humecta sit cute. Qui enim no-
 ctu sudore perfunduntur, refrigerat potius, quàm
 calefaciunt. Hanc quoque commoditatem sibi ad-
 hiberi passus est Dauid effœtus ac frigescēs, quem
3 Reg. 1. adolescentula mutuo complexu fouebat, non qui-
Dauid am dem concubitus, vt scriptura testatur, deside-
plexu iuue rio, sed quo membra illius destituta calore inca-
cula inca- lescerent.
luit.

*Cur morbus Gallicus nunc, quam olim, mitior, mi-
 nusq; seuiat, & in quos morbos degeneret.*

poefen.

Melaets

heyt.

Ongans

heyt.

Schoirs

buyd.

C A P. XIII.

TRES sunt morbi inter se affines & cognati,
 non tam læthales, quàm fœdi ac contagiosi, quo-
 rum alter in alterum transit, ac permutatur, Lues
 Venerea, seu morbus Gallicus, Elephantiasis, seu
 Vulgaris lepra, quæ in scrophis Grando dicitur,
 tum

rum is, qui Stomacacce & Scelotyrbē dicitur. Quo-
 rum genus est icteria nigra. Hi superioribus annis
 intolerandis modis homines excarnificabant: nūc
 prorsus mitescere cœperunt, minusq; infesti sunt:
 fitid partim, quod medicorum opera, domita sit
 vis mali, humorumque sœnitia mitigata; partim *Morbi af-*
 quod natura assuetudinē ad dolores occalluit. Sic *suetudinē*
 obseruaui nōnullos in florente, feruida que æta- *mitescunt*
 te acerrimē cruciari: eosdem, senescente atque in-
 clinata, mitius affligi. Vel enim deferuescit ardor
 & ebullitio, minorque fit humorum cōcursus: vel
 natura spatio temporis assueta malo, velut dome-
 stico ac familiari, non amplius cum illo luctatur,
 aut enim alitur vitiosis illis humoribus, aut nō of-
 fenditur. Quemadmodum enim sues, vbi cœno in-
 uoluuntur, aut cerdones, quique cloacas, aut fori-
 cas publicas proluunt, graueolentiam nō sentiunt:
 sic morbillosi saginantur sordibus. Et quoniā ad *Simile à lū-*
 vitia morbosque corporis, ne dicam animi, occal- *rosis porcis*
 luerunt, detrimenta naturæ amplius non percipi- *et cerdo-*
 unt. Ademit enim illis sensum mali inueteratus, *nibus.*
 imisque medullis infixus morbus. Inter mitia ve-
 rō, vbi inducitur corpori aliena qualitas, qua alte-
 rasceit ac corrumpitur, quęcunque membra fluxio-
 nes aëres ac mordaces suscipiunt, dolore concitan-
 tur. At vbi morbus inoleuit, ac cū natura coaluit,
 non magnōperē doloribus infestantur, quod inter
 se consentiant, atque humores corporis cōmercio;
 ac qua vitur consuetudine, flaccescant, atq; alio-
 rum humorum mixtione, vt vinum meracum af-
 fluenti aqua, diluantur. Semper tamen vestigia in-
 hærescunt, veterisque morbi reliquiæ relinquantur,
 quæ si in pulmonem decumbunt, raucos illos *Ficosi om-*
 esse, atque anhelosos perspicis: Si in articulos, *nes poda-*
 dagræ ac Chiragræ, & quæ subinde recurrit, ischia- *grici, non*
 tico dolori obnoxios. Sic omnes ficosi articulari *econtra*
 morbo

*Simile à
tratis arbo-
ribus.*

morbo laborant : at non omnes Podagrici aut co-
xendico cruciatu affecti, morbi gallici labe imbuti
sunt. Quod si in extimam cutem diffunditur hu-
morum colluies, scabra cute efficiuntur, ac corti-
cosa, lichenibus, impetigine, mentagra ac porria-
gine, in facie deformati, non sine capillorum de-
fluio. Simile enim quiddam illis euenit, quod ar-
boribus ac virgultis, quibus lotium aut salugo, a-
liaque inquinata eluuias affusa est. Vitiata enim
radice folia decidunt, ac rami marcescunt: non ta-
men arbor à stirpe interit, atque emoritur, sed lan-
guescit, atque ægè refocillatur.

*Qua ratione moribundi etiā constante adhuc men-
te raucum murmur edant, ac sonitum recipro-
cantem, quem Belgæ populari voce Den rotel
vocant.*

C A P. XV.

*Moribundi
qua ratio.
ne murmu-
losum sonū
edant.*

IN Belgica regione, totóque Septentrionalis
plagæ tractu, morituri certa argumenta proferunt
emigrandi, edito sonitu murmuloso, nec est, qui
absque huiusmodi indicio vitam nō finiat. Siqui-
dem imminente morte sonum edunt tanquam a-
quæ labentis per salebras, locaque anfractuosa atq;
incurua, murmur, aut qualem siphunculi ac fistu-
læ in aquæductibus sonitū excitant. Cū enim vo-
calem arteriam occludi contingat, spiritus qui cō-
fertim erumpere gestit, nactus angustum meatū,
collapsamque fistulam, gargarismo quodam pro-
dit, ac raucum per leuia murmur efficit, scatebris-
que arentes deferit artus. Conglomeratus itaque
spiritus, spumaque turgida commixtus, sonitum
excitat, reciprocanti maris æstui assimilem. Quod
ipsum in nonnullis etiā fit ob panniculos ac mem-
branas in rugas contractas, sic vt spiritus obliquè
ac sinuoso volumine decurrat. Hi autem, qui va-
lido

lido sunt, vastoque corpore, & qui violenta morte pereunt, grauius resonant, diutiusque cum morte luctantur, ob humoris copiam, ac densos crassosq; spiritus. Ijs verò, qui extenuato sunt corpore, ac leni ta morte contabescunt, minus impetuosè lenique sonitu fertur spiritus, ac sensim placidèque extinguuntur, ac quodammodo obdormiscunt.

Qui placide, qui tunc multuose extinguuntur.

Mortem hominis, rerumq; existentium interitum esse contra naturam, parumq; appositè naturalem dici. Sic tamen obfirmāndus animus, vt mors non sit formidanda, licet non sine ratione omnes illam exhorrescant.

C A P. XVI.

QV ANQV A M ita natura comparatum sit, atque hominis præuaricatio hoc sit consequuta ac promerita, vt ad interitum spectet, mortiq; sit destinata: hac tamen ratione euinci posse video, Mortem non esse secundum naturam, illique prorsus aduersam. Principio generi animantium omni hoc est à natura tributum, vt se, vitam, corpusque tueatur, declinetque ea, quæ illi nocitura videantur, atque omni cura incolumitati suæ prospiciat, suæque conseruationi insistat. Quis est enim, qui non obseruat, quanta cura, quantoque studio homines ductu rationis, brutæque pecudes instinctu naturæ, se ab interitu vindicare tuerique studeant atque enitantur? Omnes siquidem illum exhorrescunt, nemo non ab illo se abducere tentat. Quandoquidem inuadente morte, natura extinguitur, esseque definit. Sic Christus, qui commonstrare voluit insitam naturæ hominis imbecillitatem, vt à quo præter morbos & peccatum, humani nihil alienum erat, mortem exhorruit, illāque deprecatus est. In Petro quoq; naturæ affectus, carnisq; infirmitas

Cic. lib. 1. Offic.

Nemo non mortis metu contremiscit.

Ioan. 26.

firmitas

*Ioan. 21.**Peccatum
morbum et
morbos in-
uexit.**Rom. 8.**Christi fi-
ducia mor-*

firmitas exprimitur, cùm Christus ter stipulatus ab eo erga se amorem, erga verò gregem summā pascendi curam ac studium, commonstrat quid illi impendeat, & quem expectet vitæ exitum. Cùm esses, inquit, iunior, ambulabas quocunque libitum erat, & cingebas ipse te: verum ubi senueris, alius cinget te, & ducturus est, quò nolis. Quo indicat naturæ humanæ affectum atq; imbecillitatem, quæ mortis metu ac terrore concutitur, illamque admodum grauati adire velit, tamen si mēs alacris est & prompta. Cùm itaque mors naturæ sit abolitio ac priuatio, qui statui possit, id esse naturæ consentaneum ac familiare, quod vim, quod interitum, totiusque naturæ adfert extinctionem? Scio equidem hoc promeruisse hominis prauitatem ac delictum, per quæ degenerauit à sui dignitate & præstantia, suoque opifici fuit inobsequiosus, dictoque minus audiens, ut doloribus, ut cruciatibus, ut morbis, fame, siti conflictaretur, ac mentis inquietudine, postremò morte pœnas lueret. Verum has clades ac calamitates non naturæ vitium, sed peccati labes illi inuexit. A lapsu siquidem primi hominis omnia immutata sunt, versa-que in contrarium: sic sidera, morbi, elementa, demones, belluæ, homini minantur, illique infesta sunt. Quin & vniuersa creatura, hominis causa, ut Paulus ait, vanitati ac corruptioni subiecta est, Omnisque rerum ordo ac series, mentesque Angelicæ finem laborum statui exoptant. Caterum in tanta calamitate ac miseria constitutis, solatio est, mentesque nostras erigit, alterius vitæ certissima spes, summaque in Christū fiducia, qui collapsam hominis naturam restaurat, pristinaeque integritati restituit, ac trepidationem metumque mortis animis nostris eximit. Stabiliter enim nos fulciē mortis eius ac resurrectionis recordatio, quæ hoc effecit;

effecit, vt hominem non aboleri, sed mutari in melius credamus, mortemq; non esse interitum, sed alterius vitæ vestibulum ac ianuam. Scimus enim, vt Paulus ait, tametsi terrenum nostrum domicilium huius tabernaculi destruendum sit, vt dissolui solet compages atq; ædium contignatio, quòd ædificium habemus à Deo, domicilium non manufactum, sed æternum in cœlis, quod in hoc ipsum parauit, vt immortalitatis gloria per resurrectionem fruamur. Deus autem Spiritum suum pignoris loco, atq; arrabonis vice nobis impertitus est, ac spem summamq; fiduciam rerum futurarum præsentis suo afflatu confirmat: quo vno certi reddimur, quòd qui suscitauit atq; à morte crexit Dominum Iesum, nos quoq; suscitabit virtute ipsius, atq; efficiet communi resurrectionis gloria consortes.

*tis metū ho
mini adi-
mit.
2. Cor. 5.*

*Simile ab
ædium con
textu.*

Galat. 4.

Colos. 2.

*Ebrietatis ac temulentie incommoda. Et quæ illi
obsistant ac medeantur.*

CAP. XVII.

INOLEVIT consuetudo apud Germanos atque Aquiloni expositos Belgas, vt neminem propemodum sibi deuinctum cupiant, fidumq; amicum ac familiarem exoptent, quam qui strenuum se potorem præbeat, atque impigrè (vt Plautus ait) cloacam vino prouat. Quamobrem operæ præciū me facturum sum arbitratus, si nonnulla, quæ ebrietati obsistant, referam: Quo quisque sibi prospicere possit in eo certamine, vt aut vino non succumbat, aut quam minimum offendatur. Principio nemo se inter initia plus satis facilem præbeat, promptumq; in exhauriendis exiccandisque poculis, sed tergiuersetur, ac ciuilitè recuset, morbumq; prætexat, ac valetudinem causetur. nonnunquam

In Curgul.

*Ebrietas &
tanda.*

N

EXCQ.

excogitandi sunt astus ac stratagemata, quò illos deludas, qui te sibi scopum præfixerunt quem feriant, tibiq; plus satis infesti sunt. Captanda interim occasio, qua aut te vt micturientem tacite subducas, aut pateram abduci cures, in eaq; re te callidum esse decet ac cautum, magnaquæ dextertate id perficere. Nam si deprehendi technam contingat, multò cumulatiùs, ac cum fœnore in te hoc munus refundetur. Cæterum quisq; pro insita naturæ calliditate atque astutia, varias cōminisci potest rationes ac modos, quibus poterit eluctari, ac combibones fallere. Interim constituat sibi quisq; ante oculos huius illaudatæ consuetudinis, errorisq; inueterati præmia, perspiciet luce clarius, quid noxæ, quidue detrimenti, cum corpore, tum animæ

*Intemperā
tia Vinime
moriae offi-
cit.*

*De temp.
lib. 3.*

*Proverbiū
connuale.*

menti; inferat vini intemperātia. Primum enim Memoriam rem omnium pretiosissimam non solum labilem, fluxamq; facit: sed prorsus obruit ac labefactat. Oculos caliginosos efficit, ac cæcutientes. Genas pendulas, artus tremulos ac titubantes. Multaque alia incommoda immodicum vini potum comitantur, quorum vnumquodq; frigidum est vitium. Nec enim vinum (vt Galenus testatur) semper hominem excalefacit: sed vbi plus bibitur, quàm vinci posset, frigidos morbos parit. Extinguitur enim calor natiuus, ac suffocatur, nō secus, quàm si exiguæ imbecillæque flammæ confertim multum olei infundatur. Hæc præfari visum est, ne quis existimaret ansam ministrare me, aut fenestram cuiquam aperire ad nequitiam. Cum hoc potissimum sit in votis, vt homines aut moderatè bibere consuecant, aut si occasio inciderit vt largius sit bibendum (nam vt habet Prouerbiū, sacra hæc aliter non constant) ne desint adminicula, quibus ebrietatem propulsare possint: inter quæ amara refero, & quotquot humores aquosos per urinā expur-

expurgant. Hac enim ratione effici solet, vt aliò *Amaræ*
quàm ad caput fumi deferantur, ac vinum venas *brietati ob-*
fubire prohibeatur, exiccante etiam amaro humi *sistunt.*
ditatem Sic amygdala amara id efficaciter præstât
quina senâue ante cœnam assumpta. Persicorum
quoque nuclei parem cum ijs effectum obtinent,
& foliorum Persici arboris expressus succus ieiuno
assumptus cyathi mensura, qua facultate pollent,
& absinthij Pontici dilutum, ac nux muscata. Hæc
enim omnia meatus recludunt, ac peruios laxosq;
efficiunt, quemadmodum & olei ex oliuis expres- *Cibus in-*
si, aut sesami semine sextans, hoc est vnciæ duæ an- *modicus po-*
telucano haustæ, lubricam siquidem reddit aluū *toribus no-*
meatusq; vrinarios dilatat, sic vt liquor corpori *xius.*
non inhæreat, sed continenter defluat, modò ne
quis esculentis ventriculum plus satis oneret Qui
enim potationi insistere cogitur, parcius illum ci-
bo vti conuenit: quòd si panis buccellam copioso
melle imbutam deuoret, non inconsultè fecerit.
Mel siquidem vini vim diluit fumosque acres ac *Brassica e-*
mordaces retundit, atque hebetat. His omnibus *brietati ob-*
præfertur Brassica Catoni ad fastidium vsq; nobi- *sistit.*
litata, quam vulgus Caulis nomine designat, quòd
nulla stirpium cole sit amplior. Huius cum plu-
res sint differentiæ, illa ad discutiendam crapu-
lam accommodatior, quæ plus cæteris rubescit, si
ex cauliculis dentibus expressus succus deglutia-
tur, aut eadem cocta inter primæ mensæ edulia
manducetur. qua tamen maritima, quæ Alpibus
Zelandicis copiosè innascitur, multò efficacior, *Soldanella.*
tum Portulaca marina, qua in ijs acetarijs ac con-
dimentis vtimur ad appetentiam acuendam. Po-
tus enim, cibique auiditatem incitat, irritatq;,
atque insita facultate ac viribus conficit. Quo fit
vt nulli vinosi halitus, vaporesq; caput ten-
tare possint, vt qui per aluum, ductusq; vri-

Cap. 2.
Ecclesi. 31.

Vomitur
commoda.

Dolor capi-
tis ex he-
sterno me-
ro.

Helucus ca-
pitis graue
do ex crapu-
la.

Hedera vis
in discutiē-
da ebrieta-
te.

narios expurgentur. Sunt huius generis pleraq; alia, quæ temulentiae aduersantur, ac ne quis ebrietati succumbat, muniunt: sed omnia referre longum esset. Cæterum si quem vino obrutum esse contingat, qui ijs præsidijs non est instructus (nam vinum, ut Abacuc ait, sapientem decipit) illi succurrendum vomitu. Quod Sapiens etiam consulit: Si fueris ad ingluuiem coactus, subduc te, ac vomito. Postmodum testes, partesq; genitales aqua gelida macerari debent, madidoq; mantili, aut sudario inuolui: foeminis verò vbera, mammaeque in eundem modum fouenda. Confestim enim auersis vaporibus, omnis vinolentia discutitur. Interim exhibenda acida, ac subacerva, pomaque succulenta ac vinosæ. Cuius generis sunt Arancia malaque Citria, cerasia, Persica, oxiacanthæ baccæ, omphacium, corna, quæque in frigidantis reprimentisque sunt naturæ, ac nonnullam incidendi abstergendique vim obtinent. Tametsi enim cesset, sopitaque sit ebrietas vel vomitione, vel somno: caput tamen etiam postridie indolescit, ac fumis pertunditur. Quem affectum Festus Pompeius Helucum vocat. Quæ vox languidum sonat, semisomnum, atque hesternum vino oscitantem. Tertullianus hanc vocem pro affectione usurpat, qua procliues in somnum reddimur ex pridiana crapula, cum inquit: Hedera vis ac natura est, caput ab Heluco defendere, vi discusforia atq; exiccante, quæ etiam à crapula tutos præstare creditur, foris capiti admota, vel præsumptis acinis aliquot, qui coloris crocei sunt.

Intemperantia potus, quam cibi nocentior.

CAP. XVIII.

SUNT qui statuunt, potu minus offendi homines, quam cibo, si horum alter immoderatus, supraque naturæ vires ingestus sit. Quod ea Hippocratis

eratis sententia stabilire nituntur: Facilius est im- *Libr. 2. 4.*
 pleri potu, quàm cibo: Qui toto cælo errare mihi *pho. 11.*
 videtur. Hoc siquidem ille indicat, Humidum col- *Humida et*
 ligendis restaurandisque viribus potissimum reme- *liquida et*
 dium. Extenuatos enim citissimè reficiunt liquida, *tis alunt.*
 quæ licet non similiter nutrant solidis alimentis:
 distributionis tamen celeritate illis longius præ-
 stant. Quamobrem verissima est, nec Hippocrati *Lib. 1.*
 contraria Cornel. Celsi sententia, Vbi ad cibum *Celsi locus*
 ventum est, nunquam utilis est nimia satietas, sepe *explicatus.*
 inutilis nimia abstinentia. Quod siqua intemperā-
 tia subest, Durius est in potione, quàm esca. Quo
 indicat immodica vini potione plus detrimenti,
 damni què inferri corporibus, quàm cibi ingluvie.
 Potus siquidem omnes meatus cōfestim penetrat,
 atque incoctus venas subit, neruosq; ac cerebrum
 tentat: Cibus verò in ventriculo hæret, dum con-
 coctus est, qui si oneri est, minimo negotio vomitu
 excutitur, quod non æquè naturæ proclive ac faci-
 le est in potu. Argumento quòd canes, feles, glires,
 forices, si veneno medicatas offas aut buccellas de-
 uorasse contingat, irritata ad excretionem naturæ
 facultate nulla molestia euomunt, quòd in liqui- *Venenali.*
 dis factu difficillimum, quòd fit vt venena in potu *quida nocē*
 exhibita magis quàm in esculentis, sint noxia. ra- *tissima.*
 pitur enim citissimè in omnes corporis partes vi-
 rus, ac vitalia corrumpit, destruitq; maximè, si ex
 vino propinetur. Interim cibus immodicus suffo-
 cationis periculum adfert, eo què ventriculus adeò
 intumescit ac distenditur, vt disrumpi videatur,
 præsertim ijs, qui difficilè ad vomitum incitantur,
 quocirca moderatio vtrobique laudem meretur.
 Cæterum potione venenata nihil nocentius, mo-
 do ne quid pinguedinis subfit: Sic enim virus seg-
 nius in venas dimanat aut diffunditur, nec confe-
 ssim vitalia corripit, citiusquè vomitu excutitur.

*Pinguia & venis obfi-
sunt.* Ita si quando venenatis potionibus obsistendum,
butyrum, oleum ac pingua quæque exhibenda,
minus enim adhærescit venenum aut affigitur cor
pori, nec venarum conceptacula subit vel pene-
trat, denique incitata vomitione euestigio excuti-
tur. Qua ratione etiam ebrietati obsistunt. alio-
qui vbi diutius inhæserit, partes internas exulce-
rat ac corrosione viciat, sibi quæ ad Cor vitæ fon-
tem patefacit aditum. Quocirca ab assumpto ve-
neno aut cibo aliquo exitiali ac noxio, euitanda
reprimentia, acida, acerba, stiptica, quæque mea-
tus occludunt ac constipant, præ cæteris autem

*Somnus no-
xius à Gene-
no assum-
pro, & in pe-
ste.*

*Simile ab
hostili insul-
tu elegans.*

Somnus. Quemadmodum enim, qui peste cor-
ripiuntur, cum somnolenti sint, si se somno &
quieti dedant, citius inficiuntur, ac natura segni-
us contagioni obsistit: ita quoque in moribus vi-
rulentis, ac venenatis potionibus, si somno op-
primuntur homines, grauius affliguntur, ac tum
virus promptius vitalia corripit. Quocirca vellican-
di, quò vigiles persistant, ne malum intus graf-
setur, atque ad partes principes deferatur. Quem-
admodum enim hostes minimo negotio, nulla-
quæ propemodum molestia vrbes ac propugnacu-
la diripiunt ac diruunt, nullo obsistente, ac ciui-
bus seu excubitoribus vino somno quæ sepultis: i-
ta corpus humanum in morborum insultu, vel
assumptis ebibitis quæ venenatis potionibus, æ-
grè subsistere potest atque eluctari, quin opprima-
tur: cum facultates ac potentiæ naturales, oppres-
so sopito quæ somno corpore, segnes sint atque o-
tiosæ, nec se ad expugnandum morbum alacriter
accingant Quo efficitur, vt dent manus, ac-
cedant succumbantq; valentiori, non
valetudinis modo, sed vitæ et-
iam iactura ac detri-
mento.

Alia

*Alia vi ac ratione vinum inebriat, aliterq³ homi-
nes afficit, quàm Sicera, vel Zythus, nobisq³ vo-
cata Cereuisia.*

CAP. XIX.

CEREBRVM tamen si natura molle sit atq³ v-
dum, ex eo tamen nerui producuntur, velut ex *Quomodo
nerui à ce-
rebro pro-
ducuntur.*
colo cui lanugo linumque annexum est, telæ, fila-
menta que, quorum coniugationes in omnes cor-
poris partes distribuuntur. Ex hoc siquidem prin-
cipio ac fonte nerui in omnia membra deriuantur,
velut ex arboris caudice ac trunco ramorū pro-
pago ac soboles in multa germina diffunduntur. *Simile à ra-
mo arboris.*
Corpus aut vniuersum per eos sensum motumq³ *mo-
sa arboris.*
percipit, quibus affectis, parteq³ principe læsa, illis *re.*
munerib³ priuatur, aut suas facultates ac munia læ-
guidè perficit, eoq³ fit, vt ebrii delirent, vacillentq³ *Ebrii vidi-
culo vultu.*
ac titubent, quòd cerebrū crassis densisq³ vaporib³.
obnubiletur. Cum autem omnes madidi, vinòq³
perfusi ridiculos. Comicosque mores exprimant,
tum nulli magis moriones agunt, risumq³ obuijs
excitant, cum vultum atque oculos gestusq³ specta-
mus, quàm qui ex Zytho, quæ nobis biria dicitur,
temulenti sunt. Illi siquidem nō in omnem partē
corruunt, sed retrorsum duntaxat, ac supini. Qui
verò ex vino ebrietatem contraxerunt, antrorsum
proruunt, ac proni decumbunt. Sic vt isti genas,
frontem, faciem, naresque mutilent: illi scapulas &
occipitium, vbi in terram deuoluuntur. Quod ip-
sum etiam spectare licet, vbi inter pocula somno
corripi solent. Ex Cereuisia enim vuidi, capite in
cervices deuoluto, hianti q³ ore dormiunt. Ex vino
autem facie mento q³ in pectus inclinato Ratio est,
quòd sumi vaporesque ex vino sinciput, partes-
que corporis anteriores occupant. Ex Cereuisia
N 4 occiput

occiput partesque posticas obsident. Quò fit, vt isti obliuiosi sint, ac somnolenti, minimeq; loquaces ac clamosi.

Procero crassoq; corpore homines aliquando minus vitales, quam graciles, minusq; animosè morbis obluclari. Exigua autem statura homunciones plerumq; vini capaciores, quàm obesi, ac serius temulentia tentari.

CAP. XX.

FLACCIDOS esse plerunque vasto obesoque corpore homines, ac morbis minus fortiter obsistere, quotidiana exempla commonstrant. Oneri enim est illis corporis moles, ac spiritus minus viuidi, minusque alacres, & erecti. Quò fit, vt ingruente vel lenissimo morbo, vel quouis incommodo, pusillanimes efficiantur, ac suspiciosi, crebroq; ingemiscant. Ad primum siquidem insultu animo deijciuntur, illisq; mens labascit. Quòd si terra mariq; pericula adeunda sint, aut sinistri aliquid inciderit, ilico trepidant, ac contremiscunt, metuq; exalbescunt. Id euenit quòd calorem natuum languidum habeant, spiritusq; exiles, ac sanguinem minus feruidum. deinde quòd virtus naturalis longè, lateq; diffusa sit, quæ in exiguo corpore vnita coactaq;, dispersa est præstantior. Quò spectat illa Hippocratis sententia: Qui natura sunt valde crassi, breuiore vita fruuntur, quàm qui graciles: tum altera: Statura corporis longa, neq; indecora, nec illiberalis in iuuentute: In senectâ inutilis moles est, & paruitate deterior. Incuruescit enim senescentibus corpus, fitque graue ac gestatu permolestu. quanquam itaque hi membris moleq; valent: pusilli tamen insitâ vim, naturæque facultates validas obtinent, multaq; in ijs se proferunt cū animi

Moles corporis ingruendo officit.

*Lib. 2.
Apho. 44.*

Apho. 54.

animi, tum corporis dotes, atq; ornamēta, magna- *Proceri cor*
 que mentis agilitas, atq; acumen ingenij: nec solū *poris incons*
 mentis alacritate cæteris præstant, vel æquant: sed *moda.*
 viribus ac velocitate, tum edendi, bibendiq; robo-
 re. Vidi aliquando nanos propemodum ac pumi-
 liones, coactæq; breuitatis homunculos (sed proli-
 xa tamen barba, totoq; corpore hirsuto, quod intē-
 si caloris est argumentum) cum robustissimis po-
 tandi certamen inijsse, quibus, tametsi nemo in hu-
 iusmodi factis promeretur memorabile nomen,
 nec habet victoria laudem, ne tantillum quidem
 obfuit vini vis: cum alij ita vino essent oppressi, vt
 obstupefacta mente neque pes, neq; manus aut lin-
 gua satis suo fungeretur officio. Horum caussa nō
 solum consistit in cōceptaculorum, venarumque
 amplitudine ac capacitate, sed in calore natiuo, co-
 que intenso, qui omnia celerrimè cōficit, absomit-
 que, tū in firmo validoq; cerebro, quod non facile
 fumos concipit. Simile enim quiddam ijs euenit, *Simile ex*
 quod lateri ignito, aut candenti ferro, quod liquo- *candenti*
 re subinde irrigatur, vel deniq; solo arido ac siticu- *ferro de-*
 lofo. Confestim enim omnem humorem imbibit, *sumptum.*
 aut in tenuem, minimeq; densum vaporē euanes-
 cit, sic vt nihil necesse sit illis lotiū subinde redde-
 re, aut vesicā exonerare, cum calor innatus omnia
 consumat. Quod aut in viris efficit interna insita-
 que caliditas, hoc in mulieribus præstat corporis
 raritas, laxitasq; ac mollities. Hæ siquidem, vbi vi- *Mulier cur*
 no affuetæ sunt, ad prodigium vsque bibaces fiunt, *vini copiam*
 diuq; subsistunt, antequam temulentia succum *perferat.*
 bant: sed propter laxos patentessq; meatus identidē
 micturire coguntur. Quo nomine non immerito
 infamia notantur à viris, quibus subolescere soleat
 illarum sordes atq; ingluuies. Seniculi autem om-
 nium minimè vini copiam perferunt. cū enim arido
 sint corpore atq; exucco, caloreque debili: largiore

*Senes cito
ebrietate
tentantur.*

vini potu offenduntur, moderato autem refocil-
lantur, atq; exhilarescunt. Quamobrem cum om-
nibus, tum maximè senibus curæ esse debet, calorē
natiuum, quo & comprehenditur humidum pri-
mogenium, caloris vitalis, & spiritus subiectum ac
substantia à semine orta, appositis alimentis, victu-
quē moderato ac salubri fouere. Illa siquidem sunt
secundæ, aduersæque valetudinis præsidia, ac lon-
gioris vitæ feminaria.

*Qui mane Ientaculum sumunt, si id moderatè fiat,
in prandio liberalius edunt, minusq; vino, etiamsi
largius bibant, offenduntur. Obiter an multus pa-
nis esus sit salubris.*

CAP. XXI.

*Studiosi nō
perferunt
inediam.*

M V L T I sunt, qui indicta sibi inedia, ad me-
ridiem vsque ieiuni persistunt. Quod vt nō impro-
bo, ita non semper expedire censeo, aut consultum
arbitror, vt quis absque cibo in pandium vsq; perdu-
ret, is præsertim, qui calido est astuantiq; ventricu-
lo: vt Cholericus omnis, & qui vel laboris aliquid
subire, operiq; intentus esse cogitur, vel lucubra-
tioni studiisque insistere. Extenuantur siquidem
illis spiritus vitales, corporisque vires flaccescunt,
ac collabuntur. In hac autem re consuetudini inhæ-
rendum, spectandumque quid ætas cuiusque, tem-
pus, regio, habitus corporis ac consuetudo expos-
cant. Iuuentus enim annique tempus frigidum, ac
regio Aquiloni exposita copioso alimento, eoque
frequentius exhibito indigent, alioqui corpus dif-
fluit ac cōsumitur. Senes verò, quiq; in ætatē decre-
pitam deuenerunt, persistunt quidē diutius ieiuni,
nihilq; appetunt, nec ad cibi auiditatē incitantur,
fed tamen alimentis subinde refici, foueriq; postu-
lant, at paucis. Vt enim flamma in lychnis copio-
so af-

*Gal. lib. 3.
Apho. 14.*

so affluentiq; oleo extinguitur: ita senilis calor af-
 fatim conferimque ingestis cibis. Quoniam autē
 hæc ætas dentibus se fulcit, ac tuetur, Prouerbio lo- *Senes cibo*
 cum fecit, Senibus mādibula scipionis loco. Quod *se fulciunt*
 enim deterit senium, deciditque natiuo corporis
 succo, hoc cibi potusque adminiculo sarciunt. Illis
 itaque, ut omnibus sedentarijs, qui que literis addi-
 cti sunt, ac munia publica obeunt, vix passæ, pal-
 mulæ, ficus, passulæ Corinthiacæ, nuclei pini, pi-
 stacia, aranciorum, citrique putamina, zaccara in-
 crassata, myrobolani melligine conditi, anteme-
 ridianis horis assumi possunt, vel alia quæq; subli-
 quida, quæ ventriculum minus fatigant, nec in per-
 facienda concoctione negotium facessunt. Interim
 quisque metiri vires debet, propriæque naturæ con-
 ditionem excutere, atque explorare, quid appetat,
 quidue respuat, ac auerferur. Hoc autem in primis
 obseruandum, ne quis diluculo vinum bibere con-
 suescat. Est enim naturæ aduersissimum. A nimi si- *Vinum di-*
 quidem vigorem hebetat, mentemque obnubilat, *luculo han-*
 ac nervos afficit. Quocirca sibi quisque matutinis ho- *stium pern-*
 ris, vini vsum prorsus interdicit, sed sumpto non- *tosum.*
 nihil edulij, parcius dilutiûsq; bibat. Paucissima e-
 nim natura mane exigit, tantumque foueri pauxil-
 lo alimento postulat, ne calor naturalis flaccescat.
 Illorum itaque exemplum imitari par est, qui cum *Simile à re*
 post aliquot horas luculentum ignem excitare me- *culinaria*
 ditantur elixandis assandisq; carnib; prius nōnul- *desumptis.*
 lo fomite, aridisque nutrimentis focum instruunt,
 ne ignis penitus sopiatur, quo cum sit opportunū
 iustum ignem in cocturæ vsum excitent: Sic cum
 exiguo fomento, ac velut succediculo ventriculus
 paulò ante incaluit, in prandio auidius cibum ap- *Non consu-*
 petit, ac dilatatis venis validius concoquit digerit- *tum diu ie-*
 que. Cum plerisque, qui in prandium usque ieiuni persi- *iunum per-*
 stant, appetentia evanescat, calore vel flaccido, vel *sistere,*
 tantum

tantum non extincto. Adde quod collapsis occlusisq; meatibus, per quos deferri alimentum debet, in medijs spatijs hæreat, seriùsq; in venas rapiatur. Deinde quòd propter diutinā inedia stomachus noxijs humorib, quos ex vicinis partibus allicit, op-

In prandio

citus, quā

in cœna ine-

briamur.

Lib. 13, c. 1.

Panis & sus.

pletus, cibum respuat, citoquē satietur. Quò fit vt in symposijs meridianis celerius temulentia homines corripere contingat, quā si eadem in cœnam differantur. Nam vt alia præteream, Dimidia, vt inquit Plinius, periculi pars est, noctu, hoc est, spe somni bibentibus, somnus siquidem ad despumandam discutiendamquē vinolentiā adiumento est.

Cæterum cum panis maxima hominibus alimentum pars sit, omniāq; edulia absq; illo sint insipida, parumq; salubria, de illius quoq; vsu pauca differere institui. Sunt enim, qui huius repletionem ac satietatem noxiam esse contendunt ventriculo, nec minus, quā vinum immoderatus haustus officere, hoc inducti, vt puto, argumento, quòd diu ventriculo inhæreat, aluumque astringat. Ego verò delictum delectumquē statuendum censeo. Siquidē triticeus fermento accuratè subactus, beneque elaboratus ac coctus, sanis robustisq; corporibus laudatissimus est cibus, ac maximè salubris. Quapropter cuique persuasum esse cupio, edulia ac pulpamenta quæque non mediocriter panis admixtu cōdienda. Qui enim parcus pane utitur, copiosè autem carnibus aut piscibus, corpore efficiuntur laxo, carnequē fluida, denique halitu graucolenti ac vitioso. Quocirca esus piscium, quod ij citissimè putrescant, plus panis exigit. Videmus autem esculenta promptissimè putere ac putredinem concipere, exactoque triduo, aut plus paulò, ni sale condias, subolida fieri, oua, pisces, carnes, & pulpamenta quæquē: At panis nunquam putredini fit obnoxius, aut aliquid vitiosi odoris contrahit. Diutius enim

Olidis fau-

cibus, qui

parcus pa-

ne & escun-

zior.

enim asseruatus mucescit quidem, arefcitque: verū non putefcit. Quo fit, vt qui eduliorum ingluuie fe onerant, nulloq; aut perpauco panis efu vtuntur, mephitim ex imis præcordijs exhalent, grauique ac tetro anhelitu obuios quosque feriant. Qui itaque valido vegetoque corpore efle ftudent, atque habitu firmo, moderatum panis efum admittant, præfertim vbi exercitia laboresque fubeundi funt. nifi enim foffores, baiuli, nautæ, vectores, athletæ, ac pugiles copiofius fe panẽ alerent, nõ poffent fubfiftere, tantisque laboribus fufficere. Tenellis autẽ corporib. ac valetudinarijs, quiq; inualido flaccidoq; ventriculo exiftunt, ac meatus habent exiles, parcius contractiusque panis vfum præfcribo, fed liquidis illos reficere, viresq; reftaurare pergo, quæ citò venarum conceptacula fubeunt. Illorum fiquidẽ corpuscula, vtpote tenera ac delicata, folida alimenta refpuunt. Quæ omnia exactiffimẽ mihi perfpe- xiffe atq; obferuaffe vifus eft Dauid rex & prophe- ta, cum inquit, Effecit munificus rerum parens, vt iumentis pabulum, hominibus cum infirmis, tum fanis alimenta fuppetant. Sic vt oleo perfufum corpus nitefcat, vnguentoque delibutum recreetur. Vt vino cor hominis exhilarefcat, ac difcuffo mœrore alacre, erectumque efficiatur. Et panis vitale robur fulciat, ac confirmet.

*Aegroti
cur panis
efum refpu-
unt.*

Pfal. 103.

Nux Myriftica feu Moschata, & Coralius lapis à viro gefata meliorescunt, deteriora verò efficiuntur à fœmina.

C A P. XXII.

QVOD mulieri vir præftet, huiusque conditio multo, quàm illius fit excellentior ac generofior, præter animi & corporis eximias dotes, quibus abunde pollens potensq; & clarus eft, inanima etiã & quæ

*Vir mulie-
re præftan-
tior.*

& quæ vegetante iam vi destituta sunt, ac crescēte augeriq; desinunt, testantur atq; experimentis cōmōstrant. Siquidē nux myristica seu moschata si à viro gestetur, non solum vigorem suum conseruat, sed etiam turgescit, magisque efficitur succulenta. Cū enim inter has illa sit præstantior, quæ ponderosior est, succoque pingui madescit, atque vel compressu, vel aciculæ punctura oleaginē refu-

Nuces mus-
cata & ex-
plorientur.

Comment.
lib. 2. apho.
14.

Alexandri
Magni ve-
stes cur odo-
rata.

Corallus ru-
bicundior
fit viri con-
suetu.

dat non sine eximia odoris suauitate: has dotes viri calor conseruat ac tuetur, & quod mirari subeat, illā magis speciosam facit, aspectuque amabilem, ac succo oleoso magis turgidam. præsertim si iuuenilis adultæq; ætatis homines circumferant. Tam suavis enim, gratulque halitus emanat ex huiusmodi corporibus, effluxusq; ac euaporatio, ob caloris natiui temperiem, tam mitis ac blanda, vt nux illā alliciat, eaquē imbuta vegetior fiat atq; odoratio: Alitur siquidem, afficiturque aëreo vapore, auraque repenti ac subcalida, quam iuuenile corpus expirat, vt re maximè sibi familiari ac cognata. Sic memoriæ proditum est, Alexandri Macedonum regis vestes gratissimo odore fuisse perfusas, non quidem ascititio aliquo externoque suffitu, sed à genuino ac naturali caloris natiui effluuiō. Mulier verò cū excrementis abundet, atque insuaues tristesque halitus ob menstrui profluuij decursum diffundat; omnia deteriora efficit, natiuasq; vires atque insitas facultates depopulatur. Quò fit vt nux myristica, exucca illius contactu efficiatur, leuis, cariōsa, coloreque squallido ac nigricante, qua vi etiam herbis perniciem, tabemque adfert, ac facta strangulat, speculique nitorem obfuscet. De Corallo par est ratio: hoc siquidem in orbiculos elaboratum ac læuore perpolitum, si à viro gestetur, rubescit exuberantius, quàm si hoc gestamine fœmina decoretur. In pallorem enim muliebri consuetudi-

suetudine elanguescit ac colore natiuo destituitur, *Mulier Cō-*
 partim ob emanentes ex illa fuliginosos densosq; *rallum de-*
 spiritus, partim quod languidum calorem habeat, *terius effi-*
 ac frigida humentisque sit naturæ, quæ qualitates *cit.*
 aliquid conferuare tuerique nequeunt: cum vir ca- *Qua Coral-*
 loris innati substantiam vaporosam, mitem ac sua *lo ruborem*
 uem sit consequutus, ac velut aromatis odore im- *conciliant.*
 butam. Qua ratione & synapi semen Corallum ru- *Sinaps Co-*
 bicundum efficit, si illo obriatur, caloris scilicet, *rallum ru-*
 ratione, quo tanquam ignita re incalescit. *bicundum*
efficit.

Magna ex parte steriles esse, & infœcundos, qui-
bis spontè semen profluit, seseq; polluunt, & qua
ratione id fiat.

CAP. XXIII.

VITIVM est idque tam fœdum, vt à templi *Leuit. 15.*
 aditu, omniq; hominum consortio apud Hebræos
 arcerentur illo contaminati, Græcis γονοῖσία, Latini
 seminis profluuium appellatum, quo mulieres
 æquè ac viri infestantur. Siquidem illis præter vo-
 luntatem semen effluit nullo propemodum dele-
 ctamento, nec vlla voluptatis illecebra, aut puden-
 do rigido erectio, idq; aqueū dilutumq; ac tenue.
 Quò fit, vt infœcundū sit, atq; ad excitandas pro-
 les inefficax. Vt enim salix frugiperda semen ob ca-
 loris penuriā ante maturitatem excutit: Sic istis hu- *Simile ab*
 mor genitales plus satis frigidus & humidus deflu- *infœcundis*
 it. Nequeunt enim naturales facultates semen perficere, *arboribus.*
 ac vi prolifica fœcundaq; illud imbuere. Quò
 fit vt excrementitius prorsus sit humor, inchoati im-
 perfectiq; seminis rudimentum, generandi mune-
 re destitutum. Caterum cum hic affectus ex imbe-
 cillitate vasorum spermaticorum oriatur, tum a-
 liud quoddam vitium contrahitur ex amplexu
 Veneris

**Genen
Drupper.**

*Vocatur
Belgis hoc
fædum stil-
licidium.*

*Morbo Gal-
lico infecti
semper prur-
runt.*

*Acrimonia
Urina infe-
ctis peculia-
ris.*

*Urina qui-
bus suppres-
situr.*

Venereo ac concubitu contagioso, si quando cum infectis scortis congressum ineunt. Siquidem purulenta quædam fædaq; illuuiæ ab inguine distillat, colore modò liuido, modò æruginoso ac porraceo non sine tetrissimo odore. Quò fit vt vasa nonnunquam erodi contingat, partesq; pudendas mutilari. Ista autem vligo humorisque sordidi stillicidium in fœminis virulentior est, albòque oui, vbi computruit, assimilis, qua interranea pruritu intolerabili infestantur, quasi alumine aut salu-gine essent imbuta. Quò fit, vt omnes morbillofi, quiq; Venerea lue infecti sunt, impensè sint salaces ob putridi humoris acrimoniam, quam retundi ac mitigari concubitu sentiunt, magnaque mali parte se leuari. Quocirca cum omnibus suam scabiem affricare gestiant, tum maximè illas expetunt ac venantur ganeones isti puriginosi, quas sciunt salubri esse, beneq; constituto corpore. In has enim suas sordes ac faniem profundunt, suòq; purulento semine contaminant, cum ipsi nihil ab his contagij contrahere possent. Cū enim illi seminis profluuiò obnoxij sunt, quod ex lue Venerea contrahitur, ac contactu concubituque fædo concipitur, non seminale ac prolificum excrementum ab ijs profluit, sed virulenta quædam ac contagiosa eluuiæ ab inguine distillat, odoris tetri, colore non albicante, sed lurido ac virescente, quæ vlcera in pudenda ac primori virgæ partè excitat, sic vt vrina ijs ægrè prodeat, atque ob purulentam concretio-nem subinde supprimatur. Quòd si quando prurire occipiant, ac tentiginie affici, ac penis seu pudenda pars erigi incipiat, acerrimè cruciantur. videtur enim hoc membrum, quasi fune distendi propter neruos, qui humore acri ac mordaci imbuti sunt; quò fit, vt vrinæ stillicidio subinde infestentur, cū non confertim & profuse, sed lente ac sensim lotiū prodeat

prodeat intolerando micturientiū cruciatu. Contrahitur hoc vitium ex ficosis morbidisque hominibus, atque attritu contactuque scortorum, quibus inguina & pudendæ partes bubonibus alijsque inquinamentis sunt contaminatæ. Qui morbus cum circa obscœnas, abditasque partes consistat, atque ex putridorum humorum affluentia fœdos tumores excitet, Pudendagra, nominatur, vulgo **Clapooten**. Si verò contagio se diffundat, vt afflo-
Inguinum tumores nō reprimen- di.
 let, vbi primum contracta labe corpus non expurgatur, aut vbi foris non maturantia cataplasmata, sed discussoria quæque fluxionem reprimāt ac re-
 feriant, non eliciant, adhibentur, tota corporis moles vnā cum sanguine ac spiritibus inficitur, totaq;
Dolores nervorum vnde.
 humorum collectio in nervos, panniculos, membranas, musculos deferitur, atque intensissimos dolores excitat, qui morbus vernaculo Belgis idioma-
te pocken mit de lempen vocatur: quod omnia membra doloribus pertusa sint ac dilaniata, ipsaq;
 symptomata, hoc est, quæ ex morbi sæuitia accedunt ac concomitantur, non minores ipso morbo
Morbillost omnes dolorum differentias percipiunt.
 dolorum faces admoucant. Neque enim vnus generis cruciatu excarnificantur, sed multiplices illos diuexant dolorum differentia, qui tanquā ad-
 motis vncinis, ac ferramentis, nervosas partes exquisitissima mouendi sentiendique vi prædita-
 cerant, ac velut aculeis fodiant, vrgent, stimulant. Et cum nullas non partes interreptent, atque erraticæ vagæque incursione inuadāt, à doloris inquietudine, nullaque interposita intermissione, **Demierem** nostrates hunc affectum vocant, à formica deducto nomine animalculo agili atque inquieto, quod nouas subinde sedes persequitur, à qua
Pulsus formicans.
 medici etiam pulsum designant formicantem, ob mobilitatem exilem, exhaustis scilicet deiectisque viribus, adeo vt homini quàm minimum vitæ su-
 O peresse

Pulsus Vermiculans. peresse possit, eò se pulsu proferēte: cui affinis vermiculans. miculans à vermiculi motu atque ingressu, qui nō magnam etiam recuperandæ sanitatis spē decumbenti pollicetur. Et quemadmodum morbus est

Verminatio qui morbus. Verminatio, qua homines infestari torqueriq; solent, ac velut à vermibus dilaniari: ita quoq; morbus est Formicatio, Græcis *μυρμηκία*, quæ foris corpus

Formicatio qui morbus. fœdis tuberculis ac pustulis deformat, int⁹ vero mordentis formicæ sensum adfert, ac cruciatum, ita vt subinde scalpturire cogantur, atque attritu aliquod leuamen conquirere: vt assolet morbo

Formicatio accedens morbo Gallico. Venereo infestis, qui nusquā quietē consistūt, sed continenter frictionibus insistere coguntur. Quocirca appositē nostrates Formicationē huic morbido cadaueri accōmodant, non quòd eo nomine hic morbus censerī debeāt, sed quòd pari modo corpora afficiat. Hinc Plautus, quoniam multi illo seculo fœdissimis morbis erant contaminati, nempe mentagra, impetigine, lepra, tum plerisque alijs, qui se in honestissima ferè parte corporis proferunt, illis vitijs deformatos Formicinos, mucidos, vietos, putridos, vlcerosos vocat, quos, vt nostrates dictitant, si vel leuissimè concutias, ab ossibus diffiliunt ac dissoluuntur, populari ioco *Vanden grat schüdden*: à piscibus rancidis, ac putri

Formicinos homo. fœdissimo desumpta similitudine, quòd vel minima conuassatione à spinarum contextu decidāt. Quocirca qui ficosos tumores circa inguina partesq; abditas ac latentes contraxerunt, vel ex concubitu, vel si vlli contaminato sodali cōuixerint, lectoque cōmuni sint vfi (nā facilimè hæc labes olim, quæ nunc sensim exolefcit, alijs affricari solet, vel esculento, vel halitu, oriūque ac labris admoto poculo) in primis cōsulo, vt acri vel vino vel aceto pudenda, contactasq; partes abluant, admixto salis momento, deinde abscessum seu apostema, si res possit,

Simile à rancidis piscibus, est populaire prouerbiū. Quocirca qui ficosos tumores circa inguina partesq; abditas ac latentes contraxerunt, vel ex concubitu, vel si vlli contaminato sodali cōuixerint, lectoque cōmuni sint vfi (nā facilimè hæc labes olim, quæ nunc sensim exolefcit, alijs affricari solet, vel esculento, vel halitu, oriūque ac labris admoto poculo) in primis cōsulo, vt acri vel vino vel aceto pudenda, contactasq; partes abluant, admixto salis momento, deinde abscessum seu apostema, si res possit,

Morborum incredibilis cōtagio. lectoque cōmuni sint vfi (nā facilimè hæc labes olim, quæ nunc sensim exolefcit, alijs affricari solet, vel esculento, vel halitu, oriūque ac labris admoto poculo) in primis cōsulo, vt acri vel vino vel aceto pudenda, contactasq; partes abluant, admixto salis momento, deinde abscessum seu apostema, si res possit,

Tumorum in inguine curatio. lectoque cōmuni sint vfi (nā facilimè hæc labes olim, quæ nunc sensim exolefcit, alijs affricari solet, vel esculento, vel halitu, oriūque ac labris admoto poculo) in primis cōsulo, vt acri vel vino vel aceto pudenda, contactasq; partes abluant, admixto salis momento, deinde abscessum seu apostema, si res possit,

poscat, ad maturitatem perducant, eruptoq; pure *Exemplum*
 ac sanie absterforijs vlcereis cavitatem eluant, pri. à rabidi ca
 usquam cicatrice obducant, atque vt in rabidi ca. *nis morfu.*
 nis morfu, qui aliquando, quàm scorti, mitior, diu-
 tius hiatum apertum sinant, ne virulento humore
 intus cohibito, postmodū morbus recrudesca, at-
 que exasperetur: interim antequam mahum vo-
 micae admoueri contingat, corpus purgātibus me-
 dicamentis accuratè inaniri debet: in quem vsum
 commodè adhibentur, epithimus, fumaria, poly *Cōpendio-*
 podium, sena, eaque confectio, quæ ad hamech re- *sa morbi*
 fertur: aut quoniam ijs lotium molliri debet, bene *Gallici cu-*
 dicta laxatiua ex decocto ligni Indici, quod inter *ratio.*
 Ebeni species retero: alioqui nisi huiusmodi sub-
 dijs corpori prospiciatur, diffusis vndique humo-
 ribus corpus omni ex parte morbidum fit, ac lue
 Venerea vndiquaque inficitur. Sunt enim duo isti
 morbi inter se affines & cognati, quemadmodum *Cancer &*
 Cancer & lepra. Quod enim Cancer est in parte a- *lepra affi-*
 liqua corporis, id lepra seu elephantiasis est in to- *nes morbi.*
 to corpore. Sic morbillosa ista affectio vbi in toto
 consistit, atque vndique diffusa est, foedissimum il-
 lum morbum excitat, quem alij Gallicum, alij
 Neapolitanum vocant, vel quò in tam inclytæ na-
 tionis gratiam ac fauorem aboleri possint, atque
 obsolescere contumeliosa illa nomina, quibus ali-
 quid conuitij subest, lues aut cōtagio Venerea vn-
 de contrahitur, denominetur. Quæ verò in ingui-
 ne consistit, ac pudendas partes commaculat, Pu-
 dendagra. Cū verò natura mortalium procax
 sit in alienis miserijs, atque insolenter huiusmodi
 calamitate oppressis insultet, populares passim mor-
 bum hunc, cū totum corpus occupat, Matris alte-
 rum, qui parti peculiaris est, Filia: nomine desi. *Proverbiū*
 gnāt: & quoniā alter ab altero pullulat, venustum *in morbi.*
 illum maritum, si dijs placet, aut potius sordidum des,
 O 2 sponsum,

Iocus popu- sponsum, matrem ac geminas filias sibi in matrilis in hos monium asciuisse, ioculari licentia dicunt, cum qui ex in- præter inguinum tumores corpus vndique exulce- guine labo- ratum sit, ac tuberibus scateat.
rant.

In morbis excrescere corpora, atq; in longitudinem produci, licet minus edant, in latitudinem verò diminui.

C A P. XXIIII.

Quid offi- IMPVBERES qui plurimo vtuntur alimen-
ciat proce- to, minus speciosè adolefcere, nec in iustâ decen-
ritati. temque longitudinem produci, quotidiana experi-
menta comprobant. Suffocatur enim calor nati-
uus, atq; immodica humiditate obruitur, quo mi-
nus corpora in decoram proprietatem possent ef-
fingi. Qui verò moderatè saginantur, ac cibo v-
tuntur parcius, sibi que discriminata certa q; eden-
di tempora constituunt, non magnopere efficiun-
tur obesi, nec adeps illis, aut caro augefcit: sed ossa
longitudinem atque incrementa suscipiunt. Sic vi-
demus adolcfcentes ac pueros in longis diutinisq;
morbis gracilefcere, ac macilentos effici, in longi-
tudinem tamen eorum corpora proferri, ac proce-
ritatem capefcere. Quod ipsum fieri siccitatis ra-
tione crediderim. Nam ossa cum sicca sint, alimen-
to sibi familiari ac cognato aluntur. Siquidē cum
humores ægrotis atque alimenta assumpta, ex ca-
lore & corporis ariditate siccescant: ossa in longi-
tudinem porriguntur, atque alimenti subficci ra-
tione aliquid illis staturæ accedit, præsertim cum
homo in ea ætate constitutus est, in qua corpus, vt
argilla vda ac sequax produci fingi que in longum
possit. Constituta sunt aut vnicuique certa crescen-
di spatia, ac determinatè legitimæ staturæ ratio-
nes ac modi, quibus sensim tacitisq; auctibus con-
sequimur

*Cur aliq; in
longū, aliq;
in latū ex-
crescunt.*

*Simile ab
argilla du-
ctū.*

sequimur vel liberalem proceritatem, vel indecoram: eaque crescendi vis, qua in longitudinem augeri corpora contingit, rarò vltra quintum & vigesimum annū producitur: magna autem ex parte intra vnde vigesimum consistit. Quo fit, vt dentes etiam excussi, ab eo annorum curriculo non renascantur, vt nec ossa fracta, ac cartilaginee conso-
Quàm diu in longum corpora porrigantur.
 lidescant, quòd ex progenitorum semine illa consistant. Pinguescere verò atque adiposum obesumque fieri, non certis temporum spatijs fieri cōtingit, sed nutrimenti ratione, vbi ea affatim ingeruntur. Quod ipsum etiam in consistente ætate, vel eadem inclinata fieri potest. Tametsi enim quis vbertim saginetur, non in longum surrigitur corpus, sed in latum ac molem dilatatur. Alia est
Alia & is lō- gitudinem,
 enim facultas, qua alitur corpus: alia qua augefcit. Illa siquidem circa alimenti copiam versatur: Ista
alia latitudinē parit.
 circa partes corporis solidas, nempe ossa, neruos, cartilaginee, &c. quæ si crescunt, atque in longum porriguntur, animal quoque incrementum assequitur, tametsi illud macie conficiatur atque extabescat. Natura itaque in producēdis ossibus, vnde longitudo emergit, vi caloris vtitur, quæ exiccet nonnihil humores atque alimenta alendis ossibus accommodat. Neque enim auctio sine nutrimento affluente perfici potest. Vbi enim generatio animalis constituta est, vsque ad ætatis vigorem augeri postulat, atque in longum latumque ac profundum ampliari. Deinde quo subsistat ac perduret in reliquum vitæ tempus, æuique huius decursum, nutritio subit, suasque partes obit, qua restaurari possent quæ effluunt, quæque ambientis aeris qualitas depopulatur, nulla corpori tamen inducta amplitudine, aut in longitudinē progressu. Auētrix itaque vis ac facultas est, quæ ossa fabricantium, vt ceram, in longitudinem effingit,
 O 3 calore

calore ac virtute seminalis excrementi, quæ in ætatis vigore ad ea perficienda valida est atque effi-
cax. Quòd si adolescentes ac pueri ab ipsis incuna-
bulis lacti assuescant, atque exercitationi sint dedi-
ti, productiori efficiuntur corpore, staturaque de-
centi ac speciosa. Siquidem lactis potu atque vfu
ossa aluntur, quod semini affine est, ac sanguis ela-
boratus atq; exactè concoctus: Frugū nerui, Aquæ
carnes, quod obseruare licet in bobus, qui aquis co-
piofis pinguescunt, ac pabulo humido saginantur.
Deinde in Belgis, præsertim Batavis, qui liquore
illo gentilitio, quam Cereuisiam vocant, adeo pin-
guescunt, vt mentum pectori incumbat, ac

*Quibus re-
bus corpus
incremēta
suscepit.*

Pers, Sat, 2.

Pinguis aqualiculus propensa sesquipede extet.

*An ieiunis, an pransis venam incidere expediat. Et
an consultum sit, statim ab incisa vena somno se
dedere.*

C A P. XXV.

QV ID commodi adferat corpori humano ve-
næ sectio, quidūe in secunda, aduersaque valetudi-
ne præsidij ex ea homines consequantur, tum qui-
bus, quòue tempore illam adhibere conueniat, su-
peruacaneum est hîc referre, cū ea quisque ex
syncero fidoq; Medico discere poterit, non ex vul-
gata ac triuali consuetudine, quam nugones qui-
dam inuexerunt, qui nimis rigidè astra potius,
quàm humores obseruant. Cū autem innumere
quæstiones hac de re agitari solent: illam paucis
expediam: Ieiunisne an pransis venam feriri ex-
pediat. Equidem cū plerosque meticulosos tre-
pidare videam, ac contremiscere in adeunda venæ
sectione, ne syncopi atque animi deliquio, vt as-
solet, periclitētur, non nihil cibi, ac meracissimi vi-
ni pauxillum exhibendum censeo. Obseruaui si-
quidem frequentius animi defectu collapsos diu
decu-

decubuisse immobiles, atq; ægrè odoramentis cre-
braque vellicatione refocillatos. adde, quòd san- *Cibus & potus spiri- tus alimen- ta.*
guis non confertim nec affluenter, sed languidè ac
sensim ieiunis profluat, nō nunquam prorsus non
erumpat. quòd natura auidè vitæ thesaurum am-
plectatur, nec sinat illum temerè elabi, vt cui ma-
ximam vitalis spiritus vim inesse sentiat, qua ex-
hausta tota corporis moles languescit, operaque
naturæ perficiuntur deterius. Vbi verò aliquid a-
liimenti exhiberi contingit, ac moderata corporis *Cibus offe- rendus an- te Vena se- ctionem.*
agitatione sanguis ad fluxionem excitatur, prom-
ptius emanare ac scaturire incipit. Alacres enim
atq; erecti efficiuntur spiritus cibo, potuq; atque
exercitio moderatè adhibito, corpusque sanguine
vndiq; perfusum efflorescit, ac fit coloratius. Cæ-
terum, An incisa vena somno se dedere expediat,
discutiendū est. Ego sanè, nisi quis assuevit, aut ex *An dormi- endū, inci- sa Vena.*
æstu atq; itineris molestia lassitudinē contraxerit,
non semper valetudini cōmodum censeo vernis
æstiuisq; mēsis meridari, nec consultū arbitror,
statim ab incisa vena somno indulgere, præsertim
si quis vel oppleto ventriculo, vel obeso corpore *Ab incisa Vena tem- perantia ex- igitur.*
existat. Sunt enim inter hos, qui pertusa vena, ad
emptoque sanguine vires instaurandas sibi persua-
deant, eoq; affatim Genio indulgēt. qui cū som-
nolenti efficiantur atque oscitantes, non sine graui
noxa iacturaque valetudinis se quieti dedunt. im-
pletur siquidem densis crassisque vaporibus cere-
brum, ac venæ ita plerumque turgescunt, vt casu. *Exemplum eius, quæ a somno mor- te sopitua est.*
ra dehiscat, ac sanguis denuo magno valetudinis
detrimento profluat. Quod apud nos euenisse me-
mini viro cuidam primario, qui cū Idibus Maij,
quibus feriæ ac supplicationes triduanæ indicun-
tur, incisa eo die vena, in prandio allio virenti, vt
mos est, vinoque se affatim impleuit: à meridie op-
pleto fumis capite, primū somno, postea morte so-
pitus

pitus oppressusque est. Quamobrem qui optimè valetudini consultum velit, quo die incisa est vena, frugaliter victus rationem instituat, & quoad eius fieri potest, à somno se cohibeat. qui si vel inuitis obrepat, oculique nictare incipiant, ac sopor omnino excuti nequeat: tantisper tamen differatur, dum sanguinis impetus atque agitatio resederit: quod post sesquihoræ spatium fieri solet, tunc placidè obdormiscere licet, explicitaque corporis parte, cui incisio illata est, semisupino decubitu, si id sedèdo perficere permolestum est, caput in puluinum reclinare. Quod si duabus horis somnus sit productior, vellicari debent, quo se erigant, atque expergiscantur, ne spiritus ingrauescant, ac corpus caliginoso vndique fumo opprimatur. Quò fit, vt nauseabundi existant, atque oscitantiam ægè excutiant.

Physiognomoniam, hoc est, naturæ, morumque inspicendorum ratio, qua ex notis signisque corporis, animorum motum ac propensionem elicimus ac dijudicamus, non improbanda. Caterum quid ex hac potissimè observare conveniat, scripturæ testimonijs comprobatur.

C A P. XXVI.

Vultus & oculi animi indices. PLERAEQUE artes illiberales cenferi solent, minusque ingenuæ, quod vanitati atque imposturæ affines sint, quodque observationes anxias habeant ac curiosas. At Physiognomia, quæ ex facie, oculis, vultu, lineamentis, totoque habitu, corporis animique propensionem perspicit, nulla sui parte inter has referenda, vt quam à laudatissimis viris studiosè observatam excultamque perspicio. Cùm autem nulla sit corporis pars, quamlibet minuta atque exilis, quantumvis abiecta atque ignobilis,

bilis, quæ non aliquod argumētum inſitæ naturæ, & quò animus inclinēt, exhibeat, tum omnium ſignorum notarumque ſunt præcipua, quæ in facie vultuque elucent, & qui certiffimus eſt mentis index, in oculorum aſpectu ac volubilitate ſe profert. In ijs enim odium, ira, indignatio, pauor, metus, formido, ſpes, lætitia, modèſtia, arrogantia, Zelotypia, auaritia, æmulatio, omneſque affectus animi interni, in externo corporis habitu relucēt. Sic Deus conſpicatus Eſeu ſubtriſtem, animoque deiecto ac demiffo: Quare, inquit, mœſtus es, & cōcidit vultus tuus? Iosephus quoque cū videret captiuitatis collegas triſtes, ſciſcitatus eſt: Cur ſolito triſtior eſt facies veſtra? Obſeruabat enim aliquid ſiniſtri ominis reſidere in mentibus illorum, cuius ſe certa indicia in externa ſpecie proferebāt. Quò ſpectat illud Iſaiæ: Agnitio vultus illorum reſpondet illis. Quo deſignat homines ſcleratos ex habitu corporis poſſe deprehendi. Vultus ſiquidē indicat, qua ſint malitia imbuti, quid meditētur, quid moliri geſtiant, quò ſpectet improbus illorū conatus. Plurima eiꝯ generis obuia ſunt apud Dauidē & Solomonem, quibus nonnullorum nequitiam atque improbitatē coarguit, exprimitque, ex fronte, ſupercilijs, oculis vitro citroque contortis, demorſis labris, naribus corrugatis, inflatis buccis, inceſſu ſuperbo, geſtu indecoro, vultu nutuque minaci. Vnde ſapiens: Vir improbus & nequam graditur oſe peruerſo, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, peruerſitate mentis machinatur malum, atque omni tempore diſſidia ſerit. In ijs verò, qui placido ſunt mitique ingenio, omnia formæ dignitatem exprimunt. Status, inceſſus, accubatio, vultus, oculi, manuū motus, omnia honeſtati decoroque inferuiunt, ſic vt in facie ac vultu ſapientia, decus ac probitas, cæteræque virtutes reluceāt.

O 5

CAET E.

CAETERVM licet non omnia exactè huius artis prælagijs respondent, multa que aliter, quàm membrorum notæ præ se ferunt, eueniant, idque vel educationis munere, vel parentum industria, aut denique diuino quodam afflatu: magna tamen ex parte vero sunt cōsentanea, euentumque certum consequuntur. Siquidem in his qui visenda aliqua nota insigniti sunt, ars veritatem assequitur. Vbi enim error circa principem aliquam partem consistit, mens quoque aliquid incommodi percipit, suaque munia inculpatè obire nequit. Sic qui gibbo deformati sunt, modò naturale sit id vitium, non ascititium, nec ex accidente casuque illatum, improbi ferè sunt, ac malitiosi: quod cordi totius vitæ fonti ac principio deprauatio communicetur. His proximi sunt strabi, cæci, lusciosi, pæti, quique in obliquum detorquent oculorum aciem: quod circa cerebrum natura deliquerit. Surdi verò, muti, balbi, blæsi que, & qui ob muscutorum, neruorumque imbecillitatem, linguæ hæsitantiæ obnoxij sunt, non penitus à vitijs immunes existunt, sed ea non magnopere culpari merètur. Quo enim quodque membrum, cui error subest, minus nobile ac generosum, hoc partes primariæ minus afficiuntur. Quod si aliquod corporis vitium, vel cerebro, vel cordi affine sit, horumque alteri proximè assistat: menti quoque ac rationi aliquid erroris infertur, sic vt illa omnibus suis numeris non satis constent, ac plerumque iudicij amissis deliret, atque in obliquum rapiatur. Quo fit, vt facultates animales suas functiones ac munia inoffensè perficere nequeant. Atqui non semper est necesse, nec consequitur, vt naturæ hominis conditio, mores, studia, instituta, animorū propensiones, mentisq; agitatio ad notas externas sit accommodanda, atque ad lineamēta signaq; corporis metien-

Nota corporis animi conditionē indicant.

Cerebrū et Cor à remotis partib. afficiuntur.

metienda. Cùm multa plerumque agant ac meditentur homines, multaque mente concipiāt, atque opere perficiant, cuius ne vllum quidem vestigiū, aut minima indicij nota foris se offert, aut diuinandi argumentum exhibet. Poteſt enim eſſe aliquis enormi corpore, membrisque diſtortis, ſed tamen frugi, atque ad præclaras artes appoſitus. Rurſus fieri poteſt, vt quis ſit habitu corporis decenti ac liberali, at improbis moribus, vitaque vndique contaminata. Quapropter nemini ob vlla vitia inſultandum, nec gibboſi, luſci, claudi, variſe pandiſque cruribus homines, conuiſijs onerandi. cùm hæc naturæ vitia errorefque immutatos cupiant, ac corpus decentius conſtitutum exoptent. Sunt tamen inter hos, qui hominum diſcrepantiam in ſe concitent; quòd horum nōnullos impoſtores ſint experti, verſipelles, ſubdolos, doſoſos, ac nō ſolū obſcœnis facetijs, ſed etiam diſtortis ſalibusq; dentatis abundè inſtructos: vt omnes propemodum ſunt, quibus vitiatæ ſunt muſculosæ neruoſæque partes: ſic vt cerebrum mouendi ſentiendiq; principium, Cor deniq; vitalis animæ ac ſpiritus fons, ex conſenſu variè afficiantur, adeo vt externa vitia internas facultates immutent, atque ad diuerſas actiones inſtruant incitentque. Ex his itaque, qui nota aliqua inſigniti ſunt, manauit prouerbiū, CAVE TO A SIGNATIS. Quòd deſignat rerum humanarum periti declinandam conſuetudinem, commerciumq; improborum. Quod quotidiano vſu, atque experientia compertum habent, fallaces eſſe huiuſmodi homines, ac technis dolisq; eſſe imbutos. Quod autem claudi impenſe ſalaces ſint, abditasque atque obſcœnas partes inuſitatæ magnitudinis habeant, Prouerbiū inde natum indicat, Claudus optimè virum agit. Omne ſiquidem alimentum, quod inualido pedi deſtinan-

Errori natura nō inſultandū.

Signatis Syncopebant.

A ſignatis cauendum.

In claudos prouerbiū, ſtinan-

stinandum erat, circa partes genitales consistit, atque in semen elaboratur, cuius vis & copia tentiginem mouet, atque obscœnis partibus pruritum excitat.

An aperto hiantiꝫ ore dormire, an clauso, cohibitisꝫ labris salubrius.

CAP. XXVII.

NON desunt plerique, qui salubre existimant, patulo apertoque ore somnum capere. sic enim melius expirare fumos, ac discuti fuligines, animamque hominis liberius commeari, ac minus graueolentiæ concipere. subolido enim esse ore, putidoque anhelitu, qui compressis labris noctem somno transigunt. Ego verò aliud persuasum habeo. Vt enim decubitus in dorsum pulmone septoque transuerso noxius, vt quæ affusis humoribus turgescant: Sic hianti ore dormire valetudini incommodum. Pulmo siquidem, cum fistulosus sit, per vocalem arteriam, aerem obuuium, qui sub noctem ferè impurus ac turbidus est, copiosè allicit, quo spirandi meatus imbuti vel raucam efficiunt vocem, vel obtusam. Ocluso autem ore, spiritus externusque aer non confertim, sed sensim per nares anfractuosas, sinuoso volumine vltro citroque com meat, atque in pulmonem delabitur, cordisꝫ calorem temperat. Quò fit, vt minus siticulosi efficiantur, qui commissis labijs dormiunt. Qui enim faucibus dilatatis somnum capiunt, ijs ob aerem halitumque hinc inde æstuantem, lingua ac palatum arescunt, potuque noctu irrigari cupiunt. Ceterum cum multis solidisꝫ, rationibus fulciri hæc persuasio possit, tum nulla stabilius, quàm quod longè melius concoctio in ventriculo perficiatur, si quis ocluso ore dormiat: fouetur siquidem calor naturalis, ac validius cibo incumbit. Vt enim ollæ

Ocluso ore somnum salubrior.

Vnde sitis nocturna.

Simile à reculsaria defumum.

ollæ ac lebetes elixandis carnibus destinati, maturius concoctionem perficiunt; operculis obducti, quod nihil caloris, nullusque halitus emanet: Sic etiam calor in corpore humano coactus cohibitusque, celerius cibū concoquit. Itaq; his, qui flaccidi sunt fluctuantique stomacho, subinde halitum cohibere consulo, tum ijs, qui tussi singultuque, idem talem infestantur. Hac enim ratione calorem excitari contingit, ac noxam discuti. Porro ubi occluso ore noctem transegerunt, cibi que cōcoctio perfecta est, tum demum consulo, ut popismate, sonituque bombofo fumi ac fuligines expurgentur, quæ medijs spatijs inhærescunt.

Imprecationes parentum, quibus ex se genitos execrantur, ac maledictis incessunt, aliquando in euentum effectumque rapi. Bonas quoque ominations, quibus illis felicia ac salutaria quæque exoptant, ad letum exitum esse adiumento, atque ex progenitorum voto omnia consequi.

C A P. XXVIII.

IN tantam delapsa est natura mortalium, exuta humanitate, feritatem, ut non solum in extraneos, sed in sua etiam pignora, quibus optimè consultum oportuit, sint crudeles. Quis enim per compita passim ac vicos execrandas voces non audit? quibus suos immaniter diris deuouent, atque horrenda quæque ijs imprecantur: quorum pleraque effectum sortita memini, atque in calamitosum funestumque exitum deuenisse. Quamobrem Platonius. Pueri siquidem cum ita incandescere pro genitores vident, tamque atroces execrationes in se congeri, obstupefcunt, trepidant, perturbantur, ac terrore metuque concussi, vel in spasmum aut epilep-

Lib. 6. de leg.

Infantes

nō exaspe-

randi sauis

verbis

epilep-

epilepsiam incidunt, vel furore ac rabie corripiuntur, menteq; atque animo alienantur. Tanta enim fit in huiusmodi corporibus spirituum, humorūq; concursus atque agitatio, ea intemperies, ut sensuum instrumenta conuelli contingat, omnesque animæ facultates inuerti. Quo fit, ut non solum ætas tenera, sed etiam adultior, quæ reuerētia ac pudore erga parentes ducitur, repentino terrore, subitaque animi consternatione, tanquam fulmine concussa, magnā rationis mentisque iacturam patiatur, nec minorem in corpore cladem percipiat. Quo mihi optimè institutam habuisse adolescentiam visi sunt veteres Hebræi, qui liberis salutaria quæque precari solent, beneque ominari, ac domi forisque non fortunæ, sed Dei munere prosperum successum exoptare. Quin & filij officiosè magnæque religione ac pietate parentes colere atque obseruare consueuerunt, summisque votis, blandimentis, obsequijs, boni ominis voces ac benedicendi formulas exorquere. Hac enim ratione immunes se fore à malis ingruentibus confidebant, ac supremi numinis beneficio, cui cum hi, tum progenitores sua vota nuncupabant, aduersus rerum humanarum casus atque incommoda, summā securitate ac fiducia posse subsistere.

*Gen. c. 49.
Libert à pa-
tribus insti-
tuendi.*

*Qui fiat, ut iuxta vulgare prouerbum: Nemo pro-
pmodum ex morbo, aut longa peregrinatione
melior euadat, vitamq; emendatiorem assu-
mat.*

C A P. XXIX.

*A morbo
nemo emē-
datior.* INOLEVIT opinio quædam ac persuasio in Belgica, quæ obijci solet ex morbo conualescentibus: Neminem ab ancipiti morbo diutinoq; aut periculosa peregrinatione, meliorem effici: quod plerumque

plerumque ita vsuuenire palam est. Ea siquidē est natura mortalium, vt quamlibet sauis morbis diuexata fuerit, quantumuis anxia terra mariq; peregrinatione, atque erroribus fuerit agitata, vbi eluctari contingit, profunda subeat obliuio, atque insistant homines viuere laxius licentiūsq; adeo, vt posteriora illis sint prioribus deteriora, atque insequens tempus, antecedente deploratiū. Id eō mihi euenire videtur, quod magnus sit mentis neglectus, nullusque cultus interno homini adhibeatur, qui insitos errores affectusq; vitiosos eximat, nempe Dei amor ac fiducia, eiusque doctrinæ cognitio, cui se ratio ac voluntas subijcit, omnesque actiones ad illius amussim exigit. Hæc enim efficiunt ac præstant, vt subducamus nos ab ijs vitijs, quæ in morbis & periculis sumus detestati: alioqui speciosæ illæ pollicitationes, atq; emendationis vitæ propositum, multa que alia, quibus nos astringimus, irrita sunt, nulliusque momenti. Nam vbi pristino vigori sumus redditi, ad mores natura recurrit damnatos, fixa ac mutari nescia. Proba ergo vitæ ratio, rectumque viuendi institutum, quod animo concipimus, nulla re nisi doctrina cœlesti, ac diuino spiritu perfici potest, qui nisi discusso morbo menti nostræ insederit, non facile resiliemus à concepto emendationis vitæ proposito, quod non sine latenti afflatu dolor extorsit: sed constanter illi adhærebimus, quamlibet multa ad defectiōnem sollicitent. Extat præclara Plinij iunioris epistola, qua ex amici cuiusdam ægrotatione admonitum se testatur: Optimos esse nos, dum lecto sumus affixi: quem enim infirmum aut libido incitat, aut auaritia sollicitat, non est amor deditus, non appetit honores, opes negligit, animosque demittit, ac ferocire desinit, postremò vitam prorsus innoxiam, beatamque destinat, si contingat euadere.

Matth. 12.

*Doctrina
diuinitus
inspirata
optimos mo-
res effugit.*

*Doctrina
cœlestis mē-
tis pabulū*

Libro 7.

Vt animi euadere. Itaque arrepta hinc monēdi occasione,
propositum cū sibi, tum amico præcipit, Vt tales esse perfe-
felicem suc uerent sani, quales se futuros profitentur infirmi.
cessum ob- Quæ quidem exhortatio salubris est ac frugifera.
tineat. At ignorabat is, nec demonstrare potuit, quo du-

ce, cuiusque afflatu, atque adminiculo hæc essent
 perficienda. Nisi enim virtute Dei, eiusque doctri-
 na fulciri nos contingat, oblata leuissima quaque
 occasione, in pristinos errores labimur, atque cū
 rerum humanarum aliò nos deuehit, quàm ad in-
 tegrîtatem, ac vitæ innocentiam, moresq; probos
 atque inculpato. Siquidem affectus humanus vi-
 tæ correctioris promissa extorsit, non fides, nō so-

Qua re lida vlla doctrina verbo Dei fulta ac stabilita. Cæ-
quisq; fiat terum si quis rationem naturalem exigat, nulla
emendatior. mihi videtur magis probabilis, quàm quod ad mor-
 bo defunctos certatim confluant congerrones le-
 pidi ac festiui, illosque ad iocos, luxum, lasciuia,
 delicias, omnesque voluptatis illecebras inuitet,
 incitentque: hinc comeffationes ac foteria in or-
 bem reducta, quibus adeptam sanitatem illis gra-
 tulantur, quæ plærunque obscœnis canticis perstre-
 punt, dictuque pudenda spectantur. Hæc & plera-
 que alia facîle ægrotum ac nutantem animum,
 sui que oblitum in deteriore partem applicant.

Cibi delica His adde cibos delicatos ac delectabiles, qui adau-
ti libidinis ctis humoribus lumbos stimulant, obscœnasque
fomenta. partes scāpturiunt, ac tentigine afficiunt. Hinc ad
 luxum atque ingluuiem, ad profusas libidines, ad
 fœdos concubitus, ad enormes atque effrenes cu-
 piditates reditus: Sic

Iuuenalis ——— *Ad mores natura recurrit*
Satyr. 14. *Damnatos, fixa ac mutari nescia.*

Tanta est enim naturæ humanæ ad deteriora pro-
 pensio ac procliuitas, vt nisi Deus salutis nostræ a-
 uidus, cōtinenter aures vellicet, ac calamitate sub-
 inde

inde nos exercent, omnia in profundam obli-
uionem deurgant. Sic iuxta Esaïam, Tantùm so-
la vexatio intellectũ dat auditui, hoc est, Nemo ni- *Cap. 29.*
si ingruentibus periculis, obortaque calamitate ex-
pergiscitur, atq; aures arripit: nec vnquam fruga-
lis ac moderati victus ratio in mentem venit, aut
vlla subit, aut concipitur emendationis vitæ cogi-
tatio, nisi illata clade, aut cum febribus morbisque
oppressos, sæuissimis doloribus excruciat nos con-
tingat. Nihil est aut, quod hominẽ à Deo magis a- *Prouerb.*
uertit, atq; alienum efficit, quàm rerum omnium
affluentia ac prosperi successus: Afflictio vna est, *Affluentia*
quæ ad gemitus ac suspiria, ad sanioris vitæ propo- *locordes &*
situm nos reuocat. Nec cuiquam persuaderi potest *acediosos*
displicere Deo vitam suam, mores, studia, instituta, *facit.*
nisi animus mœrore aliquo atque ægritudine, cor-
pus morbis identidem affligatur. Ita enim ad salu-
taria quæq; monita ac vellicationes obsurdescit a-
nimus, sic mens peccandi assuetudine occalluit, vt
mitiores castigationes vel respiciat, vel non magno-
perẽ ijs commoueatur, nec vlla resipiscendi spes se
proferat, nisi acerbiora remedia admoueantur. Hinc
illa Dei per Esaïam comminatio: Quoniam po- *Cap. 5. & 9.*
pulus non est reuersus ad percutientem se, idẽ nõ
est auersus furor eius, sed manus illius adhuc ex- *Cap. 2.*
tenta, ac denuò ad feriendum exporrecta. Similis
est apud Hieremiam querimonia: Frustra percussi *Hier. 5.*
filios vestros, disciplinam nõ receperunt. Rursus,
Percussi eos, & non doluerunt, attriui eos, & renu-
erunt accipere disciplinam, induruerunt facies su-
as supra petram, & noluerunt reuerti, magnificati
sunt, ditati, incrassati, impinguati, & præterierunt
sermões meos pessimẽ. Quocirca Deus aliquan-
do nos premit acerbius, quò ad frugẽ, mentem-
que saniozem reuocet. Sic Alexander Macedo- *Alexander*
num Rex, qui sibi diuinos honores decerni passus *sanctatus*
est,

fragilitatē est, sagitta percussus, conspectoque effusē proma-
suam agno nante sanguine, hominem esse se meminit, ac con-
nit. festim ferociam fastumque remisit. Quò spectat il-
Psal. 88. lud Psalmographi: Humiliasti tanquam vulneratū,
 superbum: omne illius robur contriuiisti. Quamob-
 rem cum res maximè secundæ existunt, omniaq;
 ex voto atque animi sententia succedunt: ne quis
 prosperitate successuque nimio elatus se iactet inso-
 lentius, aut immoderatè exultet, sed quisq; secum
 ipse expēdat, ac meditetur res aduersas, damna, cla-
 des, pericula, calamitates, morbos, infortunia sin-
 gulis momentis cuique impendēre, eaque Deum
 homini nonnunquam inferre ad emendationem
 ac medelam, ad erratorum castigationem, & quò
 resipiscat, certamque salutis fiduciam, erecta in De-
 um mente concipiat. Quod cuique testatum esse
 vult, ac nullos non attente obseruare, cū inquit:
Psal. 88. Si dereliquerint filij eius legem meam, ac manda-
 tis meis non fuerint obsequuti, visitabo in virga
 iniquitates eorum, & in verberibus peccata illorū:
Deus casti- misericordiam autem meam non auferam ab eis,
gat & emē- neque nocebo in veritate mea. Quibus palam fa-
det. cit, castigari nos ad emendationem, non ad inter-
 itum: quò domitis cupiditatibus, cohibitāque pec-
 candi licentia, ad probitatem ac vitę innocentiam,
 ad integros atque incorruptos mores quisque se cō-
 ferat. Est siquidem Dei in nos animaduersio, quo-
 niam à paterno affectu proficiscitur, summi amo-
 ris argumentum, ac beneuolentię testificatio.
Prou. 3. Quem enim diligit Dominus, castigat, flagellat
 autem hominem quem recipit. Quos verò Deus
Hebr. 12. patitur vagari licentius, ac viuere laxius omnibus-
 que corruptelis inuolui; nec tacito afflatu ab erro-
 re reuocat, quoniam pro desertis habet ac destitu-
Osaa 4. tis. Non visitabo, inquit, nec animaduertam in
 filios ac filias vestras, cū fornicati fuerint, nec
 in spon-

in sponſas, cum adulterio ſe contaminant; vt ſunt nonnullæ, quarum etiam noſtra ætate edita ſunt exempla, quæ ſe alijs ſubiecerunt, antequam cum ſponſo cui paulò ante ſolenniter ſe addixerant, congrederentur, ita vt illarum pudicitia à riuali ac competitorè expugnata ſit, aut alius quiſpiam illam delibaret, vulgò aiunt, *gheproeft*; antequam peracta nup̄iali pompa ac celebritate, in torū Genialem ſe collocarent, ſponſum amplexuræ. Ita Deus irritatus ſclerum continuatione, ac peccādi aſuetudine, manum à percutiendo ſuſpēdit, ac ſuſtinet illos labi ac corruere in omne dedecus, probrum, ignomiam, ſuiſque deſiderijs obſequi, quo viuendi errore primū conſequuntur turbulentam atque inquietam mentem, qua nihil homini obtingere poteſt, aut calamitoſius aut afflictius; deinde præter infelicem exitum ac mortem acerbā in qua nihil habent, quo ſe fulciant, ſempiternā poenam atque intolerandos cruciatus.

Siquando itaq; homini affluant res domeſticæ, opes, facultates, diuitiæ, auri argentique immenſa pondera, ædes ſplendidæ, ſumptuoſa ſupellex, veſtes exquisitæ, quibus omnibus cumulātè fruitur, nunquam illi excidat illius memoria ac recordatio, cuius munificentia hæc tam affluenter obtingunt, atque oblata ſunt. Nihil enim vitij habet ædiū ac villarum magnificentia, pecuniarum, prædiorū latifundiorum, iugerum poſſeſſio: modò uſus ſpectetur & commoditas: deniq; quod præcipuū eſt, & potiffimum exigitur, ſi erga Deum adſit gratitudo, atq; in tenuiores beneficētia. Commonuit tale quiddam, ac ſedulo inculcauit Moſes Iudæorum ex Dei præcepto ac traditione legiſlator, nequis vnquam admittat, vt in obliuionem is deueniat cui nos noſtraque debemus. Cū comederis, inquit, & ſatiatus fueris, ciboque expletus, denique

*Adulteria
notantur.*

*Gratitudo
erga Deum
exigitur.*

*Diuitiæ nō
mala ſed
earum abu-
ſus.
Deut. 8.*

P z

ædiſ-

ædificia splendida extruxeris, atq; accumularis tibi auri argentiq; vim, pecudes atq; armēta, omnibusq; rebus auctus fueris: obseruato ne eleuetur aut extumescat cor tuum, & excidat menti tuæ Dominus Deus tuus, omnium istarum rerum largitor. Ne quoque id exprobretur atq; obijciatur ingratis atq; obliuiosis, Butyrum de armento, lac de ouibus cum adipe agnorum & arietum, medullam tritici, & sanguinem vix maracissimum affatim illis Dominus attribuit: verum ubi in crassatus est delectus, recalcitrauit, impinguatus, satiatus, obesus factus, obliuioni dedit Deum conditorem suum, & ingratus fuit erga auctorem salutis suæ. Quapropter huiusmodi desertoribus atroces minas ac terrores Moses proponit, multasq; clades atq; horrendas calamitates illis obuēnturas denūciat: quod ex his posteri documenta capiant, ac perspiciant, vt apud Hieremiam Deus pronūciat, qui in eodem argumentoversatur, quā malum sit, quāq; acerbū atque amarum reliquisse Dominum Deum suum, nec vllum esse timorem, aut reuerentiā erga ipsum, dicit Dominus Deus exercituum.

Dent. 32.

Cap. 2.

Lapides seu gemmae terra mariq; erutæ, vel animantium corporibus exemptæ, quæ vi ac facultate polleant, quæue ratione aliquid efficiant.

C A P. XXX.

Gemmis ac lapidibus non deesse suos effectus, modò ne adulterini sint, ac factitij, cum ratio, tum experientia comprobat. Itaque annuli gestamen, aut monile non minus decenti quā efficaci gemma decoratum & oculos oblectat, aspectuq; gratum est, & vim salubrem in corpus exerit, idq; non abdita solum occultaq; proprietate, quam ab astris, vt Marsilius censet, consequitur, sed ab emanante

nante virtute, effluxuque latenti, qua spiritus vita-
 les afficit ac recreat. Vt enim gemmæ ex ambiente *Simile æ*
 aëre obnubilantur, densamque auram concipiunt, *gemmis.*
 atque halitus copiosos imbibunt: Sic etiam ex se in-
 uisibilem tenuemque vim eiaculantur ac vibrant.
 Quamquam enim res solida sit, calor tamen nati-
 uus, denique contactus, attritus, confricatio vim qua
 imbutæ sunt, elicit, cordique ac cerebro illam com-
 municat. Eranon siquidem gemmam, quæ vulgò
 Turcosa dicitur, sæpius mutari conspexi, atque ex-
 pallescere natioque colore destitui, ubi qui hanc *Turcosa.*
 gestat, languescit, aut valetudinarius existit, eandē
 rursus cum corpore reuiuiscere, ac colorem ama-
 bilem nempe qualis est serenissimi cæli, cæruleum
 exhibere, ex natiui caloris temperamento. Nec est
 vlla propemodum gemma, quæ non mutationem
 sustineat, si homo vel intemperans est, vel non sa-
 tis prodignitate continentiam seruet ac tueatur.
 Deperit enim illi vis insita, omnisque nitor sordef-
 cit, atque obscuratur. Quo fit, ut qui se adulterio cō-
 taminant, thorumque legitimum ac Genialem com-
 maculant, tum qui vago sordidoque concubitu se
 polluant, nunquam speciosas nitidasque gemmas
 circumferant, sed fuliginosas & nubilas, tum, quæ
 inquinamenta contrahant ex fædo halitu, quæ cū
 ab illis tum scortis emanant. Contrahunt enim a-
 liquid vitij ex putidis corporibus, quæ virus exha-
 lant, illasque venenato halitu inficiunt: Vt mulieres
 menstruō inquinatæ speculi nitorem obfuscant.
 Cæterum si inefficaces essent gemmæ, nulliusque
 effectus, non tam accuratè, tantoque studio Moses *Exod. 28.*
 indumentum Pontificis, quod rationale vocant,
 duodecim gemmis decorari præcepisset, quarum
 Ezechiel quoque ac Ioannes in Apocalypsi memi-
 nerunt: in quibus non solum spectari voluit orna-
 tum ac colorum blandimenta, sed etiam vim miri-
 ficam.

ficam, effectusque varios atque admirandos, de quibus cum abunde multa alij, de lapillis nobis instituetur sermo, qui animantium, alitumque ac piscium corporibus eximuntur, quorum plerique ventriculo, nonnulli capiti inhaerent. Eruitur autem ineunte autumno crescenteque Luna ex hirundinis ventre lapillus ab ea auicula Chelidonijs dictus, qui praesentanea vi pollet aduersus morbum comitialem. *Chelidonijs vel hiru-
dinarius.* valde enim exiccat, absumitque humorem tenacem ac glutinosum, qui huic morbo praebet seminariū. *Tobia, 2.* Est siquidem hirundo, cuius excrementa Tobiae ademerant oculos, calidae siccaeque naturae, quod fit ut in fornicibus ac cōcamerata testudine ex vdo mollique limo tam artificiose nidos suspendant & affigant. Contactu enim suo humorem absumunt, coeuntque lutum indurescere. Hinc Medici cataplasmata ex ijs conficiunt, atque hirundinum combustarum puluerem in discutiendis gutturis anginaeque tumoribus efficacissimum experiuntur. *Limacius lapis quo effectus polle-
at.* quoque ac grandiores cochleae lapillos nobis exhibent candidos, sublongos, scabios, ima sui parte concavos, quos e capite expressos, in multos usus referuare soleo. Vrinam siquidem stranguriosis moliuntur, meatusque virinarios lubricos efficiunt ac leniunt comminuti, atque ex vino exhibiti. Concrescit id genus lapidis ex liquore mucoso, atque humore lubrico, qui humoribus facilem transitum perficit. Qua ratione & partui auxiliantur hi lapilli: dilatant enim laxantque locos, atque vterum cogunt dehiscere. Linguae autem subditus vnus aut alter, miram vim obtinet in cienda salua. Quapropter aridis ac siticulosus in ore volutandum praecipio. Vdam enim efficit linguam, atque humore fluitantem, sitimque ac calorem comprimit. Qua vi & Chrystallus pollet, si subinde aqua gelida maceratus ori immittatur. Ex herbis eadem praestant Portulaca, cucumis

cumis, semperuiuū, quę vulgo barba Iouis dicitur. Proferunt & Rubetæ seu bufones lapidem, qui nō nunquam eius animantis imaginem repræsentat, verū annosæ sunt, diuq; in arundinetis vel inter rubos sentesq; ac vepres delituerunt, antequam lapis in capite concreſcat, aut aliquam magnitudinē assequatur. Hæret atque asseruatur in familia Lemniana Bufonius lapis, qui magnitudine nucem auellanam superat, quem multoties expertus sum tumores atq; inflationes à venenatis bestiis illatas discutere crebro attritu contactuq;e. Habet siquidem eam naturam, qua etiam bestia imbuta est, vt omne virus eliciat consumatq;e. Si enim forex, aranea, vespæ, scarabi, glires vlli parti infederint, dānumq;e intulerint, confestim à nostratibus ad hoc remedium concurritur, admotoq;e parti affectę lapillo, dolor mitescit, tumorq;e subsidit. Multa sunt præterea pisciū genera, quorū capiti lapides durissimi inhærent, vt lupo marino, Coracino, Vmbra, lucio fluuiatili, mugili, & quorū magna hibernis mensib. copia, Callarijs, quos Belgæ nomine indigerant, à scabra cute ac squamata. Nā qui à colore cinericio, & corporis figura Aselli dicuntur, vulgo **Cabbelian**/lapillis magna ex parte carere compertum est, præsertim qui in fœmineum sexum referuntur. nam ex masculorum capite exemi lapidem candidum ima parte carinatū. Omnium genera contrita, vinoq;e exhibita, dolorem colicum compescunt, ac calculum qui renibus infixus est, terunt ac comminuunt non solum grauitate, & pondere, vt quidam existimant, sed insita quadam vi, qua humorum collectionem dissipāt, ac discutunt. Carpionis triangularis lapis tritus, sanguinis è naribus profluuium sistit ac cohibet, astringendi ratione, quod etiam gustu percipis.

Lapis Bufonius.

Zeewolff, Snoeck, Schelunsch, unisch, Cabbelian.

Carpioni è capite lapidis eximitur.

De somniorum euentibus, & quatenus obseruanda, ijsq; adhibenda fides.

CAP. XXXI.

*Leuit. 19.
Deut. 13.*

*Somnia à
Deo aliquā
do immitti*

*Naturalia
somnia ob-
seruanda.*

De Diuin.

CVM olim incredibili superstitione ac vanitate, somnia obseruare, ijsq; fidere atq; assensum adhibere soleant homines: Deus opt. max. qui neminem torqueri voluit anxijis dubijsq; rebus ac fallacibus, quæ animæ tranquillitatem perturbant, vetuit nequis in his obseruandis esset curiosus, ac temerarias interpretationes confingeret, euentusq; ambiguos cōminisceretur. Huiusmodi enim imposturis nonnullos desciscere à Deo, atque ad impios cultus deuolui. Quod si Deus in somno mentes nostras in exquirenda illius voluntate oscitantes vellicat, animisq; nostris salutaria, quæquæ illius verbis ac doctrinæ consentiunt, inserit: magni ea momenti esse conuenit, summaq; veneratione amplectenda: ijs enim indicat, quid exigat, quidue à nobis præstari velit eorum, quæ vel illius splendorem illustrent, vel quæ ad nostrum commodum, proximiq; emolumentum spectant. Cæterum illa etiam excutere atque obseruare fas est, nullaq; lex vetat, quæ in naturalium rerum ratione consistunt, sic tamen vt non fixè ac stabiliter illis insistamus: cū plerumque coniecturæ optatum euentum non cōsequantur. Imaginationes siquidem, & quæ per quietem simulachra menti obijciuntur, ex spirituum vaporumq; concursu atq; agitatione excitantur, qui si crassi sint densiq; ac copiosi: aut nulla insomnia animo obuersantur, aut confusè & obscurè ea mens discernit ac dijudicat. Quod in temulētis fit, aut quos arētus somnus ex lassitudine opprimit. Quo fit vt somnia plerunque turbulenta sint, atq; obscura. Cū enim, vt Cicero ex Platonis sententia differit, ea pars animi, quæ rationis est particeps, somno

somno sopita langueat, atque altera pars immoderato potu ac pastu sit obstupefacta : visa quædam obijciuntur tetra atque immania, vt cum aliquo misceri videatur, feras hominesq; trucidare, atque impiè cruentari, multaq; facere impurè cū temeritate atq; impudentia. At qui moderato victu quieti se tradidere, ea parte animi, in qua ratio & consilium consistit, alacri atq; erecta, corpore verò nec inopia defecto, nec satietate affluenti oppresso, tunc eueniet, vt mens eluceat, & se vegetam acremq; ad somniandum præbeat, ac visa tranquilla & veracia occurrant. Cuiunque enim operi interdiu homo intentus est, & occupatur, resolutio in somnum corpore retractat, secumq; versat atq; agit. Quod cui. *Lib. 2. præ-*
que pro suo vitæ instituto euenire, hoc venusto *fationis.*
carmine commonstrat Claudianus.

*Omnia qua sensu soluantur Gota diuino,
Tempore nocturno reddit amica quies.
Venator defessa thoro dum membra reponit,
Mens tamen ad sylvas, & sua lustra redit.
Iudicibus lites, aurigæ somnia curru,
Vanaq; nocturnis meta canetur equis.
Gaudet amans furto: permutat nauita merces:
Et sigil elapsas quarit auarus opes.
Blandaq; largitur frustra sitientibus agris,
Iriguus gelido pocula fonte sopor.
Me quoque Musarum studium sub nocte silenti
Artibus innumeris sollicitare solet.*

Nec sanè aliæ obuersantur animo cogitationes, aut simulachra, vbi corpus optimè cōstitutum est, quàm diurnæ actiones ac quotidiana munia. Quod si quando somnus nec perpetuus fuerit, nec placidus, sed inæqualis & interruptus, quem & insomnia à memoratis diuersa comitantur, ac minus cōfuetæ visiones occurrant : vel crassis, vt Plutarchus *De tuenda*
ait, humoribus abundare corpus, vel spiritus intus *valet.*
P 5 turba-

*Somnia æ-
grorum &
abriorum.*

turbatos esse declarat. Sic temulēti ac febricitantes absurdis in somnijs inquietari solent adeò, ut plerique horrenda spectra se videre imaginentur, Lemures, striges, harpyas, & quod melancholicis peculiare, cadauerosas facies vultusq; tetricos, ac subtristes. Quibus verò bilis flaua redundat, facies, cædes, incendia, pugnas, rixas, iurgia mente concipiunt. Ut sanguinei tripudia, cantilenas, iocos, risus, ac lasciuia quæque. Pituiosi largam aquæ copiam.

*Somnia &
via pro hu-
morum re-
dundantia*

Quapropter Medici non prorsus operam luserint, si subinde ab ægrotis ac valetudinarijs sciscitentur, qua ratione ijs nox transacta sit, quibus insomnijs mens fuerit exagitata Illa siquidem morbos, affectusque corporis indicant, atq; humorum redundantiam commonstrant. Siquis enim sordibus cœnoq; volutari se somniat, fœtidos putridosq; humores in corpore coaceruatos, indicium est. Si verò inter odoratos fragrantesq; flosculos versari: synceros, purosq; succos dominari argumento est.

De anno κλημακληρικῶ, hoc est, scalaris & gradario, septimo & nono, quibus annis corpora hominum manifestam mutationem sustinent: Senum potissimè tertio & sexagesimo. Similiter de dierum criticorum ratione, hoc est, iudicij morborum, quibus Medici indubitanter salutem vel mortem ægrotis denunciant.

CAP. XXXII.

Lib. 13. c. 7.

AUGVSTVS Cæsar, teste Gellio, sibi gratus dicitur, suæq; incolumitati abundè prospectū existimabat, quòd ætatis annum tertium & sexagesimum euasisset. Is siquidem annus rarò absque vitæ periculo transigi senibus solet, cuius in Belgica innumerà exempla obseruauī. Sunt autem duorum annorum numeri, septimus & nonus, qui plerun-
que

que rerum, vitæq; immutationem ac grauiâ pericula inuehant. Quo fit vt sexagesimus tertius, qui *Annus sexagesimus* vtriusq; numeri multiplicatam atque inuicem sibi *tercius sexagesimus* connexam summam continet, non sine periculo *nibus suspensa* rum aceruo ingruat, nouies enim septem, & septies nouem, sexaginta tres constituunt, atque ob id *Clima.* Climactericus is annus appellatur, quia à seprimo orsus, vitam hominis, velut per gradus quosdâ peragat. Itaq; omnes qui per septē, aut nouē annos cōfurgunt, decretorij dicuntur, in quibus magnam mutationem subeunt homines. nam vel calumnijs impeti solent, vel grauiſſimis morbis diuexari, vel periculis obijci, vel deniq; aliquod perpeti detrimentum, ac iacturam vel facultatum, vel valetudinis. Hos ergo annorum decursus ac volumina in omnibus etiam ætatibus obseruare soleo, sic vt impuberes atque infantes periclitari expertus sim circa annum quartum, septimum, nonum, ac quartum decimum. Omnis enim pueritia C. Celſo *Lib. 2. c. 1.* teſte, circa quadragesimum diem periclitatur, deinde septimo anno, postmodum circa pubertatem. Plurimos autem noui, qui ætatis anno primo & vigesimo sint periclitati, deinde vigesimo octauo, nec vnquam post reuolutum annum vel septimū vel nonum ab ancipiti morbo fuisse immunes, qui annorum decursus, tametsi non nimis anxie ac superstitiosè obseruandus, metuendusque sit viris *Anni nō superstitiosè obseruandi* Christianis: nihil tamē vetat circa ea tempora moderatè, ac circumspectè vitam victusq; rationē instituire, nequa humorū copia coaceruetur, quæ his annis fomitem ministret, morborumq; seminaria præbeat. Qua aut ratione per illos annorū circuitus morbi plerunq; in crudeſcant, à nemine hætenus explicatum est. Ego eò id euenire coniicio, quòd certis annorū periodis corpus humanū magnā humorum collectionem & redundantiā congeſſerit, *Cur anni Climacterici periculosi.* quorum

*Quomodo
evitanda
pericula
anni Cli-
maſterici.*

*Simile ab
arborum
putatione.*

*Decretori-
j dies.*

*Criſis, ſeu
iudiciū de
morbis.*

quorum motu atq; agitatione morbi excitantur. Cum enim natura ad immodicam repletionē de-
uenerit, ac conceptacula humorum plenitudinem
perferre nequāt, in morbum erumpere neceſſe eſt.
Quamobrem omne ſtudium operamque conferre
expedit ad materię exuperantis euacuationē, quod
ſemper vere & autumnō, vel incifione venę, vel
purgantibus medicamentis moliendum eſt. hac e-
nini ratione effeceris vt poſt ſeptennale curriculū,
aut in quem alium annus Climaſtericus inciderit,
morbum non metuas, aut aliquam corporis immu-
tationem pertimeſcas. Ex hac autem annorum ob-
ſervatione mos inoleuit apud pleraſque gentes, vt
herus fundiq; dominus nouos contractus ineat cū
colonis ſeptimo quoque anno. Eadem ratione ſyl-
uę ex ſalice, betula, alno, populo alba & nigra, om-
nibusq; arbuſtis quę vdo molliq; ligno conſtant,
quarto quoq; anno cædi ſolent: quę verò ex dura
materia conſiſtunt, vt ſunt quercus, ilex, robur, vl-
mus, fraxinus, ſeptimo aut nono mutilari trunca-
riq; poſtulant.

NON diſſimili ratione dies criticos obſeruant
medici, quos ſiquis ex Hippocratis præſcripto ex-
actē ad calculum reuocet, rarò illum fruſtrari cōtin-
get, aut in prædicendis euentibus à ſcopo aberrare.
Eſt autem Criſis ſubita in morbo ad ſalutem aut
mortem mutatio, quę vel quarto, vel ſeptimo, no-
no denique, atque vndecimo, decimoq; quarto ſo-
let terminari. Non deſunt, qui ad Lunę effectum
dies decretorios referant: Sic Aſtologi morborum
iudicia decernunt, cum Luna cōſiſtit in gradibus,
qui vel quadrante, vel diametro mundi à ſigniferi
parte diſtant, in qua hæbat in morbi initio. Cæ-
terum ad hos radios nunc ſegnius, nunc maturius
peruenit ob velociorem tardioremq; curſum Cri-
ſis autem non omnibus eadem ob diuerſas naturas
hominum,

hominum, atq; ætatum, corporumque discrimen, *Astra ad*
ac radorum, qui à Planetis alijs ad Lunam deferū- *morbos*
tur. Si decretorio die luna sit in domo sua seu exal- *indica con*
tatione cum Ioue aut Venere, qui benigni sunt pla- *ferunt.*
netæ ac salutare, bonam fore Crisim portendit. Si
morbis in humorum plenitudine consistit: bonū
est ipsam in radijs tetragonis seu oppositis decre-
scere. Quod si temporibus iisdem Lunā Soli tungi-
tur, vel Saturno: inominosum est, morbiq; vel peri-
culū, vel longitudinē denunciat. Quod si Luna de-
crefces Saturnū comitetur incipiente iā morbo, aut
illum diuturnū indicat, aut læthalem. Sin decref-
cente fidere id ipsum eueniat: citò discussum iri æ-
gritudinem indicat, minimeque periculosam. Cæ-
rerum cum salutaria noxiaque astrorum signa ne-
gligi nolim, tum non nimis superstitiosè ijs inhæ-
rendum cenfeo, sed Hippocrat. potius obseruatio-
nibus insistendum, vt quæ mihi semper visæ sint
magis fidæ, minusque dubiosæ ac fallaces, modò
quis exactè omnia expendat. Itaq; ego hanc dierū
criticorum rationem non tam in astra, quam in na-
turam morborū corporumq; atq; humorum qua-
litate ac copiā refero. Natura siquidem cū morbo
luctatur, eumq; excussisse laborat. quæ si in retun-
denda morbi sæuitia torpescat, aut sit inualida, pri-
mo quoq; tempore, nempe vel septimo, vel nono,
ad summū decimoquarto die conflictus termina-
tur. Simile enim quiddam ijs corporibus euenit, *Simile ab*
quod vrbi arctissima obsidione oppressæ, quæ cum *Urbe obse-*
non satis instructa sit com meatu, alijsq; ad propul- *sa.*
sandos hostes præsidijs, ne minimū quidem insul-
tum perferre potest, sed post vnam aut alterā oppu-
gnationem labascit, atq; in hostium potestate deue-
nit. Et quemadmodū nonnunquam intermittitur
assultus, impetrato aliquo respirandi spatio, ac rur-
sus redintegratis virib. acrius pugna incrudescit at-
que

*Simile à ré
pestatibus.* que intenditur: Ita in acutis morbis vsuuenit, ite
quibus obseruamus morbi impetum, vt tempesta-
tes ac sæuiiores ventos consilefcere, sed denuò tan-
ta violentia renouari, vt natura ægrè subsistat, nec
vita in septimum diem producenda videatur.

*Septenari-
us nume-
rus sacra-
tus.* CAETERVM cum septenarij numeri vis &
facultas in multis naturæ rebus sit animaduersa,
ac viri etiam Ecclesiastici magnam virtutem illi
subesse persuadeant: Medicorum præcipuè inter-
est accuratè illum obseruare. In secunda siquidem
aduersaq; valetudine, in dierum, mensium, anno-
rumque decursu, ac morborum iudicijs magnum
obtinere momentum quotidiana experimenta cõ-
monstrant, sic vt etiam, qui inedia mori soleant, se-
ptimo demum die mortem oppetant, aut ægrè, si
aliquid lambant ac deglutiant, in nonum vitam
prorogare possint, sopitis extinctisq; spiritibus ac ca-
lore humoreq; vitali consumptis.

*Qua ratione speculum obiecta reserat: Et quid stu-
diosius, quiq; continenti intuitu oculos fatigant,
nitidus speculi laeior commodi præstet, tum qua ra-
tione hebscentem visum restauret.*

CAP. XXXIII.

*Mulieres
comèdi stu-
diose.* SPECVLA quibus in luxum nostra abuti-
tur ætas, formæque venustatem venantur muliera-
culæ, cum ex aduerso se ijs comunt ac poliunt ge-
nasque atque oculos stibio, fucisq; depingunt, in
meliorem vsum excogitauit solertis naturæ indu-
stria, nempe vt contemplemur assiduè formæ hu-
manæ dignitatē, diuiniq; opificij præstantiā. Quā-
*Ebrijs & i-
ratis specu-
la obijcien-
da.* obrem Plato salubri consilio temulentos adhorta-
tus est, atq; iratos, vt sese in speculo identidem spe-
ctarent, cõfestim à tanta sceditate recessuros. Quod
ipsum Socrates adolescentib; consulere solitus est,
quo

quo si essent egregia corporis forma, ac facie liberali, ne vitijs illam contaminarent: si verò deformi essent specie, ac statura minus decora, illam ingenij cultu, morumq; honestate pensarent. Inuenta itaq; sunt specula, teste Seneca, vt homo se ipse nosceret. Multi enim ex his consequuti sunt sui notitiam, atque optimam vitæ instituendæ rationem: Formosus, vt vitet infamiam: Deformis, vt cognoscat vitia corporis redimenda virtutibus: Iuuenis vt admoneatur defluxuram ætate formam, eoq; paranda viatica, quæ auget, non depopulatur senectus: Senex ac rugosa anus, vt neglectis carnis illecebris, mortem imminuentem meminerit. Ex speculo itaq; natura facultatem nacta est, vt seipsam videat ac contempletur, inspectoq; vultu, fronteq; ac facie, quæ multarum rerum sunt indices, in sui consideratione versetur, naturæque propensionem exploret. Ita enim futuri sumus proprii corporis physiognomoni atque inspectores, nostraq; vitia, siquæ externus habitus cōmonstrat, poterimus obseruare, atq; ijs mederi. Sic scitè Plautus in Epidico:

*Non oris causa modò homines aequum fuit
Sibi habere speculum & sibi os contemplarent suum:
Sed qui perspicere possint cor sapientia.
Igitur perspicere & possint cordis copiam,
Vbi id inspexissent, cogitarent postea
Vitam & vixissent olim in adolescentia.*

Hoc itaq; commodi præstat speculi vsus, vt oculorum aciem ex continenti intuitu retusam exacuat, oculosq; lassos restauret. colliguntur siquidē spiritus visorii, nouisq; à cerebro resilientibus, recreantur. Qua autem ratione speculum ex aduerso imaginem referat, à plerisq; dubitatū est. Alij enim in hoc simulacra esse opinantur, hoc est, corporum nostrorum figuras à nostris corporibus emissas: alij imagines non esse in speculo, sed ipsa aspici

*Natur.
quæst. lib. 1.
Speculi præ
cipuus vsus
Ex speculo
nostram cō
ditionem
exploram.⁹
Speculum
quid oculis
conferat.*

corpo-

*Speculum
cur ex ad-
uerso ima-
ginem refe-
rat.*

corpora retorta oculorum acie, & in se rursus defle-
xa. Itaq; specula res ostendunt per reflexos radios.
Reflexio enim à denso est, ideoq; specula postica
parte plumbo obducta sunt, ne lumen per vitrum
directè transmittatur. Res verò opposita apparet,
quod pars radij mouens oculum, dirigitur in op-
positum, igitur totus radius velut in partem illam
quasi exporrectus accipitur, quo consequitur, vt res
oculis exhibeatur. Aduersa autem parte corporis,
non auersa imagines referunt, quod species, quæ
à corpore solido per aërem manat ad speculi super-
ficiem, simplex puraq; est. Imagines itaq; in specu-
lo collucent, cū ex eo radij luminosi regenerantur,
reperculsi enim ad oculū resultant, in quo se cōspi-
cit & figuram graphicè expressam quisq; intuetur.
Non enim per speculum videmus, nec imago for-
matur in speculo, sed in oculo: speculum tamē ad-
iuuat, cum visum referiat. Atque hæc est causa, cur
exporrecti nocte lumen primo intuitu videamus,
radijs retrocedentibus, seseque intuentibus, atque
in se retortis. Hinc collige cur partes corporis dex-
træ efficiantur in speculo læuæ, & è diuerso. Simi-
le enim quiddam accidit, quod tabulæ, massæque
ceree aut argillaceæ, in quam si sigillum imprimas,
illidasque, in reflexu, contrario modo se partes ex-
hibent. Quod ipsum etiam in Typographicis for-
mulis perspicimus, tum laminis affabrè cælatis,
quibus artificiosa monocromata, hoc est, effigies
nullo pigmento, aut colorum fucō delineatas ex-
primi videmus, quorū semper partes dextræ sini-
stris correspondent. Cæterū qua ratione contingat
Solem in speculo aquis subdito geminatum con-
spici, quod etiā in nubib fieri solet, portentoso omi-
ne, vt imperiti quidā existimāt, à plerisq; nō anim-
aduersum est. Sunt enim qui existimant caniculā,
aut sidus aliud in confinio constitutum spectari,
cum

*Simile à si-
gillis.*

*Simile ex
typis libra-
rijs.*

cum Solis splendor omnia astra, stellasque ita ob. *Sol gemin⁹*
 scuret, vt interdum conspici nequeant. Verum du *in speculo*
 plex exhibetur Solis imago, primò aquæ, deinde *aqua sub-*
 speculatione. Aquam siquidem speculi naturam *disco,*
 exprimere, omniaque auctiora efficere, præter ex-
 perientiam Virgilianus ille Corydon testatur,
Nec sum adeo informis, nuper me in litore vidi, Eclog. 2.
Cum placidum ventis staret mare.

Primò itaque speculi fulgor Solis formam reflexu
 ostendat, deinde aqua, à cuius superficie retorque-
 ri Solis radios contingit. Par est ratio de face, can-
 dela, aut Luna speculo aquæ immerso, opposita,
 quæ duplicem rei obiectæ imaginem per reflexio-
 nem exhibet. Sunt & in alium vsum excogitata *Vrentia*
 specula concaua, quæ Soli opposita per reflexio *specula.*
 nem ignem flammæque eliciunt, ac stipulas, festu-
 cas, aliosque fomites ac nutrimenta arida succen-
 dunt. Sic Archimedes hostium triremes vrentibus *Archime-*
 speculis incendisse legitur. In illis siquidem refle- *dis memo-*
 ctuntur omnes radij Solares extra locum inciden- *rabile fa-*
 tem, atque in vnum punctum concurrentes obuia *ctum.*
 quæque inflamment.

Qua vi & facultate polleat aqua vitæ, seu Vinum
ardens & causticum, vulgò Brandev vijn, &
quibus id tutò exhiberi possit: Obiter admiran-
di aliquot factitij huius liquoris effectus.

C A P. XXXIIII.

EXCOGITATA est superioris ætatis me-
 moria in vsum ac commoditatem tuendæ valetu-
 dinis secundæ, propulsandæque aduersæ, Ars stil-
 latitia, qua ex herbis liquores ac medicatos succos
 elicimus. quos tamen non omnino pares cum his
 effectus obtinere certum est, nec tam efficaces, vt
 herbarum dilutum, aut decoctum, vel denique ex-
 pressus

*Alembicū
Chilgo.*

*Aqua Vita
Gr.*

*Aqua Vita
Et explore-
tur.*

*Plumbum
liquefactū
Et nō Grāt.*

*Plumbū li-
quefactū
Et oleū fer-
uidum Grē
tissima.*

pressus succus, non tamen prorsus reiiciendi, vt nonnulli factitant, nec censendi omninò ineffica- cesatq; euanidi, cū illorum vis & qualitas non penitus intercidat atq; aboleatur, quod ipsum cū plurima, tum aqua vitæ, seu vt vocant, ardens ac sublimata, quod ex generoso nonnunquam vino, plerumq; ex fece cuiusq; vini vapescentis per turbinem seu metam furnariam prunis moderatè ex- calefactam exprimitur, explorari potest. Illius si- quidem vim mirificam in multis rebus sum exper- tus. Quamlibet enim asperum intensumq; gelu existat, liquor is nunquam congelascit, nec in gla- ciem concrescit aut cogitur, adeò vt atramentum scriptorium, tum pleraque alia, quibus guttas ali- quot admisceri contingit, nunquam frigore con- stringantur, idq; ob extremam caliditatem ac te- nuitatem, qua est imbuta. Quod si experiri velis, sincerane sit, an adulterina hæc quinta essentia: mantile aut linteū liquore illo madefacito ac flā- me admovento, si cōfestim inardescat ille so intacto- que linteo, efficacissima est. Inflāmescent siquidē sudariola aqua hac macerata, at non consumun- tur. Flamma enim leniter modò peplo incumbit, nec penetrat: sed lambendo absorbet cognatum si- bi, ac familiarem, igneæq; naturæ liquorem. Quod si volæ manus nonnihil imponas, admota ex ar- denti papyro flamma: ardescit quidem palma, at manus non vritur. Si verò succo maluæ aut mercu- rialis manus oblinas, inoffensè citraq; læsionem plumbum liquefactum tractare poteris, modò ce- leri motu id perficias. Non est aut in rerum natu- ra plumbo liquido, aut oleo feruido quid vrentius, adeò vt si cochlear stanneum aut plumbeum oleo feruenti aut plumbo liquefacto immergas, confe- stim lique scat ac dissoluatur, quod in feruentissi- ma aqua nunquam effeceris. Oleum enim, & pin- gua

guia quæque feruidissima sunt, caloremq; maximum concipiunt, sic vt plumbum citissimè fluxile fiat, ac liquefeat pinguedinis admixtu, cum aqua prohibeat, quò minus calor in plumbum penetret, eoq; fit vt anguillæ in craticula tostæ, vehementer digitos adurant, si incircumspectè versare pergas: adhæret enim pingue digitis, ac cutem exulcerat, ardoreque vesicas ac bullas excitat. Cùm autem quatuor sint, quæ leuitatis ac grauitatis ratione inter se certent, Vinum, Aqua, Mel, & Oleum: horum omnium leuissimum, minimique ponderis est Vinum ardens, quod oleo admixtum fluitat, summasque partes subit, oleo in imas subsidente. Est enim illi prorsus excocta terrea omnis concretio, totaque illius substantia ignea, aereaque effecta est. Proximum huic leuitate est oleum præsertim, ex lini & sesami semine expressum, quod nunquam præter cæterorum oleorum naturam, frigore indurescit propter molliem atque insitam caliditatem. Huic liquor succedit ex virentibus herbis ignis vi extractus, & vinum defecatū, quod minimum dulcedinis admixtum habet. Nam vinum exoticum illud, quod Bastardum, & quem nos Seropon, aut Zerapium vocamus, omnem liquorem grauitate superat, ita vt dolia illo liquore op-pleta demergantur. Aqua cœlestis, modò ne sit turbida, eiusdem ferè cum vino ponderis est, nempe ea, quæ mense Maio calitus delapsa in multos annos reseruatur. Mel verò ijs tertia parte ponderosius est. Nullus itaque liquor, qui in aliquem vsum corpori humano adhibetur, aqua vitæ, quæ sic appellatur, quòd vitam fulciat, seniumque remoretur, aut leuior, aut penetrantior, aut quæ omnia à putredine, aut corruptione magis præseruet ac tueatur. Cuius vsus sic inoleuit apud Belgas, vt liberalius, quàm valetudini

*Quatuor
leuiss. inter
liquores.*

*Oleum lini
& sesami
non conge-
la scit.*

Q 2 commo.

commodum est, assumant. Neque enim omnibus, aut quouis tempore eius potus æquè salubris est, macilentis siquidem, siccaeque naturæ hominibus: deniq; æstate vsus eius admodum perniciosus est, aduritenim corpora, atque humorē natium de-
Vinum ar- populatur. Obesis autem corporibus atq; humidis,
des quibus quique pituitosis humoribus redundant, nihil in-
Sus. commodat: nam & humores excrementosos concoquit, & corpora à lethargo, atq; apoplexia, morbisque frigidis vindicat ac tuetur. quapropter hibernis mensibus moderatum illius vsum concedo, nempe sesquidrachmam quæ cochlearis mensuram implet, exquisitè zaccaro edulcatam, adiectoque exiguo panis primarij bolo, quò minus vi adurenti cerebrum naresque feriat, aut hepatis noxæ aliquid, penetrabili, feruentique calore inferat. Foris verò admotum nervis ac musculis, membrisq; algore oppressis auxiliatur, omnesque affectus dolorificos, qui in frigidis humoribus cōsistunt, compescit ac discutit vi calorifica, ac celeritate penetrandi. Quin & apoplecticis loquelam restituit, si seminis erucæ & aceti scillitici momentū illi commisceatur. Quod si id genus factitij vini bis aut ter in alveum stillatitium immissum ignis vi extrahatur, incredibilem vim penetrandi consequitur.

Argenti viui prodigiosa vis & natura, quod Belgis à mobilitate Quick siluer dicitur.

C A P. XXXV.

DVO constituta sunt in natura rerum principia, ex quibus conflantur ex imis terræ visceribus
Sulphur & omnia metallorum genera, quorum Sulphur, vt
argentū & pater omnia efficit ac molitur. Argentum viuum
uum metal vt matris vice fungēs, ea ex se elaborari patitur, ac
lorū princi produci: primū Aurum, mox Argentum, de-
pia. inde ignobile quodq; metalli genus, vt stannum,
 plumbum,

plumbum, æs, cuprum, ferrum, omniaque cū suis primordijs affinitatem ac naturæ cognationē habent. Singula enim igni liquefcunt, atque ad opus quodque ductile accommodari possunt. Hydragyros autem, hoc est, aqueum istud argentum ac fusile, qua vi & facultate polleat, cuiusque qualitatē est particeps, frigidæne, an calidæ: variè inter se disceptant Medici. Sunt qui frigidum & humidum esse contendunt, argumento quòd tactu miram frigiditatem membris inferat, eaque in stuporem, ac paralyfim adducat: Alij calido siccoque effectu esse statuunt, quod penetrabili vi conspiciatur, ad eò vt incisa vena eorum qui semel atque iterum ex morbo Venereo inuncti fuerunt, argentum viuū emanasse conspectum sit. quod ego fieri crediderim, non ex insita aut genuina caliditate, sed quòd rebus quibusdam yrentibus vel extingatur, vel admisceatur, quibus retundi solet, atque hebetari frigida humidaque qualitas, atque ignea quedam induci. Est siquidem puluis quidam in vsum *Puluis præcipitatus.* Chirurgis circūforaneis, Præcipitatus dictus, quòd opus suum celeriter ac præcipitanter peragat, non sine grauissimo corporis incommodo: ardentem enim vim ac deleteriam huiusmodi præparandi ratione asciscit ex Chalcanti, aluminis & salis nitri mixtura. Ceterum quum argenteus hic liquor dissipatus ac diuulsus, ita rursus coeat, sibi que cohæreat, atque in se conglobetur, vt non sit tractabilis, fingique possit, nec vllis medicamentis misceri, nisi illius mobilitas cohibeatur, excogitauit industria humana aliquot rationes ac modos, quibus id effici possit, eiusque agilitas domari. Inter quos ille securior est magisque innoxius, qui saliuā hominis perficitur, cui momētum cineris, aut pusillum trituræ ossis Sepiæ admixtum est. Est autem Sepia *Felis marina.* felis marina, cuius osse candido & friabili vtuntur *na.*

Q₃

aurifi-

aurifices, carne lubrica, sanguine qui atramenti vsum praebeat. Ceterum hoc admiratione dignum est, quod quum omnia, quae ex terra eruuntur, quamlibet ponderosa sint, huic metallo innatent Chalybs, ferrum, plumbum, atque aenea quaeque, solum aurum subsidit, ab eoque absorbetur, atque argenteo colore imbuitur, qui nisi igne elui potest: sic enim in fumum resolvitur, atque in auras evanescit, teterrima odoris foeditate, non sine graui astantium noxa, ut quibus membra obstupescant, nervi, quae emolliantur: quod ferè in his spectamus, qui deaurandis vasis argenteis occupati sunt. neque enim argentum auro obduci, incrustarique potest, nisi argenti viui ministerio, quo vno obsequiosum fit ac tractabile. nam quum omnia metalla respuat, solo auro afficitur, eoque se commiscet, fingique patitur. Sic saepe experimentum feci in argenti viui sesquilibra, duas plumbi libras innatare, auri vero denarium, vel etiam scrupulum, quae tertia drachmae pars est, demergi. Ex omnibus autem metallis agerrimè adhærescit argento, ægrè admodum plumbo, difficillimè ferro, et mediocriter. Huius argentei, viuacissimi que liquoris conditionem aliqua ex parte æmulatur plumbum liquefactum. Omnia siquidem illi innatant ferrum, silices, testæ, ac pleraque alia, quae igni non liquefiunt, naturaque sunt fluxili ac fluida. nam cum plumbo liquido nihil sit magis feruidum, aurum, argentum, stannum illi innatant quidem, sed confestim, ut cera, diffuunt ac dissoluuntur. In eo quoque argenteo viuo affine est, quod in planam tabulam effusum, guttis hinc inde dispersis, illam lubrica humiditate non imbuunt, nec tabellis inhæret, sed incredibili agilitate, motuque instabili rursus coit, ac globuli in sese confluunt ac conglomerantur, eò quod materia illis densa sit, coacta, solida ac continuata, eaque densitate, ut nihil

acris

*Nihil absq;
argento vi-
uo innata-
tur.*

aeris in se contineat. Quò fit, vt non solùm ponderis ratione, sed quòd nihil aëreæ substantiæ in se contineat, inimum deuoluitur. Sic Agallochum *Lignū alo-* seu lignum aloës licet leue sit, nec vllius ponderis, *es licet le-* subsidit, atque aqua immersum in profundum la- *ue, demer-* bitur, quòd compactum sit, nec illi quidquam ina- *gitur.* ne insit.

Qua ratione in salis inopia carnes, aliaq, edulia à putredine conseruari possint. Obiter Salis, acetiq, vis mirifica.

C A P. XXXVI.

SALIS conditura quantopere nobis vsui sit, & necessaria, nemo est qui nesciat. Nam præter id, quod Sal esculēta quæque sapida efficiat, gustuiq; ac palato gratissima, cibi que auiditatē incitat, tum omnia à putrilagine vindicat ac tuetur, præsertim cui omnes limosæ sordes excoctæ ademptæq; sunt. Sic enim micanti colore splendet, illoque tutò *Quod salis* condiri quæque possunt, atque in multā æstatem *genus opti-* asseruari. absorbet enim consumitque excrementi- *mum.* tium omnem humorem, ac cogit densatq; carnes. ac fassamenta quæque, ne quid ex ambiente aere putredinis subire possit. Cæterum mirum cuique non immeritò videri potest, fœcunditatis atq; expugnandæ sterilitatis quandā vim inesse sali, deni- *Sal fœcum.* que agros quosdam feraces illius conspersu effici, *ditatē con-* quòd à vero nō esse alienū experimento cōpertum *fert.* habeo. Obesæ siquidē mulieres, quæ magna ex parte effœtæ sunt, moderato illius in cōdimentis vsu fœcundæ fiunt, ac cōceptui idoneæ. abstergit enim omnem viginem, vuluamq; plus satis vďā ac madidam exiccat, efficitque, vt genitale semen facilius vtero minus lubrico adhærescat, aridis autem mulierculis, & quibus vterus torridus est,

Q 4

vt fun-

*An sympos.**Sal agros et
sumē a fa-
cunda pra-
stat.**Sal fugo.*

vt fundus & terra siticulosa, humectantia exhibenda. nam salsa & acris respuunt. Viris quoque lumbos incitare, mouereque tentiginē Belgæ cōmonstrant, qui cū salitis affatim vtantur, impensē salaces existunt. Sic frequens marinorum piscium esus, omniaque testacea, ostrea, gammari, locustæ, cancri, cochleæ, conchæq; marinæ libidinem concitāt, caliditatis, mordacisq; naturæ ratione. Quade causa Aegyptij, Plutarcho teste, à sale, omnibusque salitis abstinerunt, quod salem Venerem irritare persuasum haberent. Itaque insipida potius sumenda existimabant, quam condimento omnium suauissimo vti, qui mihi nimis superstitiosè id obseruasse visi sunt, nec satis valetudini consuluisse, cū à corporibus hominū putrefactionem Salarceat, humoremque alienū atque ascititium consumat, adde quod fœcunditatis progignendæque sobolis genuinam quandam vim inlicitam habeat, qua conjugalis fœderis societas stabilitur. Expergeficit enim animi vigorem moderatus eius vsus, ac non solum in amplexu, figendisque osculis, sed in omnibus negotijs obeundis reddit alacriores & erectiores. Fœcunditati autem auxiliari vel illud argumento est, quod immensa vis murium foricumque in marinis nauibus enasci soleat, & quod mulieres salinariæ cōtinenter pruriant, multarumque prolium sint feraces: vt quibus nautæ ac piscatores in portū delati, sunt adiumento, qui strenuè rerum suarum satagunt. Hac inducti ratione in nonnullis regionibus coloni, iumentorū pabulo nonnihil salis inspergunt, quod sint ad cibum auidiores, atq; ad subeundos labores, gignendumque magis alacres & erecti. Agris quoque sterilitatem eo expugnant, vbi plus satis palustres sunt atq; vliginosi. Cæterum si oppida, arcesque obsidione oppressas huius penuria laborare cōtingat, sal fugo ex aqua

ex aqua marina conficienda, quam tum demum efficacem experieris, quū ouum aut succinū quod vulgo ambra dicitur, in illa fluitet. Hujc in cōser- *Aceti vis.*
uandis edulijis viribus proximum est Acetum, at vi non tam diuturna, nisi enim post aliquot menses priori effuso, recens conditijs rebus infundatur, mucore, limoque obducuntur. Qua autem vi & facultate polleat, quum ex multis, tum maximè ex eo experiri licet, quòd ouū in acerrimo aceto tri- *Acetum ouum consu-
mit, ac cotē
dissoluit.*
duo maceratum, aut plus paulò, in eam tenerita-
tem testa mollescat, vt velut tenuis membrana, per annuli angustiam adigatur. Coticula quoque, aut filex aceto septem dierum spatio domitus, digiti attritu in puluerem resoluitur. Hinc Hannibal quum Alpes sibi peruias faceret, atque Italiæ inhiaret, feruenti aceto saxa dissoluere ac dissilire coegit alterius oculi iactura. tanta est enim ac tam penetrabilis aceti vis, vt saxa corrodat, ac cōminuat, cuius aliquando experimentū feci in gemma atq; vnione seu margarita, sed non admodū sumptuosa, vt erat Cleopatrarū Aegyptij reginæ, quam illa a- *Margarita
aceto mace-
rata lique-
scunt.*
ceto immersam ac liquetactam (nam eius vis aspera in tabem margaritas resoluit) absorbit. Simili ratione venenis resistit, ac pestilentis morbi contagia repellit, sic vt consultè mihi facere videātur, qui grassante morbo populari moderatum aceti vsu sibi familiarem reddunt. Dissipat enim ac discutit vitiosum aerem, & si quid in corpus haustum est, prohibet humores infici ac putrescere. Sic qui venena ore emungunt, ac sordida vulnera exungunt, aceto acri os colluunt. Verū illud studiosè obseruandum est, ne nimius eius sit vsus atque immodicus. nam cerebro siccitatem infert, ac somnum excutit, quapropter aque rosaceæ nō nihil admisceri iubeo, ac pauxillum vini Rhenensis, croci-
que momentum: sic enim minus incommodi ca-

Q

put

*Limonis
succus cor-
rosiuus.*

*Aqua ar-
dens.*

*Cyminum.
Caros.*

*Mel.
Syrupus.
Passum.
Aroba.*

*Omphaciū
Verugt.*

*Fructus pu-
reis immer-
si, atque in
olla recon-
diti, diu co-
servantur
Merluca
Stock-
uschi.*

put accipit. Eiusdem ferè naturæ sunt, parique ef-
fectu, quæ impensè acida sunt atque acerba, vt ma-
la citrea, seu Medica, tum quæ vulgo Aurengia, &
id genus pomi, quod ouali forma Limonis nomi-
ne passim innotescit, cui tam acidus inest, atq; ex-
equentis naturæ succus, vt si huic malo per horas a-
liquot aureum nomisma inferas, imminuto, acci-
soque pondere illud eximi deprehendes. Vt autem
ista perfici contingit vi algifica, ac frigore penetra-
bili, quod æquè, ac calor, adurit: Sic Aqua ar-
dens in præseruandis rebus est efficacissima. Siqui-
dem carnes ac pisculenta quæq; illa imbuta, à pu-
tredine tuta sunt, ac vermiculis intacta. Cyminum
verò, modò ne desit illius copia, & Caros, vulgo
Carui, post salem præsentanea sunt in præseruan-
dis edulij, si illis confricata recondantur, exicca-
di ratione, aded, vt illi, qui crebrò ijs vtuntur, pal-
lescant, atque exangues efficiantur, quòd humo-
rem omnem natium depopulentur. Mel quoque,
& quæ Syrupus dicitur sapore melleo, licet nonni-
hil ad atrum deuerget, vt Passum quæ Aroba Hi-
spanis dicitur, nonnullam etiam vim obtinèt præ-
seruandi, præsertim Cerasa, pruna, persica, vuas, o-
mnesque fructus arbuteos: quod ipsum etiam in
Omphacio, quæ Agresta vulgo dicitur, expertus
sum. Omnium autem efficacissimè, si cuiusque ge-
neris fructus in olla seriatim collocatos, eaque ac-
curatè operculo obducta, ac pice ita oblita, vt nihil
vei aeris, vel aquæ subingredi possit, in putei pro-
fundum demergas: elapso anno omnia recentissi-
ma inuenies, saporisque eximij. Cùm enim ab am-
biente aere, omniq; vitioso halitu sint remotis-
sima, non est quæ corrumpi possint. Humiditas si-
quidem omnia putredini obnoxia efficit, qua sub-
lata, inductaque siccitate, non facillè quid tabescit.
Sic Merluca, quæ nobis *Stockuschi* vocatur (nam
Salpa

Salpa aliud est ab illo piscis) tum alij plerique vento indurati in aliquot annos asseruari possunt, quemadmodum & panis biscoctus, qui nunquam mucescit, quod omnis humiditas excocta sit: Intensus itaq; calor atque frigus, quoniam ex æquo qualitatem siccam inducant, corpora seruant imputria. Hinc elice, qui fiat, ut hibernis mensibus, geluque rigido atque aspero, minimo offensaculo erus frangi soleat. Siquidem ex ambientis aeris siccitate os fragile efficitur ac rigescit, quum id statu cœli humido, lentescat, ac flexile fiat. Quod ipsum etiam obseruamus in candelis ex cera seuoque confectis.

*Gelu op.
portunum
ad crurum
fractionē.*

Pallidæ mulieres rubicundæ, macilentæ, obesæ magis salaces, magisq; viri desiderio pruriunt.

C A P. XXXVII.

MULIERES illæ magis feruidæ sunt, acresque in Venerem, magisque auidæ explendæ voluptatis, quibus plus caloris insitum est, quod ferè vsuuenire solet pallidis ac macilentis, quæque subfusco colore existunt, habent enim illæ partes genitales acri mordaciq; salsugine imbutas, quocirca irrigari humectariq; postulât, atque hinc est, quod æstate fœminæ magis pruriât, ac concubitum appetant auidius, cum eo tēpore ipsi calor augeat, flaccidus aut fiat viris ac langueat. Qua ratione ruita, thymus, & pleraq; impensè calida libidinem in viris extinguunt, ac uunt autem in fœminis. In illis siquidem humorem feminalem depopulantur ac deficiant: in istis consumpta superuacua humiditate atque vligine, incalescit uterus, atq; ad libidinē incitatur. Quæ res efficit, ut vino, quod calorificum est, affatim impleri is sexus cupiat. Obesæ aut & rubicundæ mulieres, quia affluentiori humore perfusæ

Fœmina æstate salacior.

perfusæ sunt, semenque genitiuū dilutum habent, cupidine languida, magisque sedata existunt. Itaque delectum viros habere conuenit, nec cuius temerè ac præcipitanter dexteram iniicere. Quisquis enim gracili atque extenuato corpore, vergentiq; ætate ac deuexa, eam nactus est, quæ assidua prurigne vrirur, quæque lassata non satietur, carnis siquæ sibi paratam meminerit, quæ identidem in-
crudescit, ac magis magisque exasperatur: Quum viro tanquam hirudo & sanguisuga continenter adhæreat atque affixa sit, nec patiatur defesso atq; exhausto vllas inducias constitui, aut tantisper intermitteri congressum maritalem dum vires collegerit, ac robur virile instauratum sit.

An affluenter atq; auide, an sensim ac parcius, nonnullisq; intervallis vrgente siti, vel in mensæ ac cubitu bibendum sit.

CAP. XXXVIII.

PRÆCIPVA tuendæ conseruandæq; valetudinis ratio in cibi potusque temperantia ac moderatione consistit. Quum autem aliàs de sicco alimento ac panis esu abundè à nobis tractatū est, de potione, & quo cuique modo ac mensura eam adhibere conueniat, dicendum putauim. Principio sanis non potest certò aliquid ac determinatè præscribi. Quandoquidem plerique diuersæ potandi consuetudini assueti sunt, quam citra valetudinis iacturam ac detrimentum mutare nemini procliuè est. Optimus ac securissimus bibendi modus pro sua cuique ætate, pro temporum ratione, pro inueterata inolitaq; consuetudine, pro vini vehementia ac viribus decernitur. Sic potus vel vini, vel alterius liquoris sitienti præscribatur ad desiderium redimendum, & vt cibus in sicco ne sit, nec fluitet,
sed

fed moderatè potu madescat. Subinde itaque, mo-
 dicisque interuallis corpus potione refocillari de-
 bet, ac cibus superinfuso liquore identidem mace-
 rari, quo cōmodius peracta concoctione venas sub-
 eat, atque in corpus digeratur. Omnis ebrietas præ- *Ebrietas*
 fertim iugis ac continuata Diosco. teste, pernicio. *Dioscoridi*
 sa, quoniam nerui copioso vino diebus singulis *detestata.*
 obsessi dant manus, totiusque corporis compago *lib. 5. c. 7.*
 soluitur. Quapropter moderatam esse decet om-
 nis liquoris qui temulentiam infert, potationem, *Simile à la*
 in eaque salsamentarios ac laniatos nos imitari par- *nyjs.*
 est, qui vbi recondunt in frustra concisas carniū
 pisciumque partes ac segmenta, salsuginem per
 singulos ordines ac series infundunt, digestaq; sale
 condiunt. Sic nos quoque, modò valetudini con-
 sultum cupimus, cibum decenti ordine ac quanti-
 tate ingestum, potu vbi res poscat, irrigabimus. In-
 choata autem cœptaq; concoctione ventriculum *Incepta cō-*
 potu fatigare noxiū est: interpellat enim ac re- *coctione po-*
 moratur naturæ facultates ac functiones, quibus *tu abstinē-*
 operi insistit, cibumque cōcoqui atque elixari pro- *dum.*
 hibet. Vt enim ollæ ac lebetes deferuescunt, atque
 ebullire desinunt offusa aqua gelida: Sic ventricu- *Simile à re*
 lus affluenti potione turbatus ab incepta conco- *culinaria.*
 ctione desistit, seriusque munia sua exequitur, ac
 minus exactè cibum concoquit, vt qui ante legiti-
 mum tempus inconcoctus, vel in venarum angus-
 tias, vel intestinorum laxitatem propellatur, quò
 fit, vt cibi vsus fructusque homini pereat, atque ex
 viscerum obstructione, quæ humorum putredin-
 em inducit, morborumque ac febrium semina-
 ria acciri contingat. Quod ipsum ijs quoque eue-
 nit, qui inter initia, primoque mensæ accubitu a-
 uidè se potu ingurgitant. Prolui enim confestim *Sensim non*
 alimenta contingit, nec diu stomacho inhaerere. *auide bibē.*
 Quamobrem consultum arbitror inter edendum *dum*
 non

*Quibus af-
fatim bibē-
dum.*

*Ab offici-
na fabris
simile.*

*Cibum ali-
quando cō-
modus.
quam potū
deglutiri.*

non confertim nec auidè, sed sensim ac paulatim bibendum, quo commodè vtraque misceri queant, pariq; concoctione perfici, illis præsertim, qui meatus amplios habent, venarumque conceptacula laxa. Qui verò ea vtuntur edendi consuetudine, vt ad prandij medium à potu sibi temperent, affatim bibere debent, quo potus penetret, ac per cibum vndiq; diffundatur. His quoque, qui ex febris æstuant, potuq; refocillari gestiunt, affluenter bibendum, verum non impigrè, nec raptim: sed sensim longoque ac productiore hauſtu. Sic enim ventriculum vbertim humectat, nec potus confestim in vesicam delabatur. Modicus siquidem potus nec sitim restinguit, nec calorem reprimat, sed magis adauger. Vt enim carbones fossiles in fabrorum vaporario humentibus scopis subinde irrigati inflammescunt ardentius: Sic pariori potu accenditur, non sopitur febrilis calor, maiorq; excitatur bibendi auiditas. Qui verò ex lassitudine æstuque siticulosi sunt, ijs sensim ac placidè sedanda sitis. Sic enim liquor magis adhærescit, omnesque partes aridas humore imbuat. Cæterum huic argumento annectere visum est, illos qui vel ex febris hectica, vel phthisi tabescunt, atque ex morbis extremè macilenti sunt, cibum solidum magis commodè deglutire, quàm vllum liquorem. Ponderus siquidem, cibi que grauitas vias iugulares dilatat, meatusque gulæ peruios facit, sic vt minori negotio delabatur, quod potus efficere nequit. Cum enim partes, ductusque gutturis, qui huiusmodi officijs sunt destinati, collapsi sint, ac subsederint, sic vt latera vtrinque se premant, Potus propter tenuitatem, & quod nihil adferat ponderis, illos ægrè dilatare potest, atque inoffensè permeare, nisi bibant affluentius, hac siquidem ratione dehiscunt fauces, ac potus defluit. Simile quiddam euenit,

uenit paralyticis, & qui apoplexia feriuntur. *Spiri. Spiritus nō*
 tus enim cūm tenues sint ac subtiles, non facile à *equè ac cr-*
 cerebro ad neruos penetrant. Quo fit vt motus sen *bis, ad ner-*
 sūsque illis eripiantur, humores verò, qui membra *uos pene-*
 nutriunt, pondere ac grauitate viam sibi sternunt, *trat.*
 aditumque sibi ad partes corporis patefaciunt. Sic
 radij Solares caliginosam densamq; nubem disse- *Simile à*
 care nequeunt, cūm grando facillimè id efficiat. *Sole & grā-*
 Quocirca non est, quòd quisquam miretur, qui fi- *dine.*
 at vt paralytica membra nutriantur, cūm sentien-
 di mouendiq; facultate sint destituta, per latas si-
 quidem vias membra alimenta suscipiunt, suaque
 crassitie sibi viam faciunt, quod ipsum spiritus, te-
 nuitatis ratione, facere non possunt, nerui itaque *Nerui mo-*
 orbatu spiritu animali, membris motum sensum *tu & sensu*
 que adimunt, sed ij per alias vias, quàm per neruos *prædictis.*
 nutriuntur, nempe per venarum riuos ac sangui-
 nis conceptacula.

*Quacunq; propere ac festinanter maturescunt, vel
 iustam longitudinem assequuntur, celerius inter-
 cidunt, nec diutina aetatem perferunt, quod in-
 fantes ac stirpium aliquot genera cōmonstrāt.*

C A P. XXXIX.

Vt in arboribus, omnisque generis stirpibus, quæ
 spectatissimè adolescunt, atque ante legitimum *Ab arbori-*
 tempus, consuetumque morem maturitatem as- *bis simile.*
 sequuntur, citò intercidunt ac confestim elangue-
 scunt: ita quoque in humanis ingenijs & corpori-
 bus, si quæ naturæ dotes ac munera speciosius
 maturiusque se proferunt, minus diuturna esse
 solent, ac festinantius dilabi. Nō subest enim soli-
 da vis, nec penitus firmis radicibus nituntur, eoq;
 non temerè ad frugem deueniūt. Sic infantes, qui
 citius

*Præcocia
cito eva-
nescunt.*

*Serotini
fructus
diuturni.*

*Properata
minus soli-
da.*

*Proverbiū
triviale in
pueros præ-
maturè a-
giles.*

citius dentire incipiunt, ut sunt, qui ex utero latebris dentati prodeunt, celerrimè dentes excutiunt. Prima enim illa dentium series ob nervorum, quibus devinciuntur, molliciem minus stabilis est, minusque firmiter infixæ. Similiter qui citius ingrediuntur, ac pedibus insistant, inualidis minusque firmis cruribus esse solent. Contrà verò, qui tardius feriusque incedunt, ingressu utuntur firmiori, minusque lapsanti. Quod ipsum etiam observatum est in his, qui præmaturè loqui, vocemque formare incipiunt, postmodum hæsitantius loqui, minusque articulatè ac significanter proferre verba. Itaque melius est omnia cunctantius procedere, tarda que incrementa suscipere. Siquidem cum natura suas vires ac facultates cumulatiùs, quàm par est, in membra profundat, efficitur, ut ætatis accessu desit, quod illis impertiat. Quo fit, ut illæ partes deterius sua munia ac functiones exequantur: ut quas nullis viribus aut alimenti confluviò fulciri contingat. In omni quoque stirpium genere ac fructibus observamus serotina quæque diutius asseruari: quæ vero festinantius maturescunt, flaccida vietaque fieri, ac putredini obnoxia. Celerius siquidem occidit festinata maturitas. Quocirca minus nobis probari solet in adolescentibus præcox & præmaturum ingenium, tum pleraque naturæ munia, aut corporis animique dotes, quæ præter vulgatam consuetudinem, aut quàm ea fert ætas, præstantius se proferunt. Tales enim minus vitales conspici solent, morteque properata confici. Qua de re exorta est Prouerbialis sententia apud Belgas. *Omnia festinantius procedunt. Het ghaten al voorzijn taer alleene.* Quo designant præter solitum, contraque communem temporis cursum, rerumque ordinem ac rationem pleraque euenire aut perfici, desumpta translatione ab infantibus, qui necdum exacto anni

anni curriculo pedibus insistant, nulliusque fulti adminiculo hinc inde discursitant, quod postmodum languidè perficiunt, atque ab incepta incendi consuetudine desistant.

*Alimenta aliquando vitari, ac venenati aliquid contrahere ex bestiolarum inessu incubitūq.
Denique humanis corporibus ex diffusis in illa sordibus simile quiddam innasci, nempe mures, sorices, glires, ranas, rubetas, eiusq. rei exemplum.*

C A P. XL.

NON solum vitiosi virulentique humores ex corruptis alimentis corporibus innascuntur : sed præter aliquot lumbricorū differentias varij quoque generis animalcula in viscerum latibulis pululant. Obseruatum est enim nostra memoria dissecto mulieris cuiusdam corpore, bestiolas eximptas soricibus muribusque non absimiles, quas natura ex sordido aliquo excremento, quo alimenta erant imbuta, produxisse videtur. Calor siquidem natius in materiam illam elaborandam occupatus, non aliam speciem, quàm pro subiectæ materiæ ratione effingere potest, itaque insita vis naturæ sui generis animalculum efformat, ac molitur: humida illa substantia opifici obsequēte ac sequaci. Compertum est enim animalcula domestica catellos, feles, mures, sorices, qui nobis glires dicuntur, atque id ranarum genus, quod bufones vocant & rubetas, quum passim oberrant, cellasq; promptuarias depopulantur, aliquando excremento seminali commaculasse esculenta, quæ quum homines à sordibus non abluant, vel fructibus arbuteis putamina, membranasq; ambientes non adimant, ex illa vligine, quæ cibarijs incumbit, dapesq; pol-

Animalculorum in corporibus oritur.

Bestiola ex sordibus generata.

R luit;

luit, ac fœdauit, tale quiddā progeneratur. Quod si ex putredine limaces, cochleæ, mures: ex fimo bubulo scarabei, fuci, vespæ, ex aereo madore, humoreque rossido erucæ, papiliones, formicæ; locustæ, cicadæ progerminant: cui absurdum videri poterit, in corporibus hominum ex simili causa tale quiddā generari? præsertim quum efficacior hie ratio subsit, quæ huic rei causam præbet ac seminarium: Illa siquidē iam memorata ex putrilagine, non semine, licet illi facultate & viribus respondeat, cognataq; sit atque affinis, pullulascunt. Ista verò, quæ in humani corporis latebris animantur, ex vitali humore, viuoq; animante profluxerunt. Nō itaque alienū à ratione, aut anile videri debet hoc, quod tractamus paradoxū, quum tam multa conspiciamus αὐτόματα, hoc est, spontē, nulloq; animantis congressu ac concubitu enata, idq; ex humore, quem circumfusus aeris calor spiritu vitæque imbuunt. Quam numerosa enim præter immensos terrarum tractus spatiosissimi altissimiq; Oceani gurgites piscium genera profundūt, atq; in hominum cōmoditatem vsuq; proferunt? Nihil enim mari fœcundius, quod crassioris sit substantiæ, ac spiritu calorifico vndique suffusum. In quo cū multa ex semine, tum pleraque nullius paris complexu atque adminiculo propagantur. Sic testacea omnia primū ex limosa vdaque vligine nascuntur, tum omnes lubrici pisces, præsertim anguillæ, quæ postmodum mutuo complexu multa sui generis examina procreant. Aphie minutissimi pisces ex spuma maris apud Batauos copiosè generantur, vbi post diurnas siccitates copiosi imbres ingruunt. Siquidē cū ostia Mosæ ac Rheni assiduo Oceani influxu falsescunt æstiuis præsertim mensibus, flumina illa affluentī pluuiā diluta atque irrigata pisciculis huiusmodi vndique scatent, qui vbi gran-

*Animalia
sponte, nul-
loq; semine
nata.*

*Quare ma-
re piscibus
fœcundum.*

*Aphie
Vulgo
Spies
rind.*

grandescere incipiunt, inito complexu posteritati
 insistant. Cum itaque multa atque admiranda na-
 tura rerum, cuius vis Dei munere vndique diffusa
 est, moliatur: nemo anile deliramētum existimet,
 prodigiosa quædam in corporibus effigiari, cum
 ligno vermiculanti ac carioso, multisq; rebus ina-
 nimis teredines agilesque vermiculi innascantur,
 quod ætate in caseis, multisque edulijs perspici-
 mus, quæ vermibus vndiq; scaturiunt. Adde, quod
 ex sordidis hulceribus ac vomicis, vnguium, pilo-
 rum, testarum, ossiculorū, lapidum fragmenta exi-
 mantur, ex humorum putridorum concretu coa-
 lita. quin & vermiculos caudatos, atque insolita
 forma bestiolas vomitu eiectas nouimus, præser-
 tim in his, qui morbis contagiosis oppressi erant,
 in quorum lotijs multoties innatare conspexi mi-
 nuta animalcula formicis affinia, aut ijs præser-
 tim, qui æstiuis mensibus in aqua cœlesti volutari
 conspiciuntur, quorum nemo non morbo Neapo-
 litano, lueque Venerea foedè erat contaminatus.
 Huc itaq; spectat narrationis nostræ series, nequis
 incircūspectè, nulloque delectu cibos ingerat for-
 didos, nec ab ijs, quæ foris accidunt, expurgatos, ab-
 lutosque. Quod cum plebeij negligant, scabie &
 pruriginosis pustulis infici solent, multisque vitijs
 ac cutis affectibus deformari. Neque enim eo cō-
 spiciuntur corporis habitū & constitutione, ea for-
 mæ dignitate, ijs naturæ dotibus, ea ingenij dexte-
 ritate, nec denique valetudine tam inculcata, quā
 Patricij ac generosi plerique, qui nihil mensē infer-
 ri patiūtur, ne panem quidem primarium, nisi ex-
 tima crusta accuratè deputata, ac derafa reliquoq;
 eduliorū apparatu exquisitè decentique mundicie
 instructo. Quod ipsum non improbo, modò exclu-
 so luxu omnia ad frugalitatem, victusque tempe-
 rantiam referatur. Ita enim institutā habere decet

*Apostema-
ta ruderā
ac pilos pro-
fundunt.*

*Sorte
wormen
aqua cœle-
sti æstate
innascuntur.*

*In victu
mundicie
salubritatē
denuntia.*

R 2

vitæ

vitæ victusque rationem Proceres aulicos, vt omnia ad salubritatem, ad decus, ad honestatem moresque inculpatoſpectent ſic, vt fortunæ ſplendor, rerumque ſucceſſus, atque affluentia, quæ Dei opt. max. munere obtigit, non luxui ac profuſioni, ſed moderationi ac temperantiæ ſubſeruiat. Quale exemplar ijs exprimit Inuiſſ. Hispaniarum atque Angliæ Rex totiusque Belgicæ illuſtriſſimus Princeps Philippus, qui propter ampliſſimas naturæ doctes, diuinum quoddam virtutis ſimulachrum mortalibus exhibet. Cuius maieltati ac magnificentiæ adiumento ſunt tot præſtantiſſimi heroes, quorum auctoritate & conſilio florentiſſima regna, vltroq; oblata à parente optimo Carolo Cæſare latiſſimæ ditiones ſtabiliuntur.

*Philippire-
gis laus.*

Solis lunæq; vis & natura in conſtituendis excitandisq; tempeſtatibus. Quid denique aura, aerisq; mutatio in corporibus animisq; hominum ac ſpiritibus efficiat. Obiter vnde Oceani fluxus refluxusq; ac reciprocatio, quæ diei naturalis ſpatio bis conſcitur.

C A P. XLI.

*Solis & lunæ
effectus
in inferio-
ra.*

CERTA minimeque ambigua ſerenitatis, vel pluuiæ, ventorumque ſigna exhibent Solis Lunæque radij, qui varios ſubinde colores ſibi adſciſcunt, vel ex ſitu loci, cœliq; ambitu, quem permeare ſolent, vel ex obiecti natura, vel re quapiam illis offuſa: quos ſi accuratè obſeruarent, qui imperitæ rudique plebi atque aniculis prognostica obtrudunt, non ita hallucinari illos ac cæcutire contingeret, nec credulam turbam vana ſpe ludificari. Ex his enim indubitanter prænūciari poſſunt imminentes tempeſtates ac turbines, & quis futurus ſit cœli ſtatus, ex quo vel vberem rerum copiam & prouentum,

tum, vel penuriam cōsequimur, multa; alia, quæ
 eleganti carmine cōplexus est Virgilius: qui quum *Virgilij*
 fuerit in rerum cognitione versatissimus, omnia- *laus obre-*
 que naturæ opera exactè sit persequutus: animos *rum cogni-*
 quoque hominum aliqua ex parte illorū viribus *tionem.*
 effectibusque subijcit. Siquidem pro temporis ra-
 tione, pro occasu siderum, pro aeris ambiētis qua-
 litate ac quadripartita anni vicissitudine homines
 aliter afficiuntur, alioque modo cōstituti sunt. Sic *Status celi*
 cœlo nubilo, auraque densa ac caliginosa tetrici *animos im-*
 homines existunt, ac subtristes, somnoque dediti. *mutat.*
 Sereno verò cœli statu, vernisque mensibus, quum
 omnia frondescunt, alacres sunt atque erecti, re-
 busque iocosis intenti. Discutit enim humorum
 fuliginem, crassosque spiritus, qui mentes nostras
 obnubilant, aeris amœnitas, spiritusque exhilarat,
 atque animo lætitiā inferit. Quod venusto hoc
 carmine expressit Virgilius:

Lit. I. Geor.

*Verum ubi tempestas, & cœli mobilis humor
 Mutauere vias, & Iupiter humidus Austris
 Densat, erant quæ rara modò & quæ tarda relaxat:
 Vertuntur species animorum, & pectore motus
 Nunc alios, alios dum nubila Ventus agebat,
 Concipiunt, hinc ille auium concentus in agris,
 Et late pecudes, & ouantes gutture corus.*
 Exiliūt enim paulò antè cohibiti spiritus aura pla- *Simile ab*
 cida ac suauī, spiranteque Fauonio recreantur. Vt *adibus si-*
 enim fumi ac vapores referatis ædibus, ostijsq; pa- *tuosis.*
 tefactis, immisso vndique aere, atque externis fla-
 tibus dissipari solent, omnesque porticus ac vesti-
 bula situ pedoreque obducta perspirari: Ita in cor-
 poribus humanis omnes graues halitus, & si qua
 corpori mephitis inhæret, aut mœror animi, discuti
 contingit atque euentilari. Itaque non internæ
 modò causæ, insitiquæ humores ad sanitatem vel
 morbum sunt adiumento, sed externi quoque si-

R 3

derum

*Corpus ae-
ris constitu-
tioni obno-
xium.*

*Valetudi-
narij auræ
mutatione
percipiunt.*

*A navibus
quassatis
simile.*

derum concursus, atque aeris auræque cōstitutio. ac ventorū qualitas, varias subitasque mutationes hominū corporibus inferunt, quod singulis mo-
mentis in se quisque experiri potest. Quis est enim, ut animorum affectus præteream, qui imminente tempestate aliqua, aerisque intēperie, triduo etiam antequam ingruat, puncturas in mēbris non percipiat, ac dolores pulsátiles, nervorum cōtractiones, palpitationes, affectusque alios dolorificos, non per-
sentiscat? Clavi siquidem, calli, verrucæ, cicatrices, glandulæ, nodi, denique siquid luxatum, ruptum, fractum, conuulsum, solutumque fuerit in aliqua corporis parte, omnia futuram tempestatem præ-
sagunt, quod non sine acerbissimo cruciatu ijs potissimè vsuuenire solet, qui aliquid latentis occul-
tiorisque morbi ex scortorum contagio contraxe-
runt. hi enim ubi venti rigidi spirare incipiunt, do-
loribus promptius infestantur. Intenduntur enim nervi, ac rigescunt muscoli, agitatique vitiosis hu-
moribus, qui mēbris infixi sunt, acerrimè cruci-
antur. Subest enim illis partibus intemperies quæ-
dam tempestati externæ cognata ac familiaris, quæ
carnificinam quandam in intimo mēbrorum
recessu exercet. Qui verò inculpato sunt corporis
habitu, firmaque valetudine ac stabili, nihil incom-
modi, nullosque affectus sentiunt. Ut enim sutiles
quassæque naues ac rimosæ, citius tempestati suc-
cumbunt, ita morbosà corpora, quique vacillanti
sunt ac dubia valetudine, omnibus expositi sunt
iniurijs, omnibusque obnoxij incommodis. Siqui-
dem oborta vel leuissima aeris intemperie, dolores
illis intensos inferri contingit, aut ubi Sol ac Luna
inferioribus aliquam mutationem inducunt. Hęc
enim sidera præ cæteris vires suas non in humana
modò corpora, sed in terrena quæque exerūt, quo-
rum vis tanta est, adeoque se in immensum porri-
git, ut

git, vt quæcunque cœli ambitu continentur, suum *Solis & lu-*
ordinem, ornatumque ac decus ex ijs capeſſant ac *na ſis in*
conſequantur, omniſque rerum ſeries, atque anni *res inferio-*
tempora horum arbitrio decurrant. Et quanquam *res.*
ſuperiorum aſtrorū potentia non ſit inefficax, So-
lis tamen beneficio maxima quæque perficiuntur.
Iſ enim hunc orbem præcipuè exornat, omniaque
cōcinnè diſponit ac moderatur. Huius opera pro-
pagantur ſata, ac fruges matureſcunt, cunctaq; in-
crementa ac progreſſus ſuſcipiunt.

Atq; in ſe ſua per Veſtigia ſoluitur annus.

Georg. 2.

magna ſanè & Lunæ opera in rerum natura appa-
rent: verū Solis effectibus poſteriora. Solis enim
beneficio illa fruitur, lucemque ab illo fortitur, ſic
vt tanta illius pars illuſtretur, quantam Sol ſuo
ſplendore irradiat: deficit autem lucisque expers
redditur, vbi terræ interuentu lux illi intercipitur.
Tunc autem potiſſimè in terrena vires ſuas expli-
cat, cū vel Soli ex aduerſo oppoſita impletur, at-
que orbiculata efficitur, vel vbi primum illi con-
iungitur. his enim dierum ſpatiis augeſcunt ſege-
tes, conchilia turgeſcunt, venæ ſanguine, oſſaque
medullis implentur. Quo fit, vt concubitus iſtem.
poribus minus officiat. Et quoniam omnia humo
re imbuit, fit vt carnes radijs illius expoſitæ tabeſ-
cant, atque homines ſomno vinoque ſopiti, pallo-
rē capitisq; grauedinem contrahant, ac morbo co-
mitiali afficiantur. relaxat enim neruos, ac cerebrū
plus ſatis humectat, menti que vi algifica ſtuporem
infert. Oceani quoque æſtus excitare, cauſamque
reciprocandi illi præbere, non eſt, quod quis am-
bigat. Siquidem cū perſpicimus ſilenti atque ob-
ſcura Luna, ea que vel medio orbe diſſecta, vel in
cornua falcata, ſiue augeſcat aut minuatur, nullos
propemodum fieri aquarum concurſus, nec in vl-
lam altitudinem attolli Oceanum, quæcunque

*Oppoſitio
pleniſuni-
um, cōiun-
ctio nouiſſi-
mū facit.*

*Æſtus O-
ceani cau-
ſa.*

*Luna ma-
re concitat.*

R 4

ctiam

*Simile à
Magnetis
Es.*

*Simile à
Solis Es at
tractoria.*

etiam littora alluit: Rursum vbi cum Sole congregitur, atq; innouari incipit, aut in orbem circumducta plenè conspicitur, maximos excitari æstus, fluctusque attolli in immensum: quis aliò, quàm in Lunæ motum fluxum refluxumque Oceani referat? Vt enim magnes ferrum allicit: Sic sidus hoc terræ proximum, mare attrahit, concitatque. Nam cum Luna oritur, Oceanus circa illas plagas deuoluitur, nempè Orientales, partesque Occidentales deferit: quando verò ad occasum vergit, in illis partibus crebrescunt fluctus, in ijs verò, quæ ad ortum spectant, detumescunt, idque affluentius vel parcius pro incremento defectuque lucis, quam lunares radij exhibent. Quòd si cui libeat in Oceano Gallico, nostroque mari, quod se ad Septentrionem porrigit, locorum tractus ac spatia orasque regionum metiri, & quos æstus littora perferant obseruare, luce clarius perspiciet, omnia Lunæ motu aspectuque perfici. Vbi enim hoc sidus exoriens diuersas plagas ac climata collustrat, cursumque suum per cœli meatus prosequitur, eò æstū fluxumque edirecto deferri contingit, quò radios dirigit, & quas terræ partes ac littora ex aduerso sibi oppositas respectat. Vt enim Sol ex humenti gramine humorem elicit, multamque aquæ vim ex mari, stagnis, paludibusque absorbet, vnde pluuiarū origo existit: Vt denique multæ herbæ, quæ hinc Helitropia dicuntur, Solis vi ac calore, qui humorem allicit, circumaguntur, eiusque iter ab ortu in occasum expansis patulisque flosculis comitantur: Ita Lunæ vi Oceanus modò in hoc, modò in illud littus impellitur, eoque se inclinatur, atque in illam oram decubitat, quò sidus feratur. Cuius rei aliquod dabo specimen, ac quorundam locorū, vrbiumque ac littorum, quæ mare alluit, exempla proferam. Principio quò omnia exactè percipi queant, hoc
axioma

axioma seu pronunciatum subijciendum putauit:
 Lunam semper auersis à Sole cornibus, si crescat, *Luna de-*
ortum spectare: si decrescat, occasum, quæ triduo cursu.
 plerumq; in coitu morata demum lucefcit, ac fal-
 cata emicat. Singulis verò diebus ab incremento à
 Sole remotior ad septimum vsque augefcens me-
 dio orbe diuifa spectatur, eaq; pars illustratur, quæ
 soli in Occidentem delato opponitur, illa opaca,
 quæ Orienti obuersa est. Semper enim Luna cres-
 cens Solem occidentem sequitur, supraq; nostrum
 horizonta conspicitur. Vbi verò decrefcit, Solem
 præcedit, illique præuia est, ac supra horizonta an-
 telucano conspicitur, ea semper parte illuminata,
 quæ Solem respicit: eoq; efficitur, vt pars incur-
 ua atque in cornua falcata, semper à Sole auersa
 fit, globosa verò atque in gibbum sinuata, aduersa,
 soliq; exposita. Quarto autem & decimo die, cum
 ex diametro Soli opposita est, plena perficitur, ip-
 saque oritur, vbi Sol in Occidentem declinat. Quò
 fit, vt vndique illustretur, solisque splendore qua-
 quauersum recipiat. Decimoseptimo die cum Sol
 oritur, Luna in occidentem depressa conspicitur.
 Altero & vigesimo die Sole emerso Luna medias
 ferè cœli regiones peruagatur, eaque pars, quæ ad
 Solem fertur, lucida est obscuratis reliquis. Dein-
 ceptum cum singulis diebus cursum suum prosequi-
 tur, octauo & vicesimo demum die & tertia eius par-
 te, seu horis octo, totum signiferi circulum absol-
 uit: atque vt annum Sol, ita Luna mensem cōficit
 immutatione per septimanas illi accedente. nam
 vtrumque tempus & post primam apparitionem
 in dimidium orbem accrescit, & quo inde plenum
 efficit, atque in rotundum circinatur, septem die-
 bus absoluitur, qui geminati quatuordecim con-
 stituunt. Simili modo si inde cum æquali portio-
 ne diuifa est, ad secundam diuisionem eiusmodi

R 5 ratio.

rationem subduxeris, & hos dies reliquosque cum planè ob oculos Luna declinata est, septē inuenies.

*Mensis à
Luna Bel-
gis nomen
accipit.*

Quare mensem à Luna immutari perspicuum est, quā vim illa à Solis aspectu consequitur, ex se nullis facultatibus ac viribus imbuta. Vbi verò cū Sole congressum init, aut vndique ex opposita face illustratur, vehementes mutationes terræ marique inferuntur, argumento, quòd ventos impetuosos excitet, crebrisque fluctibus littora pulset. Obser-

*Luna quā-
do tempe-
states con-
stat.*

uatum est autem nostra memoria minimo annorum interuallo iam quartum excreuisse in immensam altitudinem Oceanum, totamque Belgicam dissipatis diuulsisque aggerum molibus miseranda clade oppressam, idque hibernis mensibus, quibus vis Lunæ in concitandis fluctibus, ciendisque tempestatibus, quàm æstiuis acrior, sic vt semper aquarum concursus ac redundantia vel in nouilu-

*Inundatio-
nes ineūte
hieme in-
crudescent.*

nium, vel plenilunium inciderit, illæque regiones, ac climata omnium primo dāno oppressa sunt, in quæ aspectus influxusque sideris proximè ferebatur: mox cū alijs littoribus se obuerteret, illis quoque aquarum violentia atque inundatio illata est. Hinc Flandri Oceani sæuientis incommoda primum sentiunt, ac periclitari incipiunt, proximò Mattiaci, qui Zelandiæ insulas occupant, mox Brabant, ac modò hi, modò illi portus, fidæque alioqui ac tutæ nauium stationes vndarum vi premi solent, sideris motu in certos regionum tractus conuerso. Exasperat quoque maris sæuitiam Cori ac Circij, qui ex solstitiali occasu impetuosissimè in terras decumbunt, marinasque aquas longè lateque in continentem prouehunt, sic tamen, vt modò in hanc, modò in illā terræ partem volui fluctus contingat, ac subeunte quaque regione suas vices pro locorum distantia atque interstitio, celerius tardiusque æstum concursumque maris perpeti. Quæ
vt cui.

*Circius.
Noord-
west.*

vt cuique exactè innotescât, rem paulò altius repe-
 tam. Quo die Luna noua conspicitur, quæ semper *Oriens Oc-*
 Occidenti incumbit, quòd eò Sol inclinè, cuius *cidenti ob-*
 fulgore splēdescere incipit: & quo plena efficitur, *uertitur.*
 eodem æstus excitari diffundiq; obseruamus, por-
 tusq; primū vicinōs ad certam altitudinē imple-
 ri, ac deinceps versus Orientem ad obuia quæque
 loca deferri, sic vt subsequētib; diebus hora vna
 tardius segiusq; Oceanus moueri incipiat, quòd
 sidus indies ab illo fiat remotius ac versus meridiē
 ortumque elatū à Sole longius recedat. Verbi gra-
 tia, Portum lētium siue Caletum, tum slusas, quæ
 vrbecula est in Flandriæ confinibus sita, Brugis cō-
 termina, noua plenaque Luna summo æstu implet
 hora plus minus vndecima, ea parte illustrata, quæ
 in Austrum reflexa est, Arnemudæ ac Mettelligur-
 gi tractus hora secunda seu noctis seu diei, Ziri-
 zeæ hora tertia, Luna in occasum brumalem seu
 hibernum conuersa, à quo *Africus* fiat, & Sol Ca-
 pricornum subit, Belgis sesquihora aut duabus se-
 rius, Antuerpiæ ac Dordraci Luna inclinata in Ae-
 quinoctialem occidentem, à quo *Fauonij seu Ze-*
 phyri spirant hora propemodum sexta, Mechli-
 niæ octaua, sic tamen, vt modò tardius, modò pro-
 perantius mare influat, aere vel tranquillo, vel
 ventis incitato. Et cū sex horarum spatium versus
 occasum fertur, totidem horis refluit ac subsidit,
 vsque dum sidus nostrum cōspectum egressum ijs
 oriatur, qui aduersum nos urgent vestigia: tunc si-
 quidem denuo exæstuat. Cū verò Luna mediæ
 noctis lineam attigerit, indeq; ad nostrū hemi-
 sphæriū deuenerit, rursus in se fluctus residūt. Ita-
 que obseruandi locorū situs, & ad quā cœli plagam
 spectent, metiendiq; regionum tractus, atque ijs
 assurgētis labentisq; sideris cursus accommodan-
 dus. hac enim ratione procliuè admodū erit, cuiq;
 regiōi

Africus.
Zuydte
west.

*Aspectus
Luna por-
tus æstu
implet.*

regioni fluxum refluxumque assignare. Cæterum nequis cornua spectanda sibi persuadeat, cum ab illa parte nullos affectus obtineat, sed gibbam de- uexamque, quã Sol illustrat, ea siquidem pars, quæ soli terræque obuersa est, aquam allicit, illosque por- tus ac stationes maris affluxu implere satagit, quos edirecto splendore suo irradiat. Eò siquidem Occa- nus confluit, quo Lunares radij impellunt. Inte- rim hæc meminerint, qui nauigio iter aliquo insti- tuunt, cum Luna oritur, ac se primùm in nostro hemisphærio conspiciendam exhibet, si pars, quæ à Sole illustratur, in ortum radios reflectat, in his terrarum partibus, quæ in Ortum vergunt, fluctus in summum excreuisse: rursus si Austro, vel Occi- denti se obuertat, illæ partes æstum perferunt, ex- haustis exiccatisque Orientis. Itaque si quis ab or- tu vel æquinoctiali vel Brumali, à quo Euronotus & Subsolanus spirant, in occidentales regiones pro- perat, alto mari, summoque æstu in tractus infe- riores deuchi tempestiuum erit. Verbi causa, A Mechlinia, Antuerpia, Dordraco, Bergis, Breda, Boscoducis, Delphis, Gouda, & si quæ loca vterius sita sint, pleno iam iamque refluxum minitante ma- ri, nauem conscendere expedit. Econtra si quis ab Occidente versus Austrinos sinus tractusque Ori- entales cursum instituit, portu vacuo, æstuque ad- uentante, ac remeantibus fluctibus in altum defer- ri debet, sic vt pro locorum ratione obseruet Lu- næ decursum, & in quas cœli plagas se reflectat, quasque oras ac portuum stationes respectet.

*De Lactuce natura ac viribus, & quibus illa proffit
vel officiat.*

*Quibus re-
iudetur la-
ctuca frigi-
ditas.*

C A P. XLII.

LACTUCA in acetarijs frequentius assu-
pta, nisi crucam ac nasturtium, tum quæ Ptarmicę
prorsus

prorsus affinis, Dragon vulgo dicitur, admisceas, oculis officit, ac caliginem infert. incrassat enim densatque spiritus visorios, atque humorem Crystallinum turbidum efficit, nisi vino eius vis retundatur. Veteres hanc non initio cœnæ, nec primis mensis inferebant, sed postremò: quod Martialis indicat:

Claudere qua cœnas Lactuca solebat auorum, *Lactuca ante aut post cenam sumenda.*

Dic mihi cur nostras inchoat illa dapes?

Quod ipsos non citra rationem factitasse censeo: cum enim frigida humentisque sit natura, à cœna assumpta efficacius somnum conciliat, vini que feruorem reprimat, atque ebrietati obsistit induta cerebro humiditate. Nostra verò ætas salubrius existimat ab eius esu cœnam auspicari. Siquidem cum ex prolixiori prandio exigua ferè esse soleat ad cibum auuiditas, mos inoleuit, ut in ipso statim accubitu fastidienti stomacho lactucis oleo acetoque conditis appetentia excitetur. quin & illum vsum lactuca præbet, ut ante omnem cibum in venas delata sanguinis feruorem reprimat, atque hepatis cordisque calidam intemperiem mitiget, ad eò, ut immodicus eius vsus Venerem coerceat, ac concumbendi desiderium extinguat, ut cucumeres, pepones, portulaca, caphura. Quamobrem affluentiùs ijs præscribenda; qui cœlibatui addicti sunt, ac pudicitiam illasam tueri cupiunt, quo prurire vrique desinant: ijs verò, qui matrimonij capistris sunt alligati, non prorsus respuendus est eius vsus: cum cerebrum illorum aliquando ex immoderata Venere contingat siccescere. Verùm calor Lactuca
rificis herbis retundi debet eius frigiditas, ne semen genitale plus satis diluatur, atque quibus &
ad progignendos liberos fiat sui.
inefficax, parumque
idoneum.

De

De Hippolapatho herba, vulgo patientia:

C A P. XLIII.

*Oxalis.**Zurzel.**Hippolapathus descri-
ptio.*

CVM multa sint Rumicis seu Lapathi genera, duo potissimè in esum expeti solent, Oxalis, vulgò Acedula vel Acetosa dicta, quæ in acetarijs appetentiam acuit, ac nauseam discutit, tum à magnitudine Hippolapathon. Est autem olus culmosum, folijs amplis ac prælongis, caule vbi maturuit, rubicundo, radice flauescenti. Eius esse facultatis hanc herbam experior, vt carnes atq; edulia quæque quamlibet annosa ac peruetusta hac elixata tenerescant, atque esui reddantur apta. Cùm enim lubricæ sit humentisquæ naturæ, durissimâ etiam vel bubulam, vel gallinaceam molliat ac macerat. Quocirca apud veteres frequens eius vsus erat, quòd cibos concoctu faciles præstet, aluumquæ molliat. Eiusdem cum hac facultatis est Atriplex, & quæ à spinoso semine Spinacia dicitur, Lampsanæ Dioscoridis affinis, quam designasse puto Martialem, cùm inquit:

*Vtere lactucis, & mollibus Vtere maluis.**Epod. lib.
od. 3.*

Denique Horatium,

*————— Lecta de pinguisimis,**Oliua ramis arborum,**Aut herba lapathi prætiosa amantis, & grani**Maluæ salubres corpori.*

De Salivæ hominis effectu.

C A P. XLIIII.

*Saliva vis
& effectus.*

SALIVA ieiuni præsertim hominis nulla cibi potusquæ qualitate diluta qua vi polleat, quibusquæ viribus imbuta sit, varia experimenta commonstrant. Nam lichenas, mentagram, impetiginem, variolas, serpiginem, omnisque generis pustulas abstergit. Et si cui parti corporis virulentæ bestiolæ infe-

Infederint, crabrones, scarabei, bufones, araneæ,
 tum aliæ pleræque, quæ suo contactu tumores dor-
 lorificos, atque inflamationes inferunt, illius con-
 fricatione omnes affectus subsidunt ac discutun-
 tur. Insuper & scorpiones interimit, aliasque vene-
 natas bestias conficit, aut saltem insigniter lædit.
 Insitum est enim illi latens quoddam virus ac ve-
 nenosa qualitas, quæ partim à dentiû sordibus atq;
 vligine, partim ex humoribus vitiosis cõsequitur.
 Ad os siquidem ac fauces fumi ex his emanant, ac
 sputum aliena qualitate imbuunt, quò fit, vt non
 nunquã saporem amarũ, vel acidum, vel subdul-
 cem saliuæ inesse percipiamus, quemadmodum &
 sudori. Atque hinc est, quòd ieiunis os impensè o-
 lidum existat, atque halitus graueolentia obuio-
 quosque feriant inficiantque. Restagnant enim e-
 uaporantque è corpore, tanquam ex palude qua-
 dam limosa vapores tetri atque insuaues, qui cùm
 veneni naturam obtineant, saliuæ fontes vitiãt. Est
 aut liquor hic, qui ori innatat, linguamque hume-
 ctat, ac cibũ irrigat, nihil aliud, quàm pituitosum
 quoddam excrementum, quod in ventriculo ex a-
 limentorũ succo conceptum, ad cerebrũ defertur,
 atq; hinc ad linguã faucesq; corriuatur. Quò fit, vt
 quibus stomachus pituita redundat, os quoq; sa-
 liuosum sit, atque humore immodico perfunda-
 tur: quibus verò præcordia æstuant, ac febrili ca-
 lore torrescunt, lingua omni prorsus humore de-
 stituta est, atque vt terra nimis solis ardoribus ad-
 usta, finditur. Cùm itaque saliuæ qualitas effectus
 que ex humoribus emergat (ex illis siquidẽ illã na-
 turæ facultas elicit, vt ignis ex herbis stillatitiũ li-
 quorẽ) facili iniri ratio potest, quare tã prodigio
 sa efficiat, rebusque nonnullis perniciem adferat.
 Quod si sani hominis saliuæ ad multa percipitur
 efficax, ad cò, vt non modò animalcula quædã, sed
 argen-

*Sudor & sa-
 liua ex hu-
 moribus
 sum sortiũ
 tur.*

*Salina
 quid.*

*Quibus os
 sicum & el-
 edum.*

*Simile ab
 herbis de-
 stillatis.*

*Leprosorum
saluandis
xia.*

argentum viuum extinguat, atque mobilitatem illi eripiat: quid de ijs statui debet, qui elephantiasi seu lepra, ac morbo Neapolitano, alijsque contagiosis morbis sunt contaminati? Equidem noui complures, qui pustulas atque exanthemata contraxerunt, admotiori cyathis, quibus infectorum salua adhæserat propter lentorem & venenatum limum, qui dentibus adhærescit, sic vt ea ratione omnis animalium morsus perniciosus sit, licet nervi aut muscoli illæsi sint, ob saluæ contagionem.

*De usu lactis, de colostro ac cremore, illud Belgæ
bieſt, hunc room, indigetant: Tum quæ hæc
coagulari in ſtomacho prohibent.*

C A P. XLV.

*Lac quibus
vtile.*

*Lac calore
inſpiſſa-
tur, liqueſ-
cit frigore.*

*Vinum &
lac cōmix-
ta viſcoſa.*

V S V S lactis non omnibus æquè salubris: si-
quidem qui frigidiore sunt ventriculo, ijs aceſ-
cit, ac præcordia flatibus distendit: qui verò ca-
lidiore corporis temperamento existunt, ijs adu-
ritur, atque in nidorosos halitus effumat, capitiq;
grauedinem adfert. Et cum lac eius sit naturæ, vt
calore densescat ac spissetur, frigore liqueſcat: fit
vt in æſtuanti ſtomacho promptius coaguletur,
quod ipsum nulla re inhibetur efficacius, quàm
melle vel zaccaro, salisque momento. Cæterum
cum plerosque nouerim ex coagulato lacte, eoque
in grumos concreto, strangulatos, spirandi meatu,
oborto vomitu, intercluſo, inconfultè mihi face-
re videntur laſciuæ aliquot adoleſcentulæ, prociiq;
petulci, qui in pomeridianis ſympoſijs coloſtris ac
cremore, alijsque lactarijs ſe infarciunt, nec ea vi-
no affatim perfundere verentur maximo valetu-
dinis detrimento: Vinum ſiquidem coaleſcere fa-
cit lac, atque in caſei conſiſtentiam conglobari,
quo cum offendatur ſtomachus, ac repugnantia
clabo-

elaborare ac concoquere nequeat, omnia ad putredinem deurgunt, magnarumq; ægritudinum seminaria ministrant. Sic pisces ac lac, omniaque acida lacti admixta, vinoque perfusa, scabiem ac lepram conciliant. Omnia enim impromiscuè sic ingesta, computrescunt, ac corruptioni efficiuntur obnoxia Colostris, quæ lactante enixaque boue in delicijs habent ganeones, nihil homini nocentius, adeò, vt infantibus etiam triduo à partu lac maternum degustasse perniciosum sit, ac tantum non lethale. Coit enim ac crassescit in corpore, venasq; ac sanguinis riuos obstruit, quò minus commodè atque inoffensè possent alimenta permeare. Lac autem tum sanguinem concretum dissoluit, cyminum, oximel & acetum scilliticum, angelica, ostrucium.

*Lac pisces
corrumpit.
Colostrum.
Biest.*

Podagrici cur salaces, atque in Venerem proni, & quotquot in dorsum decumbunt, duroq; cubili innituntur.

CAP. XLVI.

QVI articulari morbo obnoxij sunt, magna ex parte salaces esse solent, atque impensius prurire, partim quòd ex diutina assuetudine illi rei assueverint, cuius immoderato vsu is morbus contrahitur: partim quòd identidem ijs nerui rigescant atque intendantur, crebroque in dorsum decubitu humores ad partes genitales confluant. Pari ratione qui frequentius equitant, tum qui nauium tabulatis incumbunt, atque in dorsum proiecti durius cubant, in rem Veneream proni sunt ac procliues: incalescunt enim nerui, qui ad partes generando homini destinatas porriguntur, sic vt ex agitatione, influxuque humorum lumbos incitari contingat, ac tentiginem suboriri. Eadem ratione euenit, vt si quis offendat collidatque pedis pollicem,

*Plus nimis
um salaces
podagrici.*

S

cem,

*A re fabri
li simile.*

*Partes ge-
nitales vel
secundæ vel
aduersæ va-
letudinis
sunt indi-
ces.*

*Testes flac-
cidi vel ere-
cti, quæ va-
letudinis
argumēta
præbeant.*

*Cerebri &
hepatis af-
fecti præsa-
gium ex te-
stibus.*

cem, confestim ex huiusmodi affectu inguen intumescat, ac scrotum, hoc est, rugosum illud testium inuolucrum condoleseat consensus ratione, atque ob neruorum venarumque implexam seriem. Vt enim si quis forcipem aut ferramentum aliud calenti ignitoque foco immittat, non solum pars igni inserta ignescit, sed etiam ab igne remotior ita plerunque incalescit, vt contrectari nequeat: ita membris edirecto constitutis dolor inferitur, affectusque morbidus vicinis partibus communicatur. Sic à ventriculo, intestinis, vtero, splene, hepate caput afficitur, atque ediuerso cerebro læso, aut intemperie aliqua affecto, in subiectas subditasque partes malum deriuatur. Atque hinc est, quod obstrictes, licet huius causam ignorent, explorare soleant in puerorum morbis genitale, illique affixos testes, ex quorum obseruatione etiam adulti concipere possunt, indubitata vel salutis, vel interitus, denique aduersæ secundæque valetudinis indicia. Si enim testium oculi flaccidi sint ac languescant, eorumque appendix deprimitur, facultates naturales concidisse, omnesque vitales spiritus, qui vitam fulciunt, collapsos esse argumento est: Sin corrugate erectæque sint abditæ illæ partes, ac mētula rigescat, omnia fore salua denuntiant. Cæterum quod euentus exactè præfagium respondeat, obseruandū, in qua corporis parte morbus consistat. Si enim in morbis cerebri, & qui supra diaphragma septumque transversum constituti sunt, propendēt, ac flaccescant genitalia, salutare est, vt econtra contracta esse ominosum. intermoritur enim facultas vitalis, ac nerui ad suam originem conuelluntur. Obseruaui autem in multis constante etiam mente, vigenteque ratione ita contractos testes, ac penē virilemque pessulum resiliisse, vt lotium reddituri illius adminiculo essent destituti. In omnibus autem affectibus,

bus, qui infernas partes occupant, auspiciatum est, testes esse corrugatos, pudendumque subrigidum. *Genitalia* reualefcere enim hæc indicant illas partes, quæ na- *ex morbo* turalibus facultatibus subseruiunt, atque ad obeun *primū reu* das functiones ac munia denuò accingi, nullæ si- *uiscent.* quidem corporis partes citius reuiuiscunt, discuf- foque morbo vegetas se præbent, atque erectas, quam quæ naturæ parens in occulto constituit.

An exanthemata ac pueriles variolæ, quæ vulgò Maselen dicuntur, vino rubro exigè expugna- rig, possint, deniq, lacte bubulo, quæ à muliercu- lis exhiberi solent, cum huiusmodi pustula efflo- rescant. C A P. XLVII.

IN morbis, qui in sanguinis ebullitione atque inflammatione consistunt, diaphoretica seu discussoria exhibenda, quæq; humores attenuent, quò commodius per corporis meatus ac spiracula que- ant expugnari, non est, quod quisquam ambigat. Itaque mirari subit, qua ratione matronæ nostræ, cum hæ pustulæ eruptionem moliuntur, vinū rubicundum exhibeant, quod plerūque astringentis est naturæ, atq; humorē cogit ac densat. Quocirca ego decoctum cōfici iubeo ex Calthæ floribus cro- *Calthæ.* catis, quæ vulgò Calendula dicitur, melissophillo, Goudbloec *men.* anetho, hyfopo, satireia, ficubus, aniso & fenicu- lo, quod cutem relaxat, humorumq; collectionem dissipat. Iniri tamen rationem posse video, qua in- offensè citraq; incōmodum præscribi possit, modò *Vinum ru-* tempestiuè id fiat, cum scilicet omnis humorū im- *brū an su-* petus ad cutem delatus est. tunc enim eadē ratio- *dorem ex-* ne propellit, qua illa, quæ comprimendo aluum *Grinā me-* laxāt, vt myrobolani, & radix Pontica, vulgò Rha- *liatur.* barbarum dicta, quibus manifestè astringens vis aliqua inesse percipitur. Itaq; astringendi ratione

S 2

rubellum

rubellum fuliginem propellit, atque humores fumidos, qui medijs spatijs inherescunt, ad extimam cutem deuehit. Sic exerior in nonnullis vinū nigrum Hispanicū, quod à tingendo *Tinctoer* nostri vocant, aluum ducere, quod tamen dysentericis exhiberi solet, quo aluum sistat. Id efficit partim, quòd ob crassitiem venas subire nequeat, partim astringendi premendiq; facultate, qua ea, quæ intestinis inhaerent, proluit. Pari ratione rubrum vinum, quod calorificum sit, discutiendi vi pollet, ac sudorem elicit. Lac autem nulla ratione exhibendum censeo, cum febricitantibus sit noxium prompteq; corrumpatur, ac contagia concipiat. Experimento enim comprobatum habeo, moriente aliquo lac liuescere ac corrumpi, omnesque halitus pestiferos in illud deferri.

*Lac corru-
psela obno-
xium.*

*Tonitru ac fulmine vitiari vinum, eumq; liquorem,
quæ Belgis Cereuisia dicitur : & quibus id pro-
hibeatur, eorumq; vires restaurentur.*

C A P. XLVIII.

TONITRUM & fulmen noxam inferre rei penuariæ, cellisque vinarijs, nemo non patrum familias luculento suo damno experitur. Siquidem fulmine vapescit vinum, coloremque ruffum asciscit, ac genuinus illi sapor aboletur calore igneo, ac vi penetrabili vrentique. Cereuisia horrendo illo sonitu, motuque violento ac concussionem acore vitiatur, potuique efficitur inidonea. Et quanquam æstius calor præcipua causa sit, ut liquores acefiant, fulmen tamen ac tonitru subitam mutationem huiusmodi rebus inferunt etiã hibernis mensibus, cum æstus pedetentim id efficiat. Quod si penora subterranea sint ac concamerata, fornicibusq; ac testudine constructa, minus detrimenti poculen-

*Tonitrua
& fulmen
liquores vi-
tiant.*

poculenta accipiunt, quàm si tabulatis conſtrata
 ſint. Celerius enim in hæc penetrat aeris auræque
 intemperies, ac violentius in dolia cadosque vina-
 rios decumbit. Quocirca ego iſtos præmunire ſo- *Ferrũ qua*
 leo, antequam tempeſtas ingruat, ſuperpoſita va- *ratione ful*
 ſis ferri lamina cum ſale, aut ſilicibus. fulmẽ enim *mẽ à liquo-*
 cum duriffimis cõſiſtatur, in eaque potiſſimẽ vim *ribus arceat.*
 ſuam exerit. Nam rara & tenera intacta relinquit,
 quod per ea tranſitus pateat, nec illis inhæreſcat,
 coque fieri videmus, vt quercus atque ilex duriffi-
 mæ celſiſſimæque arbores fulminis injuriæ maxi-
 mẽ ſint expoſitæ, cùm Laurus, quæ illi cedit, nec
 renitur, intacta conſpiciatur. Sic experimẽto po-
 tius, quàm ratione comprobatum eſt Phocẽ ſeu vi- *Phoca.*
 tuli marini tegmen, ob id opinor, quod contextu *Zeehont.*
 raro ſit, minusque ſolido, fulmine inuiſtum eſſe,
 ſimiliter & Aquilam, cuiusque exuias, Cæterũ hoc
 omnium ſcire intereſt, ac meminiffe expedit, vt va-
 letudini conſulant: Alimenta fulmine vitiata, no-
 xia eſſe, ac pernicioſa adeo, vt ne canes quidẽ con-
 tacta deguſtent. Ineſt enim illi vis peſtifera, ex qua
 ſpiritus venenatus in contacta diffunditur, coque
 fit, vt à fulmine aduſtis teterrimus odor emanet,
 quod in ariſtis confricatis percipimus, quæ tactu
 fulminis rubigine vitiata ſulphureum odorẽ na- *Rubigo*
 ribus offundunt. Atqui cùm indicauimus, quid ef- *Brandt*
 ficiant tempeſtates hæc naturales, & quid damni *vulgò.*
 rebus inferant: reſtat, vt quibus ea reſtaurari poſ-
 ſint, ac priſtino vigori reſtitui, commonſtremus.
 quod ipſum non facilẽ effeceris, niſi liquorem in
 aliud dolium transfundas, quod tamen prius de-
 fricari debet, deinde decocto foliorum ſatureiæ,
 thimbræ, lauri, iuglandis, myrti cùm hortẽſis, tum
 ſylueſtris, quæ *Gagel* Brabantis dicitur, feniculi,
 baccarum Iuniperi, Orminij, quæ triuiali voce
 Gallitricũ dicitur, vulgò *Scerley* / macerari, ex-
 S 3 ſiccato-

*Vi vitiat
liquores
instauren-
tur.*

*Brassica vi-
num corrū-
pit, beta in-
staurat.*

*Quibus vi-
na condiri
soleant.*

siccatoque dolio recōdi, postmodum vbi in vsum depromi contingeret, colorem odoremque ac saporē exhibebit gratissimum. Ceuissiam quoque vbi à genuino sapore degenerauit, aut vbi languescit, medicatis odoratisque rebus restituimus, ac saporis gratiam conciliamus, nempe Iridis radice, zinzibere, nuce myristica, seu moscata, gariophyllis, lauri baccis, eiusque aridis folijs, Calamo odorato, origano, beta. Cū enim Brassica vulgò Caulis, vini naturam corrumpat, tum Beta restaurat, quòd nitrosa facultate prædita sit, qua efficit, ne vinum in mellis lentorem densescat ac cogatur, quod ipsum & Erucae semen præstat, sed non sine graui valetudinis dispendio: neruos siquidem vi caustica atque adurenti afficit, morbosque articulares inducit, vt resinata quædam vina, atque exoticis quibusdā rebus condita. Nostri enim caupones sulphure cados suffiūt, atque aquam marinā melle coctam infundūt, non desunt, qui lac bubulū illi immisceant, alij caleēm, arenā tritosque lapides candidos ex Bentimargo in has oras aduectos dolijs infsternunt, adiectis aliquot salis manipulis, aut sex septēve ouis, quibus omnia vitia vini emendari solent, ac sapor & color in pristinum vigorem restitui, quorū nonnulla, tametsi minus noxia sunt, semper tamen factitia natiuis ac genuinis deteriora, minusque salubria existunt.

*Tempestates & marina aqua contactu præfagia,
tum quid portendant hiberna tonitrua.*

C A P. XLIX.

OBSERVAVI sæpius scapha in vltiora littora deuectus, manu salo immersa, aquas marinas prorsus egelidas ac tepore imbutas, quod ipsum tempestates ante triduum imminere portendit, ventosque impetuosos, ac fluctus validos. Cū enim

enim

enim in alto remotoque mari, vnde ad nos ætus
deuehitur, tempestas incubuit, aqua marina con-
cussa atque agitata feruescit, vtque manus cōplo-
sæ, calore perfunditur, mox ad nos turbines ac tē-
pestates deuoluuntur, fluctusque in summam al-
titudinem intumescunt. Sic ineunte vere tempe-
states austrinæ herbas & gramina eliciunt cōcussu
& agitatione aeris concalefacta. Similiter si quan-
do hibernis mensibus tonitru ingruat, ac cœlum
fulmine coruscat, crebrisque ignibus æthera micat:
subsequuturam tempestatem ventosque Typhoni-
cos exorituros, ac sæuissimos in Oceano ætus in-
dicat. Cùm enim præter temporis rationem, con- *Hiberna ra-*
traque naturæ ordinem excitatur aeris illa intem- *nstrua tem-*
peries, necesse est, validam subesse causam, quæ il- *pestates*
los turbines cōmoueat: nunquam enim tale quid- *præfagiet.*
dam obseruauit, quin postridie horrendæ tempesta-
tes sint exortæ, magnæque aquarum eluuiæ. Ful-
men enim & tonitru ætati familiaria sunt, quem-
admodum & ardentes febres, quæ si hiberno tem-
pore inuadant ac concitentur, ex vehementi id fie-
ri causa oportet, quā prohibere ac reprimere tem-
poris contrarietas non potuit. Quo spectat illud *Lib. 2.*
Hippocratis: Minus periculosè ægrotant ij, quo-
rum vel naturæ, vel ætati, vel consuetudini, vel
tempori familiaris morbus est, quàm quibus ho-
rum nulli affinis cognatusque existit.

*Pueros rebus pulchris affici, ac rugosas deformesq;
anus exhorrescere, quocirca cum annosis fœmi-
nis in eodem lecto non collocandos, multò minus
si pedibus ex aduerso illis sint constituti.*

C A P. I.

N E M O non mortalium rebus pulchris, blan-
disque ducitur, sed præcæteris tenella ætas atque

S 4

impube-

Nemo non afficitur re- rum amari- tudine. impuberes, qui cum viuidi sint ac gesticulosi: igne, faculas, funalia, scintillas, ac flammantia quæque auidè spectant, omniaque verborum lenocinia, & quæ animum demulcent, spiritusque erectiores faciunt, captant. Quò fit, vt pueri nulla re melius cõticescant quamlibet implacabiles, quàm cãtilenis, aut cum lucentia quæque oculis admouedas, quod efficit igneus vigor, atque aerea lucidaque substantia, quò fit, vt tenebras exhorrescant, aspectuq; re-

Pueri de- formes a- nimæ fugiunt. tra ac torua auersentur. Sic vbi matrona aliqua verrucosa, vel rugosa anus infantes vlnis gestant, gremioque fouent, ad primum statim intuitû plobundi resiliunt. at si qua fortè elegantiori forma, beneque culta astiterit, eò se inclinant, illamq; exporrectis brachijs ambiunt. Quamobrem incõsultè faciunt, qui tetricas aut morosas nutrices conducunt, aut aniculis alendos committunt infantes, quæ mansum in os tenerum inferant. Cum enim halitu graui ferè sint ac viroso, hircumque oleant, fit vt quidquid ex huiusmodi corporibus emanat,

Anicularis halitus pu- eris noxius. ad se alliciant, eoque efficiatur, vt colore giluo existant, ac mustelino, multaque vitia ex illarum accubitu contrahant, præsertim si in decliuiori spondæ parte reclinentur, illisque ex aduerso sint constituti.

Qui fiat, vt tenella etas, pragnantes, sacrifici, quiq; solitariam vitam agunt, ac sedentarij sunt, primò omnium morbis popularibus ac peste corripiantur.

CAP. LI.

ILLOS comperio morbis contagiosis, quales autumnò, æstiuisque mensibus grassari solent, citius corripi ac succumbere, qui tenerioris sunt ætatis, atque inualidæ, humidoque corporis habitu existunt. Cuius generis sunt impuberes ac sexus mulie-

Qui mor- bis conta-

muliebris, tum qui otio somnoque dediti excrementorum copiam coaceruant. Hi siquidē promptius periculis sunt expositi, morborumque contagia celerius cōcipiunt. Vt enim perpolitum tersumque speculū, aut nitida quæque citissimē denso halitu ac fuligine offuscantur: vt denique ignis leuissimas stipulas, atque arida nutrimenta confestim corripit, cū solida serius inardescant: Sic tenera corpuscula ingruente primū populari morbo, vt minus armati munitique milites in bello, non facile obsistere atque obluētari possunt, quandoquidem agrē internum onus ferre sustinent, ac iam iam defecturæ videantur: quō fit, vt inuadente vel leuissimo aliquo morbo, nedum pestis sæuitia labascant. Sacrifici verō & moniales, quoniam otio somnoque dediti sunt, nec vlla exercitia, laboresque subeant, agrē aduersus hos morbos subsistunt. Baiuli autem & vectores, cæteri que plebeij, ac vulgus promiscuum, quod in omni vitæ victusque ratione delinquant, ac sordidē viuant, ab huiusmodi quoque morbis non sunt immunes, tamen si eorum nonnulli ob indurata laboribus corpora serius ijs malis tententur. Cæterū cū pueri in acutis morbis insultum non perferant, tum in mitioribus, aut vbi lenta ægritudine contabescūt, non minus diu, quā adulti cum morbis luctantur, infantes siquidem ea habent potestate, quæ prouectiores actu. Inrita est enim huic ætati vis quædam, vitæque ac vigor, quæ in multos annos sunt propaganda. Hinc Augustinus: Pueri, inquit, habent perfectionis modum, ita vt cum illa & concipiantur ac nascantur, verū in ratione ac potestate, non in mole. Omnia enim membra insunt semini, quæ sensim emergunt, ac decus iustamque longitudinem consequuntur. Ita ætatis decursu

S 5

excrit

De ciuita.
Dei, c. 14.

exerit se, atque elucet vis rationis, cæteraque naturæ munia perfici incipiunt. Hinc nostrates dictitare solent, vbi impuberes laudant, ac spe lactant: Subest huic puero virile robur, *Dær steect een man in.*

Varia naturæ documenta, rerumq; diuersarum non inconcinna congeries, quæ cum grata breuitate tractare institui, vno velut fasce complecti visum est.

C A P. LII.

LIQVOR stillatitius, quem ex herbis virentibus elicimus, nunquam putrescit, quòd excocta sit omnis terrena concretio, illique insit aerea quedam substantia, quo fit, vt nullam decoctionem perferat. Si enim igni admota feruescat, omni sua vi & facultate destituitur. Siquidem cum pura sit & defecata, non habet quod adimi illi possit, eoq; fit, vt citius putrescat, ac mucore obducatur, quàm putealis decocta. Sic cereuisia cocta ex puteali, stagnanteque aqua, licet turbida sit & inquinata, sapidior est, minusque acefcit, quàm ex cœlesti & clara confecta. Turbulenta siquidem si quid habet vitij, excoquitur ac meliorescit. Memorabile est, quod Hermolaus Barbarus ait, Aquam septies putrefactam, purgatamque, non putrescere amplius. Quoniam, vt opinor, exinanita est atque exempta terrestri omnis substantia, prorsusque defecata ab omnibus sordibus, quæ illi putredinis causa existit. Sic obseruavi Zythi hoc genus, quod plebes *Jospenbier* vocant, certo anni tempore acefcere, ac postliminio pristino vigori restitui, quod ipsum in vino exotico euenit Bastardo & Nigro Hispanico, quod mantilia, manusque inficit, ac lintea quæque saturato rubore imbuunt, vt Cerasa, *Adiana*, quæ vulgò *Morellen* appellantur.

DVO

*In Carol.
Dioscor.*

DVO sunt liquores humanis corporibus non *Vinum.*
minus grati, quàm salubres, intus Vini, foris Olei: *Oleum,*
quorū vsus, si moderatus sit, inculcata valetudine
homines efficit, tum cruda viridique senectū. Vt *Simile ab*
autem ocreæ duriores ac coria, quæ rigescunt, si *inuncto co-*
tuque sunt obducta, oleo macerata mollescunt: ita *rio.*
corpora hominum, ac potissimè senum vino per-
fusa, mitiora fiunt, minusque rigida ac tetrica. O-
lea verò atque vnctiones quanquam apud plerisq;
gentes propemodū in dissuetudinem venerint, eo-
rumque vsus exoleuit, cū senum, tum iuuenum
corporibus salubriter adhibentur. his enim ea den-
sa præstamus, ne externo ventorum impulsu feri-
antur ac succumbant, vel laxa efficiamus, ne inter-
na humorum fuligine strangulentur. Quin & cu-
tis oleo imbuta venena respuit, adeo si quis cutem *Oleum Ve-*
ad motis cauterijs erodente medicamento exulce- *nena re-*
rare pergat, illamque oleo perungat, frustra abit, *tundit.*
operamque luserit. non enim adhærescunt, quæ
applicantur, nec penetrant. Intus quoque assum-
ptum virus acrimoniam retundit atque hebetat,
venasque subire prohibet, ac confestim vomitu id
exturbat. Oleum vino vel alterius generis liquori *Oleum cui-*
superinfusum præseruat, ne vel vapescat, vel cor- *uis liquore*
rumpatur. Siquidem aerem arcet, omnesque hali- *superinfu-*
tus excludit, quæ putredinem inferre possint. *sum putre-*
SVCCINVM festucas atque arida quæque *disne arcet.*
allicit: at oleo oblita intacta relinquit, qua ratio- *Ambra.*
ne Ocimum quoque vulgò basilicon repellit. Sic
magnes allio perunctus ferrum respuit, quòd pin-
gue quiddam allio insit, quo vis eius retunditur,
ac minus adhærescit.

CVCVMERES & cucurbitæ cū humore *Cucumeres*
turgescant, eoq; alantur, oleū ita auersantur ac dif- *aquā appe-*
fugiunt, vt illi ad motū resiliant, ac sese cōtrahant. *tūt, oleum*
Omnes enim stirpes oleo affuso putrescunt. *respuunt.*

VITIS

*Vitis Et fœ-
cunda effi-
ciatur.* VITIS si sterileſcat, ac præter pampinos, ſto-
loneſque ac ſarmenta nihil proferat, lotio acri ac
vetuſto perfuſa, fœcunda efficitur. cùm enim re-
dundantiori humore ſtranguletur, excitato colo-
re, abſumptaque excrementitia humiditate, in
ſpecioſos vberelque fructus protuberat, quod ip-
ſum etiam fit fece vini radici affuſa. Malè autem
*Fuligo ſa-
tis noxia.* noſtrates vitis fœcunditati conſulunt, qui ſcrobe
facta fuliginem ex fumario deraſam circa radi-
cem obruunt: tametſi enim aliquid pinguedinis
illi ineſſe videatur, feruida tamen vrentique vir-
tute perniciem vineæ affert, eamque areſcere fa-
cit, vi corrodenti.

*Gallitriciũ
Scherley* O R M I N V M Centrum Galli officinis dici-
tur, cuius ſemen feſtucas, ac puluiſculos, aliaque o-
culis infeſta, quæ foris incidunt, eximit vi attrahto-
ria. Siquidem illud oculo ad motum per ambitum
illius quaquauerſum voluitur, aſſumptoq; humo-
re, ac diſcuſſa caligine, turgidum egreditur, ac vel-
ut tenui membrana obductum. Ipſa verò herba
contrita aculeos ſpinasque extrahit, ac morantes
difficilesque partus accelerat: Vino iniecta men-
tem exhilarat, animique nebulas diſcutit, ac Vene-
rem ſtimulat: liberalius tamen aſſumpta odoris
grauitate caput tentat: Scabras rugoſasque manus
molliculas præſtant ac leniunt Altheæ maluæque
decoctum: illis autem efficacius ſeni Græci, lini-
que ſemen, quod miti eſt oleagine imbutum. Con-
ficiuntur autem apud nos contuſo lini ſemine, ex-
*Vt manus
lauore per-
poliantur.* preſſoque oleo fraces, formaque quadrangulari li-
ba quædam ſaginando pecori accommoda, quo-
rum ſi fragmentum aqua cœleſti maceres, manus.
que illa abluas, pruriginofæ cutis vitia emendari
percipies, membraque nitida ac perpolita effici.
Frontem quoque atque vbera flaccida, rugisq; de-
formata expolit lini ſex aut amurca, addito gũmi
Arabici

Arabici ac tragacanthæ, mastichesq; momento, ac *Ut frons et*
 Caphurę perpusillo, quod oculis quoque rubicun- *bera rugie*
 dis, ac palpebris lippitudine arida vitiatas, atq; hi- *deformata*
 antibus decorem; aspectusq; venustatē conciliat. *nascant.*

VISVM est nonnullis prodigij quiddam simi-
 le egrotos membris esse calidissimis totoque corpo *Cur quidā*
 re vri, nec tamē vlla siti premi: cū id eueniat eo, *febricitātes*
 quod calor se diffundat, nec cordi vlliq; parti prin- *nō sistant.*
 cipi inhærescat. Quō fit, vt erumpente sudore, cor-
 deque perspirato, ac discusso calore fumido, qui
 interna viscera occupabat, siticulosi esse desinant:
 econtra quibus calor in extimam cutem nō erum-
 pit, sed intus delitescit, intoleranda siti crucian-
 tur, etiam si foris nulla se caloris indicia proferāt,
 quæ febres omnium perniciosissimæ.

ALBVM ENI ouī conuassatum, calciq; vi- *Ferrumi-*
 uæ admixtum vitri fragmenta ferruminat, ac te *nare.*
 stacea quæque ita glutinat, vt dissolui nequeant *Soudes*
 propter lētores ac tenacitatem glutinosam. Cū *ren.*
 enim calx cuius liquorī admixta in lapidem in-
 durescat, tum maximē albo ouī confusa, quod
 muscosum est viscoque assimilē.

QVI hortorum cultui deditus est, atque vbe. *Herba alie*
 rem ex singulis stirpibus prouentum consequi vo- *alijs aduer-*
 let, obseruare eum decet, quæ inter se consentiant, *santur.*
 quæque discordent. Siquidem herba altera alterius
 incremento officit. Sic vitis si in brassicæ confinio
 confita sit, vel languescit vel emoritur. Cū enim
 vitis succulenta sit, ac brassica humoris præauida,
 omnē succum allicit, ac deprædatur. Laurus quoq; *Laurus vi-*
 & hederā vitis noxia est, eamque exarescere facit *inimica.*
 vi calorigifica atque exiccante, quod Pseudonardus
 quæ Lauandula dicitur, pluribus herbis infert in-
 tensi caloris ratione, vt Raphanus ob acrimoniā *Raphanus*
 qua vicina quæque deurit, quo fit vt temulentia *temulentia*
 aduersetur, quod vini vim retundat. *obsistit.*

ALLIA

*Allio rosa
odoratio.
res enadūt.*

*Olea na-
tura.*

*Ratio mul-
tarum re-
rum inex-
plicabilis.*

*Portulaca
dentium stu-
pori mede-
tur.*

*Olfactus
et restitua-
tur.*

A L L I A prope rosas confita illas odoratiores præstant, quia alliorum acrimonia ac caliditas insitas illis vires excitat atque elicit: quæ enim ex frigidityte languescunt, calore acuuntur.

O L E A medicina est Ciceri: arcet enim abigit, quæ erucas, quæ illud erodūt ac depopulantur, id quod odoris grauitate, qua fit, vt bestiolæ illi non innascantur. Cū autem olea amaritudine imbuta sit, brassicam herbasque alias præhumidas marcescere facit, quod ipsum & Origanum efficit, Ruta & Ciclamini facultate calida atque exiccante. Scio e quidem multa huius generis perfici occulta insita, quæ vi actorius substantiæ proprietate, sic vt non semper ratio iniri, aut effectus causa explicari possit, iuuat tamē, ac voluptati est Philiatro, ac rerum naturalium industrio, sagaci quæ inuestigatori probabiles rationes comminisci: quas si prius non assequitur, non tamen rebus manifestis fidem derogat, nec effectus calumniatur, sed naturam eius quæ opificem admiratione prosequitur. Innumera autem sunt, quorum probabilis ratio reddi potest. Verbi causa, Portulaca dentium stupori medetur, qui ex acerbis acidisque contractus est. quoniam glutinosa est ac lentore prædita, quo ab austeris affectos dentes, & quibus deuinciuntur, nervos lenit, suaque viscosa humiditate incommodum farcit. Caliditatis autem atque astringendi ratione id ipsum facit salis confricatio, aut si paululum casei ouilli viridis dentibus conteratur. Exiccatur enim, dentesque stupidos stabiles facit, atque ex frigido humidoque aut acido humore labantes fulcit.

H I S qui obesæ naris sunt, & quibus olfactus vel vitiatus, vel abolitus est, efficacissimè hunc restaurat Melanthij semen, quod Gith apud Esaiam vertit Hieronymus, Abrotanum, ruta, & quotquot acris

acris vibrantisque sint odoris. Dilatant enim meatum, humoresque atque alienos vapores resoluunt ac discutunt. Nihil autem, etiam in senibus expertus sum magis presentaneum, quam Mentham *Mentha ol-* identidem naribus admouere, cuius fragrantiam *factum re-* manifestè percipiunt, quibus etiam is sensus ad te. *stuit.* terrima quæque occalluit, omnisque odorandi facultas adempta est. Raphanus quæ Antonoma- Radys. ticè Radicula dicitur, primis mensis inferri debet. Sic enim edendi auiditatem incitat, ac stomacho minus officit. Quocirca culpandi sunt nostrates, qui peracta propemodum cœna aut prædio illam esitant. Sic enim melius perfici concoctionem sibi persuadent, cum ventriculo infesta sit, nisi aqua saleque conspersa cibo præmittatur, alioqui graues halitus, ructusque nidorosos ac subolidos excitat. Quod si ex ea dissectam particulam vino immergas, confestim fœtorem contrahit ac grauelentiam.

F E R R O rubiginem euestigio adimit, illique *Tartarius* splendorem conciliat oleum Tartari, quod ipsum VVin. etiam lentigines emaculat in facie, omnesque pu. *steen.* stulas scædas, quæ frontem mentumque deformant, abolet vi absterforia.

C A P H V R A aquæ cœlesti commixta, illam *Caphura* à putredine tuetur ac præseruat odoris fragrantia: *Sis putre-* Similiter & myrrha, atque Agalochum vulgò li. *dinem à li-* gnum aloës. *quoribus*

S V C C V S quoque Cyrenaicus, qui vulgo Ben- *arces.* zoi vocatur, Styrax calamites in arcenda à rebus putrilagine, efficacissima sunt. Omnes siquidem vitiatos halitus, auramque pestiferam abigunt, atque ambientem aerem, qui ferè putredinis causa existit, puriorem reddunt, effluxu grato ac suauis, qui ex calida siccaque qualitate emanat.

T H I T I.

*Thitimalli
Vires.*

THITIMALLI, cuius septem numeratur differentiae, succus lacteus verrucas delet vi adurenti & caustica. Siquidem ob intensam caliditatem ac vim penetrantem, radicem arescere facit, quo facto mox ut scabra quaedam crusta decidunt. Par ratione Hermodactylus ac Sauina in puluerem redacta, atque oximeliti scylliticæ, vel succo Calendulæ commista, clauos callosque abolent etiam in partibus pudendis, cum à foedo concubitu contracti sunt.

*Verruca &
aboleantur
& claus.*

*Vinū quò
minus va-
pescat.*

IN AESTIUIS mensibus ne vinum in congijs citò vapescat, aut calore perfudatur, sed inter propinandum frigescat, in labro aqua gelida oppleto collocentur vrcei, aut capaciora pocula, deinde Salnitrum, vulgo *Salpeeter* / insternatur: tanta frigiditate vinum imbui continget, ut eam vix dentes tolerant. Huius autem qualitas illum in bombardis strepitum efficit, nullo autem sonitu, nec tam validè explodi glandem continget, si is eximatur.

*Nitrum li-
quori frigi-
ditatem in-
ducit.*

*Quomodo
vinum di-
luendum.*

SI QVIS dilutius bibere instituit, ac cōsultum existimat vinum plus satis meracum infusa aqua mitigandum, non id inter edendum moliri debet, sed sesquihora antequam sit accubiturus. Sic enim coalescunt inter se liquores, nec repugnanti qualitate concoctioni resistunt. Vulgari siquidem more diluta, tentant caput, ac rugitus flatusque excitant. Acerba quoque vina ac subauftera dulcibus non commiscenda, nec rubrum candido. Negotium enim facessunt ventriculo diuersarū qualitatum alimenta, cum aliud properantius, aliud tardius in habitum corporis rapiatur. Quapropter hunc delectum habendum suadeo, ut in prandio album assumatur, in cœna verò rubrum. Album siquidem promptè delabitur, ac venas meatusque vrinarios peruios efficit, ac dilatat: rubrum verò, modò

modò generosum sit, plus alit, sed adstrictionis est particeps. Quòd si in eadem mensa vtrumque propinetur, semper album rubro præmittatur. Cùm autem diluendi vini rationem non penitus negligendam censeam, tum illud Plutarchi mihi semper arrisit: Vinum in tempore modicè bibendum potius, quàm aqua diluendum: deperit enim infusa aqua.

*Plutarchi
sententia de
vino dilu-
endo.*

CASTANEAS si quis volet conseruare intactas, nuces basilicas ex iuglande collectas inspergat. Omnem siquidem viginem atque humorem excrementitium, qui cariolas eas efficit, atque euandas absorbēt, situq; obduci prohibent. Est enim eius naturæ nux regia vt exiccet, humoremque depascat, vnde salubriter tonsillis, vuulæ omnibusq; gutturis vitijs adhibetur, in quē vsum Diacaryon, hoc est, ex nucibus antidotum conficitur, quod omnes à capite fluxiones sistit ac reprimat. Et quoniam venenis resistunt, ac venenati aeris cōtagia discutiunt: Compositio diatefferon, quòd ex quatuor rebus conflata sit, à veteribus excogitata est, quæ recipit, Nuces binas ac totidem ficus, folia rutæ viginti, aliquot salis grana, quæ contrita si quis ieiunus sumplerit, eo die à venenis morbisq; contagiosis futurus est immunis.

*Castanea
qui seruemur.*

Dianthum.

*Antidotum
contra pe-
stem.*

CAEPE præter omnium stirpium naturam decresciente Luna augefcit, atque incrementa sumit: crescente minuitur. Id eò fit, quòd Luna immodico illam humore strangulet: cùm enim natura succulentum sit, vt omnia bulbacea, ac natiuo succo abundè perfusum, Luna crescens humorem quidem illi adaugēt, sed calorem imminuit, qui potissima causa est, vt incrementa stirpes capeffant. Eadem ratione enormiter pingues & obesi steriles sunt, nec progenerant, quòd calore destituti sunt, qui excrementum seminale fecundū efficit

*Caepæ natu-
ra ab alijs
stirpibus
diuersa.*

*Pingues ste-
riles.*

T

ac pro-

ac prolificum. Atque hinc est, quod Cæpe, aloë, acetabulum, croci radicem, scillam, porrum compluraque alia natio succo turgida, in carnario laquearibus affixa progerminare perspicimus: cum enim succo affatim imbuta sint, calore tantū opus habent, ut prosiliant, ac se proferant.

*Famelicis
ingerente
febris.*

FEBRES quæ homines edaces efficiunt, diuturnæ esse solent. itaque mihi semper visum est, melius siticulosos esse febricitantes, quàm famescere. Illis enim cum ex flava bili febris accedatur, affusa humoris copia, sudoreq; exiccato facilè mitescunt. Istis qui ad cibū auidi sunt, ex humore melancholico, atque acida salsaq; pituita febris excitatur, quibus humoribus cum ventriculus perfusus est, præter rationem edendi cupiditate ducuntur: quò fit, ut ita affecti morbum alāt, fomitemq; ministrent, ac diutius cum febre conflictentur. Cum autem tres sint pituitæ species, ut Galenus testatur, Dulcis, Acida & Salsa. Prima somnolentos efficit, altera famelicos, tertia sitibundos. Horū omnium maximè diuturnos morbos parit, quæ edaces homines efficit. Quocirca si illos celerius terminari velis, in morbi insultu cibum subducito.

*Vinū quo-
modo ab a-
core vindi-
cetur.*

VINVM ex ambientis aeris qualitate acescere, æstivi menses nobis commonstrant. Quocirca in specus subterraneos, penitissimaque loca recondi debet, atque accuratè obturari. Quòd si ea commoditas desit, lardi carnisque suillæ salitæ sesquilibram, aut pro dolij amplitudine maiore lino obvolutam dolio immittas, sic ut dum vinum depromis, semper id desilire patiaris ad fundum usque, dum vas exhaustum sit: vinum nec degenerabit, nec vapescet. Omnia enim, quæ illi vitij aliquid essent allatura, in suillam incumbunt. interim artissimè occludi dolij orificium debet, nequid aeris subeat, ac sacculo vel sale oppleto, vel humenti tabulo

fabulo muniri. Sic enim nec vapescet vinum, nec acorem contrahet.

V T autem vinum subacidum, aut acetum vini naturam adsciscat, porri semine effeceris, aut infectis pampinis ac capreolis vitis.

V I N V M corruptum ac glutinosum lacte bu- *Vinum glia*
bulo modicè salito restauratur. Sunt qui calce, sul- *tinatum &*
phure, & alumine id moluntur, quæ ne homini *instaur-*
infecta sint, ac noxam inferant, Iridis radicem & *tur.*
grana Iuniperi commiscenda suadeo.

Q V O vinum palato arideat, acceptumq; sit, atque odore, coloreq; gratum: malum Medicum, seu pomum citrium gariophyllis vndique stipatum cado inferas ita vt vinum attingat, eoque innatet, nam ex madore computresceret, nullū nec vapidum, nec mucidum saporem contrahet, sed palato erit gratissimum.

R V T A herba cū multis morbis accommo- *Ruta Gene-*
dari possit, multæq; illam dotes cōmendent: tum *nis obsistit.*
illud admirandam eius vim declarat, quòd muste-
la basiliscum præsentissimi veneni serpentem rute *Mustela*
demorsu præmunita conficiat. Ex quo conijci po- *Basilisco*
test, quanta vi polleat contra venena, ac morbo- *hostis.*
rum contagia.

M E D I C I apud Italos, homines facinorosos, *Itali quo-*
qui morti addicti sunt, certo anni tempore à præ- *modo Ana-*
fectis impetrant in dissectionis vsum, & quò rei *tomia per-*
medicæ studiosi in re Anatomica exerceri possint. *ficiant.*
Itaque ne villos humores dissipari contingat, aut
crassiores spiritus euanescere, omniaque se aperte
proferant, Opij, hoc est, succi nigri papaueris binas *Opij & c.*
ternasq; drachmas ex vino meracissimo mortem
commeritis exhibet, qua potione hausta primum
exhilarescere incipiūt, velut risu Sardonio perfusi,
mox in somnū soporemq; resoluti, morte sopiun-
tur, tanta siquidem pernecitate venas ac vitalia

T 2

corripit,

corripit, vt dissecto eorū, qui opio potionati sunt, corpore, cordi adhæsisse compertum sit.

Vt Sinum, aut alius liquor cito aescat.
 VINVM aut Cereuisia Soli ventoque exposta si serius aescant, Sal contusum cum pipere ac fermento subacido commixtum celerrimè id præstant. Quòd si properamus id perfici velis, Chalibis partem, aut laterem semel atque iterum ignitum in vas conijcito, aut Raphani radices immergas, confestim acorem contrahent. Mespila quoque, corna immatura, mora vel ex rubo, vel ex arbore lecta, prunella syluestria hinc inde incisa, cerasia Actiana, quæ foris nigro colore perfusa sunt, intus sanguinolento, sapore acido liquores imbuunt, atque exuberantissimi ruboris conciliant. Quod ipsum etiam præstant anemone flos pratensis sambuci ebuli que acini, & violæ altilis, quæ gariophyllæ nobis dicitur, flos spectatissimus. Nam papauer illud erraticum agris frumentarijs familiare, vermiculanti quidem & coccineo rubore liquores inficit: at vsus eius noxius est & perniciosus, sic vt explodendus sit illorum error, qui in angina ac dolore laterali huius vel decoctum, vel dilutum, vel denique stillatitium liquorem exhibent, cum astringentis sit nature, ac marcoticum, hoc est, stuporem inferens, nec sputum promoueat.

Leprosi & explorantur.
 ELEPHANTIA SIS quam lepræ nomine passim designant, abominandus fœdusque morbus est, eoque extra vrbis pomeria ablegantur, qui illo contaminati sunt. Et quoniam aliquando cognita difficilis est, constituti sunt apud Belgas Critici ac Censores, qui hos explorant. Ego ex iotio experimentum capio, cui plumbi vsti cineres inspergo: qui si subsidunt, atque in imum vrceoli deuoluuntur, nullum inest corpori huius morbi contagium. Sin fluitent, atque in vrinæ superficiem hæcant, infectum esse statuo. Indicat enim humorū crassitiem,

tiem, atque adustam corruptamq; per corpus vndique diffusam melancholiam.

SI Q V A N D O aurifices incrustandis obdu-
cendisq; auro poculis intenti sunt, argento viuo
id perficiunt, quod calenti foco admotum in fu-
mum, grauesq; halitus euanescit. Quod si pro-
tenso velamento fumum excipias, is rursus in ar-
gentum viuum coit ac conglobatur, quemadmo-
dum fumus ex carbonibus in densam crassamq;e
fuliginem. Quantopere autem res ista metallica
auro afficiatur, superius à nobis demonstratū est.
Id autem admiratione dignum, quod ex morbo
Gallico inunctus, si aureum annulum ore gestet, ac
dentibus linguaq;e hinc inde volutet, argentū vi-
uum, quod corpori ex vnctione innatat, in annu-
lum deuolui, sic vt totus argēteus eximatur, ac non
nisi igni admotus pristino nitori restituatur. Quo-
circa consulo huiusmodi ceromate delibutis, vt id
crebro factitent. inhæret enim ijs magna metalli
huius copia, adeo, vt obseruatum sit, incisa vena a-
liquot drachmas profluxisse. atque hinc est, quod
tales tantisper pallefiant, & tremuli existant, dum
aliqua huius metalli portio corpori inhærescit.
Quò mirari subit nonnullos scrupuli pondere ex-
hibere puerperis, quò clementius pariant, ancipiti
dubioque experimento, tum pueris etiam ad ver-
mes enecandos, quanquam non diffitear, purum
viuumq;e argentum cæteris esse innocentius, de-
inde salua alioq;e liquore extinctum. Siquidem
argentum sublimatum ignis vi ac Chalcantho, a-
lumine, arsenico, sale, nitro, & ammoniaco extra-
ctum perniciosissimum, cui succedit puluis præci-
pitatus rubenti croceoq;e colore, quod nonnulli
empirici dimidij scrupuli pondere deuorandum
ficcis exhibent non sine faucium ac gingiuarum
exhulceratione: foris autem v

*Argenti vi-
ui affectus.*

*Argentum
viuum auro
afficitur*

*Aurum fi-
ccis salu-
bre.*

*De argēto
viuo prodi-
giū quiddā
simile.*

T 3

cibus

cibus adhibetur. Aqua autem fortis, qua aurum ab argento separant aurifices, æquè noxia. Quamquam non verentur sponsæ nostrates flauam cæsariem ea moliri, maximo detrimento ac pilorum iactura, siquidem arescentibus capillorum radicibus intempestiuam atque indecoram caluitiem consequuntur, nec vllam spem capillitij: sic corroso denti impositum gingiuas exest.

LEVINI LEMNII
MEDICI ZIRIZAEI DE
NATVRAE DIGNITATE
ET PRAESTANTIA.

LIBER TERTIVS.

Qua ratione filij parentum probra atq; ignominiam perferre cogantur, illisq; progenitorū scelera atque iniquitates imputentur adeo, vt horum causa vel fama, vel rerum fortuitarum iacturam patienter, aut aliqua in corpore animoq; damna ac detrimenta concipiant.

C A P. I.

Cap. 18.

XTAT præclara apud Ezechielem concio, vel potius seuera atque obiurgatoria Dei expositulatio cum ijs, qui causam progenitorum in se deriuari queruntur, atque iniuste posteros plecti parentum nomine. Quid est, inquit Dominus, quod parabolam vertitis in proverbium,

uerbium, passim decantantes: Patres comederunt
 uiam acerbam, & dentes posteriorum obstupe-
 cunt. Viuo ego, inquit Dominus, ni non erit vo-
 bis amplius vsus istius prouerbij. Cumque om-
 nes meæ sint animæ, tam patris quàm filij: ani-
 ma quæ peccauerit, ipsa morietur. Itaque DEVS
 sublato hoc prouerbio, pronunciat quenque in
 sua iniquitate extinctum iri, nec progenitorum
 scelera, aut vllam ignominiam in posteritatem de-
 riuandam, nisi iisdem vestigijs insistant, eadem
 grassentur via, parentumq; emulentur vitia. Quis-
 quis enim, vt prolixè toto hoc capite disserit, con-
 tempto desertoque Deo paternos auitosq; mores
 imitando confectatur, atq; illorū improbitatem ac
 dedecus exprimit, obiter se rapinis, vsuris, calum-
 nijs, adulterijs, fraudibus, fallacijs, captionib; ido-
 lorū cultu, fœda libidine, alijsq; sceleribus cõtami-
 nat ac polluit, nec Dei præceptis nec monitis ac-
 quiescit, sed salutarē eius doctrinā respuit, eadem,
 qua progenitores, culpa plectitur, iisdē malis red-
 ditur expositus. Itaq; nō patitur Deus parentū pec-
 cata imputari filijs, aut vllā posteritatem puniri ob
 maiorum scelera, nisi paria cum illis faciant, sed v-
 numquenq; delicti sui reum futurum, vt, Cypria-
 no teste, post edomitam legis duritiem, Euangelij
 coruscatione, diuina iustitia non genus, sed perso-
 nas iudicet. Quod si quis nobis obijciat peccatum
 originis, quod Adamus nobis inuexit, quo cuiusq;
 mens iacturam fecit diuini luminis, voluntate et-
 iam à Deo auersa, facilè id dilui potest. Cùm enim
 parens fuerit omnium mortalium, atque ex hoc
 traduce vitiata sit humana natura, hæc labes ac cor-
 ruptela, naturæque deprauatio propagatione in
 omnem posteritatem est diffusa: vt assolet in ijs,
 qui ex morbidis parentibus, ac vitiosis humori-
 bus, corruptoq; semine sunt prognati. per omnem
 siquidem

*Pueri non
plectuntur
ob scelera
parentum.*

*Peccatum
originale
quam la-
bē intulit.*

*Exemplum
à vitiosisq;
corpore.*

*Peccata a-
ctualia.*

*Alia ali-
quando pa-
rentū, alia
filsorū con-
ditio.*

*Omni ho-
mini simi-
lis introitus
& exitus.*

*Simile ab
ære alieno
oppressis.*

siquidem vitæ decursus, hæreditarium malum ijs
adhærescit. itaque illi peccato potissimè sumus ob-
noxii, nō autem alterius generis, quorum alia alijs
hominibus peculiaria ac propria, quæ actualia di-
cuntur, ascititia ac consuetudini aut improborum
commercio accersita, non congenita, insitiua, ge-
nuina, naturalia, quanquam magna ex parte ista
ex superiore emergant ac pullulent. Ita non sem-
per ea vitia, vel etiam virtutes, quæ parentibus in-
sunt, filijs communicantur, aut ediuerso. Potest e-
nim pater esse idololatra, decoctor, libidinosus, le-
no, aleator: cū filius frugi sit, atque ab huiusce-
modi vitijs alienus. Vt autem ab Adamo hanc la-
bem consequuti sumus, ita eadem nascendi prin-
cipia nati sumus maximo enitentium parturien-
tiumque dolore ac cruciatu, eundem non sine tre-
pidatione finem, vitæq; interitum. Itaque eodem
nos luto inuoluit illius procreatio, eandemq; asper
sit maculam. Nemo autem ex tot millibus non
eadem perpetrasset, si talis fuisset oblata occasio, si
Adami loco constitutus, ijs blandimentis ac polli-
citationibus, ijs illecebris inescari contigisset, ita
vt in eundem laqueum nemo nostrum non inci-
disset, non eodem hæsisset luto, si ratione eadem ac
modo eisdem artibus ac technis mens nostra cœ-
pta fuisset oppugnari. Quemadmodum autē præ-
ter Reges & Principes, magistratus ac ciuium præ-
fecti, quod apud Belgas iam vulgare est, Remp. iu-
uandi studio ære alieno onerant, ac se suosque ci-
ues ac populares artissimè obligant, acceptiq; ra-
tione in annuam debiti solutionem obstringunt
etiam eos, qui primo quoque tempore nascituri
sunt, adeo vt si serius aut malignè perficiatur so-
lutio, apud exterarum nationes detineri possint ac si-
sti, ita vt non sit liberum egredi, aut absque multa
se subducere, nisi aut consignata pecunia, aut data
fide

fide ac promisso vadimonio factaque sponsione:
 ita simili propemodū ratione Diabolo sumus ob-
 stricti, ac tanquam obæratī, Adami culpa grauissi-
 mo damno impliciti, in eum siquidem errorem ac
 scelus inexpressibile illius transgressione sumus de-
 uoluti, vt nullus hominum ex eo eluctari potuif-
 set, aut se extricare, nisi clementissimus Pater deui-
 cta per Iesum Christum diaboli tyrannide in liber-
 tatem nos asseruisset, deletō atque oblitterato ex-
 punctoque quod aduersus nos erat, vt Paulus ait, *Coloss. 2.*
 Chirographo. siquidem illud sustulit è medio, quo *Peccatum*
 nos vrgebat hostis, affixum cruci, expoliatosque *originis*
 principatus ac potestates ostentauit, palam trium- *quomodo*
 phans de illis, tanquam exutis, deiectis, ac debella- *oblitteratū.*
 tis, condonans simul omnia nobis delicta, sic vt
 nihil sit periculi, ne in posterum vlli imputentur
 prioris vitæ commissa: modò fide stabiles cōcepta-
 que illius fiducia toti iam munifico Domino inni-
 tantur. Cæterū vt incepta persequar, contingit *Iudicium*
 aliquo modo filios parentum nomine diuexari, ac *Domini in*
 detrimenta concipere, suisque facultatibus exui, *illatis cla-*
 cū in hæreditatem malè partam, atq, opes frau- *dibus.*
 dibus ac versutijs conflatas inciderunt, quæ occul-
 to Dei iudicio plerumque dilabuntur, ac vel incen- *Quādo pro*
 dio, vel naufragio, vel populatione depereunt. Sic *les damna*
 vt non patiat̃ Dominus iniquis parentum rapi- *conspiciunt*
 nis ditescere innoxios, aut diutius huiusmodi bo- *ob parentū*
 nis frui, quæ aliorum iniuria coaceruata ac con- *reatus.*
 gesta sunt. Simili ratione nonnullos ante diem, ac
 properata morte confici sustinet, cū progenito-
 res illorum nomine plus satis sibi blandiantur, nec
 aliud, quā opes, latifundia, honores, dignitates,
 ambitiosos fucososque titulos meditentur, ad quæ *Præmatu-*
 illis per fas, per nefas aditum patefaciunt, nullaq; *rus inters-*
 erecta in Deum cogitatione aut fiducia nihil non *tus unde.*
 moluntur, quò amplissimo loco possint collocari,

*Sapient. 4.**Orbitas li
b. rorum a
Deo.**Cap. 9.**Sterilitas
& orbitas
a Deo.**2. Reg. 11.*

cum plerumque Deus præmaturè illos ex hac vitæ statione subducatur, nec patitur diu subsistere, atque inanes parentum spes foueri. Quod ipsum Sapientis hac sententia testificari possum. Cum Deo placeret dilectus, viuens inter nefarios, translatus est, raptus est, ne malitia immutaret intellectum eius, aut fallacia deciperet animū illius: propterea prope-
 raui illum educere de medio iniquitatum. Quod cum homines videant, non intelligunt, inquit, huius facti causam, nec rationem inire possunt mortis tam properatæ atque accelerati interitus. Ita nonnunquam euenit, Dei prouidentia, ut herili filio sublato tota posteritatis spes & expectatio, totiusque familiæ columen labascatur ac corruat. Oseas quoque nonnullos orbari liberis, in scelerum vindictā profitetur. Sic enim apud illū Dominus minitatur sceleratis: Auolabit, ut volucris, gloria illorum à partu, à ventre, & à conceptu: hoc est, infœcundi erunt ac steriles, nec ullos fœtus concipient, aut liberos propagabunt: quos si genuerint, eos interimam, atque ex hominibus subducam. Proferunt se innumera, nulla non ætate, huius rei documenta: cum præcipuos heroës, atque Aulæ proceres spectemus non solum orbari liberis, sed multum eris alieni contrahere. Quod autem Dauid orbatus fuerit filio, quem sustulit ex Bethsabæe Viriæ uxore, magna subest diuini iudicii ratio. Sequitur enim confestim hanc patrati sceleris tragœdiæ grauis ultio ac vindicta, ira diuina non tam in Dauidem, quàm in puerum accensa. Siquidem Deus puerum morbo deplorato affixit, quo septimo die, ut acutis morbis assollet, extinctus est. Non enim passa est extare, aut superesse illum prouida Dei iustitia, qui sic prognatus esset: tamen si Dauid, referente scriptura, humi stratus atque effusis lachrymis, ut Deus pueri miseresceret, precaretur assidue, Cuius

rci

rei historia salubre documentū cuique exhibet, vt quoadusque humana fragilitas patitur, ab omni impudicitia se contineat, tum maximè ab earum complexu, quæ legitimè atque ex Dei institutione matrimonio coniunctæ sunt. Deinde si quem orbari contingat liberis, ne se vexet, excruciet, dilaceret, nec mœrore, luctu, ac lamētis conficiat. Quæ enim infania, se affligere ob hæc, quæ restitui nequeunt, aut in vitam postliminio reuocari? Quo circa laudem meretur Davidis robur, atque affectuum in tam acerbo luctu moderatio. Sublato enim è viuis puero, cum paulò antè squallore esset oblitus, puluere ac cineribus, gētis illius more, obductus, nec ad summum mœrorem quid esset reliqui: confestim omnem excussit mœstitiam, ac regali splendore accubuit. Quod verò ad reliquā tragœdiæ partem attinet, quæ nō minus, quàm prior, funestum ac luctuosum habuit exitum: Dominus Davidis offensus facinore, atroces minas ac terrores per Nathan prophetam illi denūciat, quod ex pugnato legitimo toro pudicæ matronæ, extincto, quæ tam fido duce Vria, maledicendi occasionem ijs dederit, qui alieni erant à Dei religione, ac non solum illius cultoribus insultant, sed in Deum etiam sunt contumeliosi atque iniurij. Cæterum vt reliquam argumenti partem exequar: contingit nōnunquam liberis parentum culpa aliquam notam infamiæ vel ignominia inferri, aliquod probum aut dedecus impingi: verbi causa, si mater adulterio contaminata est, si bibacula atque ebriosa, vllaque infamia insignita, in liberos pars mali deducitur. Ita si quis ex incestu atque illicito concubitu sit procreatus, aut naturali quidem cōgressu, sed extra connubij societatem profeminatus, (unde de consuetudo inoleuit, vt tales proles naturales vocetur) huiusmodi cōditionis hominibus passim

*Adulteria
cauenda.
Non nimis
dolendum
orbitate li-
berorum.*

*David mor-
te pueri nō
contrista-
tur.*

*Adulteria
non impu-
nita.
2. Reg. 12.*

*Liberi quæ
do ferre co-
gantur pa-
rentū pro-
bra.*

*Qui filij na-
turales,
insul-*

Procacitas insultant populares, ac conuitijs onerāt, vt est natura mortalium in laceſſendo prompta, procax & temeraria. quanquā iſta criminatio in hominum deprauatis affectibus magna ex parte conſiſtat, cū nulla penes liberos culpa reſideat. Nec enim puduit Euangelij ſcriptores in enumeranda Chriſti generatione pleroſque recensere, qui extra coniugij ſtatum ſunt prognati: quod ipſum ſtudio ac data opera factum interpretatur Chryſoſtomus, ac plerique alij: nequis intumeſcat progenitorum dignitate ac præſtantia, nec animum deijciat, ſi humiles atque abiectos ſortitus eſt, aut qui nullis virtutibus enituerunt, modò ipſi ad res præclaras aſpirent atque enitantur. Siquidem propria ac genuina virtus quemque nobilitat, non aliena aut aſcitiua, quæ ex progenitorum primordiis mutuatur. Vt enim ignauum nec parentum, nec patriæ ſplendor illuſtrat: ita nec virtute præditū maiorum illaudata vita commaculat.

Metamor. Nam genus, & proauos, & qua non fecimus ipſi,
lib. 13. Haud ea noſtra ſoco.

Quò ſpectat illud Satyrici:

Iuuenalis Malo pater tibi ſit Therſites: dummodo tu ſis
Satyr. 8. Aeacida ſimilis, Vulcantiq; arma capeſſas:
Quàm te Therſita ſimilem producat Achilles.

Nobilitas Quæ cōmonſtrant veram nobilitatem ac decus nō
que ſolida. tam proauorum ſtemmate & imaginibus, quàm virtute, quàm integritate vitæ, quàm morum probitate metiendum: denique non deſpiciendos viles, quamlibet humili abiectoq; loco natos, quantumuis vilibus modicisque parentibus ortos, modò frugi ſint, atque ad præclariffima quæque ſibi aditum patefaciant. Quod ipſum tota illa apud Ezechielem concionis ſeries, atque enarratæ rei amplificatio commonſtrat: qua prolixè ſiniſtra, in-

conſulta,

consulta, temeraria, improuida, inconsiderata hominum etiam in Deum iudicia, vellicat ac reprehendit.

Quare cōualescentibus ac morbo defunctis primum omnium genitalia turgescant, quæq; illis naturalia insita sunt, nempe concumbendi desiderium perficere tentent, ac hac de re salubre consilium atq; admonitio.

C A P. II.

CVM ex morbis conualescunt ægroti, nō confestim vires suas recuperant, aut subito restituuntur: sed exhibitis alimentis, præscriptaque salubri diætâ sensim refocillantur ac reuiuiscunt: tametsi enim morbus excussus est, ac sopitus febrilis calor, nonnulla tamen adhuc inhærent corpori debilitatis, deiectæque valetudinis vestigia, ita vt nulla propemodum pars probè munus suum obeat, suoque officio perfungatur, vbi ad vsus aliquos accommodatur: Sola membra procreandis liberis destinata, partesque genitales primùm vires ac robur concipiunt, atque obeundis perficiendisque munij suis, validas se ostentant atque erectas, tametsi ita constitutis operam dare Veneri, nimis quàm *Conualesc-* perniciosum. Sunt autem certa atque indubitata *ceteris Ve-* recuperatæ valetudinis argumenta, nullasque in *nus noxia.* corpore morborum reliquias inhære, si quando partes genitales prurire ac tintigine affici incipiunt, tametsi reliquis membris flaccidis ad perficiendos hymenæos, torumq; nuptialem adornandum vires desint, nec tanto labori sufficiant. Quod ipsum hinc euenire ominor, quoniam obstructione *Cur conua-* venarum discussa, ac patefactis meatibus, hepar ac *lescentes in* renes aliaque membra distribuendis alimentis *Venerem.* destinata primum oblato cibo perfruuntur, ac præ *proni.* cæteris

cæteris instaurantur : quò fit, vt vires concipiant, ac spiritu cùm naturali; tum vitali affatim impleantur, cuius motu atque agitatione abditæ, obscuræque partes turgescunt ac despumant in libidinem; cùm remotissima membra, pedes, brachia, armi, suræ, fœmora, ceruices, genæ serius alimento ac vitali succo perfundantur. Cùm itaque pudenda mēbra hepatis munere, exquisito & salubri succo saginentur ac pinguescant : primò omnium conualescunt, ac virile robur concipiunt, sic vt oborta etiam leui tacitaq; cogitatione, inguina indecorè intumescant, & qua vi imbuta sint, patefaciāt. Cuius rei indicia etiam impuberes proferunt, quibus illæ partes, tametsi imbelles sint, & denegata generandi facultas, spiritu tamen distentæ eriguntur, atque ex decubitu in dorsum rigescunt, salubri sanitatis, bonique habitus argumento. Ita licet conualescentibus sint infirmæ fractæq; vires, ac morbo attritæ, mēbra languida, corpus macilentum ac strigosum : pars tamen illa secretiore loco collocata, quæ Ciceroni mentula dicitur, primùm recuperatæ valetudinis indicia profert. Eò siquidem præ cæteris alimenta deferuntur propter vicinitatem, & quòd præcipuis membris ea pars connexa est, atque ex vna venarum atque arteriarum neruorumq; propagine producta. Quod si morbo defuncti ac conualescentes, maturius quàm par est, & quàm vires patiantur, se Veneri dedant, exhausto puriore succo ac vitali spiritu, lethaler affliguntur, omniaq; illis vergunt in deterius. Siquidem sincerior puriorque alimēti pars ac rossidus humor, quibus membra arida atq; extenuata, morboq; exhausta, madescunt atque irrigantur, absorbetur, ac velut lactis cremor, emūgitur : quò fit, vt vires, quibus non nihil incremēti accesserat, cōcidant ac cōterantur. De mulieribus verò alia est ratio, quæ cōcubitu mi-

aus,

*Sanitatis
indicia in
pueris.
Erectio ge-
nitaliū sa-
nitatis in-
dicium.*

*Venus in
commoda
in valetu-
dinarijs.*

nus, quàm viri delassantur, imò vires ex eo concipiunt, ita vt nonnullæ impendio salaces, huius rei *Mulierum* causa aliquando morbum simulent, quò maritos ad *salacitas.* amplexus inuitet atq; alliciant, adeò vt hinc enatū sit apud Belgas Prouerbiū: Matrona a grota semper aliquid exposcit: Mulieri valetudinarie semper aliquid offerendū: *Prouerbiū* *populare* *in fama.* *nas.* *Nien moet den siecken vrouw* *fens altijt wat bieden.* Quo designant, nō semper mulsum, aut alimentum delicatum exhibendum nauseabundis mulierculis, sed aliud quiddā, quo illis viri maximè gratificari, & qua re potissimè affici solent ac deliniri, etiamsi exquisitissimis donarijs illas studeas demereri. eoque factum est, vt Solomon os vuluæ aut yteri ostium, velut Orci *Prouer 30.* fauces, inter ea referat, quæ cupiditate existunt insatiabili. Quocirca si optimè sibi consultum cupiunt, qui matrimonio sunt addicti, vbi à morbo sunt eluctati, ac reuiuiscere incipiunt, ne se vxoribus festinanter obijciant, atque emulgendos præbeant, sed voluptati moderetur potius, ac frenum *Exemplum* intempestiuæ libidini iniiciant. nihil enim ita con. *a tenellis* stitutus adimi potest, vt nec arboribus tenellis, quæ *arboribus.* truncari putarique recusant. Nam si redintegrari ac recrudescere morbum cōtingat: aut subita morte conficiuntur, aut ægerimè cōualescunt. Quòd si validi robustique viri inito primum coniugio agrè subsistunt, vbi res Venerea frequentius peragitur, atq; vxorum embolia, vt Ciceroniano verbo utar, sæpius frequentant: quantò magis vacillantis ac dubiæ valetudinis homines deijci cōtingit, ac debilitari? argumento quòd vxorij, hoc est, qui cōiugi plus satis dediti sunt, atq; illi obsequuntur, colore conspiciantur mustelino, giluo, buxco, exanguis, plūbeo, membris, articulisq; fractis atque eneruatis: cū alij, quibus concubitus perficitur moderatè, atq; intra mediocritatē, cōsistit, dicussio,

atque

*Venus im-
modica ve-
nustatem
depopula-
tur.*

*Cuiq; parti
sua vis in-
sita.*

*Omne ni-
mum per-
niciosum.*

*Fabri cur
surda stris.*

*Omnia mē-
bra suis of-
ficijs di-
stincta.*

atque dissipato fuliginoso vapore, colore florido
existant, ac facie roseo rubentique pigmento per-
fusa. Est quidem cuique membo sua vis insita ac fa-
cultas attributa, nempe oculis visus, auditus auri-
bus, naribus olfactus & odoratio, linguæ ac palato
sapor & gustatus, qui ex sensibus omnibus, maxi-
mè voluptarius: vesica eiusque muscoli reddendo
lotio, intestina deiiciendis excrementis inseruiūt:
Partes genitales progignendis liberis, perficiendo-
que concubitu sunt destinatæ: ita alia membra a-
lijs officijs instructa sunt ac dedicata: quorum sin-
gulis temperantia moderatioque adhibenda. Si-
quidem oculi obtutu continuo fatigantur, ac cali-
gine offunduntur: Aures intensiore sonitu obsur-
descunt, vt omnibus fabris ferrarijs. Sapor immo-
dico vel cibo vel potu aboletur, omniaque effici-
untur insuauia atque insipida, sic vt etiam stoma-
chus alimenta respuat atque auersetur. Nares odo-
randi facultate præditæ, affusa pituita, ne fragran-
tissima quidem percipiunt. Partes quoque genita-
les, quibus singula membra inseruiunt, & si fortè
ille defecerint, aut exhaustæ sint, succenturiata ad-
miniculantur (nam ex toto corpore humores ac
spiritus eò deriuantur, ac confluunt) si immode-
rata ac profusa libidine defatigantur, non tam ip-
sæ, quàm tota moles corporis flaccescit ac collabi-
tur. Quocirca in conseruandis naturæ viribus,
in roborando firmandoque totius corporis habi-
tu omnia moderatè ac temperanter instituantur,
quò quisque maturè ac tempestiuè, nullaque

molestia senescat, ne libidinosa ado-

lescentia animum morosum ac

querulum, corpus effœ-

tum ac flaccidum

senectuti tra-

dat.

De

De aura atq; aeris effectu, tum flatuū ventorumq;
nominibus, natura, ac viribus in excitandis mor-
bis, ac permouendis humoribus, qui agitati men-
ti damna nonnunquam inferunt.

C A P. III.

DV AE sunt res aduentitiæ atque externæ, cor- *Aer & ve-*
poribus nostris non minus infestæ, quàm salubres, *tus valetu-*
quæ & valetudinem fulciunt, & sanitatem non *dini Sel of-*
nunquam demoliuntur: nempe alimenta, atq; aer *ficiunt vel*
ipse, qui nos ambit, ex cuius agitatione & motu *profunt.*
ventus emergit ac flatus, quibus singulis momen-
tis corpora nostra exposita sunt, ac manifestā mu-
tationem sustinent. Cōcipiuntur autem intra cor-
pus nostrum flatus & ventosi spiritus, partim ab
externo aeris impulsu, partim ab esculentis & po-
tulentis, quæ assumpta flatus pariunt, ac ventrem *Vnde fla-*
distendunt: vt sunt fabæ, pisæ, cruda olera, rapæ, ra- *tus in cor-*
dicula, fructus arborei, mustū, zythus, & cereuisia *pore.*
recens, ex quibus orti flatus, ventriculo negotium
faceffunt, atque cū intestinis, tum hypocondrijs,
seu præcordijs molesta sunt. Hi vt etiam qui inter *Auidè bibe*
edendum spiritus subingredi solent, vbi auidè & re *flatibus*
confertim cibum potumq; ingerunt, ructibus aut *corpus di-*
emissis postico flatibus discutiuntur. Quòd si diu. *stendit.*
tius corpori immorantur atque inhætescunt, aut
vlli parti infixi dolores inferāt, foris calorifica fo-
mēta adhibēda, intus verò quæ discutiēdis flatibus
sunt idonea: vt sunt Cuminum, lauri bacca, anisi, *Qua flatuum*
feniculi, cari semen, vinum meracum, nempe Cre. *discutiunt.*
ticum, quod Maluaticum vocant.

His siquidem Ventis luctantes agmine facto

Ex Aeneid.

Quæ data porta, ruunt, ac terras turbine perflāt.

Cæterum cū externi flatus magna ex parte nobis
sint infesti, effectuque penetrabili valetudini offi-
ciant,

ciant, de ijs potissimè habebitur sermo. Siquidem illi se modò tacitè ac latenter in corpus insinuant, modò palam ac violenter ingruunt, atque hominibus, armentis, pecoribus, satis messique triticeæ, herbis, arboribus infesti sunt, ac damna inferunt.

*Ventorum
origo.*

Promanat autem atque effunditur ventus ex aere aurâq; cōcitata ac commota, quò fit, vt modò placidus sit, blandus ac suavis, modò validus atq; impetuofus pro ratione aeris tranquilli, vel agitati.

*Ventus
quid.*

Sic vt Ventus non aliud statui possit, quàm effluxus atque effusio commoti aeris, qui vires & alimenta cōcipiat ex terræ exhalatione & vaporibus.

Ioan. 3.

Vel, vt Viſtruuius ait: Ventus est aeris fluens vnda incerta atque instabili vi incitata. Quod ipsum cū designaret Seruator: Spiritus, inquit, vbi vult, spirat, & vocē eius audis, sed nescis vnde prodeat, & quò se proripiat. Sumpta siquidem similitudine ab externo flatu, Nicodemum instruit, qua vi,

*Locus Eua-
gelicus ex-
plicatur.*

& quàm arcano effectu Dei spiritus hominū mentes afficiat. Vt enim spiritus aëreus non cohibetur, nec conquiescit vllius arbitrio, sed instabilis est & inquietus, suoque impetu fertur, atque hinc inde impellitur: ita vt per omnia diffusus sonitu effectuque se prodat, non visu: rebus terrenis nunc salutaris, nunc exitiosus: ita spiritus Diuinus tacito atque ineffabili afflatu humanas mentes pulsat, agitat, impellit, rapit, inflammat, incitat, transformat, atque homines ex carnalibus spirituales efficit. Vt autē mens atque humanus animus diuino spiritu subsistit ac fouetur: ita corpus hoc spirabile atq; animale externo aere ac salubri aura non minus, quàm cibo ac potu recreatur. Est enim aeris ac spiritus, quem haustu intra corporis nostri recessus concipimus, nō minus, quàm alimentorū vsus necessarius: absq; istis enim aliquousq; subsistere potest humana natura: nam septenis nouenisque

*Spiritus di-
uini aereo
spiritus cō-
paratur.*

dicbus,

diebus, vt affolet, inedia tabescentibus, absque ve- *Inedia quā*
 ro aura circūfusoq; aere ac flatibus, ne tantillo qui- *do pernicio*
 dem momēto perdurare poterit, quin suffocetur. *sa quousq;*
 Quo aut is purior sit, ac minus habet contagij, eò
 corpori salubrior ac magis salutaris. Si enim aer *Spiritus &*
 contagiosus sit ac pestilēs, cibo vitioso ac venenato *tiosus ali-*
 est nocentior. Siquidē cibus vomitu excuti potest. *mento no-*
 ac caloris naturalis beneficio concoqui, at spiritus *centior.*
 aurāq; pestifera nō facile domari potest, aut con-
 fici, vbi intimos corporis recessus occupauit; nam
 confestim cor ac spiritus vitales inficit opprimit-
 que. Quocirca communis hic aer (qui respiratio-
 ni subseruit, & cuius adminiculo spiritū hinc inde
 reciprocantem producimus atque attrahimus) ac-
 curatē obseruandus est. Nec minor habenda ratio,
 in stabilienda sanitate, ventorū, qui ab aere pro-
 manant ac diffunduntur, non solum in libero a-
 pertoque aere, cui subinde nos exponimus, sed et-
 iam in construendis erigendisq; ædibus, in con- *Observatio*
 stituendis porticibus, vestibulis, fenestris, ostijs, om- *in constitu-*
 niq; prospectu, per quem in triclinia ac cœnacula *endis ia-*
 externi flatus se ingerunt, quò salubri aura nos re- *nus.*
 ficiant, non offendant graues atq; insalubres hali- *Hippocra-*
 tus. Quod cū Hippocrates in peste, quæ totam *ta in peste*
 Asiam depopulabatur, ac Græciā exhaustit, studiosè *consilium.*
 obseruaret: multa hominū milia ab illa vindica-
 uit. Marcus quoque Varro cūm Corcyræ esset, in *Varronis*
 omnibusq; passim ædibus ægrōti decumberent, in- *in peste cō-*
 ducto fenestris nouis Aquilone, atque obstructis, *silium.*
 quæ Austrū admitterent, ianuaq; permutata, co-
 mites ac familiā incolumes reduxit. Sic apud Bel-
 gas maritimos, quoniā multę ciuitates Austro atq;
 Africo sunt oppositæ, homines plurima anni par-
 te ægrotant, ac pituitæ fluxionibus sunt obnoxij.
 Quò spectat illud Vistruuij: In insula Lesbo op- *Lib. I. c. 3.*
 pidum est Mytilene magnificenter ædificatum,

V 2

atque

atque eleganter, sed positum non prudēter, in qua ciuitate Auster cū flat, homines ægrotant. nam is ventus putredinis causam præbet, cū Cærus Circio affinis ab occasu solstitiali spirans, vulgò *Noord & West*, homines tussunt, cū Septentrio atque Aquilo, restituuntur in salubritatem. Ex quibus liquidò apparet, instabiles ventorum impetus humanis corporibus morbos inferre, ac valetudinem deteriorem efficere: quos si cuitare atque excludere liceat, minus morbis quemque tentari cōtingat: aut si fortè ex causa aliqua contracti fuerint, vbi flatibus noxijs aditum præcluseris, expeditius sanescant ac consopientur. Vetēres, quoniā

Venti car. quatuor sunt cœli regiones ac limites, totidē condinales
stituerunt ventorum discrimina, quos elegāti car-
quatuor. mine complexus est Ouidius:

Met. lib. 1. *Eurus ad auroram Nabatha aq, regnā receſſit,
Persidaq, & radijs iuga subdita matutinis.
Vesper & occiduo quæ litora Sole tepescunt,
Proxima sunt Zephyro, Scythiā septemq, triones
Horriſer inuaſit Boreas, contrariā Tellus
Nubibus aſſiduīs, pluuiōq, mādēſcit ab Aūſtro.*

Alij, quibus viſum eſt exactius omnia dimetiri, duodecim dinumerant. Noſtra verò ætas nautarum nauigatione edoſta, ob vaſtum ac ſpatioſum Oceani ambitum marisq, mediterranei longiſſimoſ tractus, duos & triginta ſtatuunt, coſque in

Pixis nau- verſoria ac pixidecula nautica, vulgò *Compas*, ex-
tica duos et hibitos, continenter intuentur, atque intempeſta
triginta nocte etiam, cœloq, nubilo ac caliginoſo, il-
ventos ſta- lius uſu & commoditate curſum dirigunt, portuſ-
tuit. q,ue deſtinatos aſſequuntur. Nec eſt recens aut no-
uitium inuentum hæc pixidecula, cū Plautus etiam huius meminerit:

Trinū. act. *Quintu quod perijt, perijſſe ducis?*
4. ſcena 3. *Cape Verſoriam, recipete ad herum.*

Cæterum

Cæterum viris politicis, qui à nauigandi consue-
tutine sunt alieni, non tam ventorum numerus,
quàm natura affectusque excutiendi. Quisquis e-
nim ex Hippocratis præscripto valetudini optimè
consultum velit, quadripartitas anni distinctio-
nes (quatuor tempora nostri vocant) obseruet: de-
nique ventos calidos frigidosque, quibus omnes
passim sunt expositi. Habent enim momenti plu-
rimum ad tuendam valetudinem, ac morbos pro-
pulsandos ventorum concursus & aeris constitu-
tio. Siquidem non tam corpora, quàm animi ho-
minum mutationem subeunt, pro cœli ac vento-
rum ratione, ita vt etiam sanialiter affecti sint cœ-
lo nubilo ac turbulento, aliter sereno ac placido,
aliter spirante Zephyro aut Fauonio, aliter sæuien-
te Austro vel Africo, adeò vt non modò corpora
sint agihora, sed mentes etiam erectiores, expulsa-
que omni morositate, magistraetabiles, vbi cœ-
lum suauiter vernantique aura, ac vento placido per-
funditur. Cæterum quò singula ad amussim exi-
gantur, Ventorum nomina doctis ac plebeijs vsi-
tata, conditiones, vires, effectusque obiter percen-
sebo: quo quisque declinare possit, quæ nocitura
videbuntur, atque ijs se tutò obijcere, quæ saluta-
ria fore sperat atque innoxia. Ab æquinoctiali seu
vernali exortu, qui perficitur, vbi Sol Arietē subit,
Subsolanus progreditur, *Oest*, Germanicis, *Leuan*. *Subsolani*
te Italis, ventus magna ex parte salubris, & qui a-
nimi mentisque nebulas discutit, antelucano au-
tem subfrigidus est, meridie vergenteque in Au-
strum sole, tepescit ac languidum calorem conci-
pit, nostrates *Lau ost* & *oel* vocant, cum corpora
non æstu immodico infestantur, sed flaccido calo-
re tepesfacta languescunt ac nauseant, Belgæ *VVan-*
lustich, vocant, Cor. Celsus atque Ouidius Egeli-
dum, cum inquit,

*De aere &
locis.*

*Aura &
Venti cor-
porum immo
tant.*

*Animus
ab aeris in-
temperie
vitiat.*

*Subsolani
Venti, qui
ab ortu
progredi-
tur, effe-
ctus.*

Lib. I.

Et gelidum Borean, egelidumq, Notum.

Aestate autem media ubi ferueicit Sol, æstū Sub-
solanus excitat, ac flauam bilem accendit, ex cuius
inflammatione febres ardentes pullulant: Hieme
Euri locus verò paulò mitior est, ac minus, quàm Aquilo, a-
& effectus. sper ac rigidus. Eurus Orientali vento affinis, effe-
ctuque proximus, ad leuam versus meridiem non-
nihil declinat, sic dictus, quòd ab auris procreandis
mouendisque diluculo, orto primùm Sole moue-
ri incipiat; vulgò *Oost Zuydoost*. nam in illo cœli
cardine Apeliotæ seu Subsolano assistit, non longo
Eurus ali- interuallo proximus. Aestiuus autem mensibus fer-
quando pe- uidus est, vrentesq; febres excitat: & quod in Bel-
gis causa. gica à me sæpius obseruatum est, grassante morbo
aliquo populari, vt illo spirante assolet, carbuncu-
los ac tumores contagiosos in inguine & sub alis
parturit, rubentesque pustulas atque exanthema-
ta, quæ in extima cute efflorescunt atque ebulliūt:
cùm enim tepidi caloris sit particeps, admixta sci-
licet nonnulla humiditatis portione, aliquam pu-
tredinis atque inflammationis causam sanguini
præbet. Hibernis verò mensibus intentissimum fri-
Eurus hie- gus adfert, quod plerumque nix subsequi solet, ac
me frigidis- rigidissimæ pruinæ, adeò, vt qui huic vento se ex-
simus. ponunt, ægrè nares, faciem, oculos, genas, à pene-
trabili vrentique frigore tueri possint: quæ vis &
Vulturni Vulturno ascribitur vento violento ac præferoci,
natura. quem in eodem ordine nonnulli collocant, tametsi
Euronoti paulò ab Euro digrediatur. Proximum locum ver-
effectus & sus meridiem sortitur Euronotus *Zuydoost*, qui
status. æstate magna ex parte serenus est, tametsi nonnun-
quam non modò aera, sed etiam mentem nebulis
Simile à ac caligine offundat: cùm enim aliquando turbu-
marinis flu- lentus existat, animo melancholiã adfert, sed quæ
Æibus Ven- facile discutitur. Siquidem non acer est, aut acer-
to agitat. bus in concitandis humoribus, vt plerique alij. Vt
autem

autem marini fluctus ventorum violentia intumescunt atque attolluntur : ita quoque in humanis corporibus eadem vi agitantur humores atque exaestuunt, quorum vapores ac fumi sursum delati, mentem inquietam reddunt, animumque morosum, difficilem, querulum, præfractum, durum, intractabilem, adeò, vt subsistente illa affectuum intemperie, non facilè ab huiusmodi hominibus quicquam impetraueris, aut possis obtinere, præsertim mulierculis aut auarisseniculis : qui cum sint suspiciosi, odorantur plerosque insidiosa quadam ciuilitate aliquid venari ac captare, quos indignatione quadam repulso maledictis onerant, nisi fortè tempestiuè atque in tempore, quod omnium primum est, ac præcipuum, accesserint. Sunt enim, qui dextrè sua negotia perficiunt, ac captata occasione, arreptaque opportunitate.

Pertentant aditus, & quæ mollißima fandi

Tempora, quis rebus dexter modus.

Ex Virgilio

desumpta

Aene. li. 4.

Quocirca cum multa sint, quæ naturæ humanæ conditionem permutare sunt idonea, tum maximè ventorum concursus, auræque instabiles motus, quorum impulsu non modò corpora, sed spiritus animalis incommoda percipit, ipsaq; mens intemperie quadà afficitur, adeò, vt pro aeris ac flatuum varietate, modò nubila existat ac turbida, modò serena, placida, sedata : quanquam victus vitæque intemperantia multū momenti adferat in constituendo corporis habitu, fouendisque affectibus. Inter ventos autem, qui hominibus maximè infesti sunt, ac valetudini officiunt, Austrum refero, siquidem flante terra madescit imbribus, atq; humore affatim perfunditur, quò fit, vt corpora proptissimè putrescant, atque humorum corruptelas concipiāt, Catarros quoque excitat ac defluxus in

Auster instabilis.

Auster quos morbos excitet.

fauces

V 4

fauces, vocalem arteriam ac pulmones, hinc corysæ, raucedines, tussēs, morbi comitiales, vertigines, lethargus, apoplexia, lippitudines, surditates, aurium tinnitus, multa quæ alia, quæ cumulatè spirante Austro emergunt ac scaturiunt. Obseruaui autem sæpius diuturno eius flatu grauidas abortire, ac partum excutere, obortoque immodico pro-

*Austri in-
comoda in
excutiendo
partu.*

fluuiio periclitari. Cum enim partes corporis, ligamenta, nerui, muscoli, membranæ, ansæ, omenta,

*Auster bi-
liosus nō in
comodat.*

quæ gestando oneri inserviunt, flaccescere incipiunt, ipsumque vterum concepto humore nimio, lubricum fieri, ac sensim dilatarì contingat: fieri nequit, vt natura onus perferat, ac legitimum ge-

*Auster pi-
tuitosus no-
xius.*

stationis tēpus assequatur, præsertim vbi post siccitatem ac squalores humida tempestas inciderit, quæ cum siccis ac biliosis corporibus non incom-

*Tussis à li-
quido hu-
more mole-
stus.*

moda, tum pituitosis atque humidis, nempe pueris ac mulieribus, qui quæ palustria atque vliginosa loca incolunt, cum primis noxia: eoque fit, vt in-

*Tussis pue-
ros strangu-
lans.*

fantes atque impuberes implacabili tussi infestentur, *kindthoeft* Belgæ vocat, quod singultu quodam prodeat, nullis admissis inducijs, aut respirandi spatio. Cum enim continenter ac laboriosè, nullaque interposita mora tussunt: irritus tamen est conatus, nec quicquam proficiunt, adeo vt intercepto occlusoque anhelitu, suffocatio imminet, atque obturatis spirandi fistulis anima ac spiritus, qui vltro citroque com meat ac reciprocatur, postico prodeat erumpatque non sine maximo vitæ discrimi-

ne, nisi natibus utroque genu arcè compressis illum cohibeas ac reprimas: quo spiritus, qui inuerso ac præpostero tramite sibi viam molitur, atque aliundè erumpere gestit, resiliat, assuetasque spirandi fistulas repetat. Cōtrahitur autem hoc tussis genus ex humore tenui ac fluido, qui non cōglobatur aut concreuit, sed in pulmonis cōceptacula effun-

effunditur ac diffluit, adeò vt naturæ vis ac facultas tam liquidum excrementum nec coactum aut concretum expellere nequeat. Vt enim gutta a- *Simile à re*
 que, aut alterius liquoris in tabulam aut planitiem *liquida &*
 effusa non coit, sed diffunditur ac dissipatur, ita vt *fluida.*
 primoribus digitis prehendi non queat : ita humor is è capite in fauces ac vocalem arteriam, pulmonumque fibras delapsus subduci nequit, quam natura continenti tussi hunc excussisse laborat, sed frustra, quoniam ob tenuitatem cōtactum subterfugiat atque elabatur : crassa quoque pituita, quæ tanquam viscus pulmoni inhæret, nō minus, quàm tenuis homines fatigat, sed nullo strangulandi periculo. Hos itaque morbos ac valetudinis incommoda Austrini flatus corporibus infestant, multisque alijs causam præbent ac seminaria. Siquidem liquefactis diffusisque vndiq; humoribus tumores articulares, ac dolores podagrici excitantur, quibus afflictæ singulæ corporis partes ad omnes functiones ac munia redduntur idoneæ. Quòd verò ad internas vires atque animi *Auster animi*
 munera attinet: mens, flante Austro, languida est, *mo gravis.*
 demissa, stupida, deiecta, somniculosa, & quæ officitanter omnia aggrediatur. Hæc quoque vis in rebus inanimatis se profert ac vires exerit. Siquidem obseruamus, spirante Noto, in ædibus omnia flaccescere ac madida esse, lintea, lodices, tegeticulas, stragula, papyrum, membranas, chartas geographicas, reliquamque supellectilem : paludes *Auster omnia obnubilat, Aquilo serenat.*
 quoque ac stagna, amnes, flumina, Oceanum, turbida spectari atque vmbrosa : Spirante autem A. quilone, omnia pellucida, clara, splendida, defecata, ita vt fundus sit conspicuus, omniaque in imo se spectanda proferant. Simile quiddam accidit in sanguine & humoribus, quorum sordes & feces emergunt Austrinis flatibus, ac menti caliginem inferunt:

ferunt: recondunt verò se ac subsident, flante vel Subsolano vel Zephyro, alijsque vêtis placidis perspirantibus. hinc maxima in animis hominum alacritas, mentisque erectio, vbi cœlum Solis splendore nitescit: maxima contractio, animiq; mœror & deiectio, si quando aura caliginosa est ac nubila, ventique turbulenti sæuiunt. Simili ratione imminetibus pluuijs, spiranteque vel Noto, vel Africo, cloacæ, stagna, paludes, foricæ, latrinæ, aliaq; loca proluendis sordibus destinata, graues halitus effundunt, atque esculenta quæque vitiant, ita vt minus diu asseruari possint.

Venti collaterales atque intermedij, qui à meridie nonnihil declinant, ac versus Occasum hibernum paululum deflectunt, pares cum Austro & Africo vires obtinent, inter quos refertur Lybonotus atque Austroafricus *Zuydt Zuydt & Vest*. ab illa enim cœli plaga proruit ventus turbidus ac nimbosus, non minus corpori, quàm animo mentique infestus: habent enim eam vim flatus impetuosius, vt humores in imis visceribus, velut sentinæ in nauibus, commoueant: quorum fumis & vaporibus agitata mens, intemperies cōcipit, affectibus commouetur, incandescit, tumultuatur, inquieta est, ac non secus, quàm Oceanus, æstuat ac feruescit, ita vt

Genij mali spiritus quoque aerei ac mali Genij aliquando se ad inferenda damna præsto, atque humanæ se tacitè ac latenter insinuant, eamque vexent, lacerent, exagitent. Vulgare est autem apud Belgas plerosq; emotæ mentis, & quibus sensus diminuti sunt, aut spiritus animalis vitiosa aliqua qualitate imbutus, triduo etiam antequam tempestates ac venti ingruant, tumultuari, omnesque vicos, compita, plateas, angiportus circumire ac concursare modò silētes ac taciturnos, modò clamosos atque obstrepentes, ita vt vulgus dictitare

stitare soleat, Suborituram aeris intemperiem, atque vt ferè affolet, imminere tempestates, imbres, procellas, turbines. E contra vbi sudum est cœlum, ac tranquillum, ventisque placidum existit: omnibus se comes præbent, blandos, suaues, affabiles, festiuos, lepidos, sic tamē vt ridiculos subinde mores ac facetos exprimere non desinant, ex quibus facîle coniecturam feceris, quo sint corporis habitu, qua mentis constitutione.

CAETERVM inter ventos, qui in Austri confinio constituti, ab Occasu hiberno perflant, *Africi nā nullus Africo, vulgò Zuydr & Vest, impetuosior, tura.* aut procellis fœcundior. nam tonitrua ac fulmina æstiuis mensibus profert, sæuasque tempestates parit, adeò, vt culmina conuellat, fata prosterнат, naues in vada ac scopulos illisas, ad naufragia impellat, æstate tamen, quàm hieme, minus diuturnus: vt enim subitò exoritur, ac furibundus est, ita confestim desinit ac consopitur. acuit autem huius iras ventus ille, quem Horatius Iapiga vocat, *V Vest & Zuydr & Vest, omniaque exasperat, & sæuiora efficit: qui etiam magna anni parte stationem suam constanter tuetur, expulsusq; alijs ineunte hieme continenter spirat, maximò nauigantium incommòdo: æstate autem media magis placidus est, ac minus turbulentus. Qui verò ab æquinoctiali Occasu se proferunt, nempe, Zephyri ac Fauonij, V Vest, Italis Ponente, ine- Fauonij nā unte vere atque hirundine prima, placidi sunt, tura.* amœni, blandi, suaues, quique omnia fouent ac recreant. siquidem moderato Solis calore tepelfacti, stirpes ac flosculos eliciunt, omniaque rediuiua præstant, ac renouant, adeò, vt etiam sanguinem, ac synceros humores, qui hieme delituerunt, proferant, discussaq; mœstitia atque animi nebulis, mentem hilaritate ac lætitia reficiant.

Desinen-

Definente tamen autūno, annique circuitu in hiemem inclinato, venti Occidentales inclemēter sequiunt, terrasque ac maria, turbulenta tempestare concutiunt: in excitandis verò morbis frigidis ac pituitosis non minus, quàm Austrini flatus, noxij sunt ac perniciosi. Venti autem Occidenti ac Septentrioni confines ac finitimi tres enumerantur,

Cori & eo. Corus siue Argestes, *VVest Nordt & Vest*, Circeus ab *rū*, qui illi occasu solstitiali *Noordt & Vest*, Thracius *Noordt affines sunt noordt & Vest*, venti omnes validi, qui marinos flus

natura. flus furenter quatunt, disruptisq; ac conuulsis aggeribus Oceanum in continentem longè lateque deuehūt. duabus autem anni partibus potissimū vigent, declinante autumno, atque aduētante vere: præsertim mense Martio; quibus temporibus grandines, nimbos, procellas, fulmina è sublimi deijciunt, ita vt vno temporis momento, aut perexiguuo saltem interuallo tres illi inter se conglomerati, proruant, magnaque detrimenta hominibus, fatisque inferant. Emergunt autem ex ijs ac plerisque alijs repentini, subitique flatus, qui in concitatissima aeris intemperie, ignitos globos, ardentisque faces eiaculantur, vt Præster, Ecnephias, ventusque Typhonicus Paulo Apostolo infestus.

Astor. 27. Obseruata sunt hæc superioribus sæculis, cū alijs, tūm maximè Virgilio, qui ea hisce versibus complexus est, quæ singulis anni temporibus non sine insigni clade, atque annonæ iactura nobis obueniunt.

Georg. li. 1. Quid tempestates autumnī, & sidera dicam?
Atq; ubi iam breuiorq; dies, & mollior æstas,
Quæ vigilanda viris, vel cū rust imbriferū ser.
Sape ego, cū flauis messorē induceret aruis
Agricola & fragili iam stringeret ordea culmo:
Omnia ventorum concurrere praelia vidi,
Quæ grauidam latè segetem ab radicibus imis,
Sublime

*Sublime expulsam eruerent, ita rubigine nigro,
Et pluuia ingenti sata leta, hominumq; labores
Diluunt.*

Corporibus quoque, quæ non minus, quàm culmina conuellunt, multos morbos inferunt. Siquidem vere & autumno, tum præsertim mense Martio, articulis, neruis, musculis, membranis, tendinibus puncturas, rigores, contractiones, palpitationes, lassitudines vlcerosas accumulanti, ita vt sic affecti, futuræ tempestatis prognostica edant, & qualis sit exoritura aeris intemperies, indubitanter denuntient ac præfagiant, nostri *Ver* & *Wys* vocant, hoc est, euenturæ tempestatis præscios. quales ferè sunt *Veletudinarij* auræ *intus obnoxij.* valetudinarij, quique morbida ac ficiosa cadauera circumferunt. Et quemadmodum huiusmodi venti morbos ac febres, multaquæ valetudinis detrimenta adferunt, ac sanitatem vitiant: ita solo fecundo ac fertili, ex cultisque agris ad sementem atque vberem messem efficiunt. Terra siquidem non minus vento rigido proflata, quàm pluuia tristi atque insuauis madefacta, non salutare herbas, sed lolium, zizania, sentes, carduos, lappas, tribulos, vepres profert, quæ sata strangulant, nisi sedulo extirpentur. His proximè adhsit Septentrionalis, *Noord*, Italis *Tramontano*, nonnullo ad ortum progressu, *Apæretias Noord*, *nordtoost*, Aquilo seu Boreas ab æstiuo & solstitiali ortu medium locum tuetur, *Noordt oost*. Cæcias verò *Oost*, *noordt oost*, ab Aquilone Subsolano, seu Apeliota stipatur. Septentrionalis *Septentrionalis Ventis natura.* trionarius natura effectusque frigidus & siccus existit, magna ex parte serenus, licet aliquando pluuius, mitigat autem Cori & Circij ferociam: vbi enim plus satis sæuitum est, ac iam propemodum sunt defessi, in ventum Septentrionalem ferè desinunt, sic vt mox aura mitescat, ac tempestas sopiatur: quocirca vnicè eò transferri cupiunt hos ventos

ventos indigenæ. nam si versus Austrum ferantur, recrudescit intemperies ferocius, ac rursus novas vires concipit, quò fit, vt quotannis multæ rostratæ naues, ac vastæ holcades periclitentur, atq; in ipso ferè portus aditu in breuia & syrtes, vadaque cæcæ ac latentia illis dissoluantur, incredibili mercium iactura ac dispendio. Quocirca ven-

Auster & Aquilo diuersa ratione catharrhos mouent. tus Septentrionalis, non solum Coro & Circio salubrior, sed etiam sedatior, atque in concitandis ciendisq; tempestatibus mitior: tametsi hibernis aliquando mensibus rigidus sit, ac violenter spiret, quò fit, vt catarrhos excitet, pleuritides, atq; anginas, sed alia, quàm Auster, ratione. Siquidem spirante Noto humores liquefacti, spontè dissoluantur, atque è capite in subiectas partes defluunt. Septentrionali verò atque Aquilonio flatus, quoniam constringi contingat musculos ac membranas, pituita exprimitur, quemadmodum complicatis compressisque in pugnum digitis, ex spongia aquam extundimus. Quacunque autem anni parte hi venti spirant, frigore corpora afficiunt, meatus constipant, aeris contagia dissipant, coactoque intus calore natiuo, concoctioni auxiliantur. Cùm autem Austrini flatus, dissoluta corporis compage, membrisq; languore ac veterno affectis, homines somniculosos efficiant, oseitantes, flaccidos, veterinosos, nauseantes, desides, atq; ad obeundas vllas functiones, aut exercitationes imparatos. Tum Aquilonij, Hippocrate teste, agiles præstant, viuidos, erectos, alacres, gesticulosos, atq; ad quiduis aptos, præsertim quibus habitus est humidior. ijs enim naturæ munera ac functiones melius perficiuntur, omniaque salubrius procedunt, quemadmodum siccis aridisq; corporibus, humidus cœli status salutaris. eo enim minus frigore rigent, aut vruntur calore. Cùm itaque duo isti

venti

venti Auster & Aquilo, illisque ytrinque affines in tota ferè Europa vicissitudines anniuersarias constituent, præ cæteris hos obseruandos censeo: nullus enim ventorum per totum anni circuitum spirat constantius: siquidem cessante sopitoq; altero, alter exoritur, suamq; stationem tuetur: tametsi cæteri paulò antè memorati suas vices etiam fortiantur, sed qui celerius conquiescant ac desinant. Quocirca horum vtriusque habenda ratio, non solum in tuenda valetudine, profligandisque incommodis, sed cum iter ingredimur, aut cum terra marique nos aeri committimus. Hoc enim longa obseruatione compertum habeo, Aquilonem noctu exortum non esse diurnum, aut stabilem, nec triduo in ea statione atque ijs excubijs consistere: quod, Aristotele teste, etiam Homerus, dum Vlyssis errores prosequitur, indicauit,

Tertia lux nunquam nocturno Aquilone laborat.

Quod eò fit, quoniam exhalationes ac materiam minus copiosam sit nactus, quibus subsistere possit, ac diuturniores flatus perficere. Siquidem motus atq; agitatio aeris, qui ventum efficit, ab eoq; vires & incrementa concipit, debilis est, imbecillis tenuis, exiguus, ita vt vires desint, quarum adminiculo progredi posset, ac se diutius proferre, efficiq; diurnus. Vt enim in morbis ac febribus humorum copia ac redundantia omnia grauiora, magisque diuturna facit, atque insultum producit: ita vehemens aeris concitatio, atque exhalationum vaporumq;, qui è terra emanant, creber densusq; concursus ventos exasperant, atque illos cum violentos, tum diurnos efficiunt. Et quem admodum ignis confestim extinguatur, vbi arida nutrimenta desiderantur, ac fomites desinunt: ita Aquilo, intèpesta nocte, vel ipso noctis crepuseulo

Aquilo quando minus diurnus.

Simile ab insultu febrili.

Simile ab ignis fomente ac nutrimento.

exor.

exortus, mox euanesceat, ac stationem deserit: eoq;
fit, vt exercitati nautæ non temerè Aquiloni fi-
dant ad primum intuitum, nec quidquam aggre-
diantur, nisi triduanus sit: cùm Auster primi diei
exortu spem fulciat nautis, diuturnum fore ac spi-
raturū constantius: Quod ipsum apud Italos nau-
cleri ac nauarchi, qui vulgari idiomate Pilotæ &

Pilotæ seu Admiraldi dicuntur, Prouerbio designant, Νότος
naucleri ὁ πρῶτος, ὁ δεύτερος τρίτος.

torū obser- Cui sententiæ cùm esset addictus Andreas ab
natissimi. Aurea archithalass, hoc est, Cæsarianæ classis apud
Andreas Genuenses præfectus, Carolo Imperatori eius no-
ab Aurea minis Quinto id obseruandum consuluit. Siquidē
exercita- cùm in Africam expeditionē meditaretur, ac Cæ-
tus nauar- sar ad primū Aquilonis conspectum, Mauros ado-
chus. riri tentaret, admonuit alter, non incitandas trire-
mes, nec classem mari committendam, nisi Boreas

Andreas seu ventus Aquilonius triduum substitisset: Au-
ab Aurea stro verò ingruente, euestigio, primaque luce in al-
quid Caro- tum ducendas naues, ac confestim, nullaque mo-
lo Cæsari ra, si omnia adornata sint, suisq; armamētis abun-
consult. dē instructa classis, nauigationem instituendā, ve-
laque exponenda flatibus: non enim metuendum,
ne mox desinat, aut minus futurus sit diuturnus:
cùm ferè nebulis densisque nubibus fultus, ac cali-
gine stipatus, diuturnitatis, ac constantiæ spem
præbeat.

Cæcias ch- Cæcias Orientali vento, minimo interuallo à
im nati- dextra proximus, minus Aquilone violentus est,
ra. aut sonorus, nec frigore tam penetrabili, flatuque
rigido, quod Soli sit vicinior: conuoluit autem ac

Cæcias qua conglomerat nubes, illasque conglobaras ad se al-
ratione nu- licit, quoniam retortæ aliarum nubium, vel mon-
bes trahat. tium obiectu resiliant: quod in fluminibus, atque
amnibus, ipsoque Oceani fluxu sæpius obseruauī,
in quibus non cōtinuato cursu, obseruatoq; aluco
fertur

fertur ac voluitur fluctus, sed vtrinque circa littoris
 oras, ac ripæ extremitates reflectitur ac retorque-
 tur, auerso scilicet ac deflexo, contorto dextror-
 sum ac sinistrorsum cursu, nec aliam huius rei ex-
 cogitari posse rationem video. Ex huius autem venti
 natura Prouerbiū manauit in improbos, Mala
 ad se attrahens, vti Cæcias nubes, vt nunc passim *Prouerbiū*
 factitant nocturni oppressores, qui conglobati in *in impro-*
 tempesta nocte ædes subruunt, atque excruciato *bos.*
 hospite, adactisque domesticis ad commonstran-
 dum thesaurum, omnia conuasant, ac diripiunt:
knouelaers nunc passim appellantur, à violentia,
 quam inferunt ac contorquendis hominū mem-
 bris. Cæterum vt ex rebus naturæ salubre aliquod
 documentum eruatur, hoc cuique persuasum cu-
 pio, omnes istos aeris & naturæ effectus, à nutu at-
 que arbitrio summi opificis pendere, eiusque vi
 perfici. Siquidem ignis, grando, nix, pruina, gla- *Psal. 148.*
 cies, turbines, ac spiritus procellarum obsequuntur
 verbo illius. Ipse enim mittit niuem sicut lanam,
 nebulam sicut cinerē spargit: qui iacit grandinem
 frustulatim, atque efficit, vt omnia glacie constri-
 ta sint, tanquam planicies, adeo vt nemo à frigore
 eorum possit subsistere. Ipse eadem, incitato flatu,
 liquefacit, ac confestim in pluuiam resoluit. Ipse *Psal. 77.*
 aufert Eurum, atque in virtute sua inducit Afri- *Psal. 68.*
 cum. Ipse dominatur potestati maris, motum au- *Aggas 1. c.*
 tem fluctuum eius compescit ac mitigat. Ipse pro- *2.*
 ducit ventum vrentem, & arefcere facit germina
 terræ. Patitur quidem Deus mundum hunc, atque
 vniuersi naturam ferri, voluique suo ordine ac mo-
 do, vt initio constituit, elementa, sidera, Oceanum,
 ventorum impetus, veris, æstatis, autumnii, hiemis *Deus ele-*
 discriminata tempora, sic tamen, vt penes eum ho- *mentis vti-*
 rum sit potestas & imperium. Siquidem vbi illi vi- *tur ad infe-*
 sum est, & expedire videtur, quædam in scelerum *renda dam-*
 X vindi *na.*

vindictam exasperat, ac sæuiora efficit, multasque clades ac damna horum ministerio hominibus infert, quò mentes sopore oppressas sopitasque ac delicijs indormientes excitet. sic enim religionis desertoribus minitatur : Quòd si præceptis meis nõ fueritis obsequuti, persequar vos tabe, morbis ac febribus, animique tædio ac mœrore : dabo vobis cœlum ferreum, & terram æneam, ita vt nequicquam ac frustra vires consumentibus neque terra fruges, neque arbores fructus proferant. Sic apud alios expostulat cum populo suo : Excitavi vobis ventum vrentem, quo rubigine atque vredine vos affixi, vestrosque hortos, oliueta, vineas, ficera consumpsit bruchus & eruca, nec tamen ad me estis reuersi, dicit Dominus : Quòd euenit, teste vate alio, Vt terra rorem, pluuias atque imbres denegat, omniaque fata ardore, rubigine, grandine infestentur. Quæ documento sunt, ac quemque erudiunt, tempestates, nimbos, grandines, tonitrua, fulmina, turbine, ex naturaliū quidem causarum progressu exoriri, sed quæ recrudescant, atque homines diuexent atrocius, vbi Deus illos castigatos ad frugem reuocat, qui vbi resipiscēte homine factus est placatior, ac furor mitigatus deferbuit, calamitates transfert, immutat, cohibet, imminuit, omniaque feliciora pollicetur, nempe vberem annonæ prouentum, agros fœcundos ac fertiles, tempestiuam pluuiam, messē copiosam, trituram, vindemiam, greges, armenta, pecora, quæ voto respondeant, corpus salubre ac vegetum, vires firmas, facultates ac res familiares stabiles, animum verò impavidum, tranquillum, securum, quietum, infractum, & qui fiducia Diuinitatis, vnde mentem haustam ac libatam obtinemus, non facillè expallescat metu, aut timore concutiatur.

De

De Pixide nautica, vulgò Compas, quam Plautus Versoriam vocat, cuius obtutu atq; obseruatione naucleris velificatio perficitur: & qua vi ac ratione continenter septentrioni obuertatur.

C A P. IIII.

CVM ventorum paulò ante habita sit ratio, eamq; fusius explicasse visus sim: restat, vt de Versoria nonnihil proferam: quandoquidem nautæ huius vsu & cōmoditate nauigationem instituūt, ac longa maris spatia, tractusque Oceani immensos, denique locorū situm ac distantiam dimetiuntur, & quantum viæ peractū sit, & quid restet peragrandum, exactissimè explorant, omniaq; ad hanc pixidulam, tanquam amussim, exigunt: quā vim *Versoria* consequitur ex magnetis aut lapidis Lydij attritu, *Septentrio* qui singulari vi pollet in attrahendo ferro, nisi *o* *nis index* leo, aut pingui aliqua re oblitus sit. tunc enim id *ex vi maris* respuit: hic nostratibus *Zeylsteen* vocatur, quòd eo *gnetis*. cursum nautæ instituāt, ac securè velificentur. Sub *Oleum mē* est huic pixideculæ rotula quædam versatilis, pa- *gnets* *Gim* pyracea; plana, circinata rotunditatis, tenui ac bi- *attrahēde* partito ferramēto suffulta, in cuius centro seu me- *eripit*. dio turricula ænea acuminata (nam ferrum rei effectum eo loco impediret) affixa est, quæ stylo ac *Versoria* *em* cuspidi acutissimæ insistit, eoq; hinc inde in equi *quibus con* librjs voluitur, atque vbi cōquiescit, parsilla, quæ *stet*, *eiusq;* lilij imagine inscripta est, & in quā ferramentum *descriptio*: magnete confricatū desinit, stabiliter Septentrioni obuertitur, polumq; Arcticū respectat, quocunq; etiā contorto clauo nauis impellitur. Producuntur aut in huius rotulæ circulo à centro ad circumferentiam æquali distantia duæ & triginta lineæ, quæ & ventos ac cœli cardines designant, terræque ac maris spatia portubus distincta commonstrant, ac

X 2

numera-

Nauta cle- numeratis reuolutis clepsydris, aut, vt nunc vsus
psydris & est, defluente arena, clepsammis quantum itineris
suntur. emensum sit, & quid emetiendum, quantoque in-
 teruallo à loco quò properant, absint, exactissimè
 dinumerant ac metiuntur. Qua autem vi magnes
 in Verforia hæc perficiat, qui ex aduerso Septen-
 trioni se opponit, eamque cœli partem obtuetur,
 non facile ratione expediri potest: quanquā mul-
 torum ingenia anxie torserit huius rei inuestiga-
 tio. Sunt qui in mutuum consensum ac concor-
 diam referant, qua alter alteri similitudinis ratio-
 ne, qua perficitur attractio, mirificè afficiatur, sic
 vt magnes odoretur ferrum in montibus Septen-
 trionalibus, ex quibus erutus est: non secus, quàm
 vultures, naturę sagacitate, cadauera maxima loco
 rum distantia, biduo etiam, vt plerique opinantur,
 antequā cædes facta sit. Multa aut perfici occulta,
 abditaq; facultate, quorū non facile ratio iniri po-
 test, palā est, ita vt effectum rei conspiciamus, cau-
 sam verò ignoremus. Sic Rhabarbarum & Scamo-
 nium flauam bilem expurgant: epithimum, poly-
 podion, sena humorem melancholicum: Agari-
 cus pituitam: Succinum Gagates lapis: adamas fe-
 stucas ac paleas allicit. Argentum viuum auro af-
 ficitur, eique maritari gaudet. Quam vim etiam
 herbis inesse spectamus, ita vt nonnullæ mutuo com-
 plexu ac vicinitate delectentur: aliæ inter se dissi-
 deant, ac contactum alterius respuant. Simili quo-
 que affectu & inclinatione magnes ista perficit in
 hac pixide, ac Solarijs minutis, quibus iter ingressi
 ad solem horas exploramus, vbi extrema ferri pars
 expolita, non rubigine vitiata, hoc lapide confrica-
 ta est, quę semper Septentrioni obuersa polū com-
 monstrat, qui Epibatis, hoc est, viris nauticis *Leye*
een bootf- dicitur, quæ vox à deducendo nomen sortita est,
man. vt *Leydsman* ductor & comes itineris, cuius ad-
 miniculo

miniculo cursum dirigimus : veteribus Cynosura, *Cynosura*,
 ra denominata , atque Vrsa minor , longo vsu & *Vulgò Leye*
 experientia obseruata æquor sulcātibus, quoniam *nautis.*
 fixa est, & immota. Vrsa autem maior Elice voca-
 tur, cuius Cicero in Academicis meminit. huius *Lib. 4.*
 modi propemodum verbis : Meas cogitationes di-
 rigo non ad illam paruulam Cynosuram, sed ad
 Elicen & clarissimos Septentriones, id est, rationes
 has latiore spatio non ad tenue eliminatas, eoq; fit,
 vt errem & vager latius. Quo indicat, fusissima se
 confectari, ac laxatis velis diuagari latius: tametsi
 certior cursus sit, ac minus deuius, qui inspecta Cy-
 nosura perficitur : quod ipsum Aratus admonuit.

Hic Iouis altrices Elice, Cynosuraq; fulgent. *In Phæni-*
Dat Graijs Elice, cursus maioribus astris, *mi.*
Phænicas Cynosura regit: sed candida tota
Certior est Cynosura tamen sulcantibus aquor,
Quippe breuis totam fido se cardine vertit.

Desumitur autem Ciceroni hic loquendi tropus à *Simile Ci-*
 nautarum consuetudine, quorū alij, qui exactissi- *ceroni à po-*
 mē omnia student dimetiri, oculis in minorem vr- *lo desum-*
 sam sunt defixi, alij, qui minus rigidē omnia obser- *ptum.*
 uant, nec in vllis angustijs sunt constituti, vrsam
 maiorem intuentur. Ita Cicero, qui non vult ar- *Ciceronis*
 eta atque astricta confectari, sed latos ac spatiosos *locus in A-*
 Rhetorum campos obambulare, Elicen, seu maio- *cademicis*
 rem vrsam sibi, tanquam scopum defigit. ita enim *explicatum.*
 diuagari licet, ac longius progredi, vt qui nullis
 certis limitibus concluduntur : securior verò est
 velificatio, & certior, minusque digreditur extra
 stationem nauigium, vbi vrsa minor, (quæ propriè
 nostratibus Polus dicitur, populari voce *Leye*, hoc
 est, ductor in dirigendo cursu) inspicitur. Nostri ve-
 rò naucleri præter Polum, quem non oscitanter
 obseruant, Pixidem hanc versatilem continenter in-
 tuetur, cuius vsu & cōmoditate etiam intempesta

*Verforia
an recens
inuenta.*

nocte ac densissimis tenebris, atraque caligine, clauo affixi nauem dirigunt. An autem hoc instrumentum nauticū superioribus sæculis extiterit, an nostro id æuo excogitatum, non ausim certò pronunciare: hoc tamen mihi persuadeo, Plautinam illam Verforiam, aut eandem esse cum hac nostra, aut illi affinem: quanquam, vt opinor, hæc Pixidecula nostro iam tempore magis exculta sit, elimata, expolita, omniaq; exactius demōstret. Cū

Carthaginienses nauigandi periti.

autem Pœni ac Carthaginenses nauigandi periti vltra bis mille annos non solū maris mediterranei portus ac littora frequentarent, sed in Oceanum longius progressi, instructissima classe totum Mauritaniam ambitum perlustrarent: verisimile nō est, huius rei vsum illis defuisse: ne commemorem

Cap. 27.

Reg. 3. c. 10.

Tyrios ac Sidonios, apud quos, Ezechiele teste, maxima olim erat negotiatio, ac nauigandi peritia: ac præter hos, Solomonis naucleros, qui classe per mare rubrum ac sinum Persicum deducta, quā aditus in Indiam patet (Ophir Iudæis appellatam) immensam auri vim, ac simias, pauones, elephantos, gemmas adferebant, vt nunc Lusitani faciunt, qui hunc nauigationis cursum vix anni curriculo perficiunt. Quocirca non facilè cuiquam persuaderi debet, illis temporibus ignorata fuisse hæc velificandi adminicula, præsertim sæculo tam felici, tantisque artificibus industrijs, ac solertibus fecundo. Fieri autem potest, vt ob Barbarorum incursiones, vastitates, cedes, incendia, populationes, tam salutare instrumentum interciderit, extinctis etiam oppressisque artificibus: rursus, pacatis rebus, ac sopito tumultu bellico, cura atque industria hominum (quorum ingenia inuentioni rerum accommoda) postliminio in vsum sit reuocatum. Ita nō defunt, qui afferant, multa superioribus annis in vsum fuisse, quæ nobis nunc noua videntur, ac recens

*Multa in
rerum na-
tura exo-
lesunt.*

cens excogitata : quod ipsum Solomon constanter asseuerat. Quicquid, inquit, olim fuit, nunc est, *Eccle. i.* & simile illi, quod paulò post futurum : quicquid factum est olim, nunc existit, & illo intercedente *Solomoni nihil nouū.* postmodum renouabitur. Obiter nihil sub sole nouum, & si quid velut nouū ac recens ostēdatur, id priscis sæculis aliquādo extitit, nec futura est apud posteros memoria eorū, quæ nunc vigent, quoniā *Ars impressoria an vetusta.* interitura sunt, ac vetustate exolefcent. Sic nōnulla videtur olim fuisse imprimendi ars, vt quibusdā placet, ex vetustis picturis, sigillis, annulis, nominatis, in quibus literarū characteres graphicè velut typis expressi conspiciuntur: neque enim illi ætati cēlatores atque artifices defuerunt: quāquam, si à veteribus tale quiddam excogitatum sit, vt nemo debita laude fraudandus, fateri quisq; debeat, omnia minus fuisse exculta, nitida, subtilia, elimita, nec tam spectabili literarum varietate exornata atque expolita. Bombardæ quoque tormenta- *Bombardæ an olim fuerint.* que ænea ac ferrea, tum Sclopetas manuales cæteris habiliiores, ac magis tractabiles, vulgò *Pistoletten* oft *Sincroeren*, quod manu capulo illorū, tanquam clauo, admota; excussisq; è silice scintillis, in obuios detorqueant, superioribus sæculis extitisse, nonnulli ex Virgilianis hisce versibus contēdunt: *Aene. li. 6.*

*Vidi & crudeles dantem Salmoneæ pœnas,
Dum flammæ Iouis, & sonitus imitatur Olympi:
Quatuor hic inuectus equis, ac lāpada quassans,
Per Graiūm populos, mediāq; per Elidis urbem
Ibat ouans, Diuumq; sibi poscebat honores
Demens, qui nymbos, & non imitabile fulmen
Aere & cornipedum cursu simulabat equorum.*

Quanquam omnia ista dubia sint, nec certi quid de ijs statui possit, vt quæ fortè aliud quiddam designent. De Versoria verò alia est ratio: cū enim Polus ac Cynosura, oppositis obiectisque nu-

bibus, atque offusa caligine, oculis nauigantium se subducatur, ne semper sit conspicua, ita vt periculum vndique immineat: certò statui potest, in tanta olim nauigationis frequentia, illi ætati nō defuisse hæc velificationis adiumenta. Nec me fugit, Philandrum editis in Vitruuium commentarijs cum primis eruditis, in ea esse sententia, vt credat hanc Pixideculam, quæ chalybis ac magnetis vi polum, velut indice demonstrat, non ita multo retrò sæculis, in Campaniæ oppido Amalphis fabricatam. Verum ego existimo, id instrumentum non inibi, nec eo tempore repertum, aut nostra memoria excogitatum, sed interpolatum, hoc est, renouatione quadam instauratum, illosque artifices effecisse, vt exactè atque ad amussim, nullaq; sui parte claudicante nutanteque perpendicularo seu virgula, verticem cœli, hoc est, polum, qui duplici cardine se prodat, indicaret, quò cursu magis secundo atque optato successu quaquaversum naus dirigatur, omniaque ex voto atque animi sententia perficiantur. Quocirca veteribus huius vsus non defuisse, atque illius obseruatione maris spatia consueuisse dimetiri, Plautus expressè his versibus indicasse visus est, arrepta etiam nauigandi occasione, siquando res poscat celerem profectiōem.

*Philandri
opinio de
Versoria.*

*In Merent.
Scen. 5.*

*Ss huc item properes, Et istuc properas, facias rectius.
Huc secundus Ventus nūc est, cape modo Versoriam.
Hic Fauonius serenus est, istic Auster imbricus.
Hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus cōciat.
Ita non est quod quis ambigat, veteribus eundem
fuisse huiusce instrumenti vsus ac cōmoditatem.*

Quid canes agat in rabiem, & quo potissimum anni tempore, & qua ratione ijs mederi possis.

C A P. V.

CANES

CANES fidi hominum custodes, ac familia-
 res domesticique excubitores in rabiem aguntur,
 vel sole feruido, ac caniculæ ardoribus, vel hiber-
 nis mensibus gelu intensissimo. quoniam eo an-
 ni tempore acui atque acerbari atram bilem con-
 tingat, ac virus effundi, quod aspersione cōtactuq;
 exitiale est ac deleterium: æstate quidem perusto
 ab æstu solis sanguine, qui concepto contagioso
 spiritu inficitur: hieme verò quod sanguis concre-
 tus ac conglobatus, quique propemodum coagu-
 latur ac congelascit, computrescat, quoniam cor-
 pori inclusus non ventiletur: quò fit, vt ab eo gra-
 uis halitus & contagio emanet, qui spiritus vitales
 vitiant ac contaminant. Quocirca huic animanti
 ijs anni temporibus semper aqua offerenda, quam
 subinde lambant, præsertim cum per loca æstuosa,
 vel nimis gelida, exerta lingua hiantesque ore, se
 viatori itineris comites præbent, quo sanguis dilui
 possit atque irrigari, minusque ardore torreri. Co-
 lumella, quod & Plinius eius nomine non subti-
 cuit, censet catulorum caudas post diem quadra-
 gesimum, quàm sunt editi, castrandas, sic enim tu-
 tos fieri à rabie, hoc modo: Nerus est, qui per ar-
 ticulos spinæ perrepat vsque ad vltimā caudæ par-
 tem, is mordicus vnà cum postremo articulo pre-
 hensus, (quod etiam nostrates facitare video)
 aliquatenus eductus ac protensus abruptitur, quo
 facto nec in longitudinem indecoram porrigitur,
 nec foedum & enorme incrementum capessit, de-
 nique vt plurimi pastores asserunt, rabies arcetur,
 ab eaque tuti sunt. Alia etiam est cautio ac proui-
 sio, qua obtineri potest, ne canis vnquam effici-
 tur rabiosus. Subest linguæ catellorum neruus ver-
 miculi figura, rotunda teretique forma, vt etiam
 capiti humano, cuius cerebellū desinit in speciem
 quandam, terebini, qui ligno innascitur, quàm si-

*Sub æstu et
gelu canes
rabiunt.*

Canes a.

*quam ex-
poscunt.*

Lib. 7. c. 12.

Lib. 8. c. 41.

*Cauda ca-
num trun-
cata, non
rabiunt.*

*Canis & à
rabie præ-
seruetur.*

*Vermis lin-
gua canis
eximitur.*

X 5 millima,

millima. hic vermis linguæ exēptus, canes à rabie tutos præstat. Non dissimilis concretio ouillis pedibus anterioribus ac posterioribus inhæret parte, qua terram calcant, vermiculī subrotunda forma, lanuginosa intus ac crinita congerie, qualis est in rosarum spongiolis ac calicibus, quibus semen includitur, molli tenuique lanugine implicitū. ex-

Ouillis pedibus lanuginosa concretio subest. mi autem tale quiddam sæpius ex decoctis eius pedibus, teredini, qui vermiculati ac carioso ligno inesse solet, aut nucibus auellanis prorsus affine atque assimile. Quod si quis aut incuria, aut

huius rei ignorantia pedes ouillos ederit, quibus illa concretio non sit exēpta, confestim nausea, ac stomachi dolore afficitur, omniq; momēto ad ructus ac vomitionem incitatur. Persuasum aut habet promiscua multitudo, venenosum quiddam subesse huic cōcretioni: quod vt nō ausim certo asseuerare, aut ijs assentiri: ita facile crediderim, capillatam illam congeriem, pilosamq; lanuginem, quæ bisulcis fissisque ungulis inhæret, concoctioni officere, ac ventriculo negotium facessere. Opiliones autem, pastoresq; ouium ea sunt opinione imbuti, nullum hoc animante in cursu fore velocius, omniaq; quadrupedia pernecitate superaturū, nisi tale quiddam articulis, quibus se fulciunt, subesset: qua de re quid statui debeat, nō ausim exertē pronunciare: hoc tantum testatus, obseruasse me has

Ouiū natura in cura. pecudes fugitantes, vbi canes ac lupi prædæ inhiantes, illas infestantur, celerrimo quidem cursu se subducere, sed non lōgius progredi, ac mox respektantes subsistere, ea, vt opinor, ratione, quod præter pauidum animum & meticulosum, aliquid illas remoretur pedibus subditum, & quod anhelosæ sint, ac pulmonis vitij obnoxia: quod indicat arida tussicula, qua subinde infestantur: quod fit, vt longius producere cursum nequeant. Vt itaq; huic pecori

pecori tale quiddam subest, quod illi in cursu mor-
tam iniecit: ita sub canina lingua subdelitescit ner-
uosa, atque vt ita dicam, vermicularis quædã con-
geries, quæ à vermis specie atque effectu, quò ra-
biem infert, λύσσα dicitur, quæ vox & vermem & *Lyssa ver-*
rabiem significat: Vnde λύσσορ herba dicta, quod *miculus*
rabiem expugnet, ac canum more furiosos ac lym- *sub lingua*
phatos cõhibeat, etiam si ab ijs demorfos esse con- *canis.*
tingat. Quòd si catellis sectione id eximatur, nun-
quam efficiuntur rabidi, nec quenquã lethali mor-
te impetunt, minimoque latratu sunt infesti. in-
flammat autem huic animanti, atque incēditur
sanguis melancholicus, alijque circumfusi humo-
res, Caniculæ potissimum ardoribus, ac concepto *Canes quã*
ex putredine contagio rabiem furoremque concii- *do rabie*
tat, adeo, vt extumescēte lingua ac nervo, qui illi *conci- tan-*
subditus est, os spuma exitiali ac contagiosa saliu- *tur.*
redundet, quæ etiam contactu inficiat. Siquidem *Salina ca-*
cũm hoc animal notos ignotosque indiscrimina- *nis rabida*
tim adoriatur, si fortè vlli parti spuma aut saliu- *noxia.*
adhæserit, etiam citra morsum noxam infert, ac
perniciem: nisi confestim salugine eluatur. Cũ
autem venenati huius morsus multa sint excogi-
tata remedia, tum nullum magis præsentaneum,
quàm euestigiò dilatare vulnus, ac scarificata cu-
te, cucurbitulas copiosa flamma affectæ parti af-
figere, mox cataplasma adhibere ex porro, cepe,
allio, eruca, centauryo minori, absynthio, ac buty-
ro salito, melleque confectum. Vrina quoque im- *Remedia*
puberis fomenti loco applicata, virus elicit, nec *ad rabiem*
non Opopanacum, ruta, sal, ficus, brassica ruben- *canis.*
ti folio, vnà cum melle & butyro pistillo suba-
cta, læso membro admota. Nulla autem ratione *Morsus ca-*
incidenda vena. rapitur enim intempestiuo illo *nis vena in*
remedio virus in habitum corporis, ac continuò *cisionē notis*
vitalia corripit, humoresque ac spiritus inficit. *exigit.*

Quocirca

fricetur, adeò vt si partes neruofas, aut per quas arteriæ deriuantur, laniatu morfuque vulnerari contingat, vel fœda fpumantiq̃ue vlligine inquinari, cordi ac cerebro virus communicetur, ita vt cor vitiatò spiritu vitali, deliquio defectuque animi periclitetur: Cerebrum propter affectos neruos, qui ab ipfo producantur, furore atque amentia, mentisque alienatione ac rabie corripiatur. Si verò partes carnofas, quæ fanguine ex venis aluntur, affici contingat, aut morfu infeltari, mortiferum virus per venatum riuos ad hepar ac cor, reliquaque membra dimanat, ac quadragefimo die, aut paulò ferius rabie, metuque aquæ, ac pauore tentantur. Hoc autem meminiffe expedit, vt dextrè ac felici fuccellu, affectus huius curatio inftituatur, ne temerè patiaris vulnus coalefcere, ac cicatrice obduci, quod etiam in carbunculis ac bubonibus, alijsque in pefte tumoribus accuratè obferuandum; fiquidem fi vel fcintilla contagij inhæferit, incrudelcit malum, omniaque efficiuntur fæuio-
Virus Ge ad interna rapiatur.
Dies quadragefimo rabiei expofitus demor- sis.
Vulnus nō cū obdu- cendum in morfu.
Sinapismi & pulueris præcipitatis in mor-
 ra. Quocirca finapifmo aut puluere præcipitato virus eluendum. id enim vulnus, hiantemque plagam occludi prohibet, atque efficaciter venenum emungit. Interim per interuallâ, ac leniter humores melancholici expurgandi, quò furor vel prohibeatur, vel mitefcant, in quem vsum commo-
Vulnus nō cū obdu- cendum in morfu.
Sinapismi & pulueris præcipitatis in mor-
 dè ex diluto aut decocto exhibentur, Sena. polypo-
 dium, epithimum, helleborus, phillitis, afplenium, fumaria, bugloffus, & præfertim ea confectio, quæ
sis in mor-

Hamech infcribitur cum ferupo de epithimo
 ac fumaria, quæ in cæterorum etiam ani-
 mantium morfibz adhiberi pof-
 funt, quorum alij alijs funt
 nocentiores;

De

*De Auri naturâ ac viribus, & quo effectû polleat,
si quando in sanitatis vsum ac tutelam corpori
humano adhibetur.*

C A P. VI.

*Homo ca-
ducis affi-
ctur.*

*Auri sacra
fames.*

*Pecunia &
sus & ne-
cessitas.*

*Li. i. serm.
Satyræ i.*

INTER ea, quæ hominum cura atq; indu-
stria è terræ visceribus eruuntur, nihil auidius ex-
petit humanus animus, qui non solidis rebus in-
hiat, sed fragiles, fluxas, incertas, fugaces, caducas
persequitur ac consecratur, quàm aurum: quo ta-
men expleri, aut prorsus satiari nequit, etiam si id
affatim accumulatè sit consequutus. Præcipuus au-
tem auri, argentiq; vsus in eo consistit (nam Res-
pub. pecuniæ commoditate, vti corpus neruis, cō-
tinetur, eaq; omnis contractus, stipulatio, nun-
dinæ, pacta, conuentâ, mercatura, negotiatio per-
ficitur) vt necessitati inseruiat, atq; illa nobis com-
paremus, quibus subsistit natura mortalium, nec
vlla in parte carere possit, vt sunt vestes ac domici-
lia, quibus à vento nos auræq; iniuria defendi-
mus, res familiaris ac domestica, victus frugalis ac
moderatus, multaq; alia, quibus non minus com-
modè, quàm salubriter vitam transigimus. Reuo-
cat ad hanc animi tranquillitatem, ac frugales re-
rum vsus homines Horatius, optimus vitiorum
castigator, ac commonefacit, quid potissimū spe-
ctare debeant, quibus ferè avaritiæ vitium necessi-
tatis inuolucris tegitur:

Quid iuuat immensum te argenti pondus & aurum

Furtim defossa timidum seponere terra?

Nescis quid valeat numus? quem præbeat vsum?

Panis ematur, olus, vini sextarius: adde

Quæis humana sibi doleat natura negatis.

Quo indicat, omnia referenda ad vsus necessarios,
ad vitæ commoditatem, quibus si accedat in cul-
tu nitoreq; corporis decus, ornatus, mundities,
& quæ

& quæ viri propria, dignitas, mulieri venustas: nō *Vsus verū*
 equidem repugno, modò ne nimium exquisita *spectādu.*
 sint, nec in luxum ac delicias deuēgant, sed fru- *Frugalitas*
 galitatis ac temperantiæ limitibus concludantur, omniaque honestati ac decoro inscruiant. Ita e. *in reb⁹ spe-*
 nim magna ex parte affecti sunt homines, vt rebus *standa.*
 magnificis ac sumptuosis delectentur: cū natu-
 ra facillimis, quæque minimo constant, placa- *Natura*
 ri possit. Cæterū his omisiss, del metalli huius *modicis cō-*
 natura differendum, quod multis magnisque vi- *tentia.*
 ribus imbutum est. Siquidem aurum cum primis
 efficax præsentissimam vim obtinet in expugnan-
 dis sæuissimis morbis, atque instauranda valetu-
 dine, vbi illa collapsa est, ac detrimenta acceperit.
 Nam qui ex Venereo fœdoque contactu labem
 conceperunt, ac cōtagione inguinum infecti sunt,
 eius usu manifesto subleuātur. Elephātiāsim quo- *Aurū leprā*
 que, quæ vulgaris lepra censetur, expurgat, aut sal- *expurgat.*
 tem mitigat: dentes labantes ac minus stabiles, pu-
 trique vligine vitiatos firmit, omniaque oris vlce-
 ra ac pustulas compescit: ita quibus os olidum est,
 ac graueolentiam exhalat, consulere solitus sum,
 vt annulos ex puro ac sincero auro confectos sub-
 inde in ore gestent, præsertim qui ex morbo Gal-
 lico inuncti labiorum ac gingiuarum vlceribus
 infestantur. Virus enim eluit, atque eruptiones ex-
 iccat. Quod si laminas, auriq̃ue segmenta ac brā- *Auri in ci-*
 steas carnisbus elixis admiscere libeat, atque huius *bo vsus.*
 liquamen valetudinarijs exhibere: dici vix queat,
 quantoperè vires ac vitales spiritus erigat. Quo-
 circa macie tabeq̃ue confectos, aut immoderata
 Venere exhaustos ac delassatos huiusmodi deco-
 ctis reficio, viresque instauro: nec vlla sui parte hac
 ratione aurum fit deterius, aut attenuatum immi- *Aurum de-*
 nutumque eximitur, nonnunquam in turbida- *coctione nō*
 tum alucum, quem alembicum vocant, calēti focō *atteritur.*
 admo.

*Sextarius
libram &
Oncias octo
complecti-
tur.*

Ros solis.

*Cardiaci
morbi re-
medium.*

*Aurum cor
recreat.*

*Auri igni-
is effectus.*

admotum, conijci iubeo minutatim concisum capum, aut vitulinas carnes, atque aliquot oui lutea seu vitellos, tribus quatuorve lactis bubuli sextarijs perfusa, admixtis vnà cum auri purissimi, obrium vocant, segmentis, aut torque aureo, efficacissimis herbis, nempe radice Iringi, scolimi, sisari, cinaræ, carlini, cardui hortensis, eaque herba, quæ cum muscoso concretu fruticetur, à flauo ac rutilanti colore, aureisque guttis, quæ illi insident, Ros solis dicitur, denique palmulis, quos dactylos vocant, vuisque passis, exemptis vinaceis, ac pomis dulcibus. Ex quarum rerum congerie lento placidoque igni, stillicidio quodam liquor extractus, ac triduum soli expositus, in multos vsus asseruari potest. Siquidem deliquio defectuque animi sopitos erigit, ac spiritus reuocat, exangues, macilentos, tabidos extenuatos reficit: in Cardiaco verò affectu, ac sudore Britannico præsentanea vi pollet, atque in refocillandis cordis viribus cum primis efficacæ est ac salutaris, si cochleari mensura, aut plus paulò ita constitutis subinde exhibeatur: nec minori commodo atque vtilitate aurum foris adhibetur, vbi cor ingruente externa aliqua, vel interna ægritudine periclitatur. nam præter aspectum aureorum nomismatum atque annulorū, qui nō nunquam speciosa atque amabili gēma decorantur, oculosque pascunt ac recreant, si sinistrae manus digitus, qui infimo proximus est, in cordis affectibus, auro & croci momento defricetur, hominem sibi restituit, etiam si collapsio atque intercluso animali vitalique spiritu, propemodum exanimatus obmutescat, nec vllum vitæ indicium proferat. Aurum quoque candens atque ignitum, vino immersum præcipuis membris robur conciliat, ac facultates natiuas firmat: nam si quid mali internis partibus adhæserit, abstergit, consumit, abolet,

let, depascitur, partemque affectam ac morbidam vigore ac vitali spiritu imbuit. Foris quoque huiusmodi liquor adhibitus, impetigines seu lichenas, lepram, mentagram, porriginem, ozenam, polypum, foedissima narium vitia, morpheam, omnesque vitiliginis species, quæ cutem deformant, compescit, ac cohibet: præsertim si huic liquido pigmento ac plasmati nonnihil tartari commisceas, quæ est ex vino in dolijs lapidosa concretio. Omnes si. *Tartarus* quidem quamlibet foedas maculas abstergit, nam. *quid.* resque rubicundas ac verrucosas, mentum, genas faciem, frontem, (in quibus partibus impudenter, atque indecore, parumque ciuilitate huiusmodi eruptiones se proferunt) cohonestat.

De grandine porcorum alijsq; huius animantis morbis ac vitijs, quæ vulgari lepræ seu lazarisimo affinia sunt, vulgo ab insalubri ac morbo corpore habitu Onghans appellatur. Et qua ratione hac contagio expugnari possit etiam in hominibus.

C A P. VII.

QVONIAM suillæ carnes passim etiam apud *Quæ edu-* generosos quosque eduntur, nec est vlla propemo. *lia ex suil-* dum familia, cuius mensis succidia non infera. *la carne cõ-* tur, etiam à longinquo petita pernae ac petasones, *ficiantur.* quæque ex his conficiuntur tomacula, tuceta, farcimina: aliquid de huius animantis conditione huic operi inferendum putavi. Cum autem porcus luto ac sordibus delectetur, cœni que volubra appetat; in primis procurandum, ut cibus ac cubile illi mundum offeratur, si ex eo salubre alimentum consequi velis: nam si siliquis pabuloque sordido hoc animal saginare pergas, strumas contrahit ac scrophulas, totoque corpore grandinosum effici-

*Leuit. 11.**Deut. 14.**Grado por-
corum quis
morbus.**Leprosi ha-
bitus.**Caro melā-
cholicī suc-
ciparticeps
sapida est.**Quid Ae-
tius de por-
cis morbi.
dis statuit.**Lex de por-
cis mactan-
dis.*

efficitur, sic vt caro illius prorsus infalubris existat ac vitiosa, totumque corpus inficiat: Quæ causa fuit præcipua, vt Iudeis eius esus fuerit interdictus, ac porcinam degustasse nefas. Scrophulas autem & strumas, vt plurimum circa collum contrahunt, quoniam voraces sunt & gulosi, ac citra delectum in sterquilinijs quæque deuorant. Grandinis autem nomine insignitur is morbus, qui totum vndique corpus foetidissima labe contaminat: quod caro partesque internæ passim ramentis candidis velut grandine perfusæ sint. Occupant enim singula membra eminentiæ quædam subalbidæ, hinc inde cōspersæ, cuius certissima se indicia in lingua proferunt, quando porcarij immisso in fauces ferramento illos explorant, an tutò cædi ac laniari possint. Tale quiddā elephantici siue vulgares leprosi in facie totoque corpore exhibent: nā pustulæ, quæ in extrema cute erūpunt, albescunt ex melancholia in cinerē deusta. Est quidem caro istius animantis, quod hoc morbo infectum est, suavis ac sapida: at prorsus infalubris ac lepræ affinis, propter succi melancholici admixtionem. Sic caro ossibus proxima non prorsus insipida, aut palato insuavis, quod ipsa melancholici succi sit particeps. nam ossa ex tali succo concreta sunt, & coaluerunt. Quod aut homini lepra ac morbus Gallicus præstat, id huic animanti Grando ac strumosa collectio. sunt enim morbi affines, cognati ac familiares, nomine tantum discreti, re effectūque pares, vt etiam adnotauit Aetius medicus capite de Elephantiasi. Quocirca nequid incommodi ex huius animantis esu consequantur homines, salubri Senatuscōsulto cautum est apud nostrates, nequa scrophæ aut porcus mactetur, nisi exerta inspectaque lingua exploratū sit, an ab eo vitio liber sit & immunis. nā si verrucosæ se in lingua ac faucibus proferūt pustulæ, ac venæ liuescunt,

liuefcunt, nigroq; colore perfufa: funt, indicatiũ eſt, viſcera etiam praua conſtitutione teneri: itaq; aut non maſtandos iudicant, aut ſi imprudenter maſtatos eſſe cõtingat, defodiẽdos. Quod ſi nihil tale appareat, pronunciant qui huic cenſuræ deſtinati ſunt, ſalubrem eſſe porcum, atque eſui idoneum.

Quoniam autem huic animanti plerunq; aliquid *Porcorum* vitij ſubeſſe ſolet, quantumuis etiam ſanũ exiſtat, *ſetofa cutis* ob id populares noſtri primũ enecatos accenſis *adurenda*. ſtramentis adurunt potius, quàm feruenti aqua elixent. Si quid enim ſubter cutem inhæreſcat labis, aut cõtagionis, id ignis elicit abſumitq;, quod non equè faciliè aqua feruida perficere poteſt, omneſq; ſordes eluere. Curantur verò hoc modo inquinatę ſues, ſi ſtabulũ, in quod decumbũt, ſingulis diebus conuerſas, atque accuratè emundes, illasque diuagari patiaris. Quæ enim ſiluas ac nemora oberrāt, *Porci in ſil.* ac glandibus ſaginantur, magna ex parte inexer- *uis ſagatēs* citatis, ac cubili inclufis ſunt ſalubriores, minusque *ſalubrio-* morboſa aliqua affectiõne expoſitæ. Deinde affa- *res*. tim ijs aqua offerenda, quò ſe proluant, cui nõnihil ſalis admixtum eſt, interim cibo polentario, aut ſi quid ſolidi cibi illis exhibetur, admifceri debēt lau-ribaccæ contritæ. Concharum quoque hoc genus, *Mituli Vul* quo littora oræq; maritimæ apud nos ſcatent, mi- *gò Moſſe-* tulos vocant, vulgò *Moſſelen*, mirificè illas reficit, ſi len *porcio* affluentiore liquamine huius decoctum ijs obijcia *ſalubres*. tur. Flores etiam viniq; purgamenta ac feculen. *Flores Vinũ* ta proluuiẽs, quæ expreſſo vix ſucco, ac vinaceis *porcis ac-* eſt reſidua, in expugnando hoc morbo eſt præſen- *commodũ*. tanea, præſertim ſi furfur maſſaq; fermentata, vulgò *Mout* appellata, illi commiſceatur. Noſtrates autem nec huius animantis, nec hominum, quibus porci aliquando edendi ſunt, ſalubritati conſulunt. Nam Zythi ſiue Ceruiſiæ acidam corruptamq; fecem, atq; olidam proluuiem, quæ in imo

dolij residet, illi offerunt, tū rancida quæque, nempe poma ac pyra, quæ computruerunt, ac situ obducta sunt, quibus non liquefcit, aut dissoluitur grandinosa illa concretio atque interna lues, sed augescit potius ac vires concipit. Siquidem omnia impensè acida, vel melancholicis affectibus, qui hic vigent, aduersissima ob refrigerandi spiffandique vim, & quòd humores cogant, ac crassiores efficiant: ita biliosis seu cholericis cumprimis grata ac salutaria. Sic acetum quartanam auget, tertianam verò mitigat ac compescit, quoniam bilis feruorem reprimat, ac tanquam aqua vinū, diluit.

Acetū melancholicis noxium. Acida biliosis salutaria. Sunt apud Batauos, quorum regio piscosa est, atque aquatilibus fœcunda, qui piscibus illos alunt; quibus vè mirè pinguescunt: ita lardo carneque fluida ac minus solida existunt. Quanquam enim hoc alimento, porcorum corpora augescant, ac proceritatem consequantur: esus tamen horum insalubris, atque sapor alienus ac exoticus. Scio equidem in hominibus, qui elephantiasi seu lepra inquinati sunt, vulgò *Melaetsch*, frequenti ranarū palustrium usu hunc morbum domari. mitigat enim sanguinis feruorem, ac melancholiæ adustionem animalculum hoc aquaticum: nam quæ humi repunt, atque inter frutices ac rubos nidulantur, quæque non saliant, sed lentè progrediuntur, venenatæ sunt, hos *Padden* nostri vocant: Ranas verò viridanti tergo, ventre albescente, *poyen oft Vorschen*, quæ vernis mensibus coaxant: cūm rubetæ ac bufones reptiles, perexiguū sonum edant. Illæ itaque, quæ agiles sunt, atque identidem subsiliunt, huiusmodi morbis accommodæ, quarum etiam vsus ex iure capi heceticis, tabidis, macilētis, extenuatis cumprimis utilis, quemadmodum etiam testudinum, quæ à peltæ ac scuti figura *Schiltpadden* vocantur, Cancris quoque vulgò *Crabben*, Astaci, Squillæ, Locustæ

crustæ marinæ, Carabi, Gammari, populari voce
Creeften, Creustsen, Gaeruaert, Mituli, Mosselen, O-
strea, Oesters, Cochleæ, Cruyken, aliaque conchilia
 ac crustacea, feruidos adustosque humores refri-
 gerant ac diluunt, verum fluuiatiles conchæ ac can-
 celli efficacius marinis, quoniam istis falsuginis a-
 liquid admixtum est, qua quidem appetentiam ex-
 citant, ac palato gratificantur, sed magis exiccant, *Fluuiatiles*
 quocirca sanis maritimæ aptiores : inualetudine *canceri qui-*
 autem affectis, omnibus fluuijsque exemptæ salu- *bis & suis.*
 brior. Inter ea autem, quæ testacea sunt vel cru-
 sta integuntur, precipuam laudem merentur Can-
 cri fluuiatiles, qui non specie, sed effectû à mariti-
 mis differunt, dorso elatiore ac subrotundo, qua-
 tuor ab utroque latere, geniculatis pedibus, qui sex
 distincti sunt articulis seu internodijs, ima sui par-
 te aculeatis, quæ venantium manibus pedibusque
 velut cuspidem infigunt flexibili agilitate: nam se
 horum adminiculo dextrorsum ac sinistrorsum
 proripiunt, ubi insidias subodorantur incredibili
 sagacitate, quod, ut opinor, vel mirè oculati sint,
 vel auriti, quamlibet enim silenti tacitoque ingres-
 su illos insecteris, ac venando persequaris, subito
 præsentunt, ac confestim se luto obruunt, oculis-
 que hominum subducunt. Præter quatuor autem
 illos pedes aut exprorecta utrinque brachia, primo-
 re parte, qua oculi prominent ac collucent, duo se
 proferunt denticulati forcipes, quibus firmissimè
 obuia quæque comprehendunt, atque atroces mor-
 sus captantium manibus inferunt, ita ut membris
 affixi, ægrè auelli queant. Cæterum cum mira
 sit aquatici huius animalculi astutia ac calliditas,
 tum in eo maximè obseruatur solertia, ubi ostreis
 insidiatur, atque ex ijs escam venatur, siquidē cal-
 culos atque lapillos patulæ hianti que testæ ingerit, *Cancrorum*
 ita ut occludi nequeat, mox dentato forcipe piscu- *astutia.*

Y 3

lentam

lentam carnem abradit atque elicit, illoq; alimen-
to suauiter ac securè, nulloque vindictæ metu frui-
tur, quod etiam polypus piscis facit. Hoc genus
Cancris tabidis ac macie confectis præsentanea vi
auxiliatur, vbi accuratè abluti in aqua hordei deco-
quantur, nec minus singulari occultaque virtute
Cancris ra- pollent in expugnando exitiali Canis rabidi mor-
bidi canis su, Cancris ita in patella deustis ac concrematis, vt
morsum cu comminui atque in puluerem redigi possint, eoq;
rant. exhibito cochleari mensura, cum gentianæ radice,
ac thuris momento, quod antidoton frequentius
iterari debet, ac per sesquimensem continenter as-
sumi, quo rabies atque aquæ pavor propulsetur.
Hæc de testaceis & quæ crusta integuntur, verbo-
sius à me sunt enarrata, quò quisque intelligat, nō
modò porcorū morbos his expugnari, sed hæc ap-
tissimè melancholiæ, adustisque humoribus, atque
Ex testace- alijs plerisque affectibus accommodari. Verum in-
is, quæ sa ter Cancros, aliosq; crustaceos discrimen statui de-
nis, quàm bet, siquidem fluuiatiles extenuatis ac macilentis
enfirmis ap mirifice adminiculantur, quòd humectent, atque
tores. humorem natium, quo corpus nutritur ac subsi-
stit, & quem calor insitus habet, obsequentem ad-
augeant, adhibito vino dulci ac calorifico, cuius ad-
iumento concoctio perficitur, omniaq; exactè ela-
Cancris ma- borantur. Marini verò, qui Oceani vel maris Me-
vini effe- diterranei littora perreptant, ac crepidines perse-
ctum. quuntur, cum sanis, tum ijs, qui insalubri sunt cor-
poris habitu, ac vitiosis humoribus oppleti, aptio-
res: nam cum falsugine quadam imbuti sint, vt e-
dendi auiditatem excitant, ita excrementa super-
uacua exiccant, ac putredini humorum obstant,
quod in carnibus piscibusque sale confricatis ob-
seruari potest, quæ diutius asseruantur, ac serius cō-
putrescunt. Quocirca non inconsulto facit Bat-
taui ac plerique Belge, tum maxima Germanorum
pars,

pars, quæ ad Aquilonios tractus deurgunt, quod *Germani* sale & aromatibus, nēpe zinzibere, pipere, & quod *sale & aro-* granum paradisi vocant, vulgò *Greyn*, caustica vi *matris dele-* & adurenti, aliud à Cardamomo affatim vtantur. *stantur.* Hac enim ratione minus pituitosi efficiuntur, aut excrementis scatent, minusque, vt ferè conspici so- *Simile à* lent, opimi atque monstrosè obesi; liquefcit enim *sale, quo li-* salitis adeps, vt limax insperfo sale. *maxliquefc-*

cit.

*Cur Belgæ, vbi nox molestè ac tumultuosè, parūq;
ex animi sententia transacta sit, queritentur Io-
annis Baptista noctem sibi obtigisse.*

C A P. VIII.

NATALIS dies Ioannis Baptistæ, cuius vite *Luc. 7.* integritas insigne elogiū à Christo promerita est, non solum Iudæis ac Christianis, sed Mauris etiam *Ioannis Ba-* ac Barbaris, quique à nostra religione alieni ac Ma- *pistæ dies* humeto addicti sunt, celebris est & sacrosanctus, *memora-* tametsi nonnulli huius noctem superstitioso quo- *bus.* dam cultu, congestis lignorum aceruis, accensis- que ignibus, vt Corybantes ac Cybeles cultores, strepitu ac furiosis clamoribus transigant: quin & impuberes congestis collisisque ignitis carbonibus bombos ac crepitacula excutiunt. Nonnulli gentili superstitione statuæ prouoluti, ab epilepsia se tutos fore confidunt, quibus accessit ea persuasio, vt si placidè huius Diui statuam adire possint, nec inconditè vociferentur, aut rabiosis clamoribus illi insultent: toto anno ab hoc morbo futuros liberos: Sin Diui caput, quod osculandum offerunt, dentibus lacerare tentent, ac maledictis incessere, singulis mensibus, quod ferè ex lunari decursu euenit, hoc morbo miserè diuexandos, quanquam maximæ imposturæ huic rei

Y 4

subellq

subesse solet. Et cum hæc gentilitia sacra nocturno
tēpore perfici solēt ex vetusta cōsuetudine, ne dica
inueterato errore, enatum est Prouerbiū, vbi nox
tumultuosè transacta est, nec vlla pars quieti data,

Prouerbiū Ioannis noctem transsegimus, *VVy hebben sint Ians*
extumultu nacht ghehad, Hoc est, Tota nox nō solū in som-
nocturno nis fuit, ac peruigilata: sed grauis ac molesta stre-
desumptū. pitu, tumultu, clamoribus inquieta. Olaus Magnus
Lib. 15. c. 10. qui res Gothicas amplissimè, licet minus cultè pro-

Matth. 3.

sequitur, refert natalem noctem Ioannis Baptistæ,
qui fuit prodromus, hoc est, præcursor atque emis-
sarius, aut quoniam vox clamantis sit in deserto,
præconis Iesu Christi mirè celebrem esse illi genti
atq; illustrem, magnaq; pōpa trāsigi: Omnis enim
generis sexusque homines turmatim in publicum
concurrunt, extructisque luculentis ignibus atque
accensis facibus, choreis tripudijsque se exercent,
nonnulli laudes heroum ad lyram decantant, vitia
maritorum traducūt, fœminarum dedecora pro-
palant, nullos non scommate, conuiuijs, dieterijs,
dentatis salibus impetunt, magna que licentia ob-
uios quosque laceffunt, ac liberius perstringunt, vt
solent olim in sacris Eleusinis: nam ex Hellenismo
siue Græcorum ac gentium vanitate multi erro-
res vel relictī sunt, vel in religionem Christianam
irrepserunt. Sic procures Aulici, & quotquot vena-
tioni dediti sunt, Hūbertum olim venandi studio-
sum insanis clamoribus colunt ac venerantur, ad-
cō, vt furore percitos credas, dum canum latratus
ac rabidos sonos imitantur, obambulante interim
patera oppleta vino, aut perpolito cornu capacita-
te sextarij, ex vetusta & Gentili Germanorū con-
suetudine, teste Cæsare libro sexto belli Gallici. Sic
homines superstitiosi præpostero cultu Diuis blan-
diuntur, ac se illorum fauorem demereri credunt:
cū nec horum vitam imitentur, aut mores expri-
mant,

*Præpos-
tus Diuo-
rū cultus.*

mant, nec vlla parte ipsorum vestigijs insistant, qui cultus Deo ac Dijs est gratissimus. Non minus *Martine. lia festa.* ridiculos habet cultores Martinus, cuius in pauperes atque egenos liberalitas, non ad frugalitatem ac munificentiam, sed ad luxum, ad profusas epulas, ad ineptas cantilenas quosque inuitat. Quod verò Ioannis Baptistæ sacra tanto tumultu ac superstitione peragantur: hinc emerisse puto: quoniam historia Euangelica describit natalem viri huius diem lætum, faustumque & plausibilem futurum quàm plurimis: quo non designat externos animi motus, cum & inaniter & effusè exultat animus, ac gestienti lætitia perfusus est, sed internam ac solidam stabilemque lætitiā, quæ concipitur ex tam salutari Euangelij promisso, quo angelus denuntiat, iam dudum expectari Messiae ac Seruatoris, à quo cuiusque salus dependet, aduentū, atque huius præconem futurum Ioannem, qui primus baptizandi munus inchoauit, quod postmodum perfecit atque impleuit Christus, qui baptizat Spiritu sancto & igni, cuius vi transformari homines contigit, atque ad cœlestia perducī: conceptaq; salutis fiducia per mortis illius ac resurrectionis mysterium illi inferi atque vniri. Quæ res ob lucem exhibitā, salutemque restitutā, non vulgari gaudio omnes afficit, magnamque subsilendi occasionem præbet, non ea ratione ac modo, quo passim imperita multitudo ac vulgus ignobile tam ineptos stolidosque ludos exhibent: quāquam hæc superstitio, quæ multorum animos mentesq; hætenus occupauit, iam exolescere incipiat atque antiquari. Siquidem iam sentire incipiunt homines paulò cordatiores, ac melius edocti, colendum placandumque Deum, ad quem per Christum aditus, pietate ac religione, iustisque precibus, nō contaminata superstitione, non gentili vanitate, aut

*Luc. 1.**Matth. 3.**Lætitiā solidā.*

Esa. 12.
Superstitio
quid.
 cælis hostijs, alijsque rebus, quæ non exigit, aut ab eo præscripta sunt. Nam superstitio veræ religionis imitatrix, atque ex vitiosa æmulatione, anilis affectio, ex imbecillitate mentisque inopia, atque ignorantia Diuinitatis emerfit, quo fit, vt cum animus fluctuet, ac sit instabilis, vacillans, inconstans, varius, lubricus, nec vlla cognitione aut Dei fiducia imbutus: quem potissimè imploret, quò se conferat, cui se addicat, suamque salutem committat, & à quo successum, sanitatem, mentemque pacatam consequatur, prorsus ignoret. Quod eo fit, quoniam à scopo sit aberratum, nec illum homines consecrantur, qui hæc omnia cumulatè præstare & potest & vult, nempe Pater cœlestis & Iesus Christus, cui omnis potestas commissæ est, & in quem referri vult Deus omnes nostras cogitationes, spem, fiduciam, charitatem, & quæ nobis ad consequendam salutem sunt necessaria. Nec sustinet Deus, vt Esaias ait, gloriam suam ac laudem sibi debitam in alium transferri, aut cuiquam attribui, nec vllum cultum aut religionem constitui, nisi in ijs rebus, quas Christus ex ore Patris nobis enarrauit: qua de re innumera extant in Biblijs testimonia, nec minora apud Orthodoxos, cum Latinos, tum Græcos, quæ dilucidè commonstrant, qua ratione Deus coli atque adorari debeat, qua Diui ac Christianæ professionis assertores, ac propugnatores inuicti venerari, qui nihil non contumeliarum Christi nomine perpeffi sunt, ac sustinuerunt.

De

De Salis conficiendi ratione singulari atq; inaudita, eiusq; natura, effectu, viribus, vsu & differentijs: Obiter herbarum aliquot maritimarum, quæ falsuginoso succo imbutæ sunt, & ex quibus sal elicitur, consideratio.

C A P. IX.

QV ANQV AM de natura Salis, eiusque vsu necessario, paulò antè disserui: facturum tamē sum operæpretium, si vberius ac fusius de salubri hoc condimento, sine quo omnia edulia insipida sunt & insulsa, verba faciam. Principio hoc cuique testatum cupio, præsertim quibus familiæ onus ac rerum domesticarum cura incumbit, tum ijs, qui ciuitates, castra, arces, propugnacula incursionibus exposita, tueri debent, ac præsidio munire, eaque comæatu instruere, Salem marinum recensco. *Salis habendum, atque à sordibus non ita pridem expurgatū, dū dele-*
asseruandis carnibus piscibusq; minus idoneum. Etus.
 Decoquitur autem atque apparatur apud Zirizæos, compluresque Zelandiæ ciuitates, æstiuis mensibus, cum feruescit Sol, cuius vi maximè falsescit Oceanus, candoris eximij sal in frixorijs patinisq; *Oceanus a-*
state ma-
gis falsescit.
 capacioribus aqua marina oppletis, subditis accensisque glebis bituminosis, nostri *Turf* vocant, qui *bus sensim ac paulò melius omnia perficiuntur in*
Salinis, quàm congestis sub cacabo lignorum sar-
mentis, ob flammam ex fornacis faucibus pericu-
losè erumpentem. Quòd si mox à tepente foco, aut
post dies aliquot in vsum depromatur, citò lique-
cit, atque in falsuginosam saliuam dissoluitur, sic
vt limosam quandam viginem rebus salitis obdu-
cat. Ita Sal, qui primùm ex calenti feruida que pa-
tina aut labro ferreo eximitur, nec vetustate in-
duruit, aut concretus est, cum citius, quàm par-
est,

est, in salilaginem liquecat, secus quàm vetustus, minus aptum iudico saliendo condiendisque edulijs. Quocirca qui carnes ac salsamenta, saperdas, asellos, rhinnos, phocas, haleca, haringos, qui sunt thrissarum generis, succidiam, perennare velit, hoc est, in sequentem annum, aut multam ætatem Trissagnum asseruare, denique minus rancida in exteris longipiscis generis, geque dissitas regiones deuehere, vetus sal meminerit huic negotio accommodatius. Maiores nostri olim salem confecerunt vberissimo sanè questu, non ex aqua marina Solis ardore in salem concreta atque indurata, quale ex Hispanijs & Gallijs ad nos perfertur, sed ex maritimis glebis exustis atque in cinerem reductis, quem insula aqua minutatim in salem reducebant splendidum ac nitentem, *Zelofiziltzont*, populares atque indigenæ denominant à glebis falsugine imbutis, vnde id elicitur. Nec alio salis genere tota Belgica ad nostram vsque memoriam vsa est. Qui conficiendi Salis modus cum inducto externo exolesceret, excogitatus est alius non minus quætuosus. Siquidem aduecto ex Hispanijs atque Aquitanico sinu, rudi ac nigricante sordidoque sale, exempto limo, excoctisque sordibus, candidissimum id nostrates efficiunt, rebus asseruandis aptissimum. Utuntur quoque Salinatores nostri alio cōcoquendi salis modo à superiore non multum diuerso. Nam tertio aut quarto quoque anno, confracto foco atque area, *den heert* vocant, furca cui capacissima sartago ac patina incumbit, subditoque igni incalescit, glebas ac fragmenta, quæ ex perstillante falsugine ac muria falso liquamine affatim imbuta sunt, in patinam conijciunt, eaque comminuta salo macerant atque elixant, post horas aliquot subsidente limosa fece ac sordibus, paxillo candidissimum sal eliciunt. Id genus *Clynzont* nominant, vel *Clinzont*, quod glebæ inter se collisæ

*Quo sale
salsamēta
conseruan-
tur.*

*Trissagnum
piscis gen.
Salis confi-
ciendi in-
audita ra-
tio.*

*A Sale Silt
& Solt, & de
Soldatē
Germani-
cæ.*

*Salem Ze-
landis quo-
modo can-
didum effi-
ciant.*

*Salis ex gle-
bis cōfectio.*

*Quid Ze-
landis Clyn-
zont.*

collisæ propter duritiem, vt silices, sonitum clangoremque edant. Hoc genus Salis vt mensis eleganter infertur, easque exornat, atque ad multos vsus est efficax : ita conseruandis condiendisque rebus minus aptum. Ob id bouum tergora, ac tegmina coriacea illo sale, vt etiam marino rudi defricant atque obruunt. Quocirca Senatuscōsulto cautum *Senatuscō-* est, nequis eius conditionis salem diuendat, nisi in *sultum, ne* terposito iureiurando attestetur, se non pro *sal adul-* sine *retur.* ro ac natiuo, qui ex marino eiusque muria confectus est, sed pro fossili ac factitio venum exponere, nequa fraus aut impostura subesse possit. Nā cum niuei sit candoris, atque omnes optimi salis dotes exhibeat, non facile ab ignaris internosci potest, nec discrimen obseruari, nisi ex rebus, quæ illo condiri solent, experimētum sumpserint. Citius enim falsamenta atque alia quæque hoc Sale obruta ac confricata subrancida efficiuntur ac subolida, vbi in multam ætatem asseruare visum est. Eandem naturam effectumque obtinet, quod nostrates, quoniam exigua infusa aqua marina diutius torretur atque aduritur, *Braedtzout* vocant, sed splendidi *Sal torri-* dum, lucidum, speciosum, friabile, crustosum, la- *dus, Belgi-* tis squamosisque ramentis ac laminis stellanti ful- *cè Braet-* gore radiatis, quod mirè à Flandris ac Brabantis *tzout.* expetitur, cum assidue, tum maximè in vsu domestico, siquando sumptuosis epulis, magnoque apparatu mensas instruunt. Cum enim splendet ac spectabile existat, oculisque etiam à longè gratum sit, ac blandiatur : regales magnificasque mensas mirificè exornat. Morfibus id rabiosi canis cum mel. *Salis effica-* le efficaciter adhibetur, scabiem impugnat, tumor *cia in mor-* res cum fermento, melle & butyro, atque adipe suil- *su canis ra-* lo perrumpit etiam illos, qui grassante peste in alis *bidi.* atque inguine se proferunt. Ex sale autem cum aqua marina confecta muria aut salisilago, præsentanea
vi am.

vi ambustis vim igneam, atq; vrentem feruorem extrahit, doloresq; intentissimos placat ac mitigat, vel ex puluere bombardico, vel oleo, pice, aqua feruida, prunisq; accensis, præsertim si tenui peplo salilagine imbutò perustæ partes foueantur. Huiusmodi enim irrigatione ignea vis eluitur, atque acerrimi cruciatus consopiantur. Malè autem consulant sic affectis, qui frigida ac reprimentia membris applicant. ita enim referiunt, non extrahunt, nec eliciunt ignitum ardorem, eumq; magis infligi partibus contingit. Quocirca inter initia nihil salugine efficacius, vulgò *Pekel*, vel recens confecta, vel quæ butyro incumbit, fomenti loco applicata. Cui viribus par Smegma, vulgò Sapo, Belgicè *Zeepe*, quo vestibus ac linteis sordes eluuntur, confecto ex eo linimento cum melle & butyro. Aqua quoque, in qua rapæ decoctæ sunt, tutò adhibetur, quæ vim magis efficacem concipit, si non nihil calcis viuæ in illam dissoluas. ita enim lixiuij modo, adhibita ardorem compefcit, & absque morfu desiccatur. Cæterùm cùm aliquot salis genera paulò ante recensuerim: de fastitio illo differendū, quod in legitimi salis inopia, huius vsum nobis præstare possit: vocant hoc genus Arabes Salkali ab herba maritima, quibus littora nostra abundè scatent. Enascuntur autem apud nos passim aliquot herbæ saluginoso succo imbutæ, ex quibus Sal, si aliàs denegatum sit, facile elici potest, atq; in domesticum vsum depromi: qualis est Portulaca marina Halimo affinis, vt etiam admonet Mathiolus in eruen-
dis herbis acer & industrius. Hanc nostrates æstate desinente lectam condiunt, ac murja asseruatam, aut rudi sale obrutam in hibernos vsus reponunt, vt Hispani oliuas, cappares, crithmon, empetron. Excitat enim appetentiam, ac fastidia nauseamq; discutit, si quando ventriculus pituitosis humo-
ribus

*Salsugo am-
bustis vis-
tis.*

*Ambusta
refrigeran-
tia nō exi-
gunt.*

*Smegma
ambustis
idoneum.
Calx cum
aqua rapa-
rū ignitos
dolores pla-
cat.*

*Salkali Sa-
lis genus.*

*Mathioli
industria.*

ribus oppressus, vel etiam biliosis, cibum respuit. Tota autem herba, vsque ad seminis, quod minutum est, ac racematim dependet, maturitatem, portulacam illam prægrandem hortensem ac satiuam refert: quam Patricij etiam sale rudi ac scabroso obruunt ad excitandam cibi auiditatem. An au- *Portulacæ*
tem hæc Portulaca marina Halimi nomine sit de- *marinæ cō-*
signanda, nondum statui, cum illa famem excitet, *ditura*
iste arceat. Verum in alpibus nostris arenosis fru- *Halimi le-*
tex emergit, ac virgultum duorum aut trium cu- *gitimi de-*
bitorum altitudine, oleæ folijs, quæ vticis modo *scriptio.*
longas habet virgas, lentas ac flexibiles, fronde o-
leam repræsentans, sed folio minore ac subrotun-
do, supernè viridi, infernè imaquæ sui parte, qua
terram inspeçtat, albescente ac cæcio, fructu folli-
culari, non dissimili verticello, ab instrumenti mu-
liebris similitudine. nam spōdyli seu verticuli, vul-
gò *ſvoruel*, ima parte fusis commodius torquen- *Verticulus*
dis rotandisque adhibentur: Qui frutex prorsus ad *quid.*
Plinij ac Dioscoridis Halimum accedit, in repri- *Halimus*
menda arcendaque fame præcipui effectus; abolet *famem ar-*
enim appetentiam vitiosam atque enormem, qua *cet.*
ferè mulieres circa tertium à cōceptu mensem in-
festari solent, & nonnulli conualescentes, quo-
niam ventriculus noxijs humoribus atque acida
pituita imbutus sit: quò fit, vt canina appetentia
diuexentur, ac bulimiæ, hoc est, edendi auiditati,
quasi bouem essent deuoraturi, obnoxij, vt scemi-
næ vitio, quod Picatio dicitur, qua alitis huius mo- *Picatio*
re carbones, testacea, mali Punici putamina, aliaq; *morbis sem*
esui inepta deglutiunt: Quibus vitijs Halimus fru- *Cista.*
tex cōmodè adhibetur, ab effectu nomen sortitus,
folijs oleris more, cum pingui iure, nullo sale ad-
mixto, decoctis, ita enim obtundit subacerbos illos
humores, qui minus naturalem appetentiam ex-
citant, quod etiā ad morsus ac dentibus tritus præ-
stare

*Atriplex
marina.*

stare creditur, vt nōnulla naribus tantum admota animi deliquium discutiunt, accor fouent & recreant. Atriplex verò marina colore squallido atque inamabili, in aggeribus Zelandicis nusquam non obuia est: verum non assurgit in vllam altitudinem, sed sessilis est, atque humi decumbit.

*Brassica
marina seu
Soldanella.*

Brassica autem marina, quæ Germana Soldanella statui debet, quam nostrates indigenæ malè portulacæ marinæ adscribunt voce gētilitia *Zoulte nelle*, à sal-fuginoso sapore, Alpibus Zelandicis copiosè prouenit, halimo, crithmo, empetro, anthillidē, iringio confinis ac contermina; gaudet autem ipsa aura maris, sed tamen illo non irrigatur, nec perfunditur, vt alga, de qua postea. Herba hæc humi serpit

*Brassica
marinæ de
scriptio.*

longis flagellis, lentis ac viminosis cauliculis lacte madidis, folijs rubore perfusis, subrotundis, semine in calicibus subrubētibus nigro, loculis incluso, vtuntur ea ad deijciendam aluum, iure pingui elixata, quo ob acrimoniam atque amarum falsum, quæ succum stomacho minus sit infesta. Cæterum

*Herba Ka-
li alia à
Trago.*

herba Kali Arabibus vocata, nulla apud Zelandos vulgatio: ex ea siquidem olim maiores nostri vnà cum cespitibus ac glebis falsuginosis, ac bitumine quodam imbutis, candidissimum Salem confecerunt, ea ratione ac modo, quem paulò antè indicaui. Est autem herba in infima maris nostri crepidine, quam Oceanus alluit, totoquæ Zelandiæ tractu

*Kali seu Se-
di marini
descriptio.*

copiosissima, quam ego Vermicularem vel Crassulam, vel Ayzoon vel sedum marinum vocitare soleo, Caule palmari, erecto, firmo, tereti, geniculato, atque internodijs distincto, vtrinque multis agnatis cauliculis rotundis, læuore perpolitis, atq; in se compactis, qui exemptiles videntur, vt equiseti seu caudæ equinæ, folijs, qui ex caule singulari emergunt, eoque stipati sunt, carnosiss, crassiss, succo turgidis, crassitudine arundinis, nobis *Riet* dicta, quæ

quæ inambulantium pedibus moram iniiciunt, ac gressum remorantur, sonitumque ac fragorem in promouendis pedibus excitant, radice exigua, gracili, tenuiter capillata. Tota herba ab ima sui parte ad cacumen vsq; eleganti ac pellucido virore perpolita est, quæ nec hibernis quidem mensibus exolefcit aut emoritur, sic vt laquearibus ædium affixa absque ascititio vlllo liquore diutissimè vireat, vt Aloë. est enim mirè succulenta, atque natua humiditate affatim imbuta. Nostrates, quòd Cancris infesta est atque impedimento, *Crabbequel* vocât. *Kali herba*
 Nam cùm densius fruticetur, cursum illis remoratur, ac difficilem transitum præbet, ita vt agrè extra hanc se explicare queant, vbi homines illos venantur, atque ad escam expetunt. Herba hæc *Kali herba*
 pecori ouillo gratissimum & saluberrimum pabulum est. Nam cùm hæ pecudes cœli statu humido *onibus gratissima.*
 hydropisi ac tumoribus strumosis obnoxie sint, nostri *den Bot* vocant, huius herbæ pastu recreantur, ac malum discutiunt. Est enim salissima herba, vt quam aduentante Oceani æstu, continenter *Salsa herba medetur morbis*
 aqua marina irrigari cõtingat ac madescere. Quò fit, vt subinde conspersa speciosius adolescat, ac fruticetur densius. Qui autem hanc in condimenti vsum asseruare volunt, cõsulo, vt modicè decoctam aceto minus acri potius, quàm muria aut falsugine cõdiant, aut rudi sale obruant, vt portulacam: Cuius vsus pituitosis salubrior, atque obesis, quàm biliosis aut macilentis. Subest huic herbæ solo, omnibusque propemodum agris maritimis: primùm terra argillacea, lenta, tenax, glutinosa, quæ contractata manibus adhærescit, nec fatiscit, aut facillè excutitur;

Sed picis in morem, ad digitos lentescit habendo. Georg. 2.
 Adeò, vt vbi vestes commaculauit, egrè eximi eluique possit, *Cley* nostri vocant, à lentore, Brabantibus *Cleuen*
 Z *Leem:*

deductum, quod inhaerere est. *Leem:* hanc sequitur bituminosa quædam concretio ac subterranea congeries, Darri, vt aliâs retuli, vocata, ex qua, tanquam fodinis, glebas eruunt indigenæ nigras ac pinguedine imbutas, quæ accensæ, vt aridi cespites, vtriflimos calores excitât, atq; in cineres redactæ, saloq; perfusæ materiam ac fomentũ olim nostratibus præbuerũt conficiendi Salis. Sed is modus iã in dissuetudinẽ venit, ob maximã copiam, quæ ex Gallijs atque Hispanijs ad nos cõuehitur: qui tamen facilẽ in vsum reuocari posset, si externus Sal hostili odio denegetur, aut ex quauis alia causa, eius copiã nobis deesse cõtingat. Quocirca non omninò operã me luisse puto, qui exoletum, ac iam pridem antiquatũ hunc cõficiendi Salis modũ in memoriam postliminio reuocãrim: quo aliquando, si res poscat, instauretur. Ceterũ cum in maritimarũ stirpium ac fruticũ mentionem inciderim: de Alga nonnihil inferendum.

Rẽbertus Dodoneus.

Artificia. lis promontoriũ descripio.

Moles & promontoria Caput vocantur.

Siquidem hanc impensẽ a me sibi demonstrari optauit Rẽbertus Dodoneus Medicus Mechliniensis vir in illustranda re herbaria, arteq; medica exercenda sagax & industrius. Eriguntur passim locis maritimis moles ac propugnacula fluctibus opposita in ipso statim aditu, primoq; portus accessu, ex trabibus, sudibusque rectis ac transuersis, quæ præter saxa immensi ponderis, stabiliendo operi iniecta, fascibus ac longurijs, cratibusq; inter se cõtextis atq; implicatis fulciũtur: refert autem hæc machina eminentis promontoriũ imaginem, ac nauibus fidam tutamque stationem præbet. Caput hanc structuram non solũ nostrates, sed Itali quoque & Hispani vocant, siue arte cõstet, siue natura: eoq; etiam nomine in Cosmographicis descriptionibus designatur. Huic Alga copiosẽ vndique adhærescit, quæ tametsi vilis sit & abiecta, quod præter Proverbium Virgilius etiam adnotauit:

Horri.

*Horridior rusco, proiecta & silior alga.**Alga & silior*

Aliquem tamē in Medicina vsum habet, siquidem dolores podagricos atque articulares mitigat, expurgato primū corpore, inflammationes discutit, in frigidat atque exiccat multo efficacius, quam lens seu lenticula palustris, quę est velut muscolum atque stagnantis excrementum, colore viridi, anseribus anatibusque gratissimum pabulum. Alga autem cum plures habeat differentias, tum illa, quę nobis vulgaris est, ramosa spectatur, lubrica, carnosā, geniculata, bullis atque appendicibus prætumidis ac racemosis, quę primoribus digitis cōpressæ crepitant, ac sonitum edunt, vt senæ folliculi. Cum autem Alga hæc membraneo folio existat, folliculis turgidis, flatuque distentis, lucidis, ac leuore petropolit, magna parte fluitat, atque aquis supernatat, quibus destituta fessilis est, ac flaccescit, sarmētisque ac sudibus, seu pedamentis tanquam iners & ignaua incumbit. Color verò huic herbæ rufus est, obtusus, fuscus, rauus, qui constat ex mixtura fusci & nigri inter cæsiū & flauum, saturatę umbrosęque viriditati affinis: sarmentis verò ac pallis, qui muniendis aggeribus in littore adacti sunt, tenaciter adhærescit, tanquam visco aut glutine (nullo radicis adminiculo illita atque implicata) ita vt ægrè auelli queat. Altera Algæ species, quę marina aqua subest, vt stagnis ac paludibus vlua, eaque stipata se fulcit, folio fœniculaceo est in capillamenti tenuitatem extenuato, colore inamabili, muscoso quodā ac villoso concretu, nostrates & Goer, nonnulli & Veert vocāt, quę retibus ac sagenis vnā cum gammaris ac minutis pisciculis, aliisque purgamentis subducitur. Phycos verò aut fucus marinus Algæ affinis est, illique forma atque effectus par, vt Aristoteles sentit, & illo posterior Plinius. Muscus autem aliud ab ijs statui debet: *malinum.*

*Eglog.**Lens aqua quid.**Alga descriptio.**Rauus color qui.**Secunda Alga species.**Lib. 6. c. 13. histor. animalium.*

Z 2

Quorum

Quorum vna species non solum littoribus, sed etiam rostratis nauibus adnascitur, vbi ex longa peregrinatione in portum sunt delatae, quibus non tam muscus & alga, quam testacea quaeque, tum Echinus pisciculus adhærescit, quæ nauigia remorantur, ac cursum retardant: ob id nostrates scopis asperioribus defricant, & ferramentis vncis atque incuruis deradunt, quo carina vncta ac læuore perpolita feratur concitatus, totaque velificatio perficiatur celerius. Est autem vulgare hoc musci generis in Oceano Belgico copiosissimum; colore viscescente atque herbaceo, quod tamen in flauum aut subluteum elanguescat, vt æstate desinente vitis pampini aut arborum folia, nulla radice fultum aut subnixum, tenacitate tamen quadam solo, cui incumbit, affigitur, vel extremis littorū oris ac marginibus expansum, emergente mari attollitur, ac subsidente demittitur. Ceterum muscus maris, qui à Dioscoride describitur, ab hoc prorsus diuersus; siquidem ea herba censi debet, aut fruticosa concretio, ac villosa congeries, tenuibus festucis, cauliculis exilibus, ima parte lignosis, folliculis capillaceis, crispis ac cirratis, colore incano ac cinericeo, vetustate rubicundo, odore vt Abrotano, aut Absynthio marino, cum grauitate iucundo, verminosis, & qui lumbricis infestantur, efficax & præsentanea, redacta in puluerem herba, eaque denarij aut drachmæ pondere ex vino exhibita; est enim pari effectum cum absynthio Seriphio seu marino, illique affinis & cognata, vbi primum emergit atque emicat, si numerosa folia, ac fruticantes cauliculos, sin cinctas cirratasque fimbrias spectes, Corallinam circumforanei vocant, quoniam Corallio, qui in mari Ligustico, alijsque littoribus rebus subducitur, adhærescat atque implicata sit. Sunt autem apud Zelandos Belgarum extremos quos

Muscus marinus fruticosa concreta.

Corallina à Corallij amplexu herba.

quos Matiacos Tacitus vocat à sociali concordia, *Zelādi Ma*
 vt paulò post explicabo fufius, longè lateq; expor- *tiaci dicti*
 rectæ planicies, atque ab aggerum defcenfu, vber- *à sociali cō-*
 rima pecori faginando pascua, in quibus se profe- *cordia.*
 rūt variæ herbarum species, Empetrum, Crithum,
 Kali seu Sedum marinū, Atriplex, Portulaca, Bra-
 fica marina, Halimus, Ononis seu resta bouis, flore
 purpureo ac ramusculis aculeatis atterendis calcu-
 lis accommoda, Alga, Corallina fruticulus. Rham-
 nus verò arenosis dumosisq; collibus familiaris est
 tricubitali altitudine, quibusdam locis arborefcēs,
 vt Paliurus, quæ minus fœcunda, ramis rigidis ac
 frangi contumacibus, oleæ folijs, sed angustiori-
 bus, supernè viridibus, ima fui parte, qua terram
 spectat, albicantibus, baccis, seu acinis rotunditate
 ac magnitudine myrti aut pisæ Romanensis, in se *Rhāni de-*
 numerosa congerie racematim compactis, ac ra- *scriptio.*
 mis arctè implicatis affixisque perexiguo petioli
 appendice, colore flauescēte ac luteo, maturitate
 crocato, sapore acido ac peracerbo, quique affa-
 tim saliuam elicit, ac febricitantibus sitim compes-
 cit, vnico intus nucleo aut vinaceo, non lapidoso,
 vt corno aut oxyachante, hoc est, spinæ illi acutæ,
 quæ mense Maio, vbi omnia florescunt, spectabilis
 est & odorata, aut Crespino, quæ vulgò Berberis
 dicitur, sed qui dentibus facillè atteratur: quòd ve-
 rò dumetis atque arenosis locis peculiaris, Zelan-
 dis *duyn besyen* vocatur: Adornantur autem apud
 nos hoc virgulto cœnacula ac triclinia ineunte au-
 tumno, quò baccæ luteo colore suffundi incipiūt,
 atque in multam hiemem spectaculo sunt, oculos-
 que reficiunt, atque acido sapore nauseanti ac fa-
 stidioso palato gratificantur. Meminit huius fru-
 ticis Dauid, qui multis locis appositissimas simili-
 tudines ad persuasionem profert in religionis ne-
 gotio, ex naturæ rebus cōcinnè petitas: Antequam *Psalm. 57.*

Z 3

spinæ

*Davidis lo-
cus explicatus.*

*Mariti-
mae herbae
squalidae.*

*Simile à
fordidis o-
pificibus.*

*Opificia
quedam co-
lorum homi-
nis immu-
tant.*

spinæ vestrae, inquit, adoleuerint, atque obdure-
cant in Rhamnum, conteret ac conuellet vos Do-
minus, & liquefcere faciet, vt limacem ac partum
abortiuum. Quo designat improborum factiones,
tyrannidem, minas, potentiam, conatus, molimi-
na irrita fore, atque inualida, nec ad inferenda in-
commoda, vllis viribus instructa, à Rhamno de-
sumpta similitudine, frutice vbi adoleuit, aculeis
infesto. nam ineunte vere tener est, mollis, tracta-
bilis, ac minus noxius. Sunt autem in locis hisce
maritimis complures herbae ac frutices, quarum
nonnullae à littoribus remotiores, auram quidem
marinam concipiunt, at falo non perfunduntur:
aliae subinde irrigantur maris aspergine, siquando
exundat Oceanus, vt hibernis mensibus affolet Lu-
na vel plena, vel primum inchoata: quò fit, vt om-
nes stirpes maritimae squalido sint colore, atque
incano, tum minus, quàm hortenses, floridae, nec
viore tam grato atque amabili: quarum tamen
nonnullae translatae, ac cultu edomitae, spectatio-
res euadunt, ac frondefcunt virentque speciosius.
Simile quiddam perspicimus in cerdonibus, pisto-
ribus, qui furno adstant, carbonarijs, fabris ferra-
rijs, aurificibus, qui argentum inaurant, quod ar-
gento viuo perficitur, in ijs, qui stannum, æs, cu-
prum, plumbum cudunt: qui omnes suo se colore
produnt, ac non natiuum, sed ex emanantibus va-
poribus ac circumfuso aere alienum atque asciti-
tium exhibet, ita vt plerique eorum colore buxco,
mustelino, lurido, giluo, fusco, fuliginoso conspi-
ciantur: qui si aliud vitæ genus asciscant, ac deser-
to plebeio, patritio more viuere inceptent, confe-
ctim alius oris decor ac species, alia in facie ac vul-
tu, totoque corporis habitu dignitas elucere inci-
pit, tametsi ferè quidam referant veteris opificij
vestigia, quibus olim erant assueti: quod ipsi
etiam

etiam in seruis, ancillis, rusticis obseruamus, qui ad herilem dignitatem emergunt, in quibus ferè aliqua elucet, ac se profert plebeia conditio.

LEVINI LEMNII
MEDICI ZIRIZAEI DE
NATVRAE DIGNITATE
ET PRAESTANTIA.

LIBER QVARTVS.

De vi effectūq₃ Lunæ, cuius motu impellitur Oceanus, & quid moribundis ac morbo deploratis obuenire soleat, vbi cum morte luctantur, atq₃ è vita emigrare incipiunt, ex accessu recessūq₃ Oceani ac Lunæ decursu, cuius vires efficacius, quàm ceteri, percipiunt atq₃ experiuntur maritimi.

C A P. I.

VA vi polleat sidus hoc nocti il. *Genes. 1.*
lustrandæ attributum, familiare
nobis ac proximum, cuius vis animalium corporibus incumbit, atque humores agit, superius demonstratum est. Verùm cùm mi.
re sit efficax non solū in cōcitandis ciendisq₃ tem- *Luna vis, quos morbos acuat.*
pestatibus ac fluctibus marinis, sed etiā in inferēdis
exasperandisq₃ morbis, nēpe apoplexia, lethargo, stupore, epilepsia, paralyfi, hydropisi, catharris, ac pituitæ fluxionibus, paulò accuratius de huius natura differendum, eoq₃ magis quòd Belgæ Oceani
Z 4 accolæ

accolæ eius vim efficacius percipiant, quàm qui ab illo sunt remotiores: cùm enim proximè confistant, illoque fidere in Occidentem inclinato, propius illustrentur, nec vlla obstant vel nemora, vel montes: manifestè vim Lunæ concipiunt, ac humidis illius radijs affluentius madescunt atque irrigantur. Nam vt Plinius ait, Luna foemineum ac molle, nocturnumq; sidus, humorem mouet quidem: at vt sol non attrahit, cunctaque humifico spiritu implet, ac turgida efficit, quo fit, vt qui regiones humidæ frigidæque occupant, excrementis ac pituita scateant, ac subinde tussi, rauedini, corysæ, multisq; alijs fluxionibus ac catharrhis obnoxij sint, ac infestentur, præsertim otiosi, ignaui, sedentarij, & qui rarius exercitationi aut labori insistant, in quos propter humorum redundantiam Luna potentius vim suam exerit, ita vt isti præ cæteris eius motibus effectibusque sint expositi. Nam baiuli, nautæ, vectores, agricolæ, compluresque alij laboribus assueti, qui excitato auctoque calore natiuo excrementa siqua aceruata sunt, conficiunt, minus huius sideris incommodo afficiuntur, nec magnoperè illius vim percipiunt. Cæterùm vt quæ longo à me vsu atque experientia obseruata sunt, proferam, quam vim naturæ parens, qui vsibus nostris omnia accommodat, Lunæ attribuit, præter nocturnam illam faciem ac clarissimam lucem, qua mutuato à Sole lumine, mortales illustrat, præter ea, quæ conchylijs, ostreis, piscibus, satis, herbis, arboribus incrementa confert, obiter indicabo. Plinius ex Aristotelis sententia, Nullum animal in Oceano Gallico, nisi æstu recedente expirare aut extinguï asserit: cuius sententiam vt non ausim contentiosè improbare aut refellere, ita hoc cuique testatum esse volo, non exactè omnia illius opinioni respondere: cùm nonnullos deprehenderim, ex decursu

Lib. 2. cap. 100.

Otiosi catharris obnoxij.

Otiosi luna effectibus expositi.

Li. 2. Hist. ca. 98.

decurſu aſpectuque Lunæ, Oceani acceſſu, atque
aduentante æſtu expirare: pleroſque in reſſu ac
ſubſidente fluxu opprimi. Siquidem in maritimo
Belgiæ regionis tractu, pro humorum redundan-
tia ac defectu, diuerſam obſeruo emigrandi cõdi-
tionem ac modum. Alij enim ex Lunę decurſu, cu-
jus impulſu fertur Oceanus, intumeſcente fluctu, *Obeſi in æ-*
alijs ſubſidente, vel intereunt, vel conualeſcunt, hu- *ſtu maris*
moribus ſcilicet ſpiritibusque motu atque aſpectu *accedente*
ſideris, vel agitatſis vel ſopitis. Sic in pronuncianda *periclitantur.*
Criſi, hoc eſt, deferendo iudicio, quod vel mortem
vel ſalutem denunciat, omnes quos morbis tenta-
ri obſeruo, qui in humorũ plenitudine conſiſtunt,
ceu pulmonis inflammatione, pleuritide, angina,
apoplexia, lethargo, morbisq; pituitofis atq; inter-
cutaneis, quibus corpus intumeſcit, atque hydrope
ſuffocatur, Luna plena atque orbiculata, æſtuque
exundante extinctum iri pronuncio, aut ſaltẽ ple-
roſque eorum pro morbi ac corporis conditione
ac natura, manifeſtam alterationem ſubituros ſub-
ſequentẽ ſubita ſudoris vel ſanguinis eruptione,
vel ex quauiſ parte aliqua humoris redundantis e-
uacuatione ac profluuiõ. Heſticos verò, hoc eſt, *Sicci & a-*
tabe, marcore, ſiccitate, nutrimenti defectu obno- *ridi in O-*
xios, denique ſilicernia, decrepitos ac capulares ſe- *ccani deſin-*
nes, ſilenti luna, fluctuque ſubſidente, interituros *æu morum*
denuncio. Et quò plenitudinis aut defectus cauſa *tur.*
maior aut minor in corpore conſiſtit, eò vel ſerius
vel citius morte ſopiuntur. Ita qui aquis diſtenti
ſunt, qui corpore opimo exiſtunt, atque obeſo, ſi
incipiri dubioque morbo, & qui ex humorum re-
dundantia contrahitur, corripiuntur, ſtatim acce-
dente æſtu, ac vergente in plenilunium aut houi-
lunium ſidere, opprimuntur. Nonnulli vbi fluctus
iam medium obtinent: alijs cùm in ſummo conſti-
terit Oceanus, vitæ finem imponunt. Ediuerſo qui

sicco sunt aridoq; corpore, macilēti, strigosi, squalidi, exangues, extenuati, subsidente labenteq; æstu, atque in Occidentem conuerso sidere sensim placideq; obdormiscunt. Eorum nonnulli pro virum defectu, defluxu medio: nonnulli extremo,

Sani æquè portuq; vacuo. Nec solū ægrotorum corpora
ac ægrotalu ab externis hisce causis afficiuntur, sed etiam qui
na & im per inculcata sanitate fruuntur, Lunæ vires effectusq;
cipiunt. percipiunt: verū quò quisque magis ab optima

temperie deflexerit, eò pròptus doloribus infestatur, atq; auræ Lunæq; mutationibus fit obnoxius, præsertim vbi huiusmodi corporibus vitiosi putridique humores subsunt. Sic luna vel inchoata primum, vel plena, atque in orbem circinata, flanteq; vento rigido, muscoli, membranæ, nerui, panniculi, tendines rigescunt, ac contracti contortiq; doloribus acius concitantur. Hæc de Lunæ vi atq; efficacia, motuq; Oceani nemo vt vana aut anilia fragmenta respuat, cū nihil illo certius, nec veritatem magis consentaneū: siquidem huic rei fidem facit experientia, illiq; ratio suffragatur etiā in ijs, quæ

Pellū quæ inanima sunt, & sensus expertia. Nam pelles seto-
rundā na- sæ ex vitulo marino seu phoca detractæ, rigescūt,
tura in eri- ac pili eriguntur accedente maris æstu: rursus de-
gēdis pilis. mittuntur ac flaccescunt, eo subsidente, quod & Plinius non subticuit. Tale quiddam etiam in ter-

restribus quadrupedibus obseruamus, quarū ple-
ræque in arboribus victum venantur; nam Sabellinæ atque Armelinæ pelles si in imo arcæ reponantur, illasq; vestibus impositis oneres, post tri-
duum plus minus in summū emeruisse videbis, præsertim Sabellinas, vulgò *Sabel*. Cū enim animal id agile sit & inquietū: non dissimilis ferè mobilitas tegmini detracto inheret, præsertim vbi Aquilonio flatu, hibernisq; siccitatibus ac gelu rigido a-
uulsum est. Nam si vlli animantium pelles æstiuis
mensibus

Pelless quæ
do animan-
tibus detra-
benda.

mensibus detraxeris, cuniculis, pātheris, leopardis, lyncibus, hyenis, felibus, vulpeculis, sciuris, mustelis, & quas Martes, viueiras vocant & foinas, tum plerisque alijs, ex quibus in hibernos vsus tegumenta conficimus, magna ex parte pili defluunt, quoniam illorum radices non fixè inhærescunt, hiante scilicet laxaque cute, quo fit, vt huiusmodi pellibus suffultæ vestes, à blattis ac tincis citius infestentur, quod intēpestiuè, nec opportuna anni parte à corporibus exemptæ detractæque sint. Quocirca inconsultè faciunt, qui cūstius mensibus flanteq; Austro vel Africo, culcitrās, lodices, tegeticulās, aulæa ac tapetas, vestesque cultiores in feriarū festorumque dierum vsum repositas, ac decorē asseruatas, quas nuptiales Matthæus vocat, Australi potius aulæa, quàm Aquilonari vētilandas exponunt, aeriq; humido obijciunt, cūm frigore ac siccitate cœli obdurescant tegmina, & indumenta quæque melior rescant; tali siquidē ratione vermiculos, teredines, tineas, blattas, quæ vestimenta depopulātur, ac vel corrosione vel attritu vitiant, exarescere contingit & aboleri. Frigida siquidem & sicca asseruādis rebus accommoda, tum crebra concussio ac cōquassatio, quæ puluerulenta quæque ac situm mucoremq; discutit. Nā quæcunque immota arcis ac loculis concluduntur, nec perflari contingit, aut flatibus agitari, putent, sordescunt, olidā efficiuntur, ac detrimenta concipiunt, atq; in dies efficiuntur deteriora. Nec etiā nocturno tempore cubili imponi debent, aut lecto admoueri: nam sudor, qui ex tepenti madidoque per nocturnam quietem corpore emanat, atque expirat, in vestes atque indumenta, contactasque chlamides assumitur, sic vt tepore quodam à corporis exhalatione imbuta ac perfusa, materiam corruptionis concipiant. Calida enim & humida progenerandis fordidis animalibus

Cap. 21.

Quid & est.

bus tineas

innasce pro

hibeat.

Tepor lecti

pelles dete-

rioris effi-

cit.

Qua quali-

tas Vermis-

culis

culos progi- culis idonea, quo fit, vt æstiuis mensibus, auraque
gnat. subtépida, cōclauia, ædes, cœnacula, triclinia, arcæ,
 cellæ, prōptuaria, horti limacibus, cochleis, vermi-
Astate a- culis, cimicibus, muscis, culicibus, erucis, crabroni-
des & cor- bus, vespis, scarabeis, corpora verò pulicibus, ac pe-
pora bestio- diculis lendibusq; scateant, quæ hibernis mensibus
lis scatent, minus cōspiciuntur, aut infesta sunt. Omnes itaq;
 hirsutæ illæ crinitæq; bestiæ, tum quæ tenera mol-
 lique lanugine cōtectæ sunt, ex quibus sumptuosæ
 pelles ac tegmina conficiuntur, in frigidis potius,
 quàm calidis regionibus degunt, eoq; minus pa-
 tiuntur pilorū defluuium, quod cōtractior sit cu-
 tis, ac condensa astrictaq; frigore pellis: quò fit, vt
 pilos tenacius amplectatur, nec citò defluant, aut
 in auras dīffusi euanescent. Sic apud Zelandos
Zelandia in ipso propemodum Oceani aditu immensa con-
cuniculis spicitur vis cuniculorum, qua tota Brabantia post
fecunda. solstitium autūnale vsq; ad veris initiū alitur: nec
 leporū exiguus numerus magnitudinis inusitatæ,
 carne non minus salubri, quàm suauī, & quæ (vt ri-
 diculi quidam nugantur) non falsescat. Oberrant
 aut in monticulis ac collibus arenosis nōnulla sui
 parte Septentrioni, aut Occidenti solstitiali, non
 arte, sed natura oppositis, ita vt ex aeris frigiditate,
 atque arenæ siccitate saluberrimi existant, ac mirè
 agiles, multò magis, quàm in caueis pasti ac saginati,
Cuniculi præsertim si sanguine humano alantur, vt Chirur-
humano gos quosdam factitasse audio apud plerasque na-
sanguine tiones, qui sanguinem, quem hominibus nonnun-
pasti insa- quam morbidis incisa vena adimunt, huiusmodi
mbres. bestiolis obijciunt: quo quidem mirè saginantur
 & pinguescunt, sed alimento insalubri, atque ho-
 minibus noxio. Syluestres itaque, inquieti, exerci-
 tati, instabiles, palantes, esui salubriores, quorum
 etiam pellis ac tegmen densius est, multisq; crini-
 bus fixius inhærentibus magis oblitum.

De

De Zelandiæ insulis, ac gentis huius natura, conditione, moribus, origine: & quantum commoditatis atq; emolumenti huius regionis fundus ac soli vbertas exteris adferat, compendiosa ac dilucida descriptio, in qua obiter reficitur rerum gestarū memoria, multa q; naturales causæ explicantur.

C A P. II.

CVM tam multa proferat Zelandiæ regio, quæ exteris etiam ad vitæ vsum ac commoditatē conducunt, ac sunt necessaria: miror à plerisque hanc tam abiectam ac despiciatam censerī. Nam præter insignes atque in inimensum fastigatas lauros (ut à telluris beneficio exordiar) perpolitæ maturitate baccis onustas, quæ Brabantis denegatæ sunt: præter Zelandicæ ter efficaces & salubres herbas, cum medēdis mor- soli vber- bis, tum esui accommodas: præter sal candidissim- tas. mum, quod ciuiū industria conficitur: præter Rubiam, garanfam Gallis, nostris Meedecrappe nomi- Rubea ranatam, adornandis pannis, ne color deflorescat, dix & alu- cumque intimè concipiant, necessariam: præter men dura- triticum, quo nusquā gentium candidius aut ma- bili colore gis ponderosum: præter tot salsamenta ac vento pannos im- induratas saperdas: præter immensam piscium co- bust. piam, quæ quotidie recens aduecta, in omnes Europæ partes distribuitur: vrbes exhibet elegāter extructas, atque in ijs ædificia splendida, re domestica ac supellectile concinnè exornata, ita ut omnia passim nitida conspiciantur, culta, expolita, quod vnicè nuper admiratus est illustrissimus Hispania. Regi Hisp. rum Rex Philippus Belgij princeps, & quibus sti. Philippo patus erat, procures Aulici. Accedunt his omnibus grata Zelæ portus commodi, fidæque ac tutæ nauium statio- dorū mun- nes, omni nationi expositæ, atque ad frequentan- dicius. das re-

das remotissimas regiones, quocunque terrarum
 cursum instituere libeat, aptissimæ, nec illi nego-
 tio defunt exercitati naucleri, ac viri nautici, qui-
 bus omnes Oceani recessus sunt explorati. Quan-
 ta verò soli vbertas, quàm pingues ac glutinosæ
 glebæ, quàm feraces ac fecundi agri, quàm nume-
 rosi armentorum pecudumque greges, non facile
 ulli fidem feceris, nisi propius illi sint cōspecta, vti
 etiam vberima saginando pecori pascua, non so-
 lùm intra exporrectos aggeres ac ambitus, sed etiã
 extra littora, in ipsa Oceani crepidine, in quib⁹ ob-
 errant pecudum aliquot myriades maximo nego-
 tiatorum emolumento, quæstuque vberimo, non
 solùm supra vulgarem magnitudinem, sed saporis
 etiam delicati atque exquisiti, soli ac graminū be-
 neficio, quod saluberrimum ijs pabulum suppedi-
 tat, adeo, vt exteri quoque summopere ijs dele-
 ctentur, ita vt Vitiligitores, hoc est, qui sectandis
 litibus dediti sunt, nullis donarijs (modò aurum
 demas) aduocatis ac procuratoribus melius grati-
 ficentur, quàm si villosas huiusmodi oues ac Ze-
 landicos verueces illorū culinæ inferant, tum de-
 mum enim res illis cordi esse incipit, ac causæ in-
 sistunt: quibus si accedat caseus ouillus virore per-
 fusus inusitatae magnitudinis, atque immensi pon-
 deris, nihil adferri potest ad rei commedationem
 gratius. Tali siquidem condimento irritari solent
 ad potum ac repotia etiam saturi, ac vino affluen-
 tiore paulò antè perfusi. De aëris autem Zelandici
 clementia nō ausim multa polliceri, vt qui in non-
 nullis partibus sit paulò asperior, & quàm vicina-
 rum gentium minus salubris, præsertim æstate ob-
 paludum, & stagnorum graues halitus, & quòd re-
 gio arboribus minus constata. Hoc tamen habet
 commodi, quòd contagioni ac pestiferis morbis
 minus sit obnoxius, ac serius inficiatur: at infectus
 immu-

*Aduocati
muneribus
afficiuntur.*

*Caseum vi-
ridis appe-
tentiam a-
cuit.*

*Aer Zelan-
dicus qua-
lis.*

*Zelandia
aer cur se-
rius inficia-
tur.*

immaniter in hominum corpora grassatur, nec facile conquiescit. Vt enim lignum durum agrè qui. *Simile ab*
dem ignescit ac flammam concipit, at incensum *ignitis re-*
difficile restinguitur: ita corpora Aquilonijs flati- *bis.*
bus ac marina aura indurata minus promptè vi-
rus concipiunt, peste verò correpta agrè hanc ex-
cutiunt. Aqua quoque putealis in insulis non ita *Aqua in*
pridem ex mari vindicatis, parum sapida est aut sa- *Zelandia*
lubris, ac vel falsæ qualitatis, vel vliginosi fundi, sa- *qualis.*
porisque ingrati particeps. Tametsi in ciuitate Zi- *Zirizea*
rizæa putei existant, qui ne aquæ quidem fluuiati. *puteos falsæ*
licedant, aut liquore pluuiæ sint inferiores. Re- *bres habet.*
gionem hanc maritimam veteribus olim non fu- *Zelandia*
isse incognitam, ex Cornelio Tacito colligi po- *an veteri-*
test, non hoc equidem, quo nunc innotescit, nomi- *bis cogni-*
ne, sed ex vsu ac vulgata alloquendi consuetudine *ta.*
ac compellatione, qua populares atque indigenæ
inter se sunt vsi: itaque Mattiacorum illos nomi-
ne designat, cùm inquit: Est in eodem obsequio *Lib. de mo-*
Mattiacorum gens, Batauis similis, nisi quod ipsi *ribus Ger-*
terræ suæ solo acrius animantur. Quo indicat, *manorum.*
tametsi Batauis siue Hollandis à cauitate terre sic
denominatis vicini sint ac finitimi, ita vt inter il-
los referri debeant, vulgari tantum nominis ap-
pellatione discretos, atque Oceano propiores ma- *Zelandi cal-*
gis fecoces esse, vt reuera sunt, ac viribus, ingenio, *lidi & in-*
solertia, versutijs, calliditate, fallacijs, captioni- *dustrj.*
bus, negotiandi peritia, ac conquirendi industria,
superiores. Quod autem Mattiaci nominentur, *Vnde Ze-*
non à loco, aut duce aliquo, sed à populari appel- *landi Mat-*
latione, atque vsitato loquendi more enatum *tiaci disti-*
est, nempe à *Maet*, quæ vox in quotidiano sermo-
ne ac congressu familiari, omnium apud nos actio-
num, contractuum, periculorum, ac totius volun-
tatis, consilij, laboris socium comitemque sonat, o-
mniumq; rerū, quas inter se exercēt, participem ac
confor-

*Collega
quo nomi-
ne Zelādis
dicitur.*

*Lib. 4. belli
Galli.
Ambacti
qui Zelan-
dis.*

*Zelandia
insulis fœ-
cunda.*

confortem. Ita omnes gregales, venalicii, confoda-
les, & quotquot inita societate, fido firmoque ani-
morum consensu facultates ac copias suas in com-
mune conferunt emolumentum ac quæstus spe, ex
nautarum consuetudine, quorum maxima in ijs
regionibus copia, *Maet*, voce gentilitia ac vernacu-
la nominantur, hoc est, cōiuncti ac sociati. In ma-
gistratu verò, aut dignitate aliqua illustri, vel Con-
sulari vel Senatoria, omniq; munere publico, quæ-
stura, ædilitate, pupillorum tutela, testamentorum
procuratore, alijsque functionibus *Veynout* sese
vocant etiam, qui apud nos consulatu funguntur,
quod Latinis collegam sonat. Ex vetusta itaq; con-
suetudine ac vulgato loquendi more, quem inter
has gentes observabant Romani, cum in ijs regio-
nibus versarentur, illasque terras sibi vectigales ac
tributarias facerent, aut in societatem ac tutelam
Romanæ potentiae assumerent, Mattiacos voca-
bant: ut qui apud Germanos *Herman* nomina-
tur, Arminium, atque apud Cæsarem in Com-
mentarijs, *Ambachs heeren*, Ambactos. Eo enim
nomine designant Belgæ illustres aliquot viros, pe-
nes quos est summa rerum, atque in coloniæ ali-
cuius seu municipij ambitu, villoque territorio,
dominatus. Nam Zelandiæ nomen recens est, ac
veteribus incognitum, à terra ac mari conflatum,
quasi dicas terram ac solum maritimum: mari e-
nim vndique cingitur, multisque insulis distincta
est, nempe quindecim, tametsi paucis abhinc an-
nis magnam cladem huic regioni Oceanus intulit,
cuius sæuitia atque immanitate magna Zelan-
diæ pars, diuulsis ac dissipatis funditus aggeribus,
salo oppressa est, atque mari æquata: subsistunt ta-
men insignes aliquot insulæ, quarum tres præcipue
cum Oceani æstu continenter luctantur, atque im-
mensis sumptibus (quod non facile Principi, aut
qui

qui illius vices obeunt, persuaderi potest) aduersus barbarum hoc atque indomitum elementum agere se tuentur. Inter has primùm ex alto in portum delatis se offert V Vallachria, vel ab eius *VVala-* cultore sic denominata, vel, ut cōiicio, à Gallis, qui *chria* *en-* hanc oram frequentabant, qui Belgica voce etiam *de dicta.* nunc *VValen* vocantur, impuberes eorum *VVael.* *VVala-* *chria situs.* kens. aut ab ea Britanniae parte, in qua versus Occidentem consistunt Vualli apud Anglos præcipuè nobilitatis viri, à Gallis etiam oriundi, quod idioma illorum adhuc indicat. Insula hæc ab ortu Brabantiae obuersa est, à meridie Flandriae, ab Aquilone Bataviae siue Hollandiae, ab occasu æquinoctiali Britanniae, in quam breuissimus est traiectus, & à qua parte primus in Oceanum ingressus, quocunque terrarum visum sit navigationis cursum dirigere. Præbet enim Arnemuda Metelliburgi municipium, tutissimum omnibus portum, fidamq; nauis *Arnemuda* *da portus.* uium stationem: nam hic præcipuè classis quamlibet numerosa instruitur, in quemcunque Oceani tractum velificatio perficitur. Cùm autem hæc insula præter fundi aliquot appendices serius illi annexas (*Polders* nostri vocant) octo miliarium ambitum conficiat, ut etiam Scaldia, cui intra cētum annos iugerum tria millia auulsa sunt, cultissimis aliquot pagis ac villis distincta sit; tum vnū habet emporium negotiatorum frequentatione celebre cum primis ac illustre Metelliburgū à Metello præcipuè nobilitatis ac Cōsularis dignitatis apud Romanos viro id nomen, ut plerique opinantur, con- *Metelliburgū* *emporia.* sequutum, cùm ego à Burgo, hoc est, munito atque eminenti castro, aut arce rupeque inaccessa, quale *Quid Germanis* apud Romanos Saxum Tarpeium, denominatum Burgh. putem, quod in insulae huius meditullio, ac velut centro consistat. Quæ loca occupare solent, ac præsidio munire duces præfectique regionum, quod

Aa

ex edic

*Flisbinga
Civitas.*

*Lagenæ,
quale pocu-
ligenus.*

*Nomen à
re inditum
Flisbinga.*

*Zelâdi cur
poculis ad-
dicti.*

ex editiore loco tanquam è sublimi specula, ac vel-
ut in excubijs collocati omnia spectarent, atque in-
cursionibus hostium obsisterent. Hinc enim apud
Belgas emerfit Burgimagistri & Burgrauij digni-
tas, quod penes hos sit summa potestas, & loci il-
lius præfectura. Nec tamen diffiteor, quin ad hu-
ius Conditorem referri possit, à quo tali loco hoc
propugnaculū contra hostiles impetus sit erectum.
Distat autem à Metelliburgo versus Africum seu
Occasum hibernum, interuallo sexdecim stadio-
rum, quæ bis mille passus conficiunt, aut bina mi-
liaria, Virbecula exiguo quidem murorum ambi-
tu, sed arte ac natura munito, qua parte mari ob-
uerfa est, quæ strenuis piscatoribus atque exercita-
ris naucleris, quos Pilotas vocant, referta, Flissin-
ga nominatur, non Vlyssca ab Vlysse, vt quidam
nugantur, producta origine, sed ab vrceo aut lage-
na potius, quod poculi genus fictile, supernè angu-
stioris oris est, ne imprudēter liquor effundi possit,
in medio, distento ac capaciore vētriculo, qui circa
imū gracilescit, ac sensim extenuatur, Belgis *Eem-
Flessche* nominata. Cuius imagine, Ciuitatis huius
vexilla ac manipuli, quos etiam nauium malis in
vertice erectos conspiciamus, insigniti sunt. Cū
autem loci huius incolæ suauiter se poculis refici-
ant, nec ab ijs etiam abhorreant fœminæ, aliquan-
do in hoc certamine viris robustiores, ab amplexu
lagenæ, qua singulariter afficiuntur, eamq; iden-
tidem exhaurire gestiunt, nomen hoc consequuti
sunt, aut id ipsum sibi à potandi consuetudine ascia-
uerunt: quæ quidem inter hos inoleuit, non vt in-
ebrientur, sed inter se exhilarescant, atque animi
nebulas discutiant. Sunt enim complures in hac
regione tetrici, mœsti, superciliosi, melancholici,
qui affectus à Brabantis ac Flandris sunt alieni, vt
quos non triste Saturni ac Martis, sed lætum & fa-
lutare

lutare Iouis & Mercurij sidus informat, eoque fit,
 vt Zelandi, qui percipiunt excutiendas illas animi
 molestias, Geniales esse studeant, atque affluen-
 tiore potu has animi carnificinas opprimere. Ver-
 sus ortū æquinoctialem Scaldia opposita, abest à
 Metelliburgo pari propemodum distantia ac toti-
 dem passibus Campoueria ciuitas, per angusto mo-
 nium ambitu, paucis abhinc annis Scotorum fre-
 quentatione celebris, nomen id à freto obtinet,
 quod ab ea littoris ora in vltiorem Cāpæ ripam
 ac sinum, qui Noertbeuelandia annexus est, trans-
 ferri homines soleant. Primus enim portus, ac na-
 uium cimbarumque statio, à qua conscensa naui
 aut scapha traiecim⁹, *Veer* Belgis dicitur, alijs *Vaert*:
 Latine traiectus & transuectio. Huic Aquilonem
 versus aut ab ortu solstitiali opposita est Scaldia à
 præterlabente Scaldæ flumine sic nominata, quæ
 cum multis populosis pagis ac coloniis distincta
 sit, plurimas exhibeat rusticanas villas, pleraque
 urbana atque antiquæ nobilitatis prædia ac pala-
 tia, vt Haemstedium, & Renissæ affinem Moer-
 mondam tum præter Brouerslauiam non ignobi-
 le municipium. Ciuitas Zirizæa à conditore no-
 men sortita, hanc insulam præcipuè exornat, quæ
 anno redempti orbis 849. imperante Lothario pri-
 mum in formam ciuitatis ædificari cœpta, ac moe-
 nium ambitu muniri, ex paruis initijs in eū splen-
 dorem adaucta est, vt nulla clarissimarum ciuita-
 tum sit inferior. De qua hoc citra omnē ambitio-
 nem, aut immodicum erga patriam affectū, ausim
 testari, plurimis illam viris eruditis, præclarisque
 ingenijs foecundam esse ac feracem; negotiatori-
 bus prouidis ac sagacibus refertā, quibus ex re fru-
 mentaria ac lectissimo tritico, ex niuei candoris sa-
 le, ex rubio seu garanfa, salsamentorum ac pisci-
 um copia, armentorum pecudumque immensa vi-

Aa 2

questus

*Veria ciui-
tas.**Veria ciui-
tas unde
dicta.**Scaldia im-
sula à flu-
mine suo
dicta.**Zirizæa
quādo pri-
mū erecta.**Zirizæa lē-
tern affi-
cuntur.*

*Zelandi
astutus.*

quæstus accedit vberimus. In re familiari ac domestica, omnia elegantia, nitida, expolita: mensa frugalis ac moderata, nec vnquam prodigaliter sumptuosa: in mercatura exercenda nemo non ciuium solers atque industrius, lucri audax, ad rem attentus, in tenuiores tamen atque inquilinos inopia pressos liberalis ac beneficus, in cæteros verò hospitalis, blandus, comis, affabilis, cædix, atque absq; omni simulatione ac fucata specie nulli non obuius & expositus: in pietate ac Dei cultu religioni quàm superstitioni propior. Quod vero ad populares ac loci huius indigenas attinet, nusquã gentium tam dextri, tantaque sagacitate in odorandis explorandisq; impostoribus, captiosis, fraudulentis, subdolis, insidiosis assentatoribus, quam libet scitè adulenter, palpent, blandiantur, aures titillent ac scalpuriant, adeò, vt non facillè horum technis, fucis, fallacijs, versutijs decipiantur, sed illas euestigio deprehendant,

Pers. Sat. 5.

Dinoscere cauti,

*Quid solidum crepet, & pictæ testoria lingua,
Nequa subarato mendosum tinniat auro.*

*Belgarum
inferiorũ
aliquot pro
pensiones.*

Vt assolet ijs, quibus aliud clausum in pectore, aliud in lingua promptum. Ab hac dijudicandi peritia emerferunt in Belgas aliquot (exhibita aliquando populari Comœdia) hæc vulgata dicteria, dictante morione, nequis offenderetur: Brabantus hilarius, festiuus, ridiculus, in scenicis Comiciq; moribus immodicus: Flåder mulierosus, salax, intemperans, libidinosus, petulcuss, lasciuus. Hollandus simplex, improvidus, incautus, infacetus, iners, segnis, somniculosus, stolidus ac minimè astutus. Zelandus callidus, vaser, versipellis, astutus, subdulus, captiosus, versutus. Qui affectus etiam ingravescente ætate ac senectute vires concipiunt, seseque efficacius proferunt, nisi domita naturæ propensione,

pensione, atque institutione aliter condocēfacta
 ad meliorem frugem perducatur. Siquidem infi- *Mores gen-*
 mæ plebis ista sunt vitia, ac gentilitij mores, non *tilitij plebi*
 patriciorum, aut virorum illustrium, qui liberali- *peculiares.*
 ter educantur. Cùm autem omni nationi sui adsint
 affectus ac vitia, mores, propensiones, studia, hoc *Omnis na-*
 est, instituta, quibus se quisque applicare solet, tum *tio suis vi-*
 huic quoque genti, à qua nihil humani alienum, *rysmbuta.*
 non desunt genuini insititque affectus, ad quos na-
 turæ inclinatione feruntur, partim ex circumfuso
 aere, qui manifestò corpora afficit; partim, vt ali-
 menta præteream, ex parentum natura, auitisque
 moribus, ac vulgari vitæ consuetudine, quæ ali-
 quando ita inoleuit, ac menti infixæ est, vt vix exi- *Patriciorum*
 mi queat: quò fit (si patricos demas, qui nusquā *conditio di-*
 non cultu ac doctrina expoliti sunt) vt gregaria ac *uersa à ple-*
 promiscua multitudo passim inhumana sit, rudis, *betta.*
 agrestis, ferox, crudelis, indomita, atque à ciuili vi-
 tæ consuetudine aliena, quasunque etiam natio-
 nes excutias. Verùm quò inueteratus error, ac de-
 prauati mores, qui ab incunabulis ac prima infan-
 tia inolescere animis nostris incipiunt, ita vt eos
 velut cum lacte nutricis suxisse videamur, eximan- *Infantia à*
 tur: progenitorum munus ac officium est (quod *maioribus*
 nostrates nunc sedulo præstare enituntur) vt ex se *institueda.*
 prognati liberaliter instituantur, eumque animo
 cultum ac fomenta adhibere curent, vt exuta na-
 tiua insitaque feritate, ad omnia humanitatis offi-
 cia inclinentur. Vt enim siluestres arbores cura at- *Simile à fe-*
 que industria hominum mitescunt: immanes bel- *ris & arbo-*
 lue officio ac molli tractatione mansuescunt ac *ribus sil-*
 cicurantur: ita quoque humanus animus nō pror- *uestribus.*
 sus ferreus aut adamantinus flecti potest, atque ad
 artes humaniores, ad probitatem, decus, virtutem,
 pietatem, religionem informari. Quæ res effecit
 apud nos, vt piscatores gēs rudis ac pelago assueta,
 A 2 3 quorum

*Zirizæa
piscatoribus
facunda.*

*Nautarū
apud Ziri-
zæos vita
conditio.*

*Piscatorū
apud Bel-
gai affe-
ctuum mo-
deratio.*

*Ductus na-
tura quid
efficiat.*

*Scaldis flu-
uij origo et
decurfus.*

*Gandauū
studiorum
alumna.*

quorum apud Zirizæos supra quingentos esse cō-
stat, præter hos, qui nondum satis adulti, in huius
negotij tirocinio versantur, paulò post in nautas ac
veteranos assumendi, ea sint morum ac vitæ inte-
gritate, vt nunquam inter illos vllæ contentiones,
iurgia, similtates, dissidia exoriantur, nec vnquam
inter se lites contestentur, aut iure cum æqualibus
contendant, ita vt magistratus nunquam nisi in vr-
gentissimis causis se horum controuersijs interpo-
nat, sed omnes inter sese coactis comitijs dirimūt,
ac consopiant. Nullum inter suos gregales tole-
rant mendicum, ac probro ducunt, si quis ex con-
sociatis ostiatim stipem emendicet, aut quid aliud
eblandiatur: quin ipsa piscatoria societas, & qui
inter illos est primarius, quem Decanum vocant,
singulis, quibus res domi angusta est & cōtractior,
quam vt familiam alant ac sustentent, ex commu-
ni ærario suum dimensum constituit, ita vt non
desit, quo famem frugaliter ac liberaliter solen-
tur. Cū autem tam numerosa multitudo pesca-
ta se exerceat, ac paulò longius in Oceanum pro-
gressa, victum in mari venetur, si quando parcè ac
malignè piscari contingat, nullus vnquam horum
se vexataut excruciat, nec cuiquam malè precatur,
sed omnia placidè ac sedatè perfert meliorum spe
atque fiducia. Ista autem animi moderatio in ho-
minibus tam incultis, non præscriptis legibus, aut
sapientum doctrina, mentibus illorum impressa
est, sed instinctu ductuque naturæ, ac rationis iu-
dicio concepta, quo discernunt, quæ honestati ac
decoro deseruiunt, quæque illi sunt aduersa. Cæ-
terum vt ad Scaldem recurrat oratio, Fluius hic
in Veromanduis vetusto adhuc nomine cogni-
tus, geminis fontibus progressus, per Neruios,
nunc Tornacos, per Gandauum urbem celeberr-
mam, quæ mihi prima tirocinij rudimenta con-
tulit.

tulit, reliquosque Flandriæ tractus diffunditur, ac
 mox Antuerpiam delatus, vibis mœnia alluit, por- *Antuerpiā*
 tumque inibi insignem, ac clarissimam nauium *Scaldis ex-*
 stationem exteris exhibet, deinde paulò longius *ornat.*
 progressus, bipartito cursu Brabantiam ac Flan-
 driam à Zelandia discriminat, siquidem sinistra
 in Austrum contortus ac deflexus, Flandriæ oras *Scaldis per*
 ac littora persequitur, alioque nomine insignitus, *Flandriam*
 de Honte à latratu ac fremitu vocatur, quo per *decursum,*
 Zuytbeuelandiam ac Vualachriam in Oceanum *cur de Hon-*
 occidentalem patet aditus, ac rursus in has oras ac. *te dicitur.*
 cessus: dextra verò relictis Brabantiae finibus con-
 tinuato cursu, seruatoque veteri alueo per Scal-
 diæ insulæ littora violento vastoque gurgite in O-
 ceanum deuoluitur, atque ex vetusta appella-
 tione Scaldis nominatur, Belgis vſitato nomine
Schelt, Gallicè *le Scault*, vnde insula hæc Scal- *Casarl. 6.*
 dia denominata, vulgò *Schouſſe*. Cuius fluuij *Comment.*
 præcipuum alueum, profundumq; gurgitem (*Ca-*
nael nautæ vocant) quem naues confectari de-
 bent, ne vadis inhæreant, ac sisti contingat, etiam
 hac tempestate indigenæ exactissimè exploratum
 habent, suoq; illum nomine designant, common-
 strato loco, à quo ante multos annos Oceani ostia *Zirizai ex*
 subire solet, ac fluctibus marinis immergi, ita vt ne *orcitati*
 intempeſta quidem nocte, nostrates nautæ ab hoc *nautæ.*
 deflectant, aut in diuersum rapiantur, vt aliquan-
 do vsuuenire solet velificandi imperitis, insigni
 mercium ac vectorū detrimento. Exaudiuntur au *Scaldæ fre-*
 tem hisce locis fragores ac strepitus horrendi vel *mitus, quā*
 subsidente in imum fluctu, vel vbi rursus æstus ad *do tempe-*
 uentare incipit, ac ventorum violentia exaspera- *flatem de-*
 tus Oceanus fluuio obnititur, quod ipsum potissi- *nuppiat.*
 mē vsuuenire solet, vbi post Aquilones, Austri-
 ni flatus ingruunt, ita vt accolæ percepto pluſ-
 quā miliaris interuallo Oceani ac Scaldæ fremitu,

tempestatem imminere ante triduū pronuntient,
 cū autem angustiora olim essent Oceani ostia,
 minusq; vasti ac patentes in continentem aditus,
 conspectus in mare Scaldis ferebatur, siquidem
 in crudecente quotannis æstu marino, ostia, fau-
 cesque dilatari contingat, ac sinus laxiores effici, vt
 gulosis affolet, qui immodico potu se proluunt, quò
 fit, vt flumen hoc affluentiori salo obruatur, nec
 dilatatū. facile decursus eius, quo in Oceanum effunditur,
 conspici queat. Non desunt, qui nominis affinitate
 decepti, eam speciem Aselli piscis, qui mihi ali-
 quando Plinij visus est Callarias, ex hoc fluuio no-
 men obtinere credant, atque à *Schelt*, *Sceluisch* de-
 nominari, quòd in Oceani ostijs, in quæ flumen
 hoc se exonerat, vel hamo vel retibus subducatur:
 cū à squamis potius, vulgò *Scellen* (nam *Scelpen*
 testaceis attribuuntur, non piscibus) appellatū cen-
 seam, quibus densius contextus obductusque est, ac
 velut lorica munitus: eoque fit, vt, cū elixandus
 est, (nam torreretur recusat) cultro deradi debeat ac
 desquamari, secus quàm Asellus, vulgò *Cabbellau*,
 laeuore perpolitus, cuteque molli nec squamosa,
 nec etiam in ipsis Oceani faucibus, quas influit, ca-
 pitur, sed in alto longeque remoto mari. Tamen si
 non ignorem, pelagios aliquot pisces aliquando
 fluminis ostia subire, dulcis aquæ illecebra, qua
 mirè pinguescunt, vt Salmones, qui ex Britannico
 Scoticoq; sinu, aduerso amne in Rhenum ac Mo-
 sam penetrant, vt etiam Trissæ, alosæ, laccix, vulgò
 Elft. mugiles, Harder, acipenser vel sturio. Anguil-
 læ verò contra quam marini pisces, falsam aquam
 appetunt, qua gustata mirè agiles efficiuntur, mi-
 nusque lubrici, atque esui salubriores, quò fit, vt
 circa Cataractas (nostri *Slusen* vocant à clauden-
 do) quæ apertis valuis aquam, qua hibernis men-
 sibus agri opprimuntur, violento impetu in mare
 profun-

*Simile à
 gulosis, qui
 bus fauces
 dilatantur.*

*Sceluisch
 piscis Unde
 denomi-
 tur.*

*Asellus pis-
 cis, Cabbe-
 lau.*

*Anguilla
 falsa aqua
 delectatur.*

profundunt, inusitatae magnitudinis anguillae nasci ac sagenis eximantur: verum de his aliquando *Conrardus Gesnerus laudatus.* vberius, ubi Conrardo Gesnero viro cumprimis erudito paria fecerim, atque hostimenti loco Compendium de piscium triuialibus nomenclaturis illi dedicatum absolvero. Cæterum flumen hoc qua parte Scaldiae oras attingit, atq; hinc in Oceanum illabitur, Orientales regionis huius insulas ab Occidentalibus discriminat, quarum quæ ad Ortum spectant, *Beoesserschelt* indigenis vocantur: quæ verò Austro ac Flandriæ obuersæ sunt, *Beÿve. sterfchelt*, quasi superiorem ac inferiorem, aut citiorem atque vltiorem dicas, quorum alij cis Scaldam, alij trans Scaldam consistunt. Designantur autem his nominibus duæ insignes Quæsture, *Zelandia in duas quas* quibus prætoria etiam dignitas, ac Dictaturæ potestas attributa est, sic vt harum præfectis ius ac fas sit tota passim regione (præter ciuitatum municipia, quæ consulum tutelæ ac præsidio subsunt) Regio dominatu facinorosos coercere, vagos ac palantes corripere, nebulones ac mēdicos validos, sicarios, oppressores in vincula conijcere, ac tormentis exploratos in iudicio capitis arcessere, quo omnia passim quieta sint & pacata, & nequis iter ingressus, aliquid hostile metuat. Obiit hoc munus multis annis inculpatè, eoq; præclarè ac magna laude functus est nullius offensione illust. vir Hieron. à Seroskerka, Equestris ordinis Heros, *Hieron. à Seroskerka.* multisq; alijs nominibus suspiciendus. Adauget verò foceri decus & amplitudinem pari generis splendore ac nobilitate magnificus vir Iudocus à Vueruia, rei agrariæ in insulæ nostræ ambitu præfectus non sine maxima amplissimarum dignitatum expectatione. Excitauit elapsis aliquot retro sæculis fluuij hic decursus inter Zelandos, qui in eodem sunt cum Batauis comitatu, & Flandros,

*Comites En
de dicti.*

acerrimas contentiones ac cruentas pugnas. Appellat autem atque veneratur vtraque natio suos Principes Comitibus nomine, adiectis aliquot speciosis titulis: qui Dominatus hinc emerſit, quod præcipuæ nobilitatis viri Imperatores ac Cæsares in adeundis periculis comitarentur, suamque operam sedulo illis præstarent, vulgo *Grauen*. Quæ potestas ac nominis amplitudo Iustiniani tempore primùm inoleuit, eamque appellationem consecuta est. Deinde sub Berengario & Otthone competitoribus ad posteros deriuata, proximum apud Imperatorem concessum ac comitatum obtinuit. Anno autem Domini 863. imperante Carolo Caluo, apud Batauos illisq; affines Zelandos hic principatus primùm constitui cœpit, ac Comitatus nomine designari, primusque Comitibus nomine inauguratus Theodoricus filius Sigisberti principis Aquitanie, qui annos octo & triginta in eo dominatu versatus, successorem Theodoricum secundum herilem filium cōstituit, à quo ad nostra vsq; tempora hæc Regia potestas longa heroum serie ad inuictissimum Hispaniarum Regem Philippum deuoluta Comitatus nomine censetur, eiusq; prouinciæ principes Comites appellātur. Sic qui apud Brabantos ac plerosque alios potestate regia existunt, Duces vocantur, à deducendo in hostilem agrum exercitu, vulgò *Hertoghen*, quasi dicas, exercitus ductores. Cum autem Flandriæ Comes Guido Dampetra proferendæ ditionis esset audus, ad occupandas aliquot Zelandiæ insulas animum induxit: itaque primò Vualachriam sibi subijcere, ac vestigalem facere meditatur, inductoq; in hanc ditionem exercitu (nam facillimus erat traiectus) illam incursionibus, incendio, igni, ferro depopulatur ac vastat, tandem Metelliburgum obsidet, ac per fecialem, *Harault* nostri vocant) ad ditionem

*Duces En
de nomen
sortiti.
Guido Dā.
petra Flan
dia comes.*

*Metellibur
gum expu
gnatur.*

nem

nem sollicitat, cū in id non admodum paratos
promptosque sentit ciuium animos, admotis arie-
tibus, factoque vno aut altero insultu ciuitatem ex-
pugnat. Gulielmus Batauorum ac Zelandiæ Co-
mes eius nominis tertius, cū ciuitati subsidium
adfert, Zirizæis stipatus, quibus maximè fidebat,
duobus vno die prælijs victus, sanguine madidis
vexillis (vnde emerferunt Zirizæ ciuitatis insi- *Vexilla Zi-*
gnia sanguinolento colore perfusa) Zirizæam, qua *rizæa cur*
nulla tunc munitior, aut Principi magis deuota, *rubra.*
properè contendit. Guido victoria elatus, relicto
intra Metelliburgum præsidio, in Zirizæos omne
belli robur conuertit, quos dum sesquimenssem
obsidione premit, maximis damnis afficitur. Si-
quidem oppidani continua eruptione, magnam
stragem Flandris intulerunt, multosque captiuos
in ciuitatem adduxerunt, tandem impetratis vtri-
usque consensu inducijs, concessaque sex hebdo-
madis belli mora, Guido in Batauos expeditio-
nem molitur. Elapsis inducijs, Zirizæi collecto
milite, instructaque classe in Vualachriam con-
festim traijciunt, cæsisque ac profligatis Flandris, *Zirizæi*
ciuitatem in potestatem redigunt, ac perexiguo *Metellibur-*
accepto incommodo, in sedes suas se recipiunt. *gum expu-*
Princeps Batauorum ac Zelandorum Guiliel- *gnatæ Co-*
mus eius nominis tertius, percepta tam insigni vi- *mit resti-*
ctoria, ciuitatem Zirizæam maximis honoribus *tuunt.*
afficit, multisque priuilegijs, congiarijs, donati-
uis muneribus exornat. Guido verò Flandriæ *Zirizæis*
Comes re apud Batauos malè gesta, acceptoque *Virtute par-*
vulnere in Zelandiam secedit, deinde paululum *ta priuile-*
recreatus, ad oppugnandos Zirizæos, à quibus e- *gna.*
reptum Metelliburgum indignatur, animum in-
tendit. Itaque coacto numerofo exercitu, tam-
etsi vltra sesquimenssem bis ab hac esset repulsus,
atque infecta re decedere sit coactus, iurissillos
laceffit,

*Francorū
rex Ziriz-
Zaxos suble-
nat.*

*Tritemes,
Gulgo gal-
leyen.*

laccessit, atque arctissima obsidione pressos conti-
nenter oppugnare non desinit. Cū autem oppi-
dani in extremis essent constituti, atque in summa
difficultate, in maxima rerum inopia versaretur,
nullis tamen vel blandimentis, vel minis ad dedi-
tionem impelli potuerunt, tametsi iam septimum
mensem præter incendia atque immixtas in ciui-
tatem faces, omni tormētorum genere, arietibus,
catapultis, testudinibus, fundis, ballistis, alijsque
machinis, quarum illo sæculo frequens vsus, terra
marique oppugnarentur. Cū itaque in angusto
res essent constitutæ, omnique præsidio destituta
ciuitas, opportunè Rex Galliarum Philippus co-
gnomento Pulcher nulla interposita cunctatione,
aut mora Ioannem Payderosum ducē præfectum-
que maris, ac Reginerium Grimaldum Genuen-
sem instructa classe, atque adornatis aliquot lon-
gis nauibus, quæ quòd remis frequētius, quàm ve-
lis incitantur, triremes vocantur, Zirizxam aman-
dat, vtque obsessis subsidio adsint, ac maturè sub-
ueniant, cohortatur: illi nihil cunctati Regis man-
dato obsequuntur, omniaque cūestigio perficiūt,
quos vbi in excubijs constituti, è sublimi atque e-
minente specula, à qua in mari latissimus prospe-
ctus, aduentare, nec procul abesse denuntiant, con-
festim Guilielmus Batauiæ ac Zelandiæ princeps,
Regis sororius, conspecta primū naue prætoria,
deinde numerosa longo agmine classe, quas ipse
in eum vsū instruxerat naues, illis adiunxit, col-
latisque copijs atque vnita classe Flandros adoriri
atque opprimere statuunt, oppidanis etiam re in-
sperata in spem victoriæ erectis, qui redintegratis
viribus longa obsidione attritis, rursus in hostem
animantur. Cū autem stat in procinctu acies, ac
classis omnibus armamentis accuratè instructa in
hostem incitanda, è statione moueri incipit: Flan-
dri (vt

dri (vt nulli defunt astus militares ac stratagemata) nauem quandam sarmentis, fascibus, scandulis, stramentis, stipulis, alioque fomite atq; aridis nutrimentis, quæ citò flammam concipiunt, constrictam, oleo, pice, sulphure, seuo, adipe perfundunt, eamque accensam æstu ac vento secundo in aduersam classẽ dirigunt. Cùm autem nauis flammis corusca hinc inde hæretet, ac subinde vadis implicita lentè progredieretur, ita vt Oceanus prope modũ in summo consisteret, ac iam iam refluxum meditaretur: ecce de repente (quod singulari Dei prouidentia factum credi par est) ventus mutata statione in Aquilonem impellitur, ac remeãte maris fluxu flammifera nauis retorta, Flandrorum *Nauale prælium:* classẽ inuadit, omniq; ex parte incendia miscet: complures, ne flāmis absumerentur ac concrement, in mare desiliūt, ac periculum periculo commutant, vitamque natandi peritia redimunt. Turbati hac clade Flandrorum rebus, nostrates remis *Flandrorum viri.* velisque in illos irruūt. Illi nihilo facti tegniores, restincto, qualicet, incendio; reliquas naues flammis intactas, omneque exercitus robur acriter hosti opponunt. Certatum est initio ancipiti dubioq; Marte à meridie ad emergentem vsque Solem, ita vt ne nox quidem, quæ ea parte anni; nempe idibus Augusti sublustris est, prælium dirimeret. Nostrates æquo loco constituti, ventoque ab ijs auerso ac subsidente Oceano, igni, ferro, faculis, accensisque sarmentis ac sudibus hostibus terrorem incutiunt, multosque ardentes globos ac faces in hostium naues iis comburendis prouoluunt. Interim oppidani reueratis portis factaque eruptione maximam illis cladem inferunt; ac Flandrorum impetus in nostros retundunt ac reprimunt, mulierculis etiam in hostem ita efferatis, vt non minus fortiter & animosè, quàm viri se illis opponerent.

Tantus

Tantus in eo conflictu fragor, strepitus, clamor, vociferatio, ululatus fuisse perhibetur, ut plerique testati sint, plusquam trium miliarium intervallo, horrendos illos clamores fuisse exauditos. Quod nemini supra fidem videri debet, cum in mari editus sonus, aut excitatus fremitus incredibili distantia percipiatur, præsertim tacita silenteque nocte.

Nocte omnia late exaudiri. Cum enim nihil obstet, vel nemora, vel montes, vel in cælum erecti scopuli: clangor per æquoris planiciem, velut patentem atque vndique expositum campum, longè lateque se diffundit, ac per æra voluitur. Cum autem tota nocte miseranda strages, ac cædes horribilis sit edita: diluculo rebus desperatis, victi fusi que Flandri in hostium potestatem rediguntur. Desiderati in ea pugna Flandrorum octo plus minus milia, capti præter gregarios milites, quorum non facile numerus iniri potest, Guido Dampetra Flandriæ Princeps, ac cum illo innumeri proceres Aulici: direpta signa militaria, pelles, tentoria, manubiæ, multa que opima spolia atque exuviæ cum Principe ac captiuis in ciuitatem relata sunt. Tota autem classis illis numerosa erat, suisque armamentis affabrè instructa, vel quassata & conuulsa, vel incendio absumpta: reliqua in hostium potestatem redacta. Hac itaque memorabili clade afflictæ Flandri de componendis rebus, captiuisque redimendis consilia ineunt, quæ documento Principibus esse debent, qui alienæ ditionis sunt auidi, ac finitimorum possessioni inhiant, non tentandas bello vicinas regiones, ubi nulla subest legitima causa, aut iusta belli origo: quæ etiam si existat, præstat omnia potius experiri, nullasque non conditiones pacis admittere, quàm arma in manus arripere. Cæterum soluta iam ciuitatis Zirizæ obsidione, confectoque bello, quod euenit anno Domini 1303. Idibus Augusti,

qui

qui dies erat Laurentio sacer, ne parva ex tam atroci ac cruento bello victoria annorum decursu obliuione obrueretur, aut ciuium animis excideret, decretæ sunt solennes, atque anniuersariæ supplicationes Deo immortalī, easque Senatus quotannis eodem, quo hæc peracta sunt, die, ac periculo exempta ciuitas, in sempiternam rei memoriam continuari voluit, quod à posteris nunquam intermissum est: Quin & impuberes, qui scholas publicas frequentant, atque in palæstra literaria versantur, hunc diem festum habent, ac feriantur permissa ijs ludendi licentia: ita rei gestæ recordatio posteritati tanquam per manus traditur: quod cuique ciuium innotescat, menti que fixius inhaereat, in quanta angustia, vitæque discrimine versati sint olim progenitores, cum pro aris & focis, pro coniuge ac charis liberis acerrimè decertant, suoque Principi strenuam fidemque operam præstare conantur. Interim hanc præcipuè doctrinam exhibet posteris, eosque commonefacit rei huius annua continuatio, vt rebus afflictis ac desperatis, ad Deum optimum maximum mentem erigant, atque ab eò salutem, patriam obsidione liberam, prosperos rerum successus, victoriam incruentam summis votis exoptent: quod vnicè fatitasse legimus Abrahamū, Moysen, Dauidē, Ezechiam, Iudith, compluresque alios, qui huiusmodi præsidij victoriam sunt consequuti. Cæterum cum Schaldia, in eaque sita Zirizæa frequentius ab exteris lacescita sit, ac bellis quassata, tum insularum nulla minus Suytbeuclandia, quæ à solo Austro opposito sic denominata est spatiosissimo amœnissimoque versus Flandriæ ac Brabantia oras tractu exporrecta, tametsi paucis abhinc annis maximam iacturam passa, dimidio iam sit angustior. Ab hac auulsa est ciuitas non ignobilis Romer.

*Aduersa
qua accide-
runt, ali-
quando a-
nimo repe-
renda.*

*Suytbeue-
landia in-
sula Ende-
dicta.*

Romersual Romersualla, quam nullis excultâ agris, nullis ex-
la ciuitas. ornatam pomærijs, Oceanus vndiq; alluit, ita vt va-
 nica salis negotiatione subsistat. In Occidentali
Gœsa ciui- verò insulæ parte sita est Gœsa ciuitas, perexiguo
tas. quidem murorum ambitu, at splendide atque af-
 fabre extructa, ciuibus morum ciuilitate perpoli-
 tis. Est præter hanc insulâ quædam Brabantie con-
Toletū Ze- sistit Toletum à vectigali & portorijs ita appella-
landia ciui- tum, vetustum oppidulum: à quò non procul ab-
tas. est Martinianus agger, Principis Aurasienfis mu-
Martinia- nicipium, locus amœnus atque arboribus vndique
na ciuitas. consitus, in quibus maxima alitum, præsertim ar-
 dearum copia nidulatur. Sunt præterea minutæ a-
 liquot insulæ, minusque celebres, vt Duuelandia à
 columbarum frequentia sic denominata, Gœreda
 à fida nauium statione, Plateßâ, tum pleræq; aliæ
 non ita pridem ex mari vindicatæ, quarum descri-
 ptionibus inherere superuacaneum puto, cum edi-
 ta nuper Zeladiæ Topographia singula exactè ex-
 hibeat, quæ spectator curiosus per otium oculis po-
Zelandorū terit dimetiri. Quod verò ad gētis huius originem
origo. spectat, constans fama est, atque indigenis per ma-
 nus traditâ, à Gothis ac Danis hæc profluxisse, præ-
Zelandiæ fertim ab illa insula Cimbrica; quæ in Dania Ze-
apud Da- landiæ nomine inscripta est, in qua spectatur cele-
nos. berrimum Emporiū Hafnia, vulgari nomine *Coop-*
Hafnia, *man/hauen*, à portu negotiatoribus frequentato,
Coopmāf- qui hanc terram cultoribus vacuam, oppositis ere-
chauen. ctisque aggerum molibus in insulas redegerunt, at-
 que extructis primùm calis, minutisq; atque an-
 gustis tugurijs, sementi ac pascuis reddidere ido-
Zelandiæ neam. Erat enim Cæsaris ætate, magna terræ hu-
Bataniæ ius pars, quæ non aliud, quàm Batauiæ appendix
appendix. est, inculta, nec vnquam ad ferendi vsum vomere
 proscissa, aut fossione subacta, sed æstuarijs ac pa-
 ludibus

iudibus impedita, ita vt etiam nūc Hollandia plurimos vndiq; lacus exhibeat, adeò vt pedestria passim itinera illis concisa, cymbis omnia transigenda sint: quod ipsum etiam Zelandis vsuuenit in *Aestuaria* quæ nihil aliud sunt, quàm loca extra in- *quid.* traq; littora marinis fluctibus exposita. Siquidem effuso in ipsa mediterranea salo, aquam affluenter concipiunt, ita vt hibernis mensibus omnia inuia sint, nec nisi scaphis ea loca adiri queant. Quod vero solum extra aggeres ad maris vsque crepidines atque extremas oras multis iugeribus longè lateq; exporrigitur, ex alluione coaceruatum, crebris fluctibus æstuque tunditur, ac nonnunquam extumescente Oceano, vt assolet Luna vel plena, vel primum inchoata, fluctibus obruitur: subsidente verò, rursus emergit, ita vt loca paulò editiora, & quæ eminent, suauissimo pabulo pecudes reficiant. In huiusmodi receptacula se olim conferre solent *Aestuaria* impuberes ac mulieres, omnisque ætas ad bellum *in bello Bel* inidonea, vbi Romani Belgicam incursionibus in- *garum per-* festarent, erat enim tutissimum ibi perfugium, *fugia.* quod aditus accessusque esset difficilis. Sunt enim ea loca, quæ nostri *Stellen*, vel potius *Stallen*, hoc est, caulas ac pecorum stabula vocant, nostro etiam tempore multis incuruis voraginibus, ac verticosis fossis, per quas Oceani æstus voluitur, (nostrates *Voragines* *Creken* vocant) impedita adeò, vt equitem arma. *Zelandica;* tum, si imprudenter atque incautè in illas incide. *Vulgò Cre-* rit, absorberi atque obrui contingat, quò fit, vt lo. *ken.* ci huius viæq; ignaris istac penetrare perniciosum sit. Sunt autem multis Zelandiæ locis herbidiæ planicies, ac viridantia floridaque prata nulliscincta aggeribus, quarum vsus in ijs regionibus nūquam defuturus est: cum quæ à parte vna abradi auelli- que contingit, alteri alluione adijciantur, ita vt hūnquam extruendarum insularum materia huic

Bb

regioni

regioni deesse possit. Horum quædam à virenti
gramine ac læta pabulatione *Garfen* indigenę vo-
cant : quæ verò parcius gramine virefcunt, nec v-
berem adhuc pabuli copiam suppeditant, à pascen-
do vellendoque *Scorren* vocant. Ex his vbi aliquot
iugerum millia conglobari contingit, infulas effi-
cere noſtrates tentant, ac cùm vetuſtæ tum recen-
tiores ope humana ex ijs rudimentis coagmenta-
tæ ſunt ac coaluerunt. Multi olim ſoli huius yber-
tatę, atque agrorum ſpecie illecti, expulſis veteri-
bus colonis atque inquilinis, terram hanc inuaſe-
runt, eiufque poſſeſſionem armis ſibi vendicârunt.
Non defuerunt atauorum memoria, qui Batauis
ac Zelandis infeſti, has infulas in ſuam ditionem
ac poteſtatem redigere ſunt aggreſſi, ſed duæ iſtæ
nationes inter ſe conſociatæ, ſemper hoſtibus for-
titer reſtiterunt, quo fit, vt ad hanc vſque ætatem
vtraque gens eodem vtatur dominatu, eiſdem le-
gibus, eadem iuris æquitate, eodem ſit in hoſtes a-
nimo. Fuiſſe hanc gentem, quæ Zelandiæ nomi-
ne inſignita eſt, Batauis confinem ac proximam,
eiufque regionis partem atque appendicem, ex C.
Cæſare præter alia, ijs verbis colligi poteſt: Moſa ex
monte Voſeuo profluit, ac parte quadam Rheno
recepta, inſulam efficit Batauorum, neque lōgius
ab eo millibus paſſuum in Oceanum influit. Rhe-
nus autem ex Lepontijs, qui Alpes incolunt, ori-
tur, ac longo ſpatio citatus fertur, atque vbi Ocea-
no appropinquat, in plures diffluit partes, multiſq;
ingētibus inſulis effectis in Oceanum influit, qua-
rum pars magna à feris barbariſque nationibus in-
colitur, quæ piſcibus & ouis auiū viuere exiſtiman-
tur, à quibus Rhenus multis capitibus in Oceanū
influit. Quibus verbis mihi graphice deſcribere vi-
detur Batauos Oceano Septentrionali vicinioreſ,
tum illis conterminos Mattiacos, ſeu Zelandos,
quorum

*Bataui Ze-
landis con-
ſociati.*

*Com. belli
Gallicæ 4.
Moſa ori-
go.*

*Rheni ori-
go & de-
curſus.*

quorum insulas & qui in Occidentali Belgica eadem sunt cum ijs conditione ac natura, paulo post his verbis designat: Pars in siluas, pars in continen. *Com. lib. 6.* res paludes profugit: qui proximi Oceano erant, hi in insulis se occultauerunt, quas æstus efficere consueuerunt: quæ reuera nullæ aliæ sunt, quàm Zelandicæ. Quotquot enim sunt in Belgico Oceano circumfulæ insulæ, tali modo conflatae congestæq; sunt, ita vt primùm natura consistant: deinde arte muniantur, ac paulatim cultura atque industria hominum in fructiferos fundos ac speciosos agros, cultaque noualia redigantur. Ea est autem apud nos rerum vicissitudo, vt minimo annorum decursu ac temporis interuallo magna incrementa hæc regio suscipiat, rursus maximam iacturam ac detrimētā patiatur, nec vlla res vices rerum humanarum, aut varios instabilesque motus melius commōstrat, quàm Zelandiæ insulæ, quarum prosperi successus ac res secundæ æstuario fluxu & refluxu nunc huc, nunc illuc voluuntur. Nulla est apud vllas nationes annona, aut res frumentaria etiam lectissimi tritici vberior, ita vt bina iugera Zelandica plus emolumenti, cultori ac colonis adferant, quàm quatuor Brabantica, minus tamen tuta est fidaque apud nos huius rei possessio: cum singulis momentis, præsertim hibernis mensibus, flante Coro & Circio, ex maris sæuitia periculum immineat. Vnde enatum Prouerbiū ab ijs, *Prouerbiū Belgicum de Brabantia & Zelandia.* qui optimè rebus suis consultū cupiunt, atq; ijs tuto frui exoptāt, laudari Brabantici aeris clementiā ac soli stabilitatem; Zelandici verò fundi reditus atque annonæ prouentū: quod ita efferunt vulgari sermone, *Brabantsche lucht, Zeeuscherenten.* Nostra siquidem & auorum memoria cētum plus minus iugerum millia in insulæ formam redacta, atque aggeribus vndiq; cincta, dissipatis, conuulsisq;

in immensum congestis molibus inundante Oceano non sine maximo incolarum interitu, salo oppressa sunt. Rursus indigenæ erectis nouis insulis, quod nostrates crebro faciunt, ubi herbidi ac graminosi campi se proferunt, sementi ac culturæ sedulo insistant, ita ut paucorum annorum spatio, affluenti omnium rerum copia, supra quam credi possit, ditentur. Sic apud Zelandos insultibus marinis continenter expositos, nihil stabile, firmum, diuturnum, & cui tuto posses fidere aut inniti. Si quidem loca portuosa, quæ nauibus fidam tutamque stationem olim præbuerunt, vadosa efficiuntur, ac vel arena vel limo oppleta, ne minima quidem nauigia admittunt. Rursus littora nullis portibus distincta, nullisque nauibus frequentata, facta eluuiione commodissimos portus consequuntur, facilesque aditus atque accessus nauibus exhibent: quod fit, ut negotiatio hominumque concursus & frequentia non vni loco perpetuo sit addicta, sed aliquando ob portus commoditatem, ac loci situm aliò demigret ac transferatur. Sic Zirizæa, nostra etiam memoria, numerosa classe instructa, non solum onerarijs nauibus, sed rostratis, & quæ ex Homeri appellatione, Holcades voce Belgis usitata, nominantur, præter Hispaniarum ac Mauritaniæ oras, longinquas versus Aquilonem regiones frequentabat, nempe Noruegiam, Daniam, Riualiam, Rigam, Gedanum, vulgò *Dansyc*, Stocholmiam illustriissimi Suetiæ regis ERIC I auspicijs nunc celebrem; quæ nauigatio, ut sunt vices rerum humanarum, Hamsterodamum modò translata est. Quamquam ciuitas Zirizæa rebus omnibus ad commoditatem atque usum vitæ necessarijs, cumulatè fruitur, non minus affluenter, quam cum exteris negotiatoribus esset celebris, ac commeantium vltro citroque multitudine frequentata; siquidem

extero.

Magna apud Zelandos rerum Vicisitudo.

Holcades genus nauigij Castum, vulgò Hulck. Holmia Suetiæ regia.

exterorum hominum concursus, nundinatio, mercatus, locorum celebritas, aliquādo improviso dilabuntur ac concidunt, vel exorto hostili externoque bello, vel concitato populari tumultu, aut ciuium seditione: confestim enim quotquot alieni sunt ab eo loco, se subducunt, atque incolumitati suæ consulunt. At ea negotiatio, quæ excluso omni fœnore inter ciues & domesticos perficitur, factio etiam ab exteris vel inquilinis cōpendio, quæstuque liberali, stabilis est, firma, solida, minusque inuidiæ exposita. Quod si aliundè calamitas ingruat, cum ciues & domestici, intrepidè infractoque animo subsistunt, nec faciliè patrias sedes, aras, focos, coniugem, charosque liberos desertos patiuntur, aut suis finibus egressi, se suaque alienis cedunt. Videntur autem Zirizæi in tanta rerum humanarum mutatione, atque ex alia in aliam vicissitudine, quæ diuina prouidentia perficitur, commodis suis solenter consuluisse, atque incerta certis commutasse. Cum enim populares velificandi sint peritissimi, ubi non satis succederet negotiatio illa nautica, quæ transmarinis mercibus perficitur, mutata nauigandi ratione, piscatu se exercere cœperunt, vberissimo quæstu, ac nemini damnofo, adde nullo prorsus naufragij metu, nulla rei familiaris iactura, nullaque fœnoris aut usuræ infamia. Reliqui verò ciues compendia quæstusque honestos ac minimè inuidiosos sectantur, ex ijs quæ terra in vsum hominum cumulatè atque affluenter effundit, quibus illi, neutiquam defraudato Genio, liberaliter fruuntur, ac præter laudabilem institutionem, amplissimam liberis hæreditatem, paternique nominis ac memoriæ patrimonium relinquunt. Caterùm vt exteris innotescat, qua terræ cœliq; parte constituta sit ciuitas Zirizæa, & quantum ab eleuatione poli digrediat: dimēsi sumus

Bb 3

polum

Mediocris felicitas laudanda.

Prouidentia diuina omnia administrari.

polum Arcticum siue Borealem supra Zirizeæ horizon-
ta extolli vno & quinquaginta gradibus &
quadraginta septem minutis, in eamque altitudi-
nem verticem illum produci: longitudinem verò
perfici viginti quinque gradibus, quo efficitur, vt
cùm Sol non adeò auertus sit, nec longius ab insu-
la digrediat, sed duobus æquinoctijs ac totidem
solstitijs illam moderatè illustrat, Indigenæ solis
beneficio minus stupida, obtusaq; ingenia sortian-
tur, verùm faceta, vrbana, festiua, pleraque ex au-
ræ marinæ afflatu falsa & vitiosa quadam dicacita-
te contaminata, qua de re suauiter nuper philoso-
phatus sum cum Hiobo Nicolaide, viro sagaci at-
que industrio, qui cùm strenuè Reipub. functioni-
bus incumbit, illamque summa ope fulcire niti-
tur, integros incorruptosque ciuium mores exo-
pat. Et si quid viri ex Oceani habitu & salugi-
nosa vicinia contraxerint, institutionis industria
corrigere,

*Qui sit, vt senes ac prouectioris ætatis homines,
cùm minus robustos, tum tetricos plerumq; li-
beros progenerent, vultuq; tristi atq; inamæno,
& quirarius exbilarefcent.*

C A P. III.

QVI inclinata vergenteque ætate, vbi iuueni-
lis ardor deferbuit, matrimonio se addicunt, ma-
gna ex parte liberos procreant mœstos, morosos,
tetricos, tristes, inamabiles, taciturnos, vultuque
toruo ac facie minus blanda: quod non eadem ra-
tione in Venerem incalescant, eamque operam
impendant procreandis liberis, quàm iuuenes suc-
culenti ac vegeti. Siquidem ætas feruida ad pera-
gendam huiusmodi Comœdiam instructior. Cùm
enim

*Iuuentus
suiculæra.
Senes ari-
di.*

Enim flaccidæ sint senibus vires, spiritus exiles, corpus humoribus sanguineis exhaustum, facultates naturales languidæ, eaque vis, quæ ab illis promanat, ac diffunditur in excitandæ proles vsum, inefficax atque inualida, modicisq; viribus imbuta: fit vt minus viriliter connubiali officio perfungantur, ac multa in ijs, quos progenerant, deficerentur: quod indicatur in ea disceptatione, quâ cum Esdra Genius habuisse describitur. Interroga, *Esdra 4.* inquit, genitricem, vt tibi expediat, cur quos nunc parit, non sint eis pares, qui ante te nati sunt, sed statura minores: & dicet illa tibi, alios vigente ætate conceptos, editosq; esse, alios deficiente vtero: quò fit, vt qui senectutis tempore producuntur, graciles existant, tenelli, imbecilles, inualidi, improceri, & qui minus virium, minusq; roboris obtineant, quòd naturæ vires senio collapsæ sint, *Cur nō nūl- li minus & alii.* ac naturales vitalesq; spiritus imminuti, quo etiam euenit, vt animus demissus existat, & deiectus, mens minus agilis, viuida, alacris, erecta, quoniam omnia parcius contractiusq; sunt consequuti, nisi fortè genitores blandi atque hilares, ac moderatè vino concalescenti prognerandis liberis operam impendant. Visi sunt enim seniculi alii, *Cur nō nūl- li delecta mente.* quando inter se iuuenari ac lasciuire, suaq; habere blandimenta, ac vernis mensibus in amplexu ruere. Siquidem ea pars anni equis etiam effectis (vt habet Prouerbiū) hinnitum extorquet, quo Belgæ indicant, neminem tam de- *Prouerbiū ab equis effectis.* uexæ ætatis esse, quin in amœnissima illa anni parte, qua se omnes naturæ vires exerunt, aliqua erectioris animi indicia proferant, quo efficitur, *Ver spiritus etiam effectus erigit.* vt si in congressu Geniali mulierem conceptu impleri contigerit, exactis nouem mensibus infantem edat blandum, elegantem, suauem, floridum, generosum, viuacem, agilem, gesticulosum.

Affectus Quod si progenitores etiā in aetate iuuenili, mente
parentū in nubila, minusq; placida (vt plerique morosi facti-
faciū trāsūt, tant) procreandis liberis operam impendant, om-
 nia in deterius deuegunt, omnesque affectus, &
 qui inter coniugatos exoriri solent tumultus, &
 intemperies in fœtum deuoluuntur, ita vt conce-
 ptus, gestatio, partus, nutritio non decēter nec na-
 turæ ordine perficiantur, ac pueri multa corporis
 vitia, mentisque errores ex perturbatis animi mo-
 tibus contrahant, quorum omnis culpa in paren-
 tes transferenda, qui huic naturæ prauitati cau-
 sam præbent ac seminarium. Quocirca qui libero-
 rum suorum incolumitati optimè consultum cu-
 piunt, atque illos tractabiles esse exoptant, mori-
 busque placidis ac sedatis : hoc imprimis efficere
 curent, vt in coniugij societate & amplexu maritali
 omnia moderatè transigantur, ne quid incidat,
 aut suboriat, quod vllas intēperies, turbas, tumultus,
 nebulas excitet. Omnia enim in pullulantē fœ-
 tum recidunt, atque infantem ad similes mores in-
 formant, parentumque notas ac vestigia impri-
 munt. In similes causas refero, quod proles (vt vo-
 cant) naturales, hoc est, qui extra legitimum ac
 connubialem torū sunt procreati, diuersa existant
 ab alijs natura, conditione, moribus : quorum qui
 à generosis parentibus ac patricijs profluxerunt, a-
 nimo ferè excelsō conspiciuntur ac sublimi, mul-
 tisque ac magnis dotibus exculti, mira ingenij saga-
 citate, prudentia singulari, iudicio exacto, præser-
 tim quibus parentes subsidio sunt, atque ad libera-
 lem institutionem adiumento, sic vt aliquādo co-
 lumen familiæ in his consistat, atque omnibus, qui
 illis vel sanguine vel affinitate coniuncti sunt, de-
 cori atque ornamento. Cui rei ea ratio mihi sub-
 esse videtur, quod omnia largè atque effusè ex pa-
 ternis lumbis ac visceribus sunt consequuti, nec in
 furtiuo

*Puerorum
 malitia pa-
 rentibus im-
 putanda.*

*Affectus
 in fœtum
 transeunt.
 Naturales
 proles quas
 vulgo vo-
 cant.*

*Cur filij
 naturales
 quos vocāt,
 alijs ere-
 ctiores.*

furtiuo illo ac clandestino concubitu parcè, ieiunè, tenuiter, sed affluenter naturæ munera illis infusa sunt. Cùm enim vterque auidè se explere libidine gestiât, ac prodigaliter in amplexus atque oscula proruât, totisque viribus ac profusè in propaganda sobole incumbit, fit, vt omnia, quæ in conceptu necessaria sunt, cumulatè perficiantur, nec quidquam in hoc negotio desideretur, eoquæ euenit, vt cùm nati parentum indolem exprimant, ac multa ab ijs sunt consequuti, incredibilis sit vtrobique amor & propensio, ac singulariter erga se mutuo afficiantur. Ex qua vi etiam emergit in hac sobole alacritas mentisque erectio, tum generosus quidam affectus animi, quo tales indignantur exalta decus limitesq; matrimonij se esse prognatos, ac deesse sibi aliquid præ cæteris, quod ad honores ac dignitates publicasque functiones attinet. Quæ res efficit, vt se modis omnibus extra contemptum vindicare nitantur, atque illam notam, quam imprudentes quidam impingunt, quibus aliquando fœdior atque adulterio contaminata propagatio, probitate vitæ ac morum integritate aboleât. Qui verò huius status ac conditionis homines, plebeijs modicisque parentibus orti, educationis subsidio destituti sunt, rei familiaris inopia non facilè ad præclara eluctari possunt, atque humo se attollere. Siquidem, vt is ait;

*Non facilè emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.*

*Iuuenalis
Saty. 3.*

Tamet si enim paupertas sapientiam sortita sit, vt habet Prouerbiũ, multarumque artium inuentrix existat, clarissimis tamen ingenijs obest, quò minus ad summa prouehantur.

*Paupertas
sapientiã
sortita.*

Bb s

Qui

Qui frat, vt laurus, quam nonnulli Zelandia denegatam asserunt, nulli quàm huic regioni speciosior existat, & qua ratione effeceris, vt contrage lu atq; hiberni frigoris iniuriam, intacta subsistat, nec emoriatur.

CAP. IIII.

MIRANTVR plerique in maritimis oris, eaque parte Zelandia, quæ à præterlabente fluuio Scaldia denominatur, tam speciosas immensasque

Laurus quibus na- talibus delectetur. Lauros frondescere: cum regio frigida sit, atque ipsa arbor argentes frigidisque tractus respuat. Cui naturæ miraculo eò magis obstupefunt, quòd non solùm omnium horti ijs scateant, ac perenni virore, perpetuaque fronde in maximam proceritatem assurgant, sed baccas etiam proferant oblongas, colore nigro perpolitas, non minus efficaces ac salubres in discutiendis flatibus ac dissipandis humorum collectionibus, quàm quæ à calidis regionibus huc asseruntur. Sentit quidem Laurus aliquando cœli iniuriam, atque hibernis mensibus sub asperso intensoque gelu, frigore periclitatur, sic vt folia, caudex, rami aliquando arescant atque emoriantur: at radix nihil sentit incommodi. Quocirca Laurus supernè emortua, radicibus extirpari, etuique non debet, sed detruncari; nam ineunte vere, ac paulò etiam maturius rursus reuifceat. Quod autem in eam altitudinem ac fastigium in hac regione assurgat, efficit terræ vbertas, atque incredibilis soli fecunditas, densique ac compacti fundi natura, quæ ex pingui tenacique gleba constat, adeò, vt ob telluris soliditatem, frigus per gelicidia ad radicem penetrare nequeat.

Laurus desum solum exigit. Nihil autem stirpibus nocentius, aut magis deleterium, quàm nix aut glacies liquefacta, si quando soluto

soluto gelu, eorum stillicidio radices perfundan-
 tur, praesertim vbi defluente humore, rursus fri-
 gus exasperari, fluidumque liquorem congelari,
 ac congelascere contingat. Sic enim terra relaxata
 algidissimum humorem combibit, quo radix im-
 buta marcescit, atque emoritur. Ne autem huius-
 modi incommodo stirpes afficiantur, nec frigoris
 iniurijs sint obnoxia, superficies soli, in quo consi-
 ta sunt, stramentis inspersisque cineribus munien- *Cineres her-*
 dae; fouent enim insita caliditate terram cineres, *bas à gelu*
 ac gelu rigidum penetrare prohibent. Siquidem, *tuentur.*
 vt acetum & fex vini: ita carbones ac cineres ig- *Aceti & fo-*
 neae qualitatis sunt participes. Caterum quod Bra- *cus cum ci-*
 bantis reliquisque Belgis laurus vel denegata sit, *neribus cō-*
 vel parcius apud hos fruticetur, non aeri, cuius mi- *paratio.*
 ra clementia ac salubritas, sed solo ascribendum, *Laurus cur*
 quod aridum est, sabulosum, leue, inane, ita vt fa- *Brabantis*
 cillimè frigus admittat, nec arbori solidum alimen- *negata.*
 tum, quo pinguescit, conferat, eoque efficitur, vt
 in ijs regionibus laurus humilis sit & improcera,
 tum baccis destituta: cum in ciuitate Zirizæa tel-
 luris beneficio in eam proceritatem assurgat, vt
 duarum decempedatum altitudinem superet, den-
 sa circa radicem fronde, multisque emergentibus
 stolonibus seu fruticibus, quibus stipata à frigore *Stolones,*
 fetuetur ac munit. Quocirca illa frutificatio, & *VVater-*
 qua ab radice frondescit, ramosa propago adimi, *schoten,*
 aut rescari non debet, illo siquidem muni-
 mento fulta, non facile frigus concipit;
 nam soliorum iactura ineunte ve-
 re instauratur, modò radix
 illæsa persistat, ac fri-
 gore geluq; in-
 tacta.

De

De corpore neutro, hoc est, quod nec sanum, nec æ-
grotum statui possit, sed vacillanti dubiaq; va-
letudine existat, atque inter virumq; fluctuet.

C A P. V.

Medicina MEDENDI artem olim à veteribus in tres
tres partes. partes fuisse diuisam, in cōfesso est. Primò in eam,
quæ præsentem sanitatem fouet ac tuetur, omnia-
que aduersæ valetudinis incommoda sedulo pro-
pullsat. Secundò in eam, quæ rationem complecti-
tur, qua præmuni ac præseruari corpus possit, ne
facile in morbos collabatur. Postremò in illā, quæ
morbos corpori infestos ac quibus virgetur ac pre-
Tres condi- mitur, discutit: Tres quoq; statui in humanis cor-
tionem cor- poribus constitutiones: quanquam superuacaneæ
poris huma- his de rebus inter Medicos contentiones: Vnam
ni. valetudinis secundæ, cū corpus inculpatè de-
git, atque inoffensa valetudine fruitur, illiq; nihil
vitiij subest, aut vllum morbi vestigium: Alteram
valetudinis aduersæ atque inclinatæ, quæ discu-
Simile ab tiendis morbis remedia sunt adhibenda. Tertiam,
hypocrisi. quæ anceps & ambigua, in qua species quidem sa-
ni hominis se profert, vt improbis fucata vitæ inte-
gritas, sed cui affectio quædam subest, ac delitescit,
quæ procliuem facit propensumque ad decubē-
dum. Cuius habitus duas obseruo condiciones in-
Valetudi- ter se diuersas: Vnā eius, qui iam morbū discussit
narij aliq; ab eoq; eluctatus est, sed tamē debilis existit, inuali-
lecto affixi, dus, exhaustus, gracilis, extenuatus, euertatis fra-
aliq; inam- ctisq; mēbris: quæ valetudinis incōmoda, neglectis
lulantes. medicamentis, somno atque appositis alimentis
instaurari postulant. Simile enim quiddam huic
Simile à euenit, quod viatori, qui è latronum manibus ela-
viatore in psus adhuc palpitat ac contremiscit, nec prorsus ex
stinere op- tanto metu ac vitæ discrimine, in quo paulò antè
presso. versatus

versatus est, restitutus sit, aut ad se redijt. quod
 Christus eleganti similitudine expressit, sed ami- *Luc. 10.*
 corum solatio recreatus, sensim reuiuiscere inci-
 pit, ac pauorem pedetentim menti excutere : ita
 ægrotus tametsi depulso morbo, exspatiari inceperet,
 omniaque mitiora existant; tamen nonnulla
 morbi vestigia adhuc corpori inhærent, nec quæ
 comitari solent accidentia, penitus exempta, sopi-
 taque sunt. Altera huic affinis constitutio, paulò
 est deterior, qua quidem in speciem, primaque fronte
 homo sanus apparet, nec omnino valetudina-
 rius, sed qui corpus circumferat vitiosis sordidisque
 humoribus oppletum. Quocirca Galenus victum *Thera. 7.*
 statuit eorum, qui sunt sani, qui ægroti, ac qui re-
 ualescere incipiunt. Est enim conualescentium vi-
 ctus ratio media inter eam, quæ sanorum est pro-
 pria, & ægrotantium. Siquidem ijs diætæ seu vi-
 ctus ratio præscribitur, tenuis, parca, frugalis, mo-
 derata, ita ut temperantiæ limites non excedat,
 quum ne leuissimum quidem errorem perferant,
 secus quàm validi ac robusti, qui ne maximis qui-
 dem offenduntur. Sic infantibus ac impuberibus *Natura eis*
 alimenta quidem administramus, sed non ea ra- *iusque adno-*
 tione ac modo, quo adultis ac prouectioribus, qui *tanda.*
 succidiam ac bubulam, solidosque cibos non re-
 spuunt, ut æta tenera, cui ut amictus corpori, cal-
 cei pedibus, ita pro corporis modulo, victus & me-
 dicamenta accommodanda. Et quanquam recen-
 tiores quidam in re Medica non minus, quàm non-
 nulli in religione superstitiosi, corpus neutrum su-
 stulerunt, nec id statui patiuntur: aliquid tamen *Corpus neu-*
 de hoc commentari visum est. Si quid tale quid- *trum ad-*
 dam natura rerum, quotidianus vitæ usus & con- *mittunt*
 suetudo, congressusque familiaris, atque amico- *nonnulli.*
 rum colloquia designant. Hinc enim emerferunt
 sodalium istæ ac congerronum voces, si quando
 sciscitan-

Formula sciscitantur, qua quis sit valetudine, qua fruitur sa-
percontan. nitate, vt corpus constitutum est, quo loco, statu,
di de Vale- conditione res nostrę consistant, quem habent suc-
tudine. cessum, fatin omnia salua, prospera, felicia? Qui-
 bus, totidem verbis responsa dari solent: Vt cun-
 que, Sic satis, Minus commodè, Valetudo vacil-
 lans est, inclinata, ambigua, fluctuans, instabilis, pa-
 rum firma, Non satis pro voto, aut animi sententia,
 Aliàs rectius, Spero meliora, Vt possumus, quando
 vt volumus, non licet. Quibus loquendi formulis
 singulę nationes vtrò citroque se compellare so-
 lent, si quando de rebus amicorum solliciti, qua sint
 valetudine aut successu, percontantur. Tamen si
 autem horum plerique morbo sunt defuncti, alij,
 quibus hic imminet, nondum culcitra puluinisq;
 affixi, non tamen vel inter sanos, vel ægros refer-
 ri censerique debent, sed cùm vtriusque sint parti-
Simile à co- cipes, in neutrum, hoc est, duorum extremorum
loribus & medium: vt fuscus color, qui ex albi nigrique mix-
pubertate. tura constat, vt pubertas inter puerilem ac virilem
 ætatem, media. Cùm enim sani hominis more, na-
 turæ munera ac functiones minus cumulatè obe-
 ant, nec ex ægrotorum consuetudine lecto incum-
 bant, mēbrorum usu ac ministerio destituti, nō pos-
 sunt vel sani hominis, vel ægroti nomen promere-
 ri, sed ex populari ac vulgata cōsuetudine Neutri
 appellatione designari. proferunt in ijs se nōnullę
 naturæ facultates ac munia, sed languidè, oscitan-
 ter, remisè: incedunt enim atque inambulāt, sed
 tardè, gressuq; subinde labante atque inclinato, ita
 vt ob virium imbecillitatem, vel scipioni sit inni-
 tendum, vel vllius humeris incumbendum, vt ijs,
Simile à qui cùm sint natandi imperiti, corticis aut suberis
natandi & subsidio vtuntur. Pari modo de somno ciboq; ra-
tu. tiocinandum, si quidem accumbunt, ac se apposi-
 tis ferculis reficiunt, at non ea appetentia atque
 edendi

edendi auiditate, qua validi, quibus optimum condimentum fames: dormiunt ac somno refocillantur, verum minus placido, profundo, diuturno, ut sani, qui exercitatione defatigati, totam noctem quiete transigunt. Est autem eorum conditio, qui à morbis reuiuiscunt, atque humoribus noxijs sunt liberi, potior atque optabilior, illorum, quibus aliquid latentis occultriq[ue] vitij subest, ac corpus vel ex Veneris contagio, vel alia vitæ intemperie, intus & foris fœdis ficosisque tumoribus contaminatum, qui in speciem, primaque fronte sani apparêt, ac pro ijs se ostentant, cum humoribus vndiq[ue] prauis scateant, atq[ue] omni ex parte morbidi sint. Quin isti in seipfos crudeles, atque in alios iniurij, morbum dissimulant ac diffidentur, ita ut omnibus se symposijs ac sodalitijs ingerant, atque aliorum poculis labra rancida admouere non vereantur, suaque nulli non obtrudere, ac ebibenda offerre, hac opinor, ratione permoti, ut si omnes eodem succo perfusos esse contingat, eadem scabië inquinatos, nemo ab illorum cōsuetudine ac familiaritate abhorreat. Huiusmodi homines morbosos, qui simulata fictaque sanitatis specie obuijs imponunt, his versibus Persius perstringit:

Ilia subter

Sat. 4.

*Cacum vulnus habes, quod lato baltheus auro
Protegit, Et manus, da verba, & decipe nervos.*

Rursus alia Satyra, assumpta medici persona, hunc notat, qui morbum dissimulat, nec sustinet inter valetudinarios referri, sed cum medico rixatur, atque illius consilium non sine contumelia respuit, illique tanquam deteriori morbo implicito insultat,

*Hec bone tu palles, nihil est, Videas tamen istud
Quidquid id est, surgit tacite tibi lutea pellis:
At tu deterius palles, ne sis mihi tutor,*

Sat. 3.

Iampr̃.

*Iam pridem hunc sepeli, tu restas: perge, tacebo.
Turgidus hic epulis, atq; albo ventre lauatur,
Guttore sulphureas lente exhalante mephites.
Sed tremor inter vina subit, calidumq; trientem
Excussit è manibus, dentes crepuere reiecti,
Vincta cadunt laxis hinc pulmentaria labris.*

Cuius conditionis homines hac nostra ætate nusquam non obuij sunt, quibus cum in facie, vultu, oculis, totoque habitu se morbi proferant, illos medendi peritis non detegunt, sed magno valetudinis dispendio, fouent ac nutriunt: qui cum altè radices egerunt, ac penitus infixi sunt, ægrè extirpantur. Quocirca salubriter vnumquemque commonefacit Sapiens, vt maturè remedia morbis adhibeat; Satius enim principijs mederi, quàm fini.

Eccle. 18.

Saty. 3.

Principio

obstendū.

*Quò spectat illud Persij,
Helleborum frustra, cum iam cutis agra tumebit,
Poscentes videas. Venienti occurrite morbo.*

Quod ijs sedulò inculcari debet, qui cum nutanti atque inclinatae valetudini tarditate quadam supina, ac damnosa procrastinatione non prospiciunt, eamque fulcire negligunt, deploratis morbis implicantur. Quamobrem qui in cōfinio morbosæ affectionis constituti, non prorsus integra sanitate fruuntur, sed corpus neutrum, hoc est, nec prorsus salubre nec insalubre consequuti sunt, sed inter sanitatem & morbum medium, accuratè incolumitati suæ inuigilent: facilimus enim ad deteriora lapsus. Cæterùm quæ de corpore neutro differuntur, præter alia etiam ad aeris ac cœli conditionem referri possunt. Aura enim aliquādo salubris, pestilēs, mediocris: cœlum modò serenum, modò nubilum & tempestuosum, modò tolerabile atque inter vtrunque cōstitutum, quod etiam in ventis marinisq; fluctibus spectari potest. In affectibus quoque humanis, atque animi motibus
talc

ale quiddam obseruare licet. Sunt enim illi moderati, vehementes, turbulenti, concitati, mediocres, remissi, sedati, ita vt non omnia semper vno cursu, atq; eodem tenore volui versariq; cōtingat.

De videndi ratione atq; oculorum acie, & cur nonnulli remotissima quæque acutè cernant, cum ad proxima cæcutiant atq; hallucinentur: alij propius admotæ exactè videant etiam minutissima, longius verò sita etiam eminentes moles agrè perspiciant. Et cur oculus dexter magna ex parte sinistro obtusior, minusq; lucidus: obiter de coloribus oculorum, ac plerisq; alijs, quæ animi argumenta proferunt: obiter hebescenti visui remedia.

C A P. VI.

INTER multa magnaque naturæ munera ac dotes amplissimas, quibus homo à Deo opt. max. cumulatè exornatus est, nihil mēte præstantius ac magis diuinum, cui cum omnes sensus inferuiant ac famulentur, tum præcipuè loquendi videndiq; ministerio vtitur, vbi vires suas explicare visum sit. Hoc enim potissimè feris præstamus, quòd sensa mentis dicendo expromere, ac cōsilia verbis explicare liceat, ita in oculis non prorsus sita cernendi vis, sed duæ sunt velut fenestræ animi, à sede mentis ad oculos perforatæ, quarum intentione ac remissione, mobilitate ac cōstantia, animi motus, mentisque conceptus ac cogitata indicantur. Con-

Mētis præstantia.

Videndi origo à cerebro.

Simile à gēma auro illustrata.

Ce

pillam;

pillam, hoc est, aciem, qua cernimus, radiante fulgore illustrat, non secus, quàm insignis ac lucida gemma annulum: itaque oculis visio attribuitur, non vt loco primario, sed vt instrumento atq; organo; nam cerebrum per nervos visorios illis spiritus infundit, quibus videndi facultas perficitur.

*Caput la-
sum visus
officit.*

Laeso enim affectoque cerebro (nullo etiam consistente in oculis incommodo) hebescit visus, atq; acumen oculorum offuscatur: quod ebrijs, deliris febricitantibus peculiare est. Hac itaque ratione oculis, qui ex tribus humoribus, quatuor mēbris constant ac conflati sunt, videndi functio as-

*Cerebro re-
gia pote-
stas.*

scribitur. Siquidem illi cerebro ac menti, penes quas summa potestas, obsequuntur. ab ijs enim dimanant ac profluunt per nervos opticos seu visorios, spiritus lucidi, puri, defecati, tenues, splendidi: quibus, modò ne officiat aer caliginosus, ac depravata oculorum constitutio, exactissima visio perficitur. Quòd si illi imminuti sint, obscuri, turbidi, exiles; obtusa efficitur, minusque acuta oculorum acies. emergunt autem ex horum temperie varij videndi modi ac rationes. Siquidem cui spiritus copiosus est, & ad amissim purus, tersus, nitidus, atque vt speculum, perpolitus, is ea, quæ eminus consistunt, perspicuè videt ac discernit. Vbi enim is humor exactè elaboratus est, tenuis syncerusque ex hoc halitus, seu lucidus spiritus emanat, quo potissimè visio perficitur, ac distatissima perspici que-

*Visus cui
exactissi-
mus.*

unt. Siquidem cum multus sit & copiosus animalis spiritus, subtilis, tenuis, ethereus: longissimè producit oculorum aciem, omniaque acutè cernit, nec facile obtutu continuo, aut fixa intentione defa-

*Sanguineis
fortis visus*

tigatur, qua vi pollet calidus & humidus, vulgo sanguineus. Cui verò paucus subest spiritus, sed tamen purus, nec nebulis obductus, is res quidē propius sitas, clarè videt & dijudicat, certūq; delectum habet;

habet; at distantes, pauloque remotius constitutas minus dilucidè perspicit. Paucus enim modicusq; spiritus facilè dissoluitur atq; euanesceat, nec in longinquum prospectum producere potest. Quo fit, ut quibus videndi organū lucido quidem, sed modico spiritu imbutum est, minutissimos etiam literarum apices inoffensè obseruent, at paulò remotius distitas moles, aut eminentes è mari scopulos minus exactè perspiciant, quod calido & sicco corpori, seu bilioso euenit. Quod verò nonnulli pro Biliosis acutus visus. Spiritus prorsus, ex spirituum inopia & crassitie prouenit. Vbi autem spiritus copiosus existit, & crassus, pauloque densior, diu quidem homo intendit oculorum aciem, atque absq; vlla fatigatione fixè & inronniuer in res obuias oculos defigit, easq; primo obtutu cernit quidem, sed non ad vnguè ac distinctè discernit: nam crassities acutæ visioni officit, quod in frigido & humido habitu seu pituitofo obseruari potest. Cui verò humidus est & modicus spiritus animalis, qui videndi instrumēto in-feruit, is nec exactè propia, nec prorsus remotiora videre potest; nam pauci spiritus citò euanesceat, & dissipantur: crassi verò videndi functionem impediunt, cum radij, qui ab oculorum lumine promanant, in obiecta non deferantur, nec species rerum, quæ foris in oculum influunt, ab eo concipiuntur. Rarus autē spiritus, tenuis, exilis, tenebrosus, qualis est seniculis exhaustis, ac morbo extenuatis, debilem visum efficit, aut prope nullum. Quocirca consultè faciunt, quod conspicijs hebescenti visui opitulantur. ijs enim omnia maiora apparent, ac spiritus visorij instaurantur, atque in vnum collecti, minus euanesceat, aut dissiliunt; verum non consulo, ut viri plus satis maturè illis assuecant, siquidem illis destituti, prorsus cæcutiunt.

Cc 2

Quod

Specula vi-
luis opitu-
lantur. Quod enim hi caligant ac cæcutiunt, ex spirituum inopia ac defectu euenit. Quocirca & specula visum reficiunt; quoniam reflecti ac retorqueri radios contingit, ac spiritibus robur concipere, nouis subinde à cerebro eò se conferentibus. Sunt autem

Quàm mul-
ta visus of-
ficiunt. præter iam enumerata complura alia, quæ caliginem oculis offundunt, ac visionem vel vitiant vel impediunt; nam si pupillam à sua sede dimoueri contingat, aut plus satis dilatari, contorqueri, contrahi, imminui: vel ex illata plaga, inflictoq; vulnere, casu, vel contusione, tumor atque inflammatio oboriatur, videndi facultas insigniter afficitur: oculi quoque emissitij ac prominentes, quiq; immoderatè protuberant, vel denique vbi profundius

Oculi pro-
minētes, et
reconditi
caligantur. constituti sunt, nonnullam visioni iacturam inferunt, nam prominentiores ab externo lumine afficiuntur, ita vt in lucido aere & solis splendore minus exactè obiecta conspiciant; immodica enim luce offenduntur: sublustrum verò cælo, aut nubibus obducto, melius ijs visus perficitur, ita fit, vt quæ cominus posita sunt, perfectè videant: eminus autem sita, obscurè; ijs verò, quibus profundi sunt oculi, ac delitescunt, minusq; extra palpebras se proferunt oculorum orbes, contraria obueniunt; illi enim propius admota, minus perspicuè: distantia verò, inoffensè cernunt, quo fit, vt vbi remotiora oculis dimetiri visum sit, conuiuentibus ac semiocclusis oculis id perficiamus, ita enim coacti ac conglobati spiritus, longissimè radios suos diffundunt. Hinc vsuuenit, vt clauso compressoque oculorum altero, ac protenso velamento, quod splendorem arcet, atque aerem opacum efficit, intētius ac fixius aciem in obiecta dirigamus, quod in tractandis ballistis, sclopetis, arcubus obseruare licet. Siquidem, ocluso sinistro oculo, spiritus affluentius in dextrum confluunt, visumq; efficiunt in

Reconditi
et protube-
rantes ocu-
li ratione
diuersa vi-
dent. tentiorem

Ex sagitta-
rijs vidēdi
ratio eru-
ta.

gentiorem, ita vt hac ratione sagittarij colliment,
& quem intuentur scopum, assequantur ac confi-
gant. Quò spectat illa Persij ironia.

Scit tendere Versum

Sat. I.

Non secus, ac si oculo rubricam dirigat Vno.

Quòd autem nonnulli gemina conspectare vi. *Cur gemitur.*
deantur, efficit oculorum in varias partes distra- *na videntur.*
ctio. Cùm enim oculorum radij non ad idem rei
obiectæ punctum se dirigant, sed in diuersa rapiantur,
ac spiritus, qui temerè rerum species concipit,
inordinato vagoque motu hinc inde fluctuet, du-
pla exhiberi videntur: fenestrata autem diuulsa,
dissecta, rimosa conspici videntur, vbi papillæ pars *Cur diuul-*
suffuso concreto humore offuscatur, densi quo- *sa spectan-*
que vapores ac fuligines è ventriculo in cerebrum *tur.*
delatæ, varias imagines ac species rerum visui infe-
runt, ita vt aliquando omnia in gyrum flecti, vol-
uique ac rotari videantur, nonnulli festucas, culi-
ces, muscas, scarabeos, araneas, lemures, striges, spe- *Oculis cur*
ctra obuersari oculis imaginantur, quos affectus *absurda ob*
parit crapula, ingluuies, temulentia, humor melan- *uerfantur.*
cholicus, quæ densissimis fumis cerebrum obnu-
bilant, Ceterùm quòd dexter oculus sinistro sit ob- *Oculus de-*
tusior, in se quisque experiri potest. Id efficit in ad- *xter sint.*
ulta ætate crassior densiorque spiritus, & quòd fe- *stro obtu-*
rè ex dextri lateris incubitu vapores nocturni eò *sior.*
deriuentur ac confluant: in senectute verò magis
siccescit oculus dexter, ac calor hepatis humores,
qui visioni adminiculantur, depopulatur: sinister
autem humidior est, nec in eo facile vel spiritus ex- *Cor primū*
tenuantur, aut humores arescunt. Cùm autem cor *viuens, & l-*
vitæ fons primùm animari incipiat, aut vitale effi- *timum mo-*
ci, tum postremò moritur, ac diu etiam corpori *riens.*
exemptum animantibus palpitat: Oculi verò, qui *Oculi pri-*
postremò perfici creduntur; primò adempta mo- *mum mo-*
bilitate, mortis argumenta proferunt, atque præ *riuntur.*

Cc 3

cæteris

*Coloris oculi
lorū diuer-
sitas unde
emerge.*

ceteris emoriuntur, quod spiritus ingruente morte extinguantur, atque evanescant, vel ab oculis ad cerebrum mouendi videndique principium resiliant ac retrahantur. Ceterum de causis colorum, qui in oculis se proferunt, non nihil huic argumento inferendum. Emergunt ij ex circumfusis humoribus, quorum qualitas, copia, defectus, tenuitas, crassities, mistura, varias diuersasque in oculis colorum species ac discrimina pariunt, nempe nigricantes, ceruleos, caesios, glaucos seu caprinos, rufos, flauos, fuluos, pallidos, puniceos, luteos, virides, rubicundos, igneos, flammantes, sanguineos, purpurefcentes, croceos, aureos, lacteos, albescentes. Proueniunt autem nigro colore perfusi oculi, (quorum aspectus gratiosam venustatem, modò supercilia pari pigmento tincta sint, homini conciliant) si quando spiritus visibilis debilis est, humor verò copiosus, densus, subobscurus, umbrosus, ita ut astantis aciem ob humoris abundantiam ac profunditatem non transmittat, aut penetrare patiatur: nihil enim luminis, quod ex oculis nostris emanat, in illius visum, qui nobis ex aduerso consistit, infertur, sed radij velut reperi cūsi ac retorti resiliunt. Sic in fontibus ac cisternis altisq; ac profundis puteis, aqua nigricante colore apparet, ac speculi visum prestat, retorta ob aque densitatem, oculorum acie, & in se rursus deflexa, repellit enim visum nostrum, eumque nobis remittit. Sunt autem nigricantes oculi eius conditionis & naturæ, ut interdiu acutè cernant, quoniam meridiana lux subobscuris atq; umbrosis oculis se ingerit, ac spiritus agit, illosque lumine perfundit. Noctu verò obtusè minusque acutè videndi munere funguntur, quia externo lumine destituti sunt, quo humores ac spiritus moueri debent, ut visus acuatur. Quibus verò humor, qui oculis subest, transparent quidē est, & pelluci.

*Aqua cur
nigra in
fontibus.*

*Oculi nigri
qua vidēdi
facilitate.*

*Oculi caesi
unde.*

humor, qui oculis subest, transparent quidē est, & pelluci.

pellucidus, sed vnà cum spiritu paucus, exilis, debilis, ijs caëcij oculi seu glauci conspiciuntur, hoc est, *qua sunt i-*
one vidēdi.
 ex caruleo & albo contemperati: quali colore sunt
 laminæ corneæ trāslucidæ, ex quibus laternarū cō- *Lamina*
 ficiuntur conspicialia, tū noctuæ & quorundā ani- *cornea*
 malium oculi. Qui autē huiusmodi colore oculos *glaucos*
 habent insignitos, interdiu debiliter & cōfusè cer- *lore.*
 nunt, quia diurna lux ac Solis splendor, spiritus
 visorios minus firmos dissoluit ac dissipat: noctu
 verò, quoniam videndi organa, genuina insitaq;
 luce illustrantur, coactō ac conglobato spiritu, ob- *Qui oculi*
 uia quæque dilucidè vident. Scintillant enim in te- *nocte scin-*
 nebris huiusmodi oculi, ac collucent, tum velut a- *illant.*
 stra micantia, radijs coruscant, ita vt præter homi-
 nes, multa animalia, non tam venandi sagacitate,
 quam videndi facultate instructa, ex nocturnis te-
 nebris nihil sentiant incommodi, aut vlla sui parte
 afficiantur, cū diurna lux illis officiat, ac visio-
 nem offuscet, quod in noctuis, nycticorace, vesper-
 tilione, felibus, soricibus, muribus, gliribus ob-
 seruari potest, quibus lux meridiana videndi fun-
 ctionem labefactat, nocturnæ tenebræ exacuunt, *Animalia*
 argumento, quòd si faces, candelas, ac funalia il- *noctui ocu-*
 lis noctu obijcias, obcæcantur. Quocirca nautæ *lata.*
 nocturnis nauigationibus non adeò intensum Lu-
 næ splendorem exoptant, sed sublustre cœlum,
 modicisque ac raris nubibus obductum. Sic enim
 longius se porrigit oculorum acies, ac radij à lu-
 minoso obiecto minus dissipantur, aut euanes-
 cunt. Caruleus verò in oculis color ex albo & viri- *Caruleus*
 di conflatus, cæteris humidior est, sed minus niti- *oculorū co-*
 dus, tersus, perpolitus. Quòd fit, vt ob crassiorem hu- *lor quæ vi-*
 miditatem, qua perfusus est, atque exiguos spi- *sum facit.*
 ritus, minus acuta visione sic affecti polleant, in
 aere præsertim lucido, quo cum primis offendun-
 tur. Quod si humor, & spiritus temperie qua-

Oculi & Vi- dam inter se moderata existant, color inter albedi-
que modera- nem & nigrorem clarius elucet, quo exactissimè vi-
re constitu- dendi munus perficitur. Variantur autem pro æ-
tus. tatis ratione oculorum colores: pro humorum ac
Oculorū co- spirituum crassitie, tenuitate, copia, defectu: quod
lor & acies ipsum etiam in stirpium folijs perspicuum est, quæ
qua ratio- ubi primùm emergunt, flavescent: deinde matu-
ne varia- ritate virorem concipiunt: rursus senescente stir-
tur. pe, in cæruleum ac luteum demutantur. Sic infan-
Simile à tibus in lucem primùm editis cælij sunt oculi, glau-
stirpibus in ci, cærulei, virescentes: ætatis accessu ad nigredi-
oculorum nem deurgunt: senectute verò, ut crines, albescunt,
coloribus. vel ad subglaucum degenerant. Medicamentis et-
Lib. i. cap. iam diuersos colores oculis induci, Dioscorides ex
Oculorum aliorum sententia prodidit. Vñta enim auellana-
colores me- rum putamina, atque in cineris speciem redacta,
dicamenta cæliorum oculorū pupillas infantibus denigrant,
immutant. ex oleo sincipiti infusa atque inuncta. Vetus quo-
Consiliū in que, aeris auræque constitutio, regio, morbi, affe-
oculis in- ctus ac perturbationes animi, immoderata Venus,
staurādis. inedia, somnus & vigilia immodica, crapula, ocu-
Plenitudo lorum cum colores, tum spirituum atque humo-
aut inani- rum qualitates immutant. Quocirca moderata vi-
tio obser- ctus vitæq; ratio instituenda, ne videndi organum
uanda in (quo nihil nobis ab opifice attributum præstan-
oculis fo- tius) aliquo incommodo afficiatur. Quod si ex
nendis. humorum defectu atque ariditate caligare oculos,
Oculos ex- ac cæcutire contingat, vel spiritus visorij inedia,
haustos mœrore animi, fletu, vigilia, lassitudine, senio, im-
qua fouet. modico concubitu, intempestiua lucubratione ex-
 hausti sint & attenuati: quæ vires instaurant, atq;
 oculis fomenta ministrant, adhibenda: ut sunt o-
 ua recentia, vina dulcia, vuæ passæ, amygdalæ dul-
 ces, pistacea, castaneæ vel elixatæ, vel molliter to-
 stæ, rapæ, quarū vis ob flatus copiam in cerebrum
 assurgit, ac mirificè spiritus visorios euanidos re-
 ficat:

ficat: quod ipsum etiam præstant alitum cerebella,
 quæ se volatu exercent, vt sunt passeruli, miliariæ,
 fringilli. Inconsultè faciunt, qui citra delectum, nul-
 loque adhibito discrimine, Rutam, Chelidonium, *Ruta oculis*
 vulturum, miluorum, accipitrum fel, quæ morda. *aliquando*
 ei sunt & adurenti facultate, oculis adhibent; de- *noxia.*
 populantur siquidem ac depascunt spiritus & hu-
 mores, quibus visio perficitur: cum ista non incom-
 modè admoueri possint, quibus ex humorum re-
 dundantia oculi caligine sunt offusi, tum quibus
 suffusiones & glaucomata visum eripiunt, atque o-
 culos deformant. Dissoluunt enim concretos cras. *Ruta &*
 sosque humores, qui spiritus à cerebro cò deferri *Chelidonia*
 prohibent: ita omnia quæ abstergunt, atque exte. *quando o-*
 nuant, huic rei perficiendæ accommoda: vt sunt *culis salu-*
 raphanus, seu vulgaris radícula, quæ appetentiam *taria.*
 acuit, feniculi semen, & folia, radix, eufragia, ste. *Raphanus*
 chas, & quæcunque cerebrum à crassis vaporibus & *vapa o-*
 expurgant. Quocirca studiosis, qui oculorum ad. *culis gra-*
 miniculo suas lucubrationes perficiunt, allium, ce. *ta.*
 pe, porrum, & quæcunq; graui odore imbuta sunt, *Allium &*
 atque halitu viroso obuios feriunt, atque infesta *quæ virosa*
 sunt, sedulò euitent. Officiunt enim hæc oculis, ac *sunt, oculis*
 memoriæ omnibusque sensibus detrimenta adfe. *inimica.*
 runt. Qui verò laboribus indurescunt, atque exer-
 citationi sedulò insistant, nihil horum illis incom-
 modat. Foris autem quæ oculos recreant, aspectu. *Viridia o-*
 que grata sunt, obijciantur, vt sunt viridia quæq; *culos fouet.*
 quorum innumeras species & discrimina campi,
 siluæ, horti, nemora suppeditant: Ex lapidibus ve- *Smaragdi*
 rò Smaragdi viror insatiabilis, & quo oculi exsa- *viror, &*
 turari nequeant, tum Prasius, Topasius, laspis, Cy go amo-
 anus seu cæruleus, Eranos, vulgò Turcosa, & Lazu *raut oculis*
 rium, quibus colliguntur, non euanescent spiritus *gratus.*
 visorij, atque acumen oculorum exacuunt. Cate-
 rùm quòd ex oculorum obtutu, nonnulli animi
 Cc 5 propen.

propensionē, mentisq̄ue indicia eliciunt: nō equi-
Oculi ani- dem improbo. Sunt enim horum indices, internof-
mi indices. q̄ue affectus, cogitata, conceptus, etiam si linguae
cesset ministerium, foris proferunt: ita nonnullis
comitas, modestia, mansuetudo, placabilitas, ele-
mentia, probitas in oculis vultuq̄ue elucēt, mul-
taque alia placidæ ac sedatæ mentis argumenta se
offerunt. Alijs fastus, arrogantia, superbia, ferocia,
calliditas, versutia, iracundia, invidentia, odium,
ira, indignatio, formido, timor, elatio, lætitia, gau-
dium, mœror, desperatio, ex oculorū obtutu per-
spicitur. Medici quoque in morbis studiosè oculo-
rum constitutiones contemplantur. Si enim rubo-
Argumēta re perfusi sunt, aut sanguineis filamentis striati, ex
animi ex cerebri inflammatione furorem ac phrenesim in-
oculis. dicant Quod si liuescant, ac plumbeo nigroque co-
Oculorum lore perfusi sint, caloris nativi extinctionē vitæque
Varia dispo- interitum denuntiant. Instabiles autem, perniciousan-
sitico. tes, mobiles, inquieti, inconstantes, mentis aliena-
tionem & delirium designant. Languidi, humētes,
flaccidi, lachrymis perfusi, tenebrosi, tremuli, rigi-
di, vibrātes, tumidi, caui, conditi, obtusi, conuiuen-
tes, præter diuersos animi affectus, in sanis, tum in
ægotis nō sine vitæ perniciē, cerebri intemperiem
ex humorum copia, vel defectu, caliditate aut fri-
giditate cōmonstrant. Lusei verò, pæti, strabones,
Lusei qua & qui obliquo sidere, limisq̄ue oculis obtuentur,
animi con- præter contortos atq; in diuersum conuulsos mus-
ditione. culos, huius naturæ errorem cōsequuti sunt. Quod
vitium quoniam circa cerebrum mentis domici-
lium, vel potius regiam consistit, vt foris non nihil
oculos deformat: ita animum quoque quibusdam
vitiosis affectibus imbuit. Sunt enim horum pleri-
que, quibus deest educatio, versipelles, vafri, subdo-
li, capciosi, lubrici, ad circumueniendum astuti, ac
miris strophis instructi. Sic Belgæ, si quando vllum
designant,

designant, qui ijs notis insignitus est, *Een slim gast*, *Prouerbijs*
Een loos ende listich schalck, *Een boos & vicht* vocant, *ex oculorū*
hoc est, obliquum, distortum, veteratorem hospi. *obiturn in*
tem, cui non tutò possis fidere, vt qui technis, dolis, *nefarior.*
fallacijs, captionibus, præstigijs, imposturis, fucis o-
minia suā negotia perficiat, alterius dispēdio ac de-
trimento, suo verò luculento cōmodo. Cuius con-
ditionis ac naturæ sunt participes, quotquot ex
præcipua ac primaria corporis parte aliquo vitio
sunt implicati, nempe capite, corde, hepate, de qui-
bus in Physiognomia vberius tractatum est libri
secundi capite 36.

Ratio, cur nonnulli mutilis truncisq, ac decurtatis
membris nascantur, alij geminis, quæq, redun-
dant, ac superuacaneæ sunt, nec vlli vsui inser-
uiunt.

CAP. VII.

NASCI quosdam geminis agnatisque mem- *Vbertas*
bris, nempe digitorum, pedum, brachiorum, capi- *materia ge-*
tum appendicibus articulatim nonnunquam di- *minata pro-*
stinctis, quotidiana exempla demonstrant. Vt au- *fert.*
tem deformes ac monstrosæ species ex vitioso cor-
ruptoque semine, atque vteri praua constitutione *Partus de-*
promanant, astris etiam in huiusmodi partus vires *prauati em-*
suas conferentibus: ita ex humorum redundantia *de.*
ac seminalis excrementi copia duplicatæ corporis
partes producuntur, gignentis imaginatione in ta-
le quiddam elaborando occupata. Siquando enim
is sexus, qui leuissimis affectibus concutitur, eosq;
infanti imprimit, aliquid animo menteque con-
cipit, aut dupla oculis obuerfari imaginatur, ex hu-
morum concursu ac confluuiò, qui in eas partes,
circa quas versatur imaginum conceptus, decum-
bunt, geminatas ac superfluentes particulas, aut
alterius

alterius speciei emolitur ac conficit. Ista etiā absurdæ imaginationes in animantibus obseruātur. Sic nuper ouicula prodijt, capite Phocæ seu vituli marini, conspecta marina bellua. Sic anno superiore ouis, & vitulus gemino capite conspecti sunt, & ego gallinam vidi, & contrectaui quatuor pedibus & toridem alis. Cū autem fœminis in conceptu, totoque gestationis decursu variæ species ac rerum simulachra, animo concipi soleant, ac nonnunquā

*Dupla quā
do obuer-
santur.* dupla se offerre ex suffusis crassis vaporibus, aut cum distractis diuulsisque spiritibus, qui in pupillæ punctum dirigi debent, diffindi ac dissecari cernendi aciem contingat, omnis affectio in pullulantiem fœtum deuoluitur, ac nonnullis partibus affabrè elaboratis, secundarias ac superuacaneas affigit. Tā efficax enim est imaginādi vis, vt si quando mulier oculos ac cogitationes in rem quāpiam defigat, tota naturæ facultas, eaque vis, quæ formationi fœtus insiluit, cōcurrentibus vndique humoribus, quos habet obsequentes, eò confluit, atque operi perficiendo sedulò est intenta, quò euenit, vt nonnunquam diuersas insolitasque formas, membra duplicata, particulas atque appendices superuacaneas emoliat, insuetaque mēbra corpori affigat. Ex defectu verò humorum, atque alimenti fomenti que penuria, aut vbi naturales facultates in elaborandis articulis sunt inualidæ, suisque viribus minus instructæ, imminutis mutilisque membris produci homines contingit, aut quarundam partium vsu ac ministerio destitutos. Et quamquam natura vberem nonnunquam propagandæ sobolis materiam sit nacta, suisque viribus ac facultatibus affatim existat instructa, illā tamen subinde impediri contingit, quò minus omnia exactè perficiat, ac venustam corporis formā, decentesque articulos exprimat atque effingat, ita vt infans aliquando

*Imagina-
tio in mu-
liere quid
efficiat.*

*Vnde mem-
brorum de-
fectus.*

*Manus ac
pedes vnde
trunca &
mutila.*

quando in lucem prodeat parte aliqua trunca aut inelaborata: fit enim plerunque vt vterum consequatur angustum, splenem induratum ac callosum, coxendices eminentes, atque introrsus retortas, aliasque obices & obstacula, quæ infantem adollescere prohibent, atque omnibus suis numeris absolui; teneræ siquidem corporis partes ob tantas difficultates atque impedimenta dilatare se ac diffundere nequeunt, oblatoque alimento frui: sed sisti contingit & cohiberi, quò minus in speciosam atque utilem articulorū formam excrecant ac proferantur. Simile enim quiddam huic rei obuenire mente concipio, quod arboribus, quæ in saxoso solo consistunt, ita vt radices se vndique diffundere nequeant, sed obstaculo impeditæ retorquentur, atque incurvescunt, repulsæque resiliunt. Sic in corpore humano, cum infans effingitur, vel loci angustia, vel alimenti inopia, aut calli cuiusdam obiectum obstat, quò minus membra articulatim distincteque efformari queant. Sic puellam vidi non ignobilem trunca ac tuberosa manu, quam cum contrectandam mihi exhibuissent parentes, deprehendi digitorum contactu articulos, qui naturæ munere erupturi erant, intus conuolutos, atque in se retortos, ita vt nullā digitorum effigiem exhiberent; siquidem omnes membri huius partes, tum ossiculorum series & connexus, quibus manus complicari vel expandi solet, intrò delituisse comperti sunt, *Stompen* nostri vocant. Ira errorem hunc ac naturæ vitium inde contractum pronuntiaui, quòd ea vis ac facultas, quæ formationi fœtus insistit, omnibusque suis partibus consummare hominem nititur, aliquo impedimento prohibita sit, quò minus articulos potuerit perficere: atque in speciosam decentemque manus formam producere: cum enim mater splenis duricie esset ob-

Simile ab arboribus in saxosis locis consistis.

Res gesta narratio.

noxia,

noxia, ac fæmellæ in id latus, nempe finiftrum declinent, ex affectu eius visceris, cui partes illæ tanquam scopulo ac cautibus illis incubuerunt, informem atq; indecoram speciem sunt cōsequuta.

An Indusia, vulgò Camisia, tegumenta lintea febricitantibus mutanda. Et an statim à morbo convalescentibus barbam radere, aut capillos adimere expediat. Tum in quibus morbis pedes abluere consultum sit.

C A P. VIII.

SI QVANDO in morbis contagiosis ac pestilentibus carbunculi ac bubones aliæque, vt affoller, pustularum eruptiones in extrema corporis parte se proferunt, nunc eminentes ac verrucosæ, nunc planæ ac sessiles, pro humorum crassitudine ac tenuitate colore modò plumbeo, lurido, nigro, luteo, viridante, versicolore, quæ deteriores: modò rubicundo, florido, albescente, quæ securiores; quarum omnes species ac differentias, in morbillis ac variolis, Belgis *Pocken* & *Maerelen* denominatis, *Pustula En de Varij coloris.* perspicimus: in ijs, inquam, omnibus papularum generibus lintea, culcitra, puluinaria, tegeticula, indusia, tegumenta subinde mutanda consulo, ac recentia substituenda, sordidasque corpori exemptas vestes vento atque auræ flatibus identidem exponendas, quò contagio & grauis halitus, quibus ex infecto corpore tegumenta imbui contingit, & contaminari, discutiantur. Siquidem cum multi tetri ac perniciosi vapores, seu fuligines ex huiusmodi corporibus emanant, quæ vestimenta, quibus agrotus integitur ac fouetur, concipiunt; fit vt decumbentes circumfusum vndique aerem hauriant, imbibantque, ac singulis momentis noua recentique contagione ac labe inficiantur; volutantur

lutantur enim in sordibus tanquam seropha; aut
 lutulentus sus in volutabro cœni. Quod ipsum ea- *In morbi*
 tenus obseruari velim, quatenus morbi sæuitia mi- *augmento*
 tescat ac sopiatur, ipsaque concoctio ac crisis pera- *nilhil inno-*
 cta sit, hoc est, certa atque indubitata se salutis in- *uandum.*
 dicia proferant, quæ commonstrant vires corporis
 morbo superiores, ac perexiguas intus residere
 morbi reliquias: tunc enim lintea atq; indusia so-
 li aut luculento igni exposita, valetudinarijs subijci
 iubeo, aut ea vni ex domesticis salubri corpore bi-
 duo induenda præcipio, aut cubili eius insternen-
 da, quò concalescant, nec ab humani corporis calo-
 re sint aliena, ipsaque innouatio aliquid incommo-
 di ægroto adferat, aut vlla sui parte morbum exa-
 speret: hac enim ratione aut errore potius efficitur,
 vt illa, quæ consanuisse videbantur, recrudescent.
 Quocirca cùm istis, tum alijs, qui mitioribus etiam
 obnoxij sunt, instanter præcipio, quò confestim
 affectus ad stratum properet, ac primo quoque tẽ-
 pore insultus sopiatur, ne inquieti sint, iactabun- *Mortuus &*
 di, instabiles, tumultuosi, nec aeri locoque frigido *iactatio*
 se identidem exponant, vt sunt, qui in ancipiti ac *corporis a-*
 periculoso morbo expansis brachijs, diuaticatis *groto no-*
 expositisque cruribus hinc inde se deuoluunt, *xia.*
 ac sudorem, pustulas, apostemata, vomicas, absces-
 sus, tumores, reliquasque humorum collectiones,
 quæ erepturæ sunt, repellunt ac referiunt. Siquidem
 frigidus aer corpori circumfusus, fluxiones sistit
 ac reprimat, easque maturescere prohibet: Calor
 verò ac fomenta calorifica, meatus ac spiramenta
 recludunt ac relaxant, vtque se fuligines ac va- *Ignis sudo-*
 pores proferant, ac discutiantur, efficiunt. Quò rem & con- *tagia eli-*
 mihi non inconsultò facere videntur, qui contra *cit.*
 cta primùm morbi contagione, ac pestifero hali-
 tu, corpus luculento igni exponunt, vt vndique
 sudore madescant ac dissoluant, citra tamen virium
 defectum,

defectum, aut animi resolutionem ac deliquium
sic vt eodem momento expurgato infernè corpo-
re, deiectoq̃ue aluo, ea intrò sumant, quæ conce-
ptam intra viscera contagionem dispellant ac dis-
cutiant, antequam radices agat, penitusq̃ue virus
infixum esse contingat, atque ipsum cor tum par-
tes præcipuas occupet, eò enim malum confestim

*Simile ab
Urbe obse-
sa.*

properat. Vt illi, qui urbem obsidione premunt,
arces ac propugnacula, ac ducem exercitus pri-
mū inuadunt, reliqua enim euestigio cedūt, ac dāt
manus. Cū itaque corpus periculoso ancipiti-
que morbo tentari occipit: si res venæ incisionem,
si purgationem exposcat, maturè illa adhibenda

*Purgatio,
Venæ inci-
sionem præ-
cedat.*

sunt, sic vt primū atque inter initiaalui purga-
tio præcedat, mox subsequatur venæ sectio, deinde
ea adhibēda, quæ cor propugnēt ac muniāt, vt sunt
Theriaca & Mitridation ex vino aut syropo de fu-
maria, epithimo, violaceo, aut alio quodam dilu-
to, vt naturæ conditio exposcet, aut exercitato Me-
dico expedire visum sit, in quo mirè illum ocula-
tum esse par est, nec à scopo aberrare. Ex decocto
verò, præsentanea sunt Scordium, quod allij odo-
rem refert, Zelandis copiosum, Caltha, quæ sudo-

*Qua à pe-
ste præser-
uant, eaq̃
demolun-
tur.*

rem elicit, melissophillos, seu melissa, ficus, Cape
rubicundum, Spondilij radix, quæ angelicæ ac la-
serpitio siue osteritio, viribus ac facultate par: in-
ter quæ principatum obtinet Zedoariæ radix, non
cariosa, casta, euanida, inodora, modò cum vuis

*Qui morbo
oppressis
adesse co-
guntur.*

passis, & quas Corinthiacas vocamus, tū momen-
to glycyrrhizæ dentibus attrita diglutiatur. Hac
enim ratione etiam se munire possunt, atque illæ-
sos præstare, qui morbo pestilenti infectos adire co-

*In cōtagio-
sis morbis
sudor eli-
cendus.*

guntur, illosque in spem meliorem erigere, ac me-
tum animis eximere, tum fiduciam mentibus illo-
rum inferere, quales sunt ministri Ecclesiæ, medi-
ci, chirurgi, obstetrices. In huiusmodi autem tumo-
rum

rum eruptionibus, quas expedit maturius proferri: non consultum arbitror inter initia pauimenta frondibus ac vitium pampinis aut capreolis, caricibus, rosis, myrto, salice, populo, virentique gramine consternere, aut aceto aquaque perfundere, nisi ex immodico sudore virium sit defectio; talia enim humores resiliere cogunt, ac cutem meatuque corporis densant atque obstipant, qui referandi potius sunt, quò halitus contagiosi expirent ac dissipentur, quod ipsum calida potius fomenta, quam frigida præstant, nonnunquam naribus admouenda, quæ spiritus recreant, animamque calore immodico languidam instaurant, vt sunt rosæ, violæ, gariophylli, Caphura, vinum, buglossus, borago, nymphaea, succinum, mala citria, Cotonia, quorum pleraque etiam intrò exhiberi possunt vino incocta, vel zaccaro perfusa, aut in aliam condimenti formam redacta, adiecto croci aut cinamomi momento, quò illa odore saporeque cordi ac palato magis gratificentur, & spiritus collapsos efficacius erigant. Quanquam enim medici non temerè quidquam circa ægros innouare soleant, ac ne latum quidem vnguem à ratione discedere, in nonnullis tamen ijs obsequuntur, vbi Crisis peracta est, hoc est, certa se salutis argumenta proferunt, magnaque humorum pars vel sudore excussa est, vel sanguinis a ut alui profluuiò commodè exhausta; tunc enim aliquando illis vel vina, vel aquæ frigidæ potionē laud grauatè admittimus, tunc stragula, lectulos, tegumenta, conclaue, triclinium mutari sinimus, quæ ante statū ac vigorem morbi, antecrisim ac concoctionem concessa, præsentaneam vitæ perniciem erant allatura. Siquidem lecti tepor, & quæ corpora adhibentur fomenta, febrilem calorem maturius euocant atque eliciunt, tum denique ad sudoris ac pustularum eruptionem

*Quando corpora
macula frigida
de adornanda.*

*Odores spirituum
instaurant.*

*Medici aliter
quando ægros
gratificantur.*

*Sudor quando
maturus
eruptio.*

D d

ptionem

*Simile à
fumosis a-
dibus.*

*Simile à
despumau-
dis carnib.*

*Simile à
maculis e-
luendis.*

*Barbaras u-
ra aliquan-
do noxia.
Judicij 16.*

prionem sunt adiumento, ita ut viscera, quæ inter
fumis ac densis vaporibus erant oppressa, relaxata
per calorem cute ac spiraculis, subleuentur ac re-
spirent; hac enim ratione expeditè putredinè discu-
ti, oppilationem amoliri, febrem conquiescere ac
sopiri, omniaque mitiora effici contingit. Ut enim
in cœnaculo aut triclinio fumo oppleto, conuiuius
suffocari videntur, atque oculorum iacturam per-
peti, nisi reueratis ostijs, ac patefactis fenestris, fu-
mus ac fuliginosi vapores dissipentur, atque in au-
ras diffusi euanescant: ita quoque in humano cor-
pore cor strangulari videtur ex densis nebulis &
humorum caligine, nisi laxatis meatibus ac spira-
mentis, fuligo & vaporosi spiritus erumpant, & fo-
ras promanent. Et quemadmodum in elixandis
carnibus sordes, & quæ ebulliet strigmenta (*Broem*
nostri vocant) adimi debent, omniaque accuratè
despumari, ne edulia contaminari contingat, atque
inquinamentis quibusdam seu eluic pollui: ita
inter initia per sudorem, vomitum, venæ incisio-
nem, alui profluuium, congesti in corpore humo-
res expurgari debent, antequam se per venas dif-
fundant, arterijsque penitus inhærescant, ac sint
infixi. Tunc enim ut maculæ, quæ diu vestibus in-
hæserunt, ægrè elui possunt, nec ita faciliè extra sua
conceptacula, in quibus infederunt, exturbari. De
barbæ verò apparatu, nam in eo viri decor & or-
namentum consistit, & qui in capite capilli fruti-
ficantur, quibus quoque robur quoddam virile in-
esse testatus est Sampson, nec non omnibus seculis
plerique alij, qui affatim criniti hirti que sunt, hoc
commonitos quosque volo, ne etiam sani sæpius
barbam ac capillos ad viuam cutem deradi sibi pa-
tiantur, aut caput lotione defatigari. Depopulatur
enim nimius eius rei vsus vires, atque homines ef-
fœminatos mollesque præstat: quin & spiritus ac
calorem

calorem natium resoluunt atque extenuant, maximamque audaciae ac confidentiae partem in adeundis periculis Cordi detrahunt, quanquam subinde Caput defricare aspero rudique velamine, barbam *Frictio ea.* demulcere, ac liquamine aliquo abstergorio mace- *pitit oculis* rare, oculis claritatem conciliat, mentemque reddit *confert.* erectiorem, valetudinarijs quoque, aut qui paululum modò cōualuerunt, non consultum arbitror, statim à recuperata sanitate, nouaculam, cultrumque tonsorium admittere; siquidem humorū fluxiones irritat, & si quæ fortè in corpore morborū reliquæ resideant, illas mouet atque agit, recentemque febrem, vt incendium sopitum exuscitat; exhuius enim rei innouatione, non minus morbi recrudescunt, aut febres residuæ postliminio excitantur, quàm ex cibi potusque nonnulla intemperantia, aut subucularū indusiorumque mutatione.

E A D E M ratione in morborum initijs pedes *Pedū lotio* non abluendos censeo, præsertim in decocto her- *quādo ad-* barum, quæ vi attractoria pollent, vt sunt arthe- *hibenda.* misia, pullegium, caltha, parthenium, vulgò maritima, tanacetū, lauri folia. Nec balnea quoque adhi- *Balnea* benda, nisi, expurgato corpore, morbi furor mitel- *quādo ad-* cat, ac cōcoctionis signa appareant, ipsique humo- *hibenda.* res fluitantes excretioni sint idonei, alioqui in partes aliquas principes irumpunt, atque instabili motu hinc inde fluctuāt. Quocirca quando pedes abluere expediat, obseruandum, aut ab hoc negotio desistendum: in quo imperita multitudo magno suo periculo peccat, cum nullo delectu aut discrimine id facit, atque in ipso statim morbi insultu lotioni pedum insistat. Nam si morbi supra septum transuersum consistant, aut fluxiones è capite in pectus distillant, pedum lotio malum exas- *Pedum lotio quando noxia.* perat, ita siquidem pleuritis infestat, pulmonis inflammatio, angina, tussis, dolor lateralis, corisæ, *Dd 2* branchos,

branchos, raucedo, catarrhus, à pedum lotionē
 prorsus desistendum, nec vlla ratione hoc reme-
 dium tentare expedit, aut consultum est; defluit
 enim in subiectas partes humor, omniaque exaspe-
 rat, ac sæuiora efficit. In morbis verò, qui ab in-
 fernis partibus prodeunt, quas diaphragma deter-
 minat, nempe stomacho, ventriculo, splene, hepa-
 te, utero, vesica, renibus, intestinis, tuto magnoque
 commodo id tentari potest, præsertim si exijs par-
 tibus, vel animi defectus & deliquium, vel alius
 quiuis affectus suboriat, in quibus etiam frica-
 tiones ac ligaturæ adhiberi possunt, tum coxendi-
 cibus cucurbitulæ affigi, aut si res venæ sectio-
 nem exposcat in pedis pollice, aut circa malleo-
 lum, aut poplitem sanguis adimi. Hac enim ratio-
 ne, vt in ouillo pecore.

*Frictiones
 & ligatura
 quando &
 tales.*

Georg. 3.

*Profuit intensos aestus auertere, & inter
 Ima ferire pedis salientem sanguine venam.*

*Man^o quā-
 do vellican-
 da.*

In tremore autem cordis ac palpitatione, in Car-
 diaca syncope, in anhelitus constructione, ac pecto-
 ris angustia, in gutturis ac faucium tumoribus, ma-
 nus vellicari debent, ac digiti confricari, præser-
 tim is, qui infimo proximus est, atque auro vinci-
 ri solet, vena media in brachio incidenda eā parte,
 qua dolor se porrigit, cucurbitæ scapulis ac bra-
 chijs affigendæ, cute etiam profundius scarifica-
 ta atque incisa, modò corpus sanguine & humo-
 ribus redundat atque oppletum est, nam macia-

*Macilentis
 nihil ad-
 mendum.*

lenti, exhausti, extenuati, fomentis, vino,
 somno, odoribus recreari debent
 ac refici, vt quibus nihil
 adimi possit aut
 decidi.

Quod

*Quod mira naturæ vi, atque incredibili efficacia
singulæ herbæ singulis proprijsq; membris ac cor-
poris partibus auxiliuntur, atque alia in alias,
vires suas peculiari effectû proferant*

C A P. IX.

QVO quisque magis erga Opificem, qui sin-
gulari quadam ratione in vsum atque vtilitatem
hominum omnia produxit, afficiatur, naturæque *Mirabilis*
solertia, quam ab illo consequutus est, admiretur *Deus in o-*
ac suspiciat, commonstrandum duxi, quàm com- *perib. suis.*
modè & appositè, quàmque saluari effectû her-
bæ, quarum aliæ medicamenti, aliæ alimenti, quæ-
dam vtriusque vsum obtinent, singulis membris
asscriptæ sint & assignatæ, ita vt illarum vires, ad
eas corporis partes deferantur, quibus natura sunt
accommodatæ. Itaque stirpes hoc insitum habēt,
eæque vi sunt imbutæ, vt natiua facultate nonnul-
lis membris subueniant, atque adminiculentur, sic *Herbæ sin-*
vt præteritis alijs, ad illa se cōferant, quibus sunt de- *gulis mem-*
stinatæ, ipsæque membra auidè, non solum nutri- *bris conse-*
mentum, sed medicamētum etiam sibi salutare & *crata.*
proprium alliciant, eoque fruantur. Sic aliæ, lateri,
septo transuerso, pectori, vocali arteriæ, si quando
aliquo illa affectu oppressa sit, adhibētur: Aliæ sple- *Membra sibi*
ni, iecori, renibus, intestinis, vtero, vesicæ, capiti, *salutaria*
cerebro, oculis, naribus, auribus applicātur, ac me- *alliciunt.*
delam conferunt. Nonnullarum herbarum effe-
ctus ac vires in neruos, ossa, medullas, musculos, la-
certos, chordas, membranas penetrant ac deferun-
tur, eximia quadam vi, eæque cuique membro pe-
culiari ac propria, qua iuuandis firmandisque, aut
expurgandis ab excremento ijs partibus sunt im-
butæ, ita nonnullæ herbæ certa membra respectāt,
illisque subleuandis dedicatæ sunt & attributæ. Si-

Dd 3 quidem

quidem affecto iecori Eupatoriū agrimonia vulgò vocata, Cichorium atque seridis species, inter quas vulgaris Scariola refertur, Sonchos, cicerbita, oxalis, hieracium, vbi calida intemperies noxam infert, mirificè auxiliantur: vbi vero frigida affectio huic visceri subest, anisum, absynthium Ponticum & vulgare, cassutha: Folli, Rhabarbarū, Chelidonia, scamonium, quæ flauam bilem deorsum, ac partem ad intestina, partem ad vesicam propellunt: Spleni qui velutibus ac cursoribus moram iniicit, vbi intumescit hemionitis, asplenium philitis, hoc est, vulgaris Scolopendria, polypodium, seu filicula, capparus, tamaricæ, amygdalæ amaræ, nucleï persicorum, in expurgandis excrementis, ac conciliando huic visceri robore adminiculantur. Stomacho ac ventriculo, menta, macer, mastiche, zinziber, & quicquid ex his possit confici. Cerebro rosmarini flos, acorus germana, vergiliana amarus, sampsuchus, vulgò maiorana, & bethonica, Stechadis vtriusque species, nux muscata, Præoniæ baccæ & radix, fruticulus qui viscus dicitur. Pectori ac pulmoni hisopos, satireia, tymbrina, marrubium, tussilago, scabiosa vel psora, glycyrrhiza, hordei decoctum, vuae passæ. Cordi crocus, cinaomum, margarita seu vniones, rosæ rubentes, citrimala, Corallium, hiacinthus, aurum, gariophylli, ceruini cordis os, panis recētis etiam odor, vinum generosum & meracum, quo cor exhilarescit ac recreatur. Renibus saxifragia, empetrū, crithmon, lythosperma, vulgò miliū Solis, vesicaria, solani species acino in cerasij specie rubenti atque orbiculato, daucus, apium hortense. Vtero verò partheniū, vulgò matricaria, quòd vuluā extergat à sordibus, sabina, calamentū, pullegium, cumula, tymbra, galitricum, vulgò Scerley. Sic quædam in remotissimas, intimasq; partes penetrant, atq; ad nervos deferuntur:

feruntur: vt hermodactylus, verbascus odoratus, vulgò herba paralytica, erythrodanum seu rubea, quæ ossa pecudum sandicino rubentiq; colore imbuunt, si quando herbam virentem depastæ sunt, intacta etiam radice, quæ rutila existit: quod etiam in elixis decoctisq; eius pecoris carnibus perspicere potest, & in ouis, quæ rubicundo colore radice huius decocto fucantur. vt glasto, vulgò *Veet*, cæruleo: Carthamo, croco, & ochra luteo. Sic quod succinum marinum vocant, aut sperma cœti, vulgò *marinum*, *Walscot*, ossa fracta, rimosa, fissa, hiantia, ferrum ignat seu consolidat, cui medicamento eā vim inesse experior, vt solidas etiā pixides, quibus asseruatur, penetret, ac rosido quodā madore, aut sudoriferis guttis irriget. Sic pissasphaltū factitiū, quod Arabes muniam vocāt, ad casus, plagas, ruinas, ad loca rupta, contusa, confracta, diuulsa præclare adhibetur, siquidē resinata illa cum carnibus ossibusq; humanis concretio, obstactes, myrrhæ, aloës, croci, aliorumq; aromatum mixturam, qua obrui ac condiri Heroum cadauera solent: quod in Christi corpore factitarum legimus: solidandi astrigendiq; vim cōsequitur. Sic ediuerso quēdā diaphoretica, hoc est, discussoria vi humorē resoluūt ac sudorem prouocāt. Nōnulla genuina insitaq; facultate vrinā moluntur, ac calculos atterunt, vt petroselinū, seu apiū domesticū, vel hortense, daucus, fœli, ammi, lapis iudaicus, sanguis hirci, ligusticū, compluraq; alia. Quædā oculis visum acuunt, vt euphrasia, seu nictulus, chelidoniū, ruta. Alia præsentanea vi venenis obsistūt, vt Zedoariū, laserpitiū, scordiū, alliū, theriaca, mitridaticū, tum alia quēdā Galeno miris encomijs decantata. Quædā vi specifica seu oculi proprietate non elemētari qualitate succū si bi familiarem expurgant. Sic radix pontica vulgò Rhabarbarum, & Scamonium flauam luteamq; bilem modā

Qua pitui- bitem educit. Sena, polypodium, epithimus, he-
rum extur- borum atram, & succum melancholicum, Cnicos,
bant. vulgò Carthamus, agaricus, mercurialis, esula, &

Sanguinem defecātia. septem Tithimalli species pituitam & aquosos hu-
 mores. Fumaria, Cassia, Calyndracia, vulgò fistu-
 laris violæ, pruna Damascena, buglossus sanguinē
 à feculenta eluue expurgāt. Omnia autem medi-
 camenta, quæ purgandi vi pollent, similitudine to-
 tius substantiæ, ut Galenus testatur, atque occulta

Simpliciū lib. 3. proprietate formaque specifica hæc ipsa perficiūt.
 Non enim virtus elementaris, quæ consistit in ca-

Alius qua- litatis in herbis effe- Etus, alius substantia. lidi, frigidi, sicci & humidi temperamento, efficit,
 quod medicamentum vomitū excitat, ac vel hunc
 vel illum humorem educit, sed similitudo totius
 substantiæ, quæ caloris impulsu ac cœlesti vi inci-
 tata, humorem sibi familiarem & affinem ad ex-
 cretionem impellit. Sic Galenus attractionem, sub-

Simile si- militudine- det. stantiæ similitudine fieri asserit, qua indicat simili-
 tudinem quandam ac cognitionem inesse vtriusque
 substantiæ, & eius, quod purgat, & quod purga-
 tur: porro cum quod purgatur, pituita sit: id quod
 expurgat, pituitosum sit, necessum sit, necesse est:

quo indicat inter humorem ac medicamentum si-
 militudinem esse ac cōuenientiam, naturaque con-
 sensum, qui qualitatibus primis non ascribatur,
 sed substantiæ. Alia itaque ratione herbarum vi-
 res explorandæ sunt, quæ qualitatibus vi, hoc est, ca-
 liditatis, frigiditatis, aut humiditatis ac siccitatis
 ratione aliquid efficiunt, & quæ totius substantiæ
 proprietate, effectumque cœlesti, seu influxu siderum
 suam vim in corpus exerunt, illæ enim, quæ corpo-
 ris qualitatem immutant, ratione ac iudicio explo-
 randæ: illæ verò, quæ quantitatem atque exuberan-
 tiam humorum expurgant, experientia atque usu
 quotidiano eruendæ. Ita in prioribus iudicium &
 delectus; in posterioribus experimentum exigitur:
 quorum

Ratio & experientia exiguntur in artibus.

iorum alterum, vt Hippocrates ait, difficile, alterum fallax & periculofum. Sic purgantia medicamenta, & quæ humores è corporibus exturbāt, aut denique venenata, quæ corpori perniciofa sunt & infesta, quibus nonnullæ gentes, vt aliæ ferro, in corpora illorum, quos extinctos cupiunt, graffantur, vfu & experientia exploranda sunt. non enim caliditatis ratione id efficiunt, alioqui piper, Cardamomum tale quiddam præstarent, sed inſita vi ac genuina proprietate: Cui ſententiæ Hippocra. *Lib. de nat.*
 tes aſſentire videtur, cùm inquit, Pharmacum cùm *tur. humo.*
 in corpus ingreſſum eſt, primùm id, quod omniũ ſibi maximè ſecundum naturam familiare, cognatum, ſimile, affine eſt, attrahit atque educit, deinde reliquos etiam humores agit, eoſque ad excretionem impellit. Vt enim ſtirpes, quæ ſibi maxi. *Simile à*
 mè naturali propinquitate coniuncta ſunt, alliciūt, *terra ex ſa-*
 coque ſucco fruuntur, atque in alimentum trans- *mine.*
 mutant: ita quoque medicamenta, quæ expurgandis humoribus ſunt deſtinata, ad ſimilia deferuntur, eaque vel per infernas, vel ſupernas partes exturbant. Quocirca nemo vt anile ac ridiculum reſpuat, quod aſſerimus, ſuo cuique membro peculiare herbas eſſe conſecratas atque addiſtas: cùm Cantharides, quibus eſt natura exulceratrix, ſi fo. *Cantharis*
 ri cuti admoveantur, nullas partes internas, Gale. *des exul-*
 no teſte, præter veſicam exulcerent, adeo, vt per *cerant.*
 ſtomachum & ventriculum inoffenſè, ac citra læ. *Ad Piſonē:*
 ſionem deferantur, per hepatis meatus ad veſicam penetrent, nec vlli parti, præterquam veſicæ exulcerandi vi infeſtæ ſint. Sic ſuccus papaueris nigri, & cicuta cordi ac cerebro: Lupus marinus pulmonem perniciem adfert: quanquam omnia venē. *Venenæ et.*
 na, niſi vomitū excutiantur, aut antidotiſ, retundi *ſam foris*
 atque hebeſcere contingat, ſenſim ad cor penetrāt, *admota,*
 etiam foris admota, quod rabidi canis morſus & *cor perunt.*

Dd 5

ſaliua

Siderū vis humoribus incumbit. alia, quæ vulnere inhæsit, commonstrant: nam penetrabili vi, erosa primùm cute, ad præcipuas partes virus deuchitur, ac rabiem concitat. In similes causas referri debet, quod magnes ferrum, gagates & succinum festucas & quisquilias, aliaque venti ludibria allicit. Siderum quoque influxus in res sublunares infernasque vim suam efficaciter exercit. Sic Mars flauam bilem concitat, Saturnus melancholiam exasperat, Luna pituitæ incremento est. Sol & Iupiter sanguini dominatur, Planetarum quoque vis metallis, lapidibus, gemmis, herbis ac stirpibus, omnibusque subterraneis incumbit, auro, argento, æri, ferro, plumbo, stanno, & quicquid è terræ latebris vel in vsum & commoditatem, vel in luxum & delicias erui solet, quorum quodque vires & incrementa à peculiari astro consequitur.

Sexum inesse stirpibus, atq; alias alijs affici.

C A P. X.

Amicitia & inimicitia rerum. Vt homines non eodem sunt erga omnes affectu atque animi propensione, tametsi id naturæ ordo ac communis vitæ cōditio exigat, sympathia quadam, hoc est, mutuo consensu erga plerosque afficiuntur, illosq; habent deuinctiores: ab alijs verò latenti tacitaq; atque arcana discordia dissidēt ac diuelluntur, nec sustinent in vllam vel amicitie vel familiaritatis partem ascisci: Sic stirpes & inanima quædam, insita occultaque naturæ inclinatione, nonnulla fouent & amplexantur, alia hostili odio auersantur ac refugiūt. Vt enim ex innumeris pauca referā: Argentum viuum auro ita afficitur, seseque illi sic circumuoluit, vt nullus eius metalli color appareat, adeò, vt nisi igne atque aqua forti eximi exteriorq; possit, ac pristino nitore restitui, Magnes ferrum rapidè ad se allicit, nisi oleo oblitus

Reus sit, nam tunc ob laeuorem respuit, nec eius vis in ferrum penetrat. Succinum, gagates, adamas attrahendis paleis ac festucis delectantur, omniaq; præter Ocymum, vulgò basilicum, ad se rapiunt. In animantibus Delphinus piscis incredibili erga homines, atque præcipuè impuberes est affectu, illisque colludere gestit, ac miris blandimentis gratificari. Lacerta, vulgò *Etiſſe*, viridanti ac porraceo tergo, conspecto homine, mirè gesticulosa est, caudaq; agilitate, ac crebro motu, vt canis animal domesticum, pueriliter blanditur, atque à latitâte in herba serpente ruetur. Elephātus hominis cōsuetudine vnicè frui exoptat, illique in omnibus (modò blandius compelletur, nec acerbius infles) obsequitur, atq; ad quidvis paratus est, aliàs calcitrosus & retrogradus. Ediuersò lupo cū homini, tum omnibus animantibus inhiat. Crocodilus, de quo prouerbiū, Crocodili lachrymæ, homini insidias fruit, ac deuoratum decerptumq; deplorat. Hye na, quæ insidiosa calliditate atq; astutia vocem hominis imitatur, eumq; dilacerat. Ceraſtes corniculis armata belua tribui Dan ascripta, Draco, Hydra, Dipsas, cuius morsus, siti atq; inexplibili bibendi auiditate hominē excruciat. Coluber, aspis, viperæ, scorpius, multaq; aliæ nocētes bestię homini potissimè insidiantur, atq; venenatos morsus ac letiferos aculeos infigunt. Vtitur aut̃ plerunq; Deus horum ministerio ad castiganda hominū scelera, cū illius verbo ac voluntate minus obsequuntur. Cuius rei multa extāt documēta in Bibliorū historijs. Cæterū herbis quoq; cōsensum inesse, ac naturę cognationem, denique dissidium ac discordiam plurimæ demonstrant. Siquidem cucumeres aquam appetunt, eaq; affluentius irrigari postulant, ad cō, vt si paulò remotius ab hac absistant, cōrepant atque enitantur: Econtra oleum respuunt,

Succini natura.

Delphini in hominē amor.

Lacerta erga hominē studium.

Elephāti in hominem obsequiū.

Crocodili lachrymæ, prouerbiū.

Gen. 49.

Deus noxijs bestijs homines vexat.

Numer. 21.

Deut. 8.

Ezech. 5.

Herbis cognatio & affinitas.

Cucumerū natura.

atque,

atque auersantur, eoque perfusi gracilesunt atque
Vitis Olea emoriuntur. Vitis verò in olea confinio constitui
amica. gaudet, atque eius insitionem admittit, illique ma-
Quercus ritari exoptat. Quercus verò & Olea inter se ad-
Olea ad uersissimæ tanto & tam pertinaci odio dissident,
uerfatrix. vt si altera alterius ramos attingat, incuruescant, ac
Laurus & rerorti resiliant, alioque se inclinent. Sic vitis à lau-
ti inimica. si vicinitate abhorret, quoniam hæc umbrosa sit,
 suaque caliditate illius incremento officiat : pari
Brassica & est affectu erga Brassicā, quæ Caulis nomine vul-
ti inimica. gò innotescit, quòd succum terræ depopulatur, quo
 destituta vitis arefcit, vtraque enim stirps humo-
 ris est præauida. Ita stirpes aliæ aliarum affinitate
 & cognatione delectantur, mutuoque ramorū aut
 coliculorum amplexu recreantur : aliæ auersæ se
 subducunt, nec vlla ratione vniri sustinent. Sic re-
Pix oleo sinata quædam, & quæ pingui substantia constāt,
eluitur. inter se consentiunt, hinc pix oleo eluitur, etiam si
 vestes sericæ, holosericæ seu villosæ, quæ flueta vul-
 gò vocantur, denique coccinæ, ostrinæ, vermicu-
 latæ, quæque purpura ac murice tinctæ sunt, ex ea
Butyrū & næuos ac maculas contraxerint. Omnia enim hu-
oleū sordes iusmodi inquinamenta ac sordes butyrum ac ole-
eximunt. um tam nitidè eximunt atque emaculant, vt ne ve-
 stigium quidē vllius lituræ appareat. Sic Smegma
Sapo &nde & qui Sapo vulgo vocatur, quo lintea confricata
conficitur. lotionem nitescunt, ex oleo, pingui fuligine, butyro
 rancido, cineribus piceæ arboris conficiuntur. At-
 qui vt inter tot stirpium genera tantus est consen-
 sus & conspiratio, vt inuicem se amplexari ac teti-
 gisse gestiāt : ita inter eiusdem speciei herbas, sexus
Sexus in discrimen deprehenditur. Est enim inter has con-
stirpibus. iunctio, & quasi quædam coniugij societas & com-
 municatio, sic vt plantæ in alterius, cui afficiuntur,
 confinio constitutæ, speciosius adolescant, ac sint
 cū fructu, tū frondium pompa spectatiores : lan-
 guescant

guescant verò & contrahantur, ac nonnunquam
 intercitant, cum ab ijs diuulsæ sunt ac dissociatæ.
 Atque hinc emerfit, quòd herbæ quædam, aliæ ma- *Quæ herba*
 ris, aliæ foeminæ nomine designentur: foeminæ qui- *fœmina,*
 dem, quæ minus habent virium ac roboris, frigida- *quæ mas.*
 quæ atq; infœcunda humiditate imbutæ sunt, quo
 fit, vt suo tempore florescant quidem, sed propter
 caloris inopiam aut debilitatem, fructu, baccis, aci-
 nis, semine destitutæ sunt, ita quæ post flosculo-
 rum defluuiū nihil tale exhibent, sed exile quod-
 dam atque inane fructus rudimentum, quod ob
 caloris penuriam, ac naturæ impotentiam nō per- *Frugiper-*
 ficitur, in foeminæum sexum referuntur: Maris ve- *de stirpes.*
 rò nomine inscribuntur, quæ magis spectabiles sunt
 ac speciosæ, pompaque atque apparatu foliorum
 ac frondium luxuriant, tum spectatissimè adoles-
 cunt, ipsa quæ maturitate, fructum ac semen profe-
 runt, quo propagari possint, ac reuiuiscere, quod
 ipsum alteri sexui denegatum est, nisi fortè maris *In herbis*
 vicinitate blandoque amplexu foecunditatē ascif- *affectus Ve-*
 cat, illique maritata in semen & fructum protube- *nerens.*
 ret, atq; intumescat, quod in palma perfici Plinius *Lib. 3 c. 4.*
 testatur. Siquidem foemina afflatu halituq; proma *Palma na-*
 nante à masculo concipit, ac fertilis foecunda quæ *tina vis.*
 efficitur: nutante ac prona blandioribus comis, in
 marem foemina, quæ sterilefcit mascula arbore ex-
 cisa, itaque non sine maribus gignere foeminas A-
 rabes confirmant, concepto flore ac lanugine, aut *Simile à*
 aliquando puluere insperfo foeminis. Simile enim *gallinis, &*
 quiddam huiusmodi stirpibus euenit, quod galli- *fœminis,*
 nis, quæ oua quidem absque galli opera edunt, sed *quibus mas*
 quæ animari formarique in pullos nequeāt, quan- *deest.*
 tumuis gallinæ incubitu foueantur, atque incales- *Fœmina*
 cāt. Nec dispar est ratio in mulieribus, in quarum *informes*
 vteri conceptaculis ex sanguine ac seminalis excre- *massas e-*
 menti confluio massas quasdam conglobari ac *dunt,*
 concipi

concupi cōtingit citra viri ministerium, aut admī-
 niculum. sed quoniam virile adiuventum deside-
 ratur, ac causa efficiens, quæ formam ac vitam mi-
 nistrat, spirabilemque vim confert, abest, tota illa
 concretio ac congeries informis est, atque inani-
 mata. Quocirca herbæ vegetante vi præditæ non
 minus, quàm animantes, quæ lubrico vdoque se-
 mine se propagant, generandi vim ac vitalem spi-
 ritum aliæ in alijs transfundunt, mutuoque com-
 plexu ac concubitu fruuntur, atque id ipsum raci-
 to quodam naturæ consensu, ac latenti occultaque
 inspiratione, quam ab aeris solisque calore conse-
 quuntur, ac genitali mundi spiritu, quo stirpes vi-
 rescunt, fouentur, germinant, animantur, florent,
 ac semina fructusque concipiunt & proferūt: quæ
 vis toti mundo, omnibusque eius partibus infusa
 est, qua cuncta continuata perennique serie subsi-
 stunt. Scitè itaque Theophrastus, tum alij rei her-
 baria indagatores in marem ac foeminam stirpes
 discriminant, ratione, qua semine fructuq; foecun-
 dæ sunt, aut effoetæ & steriles. Sic Pæonia maris
 nomine insignita dehiscentibus sensim cornicula-
 tis folliculis ac siliquis, hic baccis atro colore per-
 politis, illic rubentibus ac coccineis spectabilis est,
 atque oculos reficit, non sine præsentanea expur-
 gandæ epilepsie efficacia: quo blandimento foemi-
 na destituta est. Mandragora quoque foemina vel
 sterilis est, vel fructu exili. Mascula verò amabile
 blandumq; atque odoratum pomum profert, gal-
 linacei oui vitello assimilabile, cuius aviditate atque
 illecebra Rachel passa est Liam Iacobi Patriarchæ
 concubitu potiri, quod, ut ecclesiastici quidam seri-
 ptores opinantur, foecunda effici posset, & cōceptu
 impleri. Cui rei nulla mihi naturalis ratio subesse
 videtur, nec verisimile est. Mandragoram sterilita-
 tē expugnare, cum insigniter refrigeret, nisi fortè
 calido

calido atque æstuanti, torridoq; vtero, quæ conce-
 ptum per
 ptui in idoneū, vt etiam impensè humidū testatur
 Hippocrates, prouidere statuas, illumq; ad tēperiem
 reducere, vel etiam quod somnifica vi ac soporata,
 retinendi seminis vim vuluæ cōferat. Huiusmodi
 etiā sexus discrimen in lauro, palma, corno, olea,
 viola lutea, quercu, multisq; alijs obseruari potest,
 quarum quæ maris nomine designantur, floribus,
 fructu, semine fœcundæ sunt: quæ verò fœminæ,
 sterilescunt, atque effœrē conspiciuntur. Inter syl-
 uestres quoque & urbanas seu hortenses cura atq;
 industria hominum, excultas nusquā non tale dis-
 crimen spectatur, sic tamen, vt siluestres, & quæ
 spontē emergunt, cultu edomitæ in urbanas ac do-
 mesticas trāleant. Vt enim rusticus quamlibet im- *Simile à*
 politus & rudis, si in aulam transferatur, cultisque *rusticus.*
 vestibus adornetur, ac victui delicato assuescat,
 diutino vsu & consuetudine in aulicū, virumque
 generosum transit, licet aliquando nonnulla rusti-
 cani, incultique hominis vestigia se proferant: ita
 quoque herbæ agrestem conditionem, naturamq;
 siluestrem exuunt, culturæ beneficio, atque homi-
 num industria. Econtra urbanæ atque hortenses *Simile ab*
 stirpes siluescunt ac degenerant, nisi diligens cura *Aulico, qui*
 ijs adhibeatur, non secus, quàm generosi aliquot *in rusticū*
 proceres, qui inter rusticanos homines versantur, *degenerat.*
 frequenter in urbanorum commercio, ab auita no-
 bilitate, à moribus ingenuis, à liberali educatione,
 ab heroicā maiestate, à vitæ comitate desciscunt,
 atque ab humano ciuiliq; cultu ad feram atque
 agrestem viuendi conditionem deuoluuntur. Et *Herba silue*
 quemadmodum hortenses herbæ ac frutices spe- *stres prio-*
 ctiores sunt industria cultuq; hominum, atque *res hortem-*
 magis mitescunt, quàm siluestres; ab ijs tamen *e siluis.*
 merferunt ac propagatæ sunt, ita vt in easdem rur-
 sus deficiant, nisi excolantur. Ex his coniecturam
 facio

*Ab herbis
ad homi-
nes redun-
cenda cul-
tura.*

facito studiose lector, quid cum in rebus omnibus
tum in homine potissimum momenti adferat cul-
tis atque educatio, quid corporis ac tuendae vale-
tutinis cura, ut utriusque partis salus & incolumi-
tas subsistat ac conseruetur, qua profecto nihil ho-
mini obtingere potest optabilius.

*Murena, quas Belgae Pricken vocant, in fumario
exiccata, tade atque ardentis facis vicem, v-
sumq; praebeant, si accendantur.*

C A P. XI.

*Lampetra
unde no-
me sortita.*

*Murena de
scriptio.*

*Murenis in
cauda spi-
ritus vita-
lis.*

M V R E N A E, Lampetris, quae à fugendis lam-
bendisque petris hoc nomine appellantur, forma
figuraque corporis sunt affines, licet magnitudine
impares, pisciculi lubrici, longo teretique corpore,
minutis illis anguillis, quae Belgis *Ael* vocantur,
(nam *Palinck* procerior est) assimiles, septem for-
minibus laeva parte distinctae. Porrigitur autem
iis pisciculis à capite ad caudam non spina ut reli-
quis, sed nervus cartilagine mollior, quo flexuosa
ac vivaci agilitate se conuoluunt, agitant, intor-
quent, in gyrum flectunt, contrahunt, dilatant, sub-
siliunt, gesticulantur, prorepunt, ac serpendo pro-
grediuntur. Nam spiritus vitalis in extrema caude
parte consistit, qua perimuntur potius, quam con-
tuso capite. Belgis autem *Pricken* vocantur, quoni-
am acuminato rostro navium tabulatis, nassis, sa-
genis, hominumque corporibus mordicus adhæ-
rescant ut hirudines, atque omnia, documento
sævitiae, morfu appetant, pungant, stimulent, de-
cerpant, dilanient. sic quod stimulos admoveant,
atque aculeatos dentes infigant, *Pricken* vocantur.
Pisciculus hic experimentum nobis exhibuit, non
cuius, ut opinor, observatum, cui etiam naturalis
ratio subest, ac fidem factura est, si experiri libeat.

Præbet

Præbet enim pisciculi hoc genus, quod inuersæ cā *Murena*
 delæ formam ac speciem exhibet, faculæ aut funa- *exsiccata*
 lis accensi vsum ac commoditatem, vbi in hypo. *inardescunt.*
 causto aut vaporario exiccatur, vt mos est Belgis;
 haleca seu trissas atque haringas, salmonem, succi-
 diam, pernās, armos, ouillos, coxendices, petaso-
 nes, tomacula, farcimina fumo indurata, aut A-
 quiloni, rigidoque alicui vento exposita, in mul-
 tam ætatem asseruare; itaque admotus igni pisci-
 culus, aut fomite aliquo accensus, vt sunt stipulæ,
 aut stramenta quædam sulphure oblita, quorum
 commoditate candelas sebaceas, cereos, tædas, fu-
 nalia accendimus, flammam confestim concipit,
 atque inardescit, eoque tanquam face accensa, dis-
 cussis nocturnis tenebris, ædes passim collucent, in
 heri, ac familiæ, vernerumque ministerium. Cùm
 enim resinata quadam pinguedine imbutus sit, at-
 que ambiente adipe vndique perfusus ac constipa-
 tus, ita vt etiam in craticula tostus, anguillæ more
 citissimè flammam concipiat, ac tractantis digitos
 deurat, in fumanti camino exiccatus, cōgestis bi-
 tuminosis glebis & cespitibus; non minorem com-
 moditatem, quàm candelæ ac funalis accēsi flami-
 na exhibet. Cùm enim neruus, qui spinæ loco illi *Murena*
 per teigum producit, elychnij, hoc est, contorti *spina ner-*
 funiculi vicem prabeat, cui tanquam basi erectæ *uus est, non*
 flamma incumbit, illique fomitem ministrat con- *os.*
 creta pinguedo; ac seui ambientis incrustatio, sit
 vt igni aut flammæ admotus, luminosa face cœna-
 cula illustret: tametsi properè lique scat, nec tã diu-
 turnum eius rei vsum prabeat, quàm candelæ ex
 bubulo, ouilloque adipe confectæ, quæ minus dif-
 fluunt, ac serius absumuntur. Quocirca vbi funalia,
 tedæ, cerei, faces, candelæ, lucernæ, aliaque lumina-
 ria defunt, in hōrum inopia pisciculi huius vsum &
 commoditate vti licebit, præsertim si eo tempore
 sint

E c

sint

Murena sint exiccati, quo adiposi efficiuntur & pinguescunt,
quo tempo- quod incunte vere ipsoque Martio ac Aprili fieri
re pingues- consuevit, denique appetente autumno, hoc est,
cant. duobus æquinoctijs, quibus nullus caloris aut fri-
 goris excessus est.

De Ovo à Gallo edito, & qua etate, atque annorum
decurfu id proferat : deniq, quid ex eo progene-
retur, tū de lapide Gallinaceo, & Aetite gēma.

C A P. XII.

GALLVS inter cicures & mansuetas alites
 præ cæteris animosus atque erecta rubentiq; crista
Gallus leo in vertice insignitus, erocitante sonitu, plausuque
ni formida- alarum, leoni ferarum generosissimo atque impa-
bilis. uido formidinem terroremque incutit : hic tanto
 virium robore creditur, vt non facile subigendis
 gallinis defatigetur aut lassescat, quamlibet id sæ-
 pius facit. Et cum omne animal à coitu, peraeta-
Venus om- que Venere contristari soleat, atque animo cōtra-
ne animal hi, solus hic exhilarescit, ac cantu alacritatem spiri-
mastrū effi- tus testatur ; vbi verò decrepitus esse incipit, ac se-
cit præter nece confici, quod nonnullis septimo, nono, aut
gallum. ad summum decimoquarto euenit, pro virium vel
 robore vel imbecillitate, aut etiam concumbendi
Gallus quo assuetudine, qua nulli non animantium naturæ
tempore o- vis deiicitur atque eneruatur, ouum profert æsti-
uum edat. uis mensibus, ac Caniculæ sideris exortu, ex putre-
 facto, opinor, seminis excremento, aut humorum
 colluuiæ conflatum, forma non oblonga, vel ouali,
 vt gallinis assolet, sed rotūda atque orbiculata, co-
 lore modo luteo, buxco, flauescenti, versicolore,
 lurido, ex quo produci Basiliscū, Latine Regulum,
Basilisci de nonnulli opinantur, venenatā bestiam, sesquipeda-
scripto. li magnitudine, triplici frontis apice, tanquā regio
 diademate insignitā, crecto infestoq; corpore, atq;
 oculis

Oculis vibrantibus, quibus obuios halitus contagione conficit. Vulgus in tota Europa ea opinione est imbutum, vt ex hoc ouo Basiliscum prodire statuat, siquando à rubeta seu bufone fotum sit: quod an fabulosum & commentitium, non ausim certò pronunciare: hoc tamen experientia comprobatum habeo, gallum incubatu id ipsum perficere. Ita nostra memoria in ciuitate Zirizæa, atque insulæ huius ambitu, duo annosi galli ægrè etiā fustibus abacti, ab oui incubatione abigi depelliq; potuerunt: ita quoniā ciues eam persuationem conceperant, ex huiusmodi ouo Basiliscum emergere, ouum coterere, ac gallū strangulare visum est. Quod autem gallus ouum concipiat, suoq; tempore, hoc est, vndeigesimo die rupta testa excludat, inquisitione dignū. Ego ex conglobata intus cōcretioneputri, ac calore alitis circūfusa testa tale quiddam prouenire imaginor, præsertim cū à concubendi vsu & cōsuetudine desuescit, tunc enim excrementum intus cohibitum coagulatur atq; indurescit in ouum, quod vbi vel ab ipso gallo, vel alio animante foueri contingit, venenatus ex eo vermis, aut alia quædam virulenta bestia producitur, quā Basilisci nomine designant, quod serpentis genus Aethiopicæ alijsq; præuustis ac siticulosis regionibus peculiare. Vt autē lumbrici & vermes humanis corporibus innascuntur, atque ex humorum putredine, calorib; beneficio animantur, ac viuacem agilitatem con-unt: vt vespæ, scarabei, erucæ, muscæ ex fimo bubulo alijsq; putridis humoribus enascuntur: curculiones in tritico: teredines in ligno, glande, nucibus auellanis, caseo, calorib; atq; ambiētis aeris ministerio scaturiūt: sic ex hoc ouo venenosus vermis, aut alterius generis nocēs, monstrosa q; bestia Basilisco nō absimilis, erūpit, quæ contactu, afflatu, halitu, expiratione, sibilo obujs infesta sit,

E c 3 atque

Anguis ex atq; exitiosa. Sic ex spinæ humanæ putrefacta me-
spina homi dulla anguem progengerari memoriæ proditū est.
nus. Naturam autem ac conditionem Basilisci, qui ex
 venenato alimento nocendi vim concipit, clarissi-
 mi quique scriptores depingunt, eoque accuratius,
 quod visu, halitu, sibilo eminus infestus sit, ac mor-
 tem inferat: cū alij serpentes nisi cominus con-
 tactu ac morfu, sparsoque veneno corpus inficiāt.
 Sic Lucanus cū multa serpentum genera descri-
 bat, tum Basilisci naturam his verbis prosequitur.

Libro 9. *Ante Venena nocens, latè sibi submolet omne*
Vulgus, & in vacua Basiliscus regnat arena,
Sibilaq; effundit cunctas terrentia pestes.

Quo indicat, Regulum visu obuios quosque per-
 cutere, ac venenoso halitu inferre mortem; ante-
 quam venenum corpori propius admoveat. Quod
 autem vulgus existimet, ac serio sibi persuadeat, in
 nostris regionibus tam perniciosum nocentemq;
 serpentem aliquando produci bufonis incubitu,
 ac nonnunquam in subterraneis antris ac specu-
 bus Basiliscos inferre mortem hominibus, si quan-
 do in ea loca se conferant, anile censeo: cū hali-
 tus virosi pectoris, situs, graueolentia, fœditas, quæ à
 tetrīs horridisq; locis emanant, spiritum interci-
 piant, atque hominem nonnunquam strangulent,
 quod etiam aliquando venenatas bestias, quæ in
 huiusmodi latibulis delitescunt, perficere, non est,

Basilisci sil quod quis ambigat. Testantur scriptores quidam
uestres. eruditi in Saxonia Basilisci quoddam genus silue-
 stre passim conspici capite acuminato, colore fla-

Basilisci in uo, longitudine dodrantali, hoc est, trium palma-
Germa- rum, inusitata crassitudine, ventre maculoso, mul-
nia. tisq; candidis punctis insignito, tergo cæruleo,
 cauda turbinata atque incurua, hiatu rictuq; oris,
 pro corporis proportionē, immenso: qui serpentes
 an inter Basiliscos referri debeant, non ausim certo
 pronun-

pronunciare, neque enim impunè se illis oppone-
rent agricolæ, qui intrepidè fustibus ac tridenti vel
furca illos adoriuntur, nulloque percepto incom-
modo, aut halitus contagione conficiunt. Sunt au-
tem aliquot serpentum genera, quæ caulas & sta-
bula funestant, atq; armentis veneno infesta sunt,
nempe Hydra, Aspis, Coluber, Vipera, Basilisco no-
cēdi feritate ac malitia affines: Quod venusto hoc
carmine expressit Virgilius:

*Sape sub emotis præsepibus, aut mala tactu
Vipera delituit, cælumq; exterrita fugit.
Aut tecto assuetus Coluber succedere, & Umbra,
Pestis acerba bouum, pecoriq; aspergine virus:
Est etiam ille malus Calabrus in saltibus Anguis,
Squammea sublato conuoluens pectore terga,
Atq; notis longam maculosus grandibus alnum,
Stagna colit, ripisq; habitans, hic piscibus atram
Improbis ingluuiem, rarisq; loquacibus explet.
Postquam exhausta palus, terræq; ardore dehiscunt;
Exilit in siccum, ac flammantia lumina torquens
Saut agris, asperq; siti, atq; exterritus æstu
Voluitur ad solem, & linguis micat ore trisulcis.*

Georg. 3.

Hæc & pleraque alia Serpētum genera non deesse
Germaniæ existimo, vt etiam aliquam Basilisci spe-
ciem, sed quæ non tam exitiali ac pestifero vene-
no imbuta sint, quàm quæ in Aphrica, torridisque
regionibus nidulantur ac stabulant. Ab horum sæ-
uitia atq; immanitate, sacratissimi olim vates mul-
tis locis appositissimas similitudines desumpserūt.
Siquidem Esaïas ad Basilisci partum alluisse vide. *Cap. 59.*
tur, cum inquit, Concepto facinore nequitiam pe-
pererunt, oua aspidum ruperunt, & telas aranæ
texuerunt: qui comederit de ouis eorum, morie-
tur, & quod confortum est, erumpet in Regulum.
Quo indicat illos in re nihili, nulliusque momenti *Esaia locus*
anxiè laborare, & quidquid moliuntur, noxium *explicatus.*

E c 3 esse

esse ac damnosum: doctrinam quoque eorum plenam esse virulentij, ac venenato halitu perniciem adferre auditoribus: obiter quidquid ab ijs prodit ac promanat, vt à Basilisco ac venenosis bestiis exitiale est & perniciosum. Solomon quoque vini intemperantiam, quæ mentem in furorem subinde rapit, ac lethaliter afficit, noxijs infestisque serpentibus comparat: Non intuearis, inquit, vinū, quando flauescit, & cū splēduerit in vitro color eius: ingreditur blandē, at in postremo mordebit vt Coluber, & tanquam Regulus venena diffundet. Vt lupus, qui autem lupus obuijs vocem adimit, aut raucedinem afflat, halitus qui ab eo promanat, contagione: ita quoque Basiliscus afflatu, ac sibilo, tanquam emissio iaculo, paulò etiam remotiores conficit: Nec solū homini, reliquisque animantibus insidiatur, atque infestus est, sed etiam fruges ac sata contactu suo foedit ac polluit. Nec est vllum animantis genus, quod aduersus hunc serpentem subsistat, nisi mustela, quam Belgæ *een vvesel* vocant, quæ rutæ esu munita atque armata, intrepidè illum aggreditur, atque extra cauernas ac latēbras, in quibus delitescit, protractū conterit: & nisi mustela demortuo serpente confestim se subducat, pastuque rutæ rursus reficiatur, ipsa quoque ex aeris ambiētis contagione ac foeditate suffocatur. Quocirca nō inconsultè faciūt, qui in cultura hortorū huic herbę precipuum locū attribuunt, cū presentanea vi venenis obsistat, nec vllū serpentis genus sub huius vmbra se recondat. Ita si quis Mandragorā, cicutam, hiosciamū, cerusam, papaueris nigri succum, tum pleraque alia, quæ immodica frigiditate stuporem inducunt, assumpserit, Rutæ succo, eiusque ex vino decocto, reuiuiscit, ac malum discutit. Cicutaque, qua Socrates extinctus legitur, aut si quæ sint argenti frigideque naturæ, quale papauer, lactuca, portula-

Prouer. 23.

*Simile à
lupo, qui
vocem adi-
mit.*

*Mustela Ba-
silio ho-
nis capita-
lis.*

*Plin. lib. 8.
c. 21.*

Ruta vti.

*Ruta frigi-
da venena
obstant.*

portulaca, vim rutæ si quando affluentius assumpta fuerit, retundit ac reprimat: si quidem Ruta effectum feruido atque vrenti, corpori noxam infert copiosius assumpta. Sic obseruauimus grassante morbo populari, ac sæuiente peste, quotquot rutâ accento imbutam identidem naribus admouerent, quod aeris contagia dispellerent, pustulas in suprema infimaque labri parte contraxisse. exulcerat enim foris admota, atque vlli parti affricata, vesiculas exci- *Ruta cor-* tat, quamobrem carbunculis & bubonibus, alijsque *pori adma-* tumoribus, qui in peste se proferunt, commodè ad *ta, adurit.* hibetur; elicit enim virus, nec patitur intro resilire venenatos halitus. Sic ex fermento acris & salito, confusa ruta, ficubus, cātharide, cæpe & scilla tostis, calce viua, sapone Gallico, ammoniac, & theriacæ momento emplastrum cōfici iubeo, quod affe- *Emplastrū* ctæ parti maturè admotum, cōfestim delitescētes ac *ad tumores* reconditos tumores perrūpit: intrò verò exhibitis *pestilentes.* antidotis, quæ contagiosam fuliginē à corde diffi- pāt ac discutiūt, inter quæ præsentanea, Theriaca, *Quæ cor d* & mitridaticum, drachmæ aut sesquidrachmæ pon- *fuligine li-* dere, pro ætatis ratione, aut virium robore, ex vino *berant.* propinatū, aut decocto florū Calthæ, quæ Belgis ab aurato luteoque colore *Goudt bloemen* nominatur. Cæterum cum mōstrosus hic galli partus, ex cuius o- uo Basiliscum emergere vulgus opinatur, nullos non terret, ac formidine concutit, tum lapis alecto- rius, hoc est, gallinaceus omnes afficit, atque à nul- *Aleectoria* lo non expetitur: si quidem hoc gestamen virile *gēma quid* robur adaugēt, ac cum fortitudinem, tum in rebus *præstet.* aggrediendis confidentiam adfert. eximitur au- tem ex castrati galli, hoc est, capi, cui testes execti sunt, ventriculo, tenui membrana aut pellicula in- clusus, quarto, à quo in spadonem & eunuchum *Capo unde* descendiit, anno; gemma hæc colore est pellucida, *gemma in-* cristalli speciei, magnitudine fabæ. Credo autem *nascitur.*

Ec 4 hanc

*Lac lapi-
descent in &
beribus.*

*Alectoria
gemma & is
in viros.*

*Aetites la-
pis qua & is
polleat.*

*Experimē-
tum in ma-
trona gem-
ma Aetite.*

hanc ex feminali excremento concrefcere ac con-
globari caloris naturalis adiumento. Cū enim
natura semen elaborare in hoc alite non definat,
licet inefficax atque inualidum, ac vires defint ad
profundendum excoctum liquorem, in lapidem is
durefcit. Sic lac in mamillis lapidescit, vbi non e-
mungitur, atque in apostematum collectionibus,
lapidosa quædam congeries ac concretio aliquan-
do eximitur. Vt autem gemma alectoria viris fa-
uorem conciliat, atque apud mulieres gratiosos
efficit; denique in proferendo virili robore, quod
in congressu maritali, ac Geniali thoro exigitur, si
quando procreādis liberis operam impendunt, va-
lidos robustosque præstāt: sic Aetites lapis in aequi-
læ nido repertus, resonantibus intrus minutis lapil-
lis, foeminis lubricis concipiendi vim confert, alli-
gatus pectori aut sinistro brachio, per quod à corde
versus digitum annularem minimo proximum ar-
teria decurrit: quibus partibus si toto gestationis
tempore gemma incumbat, foetus fulcit, nec vl-
lus est abortus, aut excutiendi foetus formido aut
trepidatio. Ediuerso parturiētis femori admotus,
expeditum facilemque partum procurat, nulla pro-
pemodum enitendi difficultate aut angustia. Quæ
res mihi experimento comprobata est: cū enim
heroīna quædam toto gestandi vteri decursu, hoc
à collo gestamine, commoda valetudine vsa esset,
partuque instante gemmam adimere, atque à pe-
ctore amouere neglexisset, sensit ilicò pariendi dif-
ficultatem, infantemque tardius desilire, ita detra-
cta à collo Aetite gemma, eaque admota femori,
interna parte non procul à pube, leuem placidūque
partum cōsequuta est: itaque matronis salutarem
eius gemmæ vsum indicaui, & quando vel pecto-
ri, vel foemoribus applicare conuenit. Qua autem
vi ista perficiat, si quis fortè requirit, discendique est
audus:

audus: ego attrahendi facultate tale quiddā præ-
 stare censeo, eadem qua Magnes ferrum, Gagates
 & succinum festucas ac paleas allicit. quod nemini
 absurdum videri debet, cū vterus exquisita sen-
 tiendi vi polleat, atque rebus odoriferis ita afficia-
 tur, vt si eas naribus admoueri contingit: affiliat ac
 sursum enitatur, adeò, vt suffocatio mulierculis ac
 virgunculis maturis immineat, nisi cōfestim amo-
 ueantur, & infernis pudendisq; partibus applicen-
 tur, properè enim deorsum retrahitur, ac resilire
 incipit. Quocirca pręgnantes & quę gestant vte-
 rum, supernè fragrantissima quęque exigunt, quo-
 spiritus recreentur, & foetus sursum enitatur: alijs
 autem quę pruriunt, ac viri desiderio tenentur, gra-
 ueolentia foetidaque naribus: pubi verò & foemo-
 ribus suaueolentia applicanda, præsertim vbi in v-
 teri suffocatione strangulantur. Quòd si deorsum
 feratur vulua ac concidat, infernè quę tetri odoris
 sunt, alliganda, supernè quę grato suauique affla-
 tu collapsos spiritus erigant. Quòd si secus ac præ-
 posterè ista tententur, exasperari malum contin-
 git, ac grauissimè hunc sexum affici, nisi viris sub-
 iiciantur, sic vt præter acerrimos dolores, animi de-
 liquio periclitentur.

*Vteri na-
tura.*

*Quibus fa-
rida, quib?
odorata ad
mouenda.*

*De Mulierum natura, conditione, moribus: & cur is
 sexus, vbi incanduit, acriores, quàm vir, iras con-
 cipiat, ac rixetur enormius, multisq; alijs affe-
 ctibus impotentius succumbat: Obiter quem sen-
 sum habeat illud Sapientis Hebræi, Melior est Eccle. 25.
 iniquitas viri, quàm mulier benefaciens.*

C A P. XIII.

QVOD non solum Comici poetæ, Oratores,
 Philosophi à sincera religione alieni, sed etiam sa-
 pientes

E c 5

pientes

Mulieres ab omnib⁹ scriptoris. profcinduntur. pientes ac vates Hebræi Dei cognitione affatim imbuti mulieres passim insectantur, atque exagitant: quarundam improbitas promeretur & nequitia: quanquam non omnes eodem succo perfusæ, nec pari existunt acerbitate atque amarulentia; sunt enim matronæ quædam, quæ educationis beneficio multis magnisque naturæ dotibus exornatæ atque insignitæ præstantissimis viris non cedant, nec sint inferiores: licet promiscua multitudo, ac gregaria mulierum colluies, procax sit, stolidæ, ferox, etiam in reges imperiosa, lubrica, varia, mutabilis, & quod ad carnis illecebras, ac cupidinis incitabula attinet, indomitæ libidinis, & quæ lassata non satietur, sic tamen ut aliæ alijs in hos affectus sint propensiores, ac magis pronæ. Cum autem tam multa passim huius sexus vitia conspici soleant, ac multi matrimonio addicti, de mulierum natura & conditione queritentur, multaq; indignè perferre se ac perpeti apud alios deplorent, nonnullis occasione præbent, ut ab hoc vitæ instituto abhorreant, atque à foeminae societate, intimaq; consuetudine se subducant potius, quam morosam, querulam, amarulentam, atrocem, acerbam perferre cogantur, illiusq; imperio ac minis subijci. Verum cum naturæ ordo, vitæq; necessitas, tum propagandæ successionis amor & propensio hominem impellat, ut posteritati consulat, ut sociam atque adiutorium ascribat, consultò faciunt, qui matrimoniū adeunt, quod indiuidua societate, ac mutuo animorum corporumque consensu, vitæ cursum placidè ac suauiter transigant. Id enim exigat humanæ vitæ conditio, nisi prorsus natura repugnet, nec aliud suadeat corporis habitus & constitutio. Quod spectat illa Metelli Numidici apud Romanos laudata concio, qua ciues (ne Respublica cõcidat) exhortatur, ut uxorem sibi quisque deligere pergat. Si enim (inquit) sine

Esdr. 3. c. 4.

Matrimonij incommoda.

Deus cur coniugium instituit.

Gell. lib. 1. ca. 6.

Metelli dictum de ciuore ducenda.

uxore

vxore vita trāfigi posset, non inuiti omnes ea molestia atque incommoditate liberari exoptarēt : sed quoniam ita natura comparatum est, vt nec cum illis satis commodè, nec sine illis vllō modo viuere possimus, salutē perpetuæ potius, qua Reipublicæ incolumitas subsistit, quàm breui voluptati consulendum. Quòd si fœminæ ministerium in negotio domestico, ac rei familiaris administratione magnū vsum ac cōmoditatem sanis ac validis præstat: profectò valerudinarijs illius opera cum primis utilis est & necessaria. Siquidem, Sapiente teste, vbi *Eccles. 36.* non est sepes, diripitur possessio : & vbi deest mulier, ingemiscit ægrotus, qui aliena ope indiget, atque alterius fulciri debet ministerio. Fida enim vxor strenuè officio suo fungitur, illique rerum domesticarum ac familiæ cura sedulò incumbit, tota mente & cogitatione in maritum assiduè defixa, *Matrimo-* adèd, vt si quid incommodi conceperit, si qua claudes illata est, si morbi vrgent, si animus mœret ac *nij comme-* deiectus est, maximam calamitatis partem in se transferre cupiat. illius enim incommodis non secus, quàm proprijs, condolescit, atque afficitur. Quod ipsum efficit mutuus animorū corporumq; *Genes. 2.* consensus & cōspiratio, qua ex geminato in vnum ac velut singulare corpus homo coalescit, ac conglutinatur. Hinc scitè Horatius:

Felices ter et amplius,

Quos irrupta tenet copula, nec malis

Diuisus querimonijs

Suprema citius soluet amor die.

Lib. Carm.

1. ode. 13.

Ceterum mulieres omnibus affectionum ac perturbationum generibus esse obnoxias, illasque immanè incandescere atque efferari, etiamsi leuissima causa subit, quotidiana exempla testantur, ita vt non minor sit mulieris furor & intemperies, quàm cœli atque aeris, vbi tempestatibus, fulmine,

*Mulieris
iniperes
tempestatis
similis.*

Eccles. 25.

*Mulier
quale ani-
mal.*

*Mulieris
fragilitas
vnde.*

*Horat. in
arte poet.*

mine, tonitruis exasperatur : quod præter alios sapientiae affectatores Hebræos, etiam quotidiano usu ac vitae consuetudine habuisse exploratum, illorum scripta abundè testantur : opinor enim domestica illos ac familiari intimaque necessitudine expertos esse & cōdocefactos, quid improba ac malitiosa mulier, si quādo irritata sit ac laceffita, moliri soleat, quas Tragœdias excitare, quā effusè efferrescere atque æstare. Sic enim quidam illorum inter cætera cōcionem suam prosequitur, desumpta similitudine à venenatis, infestisq; belluis: Summum vulnus est animi tristitia, summaq; malitia, nequitia mulieris : quoduis esto vulnus, dum ne sit vulnus animi, quæuis malitia, dum ne sit mulieris rabies & nequitia. Nullum colubri capite nocentius, nulla ira muliebrem iram superat. Commorari leoni ac draconi magis expedit, quā mulieri nequam atque improbæ. Cū autem mulier à viro emerferit ac producta sit, animal placidum, mite, blandum, mansuetum, molle, imberbe, cuteque glabra ac læuore perpolita, & quod tractari à viro gestiat, illique subijci, mirari subit, vnde illi tanta ferocia, ac rixandi libido, affectusque tam enormes atque effrenati. Ego verò hæc omnia ex animi impotentia, mentisque ac iudicij imbecillitate in hoc sexu euenire conijcio : quo fit, vt mulier ira accensa sibi excidat, atque extra potestatem constituta, cupiditatibus suis moderari nequeat, aut perturbatos animi motus minus coercere, aut ijs ratione, mentisque iudicio obsistere, more pueri aut infirmioris ætatis, quæ cū sit rationis ac consilij inops,

————— *Gestit paribus colludere, & iram
Colligit, ac ponit temere, & mutatur in horas.*

Siquidem mens mulieri minus, quā viro robusta, aut fortitudine fulta, animus prudentia tenuiter

auititer stipatus, oblata leuissima, nulliusq; momen-
 ti occasione frænum rationis excutit, sic vt rabidi *Mulier cur*
 canis more, decori, sui que oblita, indiscrimina- *subito in-*
 tim, nulloq; delectu notos ignotosque adoriatur *candescat.*
 ac laceret. Quod si quis naturalem rationem exi-
 gat, hanc ego huius rei causam tefero, quod mulier
 molli sit carne, laxa que ac fluida, sic vt bilis incen-
 sa confestim se per corpus diffundat, ac sanguinis
 circa cor subitam ebullitionem excitet. Vt enim *Simile ab*
 ignis leuiore stipulas citius corripit, ac sublimem *ignitis re-*
 flammam excitat, sed quæ citò conquiescat ac so- *bis.*
 piatur: ita quoque mulier celeriter ira inflamma- *Mulier co-*
 tur atque ignescit, mirisque modis tumultuatur: *to irata, cu-*
 verum fremitus ac vociferatio in corpore minus *to placabi-*
 forti atque animoso, tum etiam humido cōfestim *lis.*
 mitigatur ac reprimatur, omnisque ardor & ira ef-
 fusis lachrymis diluitur, ac velut infusa aqua de- *Mulier cur*
 feruescit: quod in quibusdam etiam viris effœmi- *irata la-*
 natis perspicimus, quorum magnanimitas ac fero- *chrymetur.*
 cia puerili more, in lachrymas ferè definit, vbi ad- *Viri qui ci-*
 uersarius acriter se illis opponit. Quod si quis pro- *to in la-*
 prius rei huius causam explicari velit, ac rationem *chrymas*
 magis exactam exigat: Ego nullam propriore ex- *prons.*
 cogitari posse video, quam humorum virus ac col- *Furor mu-*
 luuiem, quam singulis mensibus ex lunæ decursu *lieris unde*
 congerit, atque expurgat. Vbi enim illam irritari *emergat.*
 contingit, vt leuissimè affolet, tota illa humorum
 sentina agitata effumat, ac per corpus diffunditur,
 sic vt cor & cerebrum huius fuligine ac fauillis af-
 fici contingat, ac spiritus tum vitales tum anima-
 les, qui ijs partibus deferuiunt, inflammari, eo que
 fit, vt mulieres irritatæ, iuniores præsertim (nam *Anus mi-*
 aniculæ effœtæ, pacatiores ob menses residues) ra- *nus irritā-*
 biosè latrent ac vociferentur, complōsisque mani- *tur.*
 bus indecoros gestus ac fremitus proferant, & cum
 ratio in ijs minus vigeat, iudiciū debile sit & exile,
 mens

mens inualida, acrius efferantur, nec prorsus impet-
tus animi cohibere possunt. Et quò quæque in eo
sexu vilior est, eò magis tumultuatur atque effer-
uescit ira implacabili. Hinc plebeijs & prostitutis
(nam patritiæ aliquando decoro inseruiunt, tam-
etsi plerumq; corrugatis naribus obmutescant, nec
viros respõso dignatur, *proncken* Belgæ vocat) quo-
niã corpus ferè obtinent vitiosis humoribus cõta-
minatum, summa impudentia pari malitia cõiun-
cta est, ita vt velut furijs agitata, nec consilio, ratio-
ne, pudore, monitis, blandimentis, quibus etiã fe-
ræ mitescunt, coerceri possint, quò minus fremat,
atque ab insanis clamoribus desistant, adeò,

*Teret. He. Neq; ius, neq; bonum, aut aequum sciunt,
aut. scen. 1. Metus, peius, profer, obfit, nihil vident,
act. 4. Nisi quod libido suggerit.*

Sic sui oblitæ, fidem, decus, pudorem, famam, pro-
bitatem, pudicitiam, existimationem vilẽ habent,
ac periclitari patiuntur. Quò spectat illa de huma-
na conditione Salomonis inuestigatio. Rouocau-
i animum meum ad ea eruenda, quæ ratione & iu-
dicio atque experimento assequi possunt, quo ex-
ploratum haberem improbitatem hominum illo-
rũ, insaniam, furorem, amentiam. Et inuenio ama-
riorem esse ipsa morte mulierẽ, quæ vna est instar
venenatorum multorũ, & cor eius simile retibus
multis, & manus vinculis. Laboravi ad hanc vsque
horam, vt mulierem aliquam bonam & cordatam
inuenirem, nec successit. ex mille enim viris vnum
tolerabilem inueni: ex mille autem fœminis nul-
lam. Nec prorsus aliena est ab hac, illa in Prouer-
bijs percontatio, Mulierem strenuam, industriam,
fortem, sedulam, cordatam, quis inueniet? quasi
dicat, non facilè in vlla regionis parte, in remotissi-
mis terrarũ angulis reperiri probam ac moratam
fœmi-

Eccles. 7.

*Rara avis
mulier bo-
na.*

Prouer. 31.

foeminam, quæ si fortè se offerat, aut common-
 strari possit, equari eam pretiosissimis gemmis, nec
 vllas merces quamlibet ratas ac sumptuosas huic
 conferri posse aut comparari. Cæterum quoniam
 in hoc argumentum incidi, ac foeminæ conditio-
 nem excutiendam suscepi, obiter discutiendum,
 quid illud Sapientis designet: Melior est iniquitas
 viri, quàm mulier benefaciens. Cui sententiæ hunc
 subesse sensum interpretor, vt vir etiam ignauus,
 iners, somniculosus, negotiandi omnisque merca-
 turæ ac rerum gerendarum rudis atque imperi-
 tus, paulò dexterius negotia sua perficiat, quàm
 mulier, præceps & temeraria, quæ inani sapientiæ
 persuasione, atque inconsiderata confidentia ni-
 hil non aggreditur, omnia quàm vir, deterius per-
 fit. Vir enim sui diffidens, cunctanter ac circum-
 spectè, aliorum fultus adminiculo, quos in confi-
 lium asciscit, singula conficit, atque exequitur, ita
 vt successum optatorem consequantur, quàm si
 eadem à foemina arroganti, ac sapientiæ opinio-
 ne turgida, vt ferè conspici solent, tententur. Si-
 quidem huiusmodi mulieris conatus & industria,
 magna ex parte in deterius deurgit, quod ita ef-
 ferri solet vulgato idiomate, *Het quaetste van een*
man is beter, dan het beste van een vrouwe, hoc
 est, Si quid operis muliebri industria absolutum,
 perfectumque sit, minus laudis promeretur, quàm
 viri rude & inchoatum, ob mentis scilicet & cōsilij
 inopiā, tarditatem, atq; hebetudinem, ob caloris na-
 turalis defectū, & quòd animus languidus humidæ
 materiæ incūbit atq; immersus est, sic vt segnius se
 proferant facultates animæ, atq; ad res gerēdas sint
 inidoneæ, parumq; appositæ. Quocirca Romani, *Romanorū*
 quibus summa fuit ornandæ stabiliendæque Rei. *lex de fo-*
 publicæ cura, Matronas, Cicerone teste, propter *minis.*
 naturæ infirmitatem, in tutorum potestate esse *Pro Mur-*
 volue. *na*

Salomonis
locus expli-
catus.

Eccles. 23.

Sapiētis He-
brai sentē-
tia excus-
sa.

Prouerbiū
Belgicū in
feminas.
Cur fæmi-
na minus
ingeniosa.

*Pauli de
muliere
praeceptū.*

1. Cor. 14.

*Platonis
sententia de
fœmina.*

1. Cor. 11.

Genes. 2.

Ephes. 5.

Coloss. 3.

1. Pet. 3.

voluerunt, nec vlla ciuili administratione fungi. Paulus quoque, qui mētes hominum indefesso labore ad solidam fidem instruit, ac sedulo pietati informat, mulieri ob animi impotentiam, hoc est, affectum à temperantia ac moderatione auersum, in coetu cōfessuque solenni silentium imperat, nec patitur vel concionandi munus obire, vel in comitijs quæstionem mouere, aut suffragijs interesse, vllamque proferre sententiam. Cū autem tanta sit muliebris naturæ fragilitas, imbecillitasque & imperfectio, vt Plato non citra sexus huius contumeliam, ei ferè mentem adimat, ac vix hominis nomen promereri censeat, aut nominis huius honore dignetur; tamen Paulus, qui rerum domesticarum tranquillitati paterno affectu cōsultat, illi suum honorem exhiberi vult, nec prorsus despici, aut abiectam vilemque censeret, cū pari propemodum sit conditione ac dignitate, eiusdemque muneris, cum viro particeps, nempe ex eo ab opifice desumpta. Ita vir imago & gloria Dei est, teste Apostolo, mulier viri gloria: non enim est vir ex muliere, sed ex viro mulier, cū non propter mulierem creatus sit vir, sed propter virum mulier. Cæterum neque vir sine fœmina, neque fœmina sine viro in Domino, qui sic temperat ordinem vniuersi, vt mulierem subditā viro esse voluerit. Quæ admodum enim ex viro fœmina, sic vir per fœminam in generandi ratione ac producendis liberis: ita vtroque ostēditur societas subsidiaria, ac mutua vtriusque opera, amor, cōsensus, conspiratio. Quocirca æquū esse Petrus censet, vt mulieres maritis sint obsequentes: illi verò se commodos præbeant ac faciles vxoribus, vt vasi infirmiori, leuiore errores condonent, offensiunculas remittant, ad multa conuiueant ac mussent: non enim par est, vt vir plus satis in sexum fragilem, ferox sit, imperio.

imperiosus, amarulentus, modò in officio persi- *Adulteriũ*
stat: nec vllam pudicitie iacturam sibi inferri pa- *muliebre*
tiatur, quæ macula tamen viro, vbi resciscit, plus *indelebilis*
indignationis, quàm damni adferat, vt mæchi di- *macula.*
ctitant, nunquam tamen ea labes in muliere elui *Mæchi ad-*
potest, aut illatũ vulnus obduci, quãquam Chri- *ulteria so-*
stiana charitas, ac maritalis amor non nimis rigi- *co eludunt*
tus esse debet, aut inexorabilis: cùm penes Deum *proverbia-*
sit reconciliatio, ac diuinum numen scelere, impie- *li.*
tate, idololatria exasperatum precibus ac pœniten-
tia placari soleat, atq; antea actæ vitæ errores ignos-
cere, vbi ea animus resipiscens despicit ac detesta-
tur concepto seruatoque melioris vitæ proposito.
Cæterum magnæ molestiæ pars in hoc sexu ex ge- *Mulieres*
stationis tædio, ex lactandi nutriendique molestia *Unde mo-*
oboritur: nō minima ex suppressa cohibitaq; men- *rosa.*
sium scaturigine: quæ si stato fixoq; tempore pro-
fluant: iracundiæ atq; acerbitalis æstus excutitur,
auerfa à corde & cerebro fuligine, tristicique halitu
discusso, qui sursum effumare solet. Quàm verò
placidam ac blandam expèriatur vxorem maritus,
vbi Genialis thorax identidem exornatur, ac con- *Mulier*
cubitu amplexuq; frequenti hic fundus excolitur, *quando*
ijs, qui matrimonio addicti sunt, notius est, quàm *pacatior.*
vt multis verbis amplificari debeat. Quanquam
autem verbosius, pauloque fufius Sapientis Hebræi
paradoxum, hoc est, inopinatam, atque alienam à *Ecclesiast.*
communi sensu, vulgataque consuetudine senten- *locus expli-*
tiam explicasse videri possim, aliam tamen inter- *catius.*
pretationem comminisci posse video, ita vt is sen-
sus eruatur. Potior est nequitia viri, quàm proba
quidem mulier, sed quæ postmodum causa sit in-
famiae, & ex cuius commercio nascatur dedecus,
hoc est, præstat cum viro improbo contrahere, aut
negotiarì, quàm cum muliere fucata rem habere:
tamen enim in speciem, primaque fronte probi-
tatem

tatem ac decus præ se ferre videtur, nec aliquid faci aut fraudulentæ foris ostentare: postmodum tamen inconstantem experieris, versipellem, captiosam, lubricam, fallacem, fraudulentam, atque imposturæ intentam, ita vt si vir quispiam alicui imponat, aut in negotio quenquam defraudet, fraus & impostura viri, iustitia sit, præ mulieris nequitia ac fallacia. Similes loquendi formulæ passim in Biblijs obuiæ sunt. Sic Deus apud Ezechielem exaggerat Hierosolymæ scelera in immensum, & iustificatam Sodomam ac Samariam pronuntiat ab ea: quo indicat ipsam sceleratiorem esse, illasque

Ezech. 16.

*Ezechielis
locus expli-
catus.*

gentes superare improbitate, nequitia, nefandisque sceleribus, ita vt Samaritani & Sodomitæ insonites videri possint, si illi comparentur. Sic in opinionum prauitate, ac stabiliendo pernicioso dogmate, aut secta, alius alio nocentior, ac magis perniciosus, ita vt nonnulli hæretici, orthodoxi videri possint, ac salutarem sanamque doctrinam proferre, si cū alijs conferas, qui magis absurdas, impias, blasphemias, execrandas opiniones stabiliāt: quod

*Inter homi-
nes alius
alio nequi-
or.*

etiam populariter efferri solet, *Dese is een Goddelijck ende heyligh man by den anderen*, hoc est, tametsi vterque nequam est & improbus, tamen si ad æquitatis normam, ac iustitiæ amussim omnia exigere velis, ac metiri, alter innocens statui posset & absoluendus, si cum alterius sceleratissimis facinoribus conferatur. Ita etiam alius alio supersticiosior, atque à sincera religione, ac pietate, cultuque diuinitatis remotior, ac magis alienus:

*Hor. lib. 2.
sermonum.
Ignorantia
veri erro-
res parit.*

Sic plerumq; agitat stultos inscitta Veri, &

Palantes error certo de tramite pellit,

Ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit, & unus Strig,

Error, sed Varijs illudat partibus omnes.

Ita virum æquè ac fœminam inuoluit error, nequitia, dedecus, improbitas, sed istam magis detestabilia

stabilis & execranda. Sic melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens, hoc est, vt Belgæ dictitant, *De deucht van een vrouwe is ergher, dan eens mans boosheyt*. Quo Prouerbio exaggerant malitiam eius sexus, vt si vitia vitijs componantur, ac fraudes, imposturas, fallacias, technas excutias, longè grauiora sint, ac præponderent, quæ à muliere, quam quæ à viro prodeunt.

Cur ouum duobus extremis verticibus, quibus oblonga atque angustiore sui parte (vt polus Arcticus & Antarcticus) subnixum fulcitur, digitis aut complicatis palmis comminui frangiq, nequeat, quamlibet premas. Et cur aceto acri maceratum, intractabilem teneramq, membranam mollescat: denique id ipsum aquæ vitæ, hoc est, vino ardenti immersum, non secus, quam ferrum ab aqua forti, consumatur.

C A P. XIII.

SI ouum in acerrimo aceto maceres quatuor *Ouum in* aut potissimè septem dierum spatio, pro liquoris il- *aceto li-* lius acrimonia, putamen eius seu testam in cam *quiescere.* membranæ teneritatem attenuari experieris, vt per annulum, qui humanis digitis gestari solet, adigatur. Pari ratione atque effectu ouum aquæ vitæ immersum absumi, atque in nihilum redigi, experimèto comprobatum, sic vt etiam aceto perfusa silex, ac Tophus lapis; cuius opera Cementarij *Tophus Te* parietes incrustant, & cisternas conficiunt: quale *ras gipso af* Belgis *Teris* vocatur, lique scat, atq, in puluerem *finis.* resoluatur. Siquidem vtrique liquori consumens, igneaq, vis subest, ac penetrabilis, quæ solida quæque depascit ac conterit: quò fit, vt qui horum usu

F f 2

affluen.

*Quid homi-
nes maci-
lentos affi-
ciat.*

*Humores
pravi ossa
corrodunt.*

*Simile à
Sermicu-
lis.*

affluentius vtuntur, vt etiam salis immodico & cu-
mini, macilenti efficiantur atque arescant, pror-
susque extenuentur, adeò vt impuberū incremen-
to officiant, & quò minus in decoram longitudi-
nem adolecant, prohibeant. Depopulantur enim
humorem natium, cuius adminiculo in spectabi-
lem decentemque proceritatem corpus assurgat.
Sic humores salii, mordaces, vrentes, nitrosi mem-
branas in corpore, carnem, musculos, nervos, ossa
solida, & quæ lapidosa sunt duritie, vt dentes & ca-
pitis ossa petrosa, erodunt, atque vt erucæ caules
atque holera, vt vermiculi ac teredines lignum, æ-
rugo ferrum, exedunt, ac cariota efficiunt. Cate-
rùm ouo crudo tam solidam infractamque inesse
firmitudinem, qua parte in longum ac geminos
vertices se porrigit, vt ne à robustissimo quidem
viro comminui possit, si cui explorare libeat, non
vanum aut commentitium experietur: nisi enim
in obliquum nonnihil inflectas, atque in latus in-
clines, non cedit prementis articulis, nec collisum
durissimo obiecto frangetur: si quidem ita reniti-
tur testacea illa firmitas, vt rumpi, aut soluta com-
page dissilire nequeat, etiam si quis compressis ma-
nibus omne robur, omnesque vires adhibeat; late-
ribus enim stipatum, vndique se fulcit, nec intor-
quetur, aut inflexum lentescit. Sic ludes, ligna, tra-
bes, ferramenta erecta, ac sublime constituta, im-
mensa pondera sustinent, nec incurvescunt aut in-
flectuntur. Cùm autem huius rei non sint ignaræ
villaticæ mulieres, quæ nundinarum diebus vrbes
frequētant, ac merces alimentarias oppidanis ad-
ferunt, oua in canistris non semper prona, aut in
aluum depressa, in quam ferè spōtè decumbunt,
sed erecta ac resupina constituunt, ita vt angustior
pars, quæ vtriusque turbinata est, sublimis existat,
atq; eminentior, quod ea ratione ab ijs perficitur,
quò

quò minus collidantur, ac pondus impositum per. *Ouum sal-*
ferant, quibus etiam partibus ouum falsugine, aut *sugine im-*
aqua aluminosa immersum fluitat, quemadmo- *mersum*
dum etiam succinum, vulgò Ambra. *innatat.*

*Luna mira naturæ vi singulis mensibus, secus quàm
alia astra, singulas corporis partes sanas laten-
ter & tacitè, valetudinarias manifestè, nec ci-
tra doloris sensum perreptat, illisq; modò duo-
bus, modò tribus diebus inhaeret. Obiter an in ea
parte, cui sidus incumbit, tutò vena incidi possit.*

C A P. XV.

SIDERA vim suam in res terrenas effunde- *Sidera res*
re, ortus & incrementa rerum, totiusque mundi v *infernæ*
niuersitas demonstrant, neque enim otiosa est, in- *regunt.*
ers, ignaua natura rerum, sed viuida, alacris, erecta,
efficax, magnisque viribus ab opifice, cuius verbo *Genes. 2.*
omnia vigent ac subsistunt, instructa. Nec solum *Psalms. 31.*
ad oblectandos pascendosque oculos (tanquàm ina-
nis pictura) exhibita nobis tam spectabilis cœli spe-
cies, astrorum decursus, ordo, continuatio, series:
sed ut aliquem ex his effectum atque vtilitatē con-
sequamur. Siquidem Deus, qui præter oblectamen-
tum ac contemplationem tanti operis, quam ex *Terrena*
his concipimus, accumulatè fruimur, ad vsum sin- *astris obse-*
gularem omnia condidit: ipsæque stirpes, maria, *quuntur.*
amnes, flumina, metalla, gemmas, lapides, & quæ. *Natura re-*
cunque vel è terra eruuntur, vel eius superficiem *rum astris*
exornant, ac varietate rerum distinguunt: ipsæque *subiecta.*
hominū corpora atque insitos humores cœlo sub-
iecit, sic ut ex astris aliquam agitationem ac mo-
tum impulsūque percipiant, atque effectum ex-
periantur. Nam mentes humanas à concretionē *Mens ab a-*
mortali solutas ac liberas solus Dei spiritus, à quo *stris libera.*

*Paulus.
Rom. c. 7.*

decerptæ sunt, impellit atque incitat, nec vllum ijs cum astris cōmercium aut societas, nisi fortè consensus & conspiratio corporis, cuius ministerio ac subsidio cuiusque mens atque anima vitur, aliquando oblucente ratione, transuersa rapiatur, ac corporis voluptatibus obsequatur. Cæterum cū Luna sidus sit, homini familiare ac proximū, terræque citimum, præ cæteris in corpus humanum vini suam exerit, ac per singulas partes peculiari vi effectūque voluitur, non sine acerrimo nonnunquam cruciatus sensu. Si quid enim latentis occultique vitij vlli mēbro subest, doloribus acerbè concutitur ac dilaceratur, vellicante illas partes Lunæ vi, aut agitatiss humoribus, qui illi infixi sunt, ac tenaciter inhærescunt. Ita omnes morbi, affectus, intemperies, Lunæ vi asperantur, atque incrudescunt, vbi articulis insidet, adeò, vt vulnera agrè sanescant, aut cicatrice obducantur, ac nonnunquam lætalia efficiantur, si quando illi membro illata sunt, cui incumbit. Pari ratione caput, fauces, pulmo, pectus, hepar, lien, renes, vesica, intestina, tum neruosa partes incommodum percipiunt, aut in ijs intemperies ingrauescit, subsistente in ijs visceribus sidere. Sic pectus astrictum est & anhelosum, nerui, mēbrane, muscoli contrahuntur ac rigescunt, vbi hāc Luna decurrit. Humores enim, quibus omnia membra imbuta sunt, & aluntur, cū salubres, tum insalubres & vitiosi, Lunæ moribus effectibusque expositi sunt & subditi. Cæterum cū Lunæ decursus magna ex parte damna ac detrimenta corporibus infirmis & valetudinarijs inferat, in controuersiam ac disputationem vocari possit: An in ea parte, qua consistit ac moratur Luna, vena incidenda; nam in hac re plerique meticolosi sunt, nec tale quiddam tentare audent, etiam si morbus vigeat, atque huiusmodi præsidium confestim

*Vulnera ex
effectu Lu
næ lætalia.*

*Singula
membra Lu
næ motus
percipiunt.*

*An pars, in
qua luna
est, ferro
sectanda.*

festum exposcat. Ego verò intrepidè magnaq; sub-
 fidij morbiq; propulsandi fiducia, mature id aggre-
 diendum iudico: acuti enim celeresq; morbi nul-
 las admittunt inducias, nullas moras, aut deliberā-
 di spatia; sed vt hostes in bello, vt incendium in æ- *Simile ab*
 dibus, pestis in vrbe, in agro ac segete rubigo & de *externis ca-*
 populatio, grassantur, atque in perniciem prope- *lamitatib.*
 rant. Nec quis etiam deterri debet, aut ab incep-
 to desistere, etiamsi aduerso aut maligno fidere id
 tentari videatur. Sic in pleuritide, angina, pulmo. *In acutis*
 nis atque hepatis inflāmate, neglecta astrorum *morbis ne-*
 anxia obseruatione, ac siderum aspectu, mature ad *gligenda*
 venæ sectionem properandum etiam in ea mem- *astra.*
 bri parte, quam Luna occupat. Vt enim ingruente *Simile à*
 tempestate, ac sæuientibus ventis nauclerus etiam *nautarum*
 æstu aduerso, ventoq; minus secundo celerrimè *industria.*
 saluti prospicit, ac fidam tutamq; stationem ac
 portum remis velisque consequi tentat: vt deniq; *Ab agrico-*
 agricola vel sementis, vel messis tempore properè *larum in-*
 ac festinanter, pluuię metu, omnia perficit. matura *industria si-*
 enim satio sepè decipit, sera semper: ita quoq; Me- *mile.*
 dicus ratione atque experientia fultus, prima qua-
 que occasione atque opportunitate, quàm potest
 expeditè, salutare remedium adhibere satagit, ad
 humorum redundantiam, morbiq; ferociam po-
 tius, quàm ad astra intentus. Sunt quidem obser- *Genes. 1.*
 uandi cœlestium corporum decursus, quos Deus *Quatenus*
 in signa & tempora, in annos, dies, & menses con- *obseruāda*
 stituit, sed exclusa temeraria pronuntiandi vanita- *astra.*
 te atque impudentia, quam Esaias ac plerique alij *Cap. 47.*
 insectantur atque impugnant, prorsusq; indignan-
 tur illos de cuiusque fato, hoc est, re, quæ cuique ex
 Dei ordinatione cōstituta est & designata, illiq; im- *Hier. 10.*
 pendet, de hominum successu, & quid illis obuen-
 turū sit, indubitanter atque exertè pronuntiare, su-
 amq; sententiam proferre. Nō desunt primarij ac
 Ff 4 præcipui

2. *Tim.* 3.*Ephes.* 3.*Religio nō
astris, sed
Dei spiri-
tus subie-
cta.**Mēs astrolo-
gis in Deū
erigenda.**Humores
siderib. ex-
positi.**Mēs huma-
na ab astris
aliena.*

præcipui nominis viri, cum quibus mihi aliquan-
do fuit disceptatio, qui rerum publicarum progres-
sus & incrementa, vel etiam defectus atque interi-
tus, religionis innouatæ vel instauratæ mysteriū,
& qui eius causa exoriuntur tumultus, & persecu-
tio, quorū magna pars ad infantes, hoc est, qui piē
vivere volūt in Christo Iesu, deuoluitur, ad siderū
aspectus ac reuolutiones referunt, cūm propaga-
tio Euangelij, quo per spiritum Domini fides, &
qua illi innitimur, fiducia in mentibus nostris ac-
cenditur, ex Diuinitatis arbitrio, ac voluntate pa-
tris æterni pendeat ac profecta sit, quæ ab omni æ-
ternitate, vt Paulus ait, apud Deum, qui vniuersa
per Iesum Christum condidit, abscondita fuit, ac
suo tempore reuelata ijs, quos hæredes consortesq;
promissionis constituit per Christum. Sic patefacta
veritate, visum est illi coruscante euangelij ac ver-
bi sui luce, nullo non tempore extirpatis erroribus,
superstitione, idololatria, impietate cōculcata, sin-
cerum cultum inducere, sui que agnitionem homi-
num mentibus inferere: quod ab illo conceptum
decretumque & ante mundum conditum, ac cœ-
lum sideribus illustratum. Quocirca desinant, qui
astris plus nimio inhærent, nec altius assurgunt,
aut cogitationes suas ad Opificē referunt, res cæle-
stes, hoc est, mentē atq; animum siderū inclinatio-
nibus subijcere; tametsi enim sanguis cæteri q; hu-
mores, spiritus quoque cūm naturales, tum vitales
astrorum vires influxusque manifestò percipiant,
mens tamen atque anima ab archetypo Diuinita-
tis deprompta, nec siderum vi impellitur, nec vlla
ab ijs vel incommoda vel commoda percipit: nisi
fortē cōsensu quodam, cum corpore affici statuas.
Mens siquidem in homine, ratio, intelligentia, vo-
luntas, fidei cognitio, & qua Deo innitimur fidu-
cia, religionis amor, & veneratio, qua summus Dei
cultus

cultus subsistit ac continetur, ab æterna illa mente atque immutabili emergit ac promanat, nec humanus animus vi alia, quàm afflatu numinis ac diuini spiritus instinctu ad optima quæque ac salutaria incitatur. Sic cum cæteræ animantes naturæ impetu ferantur, solus homo ratione ducitur & consilio, modò intra conditionis suæ limites consistat, nec prorsus à dignitate & præstantia, qua à Deo excultus est, degeneret.

Consilium, quo iuuenibus gratificari soleo, vt maturè pubescant, venustaq; lanugine mentum decoretur: Obiter graminum fruticumq; cum crinibus ac capillis non in scita comparatio.

C A P. XVI.

PVELLAE nobiles, quæ primo quoq; tempore maritis destinari cupiunt, hoc potissimùm habent in votis, vt indecentem venustamque proceritatem adolescant, ac iam maturè aptæque matrimonio censi possint, atque à procis ambiri. Iuuenes verò hoc exoptant, vt aliquid virilis roboris consequantur, ac maturè pubescant, mentumque speciosa barba decoretur. Hoc enim persuasum habent præter Belgas, cæteræ nationes, glabros atque imberbes minus virilis roboris obtinere in præstanda Venere ac procreandis liberis, ita vt plerique grauatè suas filias ijs elocari sustineant; tametsi aliquando secus res habeat, atque imberbes, qui quæ nulla lanugine criniti existunt, in congressu maritali viros præstent, licet frequentius caloris naturalis inopia illis vires langueant, ac facultates naturales flaccescant, speratæque prolis desiderio frustrantur. Cæterum qui barbatuli videri affectant, alendæq; barbæ studiosi sunt, sæpius illam segetem

*Puella se-
nusta, iuue-
nes mira-
les videri
exoptant.*

*Imberbes
minus viri-
les censetur.*

*Barba se
adoleseat,
sæpius ra-
denda.*

F f 5

sibi

*Capillorū
ac gram-
inum com-
paratio.*

Lib. I. c. 7.

*Barbā quæ
præstant.*

sibi adimi patiantur, quò laxatis spiramentis, atq; agitatione crebra excitato calore, qui humorem elicit, affluentius pili erumpant: quod vernis potissimum mensibus tentari debet, quo anni tempore calor & humor in corpore augefcit, atque in illas partes diffunditur. Vbi enim sæpius barbā rescari contingit, vt gramina, densius frutificantur pili ac cæsaries. habent enim crines rationē cum gramine ac virgultis, quæ crebrius detonsa ac demessa, celerius succrescunt, ac se proferunt vberius. Quocirca iuuenulis, qui nullo sunt barbæ apparatu, nec virili specie, nouaculam cultrumque tonsorium identidem admouendum suadeo. Siquidem si mentum ac supremum labrum subinde aqua egelida madescat atque elixetur, excitato calore & humore, qui in eas partes confluit, crinita efficiuntur ac pilosa. Cæterum quo glabri ac depiles, hirsuti efficiantur, atque eleganti comptaque barba nitescant, remedium aliās à me descriptum in libro, De corporis habitu, quo iuuentus maturius venusta lanugine cohonestari queat, ac supremum infimumque labrum siluescere, quò socero non displiceat gener, cui filia destinanda, quæ nonnunquam non minus appetens est, auida que sponsi, quàm sponsus illius, plerunque in rem voluptariam, quàm in dotem intentior. Inter ea, quæ barbā emoliuntur, ac passim obuia sunt, minimeque operosa, mel statuo, butyrum salis expers, succum cæpe rubicundi, radicem arundinis internodijs distinctam, colore cādido, sapore mellito, axungiam melis, vulgò taxi, vel *Das*, vrsi, leonis, radicem brioniæ, betæ, raphani, lepidij, liliorum alborum, iridis: ex ijs linimentum confici potest. nam mentum eo delibutum, primum teneram lanuginem profert, postmodum densam promissamque barbā, quæ ne præmaturè canescat; aqua frigida potius, cui

momen-

momentum vini admixtum sit, irrigari debet, si *Aqua cali-*
 quando adornari illam contingat: nam calida aut *da canam*
 egelida, hoc est, quæ tepescit & rugosam faciem ef. *barbam* &
 ficit, & propropere caniciem accelerat, sic iuueni *faciem ru-*
 bus aqua calida barbam cōfestum elicit: prouectio. *gosam effi-*
 ribus verò incanam reddit. Ceterum eunuchis vel *cit.*
 natura, vel quibus testes execti sunt, omnia fru *Eunuchi*
 frustra tentantur in emolienda barba, ob caloris ino. *cur imber-*
 piam, qui humores excitare nequeat. Quò fit, vt *bes.*
 voce exili existant & foeminea, tum corpore gla-
 bro, licet antea criniti essent.

*Quatenus, aut qua ratione medicina conseruatrice
 in peste atq; aeris contagione adhiberi debeat,
 tum qua hac vi effectusq; polleant.*

C A P. XVII.

OBSERVA VI in Gallia Belgica, grassante
 peste, ac sæuientibus morbis alijs popularibus, com-
 plures diu inuictos substitisse, atque illæfos aduer-
 sus ingruentis mali contagia, quorundam antido-
 torum usu ac consuetudine: cuius generis sunt The *Quæ pesta*
 riaca andromachi, Galeno miris encomijs celebra *obstunt.*
 ta, Mitridaticum, scordium, zeduarium, angelica, la-
 serpitium, cui affine ostrucium herba imperatoria,
 vulgò *Meyster & hortel*, aut Magistrantia. Verum
 ubi illos peste corripere contingeret, nulla remedia
 tam efficacia excogitari potuerunt, quæ morbum
 discuterent; quamlibet enim præsentanea antido-
 ta adhiberentur, omnia frustra tentata sunt, nec
 successit curatio. Siquidem cum valida esset ac fu- *Præserua-*
 riosa veneni vis, quæ munitum vallatumque anti *tina cautè*
 dotis corpus inuasit, illisque præsidij in tuenda *adhibenda.*
 valetudine nihil effectum sit, nulla erat aut perexi-
 gua in reliquis medicamentis spes, sic v're prope-
 modum conclamata.

Vna salus victis nullam sperare salutem.

Virg. lib. 2.

Quocirca Aeneid.

Quocirca vbi me ad illos acciri cōtingat, exquisitissima remedia eaque duplicato pondere exhiberi curo, vt iuxta Prouerbiū, malo nodo malus adhibeatur cuneus, ac primūm roborato corde, omne virus ad extimas corporis partes elicio, nulla tentata in eiusmodi affectibus (nisi aliter expedire visum sit, & res exigat) venæ sectione, ne contagio, vt in fumanti igne agitato assolet, latius se diffundat, maiorque in corpore ad præcipuas partes, ad quas omnes venarum atque arteriarum riui producuntur, veneni fumus atque exhalatio se proferat. Quamobrem cū imperita vulgi multitudo, etiam plerique patricij nullo delectu ac discrimine omnium cōsilia admittant etiam cerdonis ac proletarij, magno valetudinis detrimento, hoc cuique persuasum esse cupio, vbi regionem inuasit morbus pestiferus, vel ex aeris contagione, qui omnes indiscriminatim, cū nobiles, tum plebeios corripit, vel alimenti vitio, aut com meatus inopia, qui populares vexat, ne quiuis temerè ijs antidotis assuescat, quibus vti solent, atque in corpus admittere peste contaminati, ne desint postmodum remedia, quibus illa expugnari aut confici possint: sed victus temperantia, & frugalitate sedatisque affectibus se muniat ac tueatur. Hac enim ratione substituisse legimus Socratem in sæuissima pestilentia, ac vastitate, quæ totam Græciam atque Asiam exhauserat ac depopulata est, ea vsus moderatione vitæ, vt à tanta clade liber perstiterit & immunis. Interim non improbo (quod ipsum crebrò factitare soleo) lenioribus remedijs imminenti malo obsistere, ac ne vllam contagionem concipiat, corpus obdurare ac præmunire, ita vt nemo extra limen prodeat, atq; aeri se committat impastus aut ieiunus, modò intemperantia atque ingluuies excludatur; rebus autem odoratis ac redolentibus, aqua rosacea,

Aliquando in peste nō incidēdam venam.

Nō omniū cōsilia in re medica admittēda Pestis ex aere omnibus communis.

Pestis ex prano cibo plebi peccu- laris.

Socratis temperantia.

Sani & cōtra pestem subsistant.

rosacea, vino, aceto, floribus sambuci ac rubenti-
bus rosis medicatis, os, nares, oculos, aures, manus,
faciem perfundere, atque irrigare salubre est: fau-
ces fouere attrito Coriandro, cinamomo, zedua-
ria, gariophyllis, mali Medici cortice. Hæc enim *Præserua-*
ambientis aeris contagia dispellunt, quæ vltro ci- *tiua in pe-*
troque reciprocante anhelitu cor ac vitales spiri- *te.*
tus inficiunt. Ego verò cum grassante peste, nus-
quam non intrepidè, succurrendè plebis ac ciuium
studio, me conferrem, illis præsidij, ac potissimè
Mali citrei, aut eius, quod citranguli aut limonis
nomine passim innotescit, attrito dentibus succu-
lento putamiue recens dissecto, me munire soleo,
ac coniecta in Deum Opt. Max. fiducia, pestiferos
halitus discutere; nihil enim huius pomi cortice,
succo, semine magis efficax, ac præsentaneum.
quod Virgilius etiam non subticuit:

2. Georg.

*Media fert tristes succos, tardumq; saporem,
Felicis mali, quo non præstantius ulla:
Pocula si quando sana infecere nouerca,
Auxilium dabit, & membris ager atra venena,
Flos apprimè tenax: animas & olentia Medi
Ora fouent illo, ac senibus medicantur anhelis.*

*Mali Me-
dici aut Ci-
trei Vires.*

Fortissima autem illa antidota expugnandæ pe-
sti, conficiendisque venenis dedicata, parcissimè
deglutire soleo. Corporis siquidem habitum, eius-
que qualitatem, quæ in calidi, frigidi, humidi, sic-
ci mixtura consistit, immutant, ac destruunt, &
si qua subest corpori humorum redundan-
tia (nisi prius adhibita purgatione) il-
lam vndique diffusam inflam-
mant, atque accensa bili
febres vrentes ex-
citant.

Cui

Cui rei assignanda tanta in numerosissima hominum multitudine, formæ dissimilitudo, ac tam multiformis diuersa, in facie, vultu, oculis, species, ita vt nonnunquam ne vterini quidem partus conformes sint, ac sibi assimilentur.

C A P. XVIII.

Dissimilitudo hominum cui ascribenda.

Imaginatio mulieris multa molitur.

Vitia naturæ corrigi possunt.

VT in natura rerū mira ac spectabilis varietas: ita quoque in specie, formæque humana, colore, vultu, oculis, lineamentis, oris habitu & constitutione innumerabilis mirandaque dissimilitudo ac dispar conditio. Hanc cum nonnulli ad siderum influxum referant, ego aptius, magisque appositè ad seminis naturam ac matris imaginationem referendum cenſeo. Siquidem cum mulier in ipſo conceptu totoque gestationis tempore, ac nouem mensium decursu multa animo concipiat, ac singulo momento in diuersas cogitationes rapiatur, oculis quoque in obuia quæque continenter defixis, fit, vt quæ in oculos influunt, ac cogitationi infixius inhaerent, in foetum deuoluantur. Cum enim natura muliebris sollicitè formationi foetus insiſtat, nec aliud, quàm decentem formam atq; effigiem meditetur, omnesq; vires eò conferat, si qua species aut simulachrum oculis influat, aut mente concipiat, in pullulantem embrionem deriuatur ac confluit. Interim matres iam recēs in lucem edito infanti operam sedulo impendunt, quò corpus concinnum, elegans, venustum, lepidum, speciosum, membris articulisque distinctum cōsequatur. Nam puerile corpus, vt cera & argilla sequax est, ac tractabile, omnemq; in partem flecti potest. Itaque si os distortum est, atque indecorè constitutum: fingunt, conformant, restitunt, vultū componunt,

ponunt, faciem (si ea tetrica sit & torua) blandam
 perficiunt, speciosam, amabilem : oculis decoram
 venustatem conciliant, atque ex glaucis seu cæsis:
 quos ferè impuberes obtinent humiditatis ratio-
 ne, nigros efficiunt copioso lactis usu, ac potissimè
 si nutrix calidæ naturæ existat, ipseque infans in
 loco opaco ac subobscurò contineatur: nam lumi. *Ut oculorū*
 nosum conclaue, ac sole vel luculento igni illustra. *orbes ni-*
 rum, tenellis oculis officit: lusciosos verò, pætos, *grescant.*
 strabos, atque in obliquum obtortos oculorum or-
 bes in suam sedem reuocant inclinata in opposi-
 tam aduersamque partem oculorū acie, ita vt mus-
 culi obtutu contrario in naturalem situm reducan-
 tur, retortique resiliant: nares resimas ac collapsas
 contrectatione placida ac molli erigunt atque in-
 staurant: Aquilinas verò ac rostratas premendo ad
 decentem figuram reducunt, ita vt nasi perpendi-
 culum à fronte ac supercilijs ad supremi labri la-
 cunam, tanquam gnomon & recta linea vt solarijs
 aut horologijs assolet, nec extrorsum nec intror-
 sum defixa, porrigatur. Similiter si labra tumida *Nasi for-*
 sint & obœsa, quod Aethiopum generi familiare, *ma qua*
 vt nasus simus ac depressus, arte ea tractant, atque *decora.*
 identidem premunt, quò attenuentur ac subsidāt:
 pari ratione mentum vel propensum vel contra-
 ctum, frontem, caput, genas, supercilia deformata,
 in decoram speciem configunt, atque artificii ha-
 bilitate decenter conformant, ita si qua parte clau- *Vnde corpe*
 dicat natura, atque ab optima absolutaque forma. *ris defor-*
 tione alienata est, vt sunt nonnulli obtorto collo, *mitas.*
 varis, repandisque atque incuruis cruribus, aut gib-
 bo deformati, huiusmodi errores in ætate tenera
 facile corriguntur, ac membra obliquè torta, luxa-
 ta, suisq; sedibus mota, cura atque industria homi-
 num instaurantur. Sic efficit nutricum sedula
 sollicitaque cura, vt infantes speciosè adolescant,
 nec

*Nutrices
notantur.*

*Pramatu-
ra Veneris
incomoda.*

nec vllis membrorū vitijs reddantur obnoxij, ple-
rique verò matrum incuria ac supina negligentia
non solum in deformem ac despiciatam speciem
degenerant, sed gibbosi, claudi, lufci, torui, aspectu-
que inamabili efficiuntur, atque ab humani corpo-
ris dignitate ac præstantia desciscunt. Nonnullæ
nutrices plus satis sedulæ atque officiosæ impube-
rum ijs partibus, quæ micturientibus ac reddendo
lotio inferuiunt, quæque aliquando propagandis
liberis futuræ sunt vsui, aliquam etiam operam im-
pendunt, quò maturè pubescant, nec à spe prolis
excident, & matrimonio addicti pudore suffun-
dantur, si minus strenuè officio maritali perfungi
contingat, cùm obseruent acerbis contentiones
atque intemperies hac de causa inter affines exori-
ri, ita vt subinde genero diuortium minitentur,
nisi se virum præbeat, ac melius nupte gratificetur:
quanquam hoc molle & effoeminatum nutricum
officium improbare soleo, cùm impuberes hac vel-
licandæ mentulæ ratione intempestiuè, ac præter
ætatis rationem, cùm nondū virili robore polleāt,
in Venerem incitentur, eaque præsidia consumāt,
eos humores ac vitales spiritus profundant, quibus
postea validos vegetosque liberos possent procrea-
re: cùm intempestiuā Venere, vel nullos vel flacci-
dos proferant, minusque vitales. Quocirca con-
sultum arbitror, ne præmaturè ex se natos coniu-
gio alligari patiantur, nisi vires robuste sint & con-
firmatæ, vllumque in matrimonij societate insul-
tum perferre possint, quod ipsum ætati tenerè de-
negatum est, siquidem prima quaque impressione
labascunt, atque euiantur, præstat enim, vt spon-
te sua, ipsoque naturæ impulsu abditæ par-
testurgescant potius, quàm ali-
qua illecebra inci-

tata.

Multa

Multa animantium, piscium, alitum, insectorum genera absque semine progenerari, vt etiam herbas: multaq; animalia atque auiculas insolita ratione ac modo absque mutua masculi opera concipere.

C A P. XIX.

MVLT A emergere ac propagari in natura rerum spontè, nulloq; alterius complexu aut fœtura, ex sordibus ac putredine, vt glires, forices, cochleas, limaces, crucas, bruchos, vespas, crabrones, cimices, ranas, blattas, bufones, anguillas; in corpo. *Multa ex* ribus humanis vermes, licet intus semine scateant, *sordibus e-* quo postmodum numerosa sobole se propagant, *nata,* quotidiana exempla commonstrant. Inter herbas quoque multæ ex limosa terræ pinguedine atque vligine progerminant, nullo sparso semine, aut cōmissis solo; subacta que scrobe plantarijs: vt sunt zizania, lolium, vrtica, oleaster, alga, & quæ iniussa, *Que Corni-* sponteque virescunt gramina. Ita sunt apud Bel- *cula ore cō-* gas Corniculæ, quas monedulas vocant petreas, *cipsant.* quod in præruptis saxis atque excauatis petris, non in arboribus nidulentur, vulgò *Steen cran &c.* quæ se non ineunt cæterarum alitum more, quod passim in gallis multisque alijs auibus obseruamus, quæ in dorsum insilientes, compressoque fœmellæ corpore Venerem perficiunt: sed inconniuentibus fixisque oculis sese obruentur, ita vt fœmina ex maris oculis, obtutu continuo lachrymas ac rosidas guttas eliciat, quas absorbet, atque ex ijs, vt existimant nonnulli, concipiunt. An verò ore concipiant ac pariant, vt apud nos Sepia, Squilla, Loli- go, Locusta, Polypus & Galeus piscis plebeius, vulgò *Haye*, cute scabra, qui ore fœtum etiam in foro piscario euomit, non ausim certò statuere. De Ga-
G g leo vè-

*Galeus pis-
cis ore pa-
rit, & qui
alijs.*

*De indu-
stria ani-
malium.*

leo verò pisce nihil exploratius, nec magis cōper-
tum, ore illum foetum effundere. Cū enim nu-
per rusticus quidam aliquot Galeos vili pretio em-
ptos, humeris gestaret, spectantibus ciuibus ac po-
pularibus, erepserunt ex hianti ore aliquot pisci-
culi, ita vt rusticus à plebe irrisus, ac fastidio affectus
erga pisces, illos in sterquilinum abiceret. Est au-
tē Galeus alterius differentia, leuore perpolitus,
cuteque molli nec scabiosa, qui circa vmbilicum
dehiscēte ruptaq; aluo foetum excutit, ita vt lōgo
amento maternis visceribus adhærescat. Audiui
enarrantes piscatores fide dignos vidisse se recens
ē mari exemptos subductosq; Galeos dilatatis fau-
cibus, orisq; hiatu senos septenosq; pisciculos cie-
cisse mirē agiles, ita vt confestim in mare cōiecti, se
natatu exercerēt: quemadmodum videmus pullos
testa exemptos scalptutire, ac rostro quæque impe-
tere. * Hoc autem admiratione dignum, cū Ga-
leus piscis per oris hiatum pariat, pisciculi aluum
maternum identidem subeunt, vteri que latebras
repetunt, ac subinde intra viscera se recōdunt, mox
lulitātes erepūnt, quod Plutarchus admiratus, Ga-
lei paterna quadam, inquit, indulgentia nulli ani-
malium palmam cedunt, oua primū, mox ani-
malia aquatilia, numerofo partu non foris, vt cæ-
tera, sed in seipsis edunt, educantque ac gestant in
vtero velut secundo quodam partu: ac vbi adole-
uerint, euagari patiuntur, ac rursus per os recipiūt,
incolendumque corpus præbent, atque inibi tan-
tis per hospitium ac refugium, cibumque indulgēt,
dum ex sese præsidium sit, & natandi peritia peni-
tus sint instructi, quod quo expeditē consequan-
tur, & ludere & natare docent, tum voluere se, at-
que agilitati insuescere, quò tutius aduersus mari-
nas beluas periculo se subducant. Sunt autem in
nostro mari multa Galeorum genera, quorum alijs
alijs

alijs artibus sunt instructi: inter hos Galeus glaucus à colore, Belgis *Sprinckhaye* dictus, quod incredibili agilitate quatuor cubitorum altitudine è mari exiliat, ac celerrimo cursu extra periculum se subducit, ne prædæ ac lanienæ pateat. Est nobis etiã Galeus maculoso ac variegato tegmine, velut nigris guttis insperso, nostrates *Ghespikkelde haje* vocant, quemadmodum videmus canes & equos maculis infuscos: hunc noster Gesnerus sub caniculæ saxatilis nomine depingit. Adueritur etiam in forum piscarium Galeus Centrina, vulgò *speerhaye*, quasi dicas, lanceatos aut aculeatos galeos. nam duobus in dorso aculeis armati sunt, quibus hominibus periculoso vulnere infecti sunt: nostrates aculeos hos argento inclusos expurgandis dentibus accommodant. Hæc de aquatilibus, quæ ore concipiunt, & pariunt, nostratibus compertissima. De Cornicularum verò conceptu, qui ore, ut fertur, perficitur, non ausim indubitanter quiddam pronunciare, cum illæ columbarum naturam mihi exprimere videantur, quæ rostro subinde se basiant, ac quodammodo oscula figunt, ut proci amasijs aut nouis nuptis. Vnde in illos, qui satis inter se iuuenantur ac lasciuiunt, atque identidem in oscula atque amplexus proruunt, Columbare prouerbiū iactari solet, ac columbatim se inire atque amplecti: quod Belgicè *Dunnebec-ken* à Columbarum gestu, dici solet, ita ut incunte vere illa sint Veneris præludia, ac velut procœmia. Non desunt, Plutarcho teste, qui mures citra virilem operam concipere, ac grauidos effici asserant, si crebrò salem linguant. Virgilius quoque huic rei quiddam non absimile memorat de equarum conceptu,

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum, Georg. 3.
Continuòq; audis & subdita flamma medullis,

Gg 2

Pere

*Columbare
 colūbatim
 prouerbiū.*

*Vere magis (quia Vere calor redit ossibus) illa
Ore omnes Versæ in Zephyrum stant rupibus altis,
Exceptantq; leues auras, & sepe sine illis
Coniugijs Vento grauda, mirabile dictu,
Diffugiunt.*

*Simile à
famelicis.*

*Imagina-
ria Venus
quid in &
æro molia-
tur.*

Non dissimile quiddam equino generi euenit, quod nonnullis famelicis, qui nidore culinæ saturantur, atque alimentorum penuria odoribus reficiuntur, aut puellæ nubili, cui cum amasio frui negatum est, illum tacitè fouet gremio, illum animo menteque etiam absentem concipit, ita vt excrebra imaginatione massam quandam informem concipiat, conglobatis collectisque in ijs partibus humoribus, qui conceptui inferuiunt, quæ informis concretio imaginaria Venere perficitur, nullo conceptu, virique opera.

*Manus vel aliæ corporis partes frigore, geluq; aut
pruinis obstupefcentes ac rigide, vt resoluantur,
ac calore rursus imbutæ reuiuifcant.*

C A P. XX.

*Frigore ob-
rigescent
corpora.*

CONTINGIT aliquando cœlo aspero atq; inclementi, flanteque hibernis mensibus Aquilone, aut vento alio rigido, quo omnia passim cōcreta conspiciuntur ac conglaciata, hominibus etiam manus, partesque alias corporis intolerando cruciatu obrigescere, ac stupore affici, ita vt emortuæ decendant, vel sectione adimi debeant, atque vt arescentes rami, detruncari, ne pars sana inficiatur. Vbi autem tale quiddam inciderit, vt ijs assolet, qui per loca gelida ac pruinosa iter faciunt, aut illisa naue, tabulatis insident, ac fluctibus hinc inde iactantur, non confestim sic affecti igni admoendi, sed paulò remotius ab hoc collocandi, ne dolor repentino atque immodico calore exasperetur, atque

atque incrudescat. Interim affectæ partes placida
mitique frictione demulcendæ defricantis manu
oleo Chamemellino, aut anethino vel amygdali-
no perfusa, mox aqua egelida fouendæ, aut lacte
bubalo tepeti ac recēs multo, cui incocta sunt lau-
ri folia viridia, quæ oleosa sunt, rosmarinus, sal-
uia, stechas, spica celtica vel lauendula, quo reuo-
cari sanguis possit, ac partes emortuæ reuiuiscere.
Omnia autem hæc sensim perfici debent, ne dolo- *Frigus ini-*
rem irritari contingat. Nemo autem, opinor, non *micū ner-*
aliquando in se expertus est, quàm acerbo dolore *uis & ossi-*
articuli neruorum ratione, qui exquisitissimo sen- *buis.*
su pollent, afficiantur, vbi intensiore ac penetrabi-
li frigore rigescunt, vel extincto vel refugiente ad
intimas partes sanguine, ita vt primo frigoris oc-
cursu rubescant manus, mox frigescente sangui-
ne liuescant, atque emoriantur, vitali spiritu ac
sanguine destitutæ. Quocirca molli agitatione
velicandi articuli, atque admouēdum liquamen,
in quo decocta quadrupedum intestina, pedes, far- *Membris*
cimina, omasa: quod in omnibus vrbibus passim *frigore op-*
obuium est ac parabile: in quo liquamine, vt etiam *pressis qua*
lacte bubulo elixari possunt herbæ paulò antè me- *auxiliētur.*
moratæ, quo postliminio calore viuifico membra
imbui queant, atque instaurari: fouent enim mem-
bra huiusmodi fomenta, ac roborant, doloresque
mitigant, vt etiam thermæ, hypocausta, aquæ dul-
cis balnea: partes quoque sic affectæ, modò ne pror- *Nix & a-*
sus frigore rigescant, ac nonnullis sanguis sublit, *qua gelida*
aqua gelida immersæ, eaque subinde irrigatæ, in *calorē exci-*
pristinum vigorem restituuntur, ac sensim incales- *tant.*
cere incipiunt: per antiperistasis enim seu cōtra-
rium expulso frigore calor inducitur: quod ipsum
experiri quisque potest, contractata niue aut gla-
cie, confestim enim manus feruescunt, ac rubore
suffunduntur. Sic poma congelata, in aquam fri-
gidam

gidam demersa ad naturam suam redeunt, tota q̄ illa congelata cōcretio liquefcit ac resoluitur. Ita glacies in puteū demissa, euestigio liquefcit ac diffunditur. Sunt enim aquæ puteales hibernis mensibus calore quodam imbutæ, vt penuaria ac subterranei specus: æstiuis verò mensibus intensissima frigiditate. Cæterum quò ab internis etiam partibus ad externas calor ac vitalis sanguis propellatur, intus exhibendæ sorbitiones ex vino ac caloricis rebus confectæ, quibus natius calor, vt ignis sopitus, exsuscitari posset: propinandum quoq; ex vino lectissimæ theriacæ momentum. foris corpori applicandæ lagenæ stanneæ aut fictiles aqua calida oppletæ, in qua herbæ incoctæ sint, quæ sudorē eliciunt, ac corporis spiramēta relaxant, vt sunt feniculus, apium palustre, ligusticum, olusatrum, & smirnum, lauri folia, melissa, angelica, ruta, origanum, satureia, &c. quod ipsum etiam in peste factitare soleo: quò à corde omne virus & contagio discutitur. Quod si quis à naufragio in littus eiectus, præter membra artusque frigore rigentes, aquam etiam marinam affatim hauserit, quæ vrinam affluenter prouocant, illi exhibenda, & ne salugo internas partes exulceret, potiunculam confici iubeo ex hordeo, ficibus, vuis passis, semine anisi, feniculi, eiusque radice, ac rubenti cicere, addito radice glycyrrhizæ momento: hæc enim marinæ aquæ ardorem atque acrimoniam retundit, partesq; exulceratas lenit ac mitigat. Quòd verò ad cibirationem attinet, omnia falsa, acida, acerba, acritia euitentur: Aqua mellis, lactis bubuli potus cum modico zaccari, ne coaguletur, præclare iis auxiliatur. Præsertim & quicquid ex hordeo conficitur, vel in sorbitionis, vel pulmentarij, aut cremoris modum, mirificè confert. Quòd si cutis foris (vt affollet) ex vrenti salugine erodatur, linimenta ex recent

*Putei aesti-
te frigidi,
hieme cal-
idis.*

*Lagena
corpori ap-
plicata, su-
dorem eli-
ciunt.*

*Naufragi
quæ ratio
ne instan-
dandi.*

*Potio salu-
taris, qui
marinam
hauserint.*

*Veterata
cutis ex a.*

centi butyro, adipe suillo non salito, axungia, ana-
tis, anseris, gallinæ, vnguento rosaceo, atque è po-
pulo nigra, vulgo *Popelier*, adinouenda.

*Vnde exoriantur, atq; emergant in homine consci-
entia stimuli: & an, vt affectus & animi per-
turbationes, humoribus ascribendi: an in animo
menteq; ac voluntate consistant.*

C A P. XXI.

CONSCIENTIA, hoc est, bonorum malo-
rumque in cuiusque mente testificatio, quæ recor-
datione quadam actorum, rectè facta approbat, vi-
tiosa ac nequiter transacta arguit ac detestatur, o-
mnibus à Deo insita est. Ita pura atq; integra mēs
nullius sibi criminis conscia, ex benè actæ vitæ re-
cordatione emergit: perturbata autem, tumultuo-
sa, pauida, inquieta ex sceleratæ vitæ consuetudi-
ne oritur, seseque vel inuitis profert, sic vt non-
nullos in desperationem ac diffidentiam impel-
lat, vt Cain, Saulem Regem, Iudam: alios in spem
ac fiduciam consequendæ salutis erigat, vt Dau-
idem, Petrum, Magdalenam. Homo itaque angore
quodam mentis atque animi cruciatu afficitur, si
quando conscientia patrati sceleris memoriam a-
nimo obijcit, vindictæque metu terret ac concu-
tit, quibus stimulis mens nonnunquam in Deum
erecta, vt in filio prodigo contigit, resipiscit, ac dis-
cussa trepitatione, tranquillitatem consequitur,
sic vt mens rursus exhilarescat, atque erigatur, ac
diffuso per corpus sanguine, erectisque spiritibus,
qui paulò antè sopiti erant, color efflorescat, qui
tabescente corpore, contractoque mœrore ani-
mo, extinctus erat, atque exanguis. Cùm enim se
proferat vitia, affectusq; animi in vultu ac corporis

*Conscientia
quid.*

*Cōscientia
vis.*

*Timor quā
do salutis
ac resipis-
centie cau-
sa.*

habitu, siquando aliquid latentis occultique facinoris in mēte residet, huiusmodi ferè homines oblata vel leuissima occasione expallescent, tumultuantur, æstuant, contremiscunt, suspiriosi sunt, gemebundi, taciturni, suspitiosi, exanimes, varijsque cogitationibus distrahuntur, quod, vt Dauid ait, peccatum iugiter animo obuerfetur, ita vt non pro voto aut animi sententia excuti possit, aut oblitterari admissi criminis recordatio, sed subinde recrudescat, ac redintegretur: quò spectat illa Dauidis precatio, cū in tali affectu esset constitutus, atque huiusmodi fluctibus æstuq; iactaretur: Redde mihi latitiam salutaris tui, ac spiritu principali confirma me: Tum illa cum animo suo expostulatio, vel potius deploratio, Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi. Rursus parta animi tranquillitate, discussioque mœrore, Introito anima mea in requiem tuam, etenim Dominus benefecit tibi. Dedisti latitiam in corde. Ita si omnia nobis aliter peracta sint, quàm æquitas exigit, ac praua voluntas, ipsaque in malum inclinatio aliò, quàm intellectus concipit, mens dictat, suadet ratio, impellitur, postmodum excruciat animum hominis male actorum recordatio. Cū alij septi ac muniti conscientiae fiducia, ac mentis securæ testimonio fulti, nihil metuant, aut exhorrescant, nec ingruentibus etiam calamitatibus, peste, bello, fame, rerumque penuria, persecutione, tyrannorum sauitia, deiciantur, aut labascant, tametsi enim ea sit humanæ naturæ fragilitas, vt nemo non inopinato insultu concutiat, cuius rei Christus specimen edidit, iam iam immolandus: vir tamen integer & qui propugnatore Deo nititur, impavidè atque intrepidè aduersus imminentes tempestates subsistit, illoque munimento ac præsidio se fulcit ac tuctur.

*Psalm. 50.**Psalm. 41.**Psalm. 4.**Conscientiae
fiducia
quid efficiat.**Matth. 26.*

tuetur. Sic Dauid angustijs vndique circumseptus, *Psalm. 26.*
 inuictum infraictumque animi robur periculis op-
 ponit. Spiritu siquidem potenti fultus ac vallatus,
 confidentius loquitur: Etiam si consistent aduer-
 sus me castra, non timebit cor meum; etiam si ex-
 surgat aduersus me praelium, in hoc ego sperabo. *Cap. 13.*
 Similiter Iob: Etiam si occiderit me, in ipso spera-
 bo. Impij verò, scelerati, fontes, nefarij, facinorosi
 tametsi septi sint ac stipati magna clientela, mu-
 niti opibus, aucti latifundijs, atque amplissima a-
 grorum possessione, rerumque omnium affluen-
 tia fruantur, carnificinam tamen animi percipiunt,
 omnia metuunt atque exhorrescunt, ipsaq; mens
 conscientia scelerum tanquam gladio, vt Sapiens *Prover. 12.*
 ait, pungitur. Cùm enim subit animum maleficij
 recordatio, confestim tanquam furijs agitati, con-
 tremiscunt, pallescunt, circumspectant, omniaque
 vel tuta timent. Est enim cuique natura insitus de. *Lex natu.*
 lectus rerum, iudicium, boni maliq; discrimen, im. *re quid.*
 pressaq; Dei notitia, quam Paulus appellat legem, *Rom. 2.*
 seu instinctum ductumque naturæ, qua ferimur
 ad honesta, auersamur turpia, attestante, vt is ait,
 cuiusque conscientia, & cogitationibus inter se ac-
 cusantibus, aut etiam excusantibus. Magna itaque
 in omni vitæ actione vis & effectus conscientie, sic
 vt homo, quamlibet atrocía illi impingantur, con-
 stantiam tueatur, semperq; in proposito suscepto.
 que consilio persistat, nihil metuat, non cōtremis-
 cat, aut vllis minis concutiat, si nihil commise-
 rit: qui verò aliquo crimine contaminatur, aut la-
 bem aliquam in mente conceperit, poenam conti-
 nenter ante oculos versari imaginatur, paratumq;
 interitum. Timor enim, quo & sanguis se recōdit, *Conscientia*
 ac spiritus consopiantur ex peccatorum conscien- *speciē cor-*
 tia exortus, homini mentem eripit, ac vultum to- *poris im-*
 tiusq; corporis speciem immutat: ita etiā in medijs *mutat.*

G g 5 delicijs,

delicijs, in tripudijs, in symposijs, in amplexu coniugis carnificinam ac morsus animi experiuntur: cum vitæ integritas omnia pacata efficiat, trāquilla, placida, quieta, minimeque turbulenta, aut tumultuosa. Quod vnum argumento esse potest, mentem hominis à Deo profluxisse, illius vi incitari, illius spiritu & afflatu impelli, denique superesse à morte animam, quæ reuolutis annis, vbi supremo iudici cum hominibus disceptare visum erit, corpus postliminio est amplexura. Mane autem atque antelucano magis elucet, ac se profert conscientia vis ac stimulus, dissipatis fumis ac discusso fuliginoso vapore, quo mens ex hesternis ac pridianis vel actionibus vel epulis, symposijs, cruditate, crapula, ingluvie, alea fuit oppressa, ita vt eo potissimum tempore subeant animo antea actæ cogitationes, eaque in mentem recurrant, quæ detestari solet vel improbare. Sic Propheta: Mane exaudies vocem meam. Mane adstabo tibi, & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Mane, mane eriget mihi aurē Dominus. De mane vigilabo ad te. Iustus tradet animam suam, vt vigilet ad Deum, qui fecit illum. Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Ita euigilatis, ieiunis, impransis, abstemijs magis se ingerunt conscientia mentis affectus, ac Deus diluculo aurem homini vellicat. Quis enim vino obrutis, crapula, ingluvie, ebrietate oppressis cultus adferri possit, aut salutaris vel admonitio, vel afflatus adhiberi? Ita noui plerosq;, quibus cum identidem suboriri soleat, ac repullulascere rei male actæ recordatio, vino affatim se obruisse, ne obreperet animo, ac tacitè se insinuaret facinorum memoria: quanquam postridie malum recrudesceret, ac mentem ob cruditatem sæuius infestaret. Simile enim quiddam ijs euenit, quod morbo infectis, qui non detegunt, sed celant hulcera ac tumores,

Argumentum validū immortalitatis.

Cōscientia quo diei tempore se profert.

Cur mane se profert conscientia.
Psal. 5.

Esa. 50.

Esa. 26.

Ecclel. 39.

Psal. 62.

Simile ab agrotis.

mores, quibus scatent, quo fit, ut acerbius intus di-
 laniari illos contingat : ad quod exemplum allu-
 sit David, cum inquit : Quoniam tacui, inuetera- *Psal. 31.*
 uerunt ossa mea, dum clamarem tota die : ita pec-
 catum, terror animæ, mentis inquietudo, conscien- *Locus Da-*
 tiæ angustia confessionem sceleris extorsit, & ta- *uidis expli-*
 men non induci potui, ut commissum scelus con- *catum.*
 fiterer, ac pœnitentia id expiarem. Cæterum mul-
 tum momenti adferunt in permouenda mente, in
 excitandis sopiendisque conscientiaë motibus vi-
 tæ institutio, corporis habitus, insiti humores. Sic *Quibus de-*
 nauæ, milites, baiuli, caupones, trapezitæ, ysura- *est consc-*
 rij, lenones, plerique negotiatores, seu minuti mer- *entia.*
 catores nō magnoperè mouentur conscientiaë im-
 pulsu, ita ut eam largam sint consequuti, & qui, ut *Simile à*
 laxiora ac patentiora retia, omnia transmittant, *regibus.*
 colantes culicem, camelum, ut Christus ait, deglu- *Matth. 23.*
 tientes. Nonnulli solitarij atque ymbratili vitæ
 addicti, plus satis anxij sunt, ac trepidant timore,
 vbi nullus timor. Sic superstitiosos plusquam par
 est, aut res exigit, Conscientiaë motus agitat, nec
 inanem persuasionem sibi eximi patiuntur. Ita
 melancholici præ cæteris anxij sunt. Cholericis ob
 humorum tenuitatem & feruorem, vilem habent
 conscientiam, eamque vel excutiunt, vel exte-
 nuant, vel obliuione obruere tentant. Sanguineis
 non magnoperè cordi est ille animi motus, nec
 assurgit vlla in mentem transactæ vitæ cogitatio:
 quò spectat illud: Scribis contra me amaritudines, *Iob. 13.*
 & consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ. *Iob. locus*
 Quæ enim nobis in ætate iuuenili insolenter trans- *explicatus.*
 acta sunt, nec magnoperè commouebant, ea in se-
 nectute, in morbis, in calamitatibus, ingruente
 clade aliqua recrudescunt, ac menti, tanquam ra-
 tiones expunctæ atque oblitteratæ, obijciuntur : ut
 ijs, quibus cum olim multum æris alieni cōflatum
 sit,

Simile ele- fit, ac iam pridem rerum creditarum solutio ani-
gans ab a- mo excussa, rursus appellari incipiunt, atque vt de-
re alieno bita refundāt, iure adiguntur. Phlegmatici autem,
oppressis. desides, ignaui, veterinosi, socordes ne cogitāt qui-

dem, quid sit conscientia, nec eorum mens aut in-
 calefcit, aut vllis stimulis excitari potest, ad ea con-
 cipienda, quæ salutaria sunt, vtpote immodica hu-
 miditate immerfi. Impij, qui in profundum sunt

Psal. 1. demersi, quique vel à verbo, vel Dei cognitione a-
 lieni existunt, omnia contemnunt, irrident, sub-

Psal. 140. sannant. Nonnulli intermedij palliant, excusant,
 tergiuerfantur, aliò transferunt: quod ipsum de-
 precatur Dauid, nec in eum errorem deuolui exo-
 prāt, Nec declines cor meum in verba malitiæ ad
 excusandas excusationes in peccatis. Multa itaque

conscientiæ lumini officiunt, idquæ obumbrant,
 adolescentia, crapula, ingluuies, intemperantia, a-
 mor, nox, deliciæ, voluptates, quæ omnia pudoris
 ac modestiæ frenum excutiunt. Sic Plautus,

Nox, Vinum, mulier, nihil perniciosius homini ado-
lescentulo:

Amor. li. 1. Cui Ouidius consonat:
Eleg. 6. *Nox, & amor, Vinumq; nihil moderabile suadent,*
Ille pudore vacat; Bacchus Amorq; metu.

Iuuentus Siquidem consultores illi parum salutare ad dete-
conscientiā riora animum rapiunt, mentemque à sanioribus
negligit. consilijs auertunt, & si quis horum conscientiam
 pungat ac stimulet, si ad optima quæque impellat
 atque exhortetur; contemnunt, negligunt, irridēt,
 cauillantur, omniaque obnubilant, eleuant, exte-
 nuant, ac causantur iuuentutem, ac florentes an-
 nos, genialiter, nulloque nubilo transigendos, po-
 stremò cogitationes tetricas ablegandas, atque in
 senectutem transferendas: ita cū rationis docu-
 menta respuant, ac conscientiæ dictamen cauilla-
 tione illudant, ad Voluptatis amussim potius,
 quàm

quàm ad æquitatis ac moderationis normam omnes suas cogitationes exigunt. Vnde appositè Salomon, Adoleſcentia vana, præceps, temeraria, lubrica, incogitans, improuida, inconsiderata, & quæ illam comitari solet, voluptas & deliciae fugaces atque euanidæ, nonnunquam damnosæ, & quæ luëtuoſum funeſtumq; exitum cōſequantur. Quoniam autem huic ætati ferè comes ſit imperitia, incogitantia, conſilij inopia, ob id minus perſpicit, quæ ipſi ſalutaria ſunt, frugifera, fructuoſa. Eſt etiam nonnullis, qui in conſiſtenti ac firmata ætate conſtituti ſunt, & penes quos ſumma rerum publicarum, ac religionis cōlumen conſiſtit, aliquando errore & caligine inuoluta conſcientia, ita vt plerunq; non omnia exactè atque ad amuſſim demetiantur, aut excutiant, aut adhibita in conſiliū ratione, iudicio, delectu rerum, Dei verbo, ac ſpiritus Diuini afflatu negotia ſua perficiant, ſed nonnunquam illos impellat, vel affectus humanus, vel principum fauor & gratificatio: quod Paulum ſcituſſe legimus: vel etiam ſtabiliendæ ſuperſtitio- nis inueteratæ error, & inolita vitioſa cōſuetudo, quæ irrepiſit non bonorum conſenſu & auctoritate, ſed imperitæ plebis errore, quam tamen nemo, tanquam legem ac regulam vitæ aboleri ſuſtinet & obſoleſcere: quò ſit, vt in delectu rerum, in boni malique diſcriminæ, in erigenda inſtaurandaq; ac propaganda ſincera religione, ac Dei cultu hal- lucinentur ac cæcutiant, proſuique à ſcopo aberrant, magno conſcientiæ detrimento. Sic Iudæis perſuaſum erat, ſe obſequiū præſtare Deo, cū in illos ſæuirent, qui Chriſto nomen dederant. Pari impulſu ac ſtudio incitatus Paulus, Chriſtianis in- feſtus erat, illoſque minaciter perſequabatur, zelo quidem pietatis, ſed qui errore inuolutus eſſet, & qui, vt Apoſtolus ait, nō ſecundum ſcientiam per- ficeretur,

*Eccleſ. 17.**Adoleſcem.**in conſiliū**inops.**Homines**non conſci-**entia mo-**tu, ſed affe-**ctibus di-**cuntur.**Errores in-**ueterati æ-**grè eximū-**tur.**Ioan. 16.**Acto. 9.**Rom. 10.*

*Act. 5.**1. Ioan. 4.*

ficeretur, hoc est, non iudicio, non ratione, nō excussa cognitaque causa, vt Gamaliel factitauit, non animaduersa cognitaque Dei voluntate, non spiritus Diuini impulsu atque afflatu, quem probari vult expresso Dei verbo, atque an ex eo proficiscatur, explorari: itaque erratum est in delectu religionis non affectu & propensione pietatis, quod spiritu diuino, qui certa atque indubitata mentibus hominum ingerit, essent destituti. Sic videtur

Prover. 14.

via homini iusta (vt sapiens ait) & nouissima eius ducunt ad mortem. Cuius rei specimen nobis exhibet Paulus ex persecutore factus præco ac propugnator, assertorque Euangelij Christi, qui se misericordiam consequutum profitetur, quod ignorans fecerit per incredulitatem, & quod in eo ostenderet omnem clementiam Christus Iesus, ad exprimendum exemplar ijs, qui credituri essent in ipso, ad vitam æternam. Hæc autem de conscientie motu videbuntur fortasse quibusdam verbosius à me

1. Timot. 1.

amplificata, præsertim cum hoc argumentum ad sacrarum literarum professores atque Ecclesie ministros spectet, quorum interest, & munus exposcit, cuiusque mentem salubri exhortatione tranquillam ac pacatam efficere, animoq; pauores eximere. Verum cum hi affectus, qui ex conscientie mentis angore emergunt, valetudini officiant, ipsique spiritus atque humores vitiiati, huic rei fomenta ministrent: Medici quoque officium est, huiusmodi perturbationes menti eximere, vt ijs sublati corpus omnibus suis numeris inculpatè subsistat. Operosum enim est, atque admodum difficile, corpus à sanitate collapsum restituere, atque instaurare, vbi mens vitiorum ac labe conscientie contaminata est, vbi sensuum organa, ac spiritus animales ac vitales sunt vitiiati. Nec minus molestum est viro ecclesiastico, animo medelam adferre, vbi

corpus

corpus vitiosis humoribus oppletum est. Siquidem *Animi & corporis cō-*
 ob arctissimam vtriusque partis cognationem & *sensus*
 consensum, animi vitia redundant in corpus, cor-
 poris verò morbi in animum mentemque transf-
 feruntur. Exemplo sunt lymphatici, melancholici,
 phrenetici, amentes, deliri, ebrii, apoplectici, veter-
 nosi, paralytici, maniacy, lunatici, tum pleriq; alij,
 quorum morbosus affectus ex cerebri intemperie
 oriuntur, quocirca capiti, quod mentis sedes est,
 tum vtriusque partis sanitati accurate prospicien-
 dum.

*Ad quotum mensem hominis gestatio in vtero pro-
 ducatur, partusq; tempestiuus censeretur debeat.
 Obiter de corporis humani formatione, quò ve-
 dierum aut mensem numero fœtus absolua-
 tur, ac vitalis existat. In qua narratione omnia
 tractantur accuratius, quòd hinc acerba conten-
 tiones exoriantur, non solum in legitimo con-
 gressu, sed etiam quauis Geniali solutaq; Ve-
 nere.*

C A P. XXII.

QVVM magnæ subinde contentiones ac con-
 trouersia inter plerosque suboriri soleant de gesta-
 tionis ac partus tempore, ac queritentur nonnulli,
 qui sinistram opinionem de ijs concipiant, quas o-
 lim vel in matrimonium, vel vitæ societatem ascri-
 uerunt, non expletum legitimum pariendi tem-
 pus, sic vt aliquando in suspensionem deueniant, vel
 pellicatus & violatæ pudicitia, quodque alijs fur-
 tim corporis sui potestatem vsuq; fecerint: non
 inconsultè visum est, hac de re nonnulla commen-
 tari, eoque magis, quòd Iurisperiti, qui lites diri-
 munt, huius rei iudicium Medicis deferat, illamq;
 causam

Iudiciū de causam per illos transigendam statuunt. Sic enim
Ventre in- Paulus Iuriconsultus lib. 19. Responsorum : Septi-
spiciēdo Me mo, inquit, mense nasci perfectum partum rece-
dis defer- ptum est, propter auctoritatem doctissimi viri Hip-
tur. pocratis, & ideo credendum est, eum, qui ex iustis
Digest. tit. nuptijs septimo mense natus est, iustum esse filium.
2. de statu Tractat hoc argumentum Gellius, sed hominum
hominis. opinione potius, quàm rei veritate, aut naturali
Lsb. 3. c. 6. ratione nixus, vt qui nullum certum tempus pari-
Lsb. 7. c. 5. endi statutum existimet, idque ex Plinij auctorita-
 te, qui decimotertio mense quendam gestatum
Septimi in vtero pronuntiat. Cæterum quod ad septimum
mensis par mensem attinet, noui complures apud Belgas ma-
tus Vitalis. ritimos etiam gemellos, qui ad extremam deue-
 xamque ætatem crudo ac viridi corpore mente-
 que vegeta deuenerunt. Quocirca futilis est, nul-
 liusque momenti illorum persuasio, qui septimi
 mensis partum inabsolutum, minusque vitalem
 statuunt, & non nisi exactis nouem mensibus, in-
 fantem omnibus membrorum numeris consum-
 matum, in lucem producendum. Sic exorta est nu-
Narratio per apud nos non leuis sanè velitatio, sed atrox &
contentio. cruentum certamen, funestaque ac luctuosa dimi-
nis de prole catio, ob expugnatam pudicitiam cuiusdam vir-
suscitata. gunculæ, non ambiguae quidem famæ aut nomi-
 nis, sed cerebri imbecillis aut vacillantis, quæque
 mentis iudicio minus polleret, quarum pleræque
 omnium citissimè labascunt, minusq; fortiter aut
 animosè, vel minis, vel insidiosis blandimentis ob-
 sistunt, aut obluctantur, secus quàm feroculæ quæ-
 dam puellæ & clamosæ, quæ se vnguibus & denti-
 bus vlciscuntur, ac strepitu insidiatorem integrita-
 tis abigunt. Acrius autem magisque acerbè in hac
 Tragœdia incruduit disceptatio, quodd pater, qui
 ex ea prolem sustulisse, vel concubitus extorsisse
 ferebatur (nam id aduersarij sunt criminati tanta
 acerbis

acerbitate, vt illum ad cruciatus exposceret, & tormentis explorandam rei veritatem contenderent) constanter factum pernegaret. atque nec vteri vestibula primosque aditus ingressum, aut perfregisse Hymena integritatis velamen, nec prorsus intimos vteri recessus penetrasse, per sacra (qui iudicij præesse, ac sacra tractare sit solitus) deierare se paratum confidenter pronuntiauit. Quocirca nulla ratione pater designari sustinuit, nec prolem si bi addici passus est, inter alia eo quoque innixus argumento in sui innocentiam, quod infans vix septimo mense eoque inchoato potius, quam expleto in vitam productus sit, membris omnibus exactè elaboratis, præter vnguium appendices, quos obseruamus in noni etiam mensis partu nonnunquam deesse, ac desiderari, præsertim vbi grauidæ immoderatus falsamentis vtuntur, aut salem liguriunt, vt est is sexus in appetendis falsis & acidis maximè procliuis. Itaque non septimi mensis partum euincere contendit, sed noni, eoq; supputato mensium decursu, atque obseruata temporis ratione, alium inquirendum patrem, qui paulò antè cum illa congressum inuenerit, eiusque consuetudine sit vsus. Quum verò ex sententia ludicum infans conspiciendus explorandusque Medicis exhiberetur, accita obstetrice, atque honestis aliquot matronis, quarum vna patritia, vnde viginti liberorum parens erat, & cui non semel septimestris partus editus, nec prorsus expletum septimi mensis curriculum: pronuntiatum est ab ijs, nō excussa facti causa, nec vlla habita ratione patris, huncne an quem alium deputent septimi mensis partum esse, qui septem & viginti septimanis in vtero sit gestatus. Quod si in nonum mensem proferri potuisset, futurus erat infans magis solidis firmisque mēbris, atque ipsa compages seu structura corporis magis

*Stupri illa-
ti inficia-
tio.*

*Quādo in-
fanti & n-
gues de-
sunt.*

H h

compacta

compacta ac coagmentata, minusque dissoluta. erat enim os pectoris, quod velut scutum ac munimentum cordi incumbit, Belgæ *Borstplate* vocant, denique ensiformis cartilago, quæ stomacho imminet, eminentior quàm natura fert, nec in planum redacta, sed incurua ac turbinato mucrone, ut conspici solet pullorum gallinaceorum thorax, qui ineunte Vere, ac præsertim mense Martio, ex-

Vngues En-
de.

cluduntur. Vngues quoque huic infanti, qui sexus foeminei erat, in manibus decrant, atque extremi digitorum articuli, in quibus ex cutis musculo-
sa vel cartilaginosa materia vngues læuore perpoliti indurescunt, vix tenues quasdam notas & exigua vestigia exhibebant, non cornea duricie, sed mollissimæ membranæ tenuitate. In pedum verò articulis nulla se proferebant vnguium indicia, quod illæ partes non tanto calore imbutæ essent, quanto manus, atque à corde caloris fonte remotiores: quum manuum articuli per brachia pectori annexa, beneficio caloris, quæ à corde diffundi-

Medicorū
de partu
pronuntia-
tio nullius
vel fauo-
re, vel in-
iuria.

tur, omnia conspectiora in digitis exhiberent. Itaque Medici obseruatis multis naturalibus causis, solidisque rationibus fulti, nullius partis vel fauore, vel iniuria, ita ut patiantur reo, si actori visum sit, constare suam innocentiam, vitæque & morum integritatem, pronuntiauerunt adstantibus iudicibus, quibus ea res demandata erat ab ijs, qui apud Belgas in Aula Bruxellana Regis Hispaniarum vices obeunt, non noni, sed septimi mensis partum statuendum, productio gestationis tempore per septem & viginti hebdomadas, qui partus etiam septimestris censeretur, tametsi non prorsus expletus sit, atque vna aut altera septimana desideretur, atque aliquot adhuc dies ad complementum restent. In hoc autem negotio Lunæ circuitus obseruari debet, qui quatuor septima-

Luna men-
ses cōstituit
in puerpe-
ris.

septimanis, hoc est, plus minus octo & viginti die-
rum reuolutione perficitur, quo temporis decur-
su, agitato Lunæ vi sanguine, menses mulieribus
decurrunt, quibus defluxis, vteroque à menstruo
profluio defecato, vt plerumque quinto die as-
solet, vel septimo, si ab eo dierum numero vitæ
minæ congregiatur, conceptum maximè natura-
lem perfici contingit, adeò, vt post septimi vel no-
ni mensis decursum infans in vitam productus, sa-
luberrimus existat, ac nullis morbis, quibus infan-
tia expòsita esse solet, obnoxius. Multis enim mor-
bis ætas puerilis infestari solet ob sanguinem men-
struum conceptus tempore vterò inhaerentem, vt
sunt ἐξανθήματα, hoc est, eruptiones floridæ, vul-
gò varioli & morbili, Belgicè *Maesselen ende*
Poexken, aliæque rubentes vel liuidæ pustulæ, quæ
ex menstrua alluie contractæ, in extima corpor-
is parte se Vere & Aestate præferunt. his accedit
ἐπιληψία, seu morbus comitialis & caducus, qui
hinc Belgis *Gallende zette* nominatur. Quem
morbum, quoniam plures differentias haberet, su-
perstitiosa gentilitas olim in certos Diuos referre
solet ante lucē Euangelicā mortalibus exhibitam;
quum ex naturalibus causis, atq; præsertim ex spu-
mosa tenaciq; pituita excitetur. In ore quoq; tenel-
læ ætati ipso ferè vitæ aditu vligo quædam palati
ac faucium huiusculæ innascuntur, Alcolam Ara-
bes, Græci ἄλκορ, Belgæ *de Sproncke* vocant. Subter
linguā verò ἀγκυλόγλωσσορ, vulgò Rânula, Belgicè
Span are, quæ vel incisione, vel vngue, vel salis fri-
ctione, aut, vt ego faciliare soleo, vbi ferrum me-
tuunt, Oxymelite Scillitico aboletur ne ijs addam
ὄστροκεφαλόν, hoc est, caput tumore fungoso ac pitui-
ta turgidum, multasq; alias humorum collectio-
nes ex vitioso lacte ac menstruo sanguine conflu-
tas, quæ etiam adultam ætatem comitari solent,

*Post men-
strua con-
ceptus na-
turalis.*

*Epilepsia
morbus pæ-
erilis.*

*Alcolā
quid.
Rânula
quid.*

*Fungosum
caput.*

H h 2 ac quum

*Simile ab
agricola-
tione.*

ac quum iam confanuisse visa sint, identidem re-
crudescere. Quocirca quum in agricultura ac sa-
tione, tum in adeundo concubitu, excolendoque
fundo muliebri, ac procreandis liberis, etiā ex Mo-
sis præscripto, obseruandus est Lunæ decursus, cu-
ius vi statis vicibus menstrua foeminis, vel deflu-
unt vel subsistunt. Perficitur autem Lunæ ambitus
emenso Zodiaco septenis vicenisq; diebus, & ter-
tia diei parte, qui dies plus minus quatuor septi-

*Luna quot
diebus cur-
sum perfi-
ciat.*

manas complexi, Lunarem mensē constituunt,
præsertim si id tempus eximas, quo sidus hoc oc-
cultatur, nec sit conspicuum. Siquidem triduo plus
minus in coitu, hoc est, vt vulgò dicunt, in cōiun-
ctione morata inuisibilis est, quo tempore nōdum

*Vide Gale-
nū de die-
bus decre-
torijs.*

in hæc terrena vim suam exerit, nec eā immutare
est idonea. verūm vbi conspici incipit, hoc est, no-
ua existit, & quum in orbem circinata est, hoc est,
quum Soli ex aduerso opposita, plena apparet, mi-
rificos effectus in conceptu, ac plerisque alijs rebus
obtinēt: nam & frumenta segetesq; adauget, con-
chilia implet, carnes laqueatibus affixas, radijs suis
in tabem resoluit, somnoque sopitis vel diūtius sub
eius lumine moratis, pallorem tremoremque, ac
capitis grauedinem inducit, pueris epilepsiam, stu-

*Luna sidus
terra pro-
ximum.*

porem, paralytim adfert, multaq; alia perficit, non
quòd cæteros planetas potestate superet, sed vici-
nitate. Siquidem in infimo orbe collocata, ac terræ
proxima, ortus & incrementa rerum moderatur
sic, vt huius effectū post seminis conceptionem
etiam foetus in vtero materni sanguinis irrigatio-
ne augeat ac vegetetur. Totum quoque gestatio-
nis curriculum siue diebus, vel mensibus, vel septi-
manis metiri ac dinumerare libeat, vt grauidæ ferè
supputant, ad Lunæ motum exigī referrique de-
bet. Explicat autem vires suas in corpore efficacius,
vel quum primū cum Sole congressa illustrari
incipit,

*Gestatio
infantis ad
Lunæ cur-
sum refe-
renda.*

incipit, aut quum in orbem cōglobata, plena conspicitur: medio autem orbe diuisa, minus virium obtinet; minimè omnium quum falcata est, sensimque deficit & obscuratur. Eo enim tēpore nullus in Oceano concursus aquarum, nulla in corporibus humanis humorum redundantia, nulla in ossibus medullarum collectio, ita vt tunc expediat tenellis corpusculis à concubitu desuescere, atque inducias sibi imperare. Ego autem multoties gra. *Quando*
uidis ac pręgnantibus placidum facilemq; partum *partus placidus.*
denuntiare soleo, atque illarum mentes in optimam enitendi spem erigere, siquando Luna noua aut plena parturire occipiunt, pręfertim quum Lunę vis pubi incumbit, aut inguina fœmoraque occupat. nā sidus hoc singula membra percurrere, ijsque biduum, nonnunquam triduum insidere, aliās testati sumus. Quum enim circa illas partes moratur, vterus ydus & lubricus promptius dehiscit ac dilatatur, ipsique infanti expeditum exitum perficit. Quod si Luna senescente atque imminuta *Pari? quādo laborio.*
ta partus inciderit, laboriosus ferè esse consuevit, magnoque conatu ac molimine elidi. Hęc quoniam *sum.*
sæpius à me obseruata sunt, nec à ratione aliena videntur, huic argumento adijcere visum est. Cæterum quum Lunę vires aliqua ex parte sumus complexi, hoc in mentem reuocare expedit, quod paulo antè monui, etiam in excitandis tempestatibus, ac constituenda aeris temperie nullas vires proferre, nisi à Sole illustretur, atque amplissimum illud sidus sua facie, suoque fulgore illam irradiet. quo efficitur, vt minimo effectu polleat, primo ipso cum Sole congressu: verum vbi tertius, aut potissimè quartus dies elucescit, manifestò vel tempe- *Prognostica ex Luna.*
statem portendat, vel serenitatem polliceatur, ita vt quartus dies totius mēsis temperiem vel intemperiem constituat. Quos Lunę Solisque effectus
Hh 3 elegan-

eleganter his versibus expressit Virgilius, obseruata colorum varietate, qua ex aeris terræque exhalationibus suffundi solet.

*Georg. lib. 1. Luna reuertentes quum primum colligit ignes;
Si nigrum obscuro comprehenderit aera cornu,
Maximus agricolis, pelagoq; parabitur imber.
At si virgineum suffuderit ore ruborem,
Ventus erit: Vento semper rubet aurea Phæbe.
Sin ortu in quarto (namq; is certissimus auctor)
Pura, nec obtusis per cælum cornibus ibit:
Totus & ille dies, & qui nascentur ab illo,
Exactum ad mensem, pluuia Ventoq; carebunt.
Totidem versibus Solis potestatem complectitur,
qua res mortalium, ac non solum corpora, sed animos quoque hominum immutat.*

De hominis procreatione utilis & incunda narratio, in qua illustratur altera argumenti pars.

C A P. XXIII.

QVVM multos in naturæ rebus, præsertim quæ ad corporis humani structuram attinent, hallucinari, ac cæcutire contingat, multa que nugamenta adferre soleant de formatione fœtus, eiusque situ, de gestationis tempore, & mensium decursu: atq; an septimus mensis tempestiuus ad partum statui debeat, atque is sit vitalis: consultò me facturum sum arbitratus, si obiter hominis formationem explicare aggrediar. Est enim diuini huius opificij artificiosa constructio, omniumque membrorum, quæ vel foris se proferunt, atque oculis conspicienda exhibent, vel intus ad singularem vsum delitescunt, elegans & concinna cōformatio.

Humane corporis origo. Constat autem Homo ex vtriusque sexus semine, ac primis septem diebus conflente materno sanguine, in qui speciem coalescit ac conglobatur. Subest

Subest verò vis & facultas formatrix, diuino quo. *Seminis huius*
 dam cœlestique munere, Semini, quod spiritu vi. *manifesta-*
 tali atque æthereo abundè imbutum, atque vndi- *cacia.*
 que perfusum, effigiem formamque fœtui impri-
 mit, sic vt singula membra, totaque corporis mo-
 les, quæ tanto mensum decursu perficitur, ac sen-
 sim in decentem speciem, decoramque hominis fi-
 guram absoluitur, in eo consistent, & quodammo-
 do adumbrata sint. Quod etiam obseruauit atque
 admiratus est Dauid rex maximus, diuinorū ope- *Psalm. 137.*
 rum contemplator vnicus. Constituuntur autem
 à Medicis, qui naturā humanam intimè sunt con-
 templati, quatuor discriminata tempora, quibus *Quatuor*
 hominis formatio perficitur. *formatio-*
nis infantis
tempora.

Primum, quum ab inito statim congressu, am-
 plexuque mutuo seminis naturam obtinet, quo
 tempore conceptus & genitura dicitur. Quoniam *Primum.*
 semina inter se fermentata coalescunt, vt cremor
 & velut lactis quædam concretio: quod ita desi-
 gnat Iob: Nōne sicut lac mulisti me, & sicut ca- *Cap. 10.*
 teum me coagulasti? Hic conceptus ac seminum
 maris & fœminæ coalitus & conglobatio (modò
 ne effluxus oboriatur, vt lubrico ferè, hianti-
 que vtero affolet) prima septimana perficitur.

Secundum formationis tempus constituitur, *Secundum.*
 quum natura vterique facultas suis viribus atque
 insita vi vsa, manifestam seminis mutationem
 efficit, adeò, vt tota substantia carnea potius &
 sanguinea, quàm seminalis conspici incipiat, id-
 que duodecimo ferè aut decimo quarto ab incho-
 ato formationis die. & quanquam hæc concretio,
 massaque carnea sanguine æstuanti ac calido re-
 dundet, rudis tamen est & informis, nullamque
 membrorum figuram, nulla lineamenta exhibet.
 nam corporis partes præcipue nondum distinctam

H h 4

formam

formam sunt consequutæ. quò fit, vt nulla homi-
nis species aut figura conspiciatur, sed rudimētum
tantum & inchoatio humani opificij, infantem ef-
figiare condiscitis. Exemplum à figulis desumi

*Similitudi-
nes ab opifi-
ciis.*

potest, (imitatur enim ars naturam) qui ex vda te-
naciq̃ue ac tractabili argilla imagunculas aliaq̃ue
testacea q̃ue confingunt, primum informia atque
indigesta, mox artificiosa tractatione figurata. In

*Apictoris-
bus simile.*

pictoribus tale quiddam obseruare licet, qui pri-
mum rudiori penicillo, vel denique carbone aut
creta susceptum opus adumbrant, Belgæ *bever-*
pen vocant, mox expoliunt vltimamq̃ue manū ad-
mouent, sic vt quæ ante horrida visa sunt, abdita,

*Simile à
statuarijs.*

inculta, opaca, obscura, ymbrosa, mox nitida, per-
amœna, collustrata cōspiciantur. In statuarijs quo-
que atque opificibus argētarijs tale quiddam ima-
ginari licet, qui vel æs, vel lignum rude & impoli-
tum dedolant, atque excauatum manubrio, adhi-
bita q̃ue ascia poliunt, atque opus affabiè celatum

*De satione
simile.*

exhibent. Par est ratio, prorsusq̃ue huic rei affinis
satio, quæ sparso humi semine perficitur. id enim
terræ gremio mollium ac tepesactum vapore sen-
sim adolescit, atque in stirpem emeigit fructum-

*Simile à
terræ fœ-
cunditate.*

que profert, & semen omni illi ex parte simile. Vt
itaque terra fertilis & fœcunda complexu suo se-
men fouet, atque eiusdem speciei stirpem, vnde
prognatum est, elicit; sic vterus mulieris, nisi pror-
sus effœtus sit, ex recondito in ipso semine fœtum
effingit, atque emolitur, statq̃, tempore, hoc est,
exactis vt plurimum nouem mensibus, hominem
sexu maris vel fœminæ, ea qua progenitores sunt,
forma ac specie in lucem producit. Cæterum vt
reliquam instituti nostri partem exequar,

Tertium.

Tertium statuitur construendæ fabricæ tem-
pus, cum euidenter & perspicuè se proferunt tres
illæ partes principes, Cor, ex quo arteriæ emergūt,
Cerebrum,

Cerebrum, ex quo vt filamenta quædam ex colo, nerui producantur, Hepar, ex quo venæ propagantur. Quibus elaborandis ab ipso cōceptus tempore ad decimum octauum primi mensis diem vteri facultas insistit atque occupata est.

Postremò autem quod tempus ad vigesimum octauum aut trigesimum diem porrigitur, extrema membra articulatim atque exquisitè elaborata conspiciuntur, ac iam pullulascere ac palpitare fœtus incipit, à quo dierum progressu, quoniam omnes artus discreti sunt, totumque opificium exactè formatum conspicitur, non amplius fœtus aut embrio, hoc est, pullulans concretio, sed infans aut puer indigitari incipit. Mares autem vt plurimum trigesimo die perficiuntur, Fœminæ quadragesimo secundo aut quinto. Quod autem masculi pro-

Quatrum.

Mares cur citius, quā fœminæ absoluantur.

Infans quādo mouetur.

H h 5 circa

circa tertium à conceptu mensem nausea, fastidiū,
ructus acidus, ac præter naturam multarum rerum
desiderium & auiditas excitatur. Conspēctus est

Exemplum mihi superiorib⁹ annis Brugis ciuitate Flandrorū
abortus ge- abortus gemellorū trimestris, sexus masculini, qui
mellorum. ex huiusmodi affectu, negataq; re quapiā, cui gra-

uida auidē inhiabat, excussus est. Erat autem digi-
tali, aut paulò plus longitudine, parique crassitudi-
ne, mēbris omnibus exactè elaboratis, nec vlla sui
parte mutilis, adeò, vt se oculorum orbes nigrican-
te pupillæ puncto insigniti, nares, aures, digiti dis-
creti, vmbilicus, mentula, femora, suræ, tibię tali, &
quibus forma pedis distinguitur, digitorū articuli
perspicuè se spectanda exhiberent. Cū aut infan-
tium vterq; palpitaret, atque indubitata certa q; vi-
tæ argumenta præberet, ad sacrum baptisma con-
cursum est, quo peractō, nullū amplius vitæ indi-
cium præferebant. Cēterū quem habeat in vtero

Situs infā.
sis in vie-
ro.

situm infans, obiter indicandū. Gestatur is in aluo
materna longo amento vmbilico annexus, vt po-
mum petiolo suo affixū arbori, per quem venę vm-
bilicalis adminiculo, purissimi sanguinis scatebra
alitur, atq; nutrimenta capescit, nō per os ac labra,
quæ nondū illi vsui sunt ad edēdum, vt nec podex
aut vesica ad egerendū. Vena siquidē vmbilicalis à
matrice orta, necur, diuisa eius parte, ingreditur,
atq; in venā portæ terminatur, à qua sanguis pu-
rissimus per vasa seminaria in vterū deriuatur, quo
efficitur, vt sanguis & spiritus tanquā auxiliares &
succenturiatæ copię, continenter deorsum feran-
tur, nequando horum aliquid desideretur. Per hos
itaque venarū ductus, atque arteriarum riuos, qui
ex corpore materno emergentes, in vterū deferun-
tur, atq; mox vmbilico infiguntur, fœtus alitur, ac
facultate seminis, quod vteri calore fouetur, ac san-
guine irrigatur, omnibus suis membris, spatio tem-
poris

poris perficitur. Infans autem in media vteri capacitate, ac velut centro libratus sustinetur, totus in se conglobatus, atque oblongo velut productu in orbem conuolutus, ita vt capite paululum inclinato, mentum pectori, talos calcesq; natibus, manus genis, oculisque applicet, crura verò ac femora incuruato poplite sursum elata, imum ventrè attingant. prior aduersaq; corporis pars, nempe frons, nares, facies dorso materno imminet, capiteq; deorsum inclinato oculos ac faciem versus *κόκκυχα*, hoc est, os caudæ, quod ossi sacro annexum Belgæ *de Stiet* vocant, in partu vnà cum osse pubis dehiscit ac relaxatur. quo fit, vt plerumque mares proni prodeant, aut capite nōnihil in obliquum inflexo, vt facies conspici queat: fœmellæ verò aduerso situ magna ex parte collocantur, ita vt egressu respino, ploratuq; edito cœlū obtueantur. Verū hęc *Partus contra naturā ordinem.* nō semper ordine naturæ procedunt, quum multi contra naturā partus eueniant, ac nōnulli infantes non semper capite præuio se proferāt, atq; in longū exporrecto corpore, manibus femoribus applicatis exitū affectent sed alij pedibus nonnunquam distortis vel diuarcatis, ostio se obuoluunt: nōnulli inflexa ceruice, contortoq; in obliquum capite, manibus exporrectis, ac natantium more expansis, pronisq; humeris procidunt, magno suo & enitētis periculo, nec minori obstetricum anxietate & molestia. Quum autem omnia decenter, naturæq; ordine procedunt, infans expleto gestationis curriculo, eruptionē molitur, seseq; inclinās deorsum voluitur. nec enim diutius in his latebris delitescere potest, quàm illi per ymbilicum alimentum suppetat, ac calor Cordis absque externa respiratione possit subsistere. Quocirca grandior factus, alimenti lucisq; est avidus, atque aerem captare nititur, adeò, vt ruptis membranis atque inuolucris,

quibus

quibus obductus, ac cōtra attritus munitus erat, a
Vnde labor cerrimo parturientis cruciatu in vitam produca-
parturien- tur, idque non solum ob astricta minusque laxa v-
di. teri vestibula, sed quod hæc calamitas & pariendi

Genes. 3. angustia ob Adami atque Eux lapsum à Deo in-
 uecta sit, illique hoc onus impositum, viro quoque
 in non mitiorem miseriæ sortem deiecto. Magna
 autem ex parte nono mense vterus dehiscit rela-
 xato osse pubis, parturiente pro virili enitente, que
 quod grauat, excutere nititur, infante insita vi, du-
 ctuque naturæ erumpente: quo adiumento in par-
 tu mortuo, aut inualido mulier destituta est. In-
 fans enim viuus atque alacer non minus, quàm
 mulier operi insistit, atque acri inhiat, auramq; ca-
 ptare nititur. Cæterum sunt complures, qui exacto
 completoque nono mense in decimum deueniāt,

Decime- quos partus decimestres Hippocrates vocat, incho-
stis par- ato quidem decimo mēse Lunari, qui viginti octo
tus. diebus perficitur, non prorsus finito. Sic Sapiēs de-
 cem mensibus in vtero se cōformatum memorat,

Sapien. 7. atque ex fæminæ virique semine coagulatum, vo-
 luptate concubitum comitante. Pari ratione, qui
 iam expleto sexto mense (in quo partus nulla ra-
 tione vitalis existit, quod membrorum firmitas de-
 sideretur) septimum sunt ingressi, atque vel duas
 aut tres septimanas in eo sunt constituti, septimo
 mense editi dicuntur. Eadem est ratio in suppu-
 tandis hebdomadibus & mensibus, qui certo die-
 rum numero terminantur. siquidem elapsa ante-
 cedente septimana vel mense, atque insequēte in-
 choata, ab hac desumitur temporis ratio, illiq; go-
 stationis curriculum ascribitur, atque ab eo mēse,
 quem prægnans ingressa est, aut partus inciderit,
 (vt assolet, vel septem vel nouem Lunæ cursibus)
 dinumeratio sumitur. Par est ratio de annorum
 supputatione, vel à Christo incarnato vel passo, ita
 vt in-

vt inscriptio obseruetur insequentis anni, etiam
 primi mensis initio, oblitterato, neglectoque præ-
 cedente. Quod autem septimi mensis partus vita. *Partus sep-*
 lis existit, nō præter rationem est, sed certa huic rei *timo mēsis*
 causa subest. siquidem infans eo tempore insita vi *quæ vita-*
 ac naturæ ordine circumagit se, ac conuoluit, lo- *lis.*
 cumque suum mutat, ac commodiorem captat. Et
 quemadmodum militiae Dux vel angustia ac diffi- *Simile à*
 cultate loci, vel commeatus aut rerum necessaria- *duce mili-*
 rum inopia exercitum aliò transfert, sic tamen vt *tae.*
 in metandis mutandisque castris miles continen-
 ter in excubijs agat, ac velut in procinctu constitu-
 tus ad omnem euentum belli, atque inopinatum
 impetum, insultumque hostium erectus sit atq; ex-
 peditus: ita si illo temporis momento, quo septi-
 mo mense is naturæ motus cieri solet, pariēdi tem-
 pus inciderit, atque vltro citroque collatis viribus
 infans in lucem prodeat, citra omnem dubitatio-
 nem vitalis est. Simile autem quiddam huic infan- *Simile ab*
 ti euenit, quod noctu euigilatis solet, qui se in aliud *euigilatis.*
 latus deuoluunt, ac molliorem culcitrae partem,
 minusque pressam captant: quibus si quid inopi-
 nati obueniat, aut à re quapiam repentina inter-
 pellari contingat, quò minus se denuò in lectū de-
 uoluant, confestim cubile deferunt, excussoq; som-
 no, tametsi aliquid noctis reliquum est, ad ea pera-
 genda, quæ vrgent, ocys se accingunt: alioqui si
 somno oppressis præter opinionem, aut spem ali-
 quid euenerit, tumultuari illos contingit, ac cōtre-
 miscere, omniaque confusè ac nullo ordine vel ag-
 gredi vel perficere, ita vt res nec felicem nec opta-
 tum exitum consequatur: vt in octauo mense asso-
 let, in quo impetrata quiete denuò refocillari in-
 cipit infans, ac materno hospitio, eiusque alimen-
 to perfrui. Sunt quidem nonnulli septimo mense
 editi, corpore flaccido minusque firmo, & qui ca-
 lorem

*Simile à
fructibus
maturan-
dis.*

*Octime-
stis partus
non vitalis.*

*Saturnus
infantis
gravis.*

lorem natiuum languidū obtineant, sed nutricum cura atque industria fulti, diu subsistunt, vitamque in multos annos proferunt. Simile enim quiddam ijs euenit, quod pomis alijsque fructibus arboris, qui præmaturè vel decidunt, vel decerpuntur, quos arboratores, qui ex his quæstum venantur, recondunt, stramentisq; fouent; ac paleis obriunt, quò tēpestiuè maturescant, atq; esui reddātur idonei. Siquidem huiusmodi infantes opera studioq; matris, aut quibus alendi cōmittuntur, vires concipiunt, atq; adhibitis fomentis robur consequuntur: quo subsidio vitā in multos annos prorogāt. quod nulla ratione obtinetur in octimestri partu, qui rarissimè vitalis esse solet, quòd sedatus sopitusq; sit motus illæ naturæ & agitatio, quæ ex certa causa excitari cōsuevit, septimo mense, quū à matre, tum ab infante. quocirca ab inquietudine septimi mensis lassus, vires colligere incipit, atq; ad præfixū gestationis tēpus in materno gremio refoueri. Quòd fit, vt si oborta aliqua vel intēperie vel perturbatio-
ne, infantem sedibus statuisq; suis exturbari contingat, lethale existat, propter causam extraneam, atque à naturæ ordine alienam, quā etiā Saturnus sidus ferale & noxium exasperat, suæque frigiditate infanti vires deijcit: quamobrem ad nonum mensem in sua statione consistere salutare est, quòd vires colligat, iustumque robur assequatur. Quum aut nonus mēsis aduentare incipit, infans alimenti inopia subsidit, ac deorsum deuoluitur, vteri-
q; vestibula primosq; in lucē aditus persequitur, atque exitū affectat: nonnunquam in ipso pariēdi calore ac festinatione, impetu quodā per lubrica labitur, ac debiscente vtero, nullo obstetricis adminiculo, dicto citius (vt pomum maturū leui attactu) decidit. Quòd ijs potissimè vsuuenit, quibus vterus amplissimè dilatatur, atq; infans omnia cumulatè est
confe-

consequutus, suisq; viribus abundè instructus. Nā
 quæ stricti oris sunt, infantemque gestant valetudi-
 nariū vel imbecillem, difficulter enitūtur, ac labo-
 rioso conatu, summoque molimine partum exclu-
 dunt. Ex hac pressura atque enitendi difficultate
 desumit appositissimam similitudinem Seruator, *Morale d*
 suosq; animat, atque vnicè solatur, ne animo defi- *partus an-*
 ciant, ac labascant ob calamitates ac clades illis Eu- *gustia.*
 angelij causā inferendas, quū exemplo parturiētis, *Ioan. 16.*
 mœror in effusam solidamq; lætitiā ac subitū
 gaudium sit cōmutandus. itaque periculū immi- *Ex partu*
 nere indicat, anxietatem, tristitiā, trepidationem, *& parietē*
 sed hæc omnia cōfestim exorto inopinato gaudio, *exempla.*
 ac suauissima Spiritus paracleti cōsolatione discus-
 sum iri. Impijs autem minatur passim Deus, ac de-
 sumpto ex partu exemplo, inexpectatū ac repenti-
 nū interitū imminere denunciat. Sic enim illorum
 mentibus apud Esaiā terrorē incutit: Vlulate, quo *Cap. 13.*
 niā prope est Domini dies, quasi vastitas: virorum
 cor tabescet, & manus dissoluentur, terrores, cru-
 ciatus, & dolores illorum animos occupabunt, &
 vexationibus correpti, parturientium ritu dolēbūt
 & ingemiscēt. Hieremias quoque quum Israelitas *Cap. 4.*
 in summo luctu atque extrema calamitate consti-
 tutos describit: Vocem, inquit, audio, quasi partu-
 rientis, angustias & cruciatus primo partu eniten-
 tis, qui ferè infuetis acerrimus esse solet, quòd nun-
 quam tale quiddam inciderit, aut huiusmodi labo-
 rem sint perpeffa. Sic etiam Regibus Deus formi-
 dabilis est, & tremendus, quum aduersum illū cri-
 stas erigunt, vt apud eundem prophetā de Ioachi- *Cap. 22.*
 mo rege Iuda refertur, quem in eas angustias con-
 iecit, vt dolorem & anxietatē perpeffus sit, qualis
 conspicitur dolor parturientis. Militū quoq; Moa- *Hier. 48.*
 bitarum animis (tametsi hoc genus hominū ferox
 sit & impaidū) eam trepidationem ac pauorem
 iniecit,

Cap. 26.

iniecit, qualis est animus parturiētis fœminæ, quæ dissoluitur ac liquefcit, nisi adstantium solatio fulciatur, nisi matronarum subsidio subleuetur. Est autem apud Esaiam elegans cumprimis ac consolatoria concio, ornata exultaque insigni comparatione: Propheta siquidem illos, qui afflicti ac castigati resipiscunt, ductique pœnitentia ad Deum confugiunt, parturienti comparat, quæ in angustia constituta, atque enitendi difficultate non sine vitæ discrimine oppressa, adstantium opem implorat, ac dimotis vndiquaque oculis, suspirijs, gemituque ac lamentis subsidium ac solamen exposcit. Sic enim concionis huius seriem prosequitur, vt obiter quædam delibem: In semita iudiciorū tuorum sustinuimus te Domine, & memoriale tuum in desiderio animæ nostræ. Anima mea desiderauit te in nocte, sed & in spiritu meo, & præcordijs meis, de mane vigilabo ad te. Quo testatur, se in-

Esaiæ locus niti Domino, ingruente calamitate, & ad motis flagellis, in eoq; spem fixam habere, atque oculos intentos, denique memoriam Dei impressam esse animo suo, totaque mente atque animo inuigilare mandatis illius, ac nullo non tempore meditari in salutare illius doctrina, non solum media luce, sed intempesta etiam concubiaque nocte, atque antelucanis horis. Quid autē obliuiosos ad hunc mentis feruorem impulit, ac tam solidam fiduciam extorsit, mox subiicit: Domine, inquit, in angustia & tribulatione rebusque aduersis ac deploratis, nominis tui maiestas & amplitudo in mentem venit, tuique subit memoria ac recordatio: res afflictæ ac desperatæ tacito tuæ Diuinitatis afflatu atque impulsu ad resipiscenciam nos pertrahunt. Sicut quæ concepit, quum instat tempus partus, clamat & vociferatur: ita facti sumus coram te Domine. Paulus quoque socordes atque oscitantes ad excubias,

ac vigi-

Afflictio religiosi facit.

1. Thess. 4.

ad vigilandi industriam extimulat, atque parturientis exemplo in Dei aduētum expeditos paratos. *2. Pet. 3.* que esse vult, irruit enim vt fur & nocturnus oppressor, dies illius, & tanquam dolor repentinus parturientis. Hæc studiose lector, quoniam non prorsus ab instituto aliena sunt, visum est adijcere: quò quisq; ex ijs aliqua vitæ documenta desumat, ac consideret, quàm luculentas appositæque similitudines sacri vates suis concionibus accommodent, ex notissimis naturæ rebus depromptas, quod eò obseruant studiosius, quò auditorum animis efficacius influant, ac concepto emendationis vitæ proposito, alacri promptaq; voluntate ad frugem, Dei que cultum se conferant.

Quoto ætatis anno Puellis pubescentibus concubitus desiderium excitetur, & conceptui efficiantur idoneæ. Rursus quando prouectioribus fecunditas desinat, ac desinentibus menstruis uterus sterile scat. In qua narratione virilis quoque natura conditio excutitur.

C A P. XXIIII.

QVO optimè consulant pudicitia virginum suarum progenitores, illorum interest curiose obseruare, quando expediat, aut sit tempestiuum ex se progenitas, aut quarum ijs cura incumbit, elocare, ac coniugio destinare. Est enim is sexus fragilis, ac sollicitantibus vndique ad defectionem procis, ad ruinam procliuis. Multis autem argumentis huius rei propensio, ac naturæ puellaris inclinatio deprehendi potest. Siquidem pubescente corpore, ac profluentibus statò tempore mensibus, vt assolet decimo quarto aut quinto ætatis anno, alijs serius, alijs maturius pro cuiusque habitu & cōstitutione,

I i

semen

*Virgo cultus studio-
sa.*

*Virgines
maturus
elocanda.*

*Virgines
fragiles.
Prouerbiū
de Virgini-
bus.*

*Prouerbiū
in Viduas.*

*Mulier
quādo pri-
mū facūda
efficitur.*

*Mulier
quādo men-
ses desinūt.*

semen augetur, ac sanguis, qui nō amplius in cor-
poris augmentum assumitur, redundans, rei Vene-
reæ imaginationem menti infert. quocirca in eta-
te núbili cōstitutæ, se comunt ac poliunt, oculosq;
ac genas non solum speculo, sed iuuenibus conti-
nenter obijciunt, seseq; spectandas exhibent, adeò,
vt à procis demulceri tractariq; cupiant, ac blan-
dius appellari, oculis eius rei causa in obliquū de-
tortis, atque in amafios suauiter coniectis. quæ res
efficit, vt oborta tētigine, atque intimarū partium
titillatione, prurire vrique incipiant, atque impo-
tentius ad concubitū incitari. eoq; fit, vt plerumq;
excusso pudore, nec obseruata voluntate parētum,
qui aliquando tardi sunt & difficiles in cōferenda
dote, aut ægrè illas abs se diuelli patiuntur, vltro se
procis offerant, subijciantque magna cū pudicitie
iactura, tum torius prosapie infamia & dedecore.
Vnde nostratibus prouerbiū iactatur: Periculosa
merx virgo núbilis maturaque viro, *Rype dochters*
z orghelycke ende broosche & vaere. Quanquā quod
ad continentiam attinet, virginū, quam viduarum
conditio Belgis cōmendatior. Tale enim spargitur
de ijs dicterium, Virgines in amore stabiles & seda-
tæ mentis: Viduæ tumultuosæ, lubricæ, instabiles,
inquietæ, nec vnius mentis aut sententiæ. *De maech-*
den hebben eenen zin: de & vedu & ven hebbē den du-
uel in, ob degustatas, opinor, rei Veneræ illece-
bras, quas animo cōceptas, auidius expetunt, quā
virgines, quibus nunquam illæ voluptates delibate
sunt, ipsiusq; Genialis thori sunt expertes & igna-
ræ. Cæterum quum virgines decimo quarto ætatis
anno, aut paulò serius aliquod specimen edāt ma-
turitatis, defluētibus iā menstruis, cōceptioni aptæ
efficiuntur. quæ vis illis porrigitur ad annum vsque
quadragesimū quartum, nōnullis quæ valido sunt
corpore & vegeto, ad quinquagesimū quintū fœ-
cunditas

ruditatis producitur, vt in nostratibus aliquando
 obseruari. Scio equidē fluxum menstruū in non-
 nullis boni habitus vltius proferri, verū id rarū
 est, nec semper ex naturali causa humor ille excre-
 mentitius profluit. Quocirca explodenda illorum
 sentētia, qui existimant, vt muliebris profluuii, ita
 conceptus indefinitū esse terminum, nec statā his
 rebus fixāq; tēpora posse assignari. Quāquā enim
 nonnullā anno sexagesimo huic fluxui sint obno-
 xia, nō tamen ex naturali causa is provenit, sed ex
 affectu aliquo contra naturam oborto, qui etiam
 partum excutit. Siquidem ira, indignatione, exca-
 descentia, subitaq; atque inopinata consternatio-
 ne dehiscere contingit conceptacula, ac meatus re-
 ferari, sic violento humorum concursu tale quid-
 dam prolui contingit, plerisq; ex casu & ruina con-
 uulsis venarum fibris. Quum autem magna ex par-
 te mulieribus circa annum quadragesimumquin-
 tum, aut ad summū quinquagesimum menses sub-
 sistant, ac nulla ex harum congressu soboles spera-
 ri possit, præter naturæ rationem faciunt, quæ se
 iuuenibus in matrimonium addicunt, aut viri, qui
 tales aniculas pecuniarum auiditate ambiunt, aut
 in coniugium adsciscunt. Frustra enim vtrunque
 opera insumitur non secus, quā si ieiuno, sterili,
 arido, ac strigoso agro generosum semen comitta-
 tur. Tolerabilius est, si senex succulētus ac vegetus,
 cruda viridique ætate se iuuenulæ addicat. Nam
 ex ea societate aliquod sperari potest posteritatis
 oblectamentum: quum vir nūquam tam effœtus,
 tamque exhaustus, & exoletus censerī soleat, quin
 prolem excitare possit. Cæterū quæ sit viri natura,
 & quousq; se proferat vis procreandæ prolis, obiter
 indicandum. Cū autem adolescentibus pluri-
 mum calidi sit innati, vt Hippocrates ait, circa æta-
 tis annum 16. aut plus paulō aliquid virilis roboris

*Rei gestæ
narratio.*

*Brabanti
annosi.*

conciunt, abditæque partes pubescere, ac mentum decora decentique lanugine exornari incipiunt. quæ naturæ vis atque ardor propagandæ sobolis in dies magis magisque augefcit, atque incrementa concipit vsque ad annum 45. aut quinquagesimum: atque in 65. desinit. Tunc enim magna ex parte flaccescere virile robur & semen infœcundum effici incipit extinctis spiritibus naturalibus, & arescentibus humoribus, ex quibus caloris beneficio semen confici solet. Sunt quidē nonnulli validi, robustique senes, quibus adolescentia continenter ac moderatè transacta est, qui ad septuagesimum annum fœcundi sunt, & in peragēdo concubitu viriliter subsistunt, quorum multa exēpla Brabanti, Gothi & Sueci suppeditant. Sic enarrantem audiuius Nauclerū quendam fide dignum, quum Stocholmiæ negotiaretur, imperante Gustavo patre inuictissimi Regis Sueciæ Erici, qui nunc rerum potitur, se accitu regis interfuisse nuptijs viri cuiusdam centum annorum, qui in matrimonium adsciuerat triginta annorum spōsam, ex qua complures illum sustulisse liberos, indubitata fide memorabat. erat enim vir (vt sunt in ea regione plurimi) ad cōcruda viridique senectā, vt vix impleuisse annum quinquagesimū videretur. Apud Tongros quoque, atque in Campania Brabantica, vbi mira aeris clementia, & gens temperans & frugalī, inauditum non est, sed propemodum vulgare, octoginta annorum viros virgines non admodum annosas in coniugij societatem adsciscere, atque ex ijs proles excitare. Quocirca annorum numerus viro nihil officit ad procreandos liberos, nisi prorsus ætatis iuuenilis incontinentia exhaustus sit vigor, ac genitales partes effætæ emarcuerint. Vnde Belgæ in exoletos, atque intempestiua Venere fractos prouerbio ludunt, *Vroeck hengst*
Groeck

Groechghuyle, à caballis admissarijs desumpta com. *Prouerbiis* paratione, qui si vel frequētius, vel maturius equas *in exoletos*. incant, citissimè consenescent, nec vllis munijs bel. *Simile à* licis accommodari possunt. Quid autem discrimi- *caballis ex-* nis sit inter viros & mulieres, & vel causæ vel ra- *haustis*. tionis subsit, quòd mulier citius sterile scat, quàm vir, ac profundere semen desinat, si quis fortè requirat, calorem natium designo, quo vir præci. *Vir calidi-* puè pollet. Siquidem quum mulier virum humo. *or femina.* ris copia vincat, vt menses indicant, & corporis mollicies, tum vir illam insito calore superat. Calor autem præcipuus est, qui humores concoquit, atque in feminis substantiam immutat, cuius alimentò destituta foemina, pinguescit quidem æta- *Vir diutius* tis accessu, at sterilitatem consequitur secus, quàm *fœcundus,* vir, cui calore liquefcit pinguedo, ac dissoluuntur *quàm fœ-* humores, verum eius beneficio in semen elaboran- *mina.* tur. Huic rei etiam ascribo, quòd mulier minus virium obtineat, minus prudentiæ & consilij, minusque ratione polleat, nec ea sit dexteritate in rebus gerendis, qua vir.

Qui potissimum alij ab alijs morborum contagia concipiant, Et qua ratione efficiatur, vt infantes conualescant, exhibitis nutrici medicamentis.

C A P. XXV.

QVVM morbi contagiosi obuios quosque inficiant, tum in nullos se citius diffundunt, quàm quorum natura multum inter se habet affinitatis: vt sunt parentes & liberi, sorores, fratres, consanguinei, quibus ferè vtrò citroque periculum imminet, ac labes aspergitur. Et quò quisque sanguine coniunctior, ac magis propinquus, eò celerius ab altero malum concipit, propter sympathiam,

li 3

hoc

hoc est, naturæ cognitionem atque spirituum & humorum consensum. Quocirca grassante peste ac sæuientibus passim morbis popularibus, denunciare soleo sanguine propinquis, ut absistant, pauloque remotius ab ægroto se subducant, ne pestiferis cito cō- ro halitu infici contingat, qui notos potius & contagium con- sanguineos, quàm externos ignotosq; corripit, tametsi reliqui, qui assistunt, à periculo non sint immunes. Par est ratio de nutrice, pueroque vberibus inhiante. ægotante enim nutrice, tota vis morbi in infantibus infantem deuoluitur, ipsaq; nutrix subleuatur, ac morbos ad- malum discutit. Quum enim morbi vis per venas sanguinis in cōceptacula diffunditur, atq; ex ipso sanguine exactè confici atque elaborari lac soleat, infans impurum minusque sincerum alimentum elicit. Quò fit, ut tota vis morbi in infantē decumbat, quòd sanguis, qui lactis substantia est, sit infectus, ac febrili qualitate imbutus. Quocirca confestim ab lactandi, nequid morbi contrahant, ac vitioso succo inficiantur. Mulieres quoque nutricantes nonnunquam à lactente puero morbos contrahunt, sed qui non sint tam exitiales. quoniam non tanta vis mali aut contagio ab infantibus promanat, quàm à nutricula, cui sanguis magis feruet, & plus putredinis concipit. In discutiendis autem puerorum morbis (quoniam ea ætas medicamentis respuit atque auersatur) eo vtor stratagemate & astu, ut nutricibus ea præscribam, atque ebibenda offeram. statim enim diffusa per sanguinem (ex quo lac conficitur) medicamenti vis, vbera subit, ac lac illius qualitate imbuit: ita si purgatrix sit medicina, puero aluum soluit; si astriktionis particeps, eundem sistit & cohibet. Similiter si tussicula infestentur, atque anhelosi sint natura, quæ pectus dilatant, ac pituitam abstergunt, exhiberi curo, nempe Hysopum, marthubium, iridis radicem,

dicem, inulam, glycyrrhizam, ficus, fatureciam. Nonnunquam medicamenta, quæ infantia exigat, linteolo aut sindoni includi inuoluique iubeo, eorumque dilutum (infusionem triuiales vocant) offerri, præsertim vbi ea ætas bibere est edocta, ac pocula ori admouere assueta. itaque pueros teneriores, seniculos, prægnantes, puerperas valetudinarias, atque ex pariendo labore afflictas, arte tractare meditor, vt exigit cuiusque corporis conditio, & natura morbi exposcit, sic vt semper menti obuerfetur illud Hippocratis: 1. Aphor. 17. Multa danda esse ætati, regioni, consuetudini. Et quemadmodum nautæ pro aeris tempestate, vel auræ temperie vel intemperie vela nunc compllicant, nunc dilatant atque extendunt, ac clauum modò huc, modò illuc detorquent: vt Coriarij calceos pedibus accommodant: Sartores vestes membræ aptant: vt nutrices pueris pro ætatis infantia mansum in os inferunt, non solido cibo illos inferciunt: vt Præceptores adolescentium ingenia tractant, ac primùm elementis, mox solida doctrina imbuunt. quod etiam Paulum studiosè obseruasse legimus in tradendis fidei nostræ mysterijs, in erudiendis Corinthijs, qui quum non essent sublimioris doctrinæ capaces, velut adhuc infantes lacte aluit, hoc est, sermonem suum deiecit ad illorum captum & imbecillitatem: Ita exercitatus peritusque medicus, singulos tractat pro naturæ suæ conditione, eaque offert, quæ prosint, nec minima sui parte officiant. Huiusmodi autem rationibus & exemplis obturare os soleo sciolis quibusdam, qui non sustinēt aliquid medelæ adferri infantibus, senibus, puerperis, & quibus ex partu vires deiectæ sunt, quorū nemo nõ summa cura fulciri debet, ac cōmoda victus ratione, vsuq; medicamentorum salubri, ac minimè noxio in pristinū statum reduci.

Lib. I. A-
phorif. 4.

Sic nō veritus sum, puerperis triduo etiam à partu angina, aut pleuritide correptis venam incidere, atque exhibita potione pectorali sputum promoveri. Circa pragnantes quoque, si quando acuto morbo corripiantur, magna adhibetur consideratio, ne vel ipsa, vel foetus periclitetur. si res venæ sectionem vel purgationem postulare, illam moliri studeo, iuxta Hippocratem, à quarto mense usque ad septimum, idque in supernis brachij partibus, nulla ratione circa pedes, femora, aut talos, seu malleolos, quibus ne cucurbitulae quidem admoueri debent, ne abortus periculum immineat. Impuberibus etiam peste correptis, aut acuto morbo oppressis, salutaria remedia maturè adhiberi curo, atque omnibus modis vitæ fontem communi, & vim morbi à principe parte amoliri. Obiter in huiusmodi tenellis corporibus accuratè vires fouendæ, morbusq; deijciendus. Mala est enim Medicina, ubi aliquid naturæ perit. Quocirca Medicus, aut prosit, aut ne noceat, imò omnibus modis prodesse studeat ratione artis, quod faciliè consequetur, si omnia recta ratione, atque ex artis præscripto exequatur.

De Pelle seu plumoso tegmine vulturis, quod mira vi pollet in corroborando ventriculo, atque excitanda cibi auiditate, paulò efficacius, quàm Zinziber, cuius natura quoque hic exprimitur, non cuius observata.

C A P. XXVI.

QVVM multa sint, quæ foris admota ventriculo robur adferant, ac concoctioni adminiculentur, tum nihil efficacius, aut magis præsentaneum, quàm Vulturis tegmen, vel detracta pellis, cætera-

rum

rum pellium modo subacta, ac concussione complanata. Est autem hæc ales, vt miluus rapacissima *Vulturie* atque inexplebilis edacitatis, ita vt hanc Belgæ ab *natura.* inhiantis cadaueribus, & quòd semper famelica prædam venetur, *Ghiser* vocant, à cuius natura auaros, & qui habendi cupiditate sunt inflammati, *Ghiserich* nominant, Latine Vulturios. Quum autem eius sit conditionis ac naturæ hæc auis, vt omnia auidè appetat, & inoffensè consumat, tegmini eius ea vis infusa est, vt ventriculum humanum fulciat, ac fastidioso nauseantique stomacho vires appetendi & concoquendi cibi cōferat, quin & alui profluuium cohibet, & vomitum compescit, sed diuerso modo ventriculo applicatum. Hoc enim experimento comprobatum habeo, vt si quis tegmen è corpore alitis exemptum, arteque pellicea concinnè elaboratum, subactumque flaccido ac languenti ventriculo admoueat, fluxum sistere, ac leuitati intestinorum auxiliari, præsertim si co situ applicetur, vt plumosa pilorum congeries deorsum spectet: quemadmodum in suffultis vestibis, secundo, vt ita dicam, flumine, pelles palma demulceri solent. confortat enim fouetque calorifica vi, & adstringendi ratione facultates seu po. *Potentia* tentias naturales, quibus alimenta attrahi contin. *naturales* git, retineri, concoqui & expelli: tres quoque ven. *quatuor.* triculi tunicas neruosas, & totidem fibras, Rectas, vt Galeno placet, quæ attrahendi munere funguntur, Obliquas, quæ retinendi vi pollent; Transuersas, quæ concocta foras propellunt, corroborat, vt. que suo officio perfungantur, efficit. Cæterum tegmen id contrario aduersoque situ collocatum, acumine piloso sursum exporrecto, atque in sublimen nitente, vomitum compescit; deorsum detrahit stomachi musculis, quibus cibum amplectitur, & retinet. In huiusmodi autem affectibus,

Ii s

quibus

quibus vel supernæ, vel infernæ partes infestari solent, non dissimile quiddam moliri soleo. Sic in vomitu os ventriculi inungi iubeo, deorsum producta manu versus umbilicum: In fluxu verò alui, à pede sursum reducta palma: quod ipsum etiam factitare soleo, si quando mulier uteri affectibus est obnoxia. Sic in matricis, ut vocant, strangulatione, qua suffocari videtur fœmina, vaporibus sursum delatis, vel venam circa talos incidi iubeo, vel coxis cucurbitulas affigi, omniaque auerti, ac deorsum ferri curo, vel injecto clistere, aut aluo subditis balanis, seu, ut vulgo vocant, suppositorijs: In procidentia verò uteri, ubi omnia deorsum feruntur, tanquam resoluta corporis compage, supernas partes ligamenti adstringi, vberibus cucurbitas affigi, vel venam humerariam pertundi iubeo, quò omnia in contrarium reuellantur. Intus quoque in iam memoratis affectibus exhiberi possunt, quæ morbi conditio exigit. Sic flaccido & nauseanti ventriculo, vel ubi minimum cibi appetit, aut ægre assumpta alimenta concoquit, præter vina aliquot generosa & calorifica, ut sunt Hispanica & Cretica, Zinziberis radix succosa, melle condita, *Groen gingiber gheconfijt*, Belgæ vocant, præclare concoctioni auxiliatur, ac flatu ex cruditate & humoribus pituitosis contractos discutit. Quocirca & oculorum caligines ex densis crassisque humoribus è stomacho sursum delatis natos dispellit. Nonnullis hanc in obsonijs & condimentis præscribo, præsertim vliginoso vdoque stomacho obnoxijis alijs, qui ex Zythi vel Cerevisiæ immodica potione, dolore vel gravitate ventriculi, crebrisque ructibus infestantur, aliquot ramenta cum momento salis deuoranda præcipio. Dicit enim vix queat, quantumperè inflationes & tormina mitiget. Accendit quidem vritque primo gustu hæc radix linguam, verum

*Zinziberis
effectus.*

verum nullam sitim excitat : sed quum saliuam & *Zinziber*
 pituitosum vndique humorem è capite, faucibus, *sitim non*
 stomacho eliciat, linguam vdam præstat, ac salua. *excitat.*
 li humore fluitantem. eoque fit, vt nulla vel siti,
 vel siccitate os afficiat. Quocirca magno
 commodo septentrionales Belgæ
 huius radicis vsu ven-
 triculum ful-
 ciunt.

De occultis naturæ miraculis

FINIS.

LEVI.

LEVINI LEMNII
MEDICI ZIRIZAEI PA-
RAENESIS, SIVE EXHORTATIO
ad vitam optimè instituendam, summis pari-
ter atque infimis salubris cum primis &
frugifera, siue corporis, siue animi
incolumitati prospectum
cupiant.

IN DEVM PER CHRISTVM PO-
tissimè defigendos oculos, mentemq³ erigen-
dam.

C A P. I.

*Vnde peten-
da salus.*

*Deus fons
bonorum.*

*Magnificen-
tia Dei er-
ga homines*

QUISQVIS salutis suæ est aui-
dus, sibi que optimè consultum cu-
pit, atque in hac vitæ statione, ijs
excubijs aduersus imminentes ca-
sus, & quæ singulis momentis in-
gruunt incommoda, intrepidè at-
que inconcussè subsistere exoptat : in Deum opt.
max. ac cœlestem Patrem per Christum defigat o-
culos, atque mentem, quæ ab hoc vberissimo fonte
dimanauit, continenter habeat erectam, nec aliò
respectet, aut consecretur salutis præsidia, sed huic
vni fidat atque innitatur, illum colat, veneretur,
suspiciat, ac salutaria quæque Mediatoris fiducia
ab illo deposcat. Deinde sedulò excutiat, atque at-
tentè secum ipse meditetur, quanta Deus erga ge-
nus humanum vsus sit munificentia, quibus orna-
mentis ac naturæ dotibus hominem instruxerit,
qua illustrauerit dignitate & amplitudine, in quod
decus & honorem opificium hoc è terra confla-
tum euexerit.

Quanta

Quanta homini contulit rerum opifex Deus.

C A P. II.

Q V V M forma atque externa corporis huma. *Duplex hœ-*
 ni species, celsa illa quidem & erecta in cœlū, quò *minis effi-*
 condiscat ad suam originem directos habere ocu. *gies.*
 los, præ cæteris animantibus spectabilis sit, atq; ar-
 tificiosè decenterque expressa, tum interna effi-
 gies illum mirificè exornat, quòd ad imaginem &
 similitudinem Dei sit conformatus, hoc est, repræ. *Gene. 2.*
 sentet ac referat opificis sui essentiam, atq; ad eius
 naturam proximè accedat. Quæ vis excellēs ac di- *Homo Des*
 uinitus illi infusa, tota in anima ac mēte consistit, *simula-*
 ex archetypo ac Diuinitatis sacrario deprompta. *chrum.*
 quo diuino mūnere consequitur homo, vt ratio-
 ne, iudicio, intelligentia imbutus, doctrinæ cœle-
 stis efficiatur capax, conceptaque Dei notitia, ac fi-
 dei lumine illi vniatur, ac totus in illum transfor-
 metur. Præter alias autem insignes prærogatiuas *2. Cor. 3.*
 hoc in primis consequutus est homo, vt quum
 Deus cætera animantia ἀλογα finxerit, hoc est, mu- *Quid homi-*
 ta, ac sermonis vocisque vsu destituta, illi loquen- *nem à bel-*
 di munus indulsit, quo communicare alijs sensa *luis secer-*
 mentis atque animi conceptus possit indicare, & *nit.*
 quod omnium est maximum, Deoq; gratissimum, *Loquela*
 vt Conditorem, cuius notitiam per fidem mente *singulare*
 conceperit, voce celebret, summisq; laudibus pro- *Dei donū.*
 sequatur. Hac enim ratione non solum illustratur
 nominis illius maiestas & amplitudo, sed etiā pro
 ingenij humani modulo, non nulla rependitur ac. *Gratitudi-*
 cepti beneficii gratia, ac profertur erga tam muni- *nem Deus*
 ficum Patrem grati propensique animi testifi- *exigit.*
 catio. Quum autem Deus bonorum no- *Psal. 136*
 strorum non egeat, nihil aliud à no-
 bis exigit, quàm amorem &
 gratitudinem,

Deo

Deo nihil homine charius, omniaq³ in eius vsum
creata.

C A P. III.

*Deus homi-
ni mirè af-
ficetur.*

Q V V M autem Deus vnicè afficiatur erga ho-
minem, atque huius animum mentemque, in qua
elucet eius Diuinitas, multis magnisque ornamen-
tis illustrauit, tum etiam externis donis, atque am-
plissima possessione rerum, quæ natura Dei mini-
stra affatim profundit, cumulatè illum instruxit, il-
lique totius vniuersitatis præfecturam ac principa-
tum attribuit, etiam infimo cuique cerdoni ac ple-

*Omnia in
vsum ho-
minis con-
dita.*

beio, qui non minus fruitur Creatoris munificen-
tia, totiusque mundi amœnitate spectabili cum-
primis ac visenda, quàm Regum quouis copijs opi-
busque affluens, ita vt in hoc spatiosissimo orbis
theatro versetur, non vt exterius quidam & inqui-

*Homo mun-
di præfec-
tus.*

linus, qui à mundanarum rerum possessione sit a-
lienus, sed vt κοσμοπολίτης, hoc est, mundi huius ci-
uis ac municipalis, omniumque rerum, quas terra
complectitur, dominus. In illius enim vsum, com-
moditatem, obsequium omnia creata sunt, quæ-
cunque cœli ambitu, terræque ac maris complexu
continentur: quod ijs versibus Dauid operum Dei
admirator vnicus testatur.

Psalm. 8.

Domine Dominus noster, quàm admirabile est
nomen tuum per vniuersam terram?

Quoniam exaltata est magnificentia tua supra
cœlos.

Quid est homo, quòd eius sis memor, aut filius
hominis, quòd eius rationem habeas?

Minuisti illum paulum à Deo vel Angelis: glo-
ria & honore coronasti illum, & præfecisti eum o-
peribus manuum tuarum.

Omnia subiecisti pedibus eius, &c.

Quibus verbis commonstrat, quanti æstimet
Deus

Deus post Christum, hominem, quantaq; sit apud illum eius existimatio, cui naturæ vniuersitas subseruiat, ac sit obsequiosa, addeò, vt non solum res omnes creatæ commodis vsibusque eius sint expositæ, sed Christus etiam huius causa se morti subiecerit, cuius fauore ac meritis pater omnia nobis affluenter donat. *Rom. 8.*

Quanta esse debeat hominis erga Deum gratitudo.

C A P. IIII.

ILLVD autem præcipuè hominis erga Deum non vulgarem amorem ac venerationem excitare debet, quòd quum à Deo esset alienatus, atque ob violatum eius præceptum, in sempiternam mortem deiectus, pater cœlestis, singulari Christi fauore ac meritis, in gratiam receperit. Christus siquidē humanae cladis misertus, hominem suo sanguine expiatum patri reconciliauit, ac deuicta morte, excussaque sæuissimi hostis tyrannide, cui erat obstrictus, & velut obærat, in libertatem postliminio asseruit, atque in regni cœlestis hæreditatem restituit, sic vt, teste Paulo, non amplius simus alienigenæ atque hospites Dei, sed ciues & hæredes, denique amici ac domestici eius, super Apostolo. *Hominis reconciliatus. 110. Ephe. 2.*

rum ac Prophetarum fundamētum extructi summo angulari lapidi Iesu Christo, per quem accessum aditumque habemus in vno spiritu ad patrem. Quocirca quum quisque nostrum salutaris doctrinæ adminiculo per fidem ac lauacrū regenerationis Christo sit insitus, atque, vt Paulus ait, per renouationem spiritus sancti, quem effudit in nos opulentè, gratiam & hæreditatem cōsequutus: par est, ipsaq; salutis nostræ instauratio exposcit, vt omni spe ac fiducia in tam munificum patrem, eiusque filium Iesum Christum, qui mortem & peccatum *Tit. 2. 2. Tim. 1.*

*Deo Vita
nostra ap-
probanda.*

catum aboleuit, collocata, illi nos submittamus, illi nostram vitam, mores, studia approbemus, summaque animi puritate, moribus sanctis & inculpatis, precatione assidua, ac feruenti illum nobis deuincire, illiusq; fauorem ac gratiam demereri cinitamur.

Baptismus quid homini conferat, quid moneat.

C A P. V.

*Baptismus
quid efficiat.*

QVONIAM autem Baptismus, seu sacra lotio primus est in Ecclesiam cœtumque ac confesum fidelium ingressus, ipsaque ianua & vestibulum, hæc in spem ac fiduciam salutis nos deducit. per fidem enim & pœnitentiam, hoc est, antea actæ vitæ detestationem mortificato corpore, menteq; renouata, Christo inserimur, qui animi nostri labes ac vitia, adhibito externo hoc symbolo, abstergit, eluit, abolet, infuso mentibus nostris Spiritu sancto, per quem concepta certitudine salutis, confidenter clamamus Abba pater. Quæ geminata atque identidem duplicata inuocatio tam est efficax & præsentanea, vt omnia à munifico patre consequatur, modò quis sua vota ac preces, suas postulationes ac suspiria per Christum eò dirigat. Hoc enim duce ac mediatore, qui nobis gratiam suo sanguine promeruit, nihil non eorum, quæ nobis salutaria sunt, obtinemus, nec vnquam orationes nostræ irritæ sunt aut inualidæ. Neque enim obsurdescunt aures tam munifici patris ad illorum precationes, quibus redimendis filiū suū vni-genitum impendit.

*1. Ioan. 5.
Iacobi 1.*

*Oratio per
Christum
efficax.*

Post Deum, in proximum proferenda charitas.

C A P. VI.

*Deut. 6.
Leuit. 7.*

QVVM autem in Deum, cui nihil non debemus, & in quæ omnes humane vires, quæ in mente, corde,

corde, anima, spiritibus consistunt, effundi debent, *Marc. 12.*
 potissimè proferenda charitas: tum verò in proxi- *Luc. 10.*
 mum, hoc est, eiusdem cum vnoquoque nostrum
 naturæ & conditionis amor dirigendus non con- *Charitas*
 tractior aut remissior, quàm quo quisque nostrum *erga Deū.*
 seipsum complectitur, sic vt omnes illi non graua-
 tè operam suam præstent, & si quando res poscat,
 ac se offerat occasio (quam etiam captare par est)
 subueniant egestati, atque adsistant consilio ac o-
 pibus. Hic enim est potissimus fidei fructus, ac fin. *Amor erga*
 cera minimeque fucata Christianæ professionis te. *proximū.*
 stificatio.

*Quanta esse debeat erga parentes, liberorum pie-
 tas.*

C A P. VII.

CAETERVM cum omnia Deo, plurimū pa-
 triæ & amicis, tum verò non parum multa paren-
 tibus debemus. Quis autem cultus & veneratio ijs
 præstari debeat, nihil necesse est operosius præscri-
 bere, quum cuique natura sit insitus amor & pro-
 pensio erga suos, etiam Ethnicis, teste Christo, sic *Matth. 5.*
 vt is affectus (etiam si præstetur officium) non lau-
 dem promereatur, sed crimē effugiat. Hoc tamen
 ab ineunte ætate sedulò cuique inculcandum, vt *Proles pa-*
 parentes, quorū opera ac ministerio vitæ primor- *rentib. affi-*
 dia, lucisque huius auspiciā est consequutus, inti- *ciuntur.*
 mē impenseq; diligat, ac summo amore prosequa- *Prouer. 28.*
 tur, sic vt illis in omnibus, quæ dictat ratio, atque
 exigit æquitas, morem gerat atque obsequatur,
 quemadmodum Christus subditus legitur Mariæ *Luc. 2.*
 matri & Iosepho. Est enim Deo grata pietas, & ob-
 sequium, cultusque parentibus exhibitus: quod et- *Exod. 20.*
 iam studiosè præscriptum est, cum in veteri, tum *Deut. 5.*
 nouo testamento. Scitum est illud Pittaci philoso- *Matth. 15.*
 phi: Qualia stipendia parentibus intuleris, eadem à *Ephes. 5.*
 filiis

Kk

filijs

*Matth. 7.**Marc. 4.*

filijs expectato. Quò spectat illud Christi, latius se proferens, Qua mensura metimini, eadem metentur vobis alij. Ex huius enim rei errore ac negligentia plerumque euenit, vt parentes experiantur suos liberos contumaces atque immorigeros, minusq; obsequentes, sic vt proles iam adultæ progenitorum monita respuant atque aspernentur, idq; merito, ac iusta nonnunquam talionis vindicta, quòd se parum commodos præbuerunt suis maioribus, atque in illos fuerunt contumeliosi.

Qualem se quemq; præptori exhibere conueniat.

C A P. VIII.

*Præptori
honor defe-
rendus.*

PRÆCEPTORIBVS, qui te instituunt, ac mentem doctrinæ studijs expoliunt, non minorem, quàm parentibus honorem exhibeto. Sic luuenalis maiores laudat, illorumq; Manes fausta boniq; omnis precatione prosequitur, quòd singulari fauore & beneuolentia præptores eq; ac parentes essent complexi,

Sat. 7.]

*Dent, inquit,
Dij maiorū Vmbris tenuem & sine pondere terram,
Spirantesq; crocos, & in Urna perpetuum Ver,
Qui præptorem sancti Voluere parentis
Esse loco.*

Li. 2. c. 10.

Sic Fabius commonefacit discipulos, vt præptores non minus, quàm ipsa studia ament, & parentes esse non quidem corporum, sed mentiū credant. Paria enim sunt, atq; eiusdem propemodum naturæ Nasci & Institui. Alterum siquidē corpus procreat, alterum mentem informat. Quod si progenitores humanitatis studijs imbuti, instituendis formandisque suis liberis operam impendunt, vel si ijs adminiculis destituti, adhibito præptore erudito ad consequendam sapientiam atque eruditionem

*Institutio
mentē ex-
ornat.*

tionem sunt adiumento; nihil illis conferri potest ad decus & ornamentū virtutis vberius. Hac enim instituendæ vitæ ratione non solum exornatur mens præstantissimis virtutibus, integritate vitæ, morum probitate, continentia, māsuetudine, placabilitate, modestia, humanitate, iustitia, tēperantia, comitate: sed etiam vltro accedunt, ac deferuntur propemodum inuitis ac repugnantibus opes, dignitates, honores, ad quæ illis eruditio aditum patefacit.

Quibus potissimè in humana societate honor exhibendus & reuerentia.

C A P. IX.

QVVM cuique pro sua dignitate atque ordine honor deferri debeat, vt etiam Paulus præcipit, *Rom. 13.* tum præcipue senectuti, prouectæque ac canescenti ætati, quò omnes properant, hoc officium præstari par est. Sic ex Dei instituto Moses: Coram capite assurge, & honora personam senis. *Ob- Leuit. 19. Senes hono-* feruari hoc etiam Lycurgus Lacedæmoniorum legislator statuit, qui maximum honorem non diuitum & potentum, sed pro gradu ætatis senum esse voluit. Nec sanè vsquam terrarum senectus honoratior. In hunc ordinem referendus Magistratus, ac Consularis Prætoriaque dignitas, cuius prudentia atque autoritate Reip. incolumitas subsistit, omniaque perficiuntur tranquilla ac pacata. His accedunt, quotquot sunt spectatæ probitatis, ac maturæ ætatis viri, vel proceres ex illustri familia oriundi, aut etiam literarum studijs exculti, ac doctrinæ ornamentis perpoliti.

Illis verò, qui Ecclesiæ ministerio ac sacris functionibus insistant, formandisque mentibus, ac corrigendis deprauatis hominum moribus singu-

Quibus honor deferendus.

Rom. 13.

Magistratus honorandus.

Ministri Ecclesiæ honorandi.

1. Tim. 5.

Ro. 12. 13.

Philip. 2.

larem operam impendunt, primas potioresq; partes in hoc negotio atque officij huius obseruatione defero. Sic Paulus presbyteros, hoc est, qui grauitate morum, senili prudentia, vitæ integritate prælucent gregi, ac salubri doctrina, puroque ac sincero Euangelici sermonis pabulo famelicam turbam pascunt, duplici honore dignos pronunciat, omniaque vberius ac cumulatiùs in illos conferenda, non solum pro ætatis ratione reuerentiam, sed et subsidia etiam, quibus frugaliter ali possint, ac rem domesticam necessaria supellectile habere instructam.

Quid præstet homini institutio, & qualis ea esse debeat.

C A P. X.

*Institutio
quid homini
præstet.*

In Epistol.

*Paranda
rerum &
verborum
notitia.*

MAGNI refert, qua quis ratione instituatur. quocirca quum primùm ætas disciplinarum est capax, atque ad studia literarum apposita, maturè liberalibus atq; ingenuis artibus imbuatur. Ijs enim potissimè natura hominis ad probitatem fingitur, atque humanitatis cultu perpolitur. Auspicatissimum autem institutionis initium ab informandis moribus sumitur. Quamobrem adolescens studijs destinatus, primùm mores componat, deinde eloquentiam ac dicendi peritiam addiscat, quæ male (vt Plinius ait) absque moribus concipitur. Potior est enim ratio honestè viuendi, quàm politè ac disertè loquendi: Ipsaque vitæ integritas, quàm eloquendi peritia optabilior: quanquam hæc coniuncta atque indiscreta esse conueniat, denique alterum alteri adinoculari. Pari modo de verborum rerumque delectu ac iudicio ratiocinandum, tametsi enim rerum, quàm verborum cognitio optatior, res tamen dilucidis aptisque verbis explicandæ. Quin ipsa vitæ præcepta, quæ animo cultum ad-

tum adferunt, mentemque informant pietati, licet per se honesta sint ac salutaria, plus tamen (ut Lactantio & Fabio visum est) ponderis ac momenti obtinent ad persuasionem, quoties pulchritudinem rerum, claritas orationis illuminat. Efficacius enim in animos hominum influunt, quæ vi sua instructa sunt, & dicendi artificio illustrata. Et quanquam non minus anxie verbis inhærendum (ut scioli quidam facit) rerum cognitione destituti præstat tamen eloquentiam dicendi; or. *Vitanda*
 natum prudentiæ coniungere: ne verba obsoleta, *barbaries*,
 barbara, inepta, exotica in loquendi usum irrepant, quibus obscuratur potius, quam nitescit quamlibet sententiosa oratio. Quod si verbis comptis ac nitidis sapientia desit, nec vlla subest sententiarum gravitas, laudari potius meretur indiserta prudentia, quam futilis ac stulta loquacitas. Est autem, *Lib. 2. de*
 cerone teste, eloquentiæ, ut cæterarum rerum, *Orat.*
 fundamentum, sapientia. Scitè illud Horatius, quod in omni professione cuique imitandum.

Aut prodesse volunt, aut delectare poetæ.

In art. poe.

Aut simul & iucunda & idonea dicere vita.

Omne tulit punctum, qui miscuit stile dulci,

Lectorem delectando, pariterq; monendo.

Sacra verò scriptura sancti Spiritus afflatu prodita, nullis humanis præfidijs indiget. Ea siquidem non eloquentia, non verborum ornatu mentes afficit, sed arcana quadam ac diuina vi animos hominum allicit ac transformat. Quod ipsum quum *1. Cor. 2.*
 testatum esse vellet Corinthiis Paulus Apostolus, Quum, inquit, primum vos adirem, atque oracula Dei vobis patefacerem, nullo orationis apparatu, aut sapientiæ eminentia usus sum; nec sermo ac prædicatio mea fuit in persuasorijs humanæ sapientiæ verbis, sed diuina potenti que demonstratione, ut fides vestra non consistat in sapientia hominum,

Pauli mēs minum, sed Dei potentia. Quibus verbis non reij-
explicatur. cit verborum ac sententiarum grauitatem, qua af-
 fatim instructus erat, nec sibi adimit persuadendi
Sacra scri- vim & efficaciam, qua adhibitis firmis rationibus,
ptura non atque appositis verbis, hominum animos ad veri-
teina. tatis cognitionem pertraxit: sed commōstrare vo-
 luit, professores Euangelicos non eloquentiæ viri-
 bus fidere, aut verborum lenocinijs conciliare sibi
 animos hominum, sed spiritu & virtute Dei. Itaq;
 loquitur Paulus sapientiam inter perfectos, sapien-
 tiam quidem non seculi huius, neque principum
 seculi huius, hoc est, Oratorum, qui abolentur, &
 quorum euanescent orationum fumi, sed loquitur
 sapientiam Dei in mysterio reconditam, quæ
 efficacius afficit mentes hominum, atque aciores
 infigit aculeos, quàm vlla humana doctrina accu-
 ratissimis verbis culta atque expolita. Viuus est e-
Heb. 4. nim sermo Dei & efficax, vt is ait, & penetrantior
Sermo Dei quouis gladio ancipiti, pertingens vsque ad diui-
ignitus. sionem animæ & spiritus, compagumque & me-
 dullarum, & discretor cogitationum & intentionis
Cap. 23. cordis. Sic Deus apud Hieremiam, Nunquid non
 sunt verba mea quasi ignis, & quasi malleus cōte-
Psal. 118. rens petras. Agnouit id ipsum Dauid, qui vim &
 flammam verbi Dei in animo est expertus. Ignitum
Prouer. 30. eloquium tuum vehementer. Et Solomon: Omnis
 sermo Dei ignitus clypeus est omnibus sperantibus
 in se. Quocirca non censeretur ignorantibus o-
 riosa & insipida doctrina Christiana, quæ tam cœ-
 lesti ac salutaris virtute mentes hominum imbuat.
 Non autem fuisse disciplinarū rudes sacros vates,
 sed rerum ac verborum cognitione exactè instru-
Propheta ctos, vel illud argumento est, quod passim in Bi-
rerū cogni- blijs extent tot insignes parabola, tropi, metapho-
tionem im- ræ, collationes, locutiones figuratæ, similitudines
but. ex animantibus atque herbis, totaq; natura rerum,
 quæ

quæ latissimè patet, desumptæ, quibus propheta-
rum conciones nitescunt atque illustrantur sic, vt *Propheta*
nihil tale obuium sit in humanis disciplinis, nec vs. *eloquētes.*
quam se offerat tãta verborum ac sententiarũ ma-
iestas, quæ mentes humanas possit afficere, atq; ad
amplectendum tam salutaria dogmata incitare.

*Vnde morum integritas, atque optima vitæ prae-
cepta petenda.*

C A P. XI.

MORVM integritatem ac salutarem institu- *A Christo*
endæ vitæ rationem ex decretis Christi, cui sumus *institutio-*
initiati, ac nomen dedimus, fidissimè percipies, cu- *nis insti-*
ius doctrina eò efficacius mentem hominis afficit *sumenda.*
atque trãsformat, quòd diuini spiritus afflatu pro-
dita, nihil mundanæ fecis admixtum habeat, nihil
anilis superstitionis, quæ est vmbra quædam & fu-
cata religionis species, redoleat, & quod omnium
maximè est salutare, ab idololatria, hoc est, adul-
terino & pernicioso cultu, qui alteri, quàm Deo
attribuitur, remotissima. Quocirca cuicumque vitæ
generi ac viuendi instituto te addicas, quodcunq;
studiorum genus arripas, in quo meditaris conse-
nescere; in Dei verbo, eiusque placitis te exerceas,
atq; ab ineunte ætate salutarẽ eius doctrinã ample-
ctere. Animus enim humanus ab ipsa infantia ver- *Aetas teno*
bo Dei imbutus, eiusq; præsidio velut sepimẽto val- *ra optimis*
latus, aduersus omnes cupiditates, ac vitiorum *assuescat.*
monstra alacriter infractisq; viribus subsistit, ac
se tuetur. Hinc salubriter Hieremias, Bonum est *Treno 3.*
homini, si assumpserit iugum Domini ab adoles-
centia sua. Adolescens enim, Solomone teste, quã *Prouer. 22.*
viam est ingressus, eam in ætate senili non dese-
ret. Cui illud Cypriani affine, Nec repentẽ, nec *Cypriani*
perniciter excutitur, quod diu vsurpatum senio *sententia.*

*Cap. 20.
Iob senten-
tia expli-
cata.*

*Maturè à
vitijs resi-
liendum.*

*Ephe. 5.
Coloss. 4.*

*Pauli locus
explicatur.*

Galat. 6.

vetustatis inoleuit. Quibus enim à prima infantia quisque infuevit, ea ingrauescentibus annis nō facile excutere poterit. Hinc ex inueterata consuetudine tot passim senes temulenti, salaces, libidinosi, ita vt iuxta Iobi sententiam, Ossa illorum impleantur vitijs adolescentiæ suæ, hoc est, præter decorum atque ætatis rationem lasciuiant ac libidinentur, sic vt ab inolitjs vitijs nequeant desuescere aut extricari. Sunt quidem nōnulli, qui vbi adolescentia deferbuit, atque ardor iuuenilis restinctus est, à vitijs, quibus ea ætas obnoxia esse solet, resiliant, atque ad frugem moresque inculpatos se conferant. Sic Cicero in oratione pro Cælio: Multi & nostra & patrum memoria summi ac clarissimi viri fuerunt, quorum quum adolescentiæ deferbuissent cupiditates, eximiae virtutes, confirmata iam ætate, extiterunt. Verum vt id nonnullis euenisse constat, qui vel anteaetæ vitæ tædio, vel afflatu diuino, aut denique exhortatione, ac monitis amicorum ad saniozem mentem reuocati sunt: multi tamen opinione celerius sublati, emendationis vitæ proposito sunt frustrati, sic vt illis damnosa fuerit procrastinatio ipsaque occasio resipiscentiæ elapsa sit, priusquàm detestatis vitijs salutare vitæ institutum potuerint amplecti. Quamobrem præstat, remota omni cunctatione, excolendæ vitæ laborem impendere, atq; à teneris, optimis assuescere potius, quàm in longum differre melioris vitæ occasionem. Inculcat id ipsum pluribus locis Paulus Apostolus, atque in huius æui decursu prouidè & circumspèctè ambulandum consulit, non vt insipientes, sed prudentes, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Quibus verbis commonefacit singulos, ne in hoc vitæ stadio sinant elabi opportunitatem consequendæ salutis, sed singulis momentis oblatam arripiant, eamque redimant omnium rerū dispendio, ne

dio, ne oscitantes atque incautos præter expecta- *Matth. 13.*
 tionem opprimi contingat. Christus quoque pas- *Luc. 12.*
 sim socordes, ac somniculosos ad excubias ac vigi- *Christus ad*
 lantiam excitat, illosque multis exemplis horta- *excubias*
 tur, ut saluti suæ inuigilent, velut strenui atque ex- *excitat.*
 ercitati milites, qui in stativo præsidio collocati,
 semper in procinctu stant, nec vnquam remittunt
 custodiam, aut excubandi industriam, ne quis ino-
 pinatò in castra irrumpat. Vtitur hac Metaphora
 Abacuc, Super custodiam vel speculam meam sta- *Cap. 2.*
 bo, & figam gradum super munitionem, & cõtem. *Abacuc lo-*
 plabor quid dicat mihi. Assumit sibi personam ex- *cus explica-*
 cubitoris, qui tacitè obseruat hostium insultum at- *tur.*
 que insidias, tota mente & cogitatione in Deũ de- *Simile à*
 fixus, cuius fiducia se hosti opponit, illiq; aditum *castrense*
 præcludit. Adducit autem Seruator appositissimas *Vigilia.*
 similitudines, quibus quemque nostrum officij sui *Luc. 12.*
 commune facit, à castrensi vigilia & excubijs, à fure *Matth. 24.*
 atque oppressore nocturno, à parientis repentino *1. Thess. 5.*
 subitoque dolore, à Sponso, qui progreditur ad ex- *2 Pet. 3.*
 ornandas nuptias, ab Heri ac Patris familias laten- *Luc. 12.*
 ti tacitoque aduentu, ab ingruente calamitate & *Matth. 25.*
 bello, ab imminente fame ac vastitate, à sicu protu- *Marc. 11.*
 berante ac proferente grossos suos, à mortis & iu-
 dicij die, tum plerisque alijs, quibus nobis aures vel-
 licat, atque ad obseruandam salutem nostram at-
 tentos reddit Exhibitum est adolescentibus in ipso
 statim ætatis progressu salutare instituendæ vitæ
 exemplum à Christo, qui proficiebat ætate & sapi-
 entia coram Deo & hominibus, apud quos illum *Luc. 2.*
 gratiosum ac fauorabilẽ reddidit modestia ac mo- *Adolescen-*
 rum integritas, quem in primis imitari par est, il- *tia Christi*
 liusque exemplo ciuib; ac popularibus studium *laudata.*
 operamq; suam approbare. Quod aut natus annos
 duodecim, apud viros cordatos indolis suæ speci-
 men exhibuit Iesus, multa que opportunè atque
 appositè

*Christus
scopus &
vita exem-
plar.*

appositè sit loquutus, interrogatus placidè ac modestè responderit citra iactantiæ aut fastus vllam speciem, quæ vitia præcociæ ac confidentis ingenij puberibus inesse solent : magnam huic rei rationem subesse interpretor, vt scilicet iuuenilis ætas, sumpto à Iesu exemplo, primo quoque tempore indolis suæ aliquod argumentum proferat, ac vel parentibus vel ciuibz nonnullam virtutis inchoatæ spem præbeat.

Quum autem opus sit ductore aliquo, qui velut indice viam commonstret, qua progredi possis, atque optima vitæ exempla consecrari, obiter commonstrabo, quas artes amplecti conueniat, quibus autoribz addicere, quò solidam eruditionem assequaris, atque ad summa, vel illis proxima pro-uehi possis.

*Qui autores ad expoliendam linguam mentemq;
exornandam vsui, & quæ artes potissimum am-
plectenda.*

C A P. XII.

*Optimi
quisq; imi-
tandi.
Simile ab
insitione
arborum.*

1. Cor. 12.

A V T O R V M eum delectum habeto, vt probatissimos tibi legendos atque imitandos proponas. Insipientis est enim in imitatione atque æmulandi studio non optima quæque sectari. Edocuit nos id in natura rerû ipsa satio, in qua lectissimum triticum mandari terræ ac sulcis cõmitti solet : ipsaq; solerter excogitata insitio vel inferendi industria, in qua surculos maximè generosos ac feraces in alienam arborem inserimus. quod etiam obseruari solet in exprimenda pictura, Musica, poësi, arteque Oratoria, in quibus æmulator curiosus exactissima quæque atque ad vnguem facta imitari nititur. Hoc ipsum Paulus Apostolus obseruari vult in ijs, quæ ad pietatem ac dona spiritus spectant, vt ad ea adspirent atq; enitentur, quæ inter hæc

hæc sunt potiora atque præcipua. Quisquis enim *Pauli ex-*
tali ratione vel studium vel vitæ cultum instituit, *plo ad sum-*
nunquam illum infumptæ operæ, vel impensilæ. *ma enten-*
boris pœnituerit, quod ijs ferè vsuuenire solet, qui *dum.*
superstitiosum vitæ genus amplexi sunt, aut qui-
bus sermo incompertus, nec doctis vsitata loquu-
tio magno tadio dediscenda. Quò mihi meritò lau- *Italia &*
danda videtur studiorum alumna & nutrix Italia, *Græciæ*
doctaq; Græcia, quaiū institutum Gallia ac Belgi *laus.*
ca imitari non desinit, quòd ætati teneræ optima
quæq; proponat. Hac enim ratione efficitur, vt a-
dolescentes puritate verborū, ac sermonis elegātia
imbuti, rerum cognitionem maturè cōsequantur.

De Ethnicis scriptoribus censura.

C A P. XIII.

Q V A N Q V A M non desint parum æqui re- *Quæ lin-*
rum æstimatores, qui autores profanos (vt minus *guam expa-*
appositè nominant) exagitent atq; explodant, nec *liunt, am-*
villa ab ijs peti velint exempla, vel expoliendæ lin- *plectenda.*
guæ, vel vitæ instituendæ, non tamen illos despici-
endos iudico. Sunt enim Poetæ, Oratores, Comici,
Tragici, Historici studiosæ iuuentuti ad rerū ver-
borumq; notitiā, ad artes liberales atque ingenuas,
ad solidas disciplinas adiumento, atque ad eas ex-
peditum facilemque aditum patefaciunt.

Meritò aut magna; ratione hæc studia, humia. *Politiores*
nitatis ac politioris literaturæ elogio insignita sunt, *literæ quid*
quòd teneram ac pubescētem ætatem comitate ac *præstent.*
mansuetudine, moribusq; placidis imbuant. Ex ijs
etiam prouectiores maturæque ætatis viri conci-
piunt honesta oblectamenta, vitæque tadia, quæ
ferè negotiosos inuoluunt, discutiunt. Quæ res ef-
fecit, vt præter alios scriptores orthodoxos, Diuus *In epist. ad*
Basilium cognomento Magnus, nepotes suos ad O. *Nepot.*
ratorum ac Poetarum lectionem sedulò inuitarit.

Poeta

Poeta officium, & quid studiosæ iuuentuti, atque
etiam adultis conferat.

C A P. XIII.

Q V A M sit exactus linguæ & morum institu-
tor Poeta Oratori finitimus (quo nomine designa-
tur artium liberaliū vitæque instituendæ præcep-
tor) Horatius eleganti carmine commonstrat,

Lib 2. epist. Os tenerum pueri balbumq; poeta figurat,
ad Augu- Torquet ab obscænis iam nunc sermonibus aurem,
stum. Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Poeta exa- Asperitatis, & inuidia corrector, & ira,
ctus morū Recte facta refert, orientia tempora notis
institutor. Instruit exemplis, inopem solatur & ægrum.

Tum alia quædam præcepta salutaria inculcat
tenellæ ætati, non seuerè, non minaciter, non impe-
riosè, ne ab instituto resiliant: sed blandè, placidè,
suauiter, eaque moderatione atque artificio tra-
ctat, quo stabularij ac domitores generosos equos
palpo & popismate affuefaciunt subilire, atque ar-
tifici pedum agilitate

Georg. 3. Insultare solo, ac gressum glomerare superbum.

Nec solùm ista studiorum oblectamenta ado-
lescentibus spiritus animique vigorem excitât, sed
etiam prouectioribus vsui sunt, siquando ab aspe-
ritate forensi, ac grauioribus serijsque rebus respi-
rare libeat. Antiquissimum autem fuisse poetarum
genus, ac priscis seculis laudatū, præter Theophras-
tum, Cicero & Fabius testantur. Nam illos con-
stat incultos ac vagos, agrestesque homines fera-
rum ritu palantes in ciuilem vitæ societatem con-
traxisse, quod venusto carmine expressit Hora-
tius,

In art. poe. Siluestres homines sacer interpretq; Deorum
Cadibus & victu fædo deterruit Orpheus,

Dictum

*Dictus ob hoc lenire tygres, rabidosq; leones.
 Dictus & Amphion Thebana conditor arcis
 Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda
 Ducere quò vellet. Fuit hæc sapientia quondam
 Publica priuatis secernere, sacra profanis,
 Concubitu prohibere & ago, dare iura maritis,
 Oppida moliri, leges incidere ligno.
 Hic honor & nomen diuinis &atibus, atq;
 Carminibus venit.*

*Poeta elo-
gium.*

De Historiarum vsu & vtilitate.

C A P. XV.

QVVM historia, hoc est, rerum gestarum fida
 narratio non minus habeat vtilitatis, quàm oble-
 ctamenti, ac præter amœnitatem lectionis, vberri-
 mum prudentiæ fructum adferat: par est, vt in hac
 se quisque studiosè exerceat. Quem autem vsu *Vsus histo-*
 fructumque habeat historia, Titus Liuius sic obi- *ria.*
 ter indicat, Hoc illud est præcipuè in cognitione
 rerum salutare ac frugiferum, Omnis te exempli
 documenta tanquam in illustri posita monumēto
 intueri, Inde tibi tuæq; Reip. quid imitere capias, *Ex Liuiio*
 inde fœdum inceptu, fœdum exitu quod vites. Sic *historia cō-*
 quum quidam à Zenone sciscitaretur, qua quis ra- *mendatio.*
 tione fœlix effici possit: si, inquit, in superiorem æ *Zenonis de*
 tatem intendat oculos, hoc est, si maiorum res ge- *historia sen-*
 stas, si veterum monumenta intueatur. Est enim *tentia.*
 historia, Cicerone teste, lux veritatis, temporū cu- *De Orato-*
 stas, vita & stabilimentum memoriæ, magistra vi- *re.*
 tæ, nuntia vetustatis, in qua omnia describuntur or- *Ciceronis*
 natè & copiosè, summaque; vt par est, fide, ac ve- *de historia*
 raci rerum gestarum narratione. Aperiunt autem *iudicium.*
 sacra Biblia amplissimum historiarum campum,
 ac fusiissimas rerum gestarum narrationes exhibēt,
 in quibus salutaria documenta, atque ad vitam in-
 stituendam

*Biblia salu-
tates histo-
rias exhi-
bent.* statuendam idonea exempla desumi possunt, quò-
rum pleraque stupenda Dei iudicia oculis mentiq;
obijciunt, & quemque nostrum commonefaciunt,
quàm sit detestabilis Deo idololatria, ac diuini ver-
bi contemptus, nullaq; affici erga ipsum reueren-
tia, atque aliunde conquirere salutis præsidia.

DE Comœdia.

CAP. XVI.

*Comœdia
vsus.*

*Comicorū
licentia.*

*Comœdia
moderatio
adhibenda.*

*Quadam
didicisse
oportuit.*

HISTORIAE affinis est Comœdia humanæ
vitæ speculum, in quo quisque mores affectusque
suos, atque expressam quotidianæ vitæ imaginem
sub alterius persona perspicit, ac contemplatur;
suasque vitia aut virtutes obseruat, iocundo gene-
re, ut Cicero ait, eleganti, virbano, ingenioso, face-
to quo exercitij genere omnes ferè nationes in suo
quæque idiomate vtuntur, magna nonnunquam
licentia ac dicendi libertate, sic ut iuxta Horatium,
libertas in vitium excidat, quod in sectandis vitijs ple-
rumque sint acerbiores: neq; enim populares tan-
tum, atq; infimæ sortis homines notant, sed in fre-
quentissimo Ciuitatis theatro Optimates ac viros
primarios exagitant, rhythmisq; asperioribus per-
fringunt. Qui si citra vllam contumeliam atque
infamiae labem, minusque seditiosis versibus tale
quiddam moliantur, atque in illos tantum, qui id
sunt promeriti, linguas exacuant, tolerari posse vi-
debitur, quod moribidi illi cōtacto hulcere respiscant,
suiq; officij rationem habere meminerint. Belgæ
hanc Comicam licentiam *Batamenten* vocant, ut
Rhythmicos concentus & modulationes, quibus
fabulam suam peragunt, *Rym ofi Dichten*.

Hæc autem oblectamenta atque ingeniorum
amœnitates tempestiuè primisque annis didicisse
oportet, prouectioribus non addiscere. nā floridæ
ætati cōgruunt ista studia, quibus tamen maturior
ætas,

ætas, vbi superioribus annis ea degustârit, aliquando se oblectare ac reficere poterit.

Salutaria verò, quæque ad virtutem ac probitatem profutura sunt, non pudeat adulta, imò ne deuexa quidem atque inc inata ætate discere. ad ea enim consequenda nullum tempus vel serum, vel intempestiuum est, vt nec resiliendi à vitijs.

*Nulla ætas
ad discen-
dum serâ.*

De eloquendi dicendiq₃ peritia, quæ nulli non, cuiuscunq₃ sit idiomatus, vsui est & necessaria.

C A P. XVII.

R H E T O R I C A siue ars Oratoria, cuius munus est aptè, distinctè, ornateque dicere, ac lectissimis verbis, grauib^{us}que sententijs auditorum animos allicere atque inflammare, illis præcipuè utilis & necessaria est, qui concionandi munus obeunt, qui Remp. administrant, ac Magistratus funguntur officio, aut in Consulari dignitate vel Prætorio ordine constituti sunt, qui in militari discordia ac castrensi fremitu, tumultuque populari, ac seditione ciuili versantur, quorum interest, atque autoritas exposcit, inconditæ multitudinis animos furore accensos, regere consilijs, ac maiestate verborum mitigare. Neque enim semper minis, terrore, vi, sæuitia, ferro, supplicijs coercendi subditi (nisi res cruenta remedia exposcat, sedandæ seditionis) sed placidis verbis, oratione medicata, vultuque ad grauitatem ac constantiam composito, ab improbis conatibus ad officium reuocandi.

*Eloquētia
quibus &
sui.*

*Eloquētia
seditiones
sopuntur.*

Eadem prudentia ac dexteritate vti decet

patrem familias erga domesticos, &
præceptores erga tumultuo-

si ingenij disci-
pulos.

Ad

Ad quas disciplinas nobis aditum patefaciant humanitatis studia.

C A P. XVIII.

Literatores, studia exornant.

CONFERVNT autem humanitatis studia, seu liberales disciplinae, non solum ad expoliendam linguam verborum lenocinijs, atque orationis illecebris, sed ad artes vitae utiles & necessarias, Physicam, Medicinam, Iurisprudentiam, & in qua precipue conquiescit, & solatia concipit humanus animus, Philosophiam non equidem humanam, sed coelestem, qua, Christo duce, Dei cognitionem, amorem, fiduciam concipimus. Omnes enim artes, in quibus se exercet humana industria, huc referri debent, atque in hunc scopum dirigi. Non sunt hanc consequuti mundanae sapientiae professores, qui a veritate devij, falsa pro veris, inania pro solidis, fucata pro sinceris, dubia pro certis, pro salutaribus noxia hominum mentibus ingerunt: quod afflatu diuino sunt destituti.

Tres disciplinae potissime utiles.

Quum autem inter caeteras, tres potissime sint disciplinae, quae non solum professoribus decus & emolumentum adferunt (tametsi id non magnopere spectari debet) sed etiam popularibus vsui sunt, atque ad vitam commodè transigendam adiumento: quam amplecti velis, & cui natura sis appositus, maturè deliberandum. Theologia, hoc est, diuinarum rerum scientia, afflatu Spiritus sancti prodita, mentem informat pietati, & qua ratione Deus coli debeat, ac quisque salutem consequi, demonstrat, quae (modò purè tradatur) tanto post se intervallo reliquas artes relinquit, quanto sunt diuina humanis, solida caducis potiora. Huius scientiae ea pars omnibus ad salutem consequendam est necessaria, quae mentem fide imbuit operibus charitatis exornata, ut alias fufius sumus testati. Per hanc

Qua pars Theologiae omnibus utilis.

hanc enim, Christo duce, accessum aditumque habemus in vno Spiritu ad Patrem. *Medicina*
 scripta frugalitate ac victus temperantia, rerumque *vsus.*
 salubrium usu valetudini prospicit, ac morbis me *De tuend.*
 detur. Hæc, Plutarcho teste, sic est de numero ar- *valetm.*
 tium liberalium, ut politię splendore, iucunditate
 nulla sit inferior, Mercedem autem yberriam con-
 fert sui studiosis, nempe præter rei familiaris am-
 plicationem, corporis salubritatem, omnium re-
 rum possessione præstantiorem.

Quid autem quum oblectamenti, tum utilitatis *Amena*
 adferat herbarum contemplatio, earumque virium *herbarum*
 cognitio, quid ex dissectione corporis humani mē. *contempla-*
 brorum, omniumque partium observatio, non *tio.*
 facile cuiquam persuaderi potest, nisi usu & exer-
 citatione id sit expertus. Iuris civilis prudentia *Iurisprudē-*
 summo semper in honore extitit, cuius munus est *tia & utilitas.*
 regere consilij vrbes, fundare legibus, emendare
 iudicij,

*Consulere in medium, ac rebus succurrere fessis,
 Parcere subiectis, & debellare superbos.*

Quem ordinem si quis contemnendum putat, is, *Pro Celio.*
 ut ait Cicero, reuellit non solum vincula iudicio-
 rum, sed etiam utilitatis vitæque communis. Hu *Iurisprudē-*
 ius præsidio fulciri Remp. conspiciamus, omniaque *tia Cicero-*
 inter ciues & populares tranquilla præstari & pa- *ni laudata.*
 cata, idque sacratissimarum legum autoritate, qua
 Princeps ac magistratus iustitiam exercet, accepta. *Ius civile*
 que à Deo potestate (ut Paulus testatur) maleficos *Christo &*
 ac facinorosos supplicio afficit, bonos tuetur. Quo- *Paulo pro-*
 circa vult Deus singularem honorem & obe- *batur.*

dientiam præstari Regibus, & qui Remp. *Rom. 13.*
 administrant, modò æqua præci-

piant, nec à verbo Dei

aliena.

LI

Certe

Certo fixoq₃ disciplina generi inharendum.

C A P. XIX.

Certo disci- plina gene- ri inharen- dum. Q V V M nonnullis ita allubescant amœniora studia, ut in ijs consenescent atque immoriantur, nec ad solidas disciplinas se conferant: consultum arbitror, ut qui frugem eruditionis percipere exoptat, nec oleum operamque perdidisse, id disciplinæ genus adsciscat, ad quod natura maximè sit

Inuita Mi- nerua ni- bil. idoneus, ne inuita Minerva, hoc est, repugnante natura, ac sinistro Genio aliquid aggressus videatur: deinde eius artis studio, cui se addixit, sedulò incumbat, totoq^{ue} impetu, ac summa contentione ad metam properet, quò decurso studiorum spatio, plenam perfectamque eruditionem (modò id ob-

Indefesse studijs in- sistendum. tineri queat) assequatur. Cætera verò studiorum oblectamenta per interualla ac succisiuis horis, velut à labore respirans degustet, ea tamen lege, ut ad solitum munus pensumque diurnum se conferat, atque animus ad intermissa studia reuocetur.

Quæ studia & occupationes operosæ, ac minus frugiferae, quæ noxiæ & perniciosæ.

C A P. XX.

Infrugife- ra studia reijcienda. C A V E N D V M autem, quod in nonnullis disciplinis quidam factitant, ne magnū studium multamque operam in res obscuras ac difficiles, easque non necessarias conferas, sed in rebus honestis, ac cognitione dignis, multum operæ curæque te ponere iure laudauerim. Occupantur enim nonnulli quibusdam studijs, omnemque suam industriam in ijs collocant, quæ multum habent tædij, multumque anxietatis ac molestiæ, minimum verò laboris impensi fructum. Ut sunt curiosæ nimis obseruationes & astrorum iudicia ex Chal- daicâ

laica vanitate petita, quibus freti professores te-
merarij, indubitanter pronunciant, quid cuique *Astrologia*
euenturum sit, quo fato natus, quis illi futurus *quatenus*
rerum euentus, quem quisque habiturus succes- *exercenda.*
sum, nunquam adhibita in consilium Dei proui-
dentia, cuius arbitrio mundum hunc vniuersum
constat administrari. quorum temeritatem ac for-
tuitas prædictiones exagitat Esaias, atque illos ir- *Cap. 47. 44*
ridet, qui ab ijs responsa petunt; atque ab huius-
modi impostoribus oracula sciscitantur. Sic enim
illis insultat: Stent & saluent te Ariuspices cœli,
qui contemplabantur sidera, & supputabant men-
ses, vt ex ijs annuntiarent ventura tibi. Similiter
Hieremias, iuxta vias gentium nolite discere, & *Cap. 10.*
à signis cœli nolite metuere, quæ timent gentes.
quoniam leges populorum vanæ sunt, hoc est, a- *Astrologia*
podixes, seu demonstrationes eorum fallaces sunt *vanitas im-*
& futiles. Quibus verbis sacri vates non pror. *probata pro-*
sus damnant aut explodunt Astrologiam, quæ *phetis.*
suum habet vsum & vtilitatem, sed huiusmodi *Astrologia*
professoribus insultant, qui diuinationum fucis *non pror-*
atque imposturis imperitæ plebi imponunt, ac *sus explo-*
credulæ turbæ fumos offundunt, inani rerum ex- *denda.*
pectatione. His affines sunt vanitates Chiroman- *Artes qua-*
ticæ, quæ inspectis manuum lineamentis mira nu- *damnoſæ.*
gantur: sumi atque imposturæ Alchymisticæ, qui-
bus nugatores persuadent, se vertere rerum spe-
cies, atque argentum & ænea quæque in aurum
demutare: quibus accedunt artes ijs deteriores,
Necromantia, qua mortuorum corpora è sepul-
chris exciri solent, atque ab ijs responsa peti, vt Phi-
tônissam facturasse legimus, quæ vt Sauli gratifica-
retur, Samuelem e mentita fictaque specie spectan. *i. Reg. 28.*
dum exhibet.

Huic affines sunt Hidromantia & Pyromantia,
quæ per aquam & ignem perficitur: multæq; aliæ
L l 2 præsti-

præstigiæ Dæmonum, atque incantationes Magica, Ariolatio, Aruspicina, Augurium, Auspicium, hoc est, Diuinationes, & quæ ex inspectione extorum auiumque cantu ac garritu sumuntur præstigia.

*Incantatio
damnosa.*

Inter hæc maleficia ac veneficas artes refero, quibus etiam in Belgica nonnullæ Stryges ac Sagæ vicinorū armentis atque ouillo pecori detrimenta damnaque inferunt, atque illis Dæmonum ministerio lac ac butyrum depeculantur, messesq; & vineta depopulantur, ac conterunt. Quin & maribus virile robur eripiunt, ac velut emasculatos ad congressum Genialem reddunt impotentes atque inualidos: quod mihi aliquando questi sunt viri robusti ac lacertosi, qui se deplorabant in eunuchos ac spadones degenerasse magno suo pudore, vxorumque damno, quibus ego medelam atque amuleta adferre studui, admotis herbis, quæ ad tales præstigias, Dei munere efficaces sunt & præsentaneæ.

Deut. 18.

Huiusmodi aut fascinationibus fatigare ingenium, non solum superuacaneum & inutile, sed etiam exitiale & damnosum. nam legibus diuinis & humanis morte plectuntur, atque ad palum alligati, ignitis fascibus exuruntur, qui maleficas viles artes Cacodæmonum opera exercent. Qua aut ratione incantamenta abigenda, expugnandaque sint, in calce libri iudicabimus, vbi de Maiestate nominis Iesu tractabitur, ne hic ordo atque orationis series interrumpatur.

Non minus animo mentiq; prospiciendum, quam corpori.

C A P. XXI.

Cultus animæ & corporis. QVVM autem homo ex corpore & anima cōsistat & conflatus sit, omni prouidentia vtriusque partis

partis incolumitati inuigilandum. Anima potissimè *pori impem-*
 ma hominis pars est, Corpus animæ domicilium. *dendus.*
 Illius imperio, huius seruitio ac ministerio magis
 utimur. Vtriusque igitur non segniter habenda ra-
 tio. Si enim damus operam, ne ædes nostræ palu- *Simile d*
 stres sint & yliginosæ, ne tectum & culmina plu- *rebus do-*
 uiæ ventisque exposita rimis fathiscant, ne deniq; *mesticis.*
 vestes ac tegumenta sitq; obducta, minusque venti-
 lata, tineis blattisque scateant: quanto magis cor-
 pori prospicere par est? cuius vitia animum quo-
 que per consensum ac lege consortij afficiunt, atq;
 ultro citroque comineant. Nam

Corpus onustum

Horat.

*Externis vitijs, animum quoq; pregrauat vna,
 Atq; affigit humo diuina particulam aure.*

Cui illud Sapiētis affine, Corpus quod corrum-
 pitur, aggrauat animam, ac sensum deprimit, mul-
 ta cogitantem.

Corpori itaque aliquid tribuendum, cuius ful-
 turis (vt Plinius ait) animus ipse sustentatur. Ob-
 seruauit id Paulus, qui Timotheo interdicta aqua, *1. Timot. 4.*
 moderatū vini vsum præscripsit, quo fulciret sto-
 machum, atque in Euangelij propagatione esset
 alacrior. Corpus enim inculpatè constitutum, ani-
 mo commodius subseruit, nec menti in altissima-
 rum rerum contemplatione officit, aut est oneri.

In primis autem menti prospicere, illique cul-
 tum adferre conuenit, quod nulla re efficitur me-
 lius, quàm firma ac stabili in Deum fiducia, quæ in
 certissimam immortalitatis spem hominem eri-
 git, atque animo metum mortisque formidinem
 eximit. Vt autem cibus corpori alimentū: ita Dei *Anima pa-*
 verbum pabulum ac fomentum animo, quo vno *bulum.*
 concipitur in mente pax & tranquillitas, qua nihil
 homini in huius vitæ cursu optabilius, aut expe-
 ctandum magis. Quanto autem diuexetur angore,

Ll 3

ac mea-

*Impij in-
quieta.*

Cap. 57.

*Affectus vi-
tiosi menti
officiunt.*

*Humores
pravi men-
tem obnu-
bilant.*

ac mentis inquietudine impij, quàm sævam expe-
riantur animi carnificinam facinorosi, etiam ex-
ternus habitus corporis indicat. Est enim nequi-
tia vltrix sui sic, vt quam semel occupavit mētem,
nunquam securam esse patiatur, sed continenter
perturbationibus exagitet. Quod etiam Esaias ele-
ganti similitudine ab aestu, marinisq; fluctibus de-
sumpta expressit, Impij cor tanquam mare exæ-
stuat, & redundant fluctus eius in lutum & con-
culationem, hoc est, mens illorum, qui sceleribus
contaminati sunt, & nequitijs polluti, tumultuosa
est, turbulenta, inquieta. Cui verò vita suavis esse
possit & iucunda, aut animus tranquillus & placi-
dus, qui corpus circumfert fœdissimis morbis in-
quinatum, & mentem obscœnis vndique vitijs ob-
sitam & deformatam? Quamobrem quum ma-
gna malorum pars à vitiosis animi affectibus emer-
gat, omnibus modis ijs abstinendum, ne quid in-
commodi corpus ab ijs concipiat. Pari cura & stu-
dio istud à morbis vindicandum, ne à corpore in
animum aliquid labis aut contagionis transferri
contingat. Quum enim humores pravi ac vitiosi
cerebro tetros fumos inferant, ad multa mala men-
tem impellunt atque incitant.

*Qua ratione corpori subueniendum, vt inculcata
valetudine subsistat.*

C A P. XXII.

*Vtilis fruga-
litas.*

SANITATEM tuetur, ac morbos propul-
sat frugalitas ac victus temperantia, adhibita ea-
rum rerum moderatione, quæ ad stabiliendam va-
letudinem, viresque firmandas sunt necessariae.

*Artis Me-
di. 85.*

Appellantur autem istæ Galeno, causæ conser-
uatrices, quòd habitum corporis conseruare sint
idoneæ, modò ijs commodè atque oportune vta-
mur:

mur : Recentiores, res non naturales vocant, non *Res quæ va-*
quod præter naturam existant, sed quoniam extra *letudinis cõ-*
corpus constitutæ, nec nobis, vt humores insitæ, v- *ferunt.*
su effectuque naturam eiusque facultates incom-
modo aliquo afficiant, si sinistrè parumque aptè
adhibeantur. Huiusmodi sunt circumfusus nobis
aer, cibus & potus, somnus & vigilia, repletio, ina-
nitio, affectus motusque animi, quorum quodque
corpus humanum ad sui conseruationem ac tute-
lam exigit. Quoniam autem potissima sanitatis
pars in salubri diætâ consistit, studiosè obseruan-
dum, quid in ea corpori vel profit vel officiat.

Et quum non minus fœda sit, quàm noxia ac
perniciosa valetudini ingluuies, tantum cibi &
portionis sumendum, quantum naturæ necessitas
exigit, vtque vires corporis alantur, non oppri-
mantur.

Est enim victus moderatio in omni studiorum, *Moderatio*
magnarumque rerum occupatione, in perferendis *Victus stu-*
elucubrandi laboribus, in obeundis munijs publi- *diosis stu-*
cis utilis cum primis & necessaria. Ea siquidem va- *lis.*
letudinem firmam constituit, ea spiritus cum ani-
males tum vitales, qui cerebro & cordi ascripti
sunt, alacres reddit atq; erectos, ita, vt quæ quisq;
mente conceperit, expeditè, nullaque molestia per-
ficiat atque exequatur. Luxu autem atque intem-
perantia vitæ acciri morbos, impediri studia, ho-
nestas omnes cogitationes flaccescere, non pro-
gredi lucubrationes, labescere mentis alacritate-
tem, vigorem animi extinguere, hominesq; ignauos
effici, inertes, fœciores, somniculosos, nec ad res
vllas præclaras eniti, quotidiana exempla demon-
strant. Quocirca qui studio literarum se addixit,
atque eruditionem affectat, ita moderetur rebus
suis, ne quid pro cupiditatis arbitrio fiat, sed ap-
petitus rationi pareat, omniaque ad vsum vitæ ac

*Christus
frugalitatē
imperat.
Luc. 21.*

naturæ necessitatem referat. Exigit id ipsum à suis professoribus Christus, eosque huiusmodi verbis ad temperantiam reuocat, Videte nequando corda vestra grauentur crapula & ebrietate, atque huius vitæ curis, subitoque vobis ingruat ille dies. tanquam laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem totius terræ. Qua concione infigit hominum animis sobrietatem, atque excutit rerum terrenarum amorem, in eoque negotio illos persistere vult ad extremum usque vitæ diem, nequid deterius illis obueniat. Scitum est illud

*Lib. 1.
Vitanda
satietas.*

Cornelij Celsi, Vbi ad cibum ventum est, nūquam utilis nimia satietas, sæpè inutilis nimia abstinentia. neque ex satietate fames, nec ex fame satietas, & immodica ingurgitatio idonea. Quamobrem inconsultè faciunt, qui post pridianas epulas ac symposia mensasque Geniales postridie immodica inedia se macerant ita, vt defectu animique deliquio nonnunquam corripiantur, atque odoriferis reficiendi sint. Alij à ieiunio atque antecedentis diei inedia affluentius, quàm par est, cibo potuque se onerant, adeò, vt nisi relaxentur, disrumpi videantur.

*Liberalius
aliquando
accumben-
tum.*

Liberalius autem nonnunquam cœnare, ac cum æqualibus tempestiuus conuiuijs se reficere, nihil habet vitij, nullaque ratione improbari meretur, modò omnia moderatè perficiantur, atque intra mediocritatem, intra temperantiæ limites consistant. Huiusmodi enim laxamētis discutitur mœror & mœstitia, quæ ex nimia intensiōe menti nebulam ac caliginem offundit, ipsosque studiosos extenuatis exhaustisque spiritibus melancholicos efficit, tetricos, taciturnos, morosos, atque ab omni sodalitate, ab omni consuetudine ciuili alienos: qui affectus à philomusis, virisque politicis, ac literarum candidatis alienissimi esse debent.

Cibos

*Cibos ex Dei liberalitate ac munificentia, magna
gratitudine ac gratiarum actione sumendos.*

C A P. XXIII.

QVONIAM aut ex Dei munificentia rebus *In cibo, Deū*
creatis affatim ac cumulatè fruimur, omniaque à *agnoscat*
mundi exordio in vsum ac cōmoditatem hominū *munificen-*
cōsecrata sunt: in ipso statim mēse accubitu, ante-
quam manū patinæ, aut alimentis admoueri con-
tingat, in vniuersitatis Opificem erigēda mens est, *A Deo ci-*
atq; alacri viuida; precatione impetrādum, vt ea, *bis nutri-*
quæ sumpturi sumus, nobis per fidē salutaria effi- *endi Sim-*
ciat, atque ad alendū fouēdumq; corpus efficacia, *obtinēt.*
neque enim in edulijs atq; obsonijs nutriendi vis
cōsistit ac vegetādi potētia, sed in verbo Dei, quod *1. Tim. 4.*
tali virtute illa imbuīt. Quocirca ad Deū omnia re- *Rom. 14.*
ferenda sunt. Sic præter Paulum Prudentius com- *1. Cor. 9.*
monstrat, à quo victus vitæq; subsidia peti, aut spe-
rari debeant, nēpe à Deo patre, à quo per Christum
omnia consequimur. Sic enim preces eò dirigit,

*Christe prius genitore potens,
Huc nūdo precor intuitu
Flecte salutariferam faciem,
Fronte serenus & irradiata,
Nominis tui sub honore tui
Has epulas liceat capere.
Te sine dulce nihil Domine,
Nec iuuat ore quid appetere.
Pocula ni prius atq; cibos
Christe tuus fauor imbuerit,
Omnia sanctificante fide.
Fercula nostra Deum sapiant,
Christus & influat in patinas,
Seria, ludicra, Verba, iocos,
Denique quod sumus atque agimus
Trina superna regat Pietas.*

*Cathimer
lib.
Prudentij
hymnus, in
mensa ac-
cubitus.*

Ll 5

Instau.

Matth. 26. Instauratis cibo viribus ad gratiarum actionem
Mar. 14. Christi exemplo nos incitat. nam Seruator absoluta cœna non, nisi hymno dicto, à mensa se subduxit, quò agnoscamus, ab opulenta largaque Dei manu omnia proficisci, atque eius munere nobis esse salutaria. Sic autem gratiarum actionem prosequitur,

Prudentij gratiarum actio. *Pastis & visceribus, ciboq; sumpto,
 Quem lex corporis imbecilla poscit,
 Laudem lingua Deo patri rependat.
 Sic nos muneribus tuis refecti,
 Largitor Deus omnium bonorum,
 Grates reddimus, & facramus hymnos.*

Matth. 6
Luc. 11.

Sunt huius generis complures precandi formulæ apud probatissimos autores, atque etiam in Biblijs eiaculationes passim obuiæ: verum nulla ad impetrandum efficacior, quàm quæ à Christo præscripta est. Huc enim referri debet, atque ab hoc fonte promanat, quidquid vel petitur, vel mente concipitur. Constat illa quidem verborum paucitate, ac sex septemue concisa membris, sed quæ tam sit fecunda refertaque mysterijs, vt omnia in se complectatur, quæ vel ad Dei gloriam, vel nostram necessitatem vsumque spectant, vel etiam proximi emolumentum.

Quomodo hospitalitatis habenda ratio.

C A P. XXIII.

Hospites fovendi. *Rom. 12.* *1. Tim. 3.* *Tit. 1.* *1. Pet. 4.* *Hebr. 13.* QVOD ad conuiuarum hospitemque rationem attinet, aut illorum, qui symposia ac comestationes alterius sumptu captant & venantur, prudentem ac circumspexitum quemque esse decet. Primum hospitalitatem, quam præter cæteros Apostoli collaudant, ac Paulus in Episcopo exigit, cuiq; curæ esse par est, ac modestis ciuibus ædium vestibula ac cœnaculorum aditus patefactos. Est enim

enim, Cicerone teste, cum primis decorum hominum illustrium domos patere illustribus hospitibus. In quo humanitatis officio, ut vitetur ambitio *Inopum ha* atque ostentatio, apparatus, personarumque respectus, *bēda ratio.* Christus conuocari voluit inopes atque ege. *Luce 14.* state oppressos, nulla spe redituri muneris aut impensi beneficii compensatione, nisi à patre cœlesti, qui omnia cum scœnore refundit. Verùm quum sint impudentes quidam atque attritæ frontis, qui deuorato pudore ac verecundia vltro se conuiujs *Hospitum habendus* ingerunt, beneque pasti nonnunquam in salutato *delectus.* hospite tacitè se subducunt: conuiuiarum discrimen delectumque habendum censeo sic, ut modesti admittantur ac frugales: gurgites verò, liguritores, helluones, pamphagi, mensarumque affecclæ, qui præter heri voluntatem impudenter irrum-punt, atque vltro se ingerunt, oclusis foribus ar-cendi sunt, aut ciuilitate quadam ablegandi, vel si id obtineri nequeat, obijciendæ ijs in cœnaculo ascriptæ insigniores aliquot sententiæ, ac scitè dicta, quæ illos officij sui commonefaciant, in quem vltro, cum alia, tum istud in triclinio postibus affigi potest, illisque spectandum exhiberi, quo pudore suffusi meminerint decori.

*Vis conuiuia mea accubare mensæ?
Hæc serua paradoxa: Neminem nec
Dentatis salibus, nec inuido ore
Suggilla, appositis cibus palatum
Apta. Quem nequeas probare noli
Nec traducere, nec calumniari.
Aequales cyathos caue propines.
Erontis pone minas seuerioris.
Et profer Veneres, iocos, lepores,
Grates solue Deo. Hospiti rependa
Quod non messuit in suo nouali.
Hæc fac, si cupias bis esse gratus.*

*Carmē con-
uinale ele-
gans.*

Non

*Prouerbiū
cōiuiuale.*

*Psal. 40.
Ioan. 13.*

*Dauidis lo-
cus expli-
catus.*

Non autem negligendam hospitem consuetudinem, ac conseruanda humanitatis atque amicitiae iura, Prouerbiū indicat, Salem & mensam ne praeferas. Quum enim veteres vltro citroque inter se conuiuia agitarent, huiusmodi symbolis fouebant, alebantque semel initam amicitiam, atque illam communi mensa constabilierunt. Quocirca antiquitus proditiōis ac perfidiae insimulari solent, qui Salem & Mensam essent praetergressi, hoc est, Amicitiae tessera cōfregissent, ac violassent foedus intimamque vitae necessitudinē, qua sale & pane inter se erant deuincti, atque eiusdem mensae participes. Ad hoc symbolū spectat Dauidis illa querimonia, qua Christi personam referens, amicum ac familiarem proditiōis ac perfidiae insimulat, idque honesti specie ac simulato fictoque pietatis praetextu. Sic autem cum illo exprobat. Etenim homo pacis meae, in quo speraui, cui fidebam, & qui mecum edebat panes, hoc est, conuictor erat, mensaeque eiusdem consors, extulit super me supplantationem. Tolerari, inquit, posset, ac minus indignè ferri, si quis hostis denūciato per faciales bello, aperto Marte me esset aggressus: at illum mihi fraudes, dolos, insidias struere, atque aduersum me ceruices erigere, calceque petere, quicum mihi intercessit intima familiaritas, ac solitus sum arcana omnia communicare, intoleranda res est, & quae perferri nequeat. Sic Christus huiusmodi facti indignatione commotus, Qui edebat, inquit, mecum panem, is sustulit aduersum me calcaneum suum, hoc est, hostis domesticus, quo nullus perniciosior, clancularijs ac clandestinis me consilijs opprimere meditatur. metaphora sumpta ab amicis, in speciem primaeque fronte blandis, sed insidiosis, menteque venenata, qui latenter hominem feriunt, ac postico calcem impingunt sic, vt quis malum intulerit,

lerit, obseruari nequeat, Belgæ prouerbiali figura *Prouerbijs*
 Auerfa cuspide ferire dictitant, hoc est, nō à fron- *in insidio-*
 te, sed à tergo atque auersa corporis parte, *Van sos.*
bachten, ende met de cromme pyke steken. Huic affi-
 nis alia Dauidis expositulatio, qua queritur, ab illo
 sibi inferri damna, cuius summa familiaritate v-
 sus est, atque arctissimo amicitiae fœdere coniu-
 ctus sic, vt omnium consiliorum fuerit particeps,
 & tanquam intimus ac primarius amicus secreto-
 rum conscius. Sic autem rei atrocitatem exagitat,
 Quoniam si inimicus maledixisset mihi, sustinuis- *Psalms. 54.*
 sem vtique. Et si, qui me oderant, erexissent se con-
 tra me, abscondissem me forsitan ab eis. Sed tu ho-
 mo vnanimis, dux meus, & notus meus, qui si *Dauidis lo-*
 mul dulces mecum capiebas cibos, & in domo Dei *cuius expli-*
 versati sumus cum consensu, &c. Versus sunt pa- *catius.*
 thetici, hoc est, pleni affectibus, quibus se grauiter
 magnaque indignatione ferre declarat, quod qui
 hætenus fidi amici speciem præbuit, infestissimum
 esse hostem experiatur, ac latenter taciteque perni-
 ciem moliri. Quod autem graphicè depingat expri-
 matque hominem versipellem & subdolum, qui
 specie quadam assimulatæ amicitiae ac virtutis, vul-
 tu, oculis, sermone, blandiatur amico, quum intus
 in eius perniciem virus & venena foueat, hoc ad
 perfidiæ crimen adiicit, Mitiora sunt butyro ver- *Simile ab*
 ba oris illius, quū in corde eius instruatur bellum, *oleo & bu-*
 Molliores sunt sermones illius oleo, quum sint re *tyro.*
 ipsa gladij & iacula. Qua similitudine designat fu-
 catos ac malitiosos amicos, qui aliud in pectore
 clausum habent, aliud in lingua promptum, qui-
 que altera manu panem ostentant, altera lapidem
 ferunt. Cuius proditiōis specimen exhibuit Iu-
 das Iscariotes, & post hunc plerique alij, qui ab
 ipso edocti sunt, ac fraudulenta exempla sumpse-
 runt.

De

De rei familiaris ac domestica cura, eiusq; administratione.

C A P. XXV.

Rei dome- QVOD ad Oeconomicam, hoc est, rei familia-
stica procu- ris administrationem attinet, quæ, Cicerone teste,
ratio. ministra est ac famula corporis: in ea stabilienda
 ornandaq; quemque industrium esse decet ac pru-
 dentem sic, ut eius amplificatio ad usum vitæ ne-
 cessarium, ad commoditatem, ad ornatum refera-
 tur, non ad luxum ac delicias, non ad sumptuosas
 mensas atque immodicos ferculorum apparatus;
 quæ opes, quamlibet immensas, exhauriunt atque
Ciborū ap- attenuant. Quocirca in exornando conuiuio men-
paratus vi- saque instruenda præ cæteris obseruanda frugali-
tandus. tas ac victus moderatio, omniaque cuitanda gulæ
 ac libidinis incitamenta, denique bellaria delicatio-
Ephe. 5. ra, quæ ferè secundis mensis inferri solent cibo fa-
 tiatis, quò denuò edendi cupiditas incitetur. Hæc
 profusio vitæque luxus præter id, quod facultates
 imminuat, ac morbos pariat, etiam ubi vino inca-
 luerunt, luxuriæ fomenta ministrat, ac lumbos in-
 citat, partesque abditas atque obscænas tentigi-
1. Cor. 7. ne afficit, qua prurire incipiunt, atque, ut Apo-
 stoli verbo utar, vri, hoc est, potentius ad Venæ-
Rom. 13. rem incitari. Quamobrem Paulus nihil pro cupidi-
 tatum arbitrio fieri vult, sed omnia ad necessita-
 tem usumque naturæ referri, non ad luxum ac vo-
 luptatem, corpori menti que æquè damnosam. Ne-
 mo aut ita obsurdescit ad naturæ sensum, ut cor-
 pus suum exosum habere sustineat, quin, ut Pau-
 lus ait, enutrit ac fouet illud, ut Christus Ecclesiam.
Ephe. 5. Quo exemplo inuitat Apostolus maritos, ut vxo-
 res suas ament, eamq; curam adhibere studeant,
 quam quisque suo corpori adhibet, atque illis præ-
 stet, quod Christus Ecclesiæ sponsæ unicè adamatæ
 præstitit.

præstitit. Cæterum in rei familiaris administratione ac stabilienda firmandaq; re domestica nequid illa detrimenti patiatur, ita omnia moderanda sunt, ne vel prodigi aut profusi hominis nomen incurras, aut plus satis parci, aridi, tenacis.

Conseruatur quidem res familiaris parsimonia, *Modus re-*
caq; augefcit, & incrementa concipit: verum non *bus adhi-*
 in eam angustiam illa contrahi debet, vt defraudes *bendus,*
 Genium, ac te tuosque inedia conficias: quod for-
 didi quidam opulenti factitant, rursus ne, vt deco-
 ctiores affolēt, parta profundas, ac patrimonia dis-
 sipes, ac citisq; aliquot huius notæ ac farinæ soda-
 libus, qui ad hæc perficienda exhortantur, ac clas-
 sicum canunt, abligurias. Vt autem iuxta Teren-
 tium, Necesse est sumptum faciat, qui quærit lu-
 crum: ita iuxta Plautum, Non potest cōstare quæ-
 stus, si illum sumptus superat. Quam sententiam
 Belgæ ita efferunt: *Stelt & teringhe naer & nerin. Prouerbijs*
ghe. Quo indicat, ita moderandum sumptibus, ne *frugalita-*
 immodica profusione rem domesticam imminui *tem com-*
 contingat, sed æqualis ac par sit census expensique *mendans.*
 ratio. Quocirca industrij Patrisfamilias officium
 est, pro tempore velut ex promptuaria cella quæ-
 dam deprimere, & quum res poscit, recondere. Et. *Damnosa*
 enim, vt habet Prouerbiū, Sera in fundo parsimo *est sera*
 nia. Non est aut à nostro instituto, nec à Reip. com *parsimo-*
 modo, ac rerū domesticarum cōseruatione aliena *nia.*
 lex, quam Amasis Aegyptiorum rex promulgauit,
 Soloni Atheniensij Legislatori etiā vsurpata, qua
 cautū est, teste Herodoto, vt populares atq; inqui- *Lib. 3. Eu-*
 lini singulis annis apud prouinciarū Præsides de *terpe.*
 monstrarent, vnde viuerent, & qua re sibi victum
 cōpararent. qui id proferre nō possent, nec testarē-
 tur, se legitimè viuere, morte plesterētur. Qua edi- *Lex Ama-*
 cti seueritate coercere voluit otiosos, ne ad latroci- *sis contra*
 nia, ac prædationes illis pateret aditus: quò ferè *otiosos,*
 deue.

Lib. 6.

Lex sum-
ptuaria Co-
rinthiorū.

deueniunt, quibus alea, scortis, compotationibus
paterna hereditas decocta est, ac funditus exhau-
stum patrimonium. Ex his emerisse opinor apud
Corinthios, Legem sumptuariam contra prodi-
gos, & qui suas facultates temerè profundunt, aut
sumptuosius magisque effusè conuiuuntur, quàm
res familiaris ac prouentus annuus exigit. Quam-
quam Diphilus apud Athenæum referat, ac Lati-
nis versibus exprefferit Erasmus, de omni discipli-
narum genere optimè meritis, non grauabor ad-
scribere, quò Magistratus rationem modumq; in-
eat, qua effici possit, vt Ciuitates ac suburbana præ-
dia minus infestentur, ac violentis grassatoribus,
qui interdum ac noctu facultates quietasque ho-
minum possessiones diripiunt, ac corpora imma-
niter excruciant, nisi confestim thesaurum profe-
rant. His autem versibus exprimitur legis huius
sententia,

*Hoc lege cautum est hic apud Corinthios,
Si quempiam obsonare semper splendide
Videmus, hunc rogamus, vnde viuat, &
Quid faciat operis: Si facultates habet,
Vt reditus harum soluere expensas queat,
Perpetimur illum perfrui suis bonis.
Si forte sumptus superat ea, qua possidet,
Prohibemus huic, ne faciat hoc in posterum.
Ni pareat, iam plectitur multa graui.
Sin sumptuose viuit is, qui nil habet,
Tradunt eum tortoribus. Proh Hercules!
Nec enim licet vitam absq; malo & illo degere,
Talem scias, sed est necesse aut noctibus
Abigere prædam, aut fodere muros ædium,
Aut hac patrantum iungier commercio.
Aut in foro agere Sycophantam, aut perfidum
Præbere testem. Nos genus hoc mortalium
Eijcimus hac ex Vrbe, velut purgamina.*

Non

Non minus seuerus est officiorum exactor Paulus 2. *Thessa 3.* Apostolus, qui præcipit, vt ignaui atque otiosi ex. *Paulus 19-* cussio veterno, operam manuarijs opificijs impen- *nanos exi-* dant, quibus se & domesticos alant: quod tam rigi. *mulat ad* de obseruari voluit, vt ijs alimenta denegaret, qui *industriã.* non insisterent labori, atque ad constabiliendam rem familiarẽ essent intenti, sed tanquam fuci, qui apum laboribus & mellificationi insidiantur, ex aliena liberalitate & munificentia viuerent, atque otiantur, nullo opere, nisi rerum curiositate occupati. Ad hanc disciplinam ac censoriam seueri- *Pauli ad* tatem Paulus etiam fures reuocat, qui aliena com- *fures ad-* pilant ac depeculantur, quos non solum commo- *monitio.* nefacit, vt ab aliorum opibus manus abstinẽt, sed *Ephe. 4.* quæ honesto labore parta & conquisita sunt, egenis subleuandis impendant. ita siquid labis aut maculæ contractum sit ex re aliqua infami & pudenda, bonis operibus ac liberalitate in tenuiores elui potest, quale exemplum editum est in Zachæo, *Luc. 19.* qui scœnore parta distribuit egenis. Hac enim ratione efficitur, vt anteaestæ vitæ errores & vitia virtutis compensatione oblitterentur, mutatis scilicet in diuersum affectibus, exutaq; inolita naturæ prauitate ac vitiosa consuetudine.

Somni & vigiliæ moderatio.

C A P. XXVI.

STVDIOSI S virisque politicis inter cætera habenda somni & vigiliæ ratio. Hęc enim si moderata sint, & tempestiuè adhibeantur, plurimū commoditatis adferunt in stabilienda firmandaq; valitudine. nam præter id, quod corpus a'acre præstant & vegetum, tum mentem quoque reddunt ad obeunda quæuis munia ac functiones erectiorem. Somnus autem immoderatus atque immodicus,

*Somni &
vigiliæ mo-
deratio.*

M m

dicus,

dicus stupidos reddit homines, ignauos, socordes, obliuiosos, & qui non facile emergant, atq; ad præclaras vllas artes enitantur. Quocirca huiusmodi cōditionis homines ad exercitationes, ac subcūdos labores excitādi, quò torporē veternumq; excutiāt, atque aliquid libero homine dignum meditētur.

*Sōnus me-
ridianus
quando no-
nius.*

Quod ad meridianum diurnumque somnum spectat, non consulo, vt iuuentus illi assuescat, nisi lassitudo ex æstu ac labore contracta, vires affligerit, aut nox prīdiana intempestiuus vel vigilijs vel symposijs transacta sit. tunc enim citra incommodum admitti potest meridiatio, aliās memoriam labefactat, mentemque obnubilat, & præter capitis grauedinem, oculis caliginē adfert, præsertim vbi cibo oppleti decumbunt. quibus hoc quoque accedit incommodi, quòd sopore excusso nausea- bundi sint atque oseitent, passisq; brachijs pandi-

*Pandicula
ri quid sit.*

culentur, hoc est, membra quaquauerfum disten- dant, diffuso vndique per corpus vaporum cōcur- su, ex languida quadam affectione & febrili rigore, quem *ὀδύνη* nostrates vocant, Latini veteres

*Helucus
nauseosus
affectus.*

Helucum. Quæ vox designat vel à crapula vel me- ridiano somno nauseantes ac flaccidos, quiq; sub- inde ad oscitandum impelluntur.

*Meridia-
tio sensibus
commoda.*

Senes verò & qui in ætate matura consistunt, tutò meridiari possunt, hoc est, prandio absoluto, modò nō nihil interualli intercedat, se somno de- dere, præsertim æstiuus mensibus, cœloque ferui- do. quæ aeris intemperies homines somnolentos efficit, quo tempore ea commoditas captanda est, vel in fedili collocato corpore, vel in culcitra com- posito, capite sublimius pauloque erectius in pul- uinum inclinato. Tali enim somni laxamēto spi- ritus cū naturales, tum vitales, à quibus spiritus animalis, qui cerebro insidet, fomenta concipit, in- staurantur ac reuiuiscunt.

Vigilia

Vigilia autem intēpestiua cūm omni aetati no- *Vigilia ex-*
 xia, tum iuuentuti nocentissima, vt etiam inedia, *siccatur.*
 quorum vtrunq; cerebro siccitatem adfert, ac prae-
 ter phrenesim & delirium, quod inducit, totum
 corpus aridum efficit, squallidū, strigosum. Quod
 si immodica vigilia, vel inedia, vel intēpestiua lu-
 cubratione, aut etiam nimio labore, aut immode-
 rata Venere vires attritae sint, ac spiritus exhausti,
 consumptoque succo vitali macies contracta, hu-
 mido alimento ac somnificis portionibus vires re-
 ficiendae, quales sunt lactuca, spinachia, maluae ef-
 fectu par, atriplex, buglossus, & quae vulgò borago *Somnifica*
 dicitur, semen papaueris recentis, nymphaeae flores, *quae cere-*
 vulgò nenuphar, vel lilium aquaticum & palustre, *brum hu-*
 Bataui seu Hollandi *plompen* vocant, *ost & vater-*
medant. quibus accedunt violarum flosculi, nuclei
 pini, amygdala dulcia, pistacea seu fistici, ordeï cre-
 mor, vuae & passae, & Corinthiacae illae minutis a-
 cinis, vinaceis immunes, dactyli seu palmulae, ma-
 la Medica seu corticis citri zaccaro aut melle con-
 diti. ijs enim natius ac vitalis humor reficitur, ac
 cerebrum mentis sedes velut rossido humentique
 vapore perfunditur, ac suauis halitu irrigatur, ex
 quo emergit somnus placidus, ac quies minus tur-
 bulenta, aut tumultuosa. Quod si quis sit natura *Somnolen-*
 somnolentior, nec illi incalescat animus ad res vl- *tia & exen-*
 las praeclaras, continenter exercitationi ac labo- *tiatur.*
 ri insistat, vitet cibos omnes frigidae humentisque
 facultatis, eosque assumat, qui vi calorigifica humo-
 res superuacaneos, in quibus consistit somni cau-
 sa, exiccant: quales sunt hyssopus, rosmarinus, sal-
 uia, origanum, amaracus, vulgò maiorana, cunila
 seu tymbra, brassica rubicunda, zinziber, piper,
 nux muscata, gariophyli, & pleraque alia, quae
 cerebrum vaporoso ac fumido humore oppletum
 releuant, mentemque densis vaporibus obnubi-

Mm 2 latam

latam erigunt, atque ad concipiendas honestas cogitationes alacrem reddunt atque expeditam.

Quid adferat commodi vel incommodi repletio & inanitio, denique alius vel astrictior, vel relaxior.

C A P. XXVII.

E ADEM quoque alijs rebus, quæ valetudini vel profunt vel officiunt, adhibenda moderatio: quales sunt repletio & inanitio, qua scilicet corpus cibo potuque reficitur, vel humoribus oppletum euacuatur. Vt autem frugalis esse debet, ac temperata studiosis virisque politicis victus ratio: ita non nimis tenuis & parca, ne spiritus extenuentur: quibus & id accuratè obseruandum, ne alius sit astrictior, aut plus iusto laxior. Vtrumque enim (si modum excefferit) valetudini æquè noxium. Si enim plus nimio profluat, ac sit citatior, corpus aridum reddit ac strigosum, somni que paucitatem infert, atque inducta cerebro siccitate, memoriam immittit: si vero nimium arefeat ac sit coactior, memoriam obnubilat, atque oculis caliginem inducit, somniaque tumultuosa ac turbulenta efficit, crassis densisque humoribus ad cerebrum delatis. Quæ autem ventrem aluumque placidè molliunt, sunt violæ, lactuca, spinacia, atriplex maluæ congeneres, quam veteribus in eum usum commendatam Martialis indicat,

*Moderatio
cibo adhi-
benda.*

*Ventrem
qua laxat.*

*Herbæ quæ
aluum lu-
bricè præ-
stant.*

*Exoneraturas aluum mihi Villica maluas
Attulit, & Varias, quas habet hortus opes.*

His accedunt buglossus, & quæ vulgò borago dicitur, cheraphilum vel gingidium, vulgò keruel, beta, blitum, pruna Damascena, vix passæ & Corinthiacæ minutis acinis, mora, ficus. Medicamentosa quæ id præstant, sunt Mercurialis, fumaria, polypodium,

lypodium, senna, Rhabarbaron, carthamus, epithi-
mus, cassia, manna, seu melaerium concretū. nam
scamonea, tripolium seu turbit, mezereon, &c. vi-
res deijciunt. quocirca non nisi validis ea exhiben-
tur, quum malo nodo malus quæredus sit cuneus.
Si autem venter magis lubricus est, quàm valetudi-
ni commodum, sisti potest crebro vsu menthæ ru-
bicundæ, & quæ in officinis passim obuia est, ex ea
confecta mellagine vel syropo. Ventrem quoque
adstringunt ac corroborant cotonea tenera lanu-
gine mala, & quicquid ex ijs conficitur, rosæ ru-
bentes. ijs accedunt mespila, antequam viginem
sint perpeffa ac tenerescant, corna lapidoso qui-
dem intus nucleo, sed non insuaui insipidoque sa-
pore, eoque acido atque adstringente, Rhus Ponti-
cum, nostrates Ribes vocant, quod appetentiā mi-
rè excitat, ac nauseam discutit, ipsique stomacho
retinendi cibi vires confert, præsertim æstiuis men-
sibus, vbi biliosus humor aluum proluit, ac fluxum
prouocat, in quem vsum succuse eius saccharo con-
cretus, quem Rob Auicenna vocat, præsentaneus. Rob quid
nam aluum plus nimio profluentem cohibet, atq; Auicenna.
appetendi vires languidas erigit, cibi que auidita-
tem excitat, vt etiam mala punica, vulgò granata,
rubentibus intus atq; angulosis acinis sapore mo-
dò dulci, modò acido.

*Studiosis virisq; politicis sapius meatus, per quos
excrementa deferuntur, expurgandos.*

C A P. XXVIII.

NON frustra Deus humani corporis opifex tot Meatus ex-
meatus ac vias expurgandis humoribus proluen- purgantur
disque excrementis condidit, ne scilicet ex horum excrementis
redundantia obrui hominem, atque emanantibus destinati.
ab ijs vaporibus suffocari contingat. Sic caput per

M m 3 nares,

nares, aures, palatū se emungit atq; exonerat scra-
tu ac sternutamento: Pectus & pulmo per vocalem
arteriam tussi pituitam elicit: Stomachus seu ven-
tricus vomitu ac ructibus sentinam exhaurit: In-
testina per aluum se expurgant, ac postico emissis
flatibus à sordibus feculentis cloacā proluunt: Re-
nes & vesica per meatus ductusque vrinarios lotiū
deriuant: Corporis autem superficies per cutem
porosam, ac multis minutisque foraminibus per-
uiam fuligines ac sudoriferos halitus discutit.
Quocirca cū corpus inculpate cōsistere nequeat,
nisi singulæ partes benè constitutæ sint, suoq; offi-
cio citra offensam fugantur: dāda cum primis ope-
ra, ne quis error aut intēperies suboriat, quæ or-
ganorum actionem vel vitiet vel reddat deterio-
rem. horum enim ministerio mens ipsa vitur, ac
res præclaras perficit. Si morbus aliquis infestat, si
caput grauedine tentatur, si pituita molesta est, si
calculus aut stranguria, seu vrinæ stillicidium ve-
xat, si caligo ac lippitudo oculos vitiat, si manus
aut pedes articulari morbo tentantur,

*Horat. in
Arte.*

Si mala quem scabies, aut morbus regius orget,
minus expeditè sua munia ac functiones obit aut
exequitur humanus animus. Quò mihi consultò
facere videntur, qui valetudinis rationem habere
curant, ac corpus eiusque partes ab omnibus excre-
mētis purgatiores efficere. Sic enim mens ipsa ma-
gis nitescit, atque ad quasvis actiones redditur ac-
commodatior. Magna mortalium pars neglecto om-
ni cultu, nec obseruata valetudinis ratione, opi-
bus inhiat, ac studio comparandi conquirendique
est intenta, quum tamen Sanitas sit auro potior,
nec vlla res animi tranquillitate optabilior. Con-
firmat id versibus hisce Horatius,

*Valetudo
auro po-
tior.*

*Lib. 1. epi-
stol. 12.*

*Si Venti bene, si lateri est, pedibusq; tuis: nil
Diuitia poterunt regales addere manus.*

Non

*Non domus, aut fundus, non aris aceruus, & auri
Aegroso domini deduxit corpore febres,
Non animo curas.*

Et quò quemque ad frugalem & moderatū rerum
vsum reuocaret, subiicit,

*Valeat possessor oportet, Li. I. ep. 2.
Si comportatis rebus bene cogitat &c.*

Hebræus Sapiens per omnia huius verbis sic con. *Eccle. 30.*
sonat, Præstat pauperem esse sanum, & firma va-
letudine, quàm diuitem malè affecto corpore. Sa-
nitas & bona habitudo est omni auro præstantior,
& validum corpus immensis opibus. Nullæ me. *Sap. 4.*
liores sunt diuitiæ, quàm sanitas corporis, nec vl-
lum oblectamentum maius, quàm animi lætitia &
gaudium cordis. Quocirca non est metienda feli-
citas opum affluentia, aut prospero rerum succes-
su, sed corporis mentisque inculpata sanitate. Ille
enim demum & viuit & valet, qui horum commo-
ditate inoffensè fruitur.

*Præcepta salubria non minus animo, quàm corpori
idonea.*

C A P. XXIX.

TRIA feruntur vulgò saluberrima, quæ quem-
que obseruare par est, Vesci citra saturitatem,
Non refugere laborem, Naturæ semen cōseruare.
Quibus opposui totidem insaluberrima, quæ præ-
ter morbos, præmaturā senectam accelerant, mor-
teque properata homines conficiunt, Crapula
distendi, Ignauia torpescere, Immodica Ve- *Rebus na-*
nere eneruari. Quum enim frugalitas, profl. *tura mo-*
gata ingluuie, salubre corpus constituat, Exercita. *dus adhi-*
tio, excusso otio atque ignauia, id ipsum agile red. *bendum.*
dit & expeditum, tum si ab equino genere docu-
menta sumere liceat,

M m 4

Nulla

Virg lib. 3. *Nulla magis animi vires industria firmat,*
Georg. *Quam Venerem & cæci stimulos auertere Amoris.*
Senectus, *Siquidem intemperans ac libidinosa adolescen-*
amor, & *tia effæctū corpus senectuti tradit. Quocirca quum*
Venus in- *in adolescentia, tum maximè in senectute mode-*
decora. *randum cupiditatibus, ac luxuriæ præcludēdi adi-*
tus, quæ ut iuuentuti turpis: ita, Cicerone teste, se-
nectuti fœdissima ac maximè indecora. Ut enim
in bello ac castris opus est viribus, opus agilitate, o-
pus robore tolerandis, ferendisquæ laboribus: ita
in amore ac præstanda Venere vires exiguntur ad
fubeundos nocturnos labores, ad deuoranda ma-
trimonij tædia, ad perferendos vxoris procacis at-
que imperiosæ mores. Quamobrè nec senibus bel-
lum, nec amor conuenit, quòd vtræque res multas
circumferat difficultates, molestias, incommoda,
ad quæ senescens ætas impar est, atque ijs perfe-
rendis inidonea. Expreslit id eleganti carmine O-
uidius,
Lib. 1. A. *Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido.*
mor. eleg. 9. *Attice, crede mihi, militat omnis amans.*
Qua bello est habilis, Veneri quoq; conuenit atas.
Turpe senex miles, turpe senilis amor.
Militia species amor est, discedite segnes.
Non sunt hæc timidis signa tuenda viris.
Nox & hiems, longæq; Via, sauiq; labores
Mollibus ijs castra & dolor omnis adest.
Quis autem non perspicit, quàm sit indecorum,
exoletum, rugosumque senem iuuenili more oscu-
la figere, atque in amplexus proruerè? quum ad
peragendos Hymenæos sit inhabilis. Sic rectè So-
phocles, qui ætate confecta, à quodam interro-
gatus, vtereturne rebus Venereis: Dij me-
liora, inquit, libenter verò istinc tan-
quam à domino agresti & fu-
rioso profugi.

Existima-

Existimationis ac famæ habendaratio.

C A P. XXX.

MODIS omnibus efficere studeas, ut tui ciues *Famæ ha-*
optimam de te opinionem concipiant, tuæq; exi- *bendaratio-*
stimationi ac nomini laudabile testimonium defe- *tio.*
rant, denique præclare de te sentiant, atque hono-
rificè loquantur. Nec obseruare pudeat, qua per-
suasione populares tui erga te sint imbuti, quo a-
nimo affecti. Negligere enim quid de se quisq; sen-
tiant, aut loquatur, non solum, ut Cicero ait, arro- *Lib. 1. Offi.*
gantis est, sed etiam dissoluti. Sic Christus sciscita- *Matth. 16.*
tus legitur ab Apostolis, quam opinionem de illo
conciperet promiscua multitudo, quos rumores de
ipso spargerent, quid deniq; de Messia ipsi sibi per- *Christus*
suaderent, non ambitionis aliquo, aut gloriæ au- *auram po-*
cupio, sed ut periculum faceret, an auditis tot sa- *pularē nom-*
lutaribus concionibus, conspectisque tot miracu- *capiant.*
lis, sublimius ac magnificentius de illo, quàm vul-
gus sentirent, itaque hoc percontatus est, quò ab ijs
eliceret solidam professionem fidei, atque explo-
raret, quantum profecissent in doctrina cœlesti,
quæ nihil habet fuci aut vanitatis, nihil fallaciæ vel
imposturæ, ut calumniati sunt Pharisei; sed pror-
sus salutaris est & sincera, ab ipsa veritate, ipsoque
iam dudum expectato Seruatore Dei filio prolata.
Quod cum Petrus summi Patris afflatu omnium *Professio*
nomine exertè esset professus, atque indubitanter *fides.*
pronuntiaffet Iesum omnis salutis autorem, illius-
que fiducia genus humanum redemptionem con-
sequi, Christus Petri professionem diuinitus illi in-
spiratam collaudauit, eamq; immobili fundamen-
to innixam cõfirmat, inuictam fore & inexpugna-
bilem. In quauis actione, omnibusque dictis ac fa- *Decorum ha-*
ctis memineris decori, & quid maximè deceat. id *bendaratio.*
enim honestatis ratio exigit: vnde scitum est Pro-
M m 5 uerbum,

uerbium, Caput artis est decere, quod facias, hoc est, quod naturæ sit aptum, atque ingenio moribusque conueniens, *Dat & Wel Voeght ende be-*

Qua ratio. taemt. Compendiaria atque expedita via est ad solidam gloriam, si te talem præstes, qualis haberi velis, quod obiter monet Horatius:

Lib. 1. epist. Tu rectè viues, si curas esse quod audis.

17. hoc est, quod diceris, & quod de te ciues ac populares testificantur. qui si te virum probum atque integrum existimant, rectè quidem, modò ne ijs fucum facias, nec imponas honesti specie, ut personati quidam histriones, qui primo intuitu spectatæ probitatis apparent, quum versipelles sint atque improbi.

Perf. Sat. 3. ————— Nam fronte polita

Astutam & apido seruant sub pectore culpam.

*Silentij tu-
rum præ-
mium.*

Memineris duas præcipuas esse virtutes, quibus adolescentes potissimè solent commendari, Fidem & Taciturnitatem: quibus, si accedat Pudor amabilis pubertatis color, quem candore suffusus rubor velut ornatus quidam commendat: nihil ad decus ingenuitatis ac modestiæ accedere potest magis fauorabile aut gratiosum. Quisquis autem hac indole, ijs adolescentiæ ornamentis destitutus est, aut horum iacturam fecerit, perditus & profligatus censei solet, summaque improbitate atque impudentia insignitus. Quocirca non prorsus aliena à vero hæc sententia,

Ego illum perijisse puto, cui quidem perijt pudor.

*Pudor ado-
lescentes
cōmendat.*

Commendat enim suprâ quàm dici queat, adolescentes pudor & verecundia adeò, ut non temerè ad frugem deueniant, aut aliquam de se virtutis aut probitatis spem polliceantur, in quibus nulla

*Ingenuita-
tis argu-
mentum.*

elucet aut se profert pudoris significatio. Sic Diogenes quum adolescentem quendam pudore suffusum conspiceret, atque erubescere: Confide, inquit,

quit, fili, huiusmodi est virtutis, probitatis, modestiæ color. Similiter cum apud Terentium Mitio optimam spem de filio conciperet, Erubuit, inquit, salua res est. Est autem innocentiae argumentum ac testificatio, pudor & confessio, si quando deprehensa est in ijs, quæ non destinata malitia commisit: Nequitiae autem impudentia atque obstinatio. Nec enim verentur iuvenes quidam confidentissimi, viros etiam graues inconniuentibus, fixisque oculis obtueri, ac denegare factum, etiam si id palam sit, nec inficiari queat. Vt autem sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares, Assuesces, vt Comicus ait, omnes perferre ac perpeti.

*Confidentia
vitiiosa.*

*Ter. Andr.
Act. I. Sce. I.*

*Quibuscum Versaris, atq; Enate ijs dedere,
Eorum, modo honesta sint, obsequi studijs,
Aduersus nemini, nunquam te proponens &lli.*

Est enim generosæ mentis & modesti animi argumentum, Plurimum facere, minimum de seipso loqui, vt Iugurtha apud Salustium fecit, secus quam Thrasones ac Iactabundi milites, qui se insolenter efferunt, suæque facinora magnifica ostentatione prædicant. Quum autem nulli non sit odiosa ventosa iactatio, nemo sibi de ingenio, eruditione, opibus blandiatur, suæque munera ambitiosè prædicet, sed ita actiones suas moderetur, vt submissè ac modestè de se sentiat ac loquatur, ne, vt Paulus ait, alios despicere ac fastidire videatur. Commonefacit id ipsum, præter alia his versibus Horatius:

*Iactantia
odiosa.*

Rom. 12.

*Arcanum neq; tu scrutaberis &llius Enquam,
Commissumq; te ges & vino tortus & ira,
Nec tua laudabis studia, aut aliena reprendes.*

*Li. I. epist.
19.*

Nunquam in animum induxeris, vt alienæ calamitatis insultes, ne inimici quidem, sed cõdolescas sis nō insult, potius, eiusque sortem commiseratione dignam tandum, deputes.

*Calamito-
mitati insult,
sis nō insult,
potius, tandum,
deputes.*

*Eccles. 10.**Matt. 7.**Præcipitan-
tialingua
improban-
da.**Epist. 17.**Futilitas
damnosa.**Verfpiert.*

deputes. Illæ enim sunt vices rerum humanarum, vt multi ex summa felicitate, atque amplissima rerum possessione, ad inopiam ac miserandos casus deuoluantur, funestumque ac luctuosum exitum nonnunquam fortiantur. Rursus alij ex infimo loco ac miseranda seruitute ad opes, ad honores, ad dignitates & imperia prouehuntur. Quod tibi fieri nolis, alteri ne feceris. Ad hanc enim amissim exigi vult omnes nostras actiones ac studia Christus, cum inquit: Omnia quæcunque volueritis vt faciant vobis homines, sic & vos illis facite, hoc est, præstate cuique honorem, decus, subsidium, cæteraque humanitatis officia, quæ quisque sibi exhiberi velit. Ne sis in proferendo sermone præceps, temerarius, inconsideratus, deniq; effcito, ne lingua mentem præcurrat, aut effutias per iugulum redituras voces, quæ aliquando recoquendæ sunt. Sunt enim multi, quibuscum versamur, lubricæ fidei, ac silentij minus tenaces, qui non solum quæ incautius cuiquam exciderunt, eliminant, sed obtrectatione ac calūnijs existimationi ac famæ proximi officiunt, labemq; aspergunt. Quocirca Horatius salubri consilio quemque instruit,

*Protinus Et moneam, siquid monitoris eges tu,
Quid de quoq; viro, & cui dicas, sepe videto.
Percontatorem fugio. nam garrulus idem est,
Nec retinent patula commissæ fideliter aures.
Et semel emissum volat irrenocabile verbum.*

Quibus versibus quemque commonefacit, vt cōsideratè ac parcè de alijs loquatur, nec quidquā temerè effutiat, quod illi aliquādo fraudi esse posset, atque aliquid detrimenti adferat: denique Coricæos atque exploratores obseruandos, qui omnibus se sodalitijs ingerunt, ac subodorantur, quod ad Censores ac Criticos deferant, ita vt nemini tutum sit, de vlla re mutire, nec liceat in tanta temporum

porum infelicitate palam & exerte profiteri, quæ
 mens dictat, suadet ratio, etiamsi veritati ac sin-
 ceræ religioni sint consentanea, idque metu de-
 latorum, quibus etiam præmia atque honores de-
 cernuntur, quo magis oculatos auritosque se præ-
 beant in explorandi negotio infami cum primis ac
 detestando, ut quos etiam exosos habent, qui illo-
 rum utuntur ministerio. Placet enim nonnullis pro-
 ditio ac delatio: sed ipsius rei artifices inuisi sunt,
 licet officium, quod præstant, pro tempore sit gra-
 tum. nam illos ut lubricæ fidei suspectos habent.
 Testatur fecit id Augustus Cæsar, apud quem cum
 insolentius sua merita iactaret Rhymirales Thra-
 cum rex: Proditionem, inquit, amo: proditorem
 detestor. Sic, ut Iulius Capitolinus refert, ab impe-
 ratore Antonio Pio quadruplatores extincti sunt,
 hoc est, id genus hominum, quod ex accusatione
 quartam bonorum partem consequi solet. Belgæ
 huiusmodi conditionis homines *Aenbringers* vo-
 cant, qui eò magis inuisi sunt summis pariter atq;
 infimis, quod in dictis factisque omnia exasperet,
 & quàm pro rei veritate, faciunt atrociora. Quo-
 circa Marcus philosophus imperator caliginijs qua-
 druplatorum intercessit, apposita falsis delatori-
 bus infamiæ nota. Saturio parasitus apud Plautum
 infame ducit ac detestabile, quadruplaturam ex-
 ercere, ac mauult parasitando pascere ventrem ex
 maiorum suorum instituto, quàm quadruplato-
 rem agere, atque huiusmodi ratione ditescere, bo-
 nisque aliorum ac vitæ inhiare. Quanquam id ge-
 nus officiorum non magnam laudem merea-
 tur apud cordatos, qui non patiuntur sibi à
 parasitis atque assentatoribus auricu-
 las assui, illorumq; blandimen-
 tis ac lenocinijs men-
 tem eripi.

Lauda-

Coricai,
Sulgo Ver-
spiers obser-
uandi.

Quadrup-
platores o-
mnibus o-
dioli.
Augusti di-
cti de pro-
ditione.

Marcus Im-
perator.
Capitoli-
nus.
In Persa.
Parasitus
delatore
minus no-
xius.

*Contentio-
nes sopien-
da.*

*Matth. 5.
Pacifactor
laudē me-
retur.*

*Regum a-
nimus irri-
stabilis.*

SI QUID simularis ac contentionis inter vi-
los ciues aut confodales inciderit, probi viri offi-
cium est, pro virili illud sopire, offensiones dilue-
re, dissidia, ne acerbius inrudescan cōponere, di-
rimere lites & controuersias, sedare discordias, sar-
cire concordiam, pacem inter contentiosos ac dissi-
dentes conciliare, fidumq; ac sedulum pacificato-
rem se hominum altercationibus offerre. Quod hu-
manitatis officium non minima beatitudinis par-
te collocat Seruator, qui huius rei studiosos filiorū
Dei elogio condecorat. Ab hac & plerisq; alijs vir-
tutibus, quibus charitas, hoc est, studium de omni-
bus benè merendi ornatur, alienissimi sunt turbu-
lenti quidam ac tumultuosi homines, quibus cū
odiosa sit atque inimica omnis pacificatio, prau-
tate quadam animi omnia perturbant, rebusq; ex-
hulceratis non medentur, nec fomenta adhibent,
sed exasperant, atque, vt habet Prouerbiū, Oleum
flammæ adijciunt, etiam cū reges ac principes ir-
ritari contingit, quorum animus natura generosus
ac ferox magis magisque illorum malesanis consi-
lijs accenditur atque inflammatur: quo hominum
genere nihil detestabilius, aut execrandum magis,
præsertim vbi religionis negotium agitur, à quo de-
cet omnes vitiosos affectus esse remotissimos: ne
asperitate ac sæuitia alienari potius hominū ani-
mos à studio pietatis, quàm lenitate allici contin-
gat. Siue enim veterem cōsuetudinem stabilire vi-
sum sit, siue sublati erroribus, qui sensim irrepse-
rūt, aliquid innouare, ac religionem ad fontem re-
uocare, omnia iudicio ac sano consilio perfici de-
bent, adhibita ratione, ordine ac modo, nequid tu-
multus exoriatur, vt superiore anno in Belgica eue-

nit, in

nit, in qua distractis in diuerſas partes ciuium ani-
mis, Religio vi & armis propagari cœpta eſt, quæ
res funeſtum exitum eſt conſecuta. Delatore non *Obtreſſa.*
minus damnoſus obtreſſator virulentus, qui pro- *io fugien-*
bris, conuiſijs, calumnijs, contumelijs immerenti *da.*
perniciem adfert, ac lingua venenata cōficat. quod
genus hominum his verſibus & notat, & vitādum *Lib. Ser. 1.*
Horatius præcipit, *Saty. 4.*

*Absentem qui rodit amicum,
Qui non defendit alio culpante, ſolutos
Qui captat riſus hominum, famamq; dicacis,
Fingere qui non viſa poteſt, commiſſa tacere
Qui nequit, hiſc niger eſt, hunc tu Romane caueto.*

His affinis eſt illa Solomonis admonitio, Remo- *Prouer. 4.*
ue à te os prauum, & labia detrahentia procul ſint *Prouer. 24.*
à te. Et paulò inferius, Cū detractoribus ne com- *Eccl. 10.*
miſcearis, quoniam repente conſurget perditio eo. *Exod. 22.*
rum. Fuiſſe autem ſpectatiſſimis viris inuiſam ac *Pſalm. 70.*
deſtatam obtreſſandi rabiē, ſacri ſcriptores paſ. *100.*
ſim teſtantur, ipſique Auguſtino adeò odioſam, vt *Ezech. 22.*
Carmen hoc in cœnaculo affixum, obtreſſatori. *Iacob 4.*
bus obijceret, eoq; ijs os obturaret, *Rom. 1.*
Quisquis amat dictis abſentum rodere Vitam, *Carmen*
Aut quem delectat lubrica Verba loqui, *Auguſtino*
Aut plenus cyathis lepidos fatigare ſodales: *ſurpatū.*
Hanc menſam Vitam nouerit eſſe ſibi.

Hac enim ratione illos ablegauit à ſuo conuiſtu ac
contubernio, qui aut ingluuie, aut maledicēdi ſtu-
dio delectantur, vel etiam impudicos obſcœnoſq;
ſermones menſæ inferunt.

*Nemo inſoleſcat rebus proſperis, nec deſciatur ad-
uerſis, ſed Dei ſe prouidentia fulciat.*

C A P. XXXII.

Q V V M in humana vita nihil ſit ſtabile ac diu-
turnum, nec omnia ſemper vno tenore, ac conti-
nuata

*Stabilitas
laudata.*

*Prouidentia
Dei fulci-
enda mens.*

*Fortuna & co-
cabulum
Christianis
explosum.*

nuata perpetuaque serie decurrant, sed vicissitudi-
ne quadam nunc felicia blandiantur, nunc muta-
tis rebus premant aduersa : ea constantia atque æ-
quabilitate stabilienda mense est, vt non insolescas
rebus prosperis, aut deiciaris, aut succumbas ad-
uersis, sed quocunque res humanæ se inclinant (vt
leui aliquando momento assolet) semper Dei ver-
bo, eiusque prouidentia te fulcias, cuius arbitrio
mundum hunc administrari constat, eiusque vo-
luntate omnia perfici, ad quam omnis euentus,
successusque prosperi & aduersi referri debent, non
ad fortunæ inconstantiam ac temeritatem. Absit
enim, vt qui Dei scientia ac cognitione sunt imbu-
ti, aliquid casu aut fortuito fieri sibi persuadeant,
quum præcipua rerum omnium causa in Deum
sit referenda.

Vitanda curiositas.

CAP. XXXIII.

*Observatio
aliena res
improba-
tur.*

1. Corint. 5.

*Simile à
medicis.*

ALIENARVM rerū ne sis curiosus obseruator :
sed in hoc sedulo incumbas, vt tuam vitam corri-
gas potius, quàm insecteris aut obserues alienam.
Paulus quoque Apostolus sedulo cuique inculcat,
ne foris intentos habeat oculos, sed se oculatum ac
vigilantem præbeat in rebus domesticis, ac attentè
obseruet, nequid committatur, quod ab exteris
merito possit improbari. Alienas autem res ac ne-
gotia, quæ ad nos non attinent, non vult magno-
perè cuiquam curæ esse, aut anxie obseruari, etiam
siquid erroris commissum sit. Sunt enim nonnulli
à professione Christiana adeò alieni, vt sana con-
silia respuant, illosque habeant exosos, quorum o-
pera ad sanio rem mentem reuocentur: vt morbidi
ac ficosi quidam, qui salutarem fidumque medi-
cum despiciunt, ac malunt in vitiosis humoribus
sordescere, quàm medelam salutiferam admittere.

Quocirca

Quocirca quum non semper consultum sit, omni- *Alienis ne-*
bus se negotijs immiscere, nec expediat, in alienis *gotijs nō re*
rebus esse curiosum, Belgæ sententiam hanc pro- *immisceas.*
uerbialem Ardelionibus obijciunt, *Luttelonder.*

Veins maect veel Vreedt, hoc est, Plurimum sibi pa-
rat tranquillitatis, qui alienis negotijs se non inge-
rit. Hinc Paulus Theſſalonicenses ad proprias oc- *1. Theſſ. 4.*
cupationes & negotia reuocat, nec patitur illos in
alienis rebus esse curiosos. Mirum autem est, quàm *Foris ocula*
sint perspicaces plerique in exterorum negotijs, *ti, domi cæ-*
quàm oculati in excutiendis obseruandisque rebus *ci.*
alienis, quum sua negligant, tota que mente ac co-
gitatione foris peregrinentur, quum domi vt La-
miæ cæcutiant, ac sint talpa magis cæci.

Sic nemo in sese tentat descendere, nemo: *Perſ. Sat. 4.*
Sed præcedenti spectatur mantica tergo.

Quales præter Persium, etiam Horatius perſtrin- *Ser. 1, Sa. 3.*
git,

Quum tua prouideas oculis mala lippus inunctis:

Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum,

Quàm aut aquila aut serpens Epidaurius?

Deniq; te ipsum.

Concute, num tibi quid victorum inſeuerit olim *Cæcus a-*
Natura, aut etiam consuetudo mala, namq; *mor sui de-*
Neglectis Vrenda Felix innascentur agris. *testandus.*

Quum autem hoc philautiæ vitium magnum hu-
manæ menti cæcitatem adferat, eamque nebulam
animo offundat, vt multi vitijs suis blandiantur:
Christus acerbè in illos inuehitur, qui in aliorum *Matth. 7.*
vitam ac mores potius, quàm in suos defigant o- *Luca 6.*
culos, & qui festucam, hoc est, minutissima, nul- *Proverbiū*
liusque momenti errata curiosius obseruant, ea. *explicatū*
que exagitant in immensum, quum trabem, hoc *de festuca*
est, crassissima vitia sua nec obseruent, nec excu- *ac trabe in*
tiant. *oculis.*

N n In

*Vsu rerū
spectandus.*

*Fœmina
cultus au-
da.
1. Pet. 3.*

*Gene. 16.
Profuso vsu
tanda.*

*Aes alienū
conflatum.*

V T autem in apparatu conuiuij spectanda frugalitas, ac victus temperantia : ita quoque in vestitu ac cultu corporis eadem habenda moderatio sic, vt nihil ad luxum vanamq; ostentationem, sed omnia ad naturæ necessitatem, vsumque vitæ ac commoditatem referantur, quibus si accedat decor & ornatus, non prorsus exquisitus, omnia tolerari posse video. Quum autem sexus fœmineus præ cæteris expoliri comique gestiat, ac decentius ornari, quò venustatem formæq; gratiam sibi conciliet, Petrus Apostolus matronas commonefacit, ne immodicos sumptus impendant mundo muliebri, ne crispis intortisque crinibus, non auro, gemmis, torquibus, armillis se oculis spectantium exponant, sed habitu modesto, cultuque sobrio ac minus operoso maritis suis gratificentur, illorumque fauorem ac beneuolentiam captent, vt veteres illæ Heroïnæ Rachel, Sara, Rebecca, Susanna fœtitabant. Multos autem noui & nostra & auorum memoria, qui sumptuoso vestitu eoque subinde ascitis exoticis quibusdam formis renouato, denique operoso ferculorum apparatu ad mendicitatem atq; inopiam redacti sunt, irrisi etiam ab illis, qui ipsis ad profundendum patrimonium fuerunt adiumento, & qui dolis, technis, fraude, fallacijs, captionibus ab ijs aliquot corraferant adeò, vt ne teruncium quidem impenderent subleuandis miseris, quos ad xenodochium redegerant, & extremam rerum penuriam. Cæterum quum tot passim conspiciantur prodigi ac decoctores, rerumq; suarum profusi, atque alieni appetentes : nulli mirum videri debet, tam multos passim obuios obæratos, atque ære alieno oppressos, non solùm ple-

beios

beios ac populares, sed procures etiam aulicos & heroes gestamine Regio insignitos, qui defraudatis nonnunquam pupillis ac viduis, à quibus pecunia corrosa est, nulli quidquam numerant, ne viui quidem, nedum mortui, quum plus, quàm animam habeant oppigneratam, ac creditoribus obnoxiam ita, vt mox ab extincto corpore omnia eorum bona præconis voci subijciantur, ac creditores de præferentia decertent.

Nemo sortem sibi designatam despiciat.

C A P. XXXV.

E A sorte ac conditione, quæ tibi in hac vitæ statione atque orbis huius theatro obtigit, contentus esto, eamque pro tempore moderatè feras ac toleranter, quamcunq; etiam personam sustineas, quo loco, quòque ordine ac statu consistas. Exigit tale quiddam à Corinthijs Paulus inducto in concionem ingenui ac serui, circumcisi ac præputiati, nupti innuptique exemplo, ac singulos hortatur, vt a quo animo sortem suam perferant, nec ob vllam vitæ conditionem à suscepta semel religione Christiana deficiant. Esse enim, vt apud Timotheum profert, vberem magnumque quæstum pietatem cum animo sua sorte contento. Sunt autem nonnulli, quos quum conditionis suæ pœniteat, ac status, in quo versantur, sit pertæsum, illum immutari exoptant, atque in alium magis idoneum transferri. quod si ex animi sententia, aut pro voluntate obtineri nequeat, aut non prorsus expediat, non est, quòd se macerent, aut mœrore contabescant, sed omnia placidè ferant ac sedatè, nec Deo rerum omnium moderatori repugnent, aut obloquantur, qui singulari sua prouidentia mundum hunc administrat, rebusque humanis optimè consulit.

*Sua cuique
sors placet.*

1. Cor. 7.

*Quisq; in
sua vocatione consistat.*

1 Tim. 6.

*Inconstans
est impro-
batur.*

*Dei re-
rum moder-
ator.*

N n 2 non

non solum, ut Cicero ait, vniuersis, sed singulis.
Psalms. 32. Quod etiam David multis locis inculcat, tum precipue, quum inquit, qui fingit sigillatim corda hominum, qui intelligit omnia opera eorum. Quocirca hoc persuasum esse cuique decet, Deum rerum omnium esse moderatorem, ac nihil non geri eius arbitrio, nutu, voluntate, denique obseruare, qualis quisque sit, quid agat, quid committat, qua mente, quo affectu ac pietate religionem colat, quid cuique expediat, aut sit salutare. Quamobrem si quando non omnia votis nostris respondent, atque optata nos frustrantur, quisque tamen in sua vocatione, quam illi assignauit Deus, subsistat, donec fauor & benignitas summi patris aliud de rebus illius statuatur. Ipse enim pro voluntatis suae imperio vices rerum humanarum mutat, atque ordinem inuertit. Ipse erigit à sordibus abiectos, illosque illustrat dignitate, honore, potentia. Ipse arrogantes atque elatos, fastuque turgidos deiecit, atque è felicitatis folio deturbat. Ipse mulieres steriles & effoetas, foecundas efficit, ac numerosa prole gestientes. Quocirca quisque placide suam sortem perferat melioris assequendae spe ac fiducia, totusque Deo innitatur, atque in illo conquiescat, cui potissimum rerum humanarum cura incumbit. Quo spectat illud Esaiae cap. 30. Hæc dicit Dominus Deus sanctus Israel, In silentio & spe erit fortitudo vestra, *suicht ende verwachet*. Quibus verbis turbulentis & inquietis animis diffidentiam excutit, atque hortatur, ut ipsi tacite ac secure expectent Dei opem ac subsidium. futurum enim, ut suo tempore consequantur, quod optant, modò ne diffidant illius promissis: tametsi autem aliquando serius auxiliatur, non frustratur tamen anhelantes auda sua spe atque expectatione. Quum autem Horatius rerum humanarum obseruator curiosus per-
 spexisset

spexisset homines in ratione atque instituto vitæ,
quod semel essent amplexi, tam incōstanter ac tur-
bidè iactari, nec vllam illorum animis inesse firmitatem & constantiam, sic vt suam quisque conditionem fastidiat, ac cum alterius immutare exoptet mercator, miles, agricola, iuris peritus. Sic enim sciscitatur,

Qui sit Mæcenas, Et nemo quam sibi sortem

Lib. 1. Ser.

Seu ratio dederit, seu sors obiecerit, illa

Sat. 1.

Contentus uiuat, laudet diuersa sequentes?

Quod postmodū eleganti prouerbio prosequitur, ab armentis desumpta Metaphora.

Optat ephippia bos piger, optat arare caballus.

Lib. 1. epist.

Quo notat, humanis ingenijs insitum, vt propriæ

14.

fortis pœniteat, eamque cum aliena mutatam cupiat, & inexperta expertis ducat potiora. Huius in-

constantia ac leuitatis, qua mēs fluctuat, rationem

Nostri, nos-

alio loco subiicit ex oblectatione ruris atque vrbis

met pœni-

exorta altercatione. Alter enim res urbanas popu-

ter.

lique frequentiam ac strepitum laudabat, alter so-

litudinem ac res rusticas, siluarumque amœnitates

duxit potiores. Sic enim inter se disceptant,

Rure ego uiuentem, tu dicis in Vrbe beatum.

Epist. 14.

Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors.

Stultus uterque locum immeritum causatur inique.

In culpa est animus, qui se non effugit unquam.

Rectè mea quidem sententia Poeta animum incu-

Animus in-

sat, atque omnem culpam in illius temeritatem

constantia

atque inconstantiam reijcit. Quum enim animus

causa.

humanus affectibus, non ratione ducatur, ac non

secus, quàm nauis æstu marinisque fluctibus, agi-

Simile ab

tetur: omni momento in diuersa rapitur, ac varias

æstu maris.

cogitationes concipit. quò fit, vt quodcunque vitæ

aut instituti genus amplectatur, non stabiliter in

eo perseueret, sed identidem aliud quoddam me-

ditetur, quod futurum sperat commodius: cum

N n 3 status

status aut conditionis mutatio affectus non excutiat, aut curas eximat, ut quas non rebus, sed animis hominum inesse constet. Siue enim solitudo in frequentiam cuique permutetur, aut paupertas in opulentiam rerumque omnium copiam transferatur, nihilo futurus est animus pacatior, quod turbidos animi motus rationi minus obsequentes non exuat. Simile autem quiddam huiusmodi hominibus euenit (ut Plutarchus & Basilus testantur) quod ijs, qui Oceano vastoque mari se committunt, ut in optatum aliquem portum prouehantur. illi enim non minus in magna, quam parua naui nausea, vertigine, vomitu affliguntur sic, ut nec in hac aut illa ijs remittatur vomendi desiderium. quoniam bilis & pituita in corpore redundantia utrobique illos comitatur. Sic in mutando vitæ instituto nemo cōsequitur animi tranquillitatem, nisi prorsus affectus excutiat, ac ratione omnes suas actiones moderetur. Vnde appositè Seneca, Primum argumentum compositæ mentis existimo, posse consistere, ac secum morari. quod

*Detranq.
anmi.*

*De esta so-
litaria.*

*Simile ab
ijs, qui in*

*mare tracta-
tur.*

Ad Luciliū circa gaudeo, inquit, Lucili, te non discurrere aut diuagari. Nusquam enim est, qui ubique est. Quamobrem nihil prodest mare trajcere, aut vrbes mutare, aut modò hanc, modò illam stationem confectari. Si vis ista, quibus vrgeris, effugere, non alibi sis oportet, sed alius, hoc est, mentem compone, affectus vitiosos excute, ratione, consilio, prudentia omnes actiones tuas ac studia moderare. Etenim, ut is ait,

*Ad Luciliū
epist. 1.*

Cælum non animū mutant, qui trans mare currunt.
Cæterum aduersus tumultuosos affectus, qui animum in varias diuersasque partes distrahunt, ita ut leui momēto à suscepto consilio resiliat, verbo Dei eiusque salutari doctrina depugnandum est. Hæc enim vagum ac palabundum animum, stabilem præstat,

*Quid mēte
Rabiat.*

præstat, suaque sorte ac conditione contentum. sic
ut eam nec deferat, nec fastidiat, aut alteri ambitio-
sè nimisque auidè inhiat.

*Improbiorum consuetudinem ac familiaritatem vi-
tandam.*

C A P. XXXVI.

IMPROBORVM commercia ut pestem fu- *Li. 3. de ira.*
gito. Sumuntur enim, ut testatur Seneca, à conuer-
satione mores, atque ut contagiones in corpus: ita
vitia verbis in animum transiunt, mentemq; con-
taminant. Sic ut non tam valetudini prodest aura *Probus quis*
salubrior, quam animis parum firmis in bonorum *que assues.*
contubernio versari. Documèto sunt immanes ac *cat.*
feroces belluæ, quæ consuetudine conuictuque ho-
minum mansuescunt ac cicurantur. Quemadmo-
dum & probitatis conditio, ut suos sectatores vir-
tute imbuat, integrisq; moribus exornet: ita quo-
que improbitati ac nequitia insitum, ut suos cultores deprauet, ac vitijs contamine. Quocirca Paulus *I. Cor. 15.*
Apostolus, ne quem abduci contingat à veritate, à
salutis spe, à fiducia consequendæ immortalitatis, à
morum integritate; studiosè cōmonefacit pietatis
cultores, ne eam opinionem mente concipiant, ut
sibi persuadeant, nihil superesse hominis à morte,
sed quidquid est huius opificij, prorsus ut muta pe-
cora interire. quod impij atque à Deo alieni sedu- *Improbi*
lò imprudentibus inculcant, ac pernicioso dogma- *Vitanda.*
te mentes dubias à salutari doctrina, à re certa ac
minimè ambigua auertunt. Quamobrem modis
omnibus adducit Christianos Apostolus ab illorū
conuersatione, qui parum cautos subdola doctri-
na in errorem pertrahunt. sic enim, Menandri Se-
nariolo exhortationem suam illustrat,

Corrumpunt bonos mores colloquia prava.

N n 4

Linguam

Linguam cohibendam non solum ab obscænis verbis, sed etiam otiosis.

C A P. XXXVII.

Matth 12. QVVM autē à Christo culpari audiamus ver-
*Otiosa Ver-*ba otiosa, hoc est, infrugifera, superuacanea, friuo-
*ba quæ.*la, futilia, quæq; nulla vel audientis vel proferētis
 utilitate proferuntur sic, vt de ijs in die iudicij ra-
*Ephe. 5.*tionem sit exacturus: quantò magis, vt Paulus ait,
 detestādi sermones spurci & scurriles, obscæna fe-
 stiuitas, facetiæ illiberales, vrbalitas indecora, quæ
 morū integritati impensè officiunt? deniq; scom-
*Sermo scur-*mata dētata, sermones mordaces, quæ cū acrem
*rilis & stan-*fui memoriam in animo relinquant, atque acu-
*das.*leum, vt auolantes vespæ, infigant, odiorum ac si-
 multatum fomenta ministrant sic, vt res aliquādo
 reciproca dicacitate ac figuratis obliquisq; diste-
 rijs vltro citroque retortis, in cruentum certamen
 deueniat, atque instigantibus nonnullis acerba o-
 dia irasq; implacabiles suscitet, quæ intimo ani-
 mo conceptæ, ac cordi tenacius impressæ, tum ma-
 ximè recrudescunt, cū oblitteratæ atque expun-
*Dentati*ctæ videbantur, penitusq; obliuioni datæ. Displi-
*morsus & i-*cent autem supra quàm dici queat, Paulo Aposto-
*zandi.*lo dissidia, ac maledicendi rixandique rabies, ac
*Cap 5.*studiosè commonefacit Galatas, vt ab ijs vitiosis ac
 deterrimis affectibus abstineant, nec patiantur in-
 ter se incrudescere morsus dentatos ac virulentos,
 nec vlla cōiicia aut obtrectandi libidinē, ne quum
 alter alterum arrodit, mordet, exagitat, alius alium
 belluarum ritu consumat ac dilaniet. Id ipsum agit
*1. Cor. 1.*apud Corinthios, quos amanter per nomen Dei
*Similitates*Iesu Christi ad mutuam concordiam inuitat, il-
*& standæ.*losq; hortatur, ne odijs ac simulatibus inter se
 dissideant, sed consentiant, sintque eadem mente,
*Ioan. 15.*eadem sententia. Sumit hoc exemplum Paulus à
 Christo,

Christo, qui tot modis suis dilectionem ac charitatem mutuam inculcat, quæ vna est vinculum perfectionis, ac vna multarum legum. Nihil enim opus legum calcaribus, ubi exprompta est benevolentia, atque erga proximum ardens sui que prodiga Charitas. Quoniam autem ex incōtinentia linguæ, funestæ Tragœdiæ ac graues tumultus exoriri solent, præsertim cum alter in alterum virus acerbioris suæ euomit: salubriter Colossenses Paulus instituit, & quæ moderatio verbis adhibenda, obiter indicat, Sermo vester cum omni gratia sit sale conditus, vt obseruetis, qua ratione oporteat cuique respondere, hoc est, sermo non sit in lætitiâ aut iocum effusior, ne in lasciuiam recidat: nec seuerus, asper, amarulentus, ne audientes offendat, abigat, alienet. Omnis oratio humanitatis gratiam resipiat, ac prudentiæ sale sit condita. Vnde etiam in Episcopis & ministris Ecclesiæ exigit mansuetudinem ac lenitatem, nec sustinet subditos obiurgari inclementius asperiusq; tractari. Quâ verò Paulus in omni actione vitæ, in dictis ac factis omnia ad decori atque honestatis amussim exigit ac metiatur, ipsa que linguæ intemperantia, præter obrectationem & maledicentiam, præter calumniam & conuicia, turpitudine ac verborum obscœnitate sinceram puramque mentes inficiat: hæc quoque vitia animis hominū eximere studet. Sic cum linguam Ephesiorum format, ac mentem componit, Nullus, inquit, sermo spurcus, aut vitiosa oratio ex ore vestro prodeat, sed quæ bona est ad ædificationem, quoties opus est, vt det gratiam audientibus, hoc est, vt instruat auditores, vt aliquem fructum atque vtilitatem illis conferat. Et quoniam vitia omnia inter se connexa sunt, atque aliud ex alio pullulat, quò nihil mali in animis hominum resideat, Omnis, inquit, amarulentia, tumor, ira,

N n 5 odium,

Beneuolen odium, vociferatio, maledicentia tollatur à vobis
tia alteri cum omni nequitia. Estote autem alij in alios be-
erga alterū nigni, misericordes, condonantes vobis inuicem,
fouenda. quemadmodum & Deus per Christum condona-
Cap. 12. uit vobis. Idipsum etiam prolixè Romanis incul-
cat, ac præcipit, vt dilectio non sit simulata, vt odio
prosequantur quod malum est, vt per fraternam
charitatem ad mutuo diligendos sint propensi, vt
honore alius alium præcedat, hoc est, in exhibendo
subsidio ac præstando officio alius alium vincat,
vt tempori se accommodent, vt spe se fulciant, vt
2. Corint. 8. benè loquantur de ijs, qui illos insectantur, nec ma-
Hebr. 12. le precentur, aut diris deuocant, vt eodem animo
alij in alios sint affecti, ne arroganter de se sentiāt,
ne malum pro malo rependant, vt cedant iræ, nec
seipfos vliscantur, vt inimicum officijs pietatis
obrutum ad redamandum inflamment. Hoc est
Deut. 32. enim vrere aduersarium, ac carbones ignis coacer-
Prouer. 25. uare in caput illius. Quocirca inter alia, quæ fusè
commemoratur, par esse censet, vt quisque omnia
humanitatis officia in omnes exerceat, aut singu-
Lib. 1. offic. lis sit expositus. Multum enim, Cicerone teste,
conciat hominem homini affabilitas comitasque
sermonis, atque obsequium, beneque merendi stu-
Humanita dium amicitiam parit stabilem ac diuturnam. que
tis officijs cum inter Ethnicos mutuum amorem foueat, il-
inter se cer lam decet esse ardentiorē in ijs, qui Christi fœde-
rent Chri- re sunt deuincti.
stiani,

*In verbis omniq, actione vitæ detestabilis fucus ac
simulatio.*

C A P. XXXVIII.

VERA semper proferre cōdiscas. Nam men-
titi, perplexè, intricatè, confusè, titubanter, simula-
tè loqui, ac tergiuersari, seruire est, ac libero homi-
ne in.

ne indignum. Quocirca grauitè & feuerè Paulus *Philip 4.*
 Apostolus, Quæcunque sunt vera, quæcunque de- *Pauli salu-*
 cora & honesta, quæcunque iusta, atque æquitati *bris exhor-*
 consentanea, quæcunque pura ac sincera, quæcun- *tatio.*
 que ad alendam concordiam accommoda, quæ-
 cunque boni nominis, hoc est, laudabilem famam
 atque existimationem conciliant, siqua virtus, &
 siqua laus, hoc est, siquid virtuti coniunctum sit
 & laudabile: hæc cogitate, hoc est, hæc vobis cordi
 sint, hæc animis vestris continenter imprimite,
 hæc oculis assiduè obuersentur, hæc menti penitus
 infixæ sint, eaque pro virili contendite assequi, ac
 vita moribusque exprimere: & Deus pacis erit vo- *Rom 8.*
 biscum. Siquidem, vt idem ait, ijs qui diligunt De-
 um, omnia adiumento sunt in bonum, hoc est, fe-
 licem successum consequuntur.

*Philautia, hoc est, cæcus amor sui excutiendus, atq;
 inanis doctrinæ persuasio.*

C A P. XXXIX.

QVVM non minimū officiat studijs, eorum- *Doctrinæ*
 que progressum retardet, ac remoretur maturius *persuasio*
 concepta eruditionis opinio: cū primis cauendum, *abolenda*
 ne vel in literarum studijs, vel quauis arte, quam *ex animo.*
 tibi perdiscendā proponis, eam persuasionem men-
 te concipias, vt illa te assequutum existimes, à qui-
 bus es remotior, aut quæ tibi sunt incognita pa-
 rumque explorata. Sunt enim plerique philauti,
 hoc est, sui amantes, qui sibi de eruditione plaudūt
 ac blandiuntur, nec quidquam ad consummatam,
 vel doctrinam, vel pietatem deesse opinantur, atq;
 ad metam deuenisse se, quum vix medium iter sint
 emensi: quò efficitur, vt multa præclara inge-
 nia rebus maximis destinata, nunquam ad sum-
 ma deueniant. Quod cū Fabio esset perspectum, *Lib. 1. c. 2.*
 hoc

*Ludimagistri m-
periti.*

*Concionatores indo-
cti.*

*Medicim-
periti.
Opinio sci-
entia tol-
lenda.*

hoc in primis à professoribus exigit, vt aut sine eruditi, aut se non esse agnoscant. Nihil enim peius ijs, qui paulum aliquid vltro primas literas progressi, falsam scientiæ persuasionem induunt. nam & præcipiendi peritis cedere non dignantur, & iure quodam potestatis, quo hoc genus hominum intumescit, magno supercilio imperitiam suam alijs inculcant. Non desunt etiam nostra ætate, qui impudenter ad concionandi munus affiliunt, cum in hac palæstra sint inexercitati, nec vllis instructi dicendi viribus, nulla rerum cognitione imbuti, nulla sacrarum literarum peritia instructi. Quò fit, vt auditores auidi nullo salutaris doctrinæ pabulo reficiantur, nulla concipiant verbi Dei solatia, nulla animæ fomenta, sed tantum meras nugas, atque aniles superstitiones imbibant. In eundem ordinem illos refero, qui nec ratione, nec experientia fulti, medendi prouinciam sibi adsciscunt, artemque medicam magno mortaliū detrimento, aut valetudinis iactura exercent.

Quum itaque tantum damni adferat focundis ingenijs inanis, sui que ostentatrix doctrinæ persuasio: modis omnibus enitendum studiosis, qui solidam eruditionē affectant, vt adscitis omnibus præfidijs ac studiorum adminiculis ad summa properent, sublata reiectaque omni adeptæ eruditionis opinione, adeò, vt si aliquò vsq; sint progressi, non temerè ab incepto desistant, aut pedem referāt, sed tantisper progrediātur, dum metam attigerint, decursoq; spatio palmam consequantur, aut illi proximè assistant Nunquam stulta illa & præclaris ingenijs damnosa opinio mente concipiatur, aut animo insideat, vt cum adhuc in limine primoque aditu ac vestibulo eruditionis consistas, iam perfectum te discendi munere existimes, eaque affectutum, à quibus longo interuallo absis, ac sis remotior.

motior. Ea enim persuasio hoc in animis hominum efficit, ut longè citra metam desideant, omniaque remissius agant, nec progrediantur, ut sordides & ignavi, qui cum in stadio decurrant, non alacriter nec expeditè ad palmam properant, sed subinde respectantes restitant, palmamque sibi intercipi patiuntur, magno suo pudore & dedecore. Hac autem in re Pauli exemplum imitari par est, *Philip. 3. Pauli locus elucidatus.* qui in functione Apostolica atque illustranda propagandaque doctrina Evangelica, in qua omnium salus consistit, ingenuè quidem fatetur, se non assequutum, quod consecraretur, verum nulla interposita mora aut cunctatione, viriliter cursum suum perficere, totoque conatu ac molimine iuxta præfixum scopum eniti ad supernæ vocationis palmam, hoc est, beatitudinem, quæ à Deo per Christum cuique proposita est, sic ut ipse quæcunque à tergo transmissa essent, quibusque perfunctus videbatur, obliuisceretur, nec ea prorsus in mentem reuocaret: ad ea verò alacriter totoque impetu se conferret, quæ à fronte essent, atque adhuc peragenda restarent, posthabitis reiectisque omnibus, quæ illum ad metam præfixam ac præmium immortalitatis properantem possent remorari. Huc spectat illa Christi concio, Nemo qui admota manu aratro post tergum respexerit, aptus est regno Dei. Qua similitudine desumpta ab arandi colendi que agri industria, commonefacit suos; ut in salutis negotio, quod quisque est aggressus, ac semel arripuit, persistat ac progrediatur, donec summum sit assequutus, nec deflectat animum ad res fluxas ac caducas, aut ab incepto resiliat, aut aliorum rapiatur: sed rem benè inchoatam perficiat. Damno-
sa est enim in re salutari ac seria tarditas ac procrastinatio, atque in suscepto negotio lentus progressus ac minus alacris. Paulus quoque huiusmodi *1. Cor. 9.*
itinere

*Simile à
pugilibus.
Virg. 5. Aeneid.
Lt. 1. ep. 2.*

itineri accincto non vult cursum impediri, vllamque moram injici, exemplo desumpto ab ijs, qui in populari certamine præmium affectant, quorum nemo non paratus sit omnia, aut facere aut pati, vitamque suam pro laude pacisci, quò palmam plausumque populi assequatur. Horatius poeta quidem ethnicus, sed optimus morum institutor, cum obseruaret, quantum damni adferret rebus gerendis tarditas & cunctatio, à re infami desumit exemplum exhortandi ad res salutarès ac fructuosas,

*Exemplum
à grassatore
nocturno*

*Vt ingulgent homines, surgunt de nocte latrones:
Vt te ipsum serues, non expergisceris? atque
Si nolis sanus, cures hydropicus. & quur
Quæ ladunt oculos, festinas demere; si quod
Est animum, differs curandi tempus in annum?
Dimidium facit, qui cæpit, habet.*

*Lib. 2. de
Rem. amo-
ris.*

*Eandem sententiam sic exprimit Ouidius,
Vt corpus redimas, ferrum patieris & ignes,
Arida nec sitiens ora lenabis aqua.
Vt valeas animo, quidquam tolerare negabis?
At pretium pars hac corpore maius habet.*

*Matth. 24.
Lucæ 12.*

Christus quoque in eodem argumento versatur, nostramque industriam acuit, atque ad excubias quemque exstimulat, à villicis iniquis parumque fidis, à furibus ac nocturnis persossoribus producta parabola. Vt enim illi suis commodis intenti sunt, ac quamuis occasionem captant, vt aliquid corradant, aliquid suffurentur, atque aliena depeculentur: ita par est, vt quisque salutis suæ inuigilet, nec elabi sinat commoditatem, qua tempestiuè ac suo tempore ea sibi comparare possit, quæ salutaria sunt, menti; atque animo profutura.

Familia

*Familiarium atq; amicorum habendum delectum
ac discrimen.*

C A P. XL.

NE quosuis temerè nulloque delectu & discrimine in familiaritatem adsciscas, sed eos, quorum *habendus* explorata est virtus, ac spectata vitæ probitas. Id *delectus*. monet Prouerbiū, Ne cuius dexteram inieceris, Quod Belgicè sic effertur, *Siet & Sie ghy byder hādē Prouerbiū neempt*, desumpta similitudine à choreis ac tripudijs. Nam iuuenes in adeunda saltatione non cui *sumptum*. uis manus porrigunt, sed iudicium delectumq; pulchris adhibent, vel plebeijs, vel patricijs: quod etiam in vitæ societate, ac contrahenda amicitia cum primis obseruandum. Sunt enim nonnulli rerum humanarum imperiti, qui quum sinceros amicos à fucatis discernere nequeant, quosuis indiscriminim in familiaritatem intimam admittunt etiam inexploratos, quos postmodum sycophantas experiuntur atque impostores. Quocirca ut omnibus *Non cuius* fidum te præbere decet: ita nemini temerè fidere, *fidendum*. nisi, ut habet prouerbiū, cum quo modium salis consumpseris, hoc est, diutinam vitæ consuetudinem habueris, ac cuius mores atque ingenium cognitum exploratumque habeas. Quò spectat illud *Eccle. 8.* Sapientis Hebræi: Extraneo ne arcana commiseris. nescis enim quid pariat, hoc est, quid monstrum alat. Non cuius homini mentem tuam patefacias, ne fortè falsam gratiam tibi referat, & postmodum conuicietur tibi. Hominum autem leuitas & *Amicitia* inconstantia efficit, quò minus amicitiae scelerata sint perpetua, multiq; hac de causa sibi per *lis esse de-*suadent, ita habendos amicos, quasi aliquando *bet*, inimici sint futuri. In hostes quoque atq; inimicos ita exercendas simultates atque odia, quasi diluta suo tempore inimicitia, in gratiam fidamque vitæ

Lib. 12.

vitæ societatem sint recipiendi. Sic Martialis deterret à nimis arcta vitæ consuetudine,

Si vitare velis acerbam quadam,

Et tristes animi canere morsus:

Nulli te facias nimis sodalem.

Gaudebis minus, & minus dolebis.

*Inimicitia
mortalis
esto.*

Non est tamen à ratione aut humana natura aliena illorum sententia, qui censent similitudines atque inimicitias debere esse mortales; Amicitias verò, quæ fida quadam animorum societate, ac voluntatum consensu constant, sempiternas. Neque enim effugiunt leuitatis atque inconstantiae crimen, qui temerè amicitiae vincula dissolui patiuntur. Quocirca Cicero censet amicitias, quæ minus probentur, sensim diffuendas, non violentius præcidendas.

Offic. 2.

temerè amicitiae vincula dissolui patiuntur. Quocirca Cicero censet amicitias, quæ minus probentur, sensim diffuendas, non violentius præcidendas.

Ne temerè te cuiquam sponsores offeras.

C A P. XLI.

*Sponsioni
damnum
iubeat.*

NE præcipitanter & inconsideratè te cuius sponsores offeras. Sponsioni enim noxa præsto est. Nam qui pro altero fidem suam interponit, periculo se obijcit. Altero enim fallente, plectitur vades, illique exoluendum, quod pro alio spondit.

*Prover. 6.
Solomon à
spondendo
deterret.*

Quocirca Solomon rerum humanarum peritissimus filium à sponsionis facilitate deterret, Fili mi, si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam, illaqueatus es atque irretitus verbis labiorum tuorum, captusque sermonibus proprijs. quamobrem properè, inquit, effugito, ut liberari possis à manu proximi tui. Ceterum non nimis rigidè istud obseruari debet, cum nonnunquam in urgentissimis causis, amicis obsequi conueniat, atque ijs, quibus naturæ legibus sumus obstricti, gratificari, nostramque fidem ac facultates, nonnunquam etiam vitam pro ijs exponere;

here, fictamen, vt nemo illorum causa à recto di-
mouetur, nec quid agat, quod honestati sit cōtra-
rium, quēadmodum monet prouerbium, Obtem- *Amico qua*
perandum amico, sed vsque ad aras, hoc est, non *tenus obse-*
transfilias religionis iura, neque enim fas est, ami- *quendum.*
co obsequi cōscientiæ damno, aut pietatis iactura.

Assentatores, quos vulgò Pluymfryckers vo-
cant, vitandi.

C A P. XLII.

QVVM Assentatio atque adulandi peritia, *Assentator*
seu potius vafricies artificioso quodam verborum *pernicio-*
aucupio homini minimè fucato facile imponat: *sus.*
commonitum te volo, ne assentatori aures patefa-
cias, ac eius blandimentis ac lenocinijs deleniri te
patiaris. His autem notis sincerum fidumque ami- *Adulatoris*
cum ab improbo & fucato adulatore discernas. Il- *& amici*
le enim liberè ac grauitè, cui consultum cupit, of- *discrimen.*
ficij sui commonefacit, quod Solomon in præci- *Prouer. 27.*
pua amicitiae parte collocat: Iste scitè assentatur
ac palpat, singula approbat, applaudit audientis *Esata 30.*
erroribus, omniaque donat illius auribus, ac non
modò ad voluntatem, sed etiam ad nutum ac vul-
tum verborum blandimenta accommodat. Expri-
mit huius conditionis homines graphicè apud Te- *Eunuch.*
rentium Gnatho, qui parasiticam disciplinam in- *act. 2. sce. 2.*
stituit, & qua ratione animos hominum sibi de-
uincire soleat, his versibus indicat,
Est genus hominum, qui esse primos se omnium re. Parasiti
rum volunt, conditio.
Nec sunt. hos confector, hisce ego non paro me ut ri-
deant:
Sed his vltro arrideo, & eorum ingenia admiror si-
mul,
Quidquid dicunt, laudo, id rursum si negant, laudo
id quoque.

O e

Negat,

*Negat, nego, ait, aio: postremo imperant egomet
mshi*

*Omnia assentari. Is quaestus nunc est multò vber-
rimus.*

*Parasitorū
infida ami-
citia.*

*Ars Vete-
ratoria.*

*Insidiosa
civilitas.*

Quocirca quum omnibus detestabilis sit & odiosa
adulatrix blandiloquentia, quālibet tenuis sit atq;
angusta res familiaris: nunquam te vlli parasitum
Gnathonemque præbeas, aut assentari in animum
induxeris. Parit quidem aurium titillatio fauorem
nonnullorum, sed evanidum minimeque diutur-
num. Emergit aliquādo ex eo quaestus vberimus,
verum infamis ac probro coniunctus, postremò v-
bi fucus detegitur, artifici damnosus; sic vt nemo
ingenuus ac liberaliter educatus, hanc notam sibi
imprimi sustineat. Assentatoribus affines sunt ve-
teratores quidam & versipelles, qui vulpina calli-
ditate atque astutia ad circumueniendos fallen-
dosque simplices miris strophis ac technis sunt in-
structi, atque hominum facultatibus & vxoribus,
vt Hyænæ & Crocodili, inhiant, in speciem prima-
que fronte blandi, sed qui postmodum damna in-
ferant, ac perniciem moliantur. Sunt huius farinae
subdoli quidem & versuti, sed mirè officiosi, atque
ad omne obsequium parati, qui eo consilio, eaque
mente atq; intentione se in familiaritatem ac vitæ
consuetudinē insinuāt, quò aliquid ab ijs corradāt
ac compilent. Nam captata vndique opportunita-
te ad conuasandum aliquid oculos manusque ha-
bent intentas. Quocirca non tenere cuius fiden-
dum, nisi edito fidei ac probitatis specimine.

*Præcepta quædam ad benè beateq; viuendum ac-
commoda.*

C A P. XLIII.

*Quibus re- Q V V M multa tradantur à viris disertis ad be-
bus constet nè beateque viuendum documenta, tum Martialis
quædam*

quædam complexus est ab honestate non prorsus *Vita felicio-*
 aliena, quibus velut indice demonstrat, qua ratio-
 ne vita comoda transigi possit, ac non modò cor-
 poris valetudini, sed mentis etiam tranquillitati
 consuli. Sic autem ista prosequitur:

*Vitam qua faciunt beatiorum,
 Lucundissime Martialis, hæc sunt.
 Res non parva labore, sed relicta,
 Non ingratus aer, focus perennis,
 Læ nonnunquam, toga rara, mens quieta,
 Vires ingenuæ, salubre corpus,
 Prudens simplicitas, pares amici,
 Conuictus facilis, sine arte mensa,
 Nox non ebria, sed soluta curis,
 Non tristis thorax, attamen pudicus,
 Quod sis esse velis, nihilq; malis.
 Summi. m. nec metuas diem, nec optes.*

Lib. 10.

Has vitæ commoditates si nō prorsus ex voto, aut
 animi sententia obtinere queas: non est, quod te
 maceres, aut mœrore conficias, sed ad Dei volun-
 tatem, eiusq; prouidentiam, quæ vna est rerum hu-
 manarum moderatrix, omnia referas, quod etiam
 fecit Dauid in ijs, quæ illi obuenire solebant,
 prospera vel aduersa, quorum nihil non eius pote-
 stati subijcit, nullo casus aut fortunæ respectu: sic
 quum omnem vitæ suæ decursum illi attribuit, In
 manibus tuis, inquit, tempora mea, hoc est, pro tuo
 arbitratu nostra omnia decurrunt.

*Dei prouidentia re-
 rum mode-
 ratrix.*

Psalm. 30.

*In Py fortu-
 nam non
 agnoscunt.*

*De exercitatione, qua defatigata vires instauran-
 tur, cum animi tum corporis.*

C A P. XLIIII.

Q V V M natura humana subsistere nequeat,
 nisi subinde respiret, atque aliquo laxamento refi-
 ciatur, nonnulla illi laboris relaxatio indulgenda,
 O o 2 ne cos-

*Respiratio
à labore &
otilis.*

*Agricultu-
ra oblecta-
tio.*

Li. I. Offic.

*Agricola
nunquam
otiosus.*

*Horat. in
Od.*

*Virg. I. Ge-
org.*

ne corporis animique vigor flaccescat, atque im-
modica occupatione obruatur. Vt autem somnus
placidus ac tempestivus membra lassâ, ac labore
confecta instaurat ac reficit: ita quoque animum
studijs, aut lucubrandi molestia defessum, spiri-
tusque exhaustos ac sopitos erigit, reparatque in-
tensionis remissio. Veteres, siquando à Reip. fun-
ctionibus ac forensi negotio conquiescere licuit,
rerum rusticarum amœnitate se oblectabant, atque
ex agriculturæ studio non minus commodi, quàm
voluptatis conceperunt. Nam præter silvas & viri-
daria aspectu gratissima, præter loca consita septa-
que arboribus, atque ornata virgultis, præter vil-
larum ac prædiorum commoditates, amœnosque
secessus, ex feraci ac benè culto fundo, ex speciosa
messe, prouentuque annuo quæstum cōsecuti sunt,
cùm iustissimum tum vberimum. Vtilitas enim
honestati ac iustitiæ coniuncta, à nullo improbari
potest. Omnium siquidem rerum, vt testatur Ci-
cero, ex quibus aliquid exquiritur, nihil agricultu-
ra melius, nihil vberius, nihil homine libero di-
gnius. Sic vt Hesiodus senserit, nihil esse tam rega-
le & magnificum, quàm agrum colere, ac rustican-
di studio occupari.

Quocirca veteres Romani urbē perosi, tanquam
ex vinculis extracti, rus se contulerunt. Hic enim
multa se offerunt, quibus statis vicibus possis oble-
ctari. Nunc enim putandis truncandisque arbori-
bus se tempus offert & occasio: nunc inferendis in
alienam arborem surculis ver blandū inuitat: nūc
tempestiuum vineas colere, atque adulta vitis pro-
pagine altas maritare populos,
*Nunc captare feras laqueo; nunc fallere visco,
Atque etiam magnos canibus circumdare saltus,
Insidias auibz moliri, incendere vepres.*

Est autem aucupium & venatio iuuenili atque
adulto

adulto corpori salubris, aptaque exercitatio, nec *Exercitatio*
 prorsus improbanda, modò nequis nimium illi rei *tionū mul-*
 sit deditus, omnemq; operam impendat insectan- *ta genera.*
 dis laniandisque feris, neglectis rebus serijs, ac do-
 mestica administratione. Oblectare verò se tabulis
 Geographicis, atque intra Musei limites peragrarè,
 longè lateque exporrectos mundi ambitus, ac re-
 motius distitas regiones oculis ac circino dimetiri
 potius, quàm magna rei familiaris iactura corpore
 foris peregrinari, animum mirificè reficit. Inter *Pictura o-*
 Chartas Cosmographicas refero artificiosè elabo- *culos pascit*
 ratas expressasque picturas vel coloribus adorna- *et reficit.*
 tas, vel *μονοχρωμάτων*, hoc est, nudas, nulloque pig-
 mento aut fuco delineatas, quæ non inani specta-
 culo oculos afficiunt, præsertim si absit superstitio,
 ac nonnulla ad virtutem & pietatem documenta
 exhibeant, ut sunt ea, quæ sacras historias comple-
 ctuntur. Vnde non inicitè veteribus Pictura muta
 poësis dicta: Poësis verò loquens ac viuida mini-
 meque muta pictura. Hæc est autem ac cum *Musica mē*
 primis iucunda Musicæ oblectatio, qua animus, *tem oble-*
 ubi languescit, maximè erigitur ac reuiuiscit. Hæc *stat.*
 vocum concentu atque instrumentis modulatè re-
 sonantibus non solum aures sonorum suauitate per-
 mulcet, sed sonitu per arterias vndique diffuso,
 spiritus cum vitales tum animales excitat, discus-
 sasque animi caligine ac nebulis, mentem agilem
 reddit atque erectam. Quo effectum est, ut Pytha- *Fab. lib. 1.*
 goras animum cithara excitare soleat, ubi euigi- *cap. 7.*
 lasset, quò esset ad functiones obeundas, ac diutur-
 na munia expeditior: & quum somnum peteret,
 rursus testudine lenire mentem, quò affectus red-
 deret sedatiores. Sic Epaminondas princeps Græ- *Cic. 1. Tuscul.*
 ciæ concinnè fidibus cecinisse legitur, totaq; Græ-
 cia, Cicerone teste, summam eruditionem sitam
 in vocum neruorumque cantibus censebat, & qui

Veteres eius artis esset imperitus, habitus sit indoctior. Sic
musices stu priscis sæculis inter regales mensas Heroum Diuo-
dyosi. rumque gesta ad lyram decantari solent. Ita apud
Lib. I. Ae. Virgilium,
resid.

Cithara crinitus Iopas

*Personat aurata, docuit quæ maximus Athlas,
 Hic canit errantem Lunam. Solusq; labores:
 Unde hominū genus & pecudes, Unde imber & ignis,
 Arcturum, pluuiasq; Hyades, geminosq; Triones.
 Quid tantum Oceano properent se tingere Soles
 Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.*

Hebraei ob- Non defuisse Hebrææ genti huius oblectamenti v-
lectamen. sum, magnisque viris illam excultam atque in pre-
ta musica tio habitam, præter alia, Dauidis historia cōmon-
non respue- strant. Nam vates ille sacros hymnos ad lyrā decan-
runt. tare solitus est, animumque Saulis furibundum ac
3. Reg. 16. maligno Genio, atraque bile exagitatum, modula-
Dauid in tere resonante cithara permulcere, ac Regem ad sa-
strumentis niorem mentem reducere. Helisæus quoque vates
musica importuna regum interpellatione exasperatus, ac-
Deum ho- cita psalteria, harmonia, concentuque Musico ani-
norat. mum composuit, ac depulsa omni perturbatione,
4. Reg. 3. sopitisque affectibus afflatu diuino perfusus, vati-
Helisæus cinari incipit, ac tribus regibus euentura prædica-
Musica af- re. In conuiujs quoque Musicos adhiberi solitos,
ficitur. sacra Biblia passim testantur. Sic Sapiēs desumpta
Eccle. 32. similitudine à gemmis auro decoratis: Sicut Car-
Similia ex bunculus, inquit, aurum exornat: sic cōcentus Mu-
musicis so- sicorum in conuiuio cum moderata vini portio-
nis & gem- ne. Et quemadmodum, ut idem ait, Smaragdus,
mis. cuius pellucidus est & insatiabilis viror, vulgò A-
 marant, aurum commendat: sic modulatio Can-
 torum in iucundo conuiuio. Verum ne quis plus
 satis huiusmodi illectamenti insistat, atque occu-
 petur: quid huic oblectationi præferri debeat, obi-
 ter ita indicat, Vinum & Musica mentem ac cor
 exhila-

exhilarant, sed utroque magis studium sapientiæ.
 Improbatur quidem Esaias vinolentos, & qui comes *Esaias vi.*
 sationibus continenter addicti, Musicis instrumen- *noletos in.*
 tis suauiter se oblectant, sed ea ratione, quod nulla *crepat.*
 ijs habeatur opificis ratio, nec quidquam eorum,
 quibus affluenter & cumulatè fruuntur, ad Deum
 referant, à cuius munificentia omnia profluunt.
 Sic enim illis minuitur, Væ qui confurgitis ma- *Cap. 5.*
 ne ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque
 ad vespèram, ut vino æstuetis. Cithara, lyra, tym-
 panum, & tibia in conuiujs vestris: & opus Domi-
 ni non respicitis, nec opera manuum eius conside-
 ratis, hoc est, non habetis oculos mentemque in
 illum erectam, à cuius munificentia ac liberalitate
 hæc proficiuntur. In eodem argumento versa-
 tur Amos Propheta, qui huiusmodi minis lasci- *Cap. 6.*
 uos ac profusè viuentes vellicat, Væ qui opulenti *Amos vi.*
 estis in Sion, ingredientiè pompaticè, qui decum- *nosos velle.*
 bitis in lectis eburneis, ac lasciuitis in stratis vestris, *cat.*
 qui canitis ad sonitum psalterij, bibentes vinum in
 phialis, atque vnguento optimo delibuti, nec quis-
 quam vestrum inopum calamitate afficitur, aut
 condolefcit afflictorum miseræ, nulla habetur te-
 nuiorum ratio aut respectus, nulla exhibetur Deo
 tantorum beneficiorum gratitudo. Quocirca ob-
 lectamenta Musica atque inter hæc moderatus vi-
 ni ac ferculorum vsus, quo spiritus sopiti ac lan-
 guidi eriguntur ac reuiuiscunt, quo fumi melan-
 cholici dissipantur, nihil habent vitij, nec ab vllò
 tetrico culpari merentur, nisi illorum abusu at-
 que assiduitate profunda obrepat diuinarum re-
 rum ac salutis obliuio. Inter exercitationes mi- *Exercita-*
 tiores, minusque molestas aut laboriosas, vectio- *tio minus*
 nes referuntur, quæ vel equo, vel vehiculo, aut et- *laboriosa.*
 iam nauigio perficiuntur, necnon ambulationes
 subdiales, quas hortenses arce ministrant, ac longius
 Oo 4 expor-

Hortorum amenitas reficit animum. exporrectæ peragulatæ iugatæque vineæ, sic vt sub fornice viridi ac pampinis virentibus concamerata testudine non minus salubris sit, quàm amœna deambulatio. Et si qua fortè inter deambulandum obrepat lassitudo ac fatigatio, non desunt in excultis hortis topiaria, atque vmbracula, sub quibus capere opacum frigus, æstusque discutere liceat.

Æstate o. pacis frigus captandum. Vbi verò apricari visum sit, atque acri libero apertoque se exponere, in patenti campo aut eminenti editoque loco id perfici poterit. Vt autem studiosis virisque politicis inter moderatas ac salubres exercitationes apta est, clara ac vocalis lectio, vsusque declamandi: ita validis ac robustis luctatio, balistarum ac parvæ pilæ vsus, Galeno libello edito, approbatus, certamen gladiatorum & equestre, quibus calor nativus augefcit, ac corpus robur concipit, sanguine per membra vndique diffuso. quò fit, vt exercitatis color efflorescat, ac cutis suavi vndique rubore perfundatur. Cæterum hoc meminerint, qui in huiusmodi palæstris se exercent, vt omnia moderatè perficiantur, ne agitationes violentæ ac tortuosæ membrorum luxationes inferant, hoc est, nequa corporis pars à sua sede diffiliat, aut operosius agitato flexoque in gyrum corpore, à loco dimoveatur. Atqui vt non statim à sumpto cibo mens studijs est defatiganda, quò ventriculus commodius concoctioni insistat, ne diffundi ac dissipari calorem nativum contingat: ita nec liberalius pransis, ciboque differtis nimij labores subeundi. efficiunt enim concoctioni motus violenti & incompofiti, omnesque agitationes corporis immoderatæ crudos ac semicoctos cibos in venas rapiunt, qui oborta oppilatione ac putredine, morbis seminaria ministrant. Vetustus ludus Astragalifmus, seu talorum iactus, qui ossiculis ouillis leuore perpolitus perficitur, Belgæ *Pickelen* vocant, quibus

Violentus motus concoctionis officit.

Astragalifmus quid.

nostrates

prostrates puellæ nondum nobiles, aut maturæ vi-
ro ludent, eosq; nouæ nuptæ statim ab inito con-
iugio despiciunt. Adolescentuli autem Tali quo-
dam genere inter se decertant, quod bouum pedi-
bus eximitur, Coten Belgæ appellant, eoque se ex-
ercent certo anni tempore, vt etiam nucibus &
crepitaculis. quæ exercitamentâ puerilia paulò pro-
uectioribus vilescunt, atque habentur despiciata, sic
vt iam ex ephebis egressi indecorû ducant, parum
que generosum, huiusmodi nugis occupari. Nam
puerili more, vt Horatius ait,

Aedificare casas, plosello adiungere mures

Ludere par impar, equitare in arundine longa

Siquem delectat barbatum, amentia versat.

Cæterum diuersi sunt tali ab aleis, quæ Belgis Ter-
lingh vocantur. nam illi quatuor lateribus cōstant,
aleæ sex, quarum abusus tam frequens est in tota
Europa, vt plerique crebro harû vsu patrimonium
profundât, exhaustisque facultatibus, ad inopiam
redigantur. quum talorum vsus apud nos ad puel-
las deuolutus, nullam rei familiari iacturam infe-
rat. nam illis vel tædium temporis discutiunt, aut
si quando ferari liceat, pro re non magni momen-
ti decertant, nempe castaneis, auellanis, aciculis,
fibulis, alijsque nonnullis apophoretis. Trochi au-
tem agitatione ac celerrimo illo turbinis in gyrum
atque orbem decursu, aded, vt motus conspectum
fugiat, fallatq; oculos, adolescentes se alacriter ex-
ercent, idque hibernis mensibus, quò incalescant.

Quod genus exercitationis veteribus etiam in vsu
fuisse testatur Persius, illoque se ac plerisque alijs
impensè delectatum,

Iure etenim id summum, quid dexter senio ferret,

Scire erat in votis: damnosa canicula quantum

Raderet: angustæ collo non fallier orca,

Neu quis callidior buxum torquere flagello.

O o 5

Huius

Talorum

iactus.

Puerilis

exercitatio

multiplex.

Lib. Ser. 2.

Saty. 3.

Alea à Ta-

lis diuersa.

Trochorū

agitatio.

Saty. 3.

Orca fictile

genus, &

nostrū, in

quo nidulā

tur sturni,

spreeu Bel-

gicæ.

Huius puerilis instrumenti Virgilius quoque meminit, ac Lauiniæ mentem ex Turni amore furijæ agitatam, elegantissimis versibus turbini cōponit, eamque non aliter rotari, quàm trochum flagellis scuticisque hinc inde subactum, Belgæ *Top* vocant. Sic autem rem prosequitur:

Virg. lib. 7. Tum Verò infelix ingentibus excita monstribus
Æneid. Immensam sine more furis tymphata per Urbem:

Elegans Ceu quondam torto volitans sub Verbere turbo,
Virg. de. Quem pueri magnæ in gyro, & vacua atria circum

scriptio. Intenti ludo exercent: ille actus habena
Curuatis fertur spatijs. Stupet inscia turba,
Impubisq; manus mirata volubile buxum.
Dant animos plaga: non cursu segnior illo
Per medias Urbes agitur, populosq; feroces.

Huiusmodi ludis ferè ætas puerilis occupari solet. Adultior verò, & quæ iam pubescere incipit, decetiores experit. In omni exercitatione, ex qua corpus atque animus aliquid commodi concipit, semper decori atque honestatis habenda ratio.

Iugurthæ Sic Sallustio laudata Iugurthæ indoles, cum nō
indoles. dum ambitione ac regnandi cupiditate esset deprauata. Is enim ubi primum adoleuit, pollens viribus
Inuentutis & decora facie, sed multò maximè ingenio vali-
exercitia. dus, non se luxui aut inertiae corrumpendū dedit:
§ 10. verū, uti mos illius est gentis, equitare, iaculari, cursu cum æqualibus certare, & quum omnes gloria anteiret, omnibus tamē charus esse, plurimum facere, minimum de se ipse loqui.

Infames Alearum, chartarumq; ludos, & siqua sint alia
ludi. otiosorum hominum oblectamenta, ut rem maximè damnosam atq; infamem fugito. In huiusmodi enim ludis non artis peritia viget, sed fraus, fallacia, dolus, astutia. non habet locum ratio, consilium, sapientia, sed casus, fortuna, temeritas. Complectitur autem alea omnem ludum fortunæ mutabilitati

tabilitati subiectum, tesseras, pyrgum, fritillum, latrunculum, omnemque iactum talarium adeò, ut in minutissimis etiam rebus ac puerili negotio improbetur, si vel crebrò fiat, vel fallaciter, vel contentiosè. Sic scitè Martialis,

Alea parua, nudes, & non damnosa videtur:

Lib. 14.

Sæpe tamen pueris abstulit illa nates.

Quamobrem cum omnia ferè in huiusmodi certamine cupidè, improbè, dolosè peragi soleant, ea *Quæstus* moderatio adhibenda, ut oblectationem potius, *non dolo-* quàm quæstum sectemur. Nam incautos parumque *ius est.* oculatos à subdolis emungi argento contingit. Et quanquam nonnulla lucri spes in talibus exercitijs animum hominis titillet, victoremque soletur premium: non tamen spe nimis auida, aut lucri cupiditate quidquam facere decet. Instituitur autem exercitatio, ac ludendi licentia conceditur, non lucri, sed valetudinis atque oblectamenti ratione, & quò animus defatigatus respiret, nouasque vires ad subeundos denuò labores concipiat.

Ea est autem Aleatorum natura & conditio, ut *Aleatorum* ubi semel illa prurigo & scabies animum occupa- *conditio.* uit, agrè excuti queat. Sollicitantibus enim vndique eiusdè farine hominibus, singulis momentis damnosas illas voluptates repetunt. Quod vitium etiam scortatoribus insitum. Quocirca salubriter Ovidius:

Sperne lucrum. Vexat mentes insana cupido,

Et renocat trepidas alea sæpe manus.

Nulli meà quidem sententia improbari debet conquirendi industria, ac rei familiaris amplificatio: sed lucrum sectari par est, quod utile sit & honestum, ac nullius iniuriæ damnoque coniunctum. Scitum est prouerbiū Plautinum, Ad suū quemque quæstum æquum est esse industriū potius, quàm callidum. Nam res sinistrè atque improbè *conquisi-*

Dolosè par- conquisitæ præter id, quod infamiam pariant, mi-
ta ceterò dila- nus etiam diuturnæ sunt aut stabiles, sed facili-
buntur. dilabuntur, ut opes fallacijs, dolo, sycophantijs, cap-
 tionibus, versutijs, denique scenore, talis, aleis
 partæ. Quamobrem quos habes studiorum soda-
 les, omnibus modis à rebus improbis abducere per-
 gas, atque ad honestatem, ad decus, ad virtutē esse
 incitamento. Hoc enim humanitatis officiū non
 solum apud cordatos viros laudem promeretur,
 sed Deo etiam gratum acceptumque est: quod ita
Cap. 15. apud Hieremiam testatur Dominus, Qui separa-
 uerit pretiosum à vili, quasi os meum erit. Quo de-
 signat, illum palmarium quiddam præstitisse, ac
Hieremia proximè ad Deum accedere, diuinisque honores
locus expl. promereri, qui vel seipsum vel proximū (Deo enim
casus. nihil homine charius, aut maioris pretij) à vilissi-
 mis rebus, à vita sordida ac contaminata, ab itine-
 re deuio abduxerit, atque ad vitæ integritatem, mo-
 resque inculpatos autor sit & instigator. Quò spe-
Cap. 5. ctat illud Iacobi Apostoli: Fratres si quis inter vos
 errauerit à veritate, & conuerterit quis eum, sciat
 se à morte reuocasse peccatorem, ac saluam fecisse
 animam illius.

*In rebus gerendis, rationem in consilium adhiben-
 dam.*

C A P. XLV.

Non puta- IN quauis actione, omnibusque vitæ negotijs
rā vitio cō- sic omnia ratione ac consilio moderanda, nequid
iunctum. pridie agas, cuius te postridie pœniteat. Turpe est
 enim aliquid committere, ut re peracta cogaris di-
 cere, Non putāram. In quem scopulum minus im-
Nihil pra- pinges, si nihil temerè ac præcipitanter agas, sed o-
cipit, inter mnia consideratè, maturè, prudenter ita, ut ad
agendum. rationis amissim singula exigas. Sic rectè præci-
 pit Sallustius, Priusquam incipias, consulto: & ubi
 consu-

consulueris, marè factò opus est. Et Cicero, In om- *Lib. 1. offic.*
nibus rebus, siquid aggrediare, adhibenda est præ-
paratio diligens. Quò spectat prouerbium, Festi-
na lentè: &, Sat citò, si sat benè.

Quæ dubitas, ne feceris.

C A P. XLVI.

NIHIL agas, quod animo scrupulum inijce-
re possit, ac dubitationem inferre sic, vt ambigas,
æquumne sit, an iniquum, quod aggredi paras. Ae-
quitas enim, vt Cicero ait, lucet ipsa per se, ac cùm *Lib. 1. offic.*
virtuti tum honestati coniuncta est. Dubitatio au-
tem iniustitiæ alijsque vitijs affinis est. Huic con-
sentaneum est illud Pauli, Beatus est, qui seipsum *Rom. 14.*
non iudicat in eo, quod probat, hoc est, qui in ad- *Dubitatio*
eundo aliquo negotio non sentit tacitè reclaman- *menti in a-*
tem conscientiam. Quam sententiam tamen si de *gendo scrib-*
ciborum delectu, & vitando offendiculo scripserit *pulum inij*
Apostolus, vt superius sumus testati: alijs quoque *cit.*
rebus appositè accòmòdari potest. In omni enim *Pauli lo-*
actione, cùm quid agimus nulla firmitate, nulla *con expli-*
que animi constantia, sed vacillante mente & du- *catius.*
bia, iudice còscientia damnatur. Quidquid enim
nò proficiscitur ex fide, qua Deo approbamus no-
strā mentē, ipsaq; refragante conscientia, vitiosum
est, & peccato obnoxium. Siquidem cùm quis rem
per se non malam, hæsitans, mala sit, necne: com-
mittit tamen, declarat se rem nefariam commis-
surum, si occasio inciderit, aut opportunitas sit ob-
lata. Vera autem pietas ac solida sapientia fide sti-
pata, diuinoque Spiritu fulta, omnia scienter diju-
dicat, nec quidquam aggredi sustinet, quod vl-
lam mali speciem præ se ferat, aut men-
tem ac conscientiam aliqua ægritu-
dine possit contaminare.

Virtutis

CAP. XLVII.

*Voluptas
momenta-
nea.**Virtus æ-
terna.**Prouerbiū
in degene-
res.**Platonis ex-
hortatio ad
Virtutem.**Sententia
D. Gregor.*

QVOD Cato senior commilitonibus inculca-
re solet, id cuique menti infixum esse conuenit: Si
cum labore præclari quiddam egeris, & quod ho-
nestati sit coniunctum: labor abit, honestè factum
remanet. Si cum voluptatē mali quidquam com-
missum sit: voluptas, vt res momentanea, citò auo-
lat atque euanescit, improbitas verò & nequitia, vt
indelibile vitium, perpetuò adhæret. Quò spectat
prouerbiū, Qui semel scurra, nunquam pater fa-
milias. Quisquis enim semel in re infami, existima-
tionis ac probitatis iacturam fecerit, nō facilè pro-
bi viri elogium consequetur, quamlibet etiam di-
tescat, aut opulenter efficiatur. Non dissimili ra-
tione extimulauit iuuenes Plato ad felicitatē con-
sequendam, proposita virtutis ac voluptatis vitio-
sa imagine. Huius enim momentaneam dulcedi-
nem atque illecebras subita pœnitentia, angor ani-
mi, mens inquieta, dolor perpetuus comitatur. Il-
lius verò breues labores & ærumnas pacata mens,
tranquillus animus, secunda conscientia, denique
solidum æternumque gaudium subsequitur. Quò
spectat illa sententia, Momentaneum est, quod de-
lectat, æternum, quod cruciat.

*A Deo sumenda omnium actionum nostrarum
initia.*

CAP. XLVIII.

*A Deo pe-
tenda actio-
num pri-
mordia.*

QV I D QV I D aggredi meditaris ac perfice-
re, Deum opt. max. in cōsiliū adhibeto, ita siquid
tractare instituis. siqua obire munia vel priuata vel
publica, illius numen implores, quò afflatu suo op-
tima quæque & salutaria inspiret. Dicit enim vix
queat, quid adiumenti adferat ad felicem operum
successum.

Successum, omnia actionum nostrarum auspicia,
 omnia vota ad Deum referre. Nam sinistrae ferè at-
 que inauspicato procedunt, quæ tali non sunt in-
 choata principio. Hinc illa Dei apud Esaiam com- *Cap. 30.*
 minatio, Væ filij desertores, qui consilium initis,
 & non per me, qui ordimini telam, & non per spi-
 ritum meum. Quibus verbis infelicem parumque
 prosperum successum illis denunciat: quod aliun-
 de quàm à Deo salutis præsidia conquirant, nec il- *Deus actio-*
 lum in consilium adhibent, ab eoque responsa pe- *nes nostras*
 tunt, cui omnia submituntur, & penes quem con- *moderatur*
 sistit totius orbis dominatio & imperium. Per hunc
 enim, ut Solomon ait, Reges regnant, & legum con- *Prover. 8.*
 ditores iusta decernunt, per hunc principes impe-
 rant, & potentes decernunt iustitiam. illius est con-
 silium & æquitas, illius prudentia, fortitudo, decus,
 potentia, qua in imperio constituti, suas ditiones
 stabiliunt, ac subditos in officio continent. Quocir- *Deus pri-*
 ca cum Dei arbitrio ac voluntate omnia perfician- *maria re-*
 tur, atque ipse sit primaria rerum causa: ab eo feli- *rū causa.*
 cem operum successum, ab eo salutaria quæque,
 atque ad benè beateq; viuendum necessaria, sum-
 mis votis petenda. Quod nobis Christus inculcat, *Matth 6.*
 cum inquit: Primum quærite regnum Dei & iusti- *Luce 12.*
 tiam eius: cætera vobis ultro ex illius munificentia
 obuenient, ac velut auctarium adicientur. Est au-
 tem auspicatissimum diei initium, quod à rerum
 cœlestium contemplatione, à doctrina Euangeli-
 ca, ab illustranda Dei maiestate sumitur.

*Diluculum auroraq; matutina ad componendam
 mentem, atque animum in Deum erigendum,
 aptissima.*

C A P. XLIX.

NULLA est diei pars ad erigendam in Deum *Aurora*
 mentem accommodatior, quàm antelucana. Tunc *precaioni*
 enim *apta.*

enim animus discussa noctis caligine, est erectior, atque ad concipiendas salutare cogitationes aptior. Factitasse id sacros vates, Bibliorum codices passim testantur. Sic David in angustia constitutus, *Psalms. 5.* Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Mane astabo tibi, & videbo. *Psalms. 62.* Mane oratio mea præueniet ad te. Sic Esaias: Erigit mane, mane erigit mihi aurem Dominus, ut audiam tanquam magistrum, hoc est, monitorem, qui oscitantibus aurem vellicat. Rursus, Anima mea desideravit te in nocte, sed & in spiritu meo, & præcordijs meis de mane vigilo ad te. *Cap. 37.* Quibus verbis Propheta indicat totam mentem, omnesque animæ vires ac facultates, spiritus, cum vitales, tum animales, & quidquid illis insitum est, in Deo iugiter esse defixum sic, ut nulla temporis pars absque illius recordatione transigatur, sed omnia dicta factaque, & siqua animum subit cogitatio, in Deum transferatur. *Cap. 26.* *Esaiæ locus explicatus.*

Exacto die exigenda à mente diurnarum actionum ratio.

C A P. L.

Exigenda à mente actio- nū nostrarum ratio. OMNIA negotia diurnaſque actiones, & quid quoque die dictum factumque sit, vesperi ab animo reſpicias. Sic consummato die, antequam te quieti dedas, exige à te peracti diei rationem, atque interrogato animum tuum: quod hodie malum ſaſtaſti? cui vitio obſtitisti? qua parte melior es effectus? quid incrementi acceſſit pietati? quis in virtute factus progreſſus?

Virg. in Si- ro bo. Quò prætergreſſus? quid geſtū in tempore? quid non? Cur iſti facti decus aſſuit? aut ratio illi? Quid mihi præteritum? Cur hæc ſententia ſedit, Quam melius mutare fuit? miſeratus egentem Cur aliquem fracta perſenſi mente dolorem?

Dici

Dici vix queat, quàm tranquilla sit futura ac pa- *Concipiem-*
cata mens, quàm quietus & placidus somnus, vbi *dum quoti-*
concepto emendationis proposito, huiusmodi co- *die emen-*
gitatione animi nebulas discusseris. Quum autem *ditionis*
diurnæ actiones, & quæ interdum oculis obuerlan- *propositū.*
tur, somno nonnunquam officiant: studiosè cla-
borandum, vt honestis occupationibus dies transi- *Actiones*
gatur, ne quid menti obijciatur, quod nocturnam *diurna ho-*
quietem possit interturbare, aut turbulentam effi- *neſta, sunt o-*
cere.

Nemo vitijs suis blandiatur, aut malefacta exte-
nuet.

C A P. LI.

SI QUID insipienter actum sit, atque auersa *Vitia nō ex-*
a recta ratione voluntate commissum, quod ho- *tenuanda-*
nestati ac decori aduersetur: nunquam in animum
inducas, vt errori blandiaris, aut crimen excusatio-
ne extenues. Parit enim confidentiam peccati ex-
cusatio, atque iterandi commissi occasionem mi-
nistrat. Sic cum Dauid obseruasset, quantum pra- *Pſalm. 140.*
uitatis ex hoc mentis errore pullularet, Non decli-
nes, inquit, cor meum in verba malitiæ ad excu-
sandas excusationes in peccatis. Quibus verbis pre- *Dauidis lo-*
catur, vt longè absit ab ipso mala mens, malus ani- *cus explica-*
mus, quo improbi imbuti, scelera sceleribus accu- *tus.*
mulant, suaque flagitia diluunt atque extenuant,
nec in se vllam culpam transferri aut deriuari pa-
tiuntur. Qua cæcitate ac mentis caligine efficitur,
vt vbi animus semel vitijs occalluit, ac cupiditate se
deuinxit mala, in dies magis magisque in deterius
prolabatur, ac corruat nulla emergendi spe. Quò *Prouer. 18.*
spectat illud Solomonis: Impius cum in profun-
dum peccatorum deuolutus est, contemnit, hoc
est, nihil admisisse se habet persuasum, nec magno-
perè commouetur patrati sceleris, aut nequitie

P P

enormi-

enormitate. verum, ut idem ait, hunc sequitur confusio & ignominia. Quo indicat, illum eam existimationis iacturam subire, eam infamiae labem consequi, ut non facile in posterum probi ac

Impio occal- laudati viri nomen promereatur. Pari malo impli-
lescit scele- cati sunt, qui ubi deliquerunt, atque in peccatuna
re animus. aliquod prolapsi sunt, non agnoscunt scelus, nec id

confiteri sustinent, etiam si confessionem extorqueat conscientia carnificine, sed silent ac conticescunt, omniaque obliuione obruere meditantur.

Simile à Simile enim quiddam iis vsuuenit, quod pueris,
puerili na- qui à rebus interdictis non abstinere, praesertim v-
tura. bi sperant fore clam, nec à parente id rescitum iri.

Cuius rei exempla edita sunt in Adamo & Cain, eorumque posteris, in quos hereditaria labes est transfusa. Proinde qui animi tranquillitati optimè consultum cupiat, nec ullam perpeti carnificinam, non pergat abs se commissam vel inficiari, vel silen-

Peccati ag- tio inuoluere, sed Deo patefaciat. Agnitio enim
nitio pecca- peccati, & errati confessio veniam impetrat, om-
tum expun- nesque animi sordes ac maculas eluit, abstergit, abo-
git. let. Reticentia verò & tergiuersatio malum exasperat, causamque rei reddit deteriore.

Reticentia rat, causamque rei reddit deteriore. Quod in se ex-
malum ex- pertus Dauid, Quoniam tacui, inquit, inueteraue-
asperat. runt ossa mea, cum clamarem tota die. extorsit qui-
Psalms 31. dem cruciatus & doloris intolerantia clamorem

atque eiulatum, sed non delicti confessionem expressit. mox tamen admissum crimen Deo detegere meditatur, quem certò scit promptum ac facilem ad condonandum peccatum, ubi quis ex animo resipiscit suaque vitia detestatur. Itaque sumpta fiducia, Dixi, inquit, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impieta-

Dei facili- tem peccati mei. Is est enim amor & propensio Dei
tas in re- erga homines, illa placabilitas & mansuetudo, ut
mittendo. ubi resipiscere meditantur, cōfestim illis peccatum remittat.

remittat. Quod per Esaiam ita indicat, Eerit an- *Cap. 65.*
tequam clament, ego exaudiam, & adhuc illis lo-
quentibus aurem accommodabo. Quo indicat,
promptam & expositam suam munificentiam ac
favorem, ut etiam si homo mente concipiat emen-
dationis vitæ propositum, statim illi admissum sæ-
lus remittat. Sic apud Ezech. Quocunque tempo- *Cap. 18.*
re peccator ingemiscet, iniquitatum eius non re-
cordabor amplius.

*In Deum transferendum, quidquid nobis boni ob-
tigit.*

C A P. LI.

SI QUID tibi in fragili hoc ac caduco corpo- *Quicquid
nobis ob-
tigit, in De-
um trans-
ferendum.*
re, vitæque momentanea ac fugaci obtigerit splen-
didum, regale, magnificum, si adsint latifundia at-
que suburbana prædia, si opes affluant & diuitiæ,
easq; exornent decus, honestas, amplitudo, digni-
tas, gloria: si mens imbuta est multarum rerum co-
gnitione ac scientia, nec desit prudentiæ coniuncta
sapientia, corpus denique salubre ac vegetum, aut
si quid ijs accedat amplius: omnia hæc munificen-
tissimo Patri Deo feras accepta, à quo quidquid est
boni, promanat ac profluit. Reuocat huc Paulus *2. Cor. 4.*
inflatum atque inani persuasione turgidum, illiq;
sui fiduciam his verbis eximit: Quid est, quod non
accepisti? quod si acceperis, quid gloriaris, quasi
non acceperis? Id ipsum etiam vrget, ac nulli non
inculcat apud Hieremiam Dominus, Non glorie- *Cap. 9.*
tur sapiens in sapientia sua, nec gloriatur fortis in
fortitudine sua, nec diues in diuitijs suis: sed in hoc
gloriatur, quisquis gloriatur, nosse & scire me. Qui
gloriatur, inquit Paulus, in Domino gloriatur, *1. Cor. 1.*
à quo quidquid est bonorum, affatim ac cumu- *2. Cor. 10.*
latè sumus consequuti per IESUM Christum,
qui factus est nobis à DEO sapientia, iustitia;
P p 2 sanctifi.

Omnia no- sanctificatio, salus, redemptio. Quò autem nemo
Ara bona à sibi plaudat ac blandiatur, seseque efferat insolent-
Deo proma tius de externis internisque donis, commonefacit
vant.

Cap. 1.

Omnia ne-

quitia à

mente no-

stra diffun-

ditur.

Sapient. 2.

Paulus, gestare nos thesaurum hunc in vâsculis te-
 staceis, hoc est; fragili ac moribundo corpore, quò
 cuique innotescat, hoc Dei virtuti atque emin-
 tiæ ascribendum, non hominis viribus. Vt autem
 quidquid est in hominè lucis, quidquid sapientiæ,
 quidquid virtutis aut iustitiæ, Deo asseri debet, ac
 Patri luminum, à quo omnes dotes, ac munera
 descendūt, vt Iacobus Apostolus testatur: ita quid-
 quid est in mente humana vitij aut nequitiae, quid-
 quid caliginis ac cæcitatis, quidquid prauitatis ac
 corruptelæ: id omne nostræ voluntati malitiosæ
 ascribi debet, nec vel minima culpa in Deū trans-
 ferri. Peccatum enim ac diuini mandati trans-
 gressio, omnis generis ærumnas, calamitates, mor-
 bos, cū corporis tum animi, postremo mortem
 inuexit, omnemque procliuatatem ad nequitiam
 menti iniecit.

*Delectus & consideratio habenda in eligendo vitæ
 genere.*

C A P. LIII.

Delibera-
tio in deli-
gendo vitæ
genere.

IN deligendo vitæ genere, quod amplecti sta-
 tuis, & in quo ad extremū meditaris conquiescere,
 ac pacatè consensuisse, hoc in primis spectari de-
 bet, vt consideratè omnia aggrediaris, nec temerè
 te alicui instituto addicas, à quo postmodum, si
 poeniteat, non liceat resilire aut extricari. Qui
 enim ætate immatura nec satis explorata excussa-
 que naturæ propensione, aliquod vitæ genus arri-
 piunt, illiq; se perpetuò adstringunt, vitam agunt
 inamœnam, plenamque tædij & molestiæ, si quan-
 do (vt plerumque assolet) illos capiat instituti fa-
 tictas,

pietas, aut se sentiant ferundo oneri impares Quo-
 circa ne quis inconsultè sibi laqueos iniiciat, ante-
 quam aliquod vitæ institutum amplectatur, deli-
 berandi spatium sibi constituat, quem potissimum
 vitæ cursum consecretari velit, cui se addicere. In
 qua deliberatione, vt suadet Cicerò, ad suam cu- *Li. 1. offic.*
 iusque naturam consilium omne reuocandum est,
 quo adhibita omni cura constituendæ vitæ, stabili-
 ter in suscepto negotio persistat. Multi enim opti- *Errore non*
 ma petentes, non tam voluntate, quàm cursus er- *Voluntate*
 rore falluntur, atque à scopo, quem Christus no- *quidā de-*
 bis præfixit, deuij ad superstitionem, hoc est, fu- *niant.*
 catæ religionis speciem deuoluuntur. Quin à Chri-
 sto potissimum petenda sunt salutis præsidia, quo *Ioan. 10.*
 vno duce in hoc mundi salo ad optatum portum
 prouehimur. Ipse est ostium, quod nobis aditum
 accessumque patefacit ad Patrem, Ipse est via, ve-
 ritas & vita, à quo nos auertere nititur Satan,as,
 qui transformans se in Angelum lucis, per impro- *A Christo*
 bos doctores falsa pro veris, dubia pro certis, fuca- *petenda sa-*
 ta pro sinceris, pro salutaribus noxia mentibus ho- *ius.*
 minum ingerit. Hæc fuit prima hostis nostri im-
 postura, qua Adamum adortus est, atq; illius men- *Adam spe-*
 ti fumos & caliginem offudit, incautoque ac ni- *cie verita-*
 mis credulo specie veritatis imposuit, sic vt in o- *ris decepto.*
 mnem illius posteritatem eadem moliri non desi-
 nat, atque abolito sincero Dei cultu ac salutari re- *Diabolus à*
 ligione, superstitionem, idololatriam, fucatam do- *sana doctri-*
 ctrinam, institutiones vitæ ancipites & periculo- *na mentes*
 sas inuehere, denique nullas non ad mouere ma- *abducit.*
 chinas, quibus humanum genus extincta luce
 veritatis, sopitoque fidei lumine, à Dei co-
 gnitione abducatur, ac menti cæcita-
 tem densamque caliginem
 inferre cone-
 tur.

Pp 3

De

*Matrimo-
nij definitio.
110.*

Li. 12. c. 1.

Genes. 2.

*Coniugij
sua.*

*Coniugij
non temere
adeundū.*

*Coniugium
multos e-
ternat.*

MATRIMONIUM legitima est atque in-
diuulsa maris ac foeminæ coniunctio, à Deo insti-
tuta, partim ad domandas libidines, atque euitan-
dos illicitos vagosq; concubitus, partim ad libero-
rum procreationem. Est autem, vt præter Paulum
Columella ex Xenophōtis Oeconomice prodidit,
maritale coniugium natura excogitatum, vt non
solum iucundissima, verum etiam vtilissima vitæ
societas ineatur, & ne genus humanum temporis
decurſu spectaret ad interitum, marem foeminæ,
infusa diuinitus benedictione, legitimè coniu-
ctum esse voluit, vt ex indissolubili copula non de-
esset homini mortali adiumentum, quo præter a-
morem gignendæ sobolis, mutua vitæ ac fortuna-
rum coniunctio illos deuinciret. Quocirca cū
coniugij portus sit tutissimus, atque humano ge-
neri, cui natura insitus ardor ac propensio propa-
gandæ sobolis, fida statio: non malè is consuluerit
sux tranquillitati, qui huc se conferet, præsertim v-
bi ætas adoleuit, ac virile robur sit consequuta. In-
consultè autem faciunt, nec satis pro ætatis ratio-
ne, qui præmaturè atque intempestiuè tale quid-
dam aggrediuntur, non exploratis viribus, excuf-
saque naturæ firmitate. Sunt enim nonnulli pro-
pemodum impuberes, qui vel temeritate quadam
inconsulta, vel lenonum instigatione, aut etiam
parentum impulsu, qui opimæ doti inhiant, hoc
iugum subeunt, quorum nonnullos noui, necdum
absoluto anni curriculo, flaccidos atq; elumbatos,
omniq; vitali succo exhaustos sic, vt vires illis la-
befactatas ac collapsas, erigere atque instaurare fo-
mentis sim coactus. Quocirca ne pueri, aut paulò
proiectiores pueris procreandis incumbant, quisq;
vireq;

vires suas ipse metiatur atque exploret, quid valeant lumbi, quid ferre recusent. Qui autem con- *Honesta fa-*
nubio se addicere meditatur, id potissimum obser- *milia obser-*
uet, ut ex honesta familia non tam dotatam (tam- *uanda in*
etsi id non respui debet) quam ingenuam, hone- *adeundo*
stam, pudicam ac verecundam, beneque moratam *connubio.*
in vitæ societatem adsciscat. Mulier enim (ut Co-
micus ait) si benè morata est, dotata est satis. Scitum *Amphi.*
est illud Alcumenæ apud Plautum, quod singulis *act. 2.*
virgunculis & matronis infixum esse debet. Non
ego mihi dotem duco esse, quæ dos dicitur: Sed pu-
dicitiam, & pudorem, & sedatam Cupidinem, De-
ûm metum, parentum amorem, & cognatûm con-
cordiam, Viro morigera, atque ut munifica sim
bonis, præsim probis. Quocirca parentibus solici. *Consulen-*
tè elaborandum, ne sexus iste fragilis, atque ad rui- *dum puel-*
nam proclivis, præsertim ubi nubilus esse incipit, *larum fra-*
ac maturescere, aliquid labis concipiat, aut vl- *gilstati.*
lam pudicitiae iacturam patiat, sed ad decus &
virtutem suas filias instituunt, atque ad vitæ inte- *Eccle. 7.]*
gritatem moresque inculpatos sint incitamento.
Non desunt progenitores quidam improbi, qui
malè cōsulant virginum suarum integritati. Nam *Puellis nul-*
illas domesticis exemplis corrumpunt, atque ijs *la dāda oc-*
ad temulentiam, audaciam, impudentiam fene- *casio lap-*
stram aperiunt. Quo efficitur, ut sensim consue- *sus.*
cant pudorem exuere, ac pudicitiam venalem ha-
bere, sic ut eam facilimè expugnari patiantur,
aut non magnoperè obsistant callido virginita-
tis insidiatori, cuius contactum, oscula, titilla-
tiones non exhorrescunt, nec admodum grau-
tè, aut repugnanter admittunt contrectantium
blandimenta. Inter multos errores ac vitia, quæ *Errores in*
committi solent in adeundo statu connubiali, tria *adeundo*
potissimum mihi culpanda videntur, ex quibus *conjugio*
multa incommoda emergunt. Primum, quod *commissi.*

magna mortalium pars præcipitanter atq; inconsideratè, nullaque matura deliberatione hoc vitæ genus aggrediatur, idque ea ætate, quæ huic rei minus apta est. Deinde quod nonnulli serius ac minus tempestiuè se matrimonio addicant, atque ubi iam defloruit ætas, atque anni ingrauescunt, hoc onus subeant. Postremò quod dispari coniugio alligari sustineant, sanus morbidæ, iuuenis, qui doti inhiat, aniculæ, quod à naturali societate alienum, senex adolescentulæ, quod non prorsus culpari potest, nec naturæ ordini statui cōtrarium, cum multis senibus crudis ac viridi senectâ non desit facultas procreandæ prolis, quod mulieribus annosis atque effœtis denegatum. Vt autem meritò improbatur in ætate iuuenili, quæ coniugium animo concipit, nimia celeritas & festinatio: ita in prouentioribus cunctatio ac tarditas. Qui enim præmaturè ac properanter hoc capistro se alligari patiuntur, non satis firmo validoque corpore, nec adauctis viribus, non diu in hac palæstra subsistunt, sed post vnum aut alterum insultum labascunt ac conuelluntur. Qui verò procrastinâdo legitimum nubendi tempus præterlabi patiuntur, atque in longum differunt contrahendi matrimonij consilia, vitam agunt tetricam atque inamœnam, vel nonnunquam vago illicitoque concubitu se polluant: quod tot passim ficosi, morbidi, distorti, lippi, incurui, podagrici tumidis inflatisque cruribus commonstrant, quos si postmodum, ubi eius vitæ pertæsum est, legitimo connubio alligari contingit, in magnas molestias ac tædia se coniiciunt. Nam quum exhausti sint atque exoleti, viribusque attritis ex ante actæ Veneris intemperantia, & sibi graues fiunt, ac nouæ nuptæ spes ac desideria frustrantur.

Omnia

*Omnis societas, qua non consistit intra coniugij li-
mites, vitiosa, atque à legitimo matrimonio a-
liena.*

C A P. LV.

QVVM impudicitiam atque obscœnos illi-
citosque amôres Christus & Apostoli detestentur,
atque à regno Dei excludendos pronuncient, qui *Hebr 13.*
se adulterio aut scortandi libidine contaminant,
non video, quo se colore tueri possint, qui matri-
monium perosi, liberè ac suauiter soluteque viue-
re meditantur. Non desunt enim, qui extra coniu. *Illiciti amo-*
gij cancellos vni amasiæ pro tempore se addicant, *res & con-*
non satis decorè, nec mente tranquilla, aut paca. *cubitus.*
ta conscientia. Sectantur illi quidem commodita. *Quid ijs ac-*
tem vitæ, vt sibi persuadent, nec vlli se addicere su. *cidit, qui so-*
stinent, à qua non possint resilire ac diuerti. verùm *luta Vene-*
acerbiora aliquando experiuntur, magisque indi. *re se oble-*
gna perpeti ac perferre coguntur ab amica impe. *stant.*
riosa ac procaci, quàm ab ea, quæ alicui legitimè
addicta adscitaque est vxor. Quin & hoc accedit
mali, quòd huius generis sexui diutina vitæ con-
suetudo audaciam pariat, ac confidentiam adeò,
vt siquem eius satietas capiat, atque illam ablega-
re cupiat, non sine tumultu id perfici queat. nam
cœlum terræ miscent, vbi incidit diuortij mentio,
aut quum exorta aliqua intemperie, ex ædibus ex-
clusum iri se metuūt. Exempla abundè multa sup-
peditant familiares illæ & domesticæ, quas in vi-
tæ societatem adsciscunt sacrificuli, à quibus, inter-
dicto legitimo matrimonij vsu, celibatus exigitur,
res cum primis operosa atque inimensæ molis ve. *Cœubitus*
getis ac succulentis. Quapropter toto errant cœlo, *extra ma-*
atque in humanæ societatis delectu prorsus hallu. *trimonij*
cinantur ac cæcutiunt, qui existimant illos com. *conscientiæ*
modè & pacatè viuere, qui ab vxore liberi, aliquam *onerat.*

P p s domi

domi alant, aut foris venentur, qua se oblectent, ac cuius consuetudine, quum lubet, fruuntur. quum plerumque præter mentis inquietudinem, ac conscientiae carnificinam plus tædij & molestiae, plus zelotypiae ac suspicionis à conductitia ac temporaria amica suboriatur, quàm legitima ac fida vxore in perpetuam vitæ societatem solenniter assumpta.

*Nullus Status
molestia
caret.*

1. Cor. 5.

*Proles deli-
ciae matri-
monij.
Orbitas pla-
cidè feren-
da.*

*Vitis & ma-
trimonij cō-
paratio.*

Et quanquam in hoc statu, vt plerisque alijs, dulcia sint permixta amaris, acerba suauibus, læta tristibus, nubila serenis, nec desint huius vitæ instituto similitudines, contentiones, iurgia, zelotypiae affectus, (vt nihil est in quouis vitæ genere omni ex parte beatum.) non est tamen vlla culpa in matrimonij ordinem transferenda. Tamen si enim plurima incommoda hoc vitæ genus comitentur, magnaq; sollicitudo, cura, anxietas illos habeat occupatos in educandis alendisq; liberis, vt Paulus testatur, in constabilienda re familiari ac domestica: omnia tamen mitigat ac condulcorat amor mutuus, atque ex Dei institutione liberorum procreatio. Sunt autem pueri deliciae ac singulare oblectamentum matrimonij, quibus augetur ac fouetur amor coniugalis, magnumque vltro citroque concipitur solatium. Si verò præter voluntatem atque animi sententiam, nullam propagari sobolem contingat, ac differri in aliquot annos posteritatis spem: sanctè tamen colenda matrimonij fides, fouendaq; mutua vitæ societas sic, vt alter alterum fulciat, vt in confinio consistat arbores fructiferæ vineam, quibus fulta, ac velut maritata affixaque clauiculis assurgit in immensum, ac spatiosissimè se propagat. Vt enim vitis destituta pedamentis ac statuminibus, caduca est, atque in terram procumbit: ita quoque matrimonium ac res familiaris corrui, nisi mutua viri ac mulieris opera fulciatur. Quod si quid vitij subsit huic societati, siqua

siqua ingruat intemperies, suspensiones, tumultus, *Affectus* dissidia : hominum affectibus ac morositati po- *hominū, nō* tius, quàm huic institutioni ascribendum. Sunt *natura cul.* enim ista non coniugij, sed deprauatæ naturæ ac *panda.* turbulenti animi vitia, à peccati originalis labe contracta, in quàm omnis culpa transferenda est.

*Qua ratione ol tineri possit, ne mors homini natu-
ra pauido sit formidabilis.*

C A P. LVI.

QVVM in rebus humanis nihil sit fixum ac *Non fiden-* stabile, sed omnia fluxa, fragilia, caduca, ruinosi *dum rebus* etiam spectatissima quæque : non est, quòd quis ea *caducis.* magnoperè admiretur ac suspiciat, illisque plus ni- mio afficiatur. Quin potius mente atque animo in supernas sedes erecto, res solidas atq; æternas spe- cter ac meditetur. Quisquis enim cōcepta in Deum Patrem per Christum Iesum fiducia, certa spe atq; *Christi fidu-* expectatione immortalitatis ducitur, nō est, quod *cia moriē* metuat imminentes casus & incommoda, nō est, *minus for-* quod pertimescat morbos, calamitates, pericula, *midamus.* mortem deniq; quam illi potissimè exhorrescunt, qui spiritu Dei destituti sunt, nec vlla notitia Diuinitatis imbuti. nam qui in Deo fiduciam suam col- locant, diuino spiritū fulti, intrepidè infractoque animo contra omnes aduersitates subsistūt. Neque enim, vt Paulus ait, accepimus spiritum seruitutis, *Rom 8.* aut timiditatis, sed Spiritum adoptionis, spiritum *2. Tim. 1.* potentiæ & dilectionis, per quem confidenter cla- *Galat. 4.* mamus Abba Pater. In hoc, inquit Ioannes, per- *1. Ioan. 4.* fecta est Charitas nobiscum, vt fiduciam habea- mus in die iudicij. Timor non est in Charitate, sed perfecta Charitas abiicit omnem timorem. quo- piam timor cruciatum adfert seu trepidationem.

Quocirca

Coloss. 2. Quocirca ut omnem metum ac mortis formidinem menti excutiamus, & siquid aliud trepidationem inferre posset, omnes nostras cogitationes, spem, vota, fiduciam in munificum Patrem conijciamus, atque in Iesum Christum, qui nos suo sanguine expiauit, atque à peccato mortisque tyrannide in libertatē asseruit, deletō expunctoq; quod aduersus nos erat chirographo, quo Diabolo eramus obstricti, & velut obæratī, Belgæ vocant, *In hem ghehouden, Thegens hem verbonden*. Quò autem Christus pauidas ac meticulosas mentes fulciret, omnemque spem ac fiduciam in ipso constitutam declarer, Confidite, inquit, ego vici mundum. Iam princeps mūdi iudicatus est, hoc est, qui mortem inuexit, morte mea depulsus est, ac iudicio condemnatus, exutusq; nocendi potestate. Venit princeps mundi huius, & in me nō habet quidquam. Quibus verborum solatijs indicat, Satanam, & quos habet in hoc mundo per peccatum confederatos, nihil obtinere potestatis, vel in Christum, aut illius membra, quæ fide illi adhærent, atque insita sunt. Hæ salutares ac viuidæ conciones hoc efficiunt in mentibus hominum, qui illius præsidio innituntur, ut excusso mortis metu, alacriter aduersus ingruentes quasvis tempestates se muniant, ac præstent inuictos, magnaque confidentia in has voces erumpant: Oculi mei semper ad Dominum: quoniam ipse euellet à laqueo pedes meos. Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum, non timebo millia populi circundantis me. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Etiam si ambulauero in medio ymbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Etiam si occiderit me, in ipso sperabo, hoc est, Si mihi obijciat

obijciat horrorem mortis, ac vita sim spoliandus,
 illi tamen fidam, qui sua prouidentia rationem ini-
 bit, qua me seruet. Dominus auxiliator meus, non *Psalms 117.*
 timebo, quid faciet mihi caro. Et illud Hieremias, *Heb. 13.*
 Ecce ipsi dicunt, ubi est verbum Domini? veniat. *Cap. 17.*
 Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens, &
 diem hominis non desideravi, tu scis, hoc est, non *Hieremias*
 expecto aliunde, quàm à te subsidium, sic vt illos, *locus expli.*
 qui mortem minitantur, pro nihilo ducam nec per. *casus.*
 timebam. Non sis tu mihi fortitudini spes mea in
 die afflictionis meae. paueant illi, non paueam ego.
 Eodem ardore fidei inflammatus Paulus, ac Dei
 praesidio innixus cōfidenter pronunciat, nihil vs-
 quam esse tam formidabile aut horrendum, quod
 possit pijs mentibus metum incutere, aut à Dei amo-
 re ac fiducia illos diuellere. Nam certo mihi per. *Rom. 8.*
 suadeo, inquit, quod neque mors, neque vita, neque
 angeli, seu inuisibiles substantiae, neque principa-
 tus, neque potestates, neque instantia, nec futura,
 nec vlla alia creatura separare nos poterit à dile- *Pauli fidu-*
 ctione Dei, quae est in Christo Iesu Domino nostro. *cua omnes*
 Ira Paulus constanter pronunciat illum, qui Deo *acut.*
 Patri per Christum insitus est, intrepidè subsistere *Psalms. 50.*
 contra omnes terrores, vndecunque inciderint,
 contra incursum & tremitus hostium, contra mor-
 tis horrorem, quem vel inimici intentant, vel et-
 iam morbi, aut naturae lex infert. Quum itaque *Quid mor-*
 nihil efficacius metum ac trepidationem mortis *tis metum*
 humanis mentibus eximat, quàm Christo duce, *eximat.*
 firma in Deum fiducia, qua concipitur certissima
 resurrectionis spes, atque aeternitatis expectatio:
 huc properent ac contendant omnes, hanc saluta-
 rem doctrinam singuli amplectantur ac foueant,
 infigantque animis, hac se in periculis, aut vbi ex-
 tremia imminet, fulciant, hac pacatam ac tran-
 quillam conscientiam reddant, huius meditatione
 dolorem

dolorem animi diluant, ac mœrorem luctumque, quem ex orbitate vel parentum, vel liberorū concipiunt, discutiant. Huc spectat viuida illa Pauli consolatio, qua expectatione resurrectionis ac cet-

1. Theff. 4.

Mortuos nō
ingendos
more gen-
tium.

Mors som-
nus.

Philip. 3.

Quibus me-
tus mortis
discutien-
dus.

In Christū
desigendi
oculi.

Coloss. 3.

1. Ioan. 2.

1. Tim. 2.

Esa. 50.

ta æternitatis spe fulcit Theſſalonicenſes, illoſq; lachrymas cohibere vult, nec lugere amicos è viuīs ſublatoſ, more gentili. Nolo voſ ignorare fratres de ijs, qui obdormiuerunt (velut ſomno, non morte ſopiti) ne dolore concipiatiſ, vt cæteri, qui nullam habent reuiuifcendi ſpem. Si enim credimus Ieſum mortuum, & reuiſiſſe; ſic & Deus eoſ, qui obdormiuerunt, per Ieſum adducet cum illo. Rurſum quum Philippenſeſ à rebus terreniſ abducit, atque ad ſolidas reuocat, Noſtra, inquit, conuerſatio in cœlo eſt, ex quo expectamus Dominum Ieſum Chriſtū, qui tranſfigurabit corpus noſtrum humile, & conforme reddet corpori ſuo glorioſo ſecundum efficaciam, qua ſibi poteſt ſubiicere om-

nia. Quo ſermone ſuadet Pauluſ, vt ſe conſolentur ac ſuleant in afflictionib; amore ac deſiderio æternitatiſ, atq; in huiuſ vitæ certamine nihil pertimeſcant, quod illoſ poſſit auocare à potiore vita, ad quam nobiſ viam patefecit Chriſtuſ reſurrectioniſ potentia. Quocirca quum ad extremum vitæ diem deuentum eſt, ac moſ imminet, quæ nulli non formidabilis eſt, niſi Chriſto ſe ſulciat, aut vbi ſaniſ beneque conſtitutiſ ſubit aliqua huiuſ rei cogitatio, vel ſi premit egeſtaſ, morbi calamitaſ, cæteraque vitæ diſcrimina: ad Chriſtum omnia noſtra vota, ſpeſ, deſideria referamus, qui morte ſua pœnaſ nobiſ debitaſ exoluit, qui nobiſ condonauit omnia peccata, qui eſt propitiatioſ pro ſclerib; noſtriſ, qui eſt aduocatuſ, vt Ioan-neſ ait, & interpreſ apud Deum Patrem, qui eſt conciliatioſ Dei & hominum, & qui, vt Pauluſ ait, expoſuit ſeiſum redemptionem ac victimaſ pro omnib;.

omnibus. In eo constituta est salus, vita, resurre-
 ctio. Per hunc accessum aditumque habemus in v-
 no spiritu ad Patrem. Per illius effusum sanguinem *Ephē. 2.*
 consequuti sumus redemptionem ac remissionem
 peccatorum. Quoniam in ipso complacitum est *Coloss. 1.*
 Patri inhabitare omnem plenitudinem, & per eum *Ioan. 1.*
 reconciliare cuncta erga se pacificata per sangui-
 nem eius. Quum itaque habeamus Pōtificem ma-
 ximum, vt autor ait ad Hebræos, qui penetrauit *Hebr. 4.*
 coelos, Iesum filium Dei, qui tentatas per omnia
 absque peccato afficitur sensu infirmitatum no-
 strarum: accedamus cum fiducia ad thronum gra-
 tiæ, vt consequamur misericordiā auxilio oppor-
 tuno. Huius tanti Ducis præsidio fulti, ac stipati
 satellitio, contra omnia dæmonum portenta, quæ
 confestim exorta luce veritatis euanescent: contra
 peccatum, mortem, infernum subsistimus, atq; ex
 malefida vitæ huius statione ad optatum portum, *Christus*
 sedesque beatas deuehimur. Quod siquid in huius *pacifactor*
 vitæ decursu incommodi atq; infelicitatis accessu *inter Deū*
 rit, siquem conijci contingat in aliquod vitæ disci- *et homi-*
 men, si premi paupertate, torqueri morbis, vexari *nem.*
 ab inimicis, ingruere vastationes ac calamitates, *Quomodo*
 abundare scelera, opprimi innoxios, atq; iis vitam *firmanda*
 eripi, sanas ac salutares doctrinas contemni, pul- *mēs immi-*
 lulare hæreses ac pernicioſa dogmata, dissemina- *nente mor-*
 ri vndique peruersos errores: in tanta rerum con- *te.*
 fusione ad Christum quisque se conferat, ab illo sa- *In Christo*
 lutis præsidia conquirat, in illo totus conquies- *omnium ca-*
 cat, illo se tanquam sacra anchora fulciat, de- *lamitatum*
 nique id Davidis identidem in animo verset, Con- *solamen.*
 stituam Dominum in conspectu meo semper, quo- *Christus in*
 niam à dextris est mihi, ne commouear. Quibus *tempestate*
 verbis indicat, se oculos in Deum continenter ha- *sacra an-*
 bere defixos, atque illius præsidio niti, illius au- *chora.*
 xilio in rebus periculosis ac dubijs subsistere, *Psalms. 15.*
 non

Ephe. 14.
Heb 13.
Psal. 27. non vacillare, aut quouis vento doctrinæ circum-
agi, sed stabilem esse & constantem, nec à concepta
in Deum fiducia dimoueri, hac vna ratione, quòd
Deū experiatur propitium, atque in omnibus sibi
assistere. Sic vt confidenter in hanc vocem erum-
pat: Ecce Dominus auxiliator meus, & in ipso spe-
rauit cor meum, & adiutus sum, & in ipso reflo-
ruit caro mea, & ex voluntate mea confitebor illi.

*De nominis Iesu Christi amplitudine, maiestate, po-
tentia: qua vna obsistendū Magicis incantamen-
tis, atq; illusiones Dæmonum expugnandæ, & si
qua detrimenta, vel menti vel corpori inferri
contingat.*

C A P. LVII.

*Dæmones
hominibus
infecti.* QVVM paulò antè demonstraui, incantamen-
ta artesque Magicas prorsus extirpandas, nec vlli
hominum exercenda maleficia: restat vt obiter in-
dicem, qua vi & efficacia, quibus verbis ac preca-
minibus subleuentur obsessæ afflictaeque mentes,
ac Dæmonum præstigijs irretitæ, tum quibus mo-
dis fascinationes eximi possint, quas ministri caca-
dæmonum miseris inferunt, illorumq; mentes &
corpora diuexant. Insiliunt latèter in corpora ho-
minum, ac naturæ humanæ vim inferunt, eamque
suis facultatibus spoliant, aut saltè illas immu-
tant. Immiscet se mali Genij alimentis, humori-
*Dæmones
humoribus
se immis-
cent, et con-
tagia cor-
poribus.* bus, Spiritibus, auræ atque acri, quem intra corpus
concipimus, ac quo spiramus, multa que alia, quæ
nobis vsui sunt, & valetudo conseruatur, vitiant.
Quocirca operæ precium me facturum sum arbi-
tratus, si commonstrem, qua ratione calamitosi
homines ab ijs nexibus, quibus se implicitos sen-
tiunt & impeditos, cōmodè possint extricari. Nam
incommoda ac detrimenta, quibus afficiuntur,
non

non possunt in causas vllas naturales referri, nec
 ijs remedijs, quibus vulgares morbi, expugnari. Si *Incōmoda*
 morbus vel agrotatio corporis à crapula, à Vene. *qua demo-*
 re, lassitudine, frigore, æstu, satietate, inedia cōtra- *nes inferūt*
 cta est: quodque eorum suis remedijs expugnatur. *in natura-*
 At quæ mali Genij inferunt, non prorsus naturalia *les causas*
 remedia exposcunt, sed diuina ac supercelestia. *Mi. referri ne-*
 rantur nonnulli tantam Dæmoni attributam, eius *queunt.*
 que ministris potestatem, vt ita homines diuexēt,
 sic excrucient. Conniuet Deus, partim ad ea dam- *Deus da-*
 na, quæ Satanici miseris inferunt, atque illos exa- *monū ma-*
 gitari permittit, in eaque re constat illi consilij sui *litta abuti-*
 ac prouidentia ratio. partim instigat Dæmones e- *tur adma-*
 iusque ministros, vt in plerosque tale quiddam *la castigan*
 promeritos sæuiant, illorumque abutitur malitia *da.*
 ad castigādos impios. Sic mittitur spiritus mendax *Cur Deus*
 in ora omnium prophetarum, quò seductus rex A. *nos à demo*
 chab pugnam ineat, qua illi præsens exitium para- *ne diuexa-*
 batur. Nonnunquam detrimenta inferri permit- *ri patitur.*
 tit nonnullis, quò exploret illorum constantiam. *3. Reg. 22.*
 Sic Iobum passus est non solum exui bonis suis, o. *Achab de-*
 mnibusq; facultatibus spoliari, sed in corpore quo- *ceptus.*
 quelanienam pati. Quod ipsum Deus fieri passus *Iob. 2.*
 est, partim quò exploraret viri constantiam, ac re- *Iacob. 4.*
 liquos mortales ad malorum tolerantiam excita-
 ret, ne calamitatibus fracti, à Deo deficerent: par- *Cur Iob à*
 tim vt declararet potentiam suam, qua & ipsius fi- *demone di-*
 ducia fretos consolatur & fulcit, & iam in nihilum *uexatus.*
 redactos erigit, atque in pristinam dignitatem re-
 stituit. Diuersa est autem ratio in ijs vulgaribus e-
 nergomenis, qui à Dæmone obsessi sunt, aut ab illo
 in aliqua corporis parte diuexantur. Magna enim
 illorum pars stupidi sunt, atque à Dei cognitione
 alieni, in quos ille (vt instrumentum aptum para- *Diabolus*
 tumque) tyrannidem suam exercet. Sic Satan asig- *stupidos ag-*
 natos oppugnat, idololatrias, superstitiosos, in quo *greditur.*
 rum men

*Simile ab
Urbe parū
munita.*

*Damon ad
noxia qua-
que homi-
nē incitat,*

*Genē. 4.
1. Reg. 31.*

Matth. 29.

*Damō pro-
fligatur
Desidū-
cia.*

*Petrus con-
tra Damo-
nem nos in-
struit.*

1. Pet. 5.

rum mētibus poti⁹ stabulatur, quàm ijs, qui notitia
Diuinitatis sunt instructi, ac Dei fiducia se fuleiūt,
quin potius illos exhorrescit, ac machinas admo-
uere metuit, quòd irritos atque inualidos suos fore
conatus ac molimina erga illos, qui in excubijs
sunt constituti, ac Dei præsidio fulti, non dubitet.
Vt enim arces ac ciuitates nullis septæ mœnibus,
nullis munitæ fossis ac vallis, nullis militum præsi-
dijs instructæ, facillimè expugnari solent: ita men-
tes socordes & ignauæ nulla salutarī cœlestiq; do-
ctrina fultæ, nulla erga Deum fiducia constabilitæ,
Dæmonum versutijs magis sunt expositæ, ac citius
labascunt. Quum autem Satanæ hoc potissimū sit
in votis, vt Dei gloriam aboleat, vt hominem à sa-
lute abducatur, atque ad defectionem sollicitet, in-
tus & foris illum oppugnare non desinit, ac modò
corpori, modò animæ, nunc vtrisque infestus est,
ac perniciem molitur. Exemplum suppeditat, præ-
ter Cain & Saulem regem, Iudas Ischariotes, cuius
quum mentem ad desperationem ac diffidentiam
adegisset, tum vitæ tædio ad laqueum impulit, ac
corpus publicitus suspendij contumelia affecit.
Quamquam autem Satanæ humani generis hostis
infestissimus mille insidiandi nocendique artibus
instructus sit: vnica tamen re cumprimis efficaci
ac præsentanea profligatur atq; opprimitur, nem-
pe solida fide, atq; in Deum Patrem per Christum
firma ac stabili fiducia, *Met een vast gheloue, ende
een goed betrouwen op Godt.* Quo præsidio etiam
depugnandum suadet Petrus Apostolus contra ty-
ranni illius insidias, fraudes, imposturas, dolos,
versutias, rabiem, ferociam, sobrietate scilicet &
vigilantia fide fulta ac stipata. Sic enim oscitanti-
bus aurem vellicat, Sobrij estote, & vigilate, quo-
niam aduersarius vester Diabolus tanquam leo
rugiens, circuit, quærens quem deuoret, cui resis-
tite

stite solidi fide. Hæc enim, vt Ioannes ait, est victo *1. Ioan. 5.*
 ria, quæ vicit mundum, fides nostra. Nam fiducia, *Christi fi-*
 qua nitimur Christo, & nos totos committimus *ducia abi-*
 tali propugnatori, contra dæmonas ac principes *gendi da-*
 huius mundi, nobis victoriam parit sic, vt opima *mones.*
 spolia à victo deiectoque hoste referamus. Quum
 itaque aliquid contra aduersarium moliri visum
 est, atque obistere incantamentis ac fascinationi-
 bus (*Touerte* Belgæ vocant) vel malos Genios ex
 hominum mentibus exigere: Iesu Christi fiducia
 id perfici debet, contempta anili superstitione, ac
 gentili vanitate, cæterisque Magicis execrationi-
 bus. Deus enim per filium, qui est splendor gloriæ, *Heb. 1.*
 & expressa imago substantiæ illius; omnia perficit
 in omnibus, ac moderatur singula verbo potentiæ *Christo o-*
 suæ. Hanc prærogatiuam promeruit ob singula. *omnia attri-*
 buta. rem erga Patrem obedientiam, humilitatē, mode-
 stiam. Quū enim esset in forma Dei, hoc est, illi par *Philip. 2.*
 & æqualis, nō rapinam arbitratus est, vt esset æqua. *Christus*
 lis Deo, sed seipsum deiecit, forma serui assumpta, *Deo par-*
 atque humilem se præbuit, factus obediens vsque
 ad mortem crucis ignominiosam & execrabilem.
 quapropter Deus illum extulit in summam subli- *Amplitu-*
 mitatem, & illustrauit illum nomine; quod excel- *do nominis*
 lit omne nomen, vt in nomine Iesu sese flectat om- *Iesu.*
 ne genu cœlestium, terrestrium & inferorum, om-
 nisq; lingua cōfiteatur & agnoscat, quod Dominus
 sit Iesus Christus in gloriam Dei Patris, in quem re-
 dundat & refertur omnis gloria filij, & ediuerso.
 Siquis itaq; aliquid aggredi meditatur, si mentes *Res ardua*
 afflictas subleuare, si e corporibus cacodæmones *Christi no-*
 expellere; inuocato Deo Patre nominis Christi fi- *mine persi-*
 ducia id perficere tentet. Sic enim omnia conse- *ciuntur.*
 quetur, suoq; voto non frustrabitur. Huius admi-
 rādi augustiq; nominis vi & potētia (modò nequis
 hēsitet, ac Dei promissis diffidat) mitescūt morbi,
 Qq 2 affectus

Marci & l.
Christi fi.
ducta ex.
pugnatur
omne gen⁹
malorum.

Matth. 29.
Marci 16.
Act. 2.
Act. 4.
1. Cor. 1.
Apo. 1.
Act. 10.
Ioan. 17.
In Christo
peccatorū
remissio.
Act. 19.

affectus atq; animi perturbationes sopiuntur, tempestates & maria conquiescunt, cacodæmones, vt Christus iam ascensurus in cœlum pollicetur, diffugiunt, venena hebescunt, serpentes torpēt, ac redduntur innoxij, dispelluntur mentis tenebræ, terror & formido, mortisq; horror discutitur, dissipantur atq; euanescent cogitationes noxiæ, mēs tranquillitatem ac pacatam conscientiam concipit sic, vt nusquā quidquam possit ingruere, quod terrorem incutiat. quum Deus Pater per Iesum Christū spiritu suo nos fulciat. Quocirca in Deum viuentem ductore filio erigenda mens est, atque omnia, quæ aggredi statuis, mirifici nominis Iesu virtute perficienda memineris. Illi enim data est omnis potestas in cœlo & in terra. Nec est aliud nomen sub sole, in quo consistit salus, quod impijs est terribile, dæmonibus tremendum, ijs verò, qui illi fidunt, potentia, sapientia, salus, vita, resurrectio. Ipse est constitutus à Deo iudex viuorum & mortuorum Iesus Christus, testis fidelis, princeps regum terræ, qui dilexit nos, & lauit à peccatis nostris per sanguinem ipsius. Huic, vt Petrus in Actis Apostolicis ait, omnes prophætæ testimonium ferunt, quod remissionem peccatorum accepturus sit per nomē eius, quisquis crediderit in eum. Hæc est vita æterna (quod testimonium Christus Patri defert) vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum, in quem tota vis Diuinitatis, & quidquid Deo ascribi potest virtutis & sapientiæ, refertur ac deriuatur. Quum itaque nomen hoc tam sit celebre ac sacrosanctum, tantæq; maiestatis & potentiae: studiosè obseruandum, ne inaniter atque irreuerenter vsurpetur, vt exorcistæ illi ridiculi factitabant, qui cū certis ritibus ac conceptis verbis ad quæstum & ostentationem spiritum noxium profligare tentarent, Iesu nomine, cuius

cuius virtute Paulus miraculâ peregit, abusi : in *Petri & Io.*
magnum periculum se coniecerunt, fuitque illis *annis mi-*
damnosa adiuratio, aut potius ludificatio. nam ob- *raculum.*
fessus à Dæmone in illos insiliit, & crudeliter dila- *Exorciste*
ceravit ita, vt fuga sibi consulere sint coacti. Non *dilaniati.*
defuerunt etiam nostra memoria sacrificuli, qui *Huius tem-*
cùm nulla fide nominis Christi, nulla vitæ integri *poris exor-*
tate imbuti, tale quiddam attentarent, à cacodemone *cista futi-*
ne irrisi sunt, & pudore affecti sic, vt re infecta tre- *les & ma-*
mebundi decedere cogerentur. Si quis autem tale *ni doctrina*
quiddam moliri velit, malosque Genios ex homi- *imbuti.*
num corporibus profligare: Petri & Ioannis exem-
plum imitetur, qui nullis ambitiosis verbis vsi, in
hunc modum claudum erexerunt, In nomine IE- *Act. 3.*
SV CHRISTI NAZARENI surge & ambula. &
ille confestim, firmatis cruribus actalis, exiliës con- *Christo as-*
stitit, & ambulauit, intrauitque cum illis in tem- *seritur om-*
plum, saliens & inambulans, & laudans Deum, *nis gloria.*
Quum itaque Iesus Christus vnigenitus Dei filius *Coloss. 1.*
Patri coæuus & æqualis, in quo sunt omnes scien- *Heb. 1.*
tiæ ac sapientiæ thesauri absconditi, moderetur o-
mnia verbo potentiæ suæ: par est, vt concepta ac
collocata in Deum per Iesum Christum fiducia, il-
lius virtute ac præsidij obsistamus Satanæ, pecca-
to, inferno, & si qua sunt alia homini infesta. Est au-
tem excellens magnitudo, robur, potentia, fortitu-
do, quam Deus pro sua virtute exeruit in Christo,
vt Paulus ait, cùm suscitaret eum ex mortuis, & se *Ephe. 1.*
dere fecit ad dexteram suam in cœlestibus supra o-
mnem potestatem & principatum, & dominium, *Christus*
& supra omne id, quod nominatur non solum in *caput ec-*
hoc sæculo, verum etiam in futuro. Et ille omnia *clesia.*
subiecit sub pedes illius, eumque dedit caput super *Christus o-*
omnia ipsi Ecclesiæ, quæ est corpus illius, comple- *mentum in o-*
mentum eius, qui omnia in omnibus implet, id est, *mnib. per-*
Christus est, per quem Deus complet, absoluit, per- *ficit.*

*Christus
fulcit nos
in afflictio-
nibus.
Ephes. 6.*

*Simile à
militari
industria.*

*Arma mili-
tia Christi-
ana.*

Ephes. 6.

ficit omnia in omnibus, præsertim in ijs, qui illi fi-
dunt, & ut paulò antè Apostolus ait, obsignati sunt
spiritu promissionis sancto, qui est pignus & arra-
bo hæreditatis nostræ in redemptionem acquisitæ
ac partæ possessionis, in laudē gloriæ ipsius. Quo-
circa Paulus, qui innumeris certaminibus assuevit,
multosq; insultus perferre coactus est, suadet om-
nibus, si quando pericula imminēt, mors intenta-
tur, Satanas mentem oppugnat, forti infractoque
animo illis obstant atq; oblucentur. Sic enim E-
phesios animat ac fulcit: Quod superest fratres
mei, cōualefcite & præbete vos fortes in Domino,
perq; potētiam roboris illius, induite totam arma-
turā Dei, ut possitis stare aduersus assaultus Diaboli.
Quoniam nō est nobis lucta aduersus sanguinē &
carnem, hoc est, fragiles & moribundos homines,
tametsi & illi aliquando infesti sunt, sed aduersus
mundi dominos, rectores tenebrarū sæculi huius,
aduersus spirituales astutias in cœlestibus. Qua ver-
borū copia ac sententiarum vbertatē, tum eleganti
Metaphora desumpta à conflictu atq; hostili incur-
sione, indicat, spiritus Dæmoniacos, illorūq; satelli-
tes & ministros miro astu ac stratagemate insidias
moliri ijs, qui Christo addicti sunt ac nomen dede-
runt. Quapropter quū sint tam formidabiles hostes
nostri, & spiritali astutia instructi, quibus armis ijs
sit obistendū, obiter commonstrat. Assumite, in-
quit, vniuersam armaturam Dei (exemplo sumpto
ab ijs, qui benè muniti in aciem prodeunt, atq; in
procinctu stant) ut possitis resistere aduersario, atq;
omnibus peraētis cōfectoq; negotio stare, ut ij, qui
non vertuntur in fugam & terga vertere sunt coa-
cti. State igitur lumbis circūcinctis baltheo verita-
tis, & induti lorica iustitiæ, & calceati pedibus, ut
parati sitis & alacres ad Euangelium pacis. Super o-
mnia assumpto scuto fidei, quo possitis omnia ia-
cula

cula mali illius ignita extinguere. Galeamque salutis accipite, & gladium spiritus, qui est verbum Dei: *Oratio ar-* quibus adijcit velut succenturiata præsidia *preca-* tiones atque obsecrationes assiduas, quæ hoc efficiunt, *Damonem.* ut victoriâ consequamur, ac Deus in tam ancipiti certamine, tamque dubio nonnunquam belli euentu, parumper afflictos, & velut in ruinâ inclinatos, ut *Pe- 1. Pet. 5.* trus ait, qui in eodem argumento versatur, instaret, stabiliat, roboret, fulciat. Quum autem tanti fuit olim apud sui studiosos Pythagoræ auctoritas, atque *Argumen-* ita æstimata illius doctrina, ut oraculi loco habitata *tum ab au-* sit, & tanquam ex tripode dicta, adeo, ut incunctanter ad persuasionem, quasi refragari foret nefas, *Christi.* AUTOS ΕΦΕΞ, Ipse dixit, dubitanti objicerent: par est, nostræque salutis ratio exigit, ut eundem honorem ac reuerentiam Iesu Christo deferamus, atque in as- *Ipsæ dixit,* ferenda illius doctrina, in stabilienda fidei professio. *Christo as-* ne surdis tardisque auribus infonemus, ΠΙΣΤΕΥ- *serendum.* ΣΟΝ, ΑΥΤΟΣ ΕΦΑΣΩΤΗΡ. CREDE, IPSE DIXIT SERVATOR.

Illius enim doctrina non est humana, non dilu- *Christi do-* ta, non frigida, sed viuida, salutaris, efficax, di- *trina om-* uina, & quæ beatitudinem homini conferat, *nem sapiē-* quam vnam à Christo peti par est, qui est fons o- *tiam supe-* mnis sapientiæ & bonitatis, & in quo inhabitat o- *rat.* mnis plenitudo Dei corporaliter, per quem sumus *Coloss. 1. 2.* completi. Per hunc, ut Paulus ait, Deus Pater eripuit nos à potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij sui dilecti, per quæ habemus redemptionem in sanguine ipsius, remissionem peccatorum, qui est imago Dei inconspicui, primogenitus vni- *Deus in* uersæ creaturæ; utpote per quæ omnia creata sunt, *Christum* quæ in cælo sunt & terra, visibilia & inuisibilia, *omnia pro-* throni, dominationes, principatus, potestates. Om- *fudit.* nia per illum & in illum condita sunt, & ipse est ante omnia, & per illum cuncta subsistunt. Et ipse est

caput corporis Ecclesiæ, principium & primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus primas tenens, ac principatum obtinens. Quoniam in illo cōplacitum est Patri inhabitare rerum vniuersarum plenitudinem, & per eum cuncta reconciliare erga se pacificata per sanguinem crucis eius. Quum itaque Deus Pater tam cumulatè ac profluenter omnia in Christum effudit : ad vberimū atq; inexhaustum hunc fontem certatim properemus, ac summa fiducia ab eo nihil non petere & sperare audeamus, nihil non perficere tentemus. Si visum est profligare Dæmones, mederi morbis, eximere se periculis, virulentas bestias conficere, venena diluere, atque innoxia præstare, montes loco dimouere : hæc omnia viribus ac virtute Iesu Christi, eiusque fiducia peragenda memineris. Pollicetur enim Christus fidenti omnia plana, aperta, facilia, quod postrema concione, antequam in cælum sublatus est, suis testatum esse voluit, cum inquit : Itē in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit : qui verò non crediderit, condemnabitur. Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequētur, In nomine meo Dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & siquid mortiferum biberint, non eis nocebit, ægrotis manus imponent, & benè habebunt, hoc est, confestim ad contactum conualescēt. Hæc omnia semper præstò erunt, vbi profectus atque utilitas Euangelij exiget miraculum. At in animis ista nunquam non præstantur ab Euangelicæ professionis ministris, cum fœda vitia mentibus eximunt, cum efficaci vi spiritus & salutari doctrina morbis animi medentur, cum cor ab auaritia, odio, ira, libidine, calumnia, obtreptione, alijsq; venenosis affectibus liberum efficiunt, ac diuinis dotibus exornant.

Vis fidei.

Marci 16.

*In animis
edicta mi-
racula.*

An

An Herbæ & Gemmæ aliquam vim conferant in
profligandis Damonibus, ac depellendis rebus a-
lijs noxijs.

C A P. LVIII.

T A M E T S I herbæ cum præcipuè vsum, easq;
vires insitas habent à naturæ Opifice, vt alimenti
ratione ac medicamento corporibus humanis ac-
commodentur: sunt tamen veterum scriptis nobi-
litate aliquot stirpes, quæ maleficijs obsistant, atq;
incantamenta omnisq; generis fascinationes abi-
gant ac propulsent. Appellantur hæc alexicaca si-
ue amuleta, quod noxia quæque atque homini in-
festa amoliantur ac depellant. Hæc vis præter her-
bas, etiam gemmis ac pretiosis lapidibus attribui-
tur, quam consequuta sunt non à primis qualitati-
bus, hoc est, temperamento caliditatis, frigiditatis,
siccitatis & humiditatis, sed specifica vi, & occulto
effectu, abditaque proprietate: cuius causa proflus
explicari nequit.

Sic Magnes attritu ferrū allicit, Gagates & succi-
num paleas & festucas, Saphyrus, qui cœlesti & cæ-
sio colore est, castitatē tuetur. Hyacinthus & Chry-
solithus digito annulari gestat⁹, pesti obsistit. Sma-
ragdus & Prasius viridantes gemmæ cor exhila-
rant. Eranos, hoc est, Cyanos & Cæruleus, vulgò
Turcosa, à lapsu, casu & ruina præseruat, aut si tale
quiddam inciderit, corpus illæsum præstat. Coral-
lium collo admotum turbulenta somnia abigit, &
nocturnos puerorum timores compescit. Carbu-
culus & Sardius lapis, vulgò Corneolus à corni ar-
boris rubicunda bacca nomen sortitus, diffuso per
corpus sanguine, hilaritatem excitat, & colorem
floridum. Sic aliæ gemmæ alijs virtutibus pollent,
ac Lemures, Stryges, Incubos, Genios aereos arcēt
atque abigunt, si veterum monumentis habenda
fides.

*Herbæ ad
multa effi-
caces.*

*Gemma oc-
cultæ & im-
butæ.*

*Magnes.
Succinum.*

Gagates.

Saphyrus.

*Hyacin-
thus.*

Chrysolithus.

*Smarag-
dus.*

Prasius.

Eranos.

Ceruleus.

Corallium.

*Carbuncu-
lus.*

Sardius.

Horrendi morbi herbarum praesidio expugnantur. fides. Sic inter herbas sunt, quæ morbis, qui multum habent affinitatis cum Dæmonum vexationibus & tormentis, obsistunt. Quales sunt melancholia, phrenesis, mania, epilepsia, & sæuissimi morbi, qui virgunculis ac viduis ex veteri affectu emergunt, aut ubi vel serius ijs menses profluunt, vel tardius coniugio destinantur. Siquidem ex fumis atque atra densaque fuligine mens ita afficitur, ut à noxio aliquo Genio vexari videantur, ac sibi persuadeant, Dæmonem obsidere mentem, qui ad multas absurdas imaginationes illas impellat. Cui malo, tentata circa talos primum venæ incisione, adhibentur salutare herbæ, quæ illos ab huiusmodi accidentibus liberent, ut sunt arthemisia, satureia, serpillum, tymbra, pulegium, origanum, gallitricum. Inter herbas aut, quæ afflictas mentes releuant, ac vel à Dæmone, vel concepta illius imaginatione, vel venenatis fumis, qui cerebrum vitiant, præstant immunes, referuntur ruta, scilla, ex cuius succo & oryemelitis & acetum conficitur, Osteritium, vulgò magistrantia, Angelica, spodylij vel laserpitij species, Alisson vel Rubia minor, quæ canis rabiem atque à rabido cane demorfos sanat, Qui affectus non prorsus alienus ab ijs, qui à Satana diuexantur ac furiant: Rosmarinus ædes lustrat, atque in limine suspensus huius stirpis frutex Dæmones abigit, & pestis contagiones, ut etiā Ricinus, qui palmæ Christi nomine passim innotescit, quod folia in expansæ manus formam sint effigiata. Sic Corallium, peonia, viscus frutex morbum comitalem expugnant, vel à collo suspensa, vel etiam ex vino propinata. Quorum nonnulla siquis exhiberi posse putet exturbandis Dæmonibus: absit vanitas & gentilis superstitio, absint futiles preces & verba quædam exotica, quibus ferè suas incantationes perficiunt, qui Magicas artes profitentur. Siquid herbæ habent virium,

virium, ut experientia demonstrat, id memineris à Domino cōsequutas. Omnia enim medicamēta & stirpes, quæ corporibus humanis applicantur, non sui ratione, sed Dei munere efficacia sunt, ac salubrem effectum consequuntur. Itaque siquid herbarum præsidio perficere statuis, non tam herbis, quàm Deo fidas. Sic enim in propulsandis morbis res optatum felicemque successum est habitura. aliàs conatus in diuersum rapitur, atque artificem frustratur euentus, ubi nulla subit Opificis, à quo omnia effectum sortiuntur, cogitatio, aut abest erga illū fiducia. Hinc Aśa rex Iuda, quum acerrimo pedum dolore affligeretur, nec Deum in cōsiliū adhiberet, sed tantum medicis fideret, nihil opis ex illorū fomentis sensit, sed articulari morbo (ut historia testatur) immortalis est. Non enim Deus medicorū opera uti prohibet, sed illis plus nimio fidere, nullamq; habere eius rationem, qui sanitatem præstat, & cuius munere omnia sunt efficacia. Quin & superstitiosè faciunt, & rem aggrediuntur ab idololatria non prorsus alienam, qui herbas ficticijs quibusdam precaminibus consecratas incantationibus adhibent, aut etiam morbos illis excantare pergūt. Sic filicem solstitio æstiuo, intempesta nocte erutam, rutam trifolium, verbenam Magicis imposturis accommodant, quibus rudi atq; imperita plebi imponunt, fumosq; offundunt, quò aliquid ab ijs corradant, atq; argento illos emungāt. Quum tamen vani illi artifices nunquā ditescant. Hæc studiosè lector huic argumento inferenda duxi, quo quisq; à Magicis incantamentis abstineat, atque obseruet, à quo salutis ac sanitatis præsidia petenda sint, & qua ratione (contempta vanitate ac superstitione gentili) obuijs paratisq; remedijs uti deceat, quæ à Dei munificentia nobis affluenter sunt concessa.

Herbæ à Deo effectum consequuntur.

Aśa Rex cur non est sanitatem cōsequutus 3. Reg. 15. 2. Par. 16. Psalm. 7.

Herbæ magicis incantamentis non accommodanda.

De

De maiestate & potentia supremi Numinis : & quàm varias appellationes vnica Dei essentia tribus personis distincta sortiatur. Cuius rei contemplatione humanus animus tranquillitatem & solatia, summamq; erga Deum fiduciam concipit.

C A P. L I X.

Dei natura QVONIAM præstans illa ac præpotens na-
inscrutabi- tura Deus, ipsaque æterna mens ab omni concre-
lis. tione mortali immunis ac libera in immensum se
ioan. 1. porrigat, atque vndique diffusa, singula regat ac
moderetur, suaq; vi imbuat: ob id vna Deitas, pro-
pter virtutem atque operum excellentiam, varijs
designatur nominibus, multisq; præclaris elogijs il-
lustratur, cum apud Hebræos, tum alias nationes,
Deus & a. quibus aliqua Diuinitatis cognitio obtigit. Sic in
ria nomi- sacra historia Iehoua dicitur, El Eloim, Adonai, E-
ua sortitur. manuel. quorum quodque peculiarem vim ac vir-
tutem designat, magnamque potestatem Deo at-
tribuit, quam in res inferiores exercet. Vnde cum
præcepta legis sollicitè obseruanda proponit Iudæis,
quò maior illi accederet autoritas & veneratio.
Exod. 20. Ego sum, inquit, Iehoua Deus tuus, qui eduxi te de
Deuter. 5. terra Aegypti & domo seruitutis. Nō habebis Deos
Iehoua sin- alienos coram me. Nomine tam sacrosancto ac mi-
gulare Dei rifico, rerum omnium existentium imperiū & do-
nomen. minatum sibi asserit. Nam quum sit fons & origo
totius vniuersi, atque solus per se existat, omnibus
Deo ab ef- subsistendi vim confert. Quamobrem par est, vt
fectu nomē eius imperio & mandatis mortales omnes pareāt,
assignatur. illiusque legibus subijciantur, nec ab alio, quàm
ab eo, qui solus ab æterno existit, salutis præsidia
conquirant, aut aliò se diuertant. Quod Hebræi
Iehoua, Græci Ἀποφύη, Latini Existentem, Germani
inferio-

inferiores *Een eevich goddelick Gez.* en dicunt. Itaque à pluribus rebus desumitur diuinæ essentia appellatio. A prima & perpetua existendi vi & potentia, ab æternitate, à magnificentia, maiestate, dominatu, imperio, cui omnia subsunt, & qua res omnes conditas regit, ac summa providentia moderatur. Sortitur quoque nomen Deus à placabili *Ose. 3.* tate, mansuetudine, clementia, qua vitur erga ho- *Ioel. 2.* mines, qui rebus afflictis ac deploratis illius opem *Naum. 1.* ac subsidium implorant. Nam, El, Hebraica vox, Dei clemētiam exprimit iustitiæ coniunctam, qua pios fulcit ac tuetur, & improbos castigat, atq; incusso terrore, à sceleribus reuocat. A luce, qua ca- *Naum. 2.* liginem & nebulas mentisque errores dispellit, at- *Ose. 11.* que animos tenebrosos veritatis ac cognitionis sue lumine illustrat. Sic Christus: Ego sum lux mundi, *Ioan. 1.* qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Ab igne, quo pios inflamat vitque amore Diuinitatis, atque illorum mentes salutare viuidaque doctrina imbuit. Aduersarios verò, & qui nulla ducuntur erga Deum reuerentia, nullo metu, consumit, atque vt ignis arida nutrimenta ac fomitem, in nihilum redigit. Quocirca suadet Moses & Pau- *Deut. 4.* lus, reuerenter ac religiosè Deum colendum, quò *Heb. 13.* illi sumus accepti. Est enim Deus noster, inquit, ignis consumens. quare submissè quisque se apud il- *Mich. 6.* lum gerat. Assignatur quoque Deo nomen à boni *Ose. 2.* tate ac munificētia, qua vitur erga suos, quos non *Deum Bel-* sustinet premi vlla rerum egestate, aut inopia ta- *ge* Godt à *bonitate* bescere: sed de omnibus affatim illis prospicit, atq; *Vocant.* affluenter ad vsum necessaria largitur, cū externa bona, tum animi tranquillitatem ac pacatam mentem. A pietate ac paterno affectu, quo suos complectitur, illorumque saluti ac commodis prospicit, Pater dicitur. Sic Deus apud Hieremiam, Pa- *Hier. 3.* trem vocabis me, & post me ingredi non cessabis. *Malach. 1.* *Hier. 1.* Rursus, *Esa. 63.*

*Esa. 9.**Emanuel
quid desig-
net.**Hiere. 5.**Osea 7.**Esa. 3.**Matth. 9.**Esa. 40.**Ioan. 10.**Psal. 78.**1. Pet. 2.**Ioan. 15.**Simile à
vite.**1. Cor. 3.*

Rursus: Factus sum Israeli pater, & Effraim progenitus meus est, & deducam illos per torrentem aquarum in viam rectam, & non impingent, hoc est, meis vestigijs insistent, me comitabuntur, meæque voluntati acquiescent, & ego illos tutos præstabo in omnibus vijs suis, nec quidquam illis accedet incommodi, nec vlla inferetur iniuria, nulla clades, nulla calamitas. Esaias autem speciosissimos titulos ac triumphales commemorat, quos Deus pater Christo attribuit, quod quisque cognoscat, quid Seruator Christus natiuitate, morte & resurrectione sua ipsoque in cœlū assensu nobis contulit. Sic enim vates Christi magnificentiā, splendorem, gloriā, decus, potentiā, amplitudinem exprimit, quorū nihil non in nostrū vsum & cōmoditatem redundat, vnde Emanuel dictus, hoc est, nobiscū Deus. Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerū eius, & vocabitur nomen eius Admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Innumera sunt atque infinita, quæ huic immensæ maiestati accommodari possunt. imò quæ ipse sibi attribuit. Sic Medicum se vocat, quod sanitatem mentis & corporis præstet, ac cū externis, tum internis hominum vitijs medeatur. Pastorem, quod summa cura ac vigilantia gregi prospiciat, ac dissipatas oues colligat, illasque saluari pabulo verbi sui pascat ac reficiat. Sic Christus se vitem fructiferam vocat, Patrem verò agricolam, nos palmites viti inhaerentes, quos ille purgat, ex eaque inutiles frutices refecat, hoc est, superuacaneas cupiditates amputat, quod plus fructus proferant. Quos verò reperit infructuosos ac prouentu annuo destitutos (qua Metaphora designat illos, qui nullum fidei fructum proferunt) vt inutile sarmētum atque aridum, nulloque succo imbutū igni deputat. Paulus quoque non dissimili vtitur Metapho.

Metaphora, ab agri colendi studio, atque architecturæ industria desumpta. Sublatis enim sopitisq; *Simile ab*
simultatibus, quibus inter se dissidebant Corinthij, *architectu-*
atque intumescerebant doctorum suorum nomine, *ra.*
alius aduersum alium: vt nostro nunc sæculo facti.
rari videmus, commune facit singulos, vt siquid sa-
lutaris doctrinæ consequuti sint, id non ministris
attribuant, sed in Deum bonorum omnium auto- *Apostoli*
rem transferant. Nos, inquit, adiutores sumus, & *Des mini-*
veluti conducti operarij. Dei negotium agimus, illi *str.*
nostram approbamus industriam, illi noster labor
desudat. Vos estis Dei agricolatio & velut fundus,
quem cultiorem reddimus semente salutaris do-
ctrinæ. Vos estis ædificium & structura, quæ assur- *Deus abso-*
git in illius gloriam. Cæterum quod ad Dei am- *lutum & vir-*
plitudinem ac maiestatem spectat, nihil excogita- *tutis exem-*
ri potest, aut mente concipi tam sublime, magnifi- *plar.*
cum, illustre, excellēs, spectabile, eximium, nihil de- *Sapientia*
nique omnibus suis numeris, omniq; virtutum *Dei.*
genere tam absolutum, quod non in Diuinā essen- *Psal. 31. 32.*
tiam meritò referri, aut illi accommodari debeat. *103. 146.*
Illius Sapientia, moderatrix rerum omnium, quæ *Ephe. 2.*
mundi hanc vniuersitatem inscrutabili suo cōsilio *Fortitudo*
ac prouidentia conseruat ac tuetur, incōprehensa *Dei.*
est, inexplicabilis, infinita adeò, vt tantarū rerum *Potentia*
ordo & series omnes in admirationem Opificis at- *Dei.*
que amorem rapiat. Illius Fortitudo, robur & po- *Psal. 27. 62*
tentia, qua hostes deiicit, ac pios fulcit, inexpugna- *Esa 25.*
bilis est & inuicta. Nihil est enim, quod illius viri- *Prouerb. 8.*
bus non cedat, nec vllæ arces, munitiones, propu- *Luca 2.*
gnacula, quantumuis firma, quæ illius potentia *Iustitia*
obstant. Illius iudicium & iustitia, qua cuique *Dei.*
sua distribuit, ac pro dignitate suisque meritis præ- *Psal. 18.*
mia decernit, recta est, legitima, sancta, since- *47. 84.*
ra, laudabilis, ac summæ æquitatis, adeò, vt à *Psal. 16. 22,*
nemine (nisi iudicij sit deprauati) calumniam *144. 16,*
mcreatur.

Misericordia Dei, profugium peccatoribus. mereatur. Illius Misericordia, clementia, placabilitas, quæ nulli non prophetarum amplè & magnificè decantata, immentia est, omnesque illius virtutes superat. Ad eam enim omnes, qui iustitiâ eius pertimescunt, tanquam ad asylum confugiunt, atque subsidium implorant. Hæc pauidis mentibus desperationem ac diffidentiam eximit. Hac Spiritus paracletus labantes solatur ac fulcit, insertaque spe ac fiducia consequendæ salutis ad thronû gratiæ impellit, quò misericordiam (*Remis ende quyt-scheldinge van misdad* Belgæ vocant) consequantur, sic ut nihil sit, quod illis possit imputari, aut mortis reos agere. Hanc quum Paulus esset expertus, ex persecutore in Apostolum ascitus, sic animos hominum dubios ac vacillantes fulcit, atque ad Dei misericordiam suo insigni exemplo prouocat, Quum prius, inquit, persecutor essem, blasphemus, violentus: misericordiam adeptus sum, quòd ignorans feci per incredulitatem, hoc est, expers fidei, & consilij diuini ignarus. existimauit enim, quum Christianos insectaretur, obsequium se præstare Deo. Quòd autem omnibus salutis suæ ratio habeatur, & cuique testatum sit, peccata expiari sanguine Christi, ijs, qui illi fidunt, asseueranter firmæque assertionem Paulus pronunciat, Certus sermo, & dignus, quem modis omnibus amplectamur, quòd Christus Iesus venit in mundum, ut peccatores saluos faceret, quorum ego primus sum. Verum idèò misericordiam consequutus sum, ut in me primò ostenderet omnem clementiam, ad exprimendum exemplar ijs, qui credituri sunt in illum in vitam æternam, hoc est, spe & expectatione regni cœlestis. Quod beneficium quum totum transferri debeat in cœlestem Patrem, nec deceat illum debita laude, suoque præconio fraudari: Regi, inquit, seculorum immortalis, inuisibilis, soli sapienti

pienti Deo honos decus, & gloria in perpetuum
 Amen. Petrus quoq; ob redemptionis mysterium *1. Petr. 1.*
 parem laudem defert Deo Patri Domini nostri Iesu
 Christi, qui iuxta copiosam suam misericordiam *Petrus Deo*
 regeneravit nos in spem viam per hoc quod resur- *misericor-*
 rex Iesus Christus à mortuis in hæreditatem im- *diā effert in*
 mortalem, incontaminatam & immarcescibilem *immensum.*
 repositam in cælis erga nos, hoc est, nostri amore.
 Postquā enim benignitas atq; erga homines amor *Tit. 3.*
 & humanitas apparuit Servatoris nostri Dei nullis
 nostris meritis, nec ob iustitię opera quæ fecim⁹, sal-
 vos fecit nos, sed pro sua misericordia per laueriū
 regenerationis & renouationis spiritus sancti, quē ef-
 fudit opulenti per Iesum Christū seruatore nostrū,
 vt iustificati illius gratia, heredes efficeremur iuxta
 spem vitæ æternæ, qui sermo certus est & indubi-
 tatus, omnibusq; modis singulorum animis infi-
 gendus. Quum itaq; tantus sit erga genus humanū
 Dei amor & propensio, is fauor & charitas, vt præ-
 ter vsum & commoditatem rerum omnium etiam
 filium suum vnice dilectum homini redimendo
 impenderit, quò Christi morte & resurrectione
 reconciliationem & gratiam consequeretur: par est *Deo appro-*
 atq; id equitas, impēsiq; beneficii gratitudo exposcit, *banda no-*
 vt quisq; nostrum omnē spem ac fiduciam in illo *stra vita*
 constituat, illum summis laudibus prosequatur, illi
 vitam ac mores approbare studeat, illi fide placeat *Fides fru-*
 nō equidem otiosa & inani, sed operibus charitatis *ctibus exor-*
 fultra ac stipata; illi abnegata impietate, reiectisq; *natur.*
 carnalibus desiderijs, se totum consecret, ac sobrie,
 iuste, ac pie viuat in hoc seculo, expectans beatam *Tit. 2.*
 spem & apparitionem gloriæ magni Dei & Serua-
 toris nostri Iesu Christi, qui exhibuit se pro nobis,
 quò redimeret nos ab omni iniquitate, & purgaret
 sibi populum peculiare sectatore bonorum operū. *Rom. 5.*
 Hac enim instituendæ vitæ ratione concepto spiri-

R r tu

*Mors &
ta inno-
uatio.*

*Deus &
rax in
promissis
Psal. 61.
115.
Rom. 3.*

*Homo
mendax
quem
sensum
habet.*

*In Vita
discrimi-
ne, ad De-
um cōsu-
giendum.*

tu Paraclete fouebitur pax & securitas in mentibus nostris, excussa; trepidatione ac mortis metu, ad immortalitatem, sedesq; beatas, Christo duce, patebit ingressus. Non est aut Mors corporis interitus, sed innouatio, nō naturę extinctio, sed alterius vitæ vestibulum, ac ianua primusq; ad cælestem Ciuitatem aditus, atque introitus ad æternitatem. De cuius rei certitudine non est quod quis ambigat, aut Dei promissis diffidat. quum ipsa Veritas quæ non fallit, fideliter præstet quod est pollicita. Est enim Deus verax: omnis homo mēdax, hoc est, Deus neminē fallit, neminē decipit, nec sua spe & expectatione quenquā frustratur, nō est vanus pollicitor, aut promissor inanis, more hominū qui rūpunt fœdera, rescindūt pacta, pollicitis vaficie quādā veteratoria se eximūt, atq; elabuntur, sed est cōstās, stabilis, firmus summaq; fide præstat & exoluit quod est pollicitus, & quod se recepit facturum. Omnis autem homo mendax, hoc est, fallax, futilis, lubricus, leuis, inconstans, mutabilis, dubius, vacillās, varius, fraudulentus, vanus, captiosus, infidus, & qui aliud stans, aliud sedens loquatur ita, vt nemo tutō illi possit fidere. Quæ vitia à Diuina maiestate sunt alienissima, vt in quā nulli cadūt affect⁹ humani. Quocirca illi potissimū summa fiducia innitendum, in illum omnia nostra vota, spes, desideria transferēda, seu pericula & calamitates, seu mors atq; extremus cōflictus imminet. Omnia enim illius fauore ac præsentia mitescunt, omnia ex acerbis atq; amaris dulcia perficiuntur. Discutitur illius fiducia mortis metus, animisq; nostris omnis terror & trepidatio eximitur. Huius amore contemnimus ac despiciamus vitæ huius delicias & blandimenta. Huius virtute ac præsidio perferimus (quæ singulis momentis nos circumuallant ærumnas & incommoda. Huius solida spe atq; expectatione æternita-

eis fulti alacriter emigramus ex æui huius ergastu-
 lo, ac Christo duce ad beatas sedes prouehimur.
 Minus autem grauare ab hac corporis societate à
 vitæ huius statione diuellimur, minusq; nos reddit *Mors*
 anxios postrema cum morte luctatio, in qua ferè *Christi*
 diffidentia ac desperatio mentem oppugnat, quòd *peccata*
 certi sumus merito Christi nobis partam redemp- *nostra &*
 tionem ac gratiam. Mediator enim inter Deum & *iust.*
 hominē Iesus Christus Patri nos reconciliauit, suo *Resurre-*
 que sanguine peccata nostra eluit, ac per resurrecti- *ctio Christi*
 onis potentiam iustitiam nobis contulit. Traditus *se iustificat.*
 enim fuit Christus propter peccata nostra, vt Paulus *ioan. 1.*
 ait, & excitatus est propter iustificationem nostrā. *Rom. 4.*
 Sic vt resurrectione Christi tanquam pignore con- *Phil. 32*
 firmati confidamus nos saluos fore, atque eius vir-
 tute resuscitandos. Ipse enim, vt Apostolus testatur, *2. Cor. 4.*
 transformabit corpus nostrum humile, & confor- *& 5.*
 me reddet corpori suo glorioso secundum efficaciam
 qua potest sibi subijcere omnia. Tamen si enim iuxta
 Pauli doctrinā terrenum hoc nostrum domicilium
 hui⁹ tabernaculi destruendū sit, vt domus ruinosa,
 quæ soluta compage ac nexibus, diuulsaq; contig-
 natione dissoluitur, quod ædificiū à Deo habemus
 non manufactam, sed æternum in cælis. Deus enim
 qui suscitauit Dominum Iesum, nos quoque per il-
 lum suscitabit, atque efficiet communis resur-
 rectionis gloriæ consortes, quæ certissima
 spes hoc efficit vt minus prauati
 hinc nos subduci patia-
 mur.

F I N I S.

INDEX CAPITVM,
QVÆ PRIMO LIBRO
 CONTINENTVR, IN QVO PRIOR NV-
merus caput, alter paginam denotat.

1. De natura, Diuinitatis edito tractatum.
instrumento	37
2. Hominis dignitas & præ-
stantia	19. Qua ratione masculum,
qua fœminam procreare pos-
sit, qui eius rei sit audus: obi-
3. Naturalissimum procrea-
re sibi simile, cogreuerenter
vtri debet homines tanquam
diuino munere, Deiq; insti-
tuto	ter ex qua causa Hermaphro-
diti, hoc est, vtriusque sexus
homines generentur. 43
10. An excremento men-
struo fœtus alatur, & an ado-
4. De similitudine natoꝝ lescētulæ concipere possint,
cū progenitorib. Et qua rati-
one, quæ foris incidunt, in-
fanti communicentur, mul-
tarumque rerum formas ex
matris imaginatione conci-
piat	13. An excremento men-
struo fœtus alatur, & an ado-
prius quàm menses profluxe-
rint. 50
11. Animam non à parenti-
bus profeminari, sed infundi
diuinitus, omnisque interi-
piat 16
5. De absurdo prægnatium
appetitu, atq; insatiabili re-
rum desiderio, quibus si con-
tingat frustrari, periclitan-
tur.	tem: tum quoto gestationis
die inducatur. 45
12. Anima tametsi sit incor-
porea, nec ex cœcretionem ma-
teriarum aut elementis constet,
affectibus tamē exposita est,
totiusque operis esse confor-
tem. 29
6. Semen conferre mulierē,
totiusque operis esse confor-
tem.	29 & pathemata, quæ in corpus
redundant. 63
7. Vnde species, sexusq; ani-
malis, hoc est, vtri acceptam
ferre cōueniat, virōne an mu-
lieri, masculi, vel fœmellæ nec pari
procreationem.	13. Animas hominum non
omni ex parte esse æquales,
nec pari conditione ac digni-
tate, sed aliam alia præstan-
torem. 73
8. De prodigiosis, monstro-
sisque partibus: Obiter quid
designet prouerbiū QVÆ R-
TA luna nati, alia ratione, quæ
corporis humani resur-
quam in libello nuper à me	14. De animæ immortalita-
te, atque indubitata, certa-
re ratione: tum qua ratione
ac

ac modo id perfici cōtingat. *QV AE SECVNDO*
 Deniq; quanta ex tanto mu- *LIBRO CONTINEN-*
 nere metis erectio in Deum, *147.*
 quantaq; morituro fiducia
 consequendæ salutis, 81

15. An prodigiosis monstrō- 1. Humores, non malos ge-
 sisq; partibus atque aborri- nios morbos inducere: spiri-
 uis anima rationalis indita, tus tamen aereos se ijs, vt tē-
 sintq; resurrectionis futuri pestatibus immiscere, ac fa-
 participes: obiter qua ex caus- ces subdere. 144
 sa excitentur, 98

16. Humores atque alimen- 2. Melancholicos, mania-
 ta corporis habitum men- cos, phreneticos, quique ex
 tisq; statum manifesto im- alia causa furore perciti sūt,
 mutare, atque hinc affectuū nonnunquam linguā alienā
 origo, ac conscientia stimu- personare, quam non didice-
 li emergunt: obiter quid Me- runt, nec tamen esse Dæmo-
 nia efficiat, & qua quis niacos. 152

que ratione illi mederi que- 3. De epilepsia, quam tum
 at, 102 veteres, tum recentes plebeij
 in certos Diuos referunt, vi-

17. Herbas mutationib; ob- olentia ac sequitia, qua deniq;
 noxias, tum viribus formaq; ratione expugnari possit. O-
 destitui, nisi novos subinde biter comitiali morbo, le-
 cultus adhibeas. 115

18. Quam varia sint ac mul- 4. Qui fiat, vt morbi longi
 tipler soli, terraq; natura & non statim in sepulchra in-
 conditio, 134 ferendos. 155

19. Lunæ radijs augefcit, nō 4. Qui fiat, vt morbi longi
 maturefcit, horrus. 137 sint ac diurni, nec facile
 medicamentis cedant. Vnde

20. Stercoratio quare He- febres recidiua, yndeque in-
 fiodo improbata 138 ducia, atq; intermissio. Quæ

21. Qua ratione Curculio, scire omnium interest, ne
 aliaq; bestiolæ infestæ frugi- quis facile morbo tentetur,
 bus abigi, necarique pos- aut vt illū cito excuriat. 163
 sint. 139

22. Lumbricorum vermi- 5. De ijs, qui subducti lecto,
 umque qui humanis corpo- somnoque oppressi ambulāt
 ribus innascuntur, sagacitas, ac perreptant culmina, ædi-
 & quid portendat per os umque tabulata, multa que
 naresque crepe- perficiunt dormitantes, quæ
 re. 141. vigilantibus accessu, adituq;
 sunt difficillima, quaq; sum-

R r 3 ma

I N D E X.

ma cura perficere præstareq; do affici contingat, non mul-
nequeant. 167 tò post mors imminet. Obi-
6. Ex his, q submersi sunt, ter quare præ ceteris auro
virorum cadauera supina: deuinciri mereatur. 182
fœminarum verò prona flui- 12 Quædam ignem non con-
tare, exemptoque pulmone cipiunt, flammisq; inuicta
non emergere. 171 sunt, & qua ratione id effi-
7. Submersorum corpora, ciant. 184
ubi emergunt, atque in con- 13 Calor natiuus hominis
spectum producantur, tum fouetur, augeturq; animal
eorum qui interempti, con- culorum, præcipue autem in-
fossique sunt, præsentibus a- fantium calore, si parti cor-
micis, aut eo, qui interitus poris inualidæ applicentur.
causa illis extitit, è naribus, Non enim hoc fomentum
aliaque corporis parte san- concoctionem solum adiu-
guinem profundere. 174 uat, sed dolores quosque ar-
8. De infantium recens na- ticularares sedat. Inter catel-
torum galeis, seu tenui, mol- los autem, qui id præsent ef-
lique membrana, qua facies ficatius. 186
tanquã larua, aut personato 14 Cur morbus Gallicus
tegmine obducta, ad primũ nunc, quàm olim, mitior,
lucis intuitum se spectadam minusque sæuiat, & in quos
exhibet, Helm vulgo vo- morbos degeneret. 188
cant. 176 15 Qua ratione moribundi
9. Cur apud Belgas, In fa- etiam constante adhuc men-
bis versari dicantur, vacillã- te raucum murmur edant ac
tis parumque firmi cerebri, sonitum reciprocantem, quẽ
vulgo la die boonen. 179 Belgæ populari voce Dẽ Ro-
10. Non quiuus grauis acte- tel vocant. 190
rer odor homini noxius. Sũt 16 Mortem hominis, rerum
enim inter hos qui contagia que existentium interitum
discutiant, morbisq; putri- esse contra naturam, pa-
dis obsistant. Obiter manauit rumque appositè natura-
prouerbum, Cornua inibi, lem dici. Sic tamen obfir-
coque loco aduri, vulgo Men mandus est animus, vt mors
branter hoornen. 181 non sit formidanda, licet nõ
11. Digni sinistrae manus, qui sine ratione omnes illam ex-
minimo proximus est, præ- horrescant. 191
stantia, qui postremo omni- 17 Ebrietatis ac temulentie
um morbo articulari, aut incommoda, & quæ illi ob-
chiragra infestatur, & si quã sistant, ac medeantur. 193
18 In-

INDEX.

- 18 Intemperantia potius, incisa vena somno se dede-
quàm cibi nocentior. 196 re 214
- 19 Alia vi ac ratione vinum 26 Physiognomonia, hoc
inebriat, aliterque homines est, naturę morumque inspi-
afficit, quam Sicera, Zythus, ciendorum ratio, qua ex no-
nobisque vocata Cereuisia. tis signisque corporis, ani-
pag. 199 morum motum ac propen-
20 Procero crassoque cor- sionem elicimus ac judica-
pore homines aliquando mi- mus, non improbanda. Cæ-
nus vitales, quam graciles, terum quid ex hac potissime
minusque animosę morbis obseruare conueniat, scriptu
obluctari. Exiguę autem ræ testimonijs comprobatur.
staturę homunciones ple- pag. 216
rumque vini capaciores, quā
obesi, ac serius temulentia
tentari. 200
- 21 Qui manē ientaculum su-
munt, si id moderatē fiat, in
prandio liberalius edunt, mi-
nusque vino, etiam si largius
bibant, offenduntur. Obiter
an multus panis esus sit salu-
bris. 202
- 22 Nuxmyristica seu mos-
cata, & Corallis lapis à viro
gestata meliorescunt, dete-
riora verò efficiuntur à fœ-
mina. 203
- 23 Magna ex parte steriles
esse, & infœcundos, quibus
semen sponte profluit, sese-
que polluant, & qua ratione
id fiat. 207
24. In morbis excrefcere
corpora, atque in longitu-
dinem produci, licet minus
edant: in latitudinem verò
diminui. 212
- 25 An ieiunis, an pransis, qua vi ac facultate polleant,
venam incidere expediat, &
an consultum sit statim ab ant. 228
- 26 An aperto hiantique o-
re dormire, an clauso, cohi-
bitisque labris salubrius. pa-
gin. 220
- 27 Imprecationes parentū,
quibus ex se genitos execra-
tur, ac maledictis incessunt,
aliquando in euentum effe-
ctumque rapi. Bonas quo-
que ominations, quibus il-
lis felicia ac salutaria quæ-
que exoptant, ad lätum exi-
tum esse adiumento, atque
ex progenitorum voto om-
nia consequi. 221
- 28 Qui fiat, vt iuxta vulga-
re prouerbium, Nemo pro-
pmodum ex morbo, aut lō-
ga peregrinatione melior e-
uadat, vitamque emendati-
orem assumat. 222
- 29 Lapidēs seu gemmę ter-
ra marique erutę, vel animā
tium corporibus exempta,
quaue ratione aliquid effici-
ant. 228

INDEX.

31. De Somniorum euentibus, & quatenus obseruanda
231
32. De anno $\alpha\lambda\iota\mu\alpha\kappa\lambda\eta\rho\iota\kappa\omega$, hoc
232
33. Qua ratione Speculum
234
34. Qua vi & facultate pol-
238
35. Argenti viui prodigiosa
244
36. Qua ratione in salis in-
247
37. Pallidæ mulieres rubi-
250
38. An affluenter atq; auidè
251
39. Quæcunque properè ac
252
40. Alimenta aliquando vi-
257
41. Solis Lunæque vis & na-
260
42. De lactucæ natura ac vi-
268
43. De Hippolapatho her-
270
44. De Saliuæ hominis effe-
270
45. De vsu Lactis, de collo-
stro

stro accremore, illud Belgæ 52. Varia naturæ documen-
 Bieft, hunc Room indigerat, ta, rerumque diuerfarum nō
 tum quæ hæc coagulari in fto inconcinna congeries. Quæ
 macho prohibeant. 272 cū grata breuitate tracta-
 46. Podagrici cur falaces, re inftitui, vno velut faſce cō-
 atque in Venerem proni, & plecti viſum. 282
 quotquot in dorſum decum-
 bunt, duroq; cubili innitun-
 tur. 273

*QVAE TERTIO LI-
 bro continentur.*

47. An exanthemata ac pue-
 riles varioli, quæ vulgo Ma- 1. Quæ ratione filij parentū
 ſelen dicuntur, vino rubro ex- probra atque ignominiam
 igi expugnariq; poſſint: De- perferre cogantur, illiſque
 niq; lactebubulo, quæ à mu- progenitorum ſcelera atque
 lierculis exhiberi ſolet, cū iniquitates imputentur, adeò,
 huiusmodi puſtulæ effloref- vt horum cauſa, vel famę, vel
 cant. 275 rerum fortuitarum iacturā
 48. Tonitru ac fulmine vi- patiantur, aut aliqua in cor-
 tiari vinum, eumque liquo- pore animoq; damna ac de-
 rem, quæ Belgis Cereuiſſa di- trimenta concipiant. 294
 citur: & quibus id prohibea- 2. Quare conualeſcentibus
 tur, eorumque vires inſtau- ac morbo defunctis primum
 rentur. 276 omniū genitalia turgeſcant,
 49. Tempeſtatis, ex marinæ quæq; illis natura inſita ſunt,
 aquæ contactu præſagia, tum nempe concubendi deſideri-
 quid portendant hiberna to- um perficere tentent, ac hac
 nitrua. 278 de re ſalubre conſilium atq;
 50. Pueros rebus pulchris af- admonitio. 301
 fici, ac rugoſas deformesque 3. De auræ atque Aeris effe-
 anus exhorreſcere, quocirca ctu, tum flatuum ventorum-
 cum annoiſis ſcæminis in co- que nominibus, natura ac vi-
 dem lecto non collocandos, ribus in excitandis morbis,
 multò minus, ſi pedibus ex ac promouendis humoribus,
 aduerſo illis ſint conſtituti. qui agitati menti dāna non-
 pag. 279 nunquam inferunt. 305
 51. Qui fiat, vt tenella ætas, 4. Depixide nautica, vulgo
 prægnantes, ſacrifici, qui que Compas, quam Plautus ver-
 ſolitariam vitam agunt, ac ſoriam vocat, cuius obtutu
 ſedentarij ſunt, primò omni atque obſervatione naucle-
 um morbis popularib. ac pe- riſ velificatio perficitur. 323
 ſte corripantur. 280 5. Quid canes agat in rabiē,
 R r 5 & quo

INDEX.

& quo effectu polleat, si quā-	quam cæteri percipiunt at-	
do in sanitatis vsum ac tute-	que experiuntur maritimi.	
lam corpori humano adhi-	pag.	359
betur.	334 2 De Zelandiæ insulis ac	
7 De grandine porcorum a-	gentis huius natura, condi-	
lijsq; huius animantis mor-	tione, moribus, origine: &	
bis ac vitij; quæ vulgari le-	quantum commoditatis at-	
præ seu lazariſmo affinitas ſūt	que emolumenti huius regi-	
vulgo ab infalubri ac mor-	onis fundus, ac ſoli vbertas	
bido corporis habitu Ongās	exteris adferat, compendio-	
appellatur. Et qua ratione	ſa ac dilucida deſcriptio, in	
hæc contagio expugnari poſ-	qua obiter refricatur rerum	
ſit, etiam in hominibus. pa-	geſtarum memoria, multæ-	
gin.	337 que naturales cauſæ explicā-	
8 Cur Belgæ, vbi nox mole-	tur.	395
ſtè ac tumultuoſè, parum-	3 Qui ſit, vt ſenes ac proue-	
que ex animi ſententia trāſ-	ctioris ætatis homines cum	
acta ſit, quiritentur Ioannis	minus robuſtos, tum tetri-	
Baptiſtæ noctem ſibi obtigif	cos plerunque liberos pro-	
ſe.	343 generent, vultuque triſti at-	
9 De ſalis conſciendi ratio	que in amœno, & qui rarius	
ne ſingulari atque inaudita,	exhilarere ſcant.	390
eiusque natura, effectu, viri-	4 Qui fiat vt Laurus, quam	
bus, vſu & differentijs: Obiter	nonnulli Zelandiæ denega-	
herbarum aliquot mariti-	tam adferunt, nulli quam	
marum, quæ ſalſuginoso ſuc	huic regioni, ſpecioſior ex-	
co imbutæ ſunt, & ex quibus	iſtat, & qua ratione effeceris,	
Sal elicitur, conſideratio.	347 vt contra gelu atque hiber-	
	ni frigoris iniuriam intacta	
QVAE QVARTO LI-	ſubſiſtat nec emoriatur. pa-	
bro continentur.	gin.	394
1 De vi effectuque Lunæ, cu-	5 De corpore neutro, hoc	
ius motu impellitur Ocea-	eſt, quod nec ſanum, nec æ-	
nus, & quid moribundis ac	grotum ſtatui poſſit, ſed va-	
morbo deploratis obuenire	cillanti dubiaque valetudi-	
ſoleat, vbi cum morte luſtā.	ne exiſtat atq; inter vtrum-	
tur, atque è vita migrare in-	que fluctuet.	306
ciunt, ex acceſſu reſeſſu-	6 De videndi ratione atque	
que Oceani ac Lunæ decur-	oculorum acie, & cur non-	
ſu, cuius vires efficacius,	nulli remotiſſima quæque	
	acutè cernant, cum ad proxi-	
	ma	

INDEX.

- ma cæcutiant atque hallucinentur: alij propius admota exactè videant etiam minutissima, longius verò sita, etiam eminentes moles egre perspiciant. Et cur oculus dexter magna ex parte sinistro obtusior, minusque lucidus: Obiter de coloribus oculorum ac plerisque alijs, qui animi argumenta proferunt: obiter hebescenti visui remedia, 401
- 7 Ratio cur nonnulli mutilis truncisque ac decurtatis membris nascantur, alij geminis quæque redundant ac superuacanea sunt nec ulli vsui inferuiunt, 411
- 8 An indusia, vulgo Camisia, tegumenta lintea febricitantibus mutanda. Et an statim à morbo conualescentibus barbam radere, aut capillos adimere expediat. Tū in quibus morbis pedes abluere consultum sit. 414
- 9 Quod mira naturæ vi, atquo incredibili efficacia singulæ herbæ singulis proprijsq; membris ac corporis partibus auxiliuntur, atque alię in alias, vires suas peculiari effectū proferant. 421
- 10 Sexum inesse stirpibus, atque alias alijs affici. pagin. 426
- 11 Murenæ, quas Belgæ prię ken vocant, in fumario exsiccatæ, tædæ atque ardentis facis vicem vsunque præbent, si accendantur. 432
- 12 De ouo à Gallo edito, & qua ætate atq; annorum decursu id proferat: denique quid ex eo progeneretur, tum de lapide Gallinaceo & Aetitegemma. 434
- 13 De mulierum natura, condicione, moribus & curis sexus, vbi incanduit, acriores quam vir, iras concipiat ac rixeretur enormius, multisque alijs affectibus impotentibus succumbat. Obiter quem sensum habeat illud Sapientis Hebræi, Melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens. 441
- 14 Cur ouum duobus extremis verticibus, quibus oblonga atque angustiore sui parte (vt Polus Arcticus & antarcticus) subnixum fulcitur, digitis aut complicatis palmis comminui frangi; nequeat, quamlibet premas: Et cur aceto acri maceratum, in tractabilem tenebramque membranam mollescat, denique id ipsum a quæ vitæ, hoc est, vino ardentis immersum, non secus, quam ferrum ab aqua forti consumatur. 451
- 15 Luna mira naturæ vis.

INDEX.

singulis mensibus, secus, quā partes frigore, geluque aut
 alia astra, singulas corporis pruinis obstupefcentes ac ri-
 partes, fanas latenter & taci- gida vt resoluantur, ac calo-
 te, valetudinarias manifestè re rursus imbutæ reuiuiscāt,
 nec citra doloris sensum per- pag. 468
 reptat, illisq; modo duobus 21. Vnde exoriantur atque
 modò tribus diebus inheret: emergāt in homine consciē-
 obiter an in ea parte, cui sid⁹ tiæ stimuli, & an vt affectus,
 incumbit, tutò vena incidi & animi perturbationes hu-
 possit. 453 moribus ascribendi, an in a-
 16. Consilium quo iuueni- nimo, menteq; ac voluntate
 bus gratificari soleo, vt ma- consistant. 471
 turē pubescant, venustaque 22. Ad quotum mensem ho-
 lanugine mētum decoretur: minis gestatio in vtero pro-
 Obiter graminum, fruticu- ducatur, partusque tempesti-
 que cum crinibus ac capil- uis censerī debeat. Obiter de
 lis non insecuta comparatio. corporis humani formatio-
 pag. 457 ne, quōue dierum aut mensi-
 17. Quatenus aut qua ratio- um numero fortè absoluat,ur,
 ne Medicina conseruatric in ac vitalis existat. In qua nar-
 peste, atque aeris contagio- ratione omnia tractantur ac-
 ne adhiberi debeat, tum que curatius, quod hinc acerbæ
 hac vi effectūq; polleant. 459 contentiones exoriantur, nō
 18. Cui rei assignanda tanta solum in legitimo cōgressu,
 in numerosissima hominum sed alia quauis Geniali solu-
 multitudine, formæ dissimi- taque Venerē. 479
 litudo, ac tam multiformis 23. De hominis procreatio-
 diuersaq; in facie, vultu, ocu- ne utilis & iucunda narratio,
 lis, species, ita vt nonnunquā in qua illustratur altera ar-
 ne vterini quidem partus cō- gumenti pars. 486
 formes sint ac sibi assimilen- 24. Quoto ætatis anno Puel-
 tur. 662 lis pubescentibus concubitus
 19. Multa animantium, pis- desiderium excitetur, & con-
 cium, alitum, insectorum ge- ceptui efficiātur idoneæ. Rur-
 nera absq; semine progene- sus quando prouectioribus
 rari, vt etiam herbas, multa fœcunditas definat, ac defi-
 que animalia atque auiculas nentibus mēstruis vterus ste-
 insolita ratione, ac modo rilescat. In qua narratione
 absque mutua maculi opera virilis quoque naturę condi-
 concipere. 463 tio excutitur. 497
 20. Manus vel alię corporis 25. Qui potissimum alij ab
 alijs

INDEX.

alijs morborū contagia con- vi pollet in corroborādo vē-
cipiant, Et qua ratione effi- triculo, atque excitanda sibi
ciatur, vt infantes conualef- auiditate paulò efficacius;
cant, exhibitis nutrici medi- quam zinziber, cuius natura
camentis. 501 quoque hic exprimitur, non
26. De pelle seu plumoso te- cuius obseruata. 504
gmine vulturis, quod mira

RERVM ET SENTEN- TIARVM HVIVS OPERIS

INDEX.

A.

Agricolarum indu- ciderunt, animo repeten-
stria simile. 455 da. 383
Ab arboribus simile. Adulteria notantur. 227
pagi. 255 Adulteria nō impunita. 299
Ab herbis ad homines redu- Adulteria cauenda. ibid.
cenda cultura. 432 Adulterium muliebri inde-
Ab incisa vena temperantia lebilis macula. 449
exigitur. 215 Aduocati muneribus affici-
Ab officina fabrili simile. 254 untur. 366
Abortus & effluxus descri- Aer & alimenta valetudini
men. 101 vel profunt, vel officiunt.
Accōmoda similitudo à bō. 138
bardis. 45 Aer serenus mentem exhila-
Aceti vis. 249 rat. 314
Aceti & fecis cum cineribus Aer Zelandus qualis. 366
comparatio. 395 Aegroti cur panis esum re-
Acetum melancholicis no- spuunt. 205
xium. 340 Aegrotis quando in edulijs
Acetum ouum consumit, ac gratificandum. 27
cotem dissoluit. 249 Aestate ædes & corp. bestio-
Acida biliosis salubria. 340 lis scatent. 364
Acrimonia vrinę morbo gal Aestuarium quid sit. 385
lico infectis peculiaris. 208 Aestuarium in bello, Belgarum
Adolescentia consilij inops. perfugia. ibidem
477 Aestus Oceani causa. 26.
Aduersa quæ aliquando ac- Aetites lapis qua vi polleat
440 Affe

I N D E X.

Affectib. omnes obnoxij.	108	Amara ebrietati obſiſtunt.	
Affectus Venercus in herbis.	pag.		195
pag.	429	Ambaſti qui zelandis.	368
Affectus in foetum tranſe-		Ambulare ac vociferari in	
unt.	392	ſommo vnde eueniat.	167
Affectus quādo mitiores.	108	Ambulones nocturni nō ap-	
Affectuum in animo tyran-		pellandi proprio nomine	
nis.	103	pag.	168
Affectuum origo.	ibid.	Amicitiae & inimicitiae re-	
Afflictio religioſos facit.	496	rum.	426. (167
Afluētia ſocordes, & accedio.		A morbo vires inſtaurandae.	
ſos facit.	225	A morbo nemo emendatio-	
Africi natura.	315	pag.	222
Alcis vires, vulgo Eclant di-		Amor parentum in filios, &	
citur.	161	ē diuerſo vnde emergat.	393
Alectorſia gemma quid præ-		An à galli ouo baſiliſcus pro-	
ſtet.	439	deat.	435
Alectorſiae gemmae vis in vi-		An dormiēdū incifa vena.	215
ros.	440	Andreas ab Aurea quid Ca-	
Alembicum quid ſit.	242	rolo Caeſari contulit.	320
Alex. Magni veſtes cur odo-		Angelica, illique affines her-	
ratæ.	206	bae.	120
Alexander fauciatus fragili		Angelorum diſcrimen.	74
tatem ſuam agnouit.	225	Anguille ſalfa aqua delectā-	
Algæ maris deſcriptio.	355	tur.	376
Alia aliquando parentum,		Anguis ex ſpina hominis.	436
alia filiorum conditio.	296	Anhelitus cohibitus conco-	
Alia hominis, alia animan-		ctionem adiuuat	221
tium conditio.	81	Anicularis halitus pueris nō	
Aliquando in peſte non inci-		xius.	280
dendam venam.	460	Anima quid.	61
Alia vis longitudinem, alia		Aniculæ ne iuuenibus ſe ad-	
latitudinem parit.	213	dicant.	499
Alius qualitatis in herbis ef-		Anima hominis diuinitatis	
fectus, alius ſubſtantiæ.	424	particeps.	82
Allio roſæ odoratiores eua-		Anima migratura cur vati-	
dunt.	286	cinetur.	155. (72. 68
Allium & quæ viroſa ſunt, o-		Anima affectibus obnoxia.	
culis inimica.	409	Anima quando corporis mi-	
Alumen igni obſiſtit.	185	niſterio indiget.	70
Amantes pallescunt.	66	Anima multa agit abſq; cor-	
		po 110	

I N D E X.

poris adminiculo. ibid.	Aqua in Zelandia qualis. 367
Anima singulis diuersa. 61	Aqua cui nigra in fontibus.
Animalculorum in corpori pag.	406
bus origo. 257	Aqua vitę vt exploratur. 242
Animalia sponte nulloq; se-	Aquę vitę vis. ibid.
mine nata. 258	Aquilo quando minus diu-
animalia noctu oculata. 407	turnus. 319
Animam rationalē quando	Archimedis memorabile fa-
homo concipit. 57	ctum. 240
Animates mēte destitute. 82	Ardelio, vulgo tātā faire. 170
Animantes naturę instinctu	Argentum viuum auro affi-
ducuntur. 8	citur. 293
Animarum inepta transmu-	Argenti viui effectus. ibid.
tatio. 56	Argumentum validum im-
Animarum discrimen. 75	mortalitatis. 474
Animę carnificina mentem	Aridus vterus quę exigat. 48
vellicat. 89	Arnemudę portus. 369
Animę domicilium. 61	Arte mutatur species & co-
Animę dotes & ornamēta. 56	lor animantium. 18
Animi cruciatus, quam cor-	Artificialis promontorij de-
poris scuior. 69 (85)	scriptio. 354
Animi & corporis cōsensus.	Asale silt & zolt, vnde solda-
Animus ab aeris intemperie	ten Germanice. 348
vitiat. 309	A sellus piscis vulgo cabbel-
Anni non superstitiosē ob-	liau. 376
seruandi. 235	A signatis cauendum. 219
An pars, in qua Luna est, fer-	Astra ad morborum indicia
ro tentanda. 454	conferuntur. 237
Antidoton contra pestē. 289	Astrorum in terrena effica-
Antonij heremitę de natura	cia. 124
sententia. 5.	Attriplex marina. 352
Antonius Cęsar diademate	Auicennę consilium in con-
insignitus 177	ceptione molienda. 48
Antuerpiam Scaldis exor-	Auidē bibere flatibus corpus
nat. 375	distendit. 305
Anus minus irritantur. 445	Auiditas omnia suauia effi-
Apolepti ferius humādi. 157	cit. 28
Apuleij de mundo sentētia. 4	Aura & venti corpora im-
Aqua calida canam barbam,	mutant. 307
& facim rugosam efficit	Aura rigida satis noxia. pa-
pag. 459	gia. 319
	Auri

I N D E X.

Auri in cibo vsus.	335	Bellum non temerè suscipi-	
Auri sacra fames.	334	endum.	382
Auri igniti effectus.	336	Bestiolæ ex sordibus genera-	
Aurum cor recreat.	ibid.	tæ.	257
Aurum lepram expurgat.	135	Biliofi hominis natura.	105
Aurum decoctione non atte-		Biliofis acutus visus.	403
ritur.	135	Bombardæ an olim fuerint.	
Aurum fumo splendet.	122	pag.	327
Aurum liquorem combibit.		Brabanti annosi.	500
	ibid.	Brassica ebrietati obsistit.	195
Auster epilepsiâ excitat.	161	Brassica vitæ inimica.	428
Auster articulares dolores		Brassica vinum corrumpit, be-	
mouet.	313	ta instaurat.	278
Auster pituitosis noxius.	312	Brassicæ marinæ seu solda-	
Auster omnia obnubilat, A-		nellæ descriptio.	352
quilo serenat.	313	Bruta non ratione sed natu-	
Auster instabilis.	311	ræ ductu feruntur.	76
Auster & Aquilo diuersa ra-		Bubones inguinis, vulgo, cla-	
tione catarrhos mouet.	319	poren.	40
Auster biliosis non incom-		Bufones noxii.	340
modat.	312	Butyrum & oleum sordes ex-	
Auster quos morbos excitet.		imunt.	428
pag.	311.		
Auster animo grauis.	313	C.	
Austri incommoda in excu-		Cabbellau.	231
tiendo partu.	312	Cæcias cuius naturæ.	320
		Cæcias qua ratione nubes	
B.		trahat.	ibid.
Balnea quando adhibenda.		Cæpe natura ab alijs stirpib.	
	419	diuersa.	289
Barbæ rasura aliquando no-		Cæruleus oculorū color quæ	
xia.	418	vsus facit.	407
Barba vt adolescat, sepius ra-		Calore, humore, & spiritu	
denda.	457	corpus subsistit.	187
Barbam quæ præstant.	458	Calthæ vulgo gouldtblomē.	
Basilisci siluestris descriptio.		pag.	275
pag.	434	Calx cum aqua raparum ig-	
Bataui piscibus porcos sagi-		nitos dolores placat.	350
nant.	340	(386 Camelot.	123
Bataui Zelandis consociati.		Cancer & lepra affines mor-	
Belgarum inferiorū aliquot		bi.	214
propensiones	372	Canceri marini effectus	342
		Can-	

INDEX.

Caneri, rabidi canis morsū	Cerebri & hepatis affecti præcurant.	342	fagium ex testibus.	274
Cancrorum descriptio & vires.		341	Cerebro regia potestas.	402
Cancrorum astutia.	ibid.		Cerebro quæ cōueniunt.	422
Canes quando rabie concitantur.		331	Cerebrum & cor à remotis partibus afficiuntur.	218
Canes aquam exposcūt.	329		Chelidonium vel hirundinarius.	230
Canis vt à rabie præseruetur.	ibid.		Christi fiducia mortis metū homini adimit.	192
Caphuræ vis putredinem à liquoribus arcet.	287		Christi pauor hominis argumentum.	70
Capillorum ac graminum comparatio.	458		Christus cur serius Lazarū suscitauit.	158
Capa vnde gemma innascitur.	439		Cley à verbo cleuen deducitur.	353
Caput læsum visui officit.	pag.	402	Cibi delicati libidinis fomēta.	224
Carbones fossiles oleo exstinguuntur, aqua ardescunt.	pag.	124	Cibum aliquando commodius, quàm potum deglutiri.	254
Cardiaci morbi remediū.	336		Cibus immodicus potoribus noxius.	296
Caro melācholici succi particeps sapida est.	338		Cibus offerendus ante venæ sectionem.	215
Carpioni e capite lapis eximitur.	231		Cibus & potus spiritus alimentum.	ibid.
Carthaginenses nauigandi periti.	326		Ciconiæ parentibus afficiuntur.	32
Caseus viridis appetentiam acuit.	366		Cineres herbas à gelu tuentur.	395
Castaneæ qui feruentur.	289		Cynosura quid.	325
Catamidiari quid sit.	15		Circius vêtus, vulgo noordt-ueest	266
Catelli melitæi.	24		Collega quo nomine Zelandis dicitur.	368
Catelli vniiformis coloris quod membris admoti præstet.	pag.	187	Coloris oculorum diuersitas vnde emergit.	406
Cauda canum truncata non rabiunt.	329		Colostrum vulgo bieft.	273
Causidicorum superstitio in conseruandis infantium galeis.	178		Columbare, colūbatim pro-uerbium.	467
			sf	Co.

I N D E X.

Comites vnde dicti.	378	Cor primum viuens, vltimū	
Comparatio elegans a præ-		moriens.	403
conibus sumpta.	127	Corti natura.	316
Comparatio elegans à sole		Corporis deformitas vnde.	
& luna defumpta.	85	pag.	463
Compendiosa morbi gallici		Corporis procerei incommo-	
curatio.	211	da.	208
Conceptus non naturalis e-		Corporis habitū multa im-	
ijcitur.	38	mutant.	106
Concubitus enormis detestā		Corporis moles ingenio of-	
dus.	49	ficit.	200
Conditoris maiestas & am-		Corpus animi vi ad actionē	
plitudo.	86	impellitur.	66
Coniugij institutio à Deo. 13		Corpus animi instrumen-	
Conrardi Gesneri laus. 6. 377		tum.	ibid.
Conscientia quid.	472	Corpus quomodo animę in-	
Conscientia speciem corpo-		strumentum.	85
ris immutat.	473	Corpus animæ causa pericli	
Conscientia quid in mente		tatur.	84
efficiat.	73	Corpus neutrum admittunt	
Conscientię fiducia quid ef-		nonnulli.	393
ficiat.	492	Corpus aeris constitutioni	
Conscientiæ vis.	471	obnoxium.	262
Con sanguines cito contagi-		Craniū caluāq; humana ad	
um accipiunt.	502	quid profint.	160
Consensus corporis & ani-		Crisis seu iudicium de mor-	
mæ.	85	bis.	236
Cōsiliū in oculis instaurā-		Crocodili lachrimæ prouer-	
dis.	408	bium.	427
Cōspicialia quādo vsui. 403		Cruditas melancholicis no-	
Continuæ febres vnde.	54	xia.	148
Conualescētibus Venus no-		Crustacea rabidis salubria.	
xia.	301	pag.	340
Corallina à Corallij ample-		Cucumeres aquā appetunt,	
xu herba.	356	oleum respuunt.	283
Corallium ex mari Ligusti.		Cucumerum natura.	427
co subducitur.	185	Cultura omnia meliores-	
Corallus rubicundior fit vi-		cunt.	125
ri contactu.	206	Cuniculi humano sanguine	
Corallus frutex.	123	pasti insalubres.	358
Cordi quæ accommoda. 422		Cyrculiones.	139
		Curcu-	

I N D E X.

Curculiones quibus abigan- tur.	140	Deus qua re homini innotet cat.	3.
Cur diuulsa spectantur.	405	Deus elementis utitur ad in- ferenda damna.	321
Cur foemina minus ingenio fa.	447	Deus homine vnice affici- tur.	83
Cur filij naturales, quos vo- cant, alijs erectiores.	392	Deus cur coniugium institu- it.	14. & 442
Cur nonnulli deiecta men- te.	391	Deus omnipotēs in eo quod vult.	86
Cur nonnulli minusvalidi.	ibidem	Deus omnium rerum caus- sam in seipso cōplectitur.	226
Cur conualescentes in Vene- rem proueniunt.	301	Deus castigat ut emēdet.	427
Cur gemina videntur.	405	Deus noxijs bestijs homines vexat.	427
Damast.	123	Deus collapsae naturae instaur- ator.	56
Dauid naturae admirator v- nicus.	10	Dies quadragesimus rabiei expositus demorsis.	339
Dauid Rex amplexu iuuen- culae incaluit.	188	Diffidentia excutienda ani- mis.	98
Decretorij Dies.	236	Diffidentia & fiducia quid ef- ficient.	94
Decubitus in dorsum noxi- us.	168	Digitus annularis praestantia. pag.	183
Deformitas non priuat quē- quam hominis nomine.	99	Digitus medici dignitas.	184
Delphini in hominē amor. pag.	427	Dilemma auctoris de men- struo profluuiio.	52
Dei amor & propensio erga hominem.	83	Diogenis sententia de iuue- ne pallido.	66
Deitatis arcana quatenus e- ruenda.	90	Diffimilitudo hominū cū ascribenda.	492
Delectus vini.	113	Diuis non assignandi morbo- rum cruciatus.	155
Detatos nasci inominosum. pag.	256	Diuitiae non malae, sed eorū abusus.	227
Deo qua ratione membra at- tribuantur.	68	Doctrina diuinitus inspira- ta optimos mores effingit. pag.	223
Deo nihil impossibile.	102	Doctrina coelestis mentis pa- bulum.	ibid.
Deo se quisq; submittat.	89		
Deus praecipua foecunditatis causa.	33		
Deus prima conceptus causa 43.			

INDEX.

Dolores neruorū vnde.	209	Euronoti effectus & statio	
Dolor capitis ex hesterno		ibidem	
mero.	196	Eurus aliquando pestis causa	
Duces vnde nomē fortiti.	378	est.	ibid.
Ductus naturæ quid efficiat.		Eurus hieme frigidissimus.	
pag.	374	ibidem	
Dulcia aliquando vermes		Ex animantibus naturæ vis	
perimunt.	141	perspicitur.	16
Dupla quando obuersantur.		Exemplum resurrectionis ex	
pag.	412	Cypriano.	93
E.		Exemplum ex hominis stru-	
Ebrietas Dioscoridi detesta-		ctura.	92
ta.	253	Exemplum à tenellis arbori-	
Ebrietas vitanda,	193	bus.	303
Ebrii ridiculo vultu.	299	Exemplum ab exhausto cor-	
Ebrijs & iratis specula obijci-		pore.	94
enda.	238	Exemplū à rabidi canis mor-	
Elephanti erga hominē ob-		fu.	211
sequium.	427	Exemplum à vitioso corpo-	
Embolia ingressus secretior		re.	295
ab immittendo.	22	Exemplum eius, qui à somno	
Embrio primis mensibus ho-		morte sopitus est.	215
minis nomen non prome-		Exemplum à fumosis gēdibus	
retur.	60	pag.	180
Emplastrum ad tumores pe-		Exhortatio ad humanitatē	
stilentis.	439	ex amantium affectu.	16
Epati quæ conferunt.	422	Experientia de pediculorum	
Epibata quid sit.	324	sagacitate.	143
Epilepticorum habitus for-		Experimentum in matrona	
midabilis.	156	gemmæ Aetitæ.	440
Epilepsis morb. puerilis.	483	Ex sagittarijs videndi ratio	
Erectio genitalium sanitatis		eruta.	404
indictum.	302	Ex speculo nostram cōditio-	
Errorēs inueterati ægrè ex-		nem exploramus.	239
imuntur.	477	Ex testaceis quæ sanis, quam	
Errori naturæ non insultan-		infirmis aptiores.	342
dum.	219	F.	
Ethnici immortalitatē ad.		Fabarum flores cur cerebro	
mittunt.	88	officiunt.	179
Eunuchi cur imberbes.	459	Fabri cur surda stri	304
Euri locus & effectus.	310	Famelici ingruēte febre.	290
		Fauo-	

I N D E X.

Fauonij natura.	315	letudine.	398
Febricitantes & ebrij cur de-		Francorum rex Zirizæos sub	
lilent.	112	leuat.	380
Febrium induciæ vnde.	165	Frictio capitis oculis cōfert.	
Feles marinæ.	245	pag.	419
Ferrum qua ratione fulmen		Frictiones & ligaturæ quan-	
à liquoribus arceat.	277	do vtilis.	420
Ferruminare quid sit.	285	Frigore obrigescunt corpo-	
Feruidus spiritus causa mo-		ra.	468
tus in somno.	169	Frigus inimicum neruis &	
Ficofi omnes podagrici, non		ossibus.	469
contra.	189	Fructus puteis immersi atq;	
Fides charitate stipata.	96	in olla reconditi diu conser-	
Fiducia in Christum mentes		uantur.	250
erigit.	96	Frugalitas in rebus spectan-	
Flandrorum virtus.	381	da.	335
Flissinga ciuitas.	370	Fruges vnde corruptioni ob-	
Flores vini porcis accommo-		noxia.	138
di.	359	Frugiperdæ stirpes quæ.	429
Fluuiatiles cancri quibus v-		Frumenta vnde corrumpant-	
sui.	341	tur.	139
Fœmella tardius masculo		Fuligo satis noxia.	284
perficitur.	58	Funes ex herbis conficiun-	
Fœmina virum, vt materia		tur.	185
formam appetit.	31	Fungosum caput.	483
Fœminæ informes massas e-		Furor muliebris vnde emer-	
dunt.	429	gat.	445
Fœminæ æstate salaciores.		G.	
	253	Galeus piscis ore parit, & qui	
Fœminis nō deesse semen ra-		alij.	466
tione conuincitur.	29	Gallinæ incubatio.	32
Fœminis multū tribuendum		Gallina oua edit absq; galli	
in procreatione liberorū.		opera.	33
pag.	15	Gallitricum quid sit.	284
Formæ elegantia aut turpi-		Gallo vnde cōcretio oui.	435
tudo vnde.	178	Gallus quo tempore ouum	
Formicatio quis morbo.	120	edit.	434
Formicatio accedens morbo		Gallus leoni formidabilis.	
gallico.	ibid.	ibid.	ibid.
Formicinus homo.	ibid.	Gandauum studiorum alum-	
Formulæ percontandi de va-		na.	374
		sf 3	Gario.

I N D E X.

Gariophylea flos Belgis spec-	secratae.	421		
datissimus.	116	Herbae & vires & species im-		
Gelu opportunum ad crurū	mutant.	126		
fractionem.	251	Herbe siluestres priores hor-		
Genij mali ad inferenda dā-	tenfibus,	431		
na praesto.	314	Herbae suis quæq; delectan-		
Geniorum malorum discrimi-	tur.	120		
men.	79	Herbae falsæ medentur mor-		
Genitalia ex morbo primū	bisouium.	353		
reuiuiscunt.	275	Herbarum diuersitas.	8.	
Germani sale & aromatis de	Herbas mutationi obnoxias			
lectantur.	343	ac degeneres esse.	115	
Glires quare ædes ruinas	Herbis cognatio & affinitas.			
deserunt.	142	pag.	427	
Goesa ciuitas.	384	In Herbis affectus Venereus.		
Grando porcorum quis mor	pag.	429		
bus.	338	Hermaphroditos quid gignat.	49	
Gratitudo erga Deum exigitur.	227	Hieronymi à Seroskerka		
Guido Flandrorum Comes	laus.	377		
captus.	382	Hippocratis in peste consili-		
Guido Dampetra Flandriæ	um.	307		
Comes.	378	Hippolapathi descriptio.	270	
H.		Holcas genus nauigij va-		
Halmi legitimi descriptio.	stum.	388		
pag.	351	Holmia Sueciæ regio.	ibid.	
Halinus famem arcet.	ibid.	Homines quomodo resusci-		
Hannibalis scomma in Phor	tandi.	91.		
mionem.	127	Homines interdum inquieti		
Hederæ vis in discutienda c-	noctu clamosi sunt.	170		
brietate.	196	Homines non conscientia		
Helucus capitis grauedo ex	motu, sed affectibus ducū-	477		
crapula.	ibid.	tur.		
Herba kali ouibus gratissi-	ma.	353	Hominis primordia quæ.	14
Herba kali caneros remora-	tur.	ibid.	Hominis causa omnia con-	
Herbae kali descriptio.	352	Hominis mens Dei simula-		
Herbae aliæ alijs aduersan-	tur.	285	Hominis securitas in quo	
Herbe singulis membris con			Homo in quem vsum & finē	
			crea	

INDEX.

creatus.	3.	Ignorantia veri errores pa-	
Homo Dei imago.	55	rit.	459
Homo mundi præfectus.	10	Imaginaria Venus quid in	
Homo præcipuum Dei opi-		vtero moliatur.	468
ficiū.	9	Imaginatio mulieris multa	
Hortatio ad amplectendam		molitur.	462
doctrinam cœlestem.	80	Imaginatio in muliere quid	
Homo Dei imaginem refert		efficiat.	412
pag.	82	Imberbes minus viriles cen-	
Homini rerum principatus		sentur.	457
attributus.	88	Impuri gemmas contami-	
Homo caducis afficitur.	334	nant.	229
Humani corporis origo.	486	In acutis morbis negligenda	
Humani corporis decor.	10	astra.	455
Humida & liquida citius a-		In claudos prouerbium.	219
lunt.	197	In contagiosis morbis sudor	
Humidę mulieres exotica ap		eliciendus.	416
petunt.	27	Incubus De Macre.	158.168
Humores prauī ossa corro-		Inedia macilentis noxia.	115
dunt.	452	Inedia quando pernicioſa &	
Homores ſua tempora ſorti-		quouſque.	307
untur.	145	Inedia bilem accendit.	114
Humores menti inſeſti.	64	Infans quando mouetur.	439
Humores corporis quos mo-		Infans quando galeam pro-	
res pariant.	151	ferre videtur.	177
Humores quique certis ho-		Infantes non exasperandi ſe-	
ris vigent.	146	uis verbis.	221
Humores ſyderibus expoſi-		Infantis quatuor formatio-	
ti.	456	nis tempora.	487
Humorum prauitas & copia		Infantis ſitus in vtero.	490
morborum origo.	144	Infantis geſtatio ad lunę cur	
Humorum mira vis in conci		ſum referenda.	484
tanda mente.	152	Infantia à maiorib. institu-	
I.		enda.	373
Iapix ventus qualis.	315	Ingenium vbi intenderis, i-	
Idololatria, & ſuperſtitio in-		bi valet.	130
ſecunditatis cauſa.	43	Inguinum tumores non re-	
Ignis aeris contagia diſſipat		primendi.	209
pag.	132	In mari ſonitus longiſſimē	
Ignis ſudorem & contagia e-		exauditur.	382
licit.	415	In morbi augmēto nihil in-	
		ſi 4	nouan.

INDEX.

nouandum.	418	Lacte madescunt vbera, vbi	
In prandio citius, quā in cœ-		menes subsistunt.	52
na inebriamur.	204	Lactuca ante aut post cœnā	
In remedia omnia serid a-		sumenda.	269
genda.	132	Lactuca quibus vsui.	ibid.
In re medica turpe dicere,		Lactucæ frigiditas quibus re	
Non putaram.	131	tunditur.	268
Insitionis tres species.	119	Lætitia solida.	345 (370
Intemperantia Veneris, in-		Lagena quale poculi genus.	
fanti noxia.	38	Lagenæ corpori applicatæ	
Inter homines alius alio ne-		sudorem eliciunt.	470
quior.	450	Laminæ corneæ glauco-	
Inundationes incute hieme		lore.	407
incrudescunt.	266	Lampetræ vnde nomen for-	
Ioannis Baptistæ dies memo-		titæ.	432
rabilis.	343	Lapis bufonius.	231
Iocus popularis in hos, qui		Laricis ligni vis.	186
ex inguine laborant.	212	Lauro frigus inimicum præ-	
Itali quomodo anatomiam		fertim radici.	394
perficiunt.	291	Laurus viti inimica.	285
Iudicium Domini in illatis		Laurus quibus natalibus de-	
cladibus.	297	lectetur.	394
Iudicium de ventre inspicie-		Laurus cur Brabantis nega-	
do medicis defertur.	480	ta.	395
Iudoci à V Veruia laus.	377	Laurus densum solum exi-	
Iustificatio impij ex Dei fidu-		git.	394
cia.	98	Lens aquæ quid.	355
Iuuentus conscientiam negli-		Leprosi vt explorentur.	292
git.	476	Leprosi habitus qualis.	338
Iuuentus succulenta.	390	Leprosorū saliuæ noxia.	272
L.		Lex de porcis mactandis.	338
Labra fissa siue lepotina vn-		Liberi à patribus instituen-	
de.	17	di.	222
Lac pisces corrumpit.	273	Liberi quando ferre cogan-	
Lac corruptelæ obnoxium.	176	tur parentum probra.	299
Lac lapidescit in vberib.	440	Libonoti & Austroafrici na-	
Lac quibus vtile.	272	tura.	314
Lacertæ erga hominem stu-		Lignum aloes licet leue de-	
dium.	427	mergitur.	247
Lactantij sententia de simi-		Linacius lapis quo effectu	
litudinis ratione.	16	polleat.	230
		Limo.	

INDEX.

Limonis succus corrosiuus.	cumbunt.	109
pag.	250	Mali genij hominibus infe-
Liquores vitiat i vt instauren	sti.	73
tur.	273	Mali Medici aut Citrei vi-
Lyssa vermiculus sub lingua	res.	461
canis.	331	Mandragora an conceptum
Loci situs mutationem her-	perficiat.	430
bis inducit.	117	Manus ac pedes vnde trunca
Luna mare concitat.	263	& mutila.
Luna quot diebus cursū per-	Manus quādo vellicāde.	420
ficiat. 484	(484	Maria dolorib. concussa. 71
Luna sidus terrę proximam.	Margaritę aceto maceratae	
Luna menses constituit in	liquefcunt.	249
puerperis.	482	Maritimę herbę squallidę.
Luna quando tēpestates con	pag.	358
citāt.	266	Martinalia festa.
Luna morbos humidos exaf	Martiniana ciuitas.	384
perat.	156	Mares cur citius, quam fœmi
Lunę decursus.	265	nę absoluantur.
Lunę effectus in producēdis	Masculus quando concipi-	
viribus.	137	tur.
Lunę vis quos morbos acu-	Materia accumulandi semi-	
at.	359	nis.
Lupulus vulgo hoppe.	141	Mathioli industria.
Lusci qua animi conditione	Matrimonij incōmoda.	442
pag.	410	Matrimonij commoda. 443
M.		Medicinę tres sūt partes. 396
Macilentis nihil adimendū.	Mediocritas fœlicitatis lau-	
pag.	420	danda.
Magna apud Zelandos rerū	Medicorum de partu pronū-	
viciissitudo.	388	ciatio nullius vel fauore,
Magnes qua ratione ferrum	vel iniuria.	482
alliciat.	324	Meditatio alterius vitę quid
Magnetis natura.	426	efficiat.
Mala mens inquieta.	64	Melancholia vnde contrahi
Mali corui malum ouum. 21	tur.	109
Mali genij ventos exsperant	Melancholia vt expugnetur	
pag.	149	pag.
Mali genij corpus & mētem	Melancholię incōmoda. 423	
oppugnant.	ibid	Melancholici natura. 105
Mali genij melancholię in-	Melancholici cōmiseratio-	
	Sf	nc

I N D E X.

ne digni.	112	peditat alendi foetus.	35
Melancholici non facile in-		Mentha oblaetum refistuit.	
ebriantur.	148		287
Melancholici vnde absurda		Mentis cum gemmis compa	
imaginantur.	110	ratio.	87
Melancholicorū natura vbi		Mentis præstantia & vis.	56
virō incaluerint.	148	Mentis intentio corpus atte	
Membra ſibi ſalutaria allici		nuat.	70
unt.	421	Mercurialis; quo effectu in	
Membris frigore oppreſſis		excitanda prole.	47
quæ anxiliuntur.	469	Metelliburgum expugna-	
Memorable de Mauro.	173	tur.	379
Mens aſtrologis in Deum e-		Metelliburgum Emporium.	
rigenda.	456		366
Mens quibus vacillat, ab aere		Metelli dictum de vxore du-	
cito offenduntur.	314	cenda.	442
Mens ab aſtris aliena.	456	Mineralia vnde.	121
Mens hominis à Dei ſpiritu,		Mirabilis Deus in operibus	
nō ab aſtris impellitur.	457	ſuis.	421
Mens ab aſtris libera.	453	Mituli vulgo Moſſelen, por-	
Mens hominis Dei ſimula-		cis ſalubres.	339
chrum.	9	Moderatè omnia inſtituen-	
Mens verbo Dei ſulcienda.	111	da.	14
Mens tabulæ ræſæ compara		Mœchi adulteria ioco elu-	
tur.	76	dunt prouerbiali.	449
Mens humana diuinitatis ex		Moer quid Belgis.	123
emplar.	87	Mola matricis Belgarū mari	
Mens hominis diluculo ere-		timorum qualis.	123
ctior ex ſanguinis habitu.		Moles & promontoria caput	
	146	vocantur.	354
Mens atque anima incorpo-		Monſtroſa ſpecies vnde.	99
rea.	56	Morbilloſi omnes dolorum	
Mens in Deum nos erigit.	55	differentias percipiūt.	299
Menſis à luna Belgis nomen		Morale à partus anguſtia.	495
accipit.	266	Morbilloſi ſanos inſicere ge-	
Menſtrua quæ venenata.	54	ſtiunt.	399
Menſtrui liquoris facultas.		Morbi aſſuetudine miteſ-	
pag.	34	cunt.	189
Menſtruū inquinata intacta		Morboſi & debilis diſpar cō-	
eſto.	40	ditio.	399
Menſtrum materiam ſup-		Morborum incredibilis con-	

INDEX.

tagio.	210	Mulier prægnans incommo-	2
Morborum insultus, vt ho-		dum sentit ex denegatis e-	
stium propulsandus.	167	dulijs.	29
Morbos expugnari ciborum		Mulier quando primum fœ-	
nonnullorum desiderio. pa-		cunda efficitur.	498
gin.	28	Mulieres non segnes in ela-	
Morbus Comitialis in quos		borando fœtu.	33
referendus.	155	Mulieres ab omnibus scrip-	
Mores ex humoribus emer-		toribus proscinduntur.	442
gunt.	106	Mulieri quando menses de-	
Moribūdi cur murmulosum		finunt.	498
sonum edant.	190	Mulieres comendi studiosæ.	
Morsus canis venæ incisionē		pag.	238
non exigit.	332	Mulieres immodicè canibus	
Mosæ origo.	386	afficiuntur.	24
Motus & iactatio corporis,		Mulieres vnde morosæ.	449
ægroto noxia.	415	Mulieris intemperies tempe-	
Mulier cur irata lachryme-		statis similis.	444
tur.	445	Mulieris fragilitas vnde. ib,	
Mulieres erga natos viris cur		Mulierum falacitas.	303
propensiores.	32	Multa ex sordibus enata. pa-	
Mulier quando pacatior. pa-		gin.	465
gin.	449	Multa in rerum natura exo-	
Mulier quæle animal.	444	lescunt.	326
Mulier citò irata citò plac-		Multi animæ immortalita-	
bilis.	445	tem statuunt, pauci resurre-	
Mulier concubitus auida. pa-		ctionem.	83
gin.	30	Munia fracturis apta.	423
Mulier cur vini copiam per-		Murænæ exiccatae inardef-	
ferat.	201	cunt.	433
Mulier quæ magis imperio-		Muræne spina nervus est, nō	
sa.	17	os.	ibid.
Mulier viro patientiores ha-		Murenæ siue lampetræ de-	
bet meatus.	172	scriptio.	432
Mulier gestans vrerum affe-		Murenæ quo tempore pin-	
ctibus exposita.	23	guescant.	434
Mulier corallum deterius ef-		Murenis in cauda spiritus	
ficat.	207	vitalis.	432
Mulier cur subitò incandef-			
cat.	445		

Muste-

I N D E X.

Mustela basilisco hostis capi	291	Negotiatores frumētarij, vul-	
talis.	291	go Corenbyters odioſi.	140
Mustela basilisco hostis.	438	Nemo culpam in Deū tranſ-	
N.		ferat.	77
Napus, vulgo Naueel.	141	Nemo non afficitur rerū va-	
Narratio cōtentionis de pro-		rietate.	280
le ſuſcitata.	480	Nemo inſoleſcat progeni-	
Nati forma quæ decora.	463	torum nobilitate.	300
Natiuitas Chriſti quid effe-		Nemo non mortis metu cō-	
cit.	95	tremiſcit.	191
Natura quid.		1. Nemo non effectibus vrge-	
Natura rerum ad Deum nos		tur.	102
erigit.	7.	Nemo nō immortalitatē vel	
Natura Dei miniſtra.	93	affectat vel meditat.	83
Natura nec iners, nec otio-		Nerui motu & ſenſu prædi-	
ſa.	2.	ti.	255
Natura præcipuas partes à		Nerui quomodo à cerebro	
morbo tuctur.	183	producuntur.	299
Natura modicis cōtenta.	335	Neruis quæ auxiliātur.	422
Natura rerum aſtris ſubie-		Nigrū tegmen infantis quid	
cta.	453	ſignificet.	177
Natura rerum reſurrectio-		Nihil abſq; argento viuo in-	
nem aſtruit.	86	auratur.	246
Naturalia ſomnia obſeruan		Nihil ex omni parte bea-	
da.	232	tum.	139
Naturæ viſ ad Deum referen		Nix liquefacta ſtirpibus no-	
da.	3.	xia.	394
Naturæ propria definitio.	4.	Nobilitas quæ ſolida.	300
Naturę contemplatio ad De		Nocte omnia latè exaudiri.	
um erigit animos.	5	pag.	382
Naturæ artificium.	92	Nomen à re inditum Fliffin-	
Naturæ ordo ac ſeries.	145	gæ.	370
Naturę lex cuiq; impreſſa.	80	Non inuadendas aliorum di	
Naturæ inſtinctus.	72	tiones.	382
Nauale prælium.	381	Non nimium dolendum or-	
Naufragi qua ratione inſtau		bitate liberorum.	299
randi.	470	Non omnium conſilia in re	
Nautę clepſydris vtūtur.	324	medica admittenda.	460
Nautarum apud Zirizæos		Notæ corporis animi condi-	
vitæ conditio.	374	tionem indicant.	218 (314
Negotiatio Euāgelica qd.	72	Noto ſpirante paludes olide	
		Nuces	

I N D E X.

Nuces muscatę vt exploren- tur.	206	Odores spiritus instaurāt.	417
Nutrices notantur.	464	Oleæ natura.	286
Nutrices infantibus morbos adferunt.	502	Oleum cuius liquori super- infusum putredinem ar- cet.	283
O.		Oleum lini & sesami nō con- gelascit.	243
Obesi æstu maris accedente periclitantur.	361	Oleum venena retundit.	283
Observatio in constituendis ianuis.	307	Olfactus vt restituatur.	286
Occluso ore somnus salubri- or.	220	Olidis faucibus qui parcius pane vescuntur.	204
Oceani vis in morsu canis. pag.	332	Omne nimium perniciosum. pag.	304
Oceanus æstate magis salces- cit.	347	Omnia membra suis officijs distincta.	ibid.
Oculi animi indices.	410	Omnia naturæ opera in Deū referenda.	4.
Oculi cæsi unde & qua fun- ctione videndi.	406	Omni homini similis intro- itus & exitus.	296
Oculi & visus moderatè con- stitutus.	408	Omnis natio suis vitijs imbu- ta.	373
Oculi nigri qua videndi fa- cultate.	406	Omphacij viri vis.	250
Oculi primū moriuntur.	405	Operū habendus delectus.	98
Oculi prominentes & recon- diti caligantur.	404	Opificia quædam colorē ho- mini immutant.	358
Oculis cur absurda obuersā- tur.	405	Opij vis.	291
Oculorum color & acies qua ratione variatur.	408	Opinio anilis de infantium galeis.	176
Oculorum colores medica- menta immutant.	ibid.	Oppositio plenilunium, con- iunctio nouilunij facit.	263
Oculorum varia dispositio. pag.	410	Orbitas liberorū à Deo.	398
Oculos exhaustos quæ fouet. pag.	408	Oriens occidenti obuertitur. pag.	267
Oculus Christi flos.	116	Ossa humana comitali mor- bo idonea.	160
Odores fœdi aliquando vti- les.	181	Otiosi catharris obnoxij.	360
Odores graues aliquando pe- si obistere.	ibid.	Otiosi lunæ effectibus expo- siti.	ibid.
		Ouillis pedibus lanuginosa concretio subest.	330
		Quiū natura in cursu.	ibid.
		Quum	

I N D E X.

Ouum & ambra falugini	tem inuexit.	192	
immissa fluitant.	171	Peccatum originale quàm	
Ouū in aceto liquefcere.	451	labem intulit.	295
Ouum falugine immerfum		Peccatum originis quomo-	
innatat.	453	do oblitteratum.	397
Oxalis Zurckel.	270	Pectori quæ herbæ amicæ.	
P.		422	(334
Palma natiua vis.	429	Pecuniæ vfus & neceffitas.	
Panis vfus.	204	Pedum lotio quando adhi-	
Papauer erraticum noxium.		benda.	419
	292	Pedum lotio aliquando no-	
Parentum morbi & vitia in		xia.	Ibidem
proles redundat.	21	Pelles quando animantibus	
Partes genitales vel secundæ		detrahendæ.	362
vel aduerfæ valetudinis sūt		Pellium quarundam naturâ	
indices.	274	in erigendis pilis.	Ibidem
Partus Decimeftris.	492	Pæonia qua vi polleat.	159
Partus Septimi menfis quur		Pæoniæ femen fpectatiffi-	
vitalis.	493	mum.	430
Partus Octimeftris non vita-		Pefte extincti ocyus human-	
lis.	494	di.	157
Partus quando placidus.	485	Pefte ex prauo cibo plebi pe-	
Partus quâdo laboriofus. ib.		culiaris.	460
Partus feptimi menfis vita-		Pefte ex acre omnibus com-	
lis.	480	munis.	Ibid.
Partus contra naturæ ordi-		Phoenix refurrectionis ty-	
nem.	491	pus.	91
Partus deprauati vnde.	411	Philandri opinio de verfo-	
Paffi vis.	250	ria.	328
Patriciorum conditio diuer		Philippi regis laus.	260
fa à plebeia.	373	Phoca, vulgo Zeehont.	277
Pauent aquam rabidi.	332	Pica morbus.	26
D. Pauli folidæ rationes in		Picatio morbus feu Citta	
afferenda immortalitate.		quis.	351
pag.	89	Pilotæ feu nauclerî ventorū	
Pauli de muliere præceptum		obferuantiffimi.	320
pag.	448	Pingues plerūq; fteriles.	289
Paupertas fapientiam forti-		Pinguia venenis obfiftunt.	
ta.	393	pag.	198
Peccata aétualia.	296	Pifcatorum apud Belgas af-	
Peccatum morbos & mor-		fectuum moderatio.	374
		Pitui.	

INDEX.

Pituitosi conditio.	105	Principijs obstandum.	163
Pixis nautica duos & triginta ventos statuit.	308	Procacitas hominum.	300
Pix oleo eluitur.	428	Prognostica ex Luna.	485
Platonis sententia de foemina.	448	Proles cur ferè matri assimiles.	31
Plenitudo aut inanitio obseruandæ in oculis foendis.	408	Proles cur matri addictiores	ibid.
Plinij sententia de similitudinis ratione.	18	Proles quando damna concipiunt ob parentum reatus.	297
Plumbum liquefactum, vt non vrat.	242	Properata minus solida.	256
Plumbum liquefactum, & oleum feruidum vrentissima.	ibid.	Prouerbiū vulgare ex imaginatione desumptum.	26
Plus nimium salacès podagrici.	273	Prouerbiū in morbidos.	211
Plutarchi sententia de vino eluendo.	289	Prouerbiū muliebre in enuchos.	46
Potio salutaris qui marinā hauserint.	470	Prouerbiū in ignauos.	105
Porci in siluis vagantes salubriores.	339	Prouerbiū vulgare ex cibo male cocto.	115
Porcorum foetosa cutis adurenda.	ibid.	Prouerbiū In fabis oberrare.	199
Potentia naturales quatuor pag.	505	Prouerbiū ex tumultu nocturno desumptum.	344
Portulaca, dentium stuporimedetur.	286	Prouerbiū popolare in foeminas.	303
Portulacæ marinæ conditura.	351	Prouerbiū triuiale in pueros præmaturè agiles.	246
Præcocia cito euanescent.	256	Prouerbiū Belgicū de Brabantia & Zelandia.	384
Præmaturus interitus vnde pag.	297	Prouerbiū ex oculorū obtutu in nefarios.	411
Præmaturæ veneris incommoda.	464	Prouerbiū ab equis effectis.	391
Præposterus diuorū cultus.	344	Prouerbiū de virginib.	498
Præseruatiua cautè adhibenda.	459	Prouerbiū in viduas.	ibid.
Præseruatiua in peste.	461	Prouerbiū in improbos.	321
		Prouidentia diuina omnia administrari.	389
		Puellæ venustæ iuuenes viriles videri exoptant.	456
		Puel-	

I N D E X.

Puellæ maritatæ reuiuif-	30	Quatuor humorû decurfus	146
cunt.		in corpore.	
Pueri, deformes anus fugi-	280	Quæ capiti dolorẽ inferant.	180
unt.		pag.	
Pueri morbidî nutrices infi-	302	Quæ à peste præferuant cam-	416
ciunt.		que demoliuntur.	
Pueri non plectuntur ob fce-	295	Quæ bilem expurgant.	423
lera parentum.		Quæ corniculæ ore concipi-	465
Puerorum malitia parenti-	392	ant.	
bus imputanda.		Quæ corallo ruborem conci-	207
Pulmo prælargus quid com-	173	lient.	
modi afferat.		Quæ affectus exasperat.	107
Pulfus vermiculans.	210	Quæ edulia ex carne fuilla	337
Pulfus formicans.	209	conficiantur.	
Puluis nitrofus vulgo Buf-	45	Quæ flatus difcutiunt.	305
fenpoluer.		Quæ generandi facultatem	44
Puluis præcipitatus.	245	perficiant.	
Puſillanimes ac meticuloſi	106	Quæ herba fœmina, quæ	429
qui.		mas.	
Postule vnde varij coloris.	414	Quæ herbæ maritimo tractu	120
Putei æſtate frigidi, hieme	470	delectantur.	
calidi.		Quæ humiditatem vteri ex-	47
		pugnent.	
Q.		Quæ peſti obſiſtunt.	459
Quamdiu in longum corpo-	213	Quæ pituitâ exturbant.	424
ra porrigantur.		Quæ qualitas vermiculos	363
Quam multa viſui officiunt	404	progignat.	
pag.		Quæ ſemen virile accumu-	44
Quando cœnacula frõde ad-	417	lent, ac Venerẽ excitet.	
ornanda.		Quæ res ſpiritus fulciant.	11
Quãdo mulier ex facie in fœ-	26	Quæ venena depellant.	423
mora aut nates notas trãf-		Quæ vrinam moliantur, ib.	
ferat.		Querc ⁹ oleæ aduerſatrix.	428
Quæ re vxoribus gratifican-	46	Quibus locis herbæ præſtan-	135
dum.		tiores.	
Quæ re quiſque fiat emenda-	224	Quibus fœtida, quibus odo-	441
tior.		rata admouenda.	
Quatenus obſeruanda aſtra.	455	Quibus rebus corpus incre-	214
pag.		menta ſuſcipit.	
Quatuor calamitates à Deo	140	Quibus deefſt cõſcientia.	475
homini immittuntur.		Quibus os ſiccũ vel ydũ.	271
Quatuor leuiſ. inter liquores		Quibus	
243			

I N D E X.

Quibus affatim bibendū. 254	Rara anis mulier bona. 446
Quid Germanis Burg. 369	Ratio & experientia exigun-
Quid talenti & minæ distri-	tur in artibus. 424
butio designet. 77	Ratio multarum rerum in-
Quid Zelādis cleynzout. 348	explicabilis. 286
Quid officiat proceritati. 212	Rauus color qui. 355
Quid homines macilentos ef-	Reconditi & protuberantes
ficiat. 452	oculi ratione diuerſa vidēt.
Quid veſtibus tineas innasce-	404
prohibeat. 363	Reges olim rei herbariæ ſtu-
Quid Actius de porcis mor-	dioſi. 128
bidis ſtatuit. 338	Regiones corporis & animi
Qui filij naturales. 299	conditiones immutant. 100
Qui morbo oppreſſis adeſſe	Regi Hiſpa. Philippo grata
coguntur. 416	zelādorū mundicies. 365
Qui oculi nocte ſcintillant.	Rei geſtæ narratio de alcis
Qui placidē, qui tumultuoſē	viribus. 162
extinguantur. 191	Rei geſtæ narratio de præg-
Quod genus hominum in-	nantis appetitu. 27
humanum. 106	Rei geſtæ narratio de puero
Quod ſalis genus optimū. 247	magno capite. 25
Quomodo euitanda pericu-	Rei geſtæ narratio, de admi-
la anni climacterici. 236	rabili mulieris partu. 41
Quo ſale ſalfamenta conſer-	Rei apud Ferrarienſes geſtæ
uantur. 348	narratio. 134
Quoto dierum numero ſœ-	Rei geſtæ narratio de galli
tus abſoluatur. 57	ouo. 435
Quur quidam fabricitantes	Religio nō aſtris, ſed Dei ſpi-
non ſitiant. 285	ritu ſubiecta. 456
Quur alij in longum, alij in	Remedia ad rabiē canis. 331
latum excreſcunt. 212	Remedia incubi. 159
R.	Renibus quæ cōueniunt. 422
Rabidis potus non denegan-	Rerum viciffitudo quid indi-
duſ. 332	cet. 7
Rabiem quæ expugnent. ib.	Res geſta apud Tornacenſes
Radijs. 287	dum peſtis ibidem graſſare-
Ranarū eſus quib. vtilis. 340	tur. 182
Raphanus temulentix obſi-	Reſurrectio quid homini cō-
ſtit. 285	tulit. 95
Raphanus & rapa oculis gra-	Reſurrectio labātes fulcit. 95
ta. 409	Reſurrectio ſemper in ani-
	mm
	T t

INDEX.

mum reuocanda.	69	ratio.	ib.
Resurrectio corpora indeco		Salis efficacia in morfu canis	
ra restituer.	100	rabidi.	349
Rhamni descriptio.	357	Salis ex glebis confectio.	348
Rheni origo & decursus.	369	Salis habendus delectus.	347
Ridiculum de rustico quo-		Saliua quid.	271
dam.	180	Saliua cani rabidi noxia.	331
Rubigobrant vulgo.	277	Saliuæ vis & effectus.	270
Romanorum lex de fœmina		Salfugo.	248
	447	Salfugo ambustis vtilis.	350
Romeruilla ciuitas.	384	Sanguis cur homini ex cõster-	
Ros solis quid.	336	natione subito erumpat.	
Rubia radix & alumẽ durabi		pag.	175
li colore pãnos imbuir.	365	Sanguis cur febres continuas	
Rubicundum infantis vela-		excitet.	147
men quid portendat.	177	Sanguinem defecantia.	424
Rudimenta humanæ forma-		Sanguis putredini obnoxii-	
tionis.	58	us.	165
Ruta corpori admota adu-		Sanguis mortuis referuef-	
rit.	439	cit.	176
Ruta & chelidonia quando		Sanguineis fortis visus.	402
oculis salubria.	409	Sanguinei hominis natura.	
Ruta oculis aliquando no-			105
xia.	409	Sanguisuga in corpore muli	
Ruta venenis obsistit.	291	ebri.	42
Ruta frigida venena obtun-		Sani vt contra pestem substi-	
dit.	438.	stant.	460 (302)
Ruræ vis.	ibid	Sanitatis indicia in pueris.	
	S.	Sapientes cur aliquando stul-	
Sal agros & iumenta fœcun-		tos procreant.	20
da præstat.	248	Sapo vnde conficitur.	428
Sal recens citò liquefcit, ve-		Scaldæ fremitus quando tem-	
tus ferius.	347	pestatem denunciat.	375
Sal fœcunditatẽ confert.	247	Scaldia insula à flumine sic	
Sal torridus vulgo braetzout		dicta.	371
	349	Scaldis per Flandriam decur-	
Salaces homines notantur.		sus cur de Hôte dicitur.	375
pag.	42	Scaldis fluuij origo & decur-	
Salem Zelandi quomodo cã-		sus.	374
didum efficiant.	348	Saturnus infanti grauis.	494
Salis conficiend inaudita		Scheluifch.	231
		Schel-	

I N D E X.

Schelluisch piscis vnde deno-	asserit.	26
minetur.	376	Similitudines ab opificib.
Schoerbuyck à vitioso sto-		488
macho gingiuas & pedes	ribus.	207
inficit.	130	Simile ab arboribus in saxo-
Scylla qua vi polleat in epile	sis locis consitis.	413
psia.	159	Simile ab hominum natura
Scorta cur non concipiāt.	& educatione.	119
Secunda algæ species.	355	Simile ab equo calcitroso.
Semen virile opifex foetus.	39	Simile à gallinis & fœminis
Seminis cohibiti noxa.	30	quibus mas deest.
Seminis efficacia in similitu		418
dinis ratione.	16	Simile non inconcinnum ab
Seminis vis quantum ad si-		herbarum fragrantia.
militudinem.	34 (437)	Simile ab ignis fomite ac nu
Seminis humani efficacia.		trimento.
Senatus cōsultum ne sal ad-		319
ulteretur.	349	Sinapi corallum rubicundū
Senes citò ebrietate tentan-		efficit.
tur.	202	207
Senes aridi.	390	Sinapismi & pulueris præci-
Senes cibo se fulciant.	203	pitat vis in morfu.
Sensim nō auidè bibendū.	253	333
Septenarius numerus sacra-		Synaxis siue eucharistia.
tus.	238	97
Septentrionalis venti natu-		Singula mebra Lunæ motus
ra.	317	percipiunt.
Serotini fructus diuturni.	256	454
Sextarius librā & vncias octo		Syntheresis quid.
complectitur.	336	72
Sexus in stirpibus.	428	Sirupi vis.
Sicci & aridi in Oceani deflu		250
xu moriuntur.	361	Schoeck.
Sidera & humores vim, non		231
necessitatem inferunt.	108	Smaragdi viror oculis gra-
Sidera res infernas regūt.	453	tus.
Siderum vis humoribus in-		409
cumbit.	426	Socrates cur affectibus min⁹
Siderum vis metallis incre-		obnoxius.
mento est.	ibid.	103
Similitudo nemini prolem	mitti.	Socratis temperantia.
		460
		Solarium quid sit.
		324
		Sol geminus in speculo aque
		subdito.
		241
		Solis & Lunæ vis in res infe-
		riores.
		263
		Solis & Lunæ effectus in in-
		feriora.
		260
		Solomoni nihil nouum. pa-
		gin.
		327
		Somnia à Deo aliquando im
		mitti.
		232
		T t 2
		Som-

I N D E X.

Somnia ægrorum & ebrio-	Stolones vulgo vvaterfcho-
rum. 234	ten. 395
Somnia varia pro humorum	Studiosi non perferunt inc-
redundantia. ibid.	diam. 202
Somnus noxius à veneno af-	Stupri illati inficiatio. 481
sumpto & in peste. 198	Sub æstu & gelu canes rabi-
Speculum quid oculis confe-	unt. 329
rat. 239	Sublimis animus ad summa
Speculū cur ex aduerso ima-	enititur. 393
ginem referat. 240	Submersi cur statim non e-
Specula visui opitulantur.	mergant. 172
pag. 404	Submersi quoto die emer-
Speculi præcipuus vsus. 239	gant. 173
Spiritus diuinus aereo spiri-	Subsolani venti, qui ab ortu
tui comparatur. 306	progreditur, effectus. 309
Spiritus vitiosus alimēto no	Succini natura. 427
centior. 307	Succinum vulgo ammer. 47
Spiritus rarus & tenuis visui	Succisæ stirpes ad tempus ger
officit. 403	minant. 174
Spiritus humidus & modicus	Sudor quando maturius e-
qualem visum efficit. 403	rumpit. 417
Spiritus nō æquē ac cibus ad	Sudor & saliuā ex humorib.
neruos penetrat. 255	vim sortiuntur. 271
Spiritus mundi omnia fœcū-	Suydtbeuclandia insula vn-
da præstat. 430	de dicta. 383
Spiritus corporei mentē con-	Sulphur & argentum viuum
citant. 112	metallorum principia. 244
Spiritus crassus quem visum	Superstitio quid. 346
efficit. 403	T.
Spleni quæ conferunt. 422	Tartarus quid sit. 357
Statura pusilli cur iracundi.	Tartarus, V Veinftein. 287
pag. 104	Tepor lecti pelles deteriores
Status cœli animos immu-	efficit. 363
tat. 261	Terrauana quare sic dicta.
Stercoratio insalubris. 138	pag. 122
Sterilitas à Deo. 43	Terræ atque vteri compara-
Sterilitas & orbitas à Deo.	tio. 36
pag. 398	Terra post Deum rerum pa-
Stimuli Veneris varij. 14	rens. 92
Stirpes renascētes resurrecti.	Terrena astris obsequuntur.
nem commonstrant. 91	pag. 452
	Ter.

I N D E X.

Tertulliani falsum dictum	rectionis.	48
in pythagoræos Druidas.	Vapores tetri cerebro infesti	
pag.	57	110.
Testes flaccidi vel erecti quæ	Varronis in peste cōsiliū.	307
valetudinis argumēta præ-	Vates calamitatibus exposi-	
beant.	274	ti.
Thomæ Mori epigramma le-	Vbertas materiæ geminata	
pidum.	19	profert.
Timor quando salutis ac resi-	Venæ emulgentes quæ.	49
piſcentiæ causa.	471	Venena etiam foris admota
Tithymalli vires.	288	cor petunt.
Tonitrua hiberna tempeſta-	Venæ apopleticæ.	61
tes præſagiunt.	279	Venena liquida nocentiſſi-
Tonitrua & fulmē liquores	ma.	197
vitiant.	276	Ventietiam animo intem-
Toph ⁹ teras gipſo affinis.	451	periem adferunt.
Tres in homine ſpiritus.	11	Vēti cardinales quatuor.
Tres membranæ infantem	Ventorum origo.	308
muniunt.	176	Ventus quid ſit.
Tres ſunt conditiones corpo-	Venus immodica venuſtatē	
ris humani.	196	depopulatur.
Triremes vulgo Galeyē.	380	Venus omne animal mœſtū
Triſſa quod genus piſcis.	348	efficit præter gallum.
Tropi ſcripturæ de Dei mem-	Venus incommoda valetudī	
bris.	68	narijs.
Tumorum in inguine cura-	Verbi Dei fructus & utilitas.	
tio.	210	pag.
Turcoſæ viſ.	229	Veria ciuitas vnde dicta.
Tuſſis à liquido humore mo-	Veria ciuitas.	371
leſtus.	312	ibid.
Tuſſis pueros ſtrangulās.	ib.	Vermes cur è naribus prola-
V.		buntur.
VValachria vnde dicta.	369	Vermis linguæ canis eximi-
VValachriæ ſitus.	ibid	tur.
Valetudinarij auræ mutati-	onem percipiunt.	262
Valetudinarij alij lecto affi-	xi, alij inambulantes.	396
Valetudinarij auræ iniurijs	obnoxij.	317
Validum argumētum refur-		
	Verſoria an recēs inuēta.	326
	Verſoria ex quibus conſtet,	
	eiufq; deſcriptio.	323
	Verſoria ſeptetrionis index	
	ex vi magnetis.	ibid.
	T t 3	Ver

I N D E X.

Ver spiritus etiam effatos e-	proni.	445
rigit.	391	Vir muliere præstantior. 205
Verticulus quid sit.	3,1	Vir calidior quam fœmiua.
Vetustas omnia deteriora ef-		501
ficit.	127	Vir diutius fœcundus quam
Vexilla Zirizæa cur rubra.		fœmina. ibid.
	379	Vir quousq; fœcundus. 499
Videndi origo à cerebro. 401		Vires à morbo instaurandæ.
Vina vitiosa mentem pertur-		167
bant.	114	Virus vt ad intra rapiatur.
Vini & olei vires.	283	
Vinum ardens quibus vsui.		336
	244	Viscum, planta quo effectû
Vinum aut alius liquor vt ci-		contra epilepsiam. 160
to acefeat.	292	Visus cui exactissimus. 402
Vinum diluculò haustû per-		Viria natura corrigi possunt
niciosum.	203	462
Vinû glutinosum vt instau-		Vitis oleæ amica. 428
retur.	291	Vitis vt fœcunda afficiatur.
Vinum rubrum an sudorem		284
& vrinam moliatur.	275	Vnde corporis deformitas.
Vinum quomodo ab acore		463
vindicetur.	290	Vnde flatus in corpore. 305
Vinum quomodo diluen-		Vnde herbis purgandi effica
dum.	288	cia. 324
Vinum & lac commixta vi-		Vnde pueris notè impriman-
tiosa.	272	tur & deformes species. 25
Virago vnde nomen sortita.		Vnde vis in concitandis spiri
	17.	tibus. 154
Virgo cultus studiosa.	498	Vnde membrorum defectus.
Virgines fragiles.	ibid.	412
Virgines maturius elocan-		Vnde nigri oculi emergant.
dæ.	ibid.	406
Virgines tempestiuè elocan-		Vnde in corpore & animo
dæ.	30	monstrôsæ species. 40
Viridia oculos fouent.	409	Vnde sitis nocturna. 220
Virgilij laus ob rerum cogni-		Vnde Zelandi Mattiaci di-
tionem.	261	cti. 367
Viridi colore oblita serius		Vngues vnde. 482
ignescunt.	186	Vnicornis venenis obsistit.
Viri qui citò in lachrymas		162
		Vomitus commoda. 196
		Vora

I N D E X.

Voragines zelandicæ	Cre-	zelandia in duas quæsturas	
ken.	385	diuifa.	377
Vox cur viris robustior, quã	zelandia	mutationi obnoxia	
fœminis.	172		387
Vrentia specula.	241	zelandiæ aer cur ferius infici	
Vrina quib. supprimitur.	208	atur.	366
Vfus rerum spectandus.	335	zelandi callidi & industrij.	
Vteri natura.	441		367
Vtero quæ apta.	422	zelandij Mattiaci dicti à so-	
Vt nonnulla absque nucleis		ciali concordia.	357
proueniant.	119	zelandi cur poculis addicti.	
Vt oculorum orbes nigres-			270
cant.	463	zelandi afluti.	372
Vulnera ex effectu Lunæ le-		zelandici soli vbertas.	395
thalia.	454	zelandorum origo.	384
Vulnus non citò obducendū	zirizæa	quando primum ere-	
in morfu.	333	cta.	371
Vulturni natura.	310	zirizæa piscatoribus fœcun-	
Vultus animi index.	65	da.	374
Vultus & oculi animi indi-	zirizæa	puteos salubres ha-	
ces.	216	bet.	361
Vulturis natura.	505	zirizæi literis afficiuntur.	371
Z.		zirizæi Metelliburgum expu-	
Zevvolff.	231	natum Comiti restituunt.	
zelandia insulis fœcūda.	368		389
zelādia Batauiæ appēdix.	384	zirizæis virtute parta priui-	
zelandia apud Danos.	ibid.	legia.	ibid.
zelandia cuniculis fœcunda.		zinziberis effectus.	506
	364	zinziber sitim non excitat.	
zelandia an veteribus cogni-	pag.		507
ta.	367		

It 4

ELEN-

ELENCHVS OMNIVM CAPITVM QVAE IN PA- RAENESI CONTINENTVR.

1. In Deum per Christũ po- tissimè defigēdos oculos, mē- temq; erigendam. 2. Quanta contulit homini rerum opifex Deus. 3. Deo nihil homine chari- us, omniaq; in eius vsum cre- ata. 4. Quanta esse debeat homi- nis erga Deum gratitudo. 5. Baptismus quid homini conferat quod moneat. 6. Post Deum in proximum proferenda charitas. 7. Quanta esse debeat erga parentes liberorũ pietas. 8. Qualem se quemq; præce- ptori exhiberi cõueniat. 9. Quibus potissimè in hu- mana societate honor exhi- bendus & reuerentia. 10. Quid præstet homini in- stitutio, & qualis ea esse de- beat. 11. Vnde morum integritas atque optima vitæ præcepta petenda. 12. Quĩ autores ad expolien- dam linguam, mentemq; ex- ornandam vsui, & quæ artes potissimũ amplectendæ. 13. De Ethnicis scriptorib. Censura. 14. Poetæ officium, & quid inuentuti atq; etiam adultis	conferat. 524 15. De Historiarum vsu & v- tilitate. 525 16. De Comœdia. 526 17. De Eloquendi dicendiq; peritia nulli non, cuiuscunq; sit idiomatis, vsui & necessa- ria. 527 18. Ad quas disciplinas no- bis aditum patefaciant hu- manitatis studia. 528 19. Certo fixoq; disciplinæ generi inhærendum. 530 20. Quæ studia & occupati- ones operosæ ac minus frugi- feræ, quæ noxiæ & pernicio- sæ. ibid. 21. Non minus animo men- tiq; prospiciendum, quã cor- pori. 532 22. Qua ratione corpori sub- ueniendum, vt inculcata va- letudine subsistat. 532 23. Cibos ex Dei liberalitate ac munificētia magna grati- tudine ac gratiarum actione sumendos. 537 24. Quomodo Hospitalita- tis habenda ratio. 538 25. De rei familiaris ac do- mesticæ cura, eiusq; admini- stratione. 542 26. Somni ac vigiliæ mode- ratio. 545 27. Quid adferat commodi vel
---	---

INDEX.

vel incommodi repletio & 43. Præcepta quædã ad benè inanitio, deniq; alius vel a- beateq; viuendum accõmo- strictior vel laxior. 548 da. 578	28. Studiosis virisq; politi- 44. De exercitatiõe qua defa- cis sæpius meatus, per quos tigatæ vires instaurantur cū excrementa deferuntur, ex- animi tum corporis. 579 purgandos. 549	29. Præcepta salubria nō mi- in consilium adhibendā. 588 nus animo, quàm corpori i- 46. Quæ dubitas nefeceris. 589 donea. 551	30. Existimationis ac famæ mia. 590 habenda ratio. 153	31. Laudabilis diffidiorum actiõnum nostrarū initia. ib. pacificatio. 558	32. Nemo insolescat rebus tutina ad componendam mē prosperis, nec deijciatur ad- tem, atq; animum in Deum uersis, sed Dei prouidentia se erigendum aptissima. 591 fulciat. 559	33. Vitanda curiositas. 560	34. In vestitu moderatio. 562	35. Nemo sortē sibi designa- 51. Nemo vitijs suis blandi- tam despiciat. 563 atur, aut malefacta extenuet. 36. Improborum consuetu- pag. 593 dinem ac familiaritatem vi- 52. In Deū transferendū quid- tandam. 567 quid boni nobis obtigit. 595	37. Linguam cohibendā non 53. Delectus & consideratio solum ab obscenis verbis, sed habenda in diligēdo vitæ ge- etiam otiosis. 568 nere. 596	38. In verbis omniq; actione 54. De legitima matrimonij vitæ, detestabilis fucus ac si- societate. 598 mulatio. 570	39. Philautia, hoc est, cæcus 55. Omnis societas quæ non amor sui excutiendus, atque consistit intra coniugij limi- inanis doctrine persuasio. 571 tes, vitiosa, atq; à legitimo 40. Familiariū atq; amicorū matrimonio aliena. 601 habendum delectum. 575	41. Ne temere te cuiquam 56. Qua ratione obtineri pos- sponforem offeras. 576 sit, ne mors homini natura 42. Assentatores quos vulgo 57. De nominis Iesu Christi Pluymstrijkers vocant vitan- amplitudine, maiestate, potē- tia, qua vna obfistēdum ma- di. 577 gicis incantamentis, atq; il- lusio.
--	---	---	---	--	---	-----------------------------	-------------------------------	---	---	---	--	--

INDEX.

lusiones dæmonum expugnâ supremi numinis, & quâ va-
 da, & si qua alia detrimenta rias appellationes vnica Dei
 vel menti vel corpori inferri essetia tribus personis distin-
 contingat. 608 cta fortiaur. Cuius rei con-
 58. An herbæ & gemmæ ali- temptatione humanus ani-
 quam vim conferant in pro- mus tranquillitatem & sola-
 fligandis dæmonibus, ac de- tia, summamque erga Deum
 pellendis alijs reb. noxijs. 617 fiduciam in se concipit. 620
 59. De maiestate & potentia

RERVM ET SENTENTIARVM IN PARAENESI CONTENTA- RVM, INDEX.

A.

A Christo institutionis ini-	Aliffon.	618
tia sumenda.	519	
Adam specie veritatis decep-	Amicitia immortalis esto,	
tus.	mortalis inimicitia.	576
A Deo cibus nutriendi vim	Amicorum habendus dele-	
obtinet.	ctus.	575
A Deo petenda actionum pri-	Amico quatenus obsequen-	
mordia.	dum.	577.
Adolescentia Christi lauda-	Amœna herbarû cõtēplatio.	529
ta. 521	Amor vinosos vellicat.	583
Adulatoris & amici discrimē	Amplitudo nominis Iesu.	611
Aes alienum conflatum.	Animæ pabulum.	533
Aestate frigus opacum cap-	Animus incōstatiæ causa.	565
tandum.	Arma militiæ Christianæ.	614
Aetas tenera optimis assuef-	Artes damnosæ quæ.	531
cat.	Afa rex cur non est sanitatē	
Affectus hominum non na-	consequutus.	619
turales culpandi.	Assentator perniciosus.	577
Affectus vitiosi menti offici-	Astragalismus quid.	584
unt.	Astrologia nō prorsus explo-	
Agricola nunquā otiosus.	denda.	531
Agriculturæ oblectatio.	Astrologia quatenus exercē-	
Alea quid.	ib. da.	531
Aleatorum conditio.	Astrologiæ vanitas improba	
Alexa Talis diuersæ.	ta.	531
	Aurora precationi apta.	591

B. Baptif-

I N D E X.

B.		Christus scopus & vitæ ex-	
Baptismus quid efficiat.	512	emplar.	522
Barbaries vitanda.	570	Ciborum apparatus vitan-	
Beneuolentia, alterius erga al-		du	542
terum fouenda.	570	Ciuilitas infidiosa.	578
Biblia salutares doctrinas ex		Comicorum licentia.	526
hibent.	526	Comœdiæ moderatio adhi-	
Bona nostra omnia à Deo		benda.	ibid.
promanant.	596	Comœdiæ vsus.	ibid.
C.		Concoctioni violentus mo-	
Cæcus amor sui detestandus		tus officit.	584
	561	Confidentia vitiosa.	555
Calamitosus non insulan-		Coniugij vsus.	598
dum.	555	Cōiugio inepti & elōbes.	600
Carmen Augustino vsurpa-		Cōiugium multos enervat.	598
tum.	559	Coniugium non temerè ad-	
Carmē cōiuale elegās.	539	eundum.	598
Carbunculus.	617	Connubiū si aseat, hone-	
Ceruleus.	ibid.	sta familia obseruāda est.	599
Chrisolitus.	ibid.	Corallium.	617
Christi doctrina omnē sapi-		Coricæi, vulgo Verspiers,	
entiam superat.	615	obseruandi.	557
Christi fiducia expugnatur		Contentiones sopiendæ.	558
genus omne malorum.	612	Cultus animo & corpori im-	
Christi philosophia.	528	pendendus.	532
Christo omnia attributa.	611	D.	
Christus ad exēubias incitat.		Decoru habenda ratio.	553
	521	Deliberatio in deligendo vi-	
Christus auram popularem		tæ genere.	596
non captauit.	553	Dæmon ad noxia quæq; ho-	
Christus Deo par.	611	minem incitat.	610
Christus ecclesiæ caput.	613	Dæmon profligatur Dei fidu-	
Christus in tempestate, sacra		cia.	ibid.
anchora.	607		(608
Christus mortē deuicit.	604	Dæmones hominibus infesti	
Christus omnia in omnibus.		dæmones humo rib. se immif-	
	613	cēt, vt cōtagia corporib. ib.	
Christus pacificator inter De-		Dentati morsus vitandi.	568
um & hominem.	607	Dei in remittendo facilitas.	
Christi satanæ formidabilis		pag.	594
	604	Dei munificentia in cibo ag-	
		noscatur.	537
		Dei	

INDEX.

Dei natura inscrutabilis. 620	Emanuel quid designet. 622
Dei prouidentia rerum moderatrix. 580	Emendationis propositum quotidianie concipiendum. 593
Deum Belgæ Godt à bonitate vocant. 621	Epilepsiæ contraria. 618
Deo ab effectu nomen assignatur. 620	Eranos. 617
Deus absolutum virtutis exemplar. 623	Errore, non voluntate quidam deuiant. 597
Deus actiones nostras moderatur. 591	Exercitationum multa genera. 581
Deus cur nos à dæmone vexare permittat. 609	Exercitatio minus laboriosa
Deus dæmonum malitia abuti tur ad mala castiganda. ib.	Exercitatio studiosis apta 584
Deus fons bonorum. 508	Exigenda à mente actionum
Deus homini mirè afficitur 510	nostrarum ratio. 592
	Exorcistæ dilaniati. 613
	Exorcistæ huius temporis futiles & inani doctrina imbuti. ibid.
	F
Deus in Christum omnia profudit. 615	Famæ habenda ratio. 553
Deus moderator rerum. 563	Fidei vis. 616
Dei primaria rerum causa. 591	Fidendum non est cuius. 575
Deus varia nomina sortitur. 620	Fides fructibus exornatur. ibi.
	Felicitas vitæ quibus rebus constat. 579
Diabolus à sana doctrina mentes abducit. 597	Fœmina cultus auida. 562
Diabolus stupidos aggreditur. 609	Foris oculati, domi cæci. 561
Discipline certo generi inherendam. 530	Fortitudo Dei. 623
Discipline tres potissimum vtilis. 528	Fortunæ vocabulum Christi
Dolosè parata cito dilabuntur. 588	anis explosum. 560
Dubitatio menti in agendo scrupulum iniicit. 589	Frugalitas utilis. 534
	Frugalitatem imperat Christus. 536
	Futilitas damnosa. 556
	G.
	Gagates. 617
	Gemæ occulta vi imbutæ. ib.
Ecclesiæ ministri honorandi. 115.	Gloria qua ratione affectanda. 554
Effigies hominis duplex. 509	Gratitudinem exigit Deus. 509
Eloquentia quibus usus. 527	H.
Eloquentia seditiones sopiuntur. ibid.	Heluc, nauseosus affectus. 546
	Herbæ

INDEX.

Herbæ ad multa efficaces.	517	Indefesse studiis insistendū.	530
Herbæ quæ aluum lubricam præstant astringuntve.	548	Infrugifera studia reiicienda	ibid.
Hyacinthus.	617	Ingenuitatis argumentū.	554
Hieme apicari pamœnū.	584	Inopum habenda ratio.	539
Historiæ cōmendatio ex Li- uio, Cicerone & Zenone.	525	Institutio mētē exornat.	514
Hominem à Beluis quid se- cernit.	509	Institutio quid homini præ- fct.	516
Homo Dei simulachrū.	ibid.	Inuita Minerua nihil.	530
Homo mēdax quem sensum habet.	626	In vitæ discrimine ad Deum confugiendum.	626
Homo mundi præfectus.	510	Iob à dæmone cur diuexatus	609.
Hominis reconciliatio.	511		(615
Honor quib. deferendus.	515	Ipse dixit, Christo asserendū	523
Hortorum amœnitas reficit animum.	584	Italiæ & Græciæ laus.	586
Hospites fouendi.	538	Iugurthæ indoles.	529
Hospitū habendus delect.	539	Ius ciuile Christo & Paulo probatum.	529
Humanitatis officijs inter se certent Christiani.	570	Iurisprudentia Ciceroni lau data.	ibid.
Humores prauī mentem ob- nubilant.	534	Iurisprudentiæ vtilitas.	ibid.
Herbæ à Deo effectum sorti- untur.	619	Iustitia Dei.	623
Herbæ magicis incantamen- tis non accōmodandæ.	619	Iuuentutis exercitatio.	586
	L.		
Iactantia odiosa.	555	Lex Amasis cōtra otiosos.	543
Iehoua singulare Dei nomē	620.	Lex sumptuaria Corinthio- rum.	544
	(601	Lybanotis vel Rosmarinus	518
Illiciti amores & cōcubitus.	534	pag.	518
Impij inquieti.	534	Liberalius aliquando accū- bendum.	538
Impio occallescit scelere ani- mus.	594	Lingua cohibenda.	569
Improbi vitandi.	567	Literæ politiores studia ex- ornant.	528
Incantatio damnosa.	532	Loquela singulare Dei do- num.	509
Incommoda quæ dæmones inferunt, in naturales cau- sas referre nequeunt.	609	Ludi infames qui.	586
Incōstantia improbat.	563	Ludi Magistri imperiti.	572
		M.	
		Magistratus honorandus.	515
		Magnes.	617
		Magni-	

I N D E X.

Magnificentia Dei erga ho- mines.	508	N.	Nequitia omnis à mente nō stra diffunditur.	596
Matrimonij definitio.	598		Nihil præcipitanter agen- dum.	588
Matrimonio robusta ætas af- fueſcat.	600		Non fidendum rebus cadu- cis.	603
Maturè à vitijs reſiliendū.	520		Non putāram vitio coniun- ctum.	588
Maturè omnia in adẽundo coniugio agenda.	600		Noſtri noſmet pœnitet.	565
Meatus excrementis expur- gantur.	549		Nulla ætas ad diſcendum ſe- ra.	527
Medicinæ uſus.	429	O.	Obſervatio rei alienæ impro- batur.	560
Mens quomodo cōfirmanda imminente morte.	607		Obtrectatio fugienda.	559
Mentem quidnā ſtabiliat.	566		Otiola verba quæ.	568
Miracula in animis edita.	616		Omnia in uſum hominis cō- dita.	510
Miſericordia Dei Paulo de- cantata.	624		Opinio ſcientiæ tollenda.	572
Miſericordia Dei profugiū peccatoribus.	ibid.		Optimi quique imitandi.	522
Moderatio cibo adhibenda.	548		Oratio arma contra damo- nem.	615
Moderatio victus ſtudioſis v- tilis.	535		Oratio per Chriſtum efficax	512
Modus rebus adhibendus.	543		Orbitas placidè ferenda.	602
Morbi horrendi herbarum praſidio expugnantur.	618		Orca, quid.	585
Mors Chriſti peccata noſtra abluit.	627		Oſteritium.	618
Mors ſomnus.	606	P.		
Mors vitæ innouatio.	626		Pacificator laudē meretur.	558
Mortis metus quibus diſcu- tiendus.	606		Pandiculari quid ſit.	546
Mortis metum quid eximat.	605		Paranda rerum & verborum notitia.	516
Mortui lugendi nō ſunt mo- re gentili.	606		Paraſiti conditio.	577
Muſica instrumenta Hebræi non reſpuerunt.	582		Paraſitus delatore minus no- xiuſ.	557
Muſica mentem oblectat.	581		Paraſitorū infida amicitia.	(578)
Muſices ſtudioſi veteris ſue- runt.	582		Paraſimonia ſera eſt damno- ſa.	543
			Pauli ad fures admonitio	545
			Pauli	

I N D E X.

Pauli exemplo ad somnia e.	590	Prouerbiū in dēgeneres.	590
nitendum.	523	Prouerbiū in insidiosos.	541
Paulus ignauus extimulat	545	Prouidentia Dei fulcienda	560
ad industriam.	mens.		
Paulus omnes extimulat vt	538	Prudentij gratiarū actio.	538
Dei misericordia se cōmit-	624	Prudentij hymnus in mensae	
tant.	accubitu.		537
Paulus in omnibus decorum	569	Pudor adolescentes commē-	
seruari vult.	dat.		554
Peccati agnitio peccatum ex	494	Puellarum fragilitate consu-	
pungit.	lendum.		599
Peccatorū remissio in Chri-	612	Puellis nulla danda lapsus oc-	
sto.	casio.		ibid.
Persuasio doctrinae ex animo	571	Puerilis exercitatio multi-	
abolenda.	plex.		585
Petri & Ioānis miraculū.	613	Q.	
Pictura oculos pascit.	581		
Platonis ad virtutem exhor-	590	Quadruplicatores omnibus o-	
tatio.	dioli.		557
Poesis artiū antiquissima.	524	Quaedam didicisse oportuit.	(526
Poeta exactus morū institu-	523	Quae linguam expoliunt, am-	
tor.	ibid.	plectenda.	523
Poetę elogium.	ibid.	Quastus dolosus esse non de-	
Poetę institutum.	ibid.	bet.	587
Poliores literę quid prae-	523	Quid ijs accidit qui soluta Ve-	
stent.	623	nere se oblectant.	601
Potentia Dei.	595	Quicquid homini obtigit, in	
Præceptorū honos deferen-		Deum transferendum.	595
das.	514	R.	
Præcipitantia linguę impro-	551		
banda.	556	Rebus naturę modus est ad-	
Probis quisq; assuescat.	567	hibendus.	551
Profusio vitanda.	562	Regū animus irritabilis.	558
Proles delitię matrimonij.	602	Rei domesticę pcuratio.	542
Prophetę eloquētes.	419	Res arduę Christi nomine	
Prophetę rerum cognitione	602	perficiuntur.	611.
imbuti.	518	Res quę valetudini conferūt	(535
Prouerbiū conuiuiale.	540	Respiratio à labore vtilis	580
Prouerbiū de festuca ac tra-	627.	Resurrectio Christi iustifi-	
be in oculis explicatum.	561	cat.	594
Prouerbiū frugalitatem	549	Reticētia malum exasperat.	
commendans.	543	Rob Auicennę quid.	549
		Ruta.	218
		S. Sacra	

EXP

I N D E X.

S.	Somnolentia vt e	riatur.
Sacra scriptura nō ieiuna.	518	pag. ibid.
Salus vnde petenda.	507	Somnus meridianus quando
Saphirus.	617	noxius. 546
Sapientia Dei.	623	Sors sua cuiq; placeat. 563
Sardius.	617	Sponsioni damnū subest. 576
Satietas vitanda.	536	Stabilitas laudata. 560
Scilla herba.	618	Succinum quid. 61
Senectus, Amor & venus in.		T.
decora.	552	Talorum iactus. 585
Senes honorandi.	515	Theologiæ pars quæ omnib.
Sermo Dei ignitus.	518	utilis. 528
Sermo scurrilis vitandus.	568	Theologiæ vsus. ibid.
Silentij tutum præmiū.	554	Trochorum agitatio. 585
Simile ab æstu maris.	565	V.
Simile ab ære alieno oppres-		Valetudo potior auro. 550
sis.	604	Ventrem quæ laxant. 548
Simile ab insitione arborum		Veteratorum ars. 578
pag.	522	Vigilia exiccat. 547
Simile ab vrbe parum muni-		Virtus æterna. 590
ta.	610	Vita non extenuanda. 593
Simile à castrēsi vigilia.	521	Vita nostra Deo approban-
Simile à Medicis.	560	da. 512
Simile à reb. domesticis.	533	Vitæ status nullus modestia
Similia ex Muscis sonis &		caret. 602
gemmis.	582	Vitis & matrimonij compa-
Simultates vitandæ.	568	ratio. ibid.
Smaragdus.	617	Vitium vnum ex alio pullu-
Somni & vigiliæ moderatio		lat. 569
pag.	545	Voluptas momentanea. 590
Somnifica quæ cerebrum hu		Vfus rerum spectandus. 562.
mectant.	547	

F I N I S.

